evgen barbv

CAIETELE PRINCEPELVI volvmvl 2

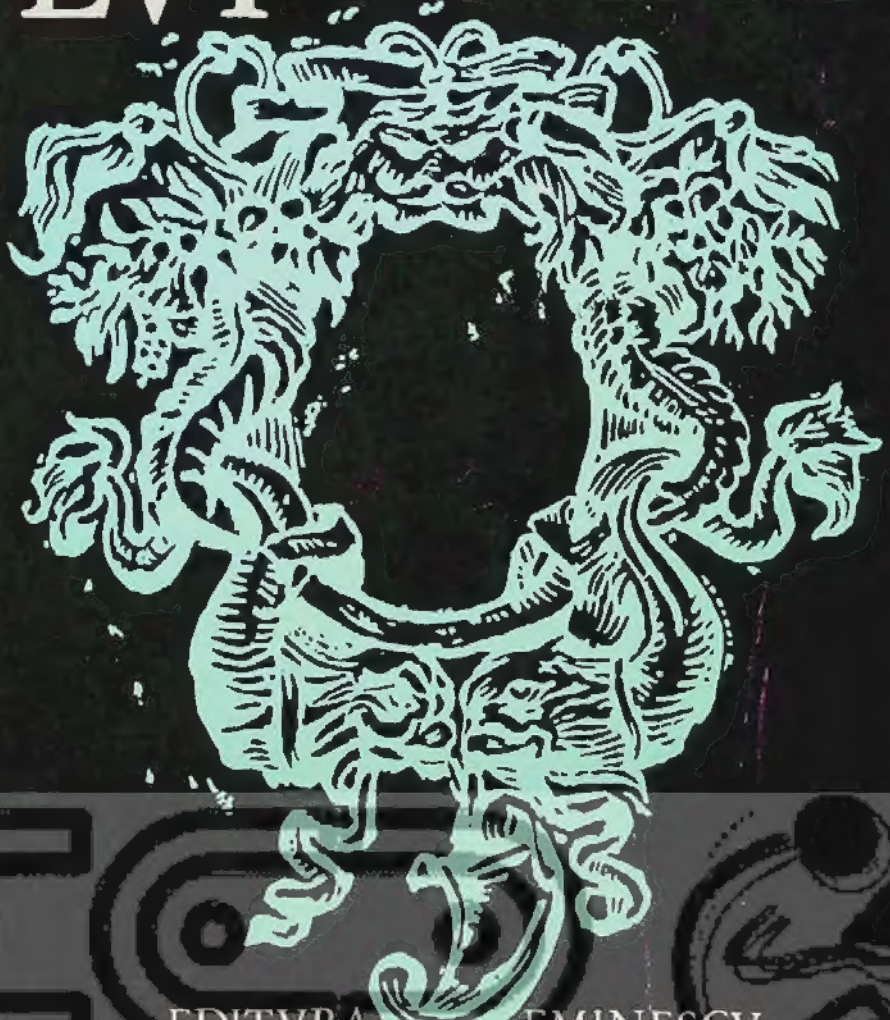

EDITVRA EMINESCV
MCMLXXIII

eugen barbu

CAIETELE PRINCEPELUI

jurnalul unor romane

volumul 2

EDITURA EMINESCU
MCMLXXIII
BUCUREȘTI

CAIETELE *PRINCEPELUI*

DEFĂIMAREA *PRINCEPELUI*

PROCESUL *PRINCEPELUI*

PAGINI REGĂSITE (JURNALE)

ROMANUL ROMANULUI *JANUS*

ISTORIA PAMFLETULUI

ADDENDA LA *JURNALUL ÎN CHINA*

ISTORIA PLAGIATULUI

ADDENDA LA *MĂŞTILE LUI GOETHE*

FRICA, UN ROMAN CARE NU SE MAI NAŞTE

MAGIE, MITOLOGIE, POEZIE

ROMANE RATATE

CONDIŢIA POEZIEI

MIJLOACELE LITERATURII

MISTERUL CAPODOPEREI

SĂPTĂMÎNA NEBUNILOR, CA ROMAN CU CHEIE

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Din *Essai sur la formation de la pensée grecque* de Pierre Maxime Schuhl, 1934 :

Dincolo de chipurile lui Homer se ghicește un fond de disperare, de mizerie, de melancolie.

— Apolinismul, după ce a permis răsturnarea unui imperiu al titanilor și învingerea monștrilor, protejează Grecia cîtva timp de febra și frenezia serbărilor dionisiace. E vorba de o victorie asupra unor vechi ocupanți ai Helladei, niște aborigeni probabil, cu moravuri mai barbare, sau, din contră, năvălitorii erau cei ce avuseseră aceste moravuri.

— Ofrandele funerare nu se explică prin pietate ; un suflet total degajat de corp nu ar mai avea nevoie de ele ; aceste ofrande se explică prin teamă, mortul e un demon și, mai tîrziu, el va deveni zeu — în această calitate poate face rău celor rămași. Riturile funerare conțin multe elemente din epoci primitive, ele au un caracter de sacrificiu.

— Între imortalitatea homerică, fondată pe experiența visului, și imortalitatea dionisiacă, fondată pe dedublarea personalității în orgii, e o deosebire fundamentală : aceea dintre spiritul apolinic și cel dionisiac, arătată de Nietzsche. Poetul se pomenește, la un moment dat,

urmînd poteca inspirației, într-o lume animistă, în care regnurile se confundă într-un eu universal.

— În culte, ca și în operele literare, se întîlnesc idei mult mai vechi decît epoca în care au fost scrise: ceremonii, rituri, expresii al căror sens originar s-a pierdut și nu se mai înțelege — rămîne doar sensul incantatoriu, magic, misterios.

— E aleatoriu a extrapola în acest domeniu, a face interpretări care sunt conjecturale și deci foarte puțin probabile.

— Nu trebuie să uităm că civilizațiile au în spatele lor un lung trecut de dezvoltare, nu trebuie să *telescopăm* secolele și etapele.

— După Ridgeway, obiectele culturii miceniene nu se datoresc năvălitorilor acheeni, ci unei rase indigene, rasa pelasgilor. Creta a fost stăpînită de egipteni din cele mai vechi timpuri.

— Sub ruinele Troiei sunt alte ruine, ceea ce arată că Troia e mai veche cu 1 000 de ani decît Agamemnon. Troia fusese cucerită cu multe generații înaintea eroilor cîntați de Homer.

— În mișcarea mistică, care se dezvoltă în secolele VIII—VI î.e.n., se străvede un cult vechi, întărit prin noi influențe orientale, de aceeași structură. Oare religia învinșilor, pentru a supraviețui, a trebuit să se exprime mistic?

— Peste populațiile eladice s-au suprapus năvălitorii elenici.

— Bacon, Brukner, Bailly văd în mitologia și știința antică rămășițele unor cunoștințe posedate de civilizații mult mai vechi. Ne putem întreba dacă fanteziile filosofilor nu se inspiră deloc din tradițiile și amintirile care ar fi putut să se transmită mai mult sau mai puțin deformate în familiile Eupatrizilor.

— Riturile funerare ale năvălitorilor se aseamănă cu cele ale sciților, e vorba de sacrificiile funerare din *Iliada*. Acestea seamănă cu cele ale civilizațiilor din Ur; s-a atribuit regilor înhumați în Ur o origine occidentală. Civilizația Ur a fost prelungită cu cele din Babylon, Sumer, și apoi s-au descoperit influențe sumeriene pe malurile Mării Egee.

— Mohenjo-Daro și Harappa sunt două cetăți din India, cu mult anterioare năvălirii indo-europenilor, arienilor, aparținînd unei civilizații mai vechi și înrudită cu cele din Mesopotamia, Creta și Egipt. La Mohenjo-Daro se găsesc și figuri sumeriene.

— Găsirea în mileniul al IV-lea a unor focare de cultură care se întindeau de la Indus la Mediterana ne face să conchidem că, dacă o aceeași trăsătură se găsește în Grecia, Iran și India, e vorba nu de o moștenire comună, ci de supraviețuirea unor moravuri și credințe împrumutate de invadatorii indo-europeni popoarelor supuse de ei. Printre trăsăturile comune ale popoarelor supuse, care apar adesea la cuceritori, e și cultul zeiței-mamă, legat, desigur, de instituții de tip matriarhal.

— După Salomon Reinach, instituția *fecioarei purtătoare de spic* și transmiterea proprietății prin simbolul încălțămintei, care se întîlnesc în India, Palestina, Gallia, sunt rămășițe ale civilizației megalitice a imperiului dolmenilor.

— În *amazoane* s-a recunoscut o influență a matriarhatului; alții

consideră că este o amintire a primelor lupte cu hittiții, care purtau un fel de fuste.

— Hittiții aveau ca limbă sfîntă sumeriana, iar ca limbă diplomatică, babiloniana.

— In textele hittite, găsite la Bogaz-Kioi, s-au descoperit nume care pot fi ale unor eroi greci sau ale unor provincii grecești : *Ahhiyava = Acheea, Antaravas = Andreus, Tavaglavas = Eteocles, Aiavalas = eolieni, Attarissias = Atreus, Alacșandu = Alexandru*, prinț al Ilionului, *Dudhaliyas = Tantalus ;* numele de Tantalus e tot ce au păstrat grecii din imperiul hittit (Tantalus, rege al hittiților).

— Homer, descriind palatul lui Alcinous, vorbește de emailuri albastre care existau în Babylon. Tot aici erau statui cu barba de lapis ; Homer vorbește de zei cu părul și sprîncenele albastre. De asemenea, faraonii purtau un fel de peruci de email albastru.

— Proteus pare a fi numele unui erou folosit în poveștile egiptene, *Prouti* — de fapt unul din titlurile faraonului, care ne urcă în secolul al XIII-lea sau chiar al XVIII-lea.

— Inapoia culturilor grecești, hittite, lidiene, cretane, babiloniene, egiptene, se află cultura sumeriană.

— Sub cerul pur al Greciei se simțeau adesea plutind puteri obscure.

— *Anthesteriile* erau sărbători consacrate lui Dionysos, dar elementul dionisiac e destul de superficial ; mult mai profund e elementul de turburare și spaimă. Prima zi e abominabilă, cea de a doua e nefastă. Această spaimă se datorește faptului că pe timpul *Anthesteriilor* sufletele morților rătăcesc prin oraș *(Keres = sufletele morților)*. Acestea erau puterile misterioase pe care grecii le simțeau plutind în jurul lor. *Kerele* se apropie întrucîtva de *harpyi*, păsări care spurcau tot.

— Sunt acte, crime care declanșează acțiunea unor forțe înspăimîntătoare. Dar nu e vorba aici de sentimentul de vinovăție sau de remușcare ; murdărirea are un caracter premoral, e o murdărire exterioară, ceva strein omului, care are un caracter mai mult fizic decît moral, o miasmă, un lucru aproape material. După masacrarea pretendenților, Ulysses purifică locuința sa cu sulf și foc. Noțiunile de murdărire și de purificare nu sunt doar influențe apolinice, ci rămășițe ale unor culte arhaice de sacrificii funerare. Nu era o măsură de igienă, aceasta îi preocupa destul de puțin pe antici ; vezi botezul cu pămînt, nu se făcea distincție prea mare între fizic și moral.

— Dacă un obiect de fier, un obiect inanimat provoca moartea unui om, atenienii îl expulzau, după ce îl judecau în Prytaneion. Criminalul era tratat ca un contagios ; el trebuia să stea pe malul mării cu picioarele în apă. Întinarea produsă de o crimă nu e numai contagioasă, ea poate fi și ereditară. Clisthenes și Pericles au suferit de sperjurul Alcmeonizilor, care au ucis pe conspiratorul Cylon, deși îi promiseseră viața. Familia lui Ajax a suferit secole întregi de pe urma violului Cassandrei, la Troia, în templul Athenei, de către fondatorul legendar al acestei familii (Ajax). După greci, crima se transmite ca o predispoziție ereditară la o maladie. Platon se ridică împotriva

transmiterii vinei, dar o menține în *Legi*, cînd e vorba de trei condamnări la moarte în aceeași familie — astfel se explică riturile de aversiune și de depreciere la ispășirea unor crime. În unele cetăți se plimba pielea unui animal sacrificat care trebuia să absoarbă toate murdăriile. Cei vinovați predau animalului vina și plecau fără să întoarcă capul. Ceremonia lui Pharmakos : individul care primea asupra sa toate crimele ; uneori era întreținut un an de zile pe cheltuiala statului, apoi executat după ce era supus unui ritual destinat să mărească forța magică, era bătut cu cepe și cu smochine sălbatice. *Instituția țapului ispășitor*. Formule apotropeice (de blestem).

— Cîrîitorile ce se dau copiilor sunt nu numai pentru a-i amuza, ci și pentru a-i proteja, pentru a speria demonii.

— *Venenum* = *otravă* ; vine de la *venus* = *farmec*.

— Sunt obiceiuri arhaice acelea de a tortura o păpușă de ceară, pentru ca cel care e reprezentat să suporte aceleași suferințe, și a se da onoruri statuii unui defunct, pentru a înhuma și a potoli mînia mortului. Se făcea statuia din lemn sau din pămînt și se ținea în casă, oferindu-i-se cîte ceva din toate.

— Pentru greci, cuvîntul e redutabil prin el însuși, imprecația merge drept, fără să șovăie, spune Eschyl. Eufemismul, tăcerea, purtarea numelui au valoare profundă. Cunoașterea numelui unei persoane îți dă o oarecare putere asupra ei ; a da un nume unui copil e ca și cum i-ai stabili un destin ; la tragici personajele își dau seama că înțelesul numelui lor se realizează.

— Spartanii l-au omorît pe Epimenides din Creta, fiindcă nu le-a făcut predicțiuni favorabile în războiul cu Cnossos ; aceasta fiindcă atribuiau cuvîntului forța de a deveni realitate odată pronunțat. Ulysses se lăuda că a făcut posibilă cucerirea Troiei capturînd pe ghicitorul Helenos.

— Strănutul în *Odiseea* era considerat profetic.

— Vorbele ghicitorului, odată pronunțate, nu mai puteau fi retrase, dar oracolul nu e definitiv decît dacă a fost acceptat. Hecuba, cînd i se prorocește moartea Cassandrei, spune : „Scuip, să cadă pe tine această profeție". Uneori nu poate fi deturnat efectul unei profeții.

— Vaticinațiune divinatorie = prognoză hipocratică.

— Ghicitor, doctor, magician sunt la început una și aceeași persoană.

— Medicina cathartică s-a dezvoltat sub influența mișcării apoliniene.

— După tradiția comunicată de mitograful Palaiphatos, Eol era regele din care Zeus a făcut regizorul vînturilor. El le-a închis într-un sac pentru a i le da lui Ulysses. Un alt rege magician era Salmoneu, regele Elidei, care a fost fulgerat de Zeus fiindcă a încercat să imite tunetele și fulgerele.

— Magia agrară e fondată pe asimilația ce se face între fertilitatea pămîntului și fecunditatea umană. Demeter se unise cu Iasion într-o țarină de trei ori arată. Uniunile sacramentale se însoțeau cu riturile și cu glumele obscene pe care femeile din Athena le practicau cu ocazia *Thesmophoriilor*. Ritul balansoarului, scîrciumului, practicat la Athena, pentru a da fertilitate pămîntului, e deja indicat în Creta. La noi, scîrciumul și dulapul sunt rămășite ale acestui vechi rit. Aceste obiceiuri dispar azi — e o epocă care distruge tradițiile.

— Nașterea de gemeni era considerată ca ceva miraculos. Se prezuma intervenția unei paternități divine (dioscurii).

— Jurămîntul, ordaliile și mantica sunt în continuitate. Fecioara bănuită de impuritate intră în apă cu jurămîntul scris legat de gît. Dacă nivelul apei nu se schimbă, jurămîntul e bun. Dacă jurămîntul e fals, apa urcă pînă la tăbliță. În general, oracolele se serveau de arșice, și de aici originea jocurilor de zaruri.

— Somnul e fratele morții. Între lumea visului și cea a veghei e o ciudată continuitate.

— Incubația este pîndirea în somn a întîlnirii cu zeii.

— Oniromancie = studierea viselor.

— Ca urmare a unei apariții nocturne, o boală poate fi vindecată nu numai în vis, ci și în realitate.

— Pindar scrie că Esculap a fost fulgerat fiindcă a încercat să învie un mort, în schimbul unei sume de bani. Fiii săi, Machaon și Polidor, cei doi doctori din *Iliada;* urmașii lor au fost asclepiazii, care au format o familie în care meseria se transmitea.

— Epilepsia era considerată divină pînă la Hippokrates.

— Uranos era cerul înstelat; titanii monstruoși sau ciclopii. Din sîngele lui Uranos se născură, zice Hesiod, eriniile, giganții, melii, nimfele fagilor, de unde sunt ieșiți primii oameni.

— Domnia lui Cronos era pentru greci vîrsta de aur.

— Tradiția transmisă (vezi paragraful anterior) e arhaică. Uranos a fost mutilat cu o coasă în timpul nopții, cînd s-a întins cuprins de dorință peste pămînt.

— *Melii*, zeități ale arborilor cu același nume, au o origine nordică; melii trebuie să fie mesteceni sau tei? *(De verificat.)*

— Titanomahia ar putea fi interpretată ca lupta dintre Zeus, zeul învingătorilor acheeni, și divinitățile locale, dar se poate și ca această revoluție să se fi produs în gîndirea acheenilor în cursul migrațiunilor anterioare.

— De la popoarele anterioare, care au locuit Grecia, nu s-au păstrat decît numele: pelasgi, carieni; obiectele rămase nu arată o civilizație strălucită: pietre lustruite, cuțite de obsidiană.

— Miturile referitoare la separația cerului de pămînt ar putea fi o transpoziție a separării tribului în două părți exogame.

— Pelasgii, vezi mai sus, nu puteau diferi prea mult de populațiile sălbatice din Polinezia.

— Popoarele refulate de invazii s-au refugiat în părțile muntoase; Arcadia prezintă acest caracter; arcadienii erau considerați ca autohtoni de antici, și ei au păstrat pînă tîrziu practici arhaice. Din această cauză anticii tradiționaliști crezură că văd în acești păstori idilici pe oamenii vîrstei de aur. În realitate, în Arcadia exista cultul lui Pan, zeul țap al fertilității, pe care tinerii îl biciuiau cînd porțiile de carne erau prea mici; mai era și muntele Lyceu, loc unde nu te puteai aventura fără să-ți pierzi umbra și să mori într-un an. În aceste locuri se sacrificau și oameni, iar cei care aveau ghinionul să mănînce măruntaie de om amestecate în cele ale altor victime erau transformați în lupi. Plinius vorbește de asociații de lup-om, lup-vrăjitor. Acești lupi-oameni alergau pe cîmp și riscau să fie omoriți dacă nu se rugau Sfîntului Hubert și dacă nu aveau la ei trifoi cu 4 foi — aceasta în folclorul anglo-saxon. Plinius vorbește de asociații de lup-vrăjitor în Arcadia și pe muntele Lyceu. Ne găsim aici în plină mentalitate primitivă, ca în Melanezia sau Polinezia. Aceste societăți practicau o antropofagie rituală.

— Pelasgii par a fi de origine asiatică, după canibalia rituală și după societățile de lup-vrăjitor; se pare că acest canibalism ritual ar fi un obicei hittit, ajuns în Arcadia prin fenicieni.

— Figuri steatofige — cei mai vechi idoli găsiți, figuri grosiere care accentuează caracterele sexuale pentru a simboliza fecunditatea umană.

— Zeița descoperită la Haghia Triada se dă în scîrcium, simbol arhaic al fertilității.

— Gliptica egeeană reproduce scene de ofrandă.

— *Cultul* plantelor a precedat desigur *cultura*.

— Religia cretană avea un caracter orgiastic și muzical, după cum reiese din figurile de cîntăreți din flaut și țiteră de pe mormîntul din Haghia Triada.

— Zeița cu fiare — o zeiță înconjurată de doi lei, așezată, cu torsul gol, cu surîsul enigmatic, cu pieptul opulent — se înrudește cu zeițăile din Tiryns, Cnossos și simbolizează, fără îndoială, fertilitatea. Aceasta explică sacrificiile sîngeroase în religia cretană și două din simbolurile, emblemele religioase: coarnele consacrațiunei și toporul dublu.

— Dublul topor — *labris*, de unde derivă numele *Labyrinthului* — servea la sacrificii. Deseori era vorba de un taur — de aici legenda Minotaurului și cursele cu tauri sau luptele toreadorilor. Se stabilește o legătură între taur și puterile pămîntului; cutremurele de pămînt au jucat un rol important în gîndirea cretană.

— Ofranda primelor roade, foc veșnic, dans în sunetele muzicii — iată evocate rapid riturile practicate în acest mic sanctuar de provincie, în capela din Paleocastro.

— În religia cretană, zeul are un rol secundar, el este fiul sau amantul; aceasta se deduce din abundența

legendelor hierogamice (adică nunți sfinte) ; de exemplu : Demeter unită cu Iasion, dactilul idean, nuntirile lui Britomartis, Europa, Pasiphaë. Această hierogamie a fost reprezentată în misterele care se celebrau în Creta anual, se imita căsătoria dintre Zeus și Hera.

— Zeul cretan este un zeu care moare, dar și renaște. El simbolizează declinul naturii și renașterea vegetației. Hesiod povestește că această moarte a zeului rămăsese sub forma unui obicei : la fiecare nouă ani, regele Minos se retrăgea într-o cavernă de unde nu ieșea decît după ce primea aprobarea zeului.

— Zeus e născut de Rhea, încredințat lui Gaea și nimfelor să-l crească, e ascuns în grota de pe muntele Ida, e hrănit de albine și de capra Amalthea, iar cureții dansează în jurul lui lovind cu arcurile, ca să nu audă Cronos și să mănînce copilul.

— Cureții ar fi cei care au fost deja inițiați în riturile practicate de primitivi în cinstea fertilității ; ei învață și pe ceilalți dansurile sacre ; în excitația dansului și în mijlocul emoției colective ei iau cunoștință de prezența zeului.

— De la cultul arborilor la credințele funerare trecerea e ușoară, căci moartea și reînnoirea vegetației pot căpăta ușor o valoare simbolică.

— Zeii greci, cu excepția celor chtonieni, nu se ocupă de morți. Riturile practicate de Ulysses în *Odiseea*, pentru a invoca umbra lui Tiresias, seamănă cu cele gravate pe sarcofagul din Haghia Triada : se văd rolul muzicii și al cîntecelor rituale, toporul dublu, vasul fără fund, pe unde se scurgea în pămînt sîngele victimei sacrificate.

— După moarte, fiecare egiptean devenea un Osiris ; prima ofrandă care se oferea mortului era o barcă, destinată traversării mării ce înconjura insulele preafericiților. S-au găsit bărci și în vechile monumente sumeriene ; de asemenea, în Grecia se puneau în mormînt bărci de pămînt ars (teracotă ?).

— Potrivit scenelor sculptate pe mormîntul din Haghia Triada, libațiile oferite morților sunt însoțite de ofrande compuse din *premiții* = primele produse ale cîmpului ; deci marea zeiță minoiană, regină a naturii, stăpînă a pămîntului, își întindea imperiul și asupra morților, iar cultul morților se confunda în oarecare măsură cu însuși cultul zeiței. E un exemplu interesant de *coincidentia oppositorum* (vezi filosofia indică), în care viața și moartea sunt guvernate de una și aceeași zeitate. De aici și pînă la concepția că moartea nu e altceva decît trecerea într-o altă viață, mai spiritualizată, și că renașterea succede morții și îngropăciunii, ca în cazul semințelor, e un drum pe care mentalitatea mistică a anticilor l-a parcurs cu ușurință. aș spune cu necesitate.

— În secolul al XIII-lea î.e.n., un popor numit *acaiwusi* (în textele egiptene), venit de pe mare, a atacat Egiptul. Etimologia cuvîntului ne duce la acei *axaioi* ai lui Homer, și deci la *achei*, sau, în transcripția latină, *achiui*.

— E interesant că, în timp ce noțiunea *mare* (în opoziție cu *uscatul*) este indicată cu același cuvînt în limbile italice, celtice, germanice, baltice, slave, acest cuvînt este absolut necunoscut grecilor. (S-ar părea deci că poporul, sau, mai bine zis, limba

greacă s-a format departe de mare.) Marea este denumită și *pellagos* sau *tallatta*, cuvinte a căror origine este obscură.

— Lingvistica semnalează întîrzierea caracteristică apariției genului feminin în limba indo-europenilor, subliniază caracterul patriarhal al civilizației năvălitorilor și disprețul lor față de femeie. (Spre deosebire de autohtoni care venerau pe zeița-mamă, cum am văzut.)

— Năvălitorii veneau din Nord (acheenii).

— Acheenii, care credeau într-un zeu muritor, n-aveau nimic comun cu autohtonii, care se închinau zeiței-fecioare și toporului cu două tăișuri.

— *Ambrozia*, băutura care îi făcea nemuritori pe zei, la indieni se numea *amrt* — deci un motiv de inspirație comun, mai bine zis, un împrumut evident.

— Indo-europenii au practicat incinerarea cadavrelor; cremațiunea este regulată la grecii lui Homer, ca și la închinătorii lui Zoroastru în Iran, ca și astăzi în India. Sufletul zboară ca un fum, cînd flacăra arde corpul în care sufletul a fost închis. La pitagoreici — *soma-sima*, adică *corp-închisoare*.

— După pitagoreici, focul nu trebuie atins cu cuțitul. Nu cumva *din teama de a nu-l răni?...* (N.)

— Focul — în sanscrită, *agni*, în latină, *ignis* — era privit ca o ființă însuflețită. Diverse eroine sau zeițe își expuneau copiii la para focului pentru a-i face nemuritori. Exemple: Thetis pe Achilles, Medeea pe copiii săi. (Dar invulnerabilitatea se cîștigă scăldîndu-te în sîngele monstrului pe care l-ai ucis — Siegfried, sau voinicul din poveste.)

— Împrumutînd riturile autohtonilor, acheenii au început să-și îngroape și ei morții, căutînd să le conserve integritatea, probabil în vederea unei resurecțiuni, în care anterior nu credeau. Riturile de îngropăciune erau o imitație a procedeelor care l-au reînviat pe Osiris, asasinat și dezmembrat de Seth. Pentru a-și reînvia tatăl, Horus a modelat o imagine a corpului reconstituit și i-a dat viață prin farmece magice. Zeii lui Hesiod, pentru a o reînvia pe Pandora, au recurs la practici analoge. Deci, în acest sector, o influență net egipteană, mai bine zis o filiație directă a riturilor respective. (De aici monumentele dedicate morților pînă în zilele noastre? Tot din dorința de a păstra integritatea celui mort, în vederea reînvierii?)

— *Litholiții* — ? (Poate niște scene săpate în piatră.)

— Pentru ca mortul, înviind, să nu complice relațiile juridice și, mai ales, pe cele patrimoniale, se practica uneori *mascalismul*, adică mutilarea cadavrului (la greci); egiptenii extrăgeau viscerele mortului și le îngropau separat, iar fașele în care era îmbălsămat cadavrul erau legate cu noduri complicate de care erau atașate amulete care să sperie sufletul și să-l determine să renunțe la a mai intra în corp. O lege funerară a lui Solon interzicea femeilor sub 60 de ani și care nu erau într-un grad foarte apropiat de rudenie cu mortul să se apropie de acesta, poate pentru a preîntîmpina o eventuală concepere a unui descendent, realizată de mort

cu femeia respectivă. Clytaemnestra a practicat mascalismul asupra corpului neînsufleţit al lui Agamemnon. Se tăiau extremităţile corpului şi se legau de subsuori. Cînd criminalul grec mascaliza, o făcea probabil în scopul ca, în ipoteza în care defunctul ar învia, el să nu aibă membre cu care să-l urmărească şi mîini în care să ţină sabia răzbunătoare.

— Existau cenotafe dedicate unor morţi ale căror corpuri nu putuseră fi găsite (de exemplu : cei morţi pe mare).

— În jurul mormintelor de tot felul s-a cristalizat o seamă de legende ; adesea, sub valul invaziilor, cultele dispărură şi se produseră confuziuni, lumea îşi amintea doar că locul cutare este sfînt. Pe de altă parte, se ştie că eroii sunt vechi zei decăzuţi, exemplul lui Hyakinthos este concludent în această privinţă.

— Micenienii opuneau divinizării practicate de cretani — heroizarea, adică transformarea figurilor legendare în eroi, nu în zei.

— De la căsătoria realizată prin trecerea unor probe, se ajunge la căsătoria pe bază de concurs (şi în unele cazuri chiar prin licitaţie).

— Spiritul pozitiv al elenilor a încercat tot timpul să se degajeze de misticismul venit prin filieră egipteană, în special.

— Grecii numeau zeiţa care proteja naşterile Eileithye — nume pe care unii îl apropie de Eleusis şi de Elyseu. Dar Eileithye nu e uneori decît o poreclă dată zeiţei Artemis, sora fecioară a lui Apollo, deci cam nepotrivită cu naşterile, dar o vînătoare sălbatică şi gălăgioasă. Însă Artemis-Artamis este zeiţa care ucide — *artamos* = *a ucide*. Deci, zeiţa-fecioară care dă naştere vieţii, dar şi ucide, un alt exemplu de întrunire, în aceeaşi divinitate, a unor atribute contradictorii (ca în mitologia indică, unde *cali* este, de asemenea, ucigaşă şi dătătoare de viaţă. Să fie o reminiscenţă a epocii matriarhale, considerată ca foarte singeroasă ?).

— Hecate era vînătoarea nocturnă, regina spaimelor, îngrozitoarea zeiţă a răscrucilor primejdioase.

— Nemesis, zeiţa răzbunării, de origine caldeeană, are ca simbol roata şi grifonii care îi trag carul ;

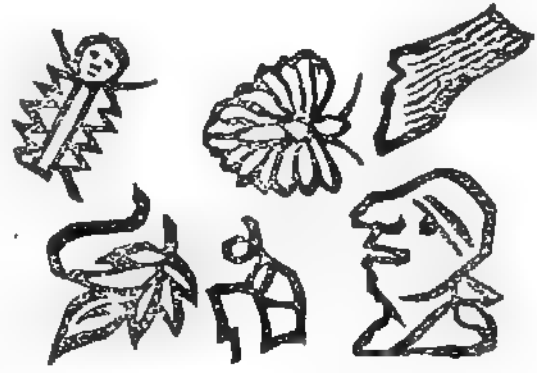

uneori e considerată ca o adevărată zeiţă a fertilităţii. (Încă o apropiere între moarte şi fertilitate.)

— Aphrodite, zeiţa cu porumbelul, e de influenţă orientală. Ea face ca Ariadne, fiica lui Minos, şi Helena, frumoasa Helena, să decadă de la rangul de zeiţe la cel de eroine. Helena a fost răpită nu numai de Paris, dar şi de Theseus, care e răpitorul Ariadnei ; tot el o răpeşte pe Persephone. Aici e vorba de răpirea zeiţei vegetaţiei.

— Athena are un şarpe ascuns sub scut.

— Descoperirile arheologice stabilesc originea cretană sau micenianâ a celei mai mari părți din centrele religioase ale Greciei. La Athena, Tiryns sau Mycene, templul zeiței Athena este ridicat chiar pe ruinele palatului regelui micenian. Erechteionul era construit pe ruinele palatului micenian de pe Akropolis. Templul Herei, care este zeița Argosului, Heraionul, era ridicat la Tiryns pe ruinele unei fortărețe egiptene. Hera pare a însemna în traducere greacă ceea ce în limba micenianâ înseamnă regină sau doamnă.

— Artiștii care au reprezentat judecata lui Paris au dat celor trei zeițe o înfățișare asemănătoare, arătînd prin aceasta că, în mintea celor vechi, cele trei zeițe se confundă măcar în parte.

— Zeul cretan Hyakinthos a fost înlocuit de Apollo, care uneori s-a numit Apollo Hyakinthos. Apollo e zeul cretano-asiatic și apare mai întîi ca zeu, fiu al unei zeițe matriarhale.

— În Fenicia, Adonis s-a născut din fuzionarea a doi zei muribunzi, Aleyin și Mot, iar zeița Atargatis, din Astarteea și Anat.

— Multă vreme zeii n-au avut divinități siderale, deci au fost scutiți de o serie de practici astrologice. Abia începînd din secolul al IV-lea planetele au luat numele zeilor lui Homer.

— Athena a oprit Aurora din drum pentru a prelungi prima noapte a lui Ulysses după reîntîlnirea cu Penelope.

— *Moira* era o divinitate foarte importantă pe vremea lui Homer; *moira = partea care revine fiecăruia, ce ți-e scris, destinul;* grecii lui Homer nu aveau noțiunea de *nomos = lege a naturii*; dacă împărțeala (vezi moira) se face incorect, se naște *nemesis = dorința de răzbunare* (de la *nemein, nemesthai = a da și a primi la împărțeală*).

— Zeii antropomorfi își împart și ei drepturile, și nimeni nu se poate opune moirei. Există deci un domeniu care transcende zeii, care îi ține în frîu, care dirijează puterile impersonale; dacă zeii reprezintă aspectul pozitiv și dinamic al puterilor mistice, moira reprezintă aspectul prohibitiv și negativ. Doar mai tîrziu, prin confuziune, s-a opus voința lui Zeus moirei, apoi s-a confundat cu ea. Aici e, desigur, un obscur presentiment al legilor cărora le este supus viitorul, dar aceste legi se referă mai curînd la o repartiție de tip spațial, decît la niște secvențe cauzale, care să se desfășoare în timp, precum legile noastre moderne.

— Liberîndu-se de miraculosul magic, cei vii scapă de prezențele sîcîitoare ale morților.

— Poezia lui Homer are un caracter aristocratic, cavaleresc. Ea e făcută spre a fi declamată în fața unor nobili rebeli la superstiții și are și un caracter colonial. Este un poem al năvălitorilor victorioși. Învinșii goniți de lîngă morminte nu-și mai puteau practica cultul lor, întemeiat pe venerarea morților, care deveneau eroi și zei. La Homer nu este cultul eroilor. Morții lui Homer sunt arși și se duc în Hades, nu rămîn printre cei vii.

— Apoi eroii prea umani ai lui Homer își pierd treptat valoarea

strict religioasă pentru a fi preluați de artiști și filosofi. Abia în secolul al VI-lea Teagen de Rhegion vede în Apollo pe Helios — soarele, Hephaistos — focul în luptă cu Poseidon — apa.

— Pherekyde din Syros afirmă că la început erau venerați ca zei Zas, Cronos și Chthonia. În ziua a treia, Zas face un văl mare pe care pictează sau brodează pămîntul și pe Ogenos și locuințele lui Ogenos. Ogenos, nume de origine probabil babiloniană, înseamnă Ocean. E un mit demiurgic, cosmogonic, în care lumea e considerată ca o haină divină. Poate așa se explică și lucrarea moirelor care se ocupă cu țesătura pînzei destinului.

— Pherekyde, orfismul și filosofia ioniană marchează intruziunea ideilor orientale în Grecia.

— În secolele XII—VI î.e.n. au loc în Grecia schimbări considerabile. Invadatorii își modifică regimul de clan, și justiției familiale = *Themis* i se substituie în justiția interfamilială arbitrajul = *Dike*.

— Xenophanes știe că etiopienii își închipuiau pe zei negri și cu nasul turtit, în timp ce tracii îi vedeau cu ochii albaștri și cu părul blond.

— În epoca homerică moneda de schimb era boul, nu datorită valorii economice, ci datorită caracterului religios, boul fiind un animal care era sacrificat de obicei. Boul sacrificat se împărțea între convivi, și partea fiecăruia era moira. Și la romani, cuvîntul *carne* la origine însemna *parte* — ca și moira. Partea de friptură se dădea fiecăruia pe un talger — *obelias*, de la *obelos, obeliskos* —, de unde vine *obolos*, moneda de mai tîrziu, iar la început chiar talgerele serveau ca monedă de schimb. Drahma era un pumn de astfel de oboluri. Aceste monede puteau să fie foarte bine din fier, fiindcă valoarea lor era simbolică și religioasă. Spartanii au păstrat multă vreme greoaiele lor monede de fier care le serveau și la ofrande, iar Platon, în *Republica* sa, propune o monedă fără valoare intrinsecă.

— Homer și Hesiod nu cunoșteau numele lunilor; calendarul a fost elaborat la Delphi sub influența Orientului; are caracter religios. Calendarul e constituit în secolul al VI-lea.

— Scriitura — imitație înghețată a cuvîntului (Platon).

— Tiranii au favorizat renașterea cultelor populare, către care se îndreaptă dezmoșteniții și blazații. Așa se explică contracurentul mistic, care va zgudui conștiința elenică.

— Anaximandru: pămîntul e o coloană trunchiată înconjurată de aer, o tobă am putea spune, de trei ori mai largă decît înaltă; o flacără ieșită din *Apeiron* se împarte în inele care se învîrtesc în jurul coloanei care nu se sprijină pe nimic. Apeiron ar fi un fel de nebuloasă din care au ieșit toate elementele. Anaximandru ar fi construit primul o sferă din pavăza lui Achilles.

— Cîmpia Egiptului e un vechi golf acoperit de aluviunile Nilului.

— Harpalos a fost și inginer al lui Xerxes, nu numai vistiernic al lui Alexandru cel Mare — sau e o simplă potrivire de nume? (De

verificat — vezi Diels, *Antike Technik.)*

— Thales muri căzînd într-un puț în timp ce studia aștrii.

— Tratatele medievale de matematică menționau șase operațiuni: adunare, scădere, înmulțire, împărțire, duplicație și dimidiație, ultimele două moștenite de la egipteni.

— Privind matematica egipteană, ai impresia că te afli în fața unei vulgarizări stîngace, reflectare palidă a unei științe mai vaste.

— Cel mai important papirus referitor la matematicile egiptene este *papirusul Rhind.*

— A recunoaște gîndirea care se ascunde înapoia acestui formalism e la fel de dificil ca a trece de la riturile unei antice tradiții religioase la sentimentele religioase ale preotului care îndeplinește aceste rituri (Neugebauer).

— Anul de 365 de zile a fost introdus în anul 4200 î.e.n.; în anul 3300 egiptenii știau să scrie un număr ca 1 422 000, iar din 1850 se cunoaște formula exactă a trunchiului de piramidă cuadratică. Aceasta s-a aflat pe cale empirică, însă grecii sunt, desigur, beneficiarii cunoștințelor de matematică ale egiptenilor. Se pare că egiptenii erau stimulați în aflarea procedeelor matematice și geometrice mai ales de măsurătorile cadastrale care se făceau după fiecare inundație a Nilului.

— Literatura și arta Egiptului ajung la deplina maturitate pe la anul 1300; de la această dată ele se desfășoară pe un fond constituit și definitivat.

— E interesant că la egipteni se găsesc soluțiile matematice, dar nu și demonstrațiile, ceea ce poate naște bănuiala că soluțiile pot fi moștenite de la un alt popor misterios, anterior. Există chiar o tradiție după care egiptenii, babilonienii și hindușii au împrumutat cunoștințele lor științifice fără să le înțeleagă bine. De la cine? (Extratereștrii? De la forțe supranaturale?)

— Teoriile filosofice care puneau la baza universului un element cum ar fi aerul, apa, focul, pămîntul (în fond puneau unul înapoia multiplului) sunt teorii de principii care pot fi considerate ca niște transpoziții de teogonii. Apa lui Thales nu este numai elementul lichid, este sămînța care crește.

— În Ionia se făcea proces rîului Meandru cînd acesta inunda împrejurimile; după condamnare, amenzile erau percepute din impozitele luate pe trecerea peste acest rîu.

— Se pare că Anaximandru a folosit primul cuvîntul *cosmos*, care însemna un *stat bine constituit.*

— Alkmaion din Crotona compară organismul cu un stat în care totalitatea forțelor asigură sănătatea, în timp ce dezvoltarea anarhică a unuia din componente dă starea de boală; pe de altă parte, Anaximandru considera că injustiția e starea normală a progresului, a devenirii.

— Drept numere, grecii se serveau de cele 24 de litere ale alfabetului, printre care intercalau trei semne nealfabetice: 6, 90, 900.

— Tot ceea ce vine din India sau Grecia poate fi găsit în Iran, unde magii au păstrat comoara tradițiilor babiloniene.

Despre gîndirea mistică :

Chiar în momentul în care mentalitatea pozitivă își face apariția în Milet, se dezvoltă și un puternic curent mistic ; preoții lui Apollo căutau să potolească turburarea conștiințelor, propovăduind un ideal de armonie și măsură : *metron ariston*, zicea Cleobul, *miden a an* — Solon, *gnothi savton* — Chilon. Ultima maximă era înscrisă la intrarea în vechiul templu de la Delphi și era atribuită uneori și preotului eunuc Labos, preot al lui Apollo, ceea ce indică o influență orientală.

— După Diodor din Sicilia, misterele erau toate de origine cretană, și nici nu erau ezoterice la început. Invazia dorienilor i-a obligat pe cretani să se înconjoare de mister... Din contră, la Sikyon, unde aristocrația locală a fost învingătoare împotriva dorienilor, primul act al lui Orthogorides după victorie a fost de a înlocui cultele doriene prin altele, în special prin cultul lui Dionysos, și să interzică rapsozilor de a mai cînta poemele lui Homer... De asemenea, la Athena, Pisistratos încuraja cultul lui Dionysos și acorda onoruri poetului orfic Onomacritos ; curentul subteran apărea în plină lumină.

— Invazia din nord a dorienilor a periclitat cultul lui Demeter și al lui Dionysos, și autohtonii au fost obligați să dea cultului lor un caracter mistic, secret. Din aceeași sursă se nasc *orfismul* și *pitagorismul*.

— *Misterele din Eleusis* își căpătară importanța lor datorită lui Pericles ; ele erau dedicate zeiței *Demeter*, zeița cerealelor, al cărei nume are la origine cuvîntul cretan *diai*, care înseamnă *orz* sau *grîu*, *seceriș*, ca și cuvîntul *ge*, această asimilare explicîndu-se ușor prin aceea că puterile vegetative dorm în sînul pămîntului, al cărui spirit este cel al fructificării și creșterii plantelor. La această sărbătoare a *Misterelor din Eleusis*, se celebrau jocurile cele mai vechi din Grecia, anterioare cu un secol *Panatheneelor*, care au fost întemeiate în anul 1505 ; jocurile aveau virtuți magice, recompensele erau niște măsuri de orz, provenite din cîmpia rhariană.

— Alte sărbători : *Calamaia*, anterioară secolului al XI-lea ; *Proerosia*, *Chloia*, *Haloa* și *Thesmophoriile*, cunoscute grație lui Aristophanes, rituri îndeplinite de femei. Prima zi se numea *Coborîrea* sau *Urcarea* — *Katodos* sau *Anodos*, femeile coborau de pe munte și urcau la templul lui Demeter și al Proserpinei. A doua zi posteau culcate pe pămînt, pe plante purificatoare, cum era laurul ; cu această ocazie celebrau rituri obscene și pronunțau cuvinte cu același caracter. Remarcă : riturile de fecundație au un caracter net feminin ; se poate conchide că femeia este cea care a descoperit agricultura, și că aceasta s-a produs în perioada matriarhatului.

— În timpul serbărilor numite *Thesmophoriile* se aruncau prăjituri în formă de șerpi sau de *phalli*, numite *esmoi*, care au dat numele serbării. După Herodot, aceste rituri au fost introduse în Grecia de către Danaide, ceea ce le apropie de vechile rituri cretane.

— În imnurile homerice se povestește episodul *Iambe-Baubo*, care a

făcut-o pe Demeter să rîdă arătîndu-şi sexul, zeiţa fiind foarte mîhnită din cauza răpirii Proserpinei. La riturile eleusine, mai tîrziu, se exhiba şi *aidion ginekeion* şi poate şi un *phallus*. Atingînd aceste imagini, se realiza *hierogamia*, adică unirea sfîntă cu zeiţa.

— Deci iniţierea eleusină era un mariaj mistic. Din acest motiv, Danaidele, care şi-au ucis soţii înainte de consumarea căsătoriei, *agamoi*, au devenit simbolul neiniţiaţilor *(amintoi)*.

— Baia rituală a logodnicului era un fel de iniţiere.

— Hierogamia juca un rol important în religia cretană, vezi uniunea amoroasă a lui Demeter cu Iasion în grota de pe muntele Ida, unde s-a născut Zeus.

— Sufletele morţilor erau asimilate cu grăunţele plantelor în somnul pămîntului.

— Zeiţa din Eleusis este o zeiţă-mamă, o *Eileithye*. E o zeiţă cretană, dar în cultul eleusin apare şi un element necunoscut în Creta, dar frecvent în mitologiile indo-europene : elementul *phallic*.

— În misterele lui Demeter se recunoaşte vechiul cult mistic al supravieţuitorilor învinşi, care, în vremurile de restrişte ale invaziilor, şi-au transmis aceste rituri în cel mai mare secret. Cultul lui Dionysos a fost cu totul altceva. Era vorba de un adevărat val de misticism ce se revărsa asupra Greciei, venit din Thracia. În Thracia se celebrau orgii sălbatice, cu hore nocturne prin munţi, în timpul cărora menadele rupeau în bucăţi animale, în delirul lor, şi le mîncau carnea crudă. Aceste forme religioase erau foarte departe de religia lui Homer. Totul se petrecea sub acţiunea vinului, considerat ca un fel de filtru, exaltaţie colectivă, *extasis*, care dădea credinciosului impresia că în el se simte prezenţa zeului *(enthousiasmos)*. Dansuri isterice care puneau în stare de transă şi extaz, din care se ieşea tot datorită dansului şi incantaţiunilor. Cei vechi numeau această practică *corybantism*.

— *Hymenaios*, *Nykterinos*, demonul cîntecului nocturn, *Lambos*, bufoni care, încoronaţi cu iederă, cîntau versuri iambice ; *Dytirambos* — epitet al lui Dionysos ; *Icchos* — zei muzicieni.

— Herodot considera că acest cult a fost răspîndit de Melampos, personaj pe jumătate istoric, pe jumătate legendar, care, după ce a practicat vechile mantice, a introdus noul cult, noul zeu.

— Cultul lui Apollo nu putu îndigui această frenezie, anul fu împărţit între cei doi zei, pe frontispiciul templului fură instalate statuile celor doi zei, faţă în faţă, orgiile deveniră instituţii de stat, se înfiinţară *colegiile Bacchantelor* şi *Thyadelor*. Această epidemie mistică, ai cărei agenţi erau femeile, se propagă în întreaga Grecie şi, mai tîrziu, în întregul Orient.

— În substituirea vechiului zeu Python cu Dionysos şi în căsătoria acestui zeu cu Ariadne se remarcă urmele unui conflict între culte : un zeu al naturii se substituie unei vechi zeiţe a naturii, pe care o întîlneşte în insulele Mării Egee şi al cărei cult îl respinge ; dar cele două divinităţi au atîtea elemente comune, încît deseori le vedem că se asociază.

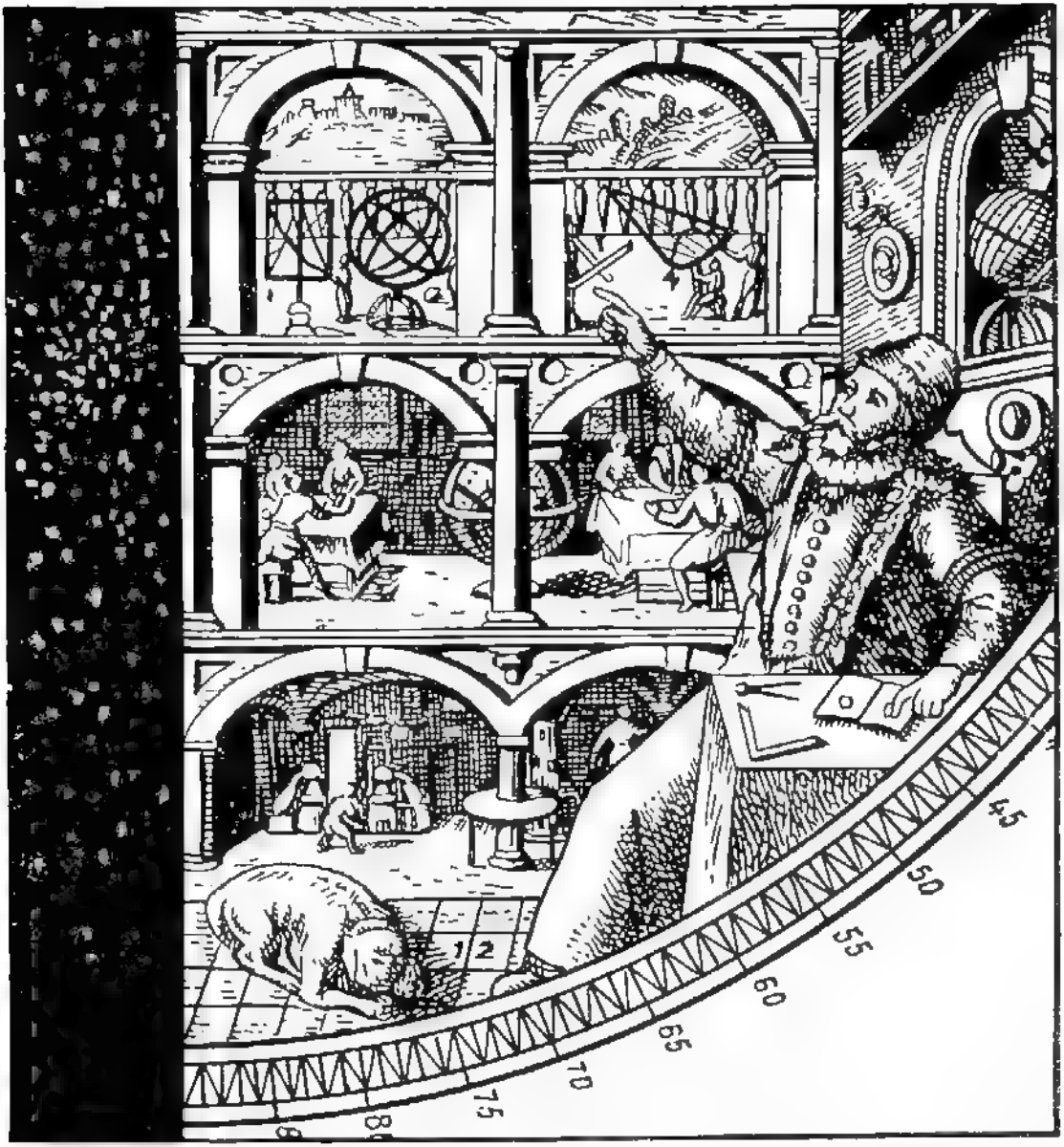

— Cultul lui Dionysos trezea în greci rezonanţe profunde ; unii istorici consideră că Dionysos era un zeu frigian, dar frigienii erau tot un trib trac emigrat în Asia Minoră. Luptele lui Dionysos contra amazoanelor par a fi de fapt luptele traco-frigienilor contra hittiţilor, care purtau un fel de rochii.

— Indo-europenii, deci şi năvălitorii acheeni, se pare că au cunoscut o băutură fermecată, pe bază de

cereale, pe care o beau la sărbătorile lor de primăvară.

— Orfismul reaminteşte mituri vechi în timpul celebrării cărora se practica antropofagia. Dionysos, numit pe atunci Zagreus, a fost sfîşiat în bucăţi de titani şi mîncat. Zeus i-a trăsnit, şi din cenuşa lor a renăscut Dionysos. Elementul *titanic* se opune celui divin. Cuvîntul *titanos* însemna *mînjit de var* (cretă). Era vorba de o mască pe care bătrînii tribului o puneau în cursul unor ceremonii de iniţiere, pentru a impune în faţa tinerilor, sau pentru a îndepărta de la persoana lor reală responsabilitatea crimei (a sacrificiului). (Vezi manifestaţiile recente din America împotriva războiului : tinerii au măşti de var — se machiază.)

— Scopul vieţii orfice era acela de a face să triumfe viaţa ascetică, şi deci elementul divin reprezentat de Dionysos.

— Religia dionisiacă a furnizat fără îndoială concepţia zeilor care mor şi înviază, promisiunea imortalităţii, credinţa în participarea temporară la rosturi divine, poate o parte din ritualul de purificare ; mitul etiologic al lui Zagreus care este în centrul doctrinei este cu siguranţă cretan, în orice caz este, la origine, independent de ciclul dionisiac.

— Grecii au păstrat amintirea a numeroşi cîntăreţi traci, pe care tradiţia îi dădea drept fondatori ai diverselor culte bazate pe mistere : *Eumolpos*, care organiză cultele din Eleusis, şi fiul său *Musaeos*, despre care Pausanias zice că este autorul primului imn închinat lui Demeter. Apoi *Philammon* şi fiul său *Thamyras*, care au provocat muzele.

— Originea orfismului. După Nisson, orfismul este o religie speculativă creată de un geniu religios, cel puţin în ceea ce priveşte doctrinele sale esenţiale ; acest om a combinat şi reformat elemente independente, variate, cu independenţa şi suveranitatea geniului. De ce acest om nu ar putea fi chiar Orpheus, cîntăreţul trac, care a avut o moarte asemănătoare cu a lui Dionysos, sfîşiat de menade ? După Pausanias, Onomacritos, care a fost prins falsificînd profeţiile lui Musaeos, şi care trăia la curtea lui Pisistratos, a făcut din titani omorîtorii lui Dionysos, luînd numele acestora din Homer. Dar asta nu înseamnă că trebuie să-i atribuim întreg mitul lui Zagreus. El s-a mulţumit să-i identifice pe omorîtorii lui Dionysos cu titanii, şi prin aceasta i-a făcut strămoşii umanităţii. Astfel el întemeia şi o adevărată doctrină a păcatului originar, dar mitul lui Zagreus este mult mai vechi. Sau doctrina răscumpărării, a mîntuirii, exista deja în orfism.

— În secolul al VI-lea existau în sudul Italiei, în Sicilia, nişte preoţi singuratici numiţi *orphoi* — s-ar putea ca de la ei să vină numele lui Orpheus, care devine astfel un nume mistic, ca şi al lui Homer, în teoria lui Wolff. Deci Orpheus ar fi simbolul unei categorii de cîntăreţi solitari, ca şi Homer, spre deosebire de Thamyras, care cînta în public.

— Poemele lui Orpheus conţineau o teogonie care legitima divinităţile orfice şi le adăuga la religia, la mitologia deja acceptată. Era o teologie rapsodică în care se vorbeşte

de Cronos, Chaos, Aether, în sînul căruia Cronos naşte un ou de argint, de unde iese un zeu înaripat numit Phanes sau Eros ; Eros se uneşte cu Noaptea şi se succed generaţiile, Pămîntul, Cerul, Zeus şi Hera, apoi Persephone, cu care Zeus se uneşte pentru a-l naşte pe Zagreus. În altă parte se uneşte cu apa şi nămolul, din care se naşte pămîntul ; din amestecul acestor elemente se naşte un dragon monstruos, cu cap de taur, de leu şi de zeu, Cronos Ageraos, Timpul, care nu îmbătrîneşte niciodată şi căruia îi este adăugat un element feminin, Necesitatea, *Ananke* sau *Adrasteea incorporală*, care se întinde peste tot universul. Cronos face un ou de unde iese un zeu cu aripi de aur, numit *Protogonos*, Zeus sau Pan. Sunt ciudate şi confuze viziuni care se amestecă aici, inspiraţia ioniană e prezentă, dar în Cronos Ageraos recunoaştem pe *Zeruvan Akarana*, timpul nemuritor din religiile iraniene. (Vezi *Istoria plagiatului.)*

— Teogonia orficilor avea ca scop introducerea în teoriile cosmogonice a mitului lui Zagreus, baza unei antropologii dualiste care, opunînd elementului titanic elementul divin, făcu din corp închisoarea sufletului şi autorizâ speranţele escatologice de care erau însetate sufletele neliniştite, descumpănite.

— După transpoziţia vulgară a orficilor din secolul al V-lea virtutea e recompensată printr-o beţie eternă.

— Întreaga rasă umană expiază crima comisă de titani.

— Orfismul este o doctrină sincretică, deoarece în ea găsim amintirea eroilor şi a preafericiţilor cretani, mistica din Eleusis, itinerarul morţilor egipteni — aceasta explică rolul considerabil pe care l-a jucat : fiecare găsea aici un răspuns neliniştilor ce-l frămîntau.

— Printre numere, unul are o însemnătate specială : *tetractis*, adică suma primelor patru numere, pe care se jura.

— Marea descoperire a lui Herakleitos este aceea a armoniei ascunse a lucrurilor opuse, a contrariilor, analogă celei a arcului şi a lirei, care este adevărata idee de justiţie. Logosul este în mod precis unitatea profundă pe care o ascund şi pe care o traduc opoziţiunile aparente ; contrariile sunt aspectele unei aceleiaşi realităţi, ele se implică în mod necesar, cu atît mai mult cu cît, în multiplicitatea sa, realitatea este una singură. Zeul este zi şi noapte, iarnă şi vară, război şi pace, foame şi saţietate. După cum cel adormit şi cel treaz, tînărul şi bătrînul, viul şi mortul nu sunt decît unul — şi amfibologia cuvîntului *bios* care înseamnă şi *viaţă*, dar şi *arc*, adică unealtă dătătoare de moarte, după cum accentuezi cuvîntul, este revelatoare.

— După Platon, moirele erau fiicele Anankiei.

— Pentru Empedokles, maestru arhaic al gîndirii, care a trăit în secolul al V-lea, fiinţa primordială era un *Sphairos* rotund, fericit de singurătatea lui circulară. (Pe acest zeu îl opune lui *Phanes* înaripat al orficilor.) Echilibrul armonios al lui Sphairos este produs de Eros, care uneşte toate lucrurile într-unul, şi e distrus de Discordia care sfîşie membrele zeului, precum făcură titanii cu Dionysos. Astfel din *Unul*

se născu *Multiplul.* (Eros ar fi deci forța atracției universale, un fel de gravitație celestă.)

— Marii pictori din secolele al V-lea și al IV-lea, Zeuxis, Polygnot, Timanthe, n-au folosit decît patru culori pentru a-și face operele nemuritoare: alb de Melos, ca galben — argila atică, roșu — sinopis de Pont, negru — atramentul.

— În filosofia lui Empedokles joacă un rol deosebit de important Armonia și Ura — atracția și respingerea —, privite ca fundament al legilor universale, sociale.

— Empedokles își amintește de existențele sale anterioare (ca și Pythagora): *căci eu deja am fost altădată băiat și fată, pom și pasăre și pește mut din mare.* După el, omul poate deveni orice fel de plantă, chiar și laur, nu numai bob, cum spunea Pythagora. El insistă cu fervoare ca oamenii să se abțină de la mîncarea cărnii.

— *Ghicitori* — *manteis* — de unde, mantică?

— Oenopides din Chios a descoperit înclinația eclipticei, a fixat anul la 365 de zile și 1/3, la 59 de ani marele an.

— Cleostrates a introdus pe la anul 520 semnele zodiacului. El avea un observator pe muntele Ida; s-a stabilit ulterior că trei din semnele zodiacului sunt de origine babiloniană.

— Octaedrul a fost, se zice, perfecționat de Harpalos.

— Frumosul este în fond măsură — *to ison* (Archelaos). Fericirea se naște pentru oameni din măsură în plăceri și din armonie.

— Gorgias era considerat ca inventatorul figurilor de retorică; s-a constatat că sunt mai vechi, dar el le-a sistematizat.

— *Déchéance* — pierdere a unui drept, decădere, dizgrație, cădere.

— Grîul e măcinat, decojit, înmuiat, frămîntat, dospit și copt — aceste operații arată o căutare, o încăpățînare a omului pentru a-și găsi hrana cea mai potrivită. Oamenii au ca învățător nevoia și frica, cele care i-au adunat unul lîngă altul.

— Antiphon se ridică împotriva legilor care se opun naturii omenești, imuabile și identice peste tot, și dă exemplu că, dacă îngropi un pat și lemnul lui va prinde rădăcini, se va naște un alt pom, nu un alt pat.

Din Al. Marcu: acele *campanille sonore* (ca instrument arhitectonic), orașul atemporal și etern. Totul în natura aceasta se desfășura sub semnul unei perfecte grații (în contrast cu aerul infestat, balcanic din *Princepele,* nostalgia Messerului, poate în *Săptămîna* explicația acestei nostalgii). Arhitectura ca armonie, dedusă dintr-o existență armonioasă. Bisericile devenite prea bogate, asudînd de aur. Aventurierii secolelor circulînd dintr-un capitol în altul. Înghesuiala suprarealistă a bastarzilor pe tronurile supraaglomerate (idee de poem). O lume în care gurile de tun erau desenate de Donatello, Cellini sau Michelangelo. O lume plină de capodopere, în care atenția mergea pînă acolo, încît și hamurile cailor se parfumau. De asemenea, caii și banii. Asta în contrast cu luxul extrem oriental, aceste descompuneri față în față *(vis-à-vis* de curtea Principelui, lăsînd deci

dracului prefaţa deoparte şi căzind în decorul romanului poate terminat ori pe terminate). Oraşe ale cortegiilor, cu case împodobite pînă la refuz, pline de cîntătoarele *bussolini d'argento* (casete de argint), cu tacîmuri ornate cu devize de dragoste, cu şerveţele pictate, la banchete, semnate de artişti renumiţi, cu recipiente cizelate şi metale incastrate, pline de incizii bogate, subtile, în toate otrava ca un sîmbure, ca un fruct al unei gîndiri maladive (despre asta poate vorbi Messerul Evanghelinei). O lume de smalţuri, de bibelouri, de argintării şi bronzuri ciocănite, de *oreficii* (bijuterii), o lume a picturii în afresc. Pe mesele de joc : *tarocchi* (cărţi de joc poleite), lume a miniaturilor... Ce nebunie, dar totul e ratat, în *Princepele* nu o să încapă totul...

Piero dei Medici care-l cheamă pe Michelangelo să-i facă o statuie de zăpadă... Ce sfidare scumpă !

Bucintoro — care de triumf pe ape (merge la Mogoşoaia ?). Grajduri decorate, ce lux ! O lume în care Bramante făcea decoruri la Milano şi Da Vinci împodobea blazoane.

...Veneţia, peste care bătea o boare bizantină, orientală, într-o lume de orfevri. Mozaicurile şi fierul forjat, ca idee de reculegere şi prizonierat, de religie şi harem, cu un aer creştin, suplimentar...

O lume în care se purtau bijuterii pînă şi la vînătoare...

Unde e în lumea balcanică a *Princepelui*, *Cortilul*, teatrul de curte pentru întreceri ecvestre şi nautice, unde galeriile de arme, curţile secrete, loggiile, grădinile miniaturale, acele locuri numite *studiolo* (studiourile), dedicate vieţii confidenţiale ? Orice aşezare omenească, Veneţia — să zicem —, ca oraş secret, intim, confidenţial. O lume a cizelurilor, o lume miniaturală, de draperii, plină de secrete, plină de intrigi, *canzone* şi şoapte, cu ucideri misterioase în care otrava circula în vase de calcedoniu. Acele corăbii cu harpii în bot, cu delfini şi Neptuni, cu cai de argint şi oglinzi încadrate cu abanos, cu jaspuri verzi, sticlind de minere de spade, de onix şi camee, cu umbre, candelabre şi lumini, cu fildeş, marmură, cu orgi cu clape de alabastru, cu pene, gobelinuri, prapuri, pinacoteci, miniaturi, tapiserii, cai de paradă, cu glasuri şoptind sonete de încoronare, cu zgomotul clipocitului apei din Lagună cînd se aruncă pentru Marea Logodnă inelul dogelui, cu atlasuri şi brocarturi, cu vestitele *corridori (cuori d'oro)*, pline de inimi de aur, de pielărie aurită pentru îmbrăcarea părţii de jos a pereţilor, cu *sparvieri da lecto* (aripi de şoim) la baldachinele paturilor. Totul mergea pînă la stilizarea scobitorilor şi a literelor unciale, ca şi fîntînile, lacurile artificiale, păsările şi coliviile, vegetaţia care pătrunsese în arhitectură, terase, portice, nimfe şi scări. Şi acolo unde nu existau grădini, ele erau pictate (Leonardo inventase tavanele cu frunze şi perspectivă). Dar *Carnavalurile* în care erau prezentate păuniţe pe tăvi de argint, sco-

ţind flăcări pe cioc, cărate de servitori pe mari talgere, pe care zăceau fripturi aurite sau fripturi sculptate mitologic! Oraşele vanitoase, ca Veneţia, la care se poate gîndi Antonie Spadone venind de acolo într-o iarnă cumplită şi intrînd iar în mirosurile de fripturi de berbec şi în noroiul cumplit-al Bucurescilor... De la convoaiele nupţiale de pe podul Rialto, la podul Beilicului, ce ironie!... Convoaiele de *bucintoro* — corăbiile cu balestieri ale dogilor, pline de penaje albe şi roşii, fanfarele, caii în valtrapuri, lirele şi lanţurile de aur la gîtul cailor, zăngănind uşor în aerul şi mai uşor al Veneţiei, acei *locos*, bufonii spanioli lîngă sau în contrast cu *caraghiozul* nostru din bilciul de la Lipscănia mare... Veşmintele inimitabile: *camora* de damasc roşu, brocartul de aur, *riccio sberniile* (mantiile cu hermeline), lacheii şi baldachinele de purpură, tezaurele şi artificiile, *giocolierii* (scamatorii), tavanele grele deasupra sălilor hipostile, pline de mese, de satiri, bacante, de Amor şi Psyche, măştile, *phallusurile* de lemn, grotescul *mascheratelor* (mascaradelor), cu *canzoni a balo, Veneţia anacronică*, în Quattrocento, plină de alaiurile ambasadorilor despre care vorbeşte Gentile Bellini, fastul şi procesiunile religioase, lîngă disperarea greco-ortodoxă, greco-turcă de aici...

Evanghelina — o *filogotate*, prietenă a literelor...

Pompé-le groteşti, pentru *Sabbat*, mi se pare din Burckhardt sau Diehl... Tot acolo: *Do ut des* — dă ca să ţi se dea, ca principiu fanariot, dar el vine din alte vînturi. Apoi *phialele*, pieţele cu fîntîni..., acei *clarissimi*, *sinkletikoi*, nobilii greci... Asta ar fi universul, chiar fictiv, în acea lume meschină a *Principelui*.

Detaliul în *Principele*: flaşnetele mecanice la care visează Evanghelina pentru care curtea are ceva grotesc, podoabele ciudate, păsările mecanice, platourile pline de perle, imitînd jungle şi lei, exotismul ce a decăzut în pictura de gang, să zicem, dar tot ceva vulgar, trebuitor în serie, platani şi lei imitaţi din bucate. Evanghelina, visîndu-se *basilisă*...

„Opera vieţii se numeşte moarte" (Herakleitos din Ephesos).

Tiranii împodobiți ca altarele în zilele de sărbătoare...

Are Principele acea *scelleratezza*, amestecul de forță și talent cerut unui politician ?

Mi se pare că în Diehl este de găsit mantaua aceea scurtă, cu grauri, care este semnul trădării descoperite (obligația curteanului devoalat care trebuie să se înfățișeze astfel).

La Bizanț, *apartamentul purpurii și iubirii*. (Cromatica stilului. Importanța culorii.) De fapt, acest Principe ar trebui să fie un tip secătuit, de Escorial balcanic, care cugetă fără vlagă între zidurile de paiantă, dar se pare că numai piatra este potrivită pentru așa ceva, rațiunea cere gresie, nu bălegar. Poate în felul acesta îmi explic și mie cartea blestemată pe care am scris-o, fiind *programat* de Belphegor, care are malii ca și Messerul, acest *uomo piacevole*.

Este Messerul unul din acei *clerici vagantes* sau un *buffoncello* ? În particular el declară că e *cavallo pazzo*, cal nebun...

Marian, care citează din H. Rosenberg : „Dacă ne gîndim la o vîrstă de aur în care omul ar fi fost el cu sine însuși, prezentul pare a fi o infirmerie de oameni dezbinați în două, care nu au altă scăpare decît în Abis sau Utopie". Tot el reia din Unamuno (prologul *Nuvelelor exemplare)* ideea lui O. W. Holmes, scriitor englez din secolul trecut, care spunea că atunci cînd John și Thomas stau de vorbă sunt de fapt în cauză 6 personaje : John cel real, John — idealul lui John, John — idealul lui Thomas și cele 3 ipostaze similare ale lui Thomas ; Pirandello de asemenea (în *Unul, nici unul și o sută de mii)* face din 3 personaje 8 :

1. Dida așa cum era pentru ea
2. Dida cum era pentru mine
3. Dida cum era pentru Quantorzo
4. Quantorzo cum era pentru el însuși
5. Quantorzo cum era pentru Dida
6. Quantorzo cum era pentru mine
7. Genge cel iubit de soția sa Dida
8. Scumpul Vitangelo al lui Quantorzo.

În Virginia Woolf : viața ca un halou luminos, starea difuză, necodificată a existenței...

Citesc foarte puține romane, pentru că au devenit previzibile. Artificiile formale la care se supun noii autori nu mă interesează. Este vorba despre un fel de virtuozitate fără fundament și efect. De fapt de aici

viața lipsește cu desăvîrșire, este vidată și în rest nimic nu are importanță. Lăutari din ăștia fără note...

Ideea de a scrie *Janus* mi-a venit citind niște amintiri ale unui om care a trăit în direct ipocrizia de a-l asculta pe un amic al său suspus care ziua înfiera literatura occidentală și seara se răscumpăra recitind Lautréamont, ca penitență. Ce forță, la acești oameni, de a se dedubla ! Explicația era simplă : Ce vrei, trebuie să trăim, oricum...

„Întîmplarea e ritmul profund al naturii" (Unamuno).

Încerc să răspund indirect unor atacuri adresate ființei rele din mine, polemistul care nu lasă mediocritatea asta agresivă să doarmă. Totul este respins amabil. Încerc să pledez cu argumente tari, parcă Proust nu pusese pe doamna de Villeparisis să spună răutăți pe seama lui Musset, Balzac, Vigny, Flaubert și Chateaubriand ? Bine, bine, dar ei se aflau în Paris...

Unul cu spirit, care declara după căderea ultimei sale piese că, hotărît, publicul avea din ce în ce mai puțin talent...

Mi se pare că Stravinski scria : de ce vă plîngeți de snobi ? Sunt servitorii cei mai utili ai noilor tendințe. Dacă nu le slujesc din convingere, o fac cel puțin în calitatea lor de snobi. Socotind bine, snobul e el însuși un pompier de avangardă. Parcă-l văd pe Filip Mesiodax cînd citesc toate astea, ăla care mănîncă mereu la patriarhi și își scurtează mațele la doctorul O...

„A înțelege înseamnă a egala" (Rafael). De unde i-o fi trecut prin cap una ca asta ? Judecîndu-l după tablouri, parcă nu ar fi a lui...

„Poate că anumite capodopere au fost compuse căscînd" (Proust). Îl recunosc. Lenea de la 11 dimineața în odaia lui căptușită cu plută, cafelele poate, draperiile grele și moi, aerul acela stătut, recules, fără oxigen, în care viața însăși este sugrumată cu știință pentru a da loc acelei emasculări în care trebuie să cugeți ca să supraviețuiești...

Tot el face uluitoarea observație : în cîteva fragmente ale Sonatei de Vinteuil se observa acea nebunie inexplicabilă, ca nebunia unei cățele sau a unui cal... Trec la Dostoievski de mîine, la recitit, băiete, prea ai taxat capodoperele drept nebunii ale criticilor tocmiți...

Lecturile care nasc literatură. Există un tip de scriitor care mă turbează de o invidie creatoare : Călinescu, de pildă, cel care a inventat pentru toată lumea literatura barocă, atît de modernă, a asociațiilor, a celor mai mari plăceri ale științei despre obiecte, oameni și filosofie.

Marchizul de Saint-Loup en Bray nu e un Petru, nu blond ca acesta, dar sclipitor, cu monoclul său de jucător de cărți, efeminat și plin de cultură ?

Cuvinte : relicvarii, catacombe, tramvaie, canale, balansoare...

Domnul de Charlus care nu admitea ca bărbații să poarte măcar un inel...

Pacifismul înmulțește uneori războaiele, și indulgența, criminalitatea (un mare scriitor).

Cine știe cît costă aceste adevăruri spuse, dar mai ales cele ce nu pot fi spuse ? Mă consolez că *Jurnalul* meu postum, de fapt cel în care totul e notat telegrafic și dur, fără flori de stil, fără literatură, va repara eroarea că am vrut să trec peste unele lucruri. Nu am vrut să trec, nu am putut să le spun pentru că erau insuportabile pentru contemporani. Răbdare ! Mai sunt acolo 20-30 de ani pînă cînd o să puteți să citiți toate grozăviile...

Adevărul e independent de fapte. Nu-i pasă dacă se dovedește contrariul său. Prin proferare e totdeauna sărăcit (Durrell).

„*Sunt compozitor.*" Ce spune băiatul ăsta, Honegger ? Massenet cîștiga 150 000 de franci pe an (30 000 000 de franci de astăzi). Verdi a luat aceeași sumă numai pentru *Aida*, de la Opera din Cairo. Azi nu am auzit să încaseze asemenea sume decît măcelarii și antreprenorii. *(Istoria pamfletului.)*

Fețe, curți, geamuri murdare, clădiri banale, stereotipe, perdele coclite, totul într-un templu de abur (pentru o descriere).

Ești virgin în oroare, cum ești virgin în voluptate (Céline).

Meșterii unguri de pe vremea lui Grigore Ghica care au murit sub cupolele prăbușite ale Goliei, încercîndu-le (pentru *Săptămîna).*

Poezia — asta spală mizeriile de fiecare zi, acele șoapte, acele glasuri la telefon : Ai auzit, a zis că, e vorba să..., în timp ce alții au scris lucrări admirabile dincolo de spuma murdară a birfei.

În jurul ei numai băieți care vor să se afirme. Toți o găsesc sublimă în spirit. Cînd e să se culce cu ea, parcă iau unt de ricin.

Colecționez oameni și fapte, cuvinte și mici răutăți ce pot fi perle în stridia asta invidioasă, dar fac ele toate o mare literatură ? Nu cumva aventura în spirit, numai îndoielile și recluziunea duc pe un tărîm sigur ? Mi-este frică, totuși, că

adevărata literatură are un caracter pronunţat de colportaj despre om, nu despre sfinţi. Sfinţii nu sunt interesanţi...

Europa, un pozitivism logic care caută să-şi dovedească prin deducţii logice că există (Durrell).

Auziţi nebunie la Satie : să zică unei sonate *Sonatina birocratică* (1917), ori confund eu...

Gabriel Fauré, director al Conservatorului, comandor al Legiunii de Onoare, nu a fost în măsură, cu toată celebritatea lui, să totalizeze drepturi de autor în suma necesară pentru a fi admis în calitate de membru definitiv al Societăţii Compozitorilor...

„Visez o artă fără subiect, asemănătoare unui fotoliu confortabil" (Matisse).

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Din *Magie et science secrète* de Th. W. Danzel :

Aztecii ghiceau viitorul cu boabe de porumb (20 pe o cuvertură). Dacă ele cădeau în cerc, asta semnifica mormîntul, de cădeau în două părţi egale pe care le puteai despărţi cu o linie dreaptă, însemna vindecare, iar de cădeau neregulat, era o ieşire fatală pentru bolnav. Şerpii ştiau şi ei viitorul. Se credea că desfăcînd un coş cu şerpi, ei vor sări direct spre un hoţ. La durerile facerii, se lua braţul unei femei moarte, care devenea un fel de talisman. Braţul acesta dădea o stare de prostraţie celor dintr-o casă ce putea fi în felul acesta jefuită (vezi capitolul *Ciumei* din *Princepele*, poate). Te puteai apăra de asta punînd în prag un recipient cu apă şi un cuţit de silex, iar la fereastră o legătură de ciulini. Te eliberai de boli punînd pe anumite locuri un „cîine" făcut din mălai. Semnele prevestitoare ale răului existau în strigătul păsărilor, sau în direcţia zborului. Cînd un călător vedea o şopîrlă în drum, era un semn de rău augur — poate moartea. În Mexic sau în Africa, ţipătul bufniţei anunţa nenorocirea. În dansurile magice, cel ce greşea mişcările era expus nenorocirilor, putea fi ucis, fiind vorba de un ritual. *Codex Borgia* era un vechi manuscris pe care amerindienii din Mexic l-au elaborat înaintea cuceririi spaniole. În el se găseşte o figură omenească pe al cărei corp sunt răspîndite tot felul de simboluri ale calendarelor. Ficatul e dominat de demonul crocodilului ; braţul drept, de demonul vulturului ; penisul, de demonul şarpelui ; braţul stîng, de demonul maimuţei. În civilizaţia *Maya* există simboluri aritmetice. Se descoperise noţiunea de zero, pe care îl ştiau şi indienii, luat apoi de europeni. Zero era reprezentat cu semnul cochiliei goale de melc. Asta presupunea o înaltă facultate de abstractizare. Nici un popor european nu ajunsese aici. Mitologia mexicană învaţă că lumea a trecut prin patru vîrste : *soarele*

de apă, soarele jaguarului, soarele ploii de foc, soarele vîntului. Acum ne-am afla în perioada *soarelui cutremurului.* Sufletele decedate trec după patru ani în a doua lume subterană. La fel cum luna dispare după nouă schimbări de formă și face figura de *lună neagră* timp de trei nopți, la fel sufletele morților. Diviziunea spațiului : existau 13 ceruri suprapuse sub formă de terase, în timp ce lumile subterane sunt încercuite de nouă ori de un fluviu. Nivelurile lumii semnifică niveluri ale conștiinței. Pămîntul — starea de veghe ; infernul — subconștientul ; hiperconștiința — intuiția, conștiința apropiată de extaz. Vechiul Babylon avea 10 ceruri ; pe ideologia lui se bazează mistica întregului Ev Mediu și a *Cabalei* evreiești (o gradație, egal un *sefirot,* care derivă, se pare, de la sferă). Lumea, deci, s-ar compune din 10 sfere concentrice. În China exista credința că s-ar găsi 10 regiuni infernale care se numesc *Ti yu,* sau *închisorile pămîntului.* S-ar părea că în Dante se găsesc destule sugestii arabe la compunerea trilogiei sale. Vechii mexicani aveau trei forme de cult. Prima formă : *jocul cu mingea pe terenuri lîngă temple, pe direcția nord-sud,* avînd o semnificație astronomică. Zborul mingei era zborul astrelor, al soarelui sau lunii. Mingea trebuia să treacă prin inele mari de piatră. Cel care reușea putea să ia mantaua specta-

torilor. A doua formă : *sacrificiul uman*. Se deschidea pieptul prizonierilor cu un cuţit de piatră, oferind inima soarelui într-o cupă preţioasă, ornată cu imaginea astrului. A treia formă : *serbările primăverii*. Se jupuia de viu un prizonier, şi un preot îi îmbrăca pielea, într-un dans solemn, dedicat zeului. Templele în formă de piramidă aveau trei scări de cîte 120 de grade înclinaţie. Cele 360 de grade reprezentau drumul soarelui într-un an, avînd o semnificaţie astronomo-cosmică. Cel sacrificat urca scările încet, ca soarele. Admiteau metamorfoze ale lucrurilor şi oamenilor. *Homo divinans* nu trasa diferenţe între materie şi spirit, de aceea există o povestire în care un demon era urmărit de magicieni, avînd corpul unui şoarece şi transformat deodată în şarpe. După acele credinţe, proprietăţile spirituale sunt transmisibile prin amulete care luau forme morale : curajul de la un războinic mort. Totul se făcea într-o stare de extaz, aproape. Se vorbea de mai multe părţi ale sufletului, de mai multe feluri de suflet : suflet al umbrei, suflet al visului, al imaginii, al suflului. Se putea vorbi despre o anume clarviziune, de o vedere în imagini, aveau un soi de iluminare, obţinută prin cultul luminii. Un poet spunea : înţelepţii sunt astăzi duşmani ai beţiei. Secolele de altădată şi popoarele religioase se adăpau la izvoarele insondabile ale nebuniei şi beţiei sacre. Astăzi, himera e o maladie şi o întunecare a minţii. Şi, totuşi, şi astăzi, din aceste profunzimi ale lipsei de raţiune ies minunile spiritului uman. Autorul scrie că, de fapt, ruptura cu vechea mitologie, cu magia, a fost pasul periculos al civilizaţiei noastre, marea căderе păcătoasă, care, după cum se vede, nu rămîne nepedepsită. În Peru, viitorul era ghicit tot cu boabe de porumb, cu viscere de animale şi prin interpretarea petelor de sînge de pe petalele florilor pe care căzeau resturile animalelor sacrificate. Se studia comportarea păianjenilor cu picioare lungi, extazul era cîştigat cu ajutorul unor narcotice. La sărbători, focul era aprins cu ajutorul unei oglinzi. Fecioarele soarelui îl întreţineau în mînăstiri după aceea. La începutul sezonului ploilor se dădea o serbare. Toţi bolnavii şi estropiaţii erau îndepărtaţi din oraş, şi patru personaje importante alergau în cele patru puncte cardinale ale oraşului, strigînd : „Tot răul să se depărteze de noi !“. Totul se termina cu o ceremonie de purificare. La Babylon prevestirile erau citite în mişcările unei hiene sau ale unui leu (aflaţi lîngă un om). Apariţia unui bou pe o poartă, mersul şi culoarea unui cîine, mugetele animalelor, nechezatul cailor, culoarea şi direcţia coarnelor, totul putea să constituie obiective divinatorii. Ca şi bătaia de aripi a păsărilor sau mişcarea unei bufniţe în jurul unui om. Se urmăreau peştii, scorpionii şi şerpii. Se bănuia că naşterea fiinţelor diforme era influenţată de toate acestea. Exista o divinaţie a cupei. Turnau ulei peste apă de la o oarecare înălţime ; dacă uleiul rămînea la fund, posesorul cupei murea sau o armată era distrusă ; dacă se făcea o bulă de aer, posesorul cupei scăpa cu viaţă. Unirea a două bule de aer însemna căsătorie ; dacă una din bule se lichefia, unul din

soți murea. Un reflex roșcat al soarelui era semnul sîngelui. Preotul făcea toate astea într-un extaz intuitiv. Exista, de asemenea, un calendar cu zile bune și cu zile rele. Existau formule vrăjitorești. Iată un text luat de la Bezold, text al unei vrăjitoare de la Babylon : *Cine ești tu, spirit de vrăjitoare, în inima căreia trăiește cuvîntul nenorocirii mele, pe limba căreia s-a spus vrăjirea mea, pe buzele căreia s-a format otrăvirea mea și pe urmele căreia merge moartea ? Tu, vrăjitoare, eu străpung gura ta, eu străpung limba ta, eu străpung ochii tăi care aruncă flăcări, picioarele tale, genunchii în mers, mîinile tale ți le string la spate, fie ca zeul strălucitor al lumii să extermine corpul tău, să te arunce în abisul de foc și apă ! Fie ca obrazul tău să păleasca și cercul acestei peceți !* Pentru vechii egipteni, cerul era burta unei vaci uriașe, ale cărei picioare se odihneau pe pămînt, sau corpul unei femei aplecat spre pămînt. În China exista mistica numerelor faste sau nefaste... În geomancie se interpretau magic formele solului, ale colinelor, munților și văilor. Era un oracol al broaștei țestoase după fisurile din scoarța carapacei. Magia în India a cunoscut trei faze mari : a religiei vedice în epoca *Vedelor*, stadiul sacrificiului din epoca brahmană și epoca neoformațiilor religioase și filosofice. În *Vede* se găsesc texte magice pentru conjurația bolilor și pentru apărarea împotriva demonilor. Exista un sacrificiu al băuturii *Soma* în funcție de cultul lunii. Băutura *Soma* era oferită zeilor, o beau și preoții care cădeau într-un fel de beție sacră. Ei relatau : am băut *Soma*, am intrat într-o lumină supraterestră. Se ajungea la extaz. Se spunea : „Inima mea e eliberată de frămîntarea mortificării ; sunt o vastă cîmpie, un ocean de întindere". Sacrificatul avea impresia că a atins divinitatea. Sacrificiul focului era adresat zeității focului, *Agni*. Se frecau două bucăți de lemn pînă se aprindea un foc. Lumea Indiei era dominată de Indra, zeul războiului, și de demoni care făceau sabaturi noaptea. Unii aveau trei capete, alții cap de urs, patru ochi etc. Sunt demoni verzi, albaștri și galbeni. Zeul Varuna era un zeu lunar. Există o legendă a lui *Purusha*, omul primitiv, sacrificat la o mare sărbătoare de către demoni. Astfel s-a creat lumea : soarele — din ochiul acestuia, războinicii — din brațe, țăranii — din picioare. Replica acestei lumi există în China, la Babylon, în vechiul Mexic : corpul uman este materialul primar din care e făcută lumea. *Yoga* apare în epoca brahmană. Opt feluri de exerciții care duc la eliberarea spiritului. Are comandamente : să nu ucizi, să nu minți, să nu furi, să nu fii impudic, să nu primești cadouri pentru plăcerea simțurilor, să respecți regulile de purificare, moderația și ascetismul. *(Istoria plagiatului*, creștinismul față în față cu indianismul, plagierea celor 10 porunci.)

Existau 84 de figuri pentru obținerea concentrării spiritului. Exercițiul cel mai important — cel al respirației. Se retrăgeau simțurile din lumea exterioară. Se fixa gîndirea care era eliberată de orice stimulent senzorial, se fixa vîrful nasului pentru concentrare sau ombilicul. Existau o reculegere asupra

suferinței, precum și o absorbție conștientă sau inconștientă. Despre migrația sufletelor: *Upanishadele* susțin că viața animo-corporală are cinci factori: suflul, limba, fața, auzul și inteligența. Vîntul, focul, soarele, punctele cardinale și luna le corespund. Peste tot, în toate religiile, se pare că există această doctrină a corespondențelor.

În medicină există trei sucuri fundamentale: aerul, bila și mucozitatea, care umezesc tot corpul, jucînd un mare rol. Cînd echilibrul acesta se rupe, apar bolile. Știința prevestirilor: nu e de bun augur să mergi la medic urcat pe un bivol, pe cămilă sau pe măgar. Și nu în haine de culoare ternă.

Alhimia a început prin trecerea de la *homo divinans* la *homo faber*.

Din *Hermes Trismegistul* de Louis Ménard:

— Lactantius spunea că Hermes a descoperit, nu se știe cum, tot adevărul. Este socotit ca un revelator inspirat, opera lui este monumentul autentic al vechii teologii egiptene. Eruditi ai Renașterii, ca Patrizzi Ficino, i-au comentat cărțile. Se bănuiește a fi fost un gnostic. Azi, opera lui este clasată ca ultimă producție a filosofiei grecești, amestecată cu dogme egiptene vechi. Există încă un lung *Dialog* numit și *Discursul de Inițiere*, intitulat *Asclepios*, după cum ceva s-ar putea găsi și în cele 13 *Dialoguri* ale lui Poimandres. Cărțile acestea toate aparțin păginismului de ultimă oră.

Dragostea a trei portocale, de Béla Bartók, e luat ca titlu de la un roman popular intitulat la fel, de genul *Jean al Ursului*.

Toamna, acest schelet al verii (un poet).

Războiul este eșecul diplomației (un diplomat).

Nu să ai ceva de partea ta; dar să n-ai nimic împotriva ta (un anonim).

Nu există singurătate mai mare decît cea a samurailului, sau, poate, cea a tigrului în junglă (dintr-un film).

Relatarea morții lui Lucien Bianchi pe pista de la Le Mans (pentru *Janus*), pentru stilul tragic-sportiv, demn de elogiul funebru de care se vor fi bucurat pe vremuri marii gladiatori sau conducătorii de care la romani, în Coliseu.

Oamenii sunt mistici ai morții în care nu e permis să ai încredere (Céline).

Scenele lui Ștefan Niculescu, operă confecționată; are material japonez în structură, țimbale, plăci metalice lovite ca niște gonguri asiatice, un fel de cacofonie de efect, evocînd mersul spirochetei într-o

magmă sangvină. Pînă unde este legitimă imitaţia şi dacă se greşeşte sau nu copiind stări, civilizaţii şi chiar visuri străine...

Dintre artele plastice, arhitectura este cea mai aforistică (Călinescu).

Monumentul, de Aurel Stroe, la radio. Material sonor urcînd pe un trunchi vesperal, ca acele lifturi de la Balbec ale lui Proust ce păreau că se ridică în cutii toracice. O tîrîre leneşă pe lespezi. O orgă şi un clavecin răspund, sunetele se ocolesc cu suferinţă, au ezitări.

Amiaza, buricul zilei...

Dincolo, eşapament spiritual...

Veghe, stare încantatorie forţată...

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Din *Des divinités génératrices ou du culte du phallus* de Jacques Antoine Delaure :

Pronunţăm fără ruşine numele instrumentelor care dau moarte, dar roşim cînd e vorba să numim pe cele care dau viaţă. Montaigne spune : *Toţi fug cînd e vorba să-l vadă născîndu-se* (pe om), *dar toţi aleargă să-l vadă murind. Pentru a-l distruge — se caută un cîmp spaţios, în plină lumină, pentru a-l construi — ne ascundem într-o scobitură întunecoasă şi cît mai strîmtă posibil. Eşti dator să te ascunzi pentru a-i da naştere şi e o glorie din care se nasc mai multe onoruri ca să ştii să-l distrugi. Una din aceste acţiuni este o injurie, cealaltă este o favoare.*

— O culegere de texte ecleziastice din secolele IX—XI spune că nu este nimic ruşinos în natură. „Ceea ce este util este onest şi ceea ce este onest nu poate fi indecent ; nimic din ceea ce a fost creat nu poate fi indecent : *Igitur et mulieris vulva non turpis, sed honesta siquidem partes omnes creaturae honestae.*"

— Istoria omului se compune în mare parte din erorile sale, din nebunia sa, din crimele sale.

— Cultul *phallusului* era la cei vechi, în fond, adorarea forţei generatoare a soarelui, primăvara. Niciodată o religie n-a avut ca scop iniţial depravarea moravurilor. Cultul *phallusului* are origini în religia astronomică, în cultul astrelor, are deci o origine celestă. Acum cîteva mii de ani, soarele, prin efectul unei a treia mişcări a pămîntului, din care rezulta procesiunea echinocţiului, abordă, în echinocţiul de primăvară, în semnul zodiacului, numit al *Taurului*. Acest semn fu considerat simbolul soarelui regenerator de primăvară, al fertilităţii. În aceeaşi diviziune a zodiacului se află şi altă constelaţie *(Vizitiul ceresc* sau *Păstorul)*, semn care la origine era de fapt un ţap. În felul acesta soarele de primăvară avu ca emblemă două animale vii : *Taurul* şi *Ţapul (Berbecele)*.

— Taurii erau sanctificaţi şi adoraţi : *Apis* la Memphis, *Mnevis* la

Heliopolis, *Onuphis* sau *Bacis* la Hermuntis, oraş din Egiptul de sus ; la greci, *taurul lui Cadmus*, a cărui formă o luă Jupiter pentru a o răpi pe Europa ; *taurul de la Marathon*, domesticit de Hercule şi de care se îndrăgosti Pasiphaë ; evreii împrumutară de la egipteni *viţelul de aur* şi *vaca de Samaria*, contra căreia declamă profetul Oseu. Romanii avură *taurul expiator*, pe care îl sugrumau în ceremoniile numite *taurobole* şi al cărui sînge ştergea păcatele celor peste care cădea. Zeul-soare, Mithra, sacrifică în monumentele ce i-au fost ridicate un taur pentru acelaşi scop.

— Cimbrii şi teutonii aveau boul lor sfînt pe care jurau ; scandinavii adorau pe *Thor* sau *taurul*, al cărui idol exista la Uppsala, în templul soarelui. Taurul e adorat în Japonia, la Meaco. Rabinii vorbesc de un bou gigantic numit *Behemoth*, rezervat pentru ospăţul lui Messia.

— Vacile au fost, de asemenea, onorate : *Jo* a fost schimbată în vacă de Jupiter ; *Iphianasse* a fost schimbată în vacă din cauza geloziei surorilor ei ; evreii sacrificau şi ardeau vaca roşie, şi cenuşa ei amestecată cu apă servea la expiaţiuni. Indienii şi astăzi venerează vacile.

— Deci, adorarea taurului şi ţapului se datoreşte faptului că constelaţiile lor descind din aceeaşi diviziune zodiacală. Lucian spune că egiptenii în boul Apis adoră *taurul celest*, adică *taurul zodiacului*, iar cultul lui Amon, zeul cu cap de berbec, îşi datorează originea berbecului ceresc şi cunoaşterii acestui semn al zodiacului.

— Din cultul taurului sacru numit Apis şi din cultul ţapului sfînt numit, de asemenea, Apis a derivat cultul *phallusului*, numit *Priapus*. Simulacrul organelor lor genitale, iar nu al celor ale omului, a devenit obiect de cult.

— *Apis* înseamnă *înalt, ridicat, puternic*. El derivă din *ab, abis* din care s-a făcut *ap, apis* — care, în limbile orientale, înseamnă *tată, şef, stăpîn*. În ambele cazuri, Apis înseamnă o calificare onorabilă dată soarelui. În ceea ce priveşte silaba *pri* sau *pre*, în aceleaşi limbi înseamnă *principe, producţie, sursă primă*. Astfel, cuvîntul Priap — Priapus poate fi tradus prin principiu de producţie sau de fecundaţie al lui Apis. Această etimologie e dată de Court de Gebelin.

— Coarnele fură luate ca simbol al forţei active a soarelui ; zei ca Bacchus, Harpocrates şi Achelous erau reprezentaţi cu fruntea decorată cu coarne de taur. Aceste coarne unite cu ideea de fecunditate dădură la poeţi cornul abundenţei. Deci nu poate părea curios dacă, pe lîngă celelalte părţi ale corpului acestor animale : coarne, picioare etc., şi părţile genitale ale taurului şi berbecelui se bucură de un cult la cei vechi.

— După ce boul Apis era sacrificat de preoţii egipteni, i se alegea un înlocuitor ţinîndu-se seamă şi de caracteristicile genitale.

— Grecii au adoptat cultul *phallusului* de la egipteni. Herodot descrie cu rezervă cultul *phallusului*, ceea ce înseamnă că el era un iniţiat în acest cult, în misterele respective.

— Diodor din Sicilia spune : ţapul, din cauza membrului său genital, a meritat, la egipteni, să fie plasat în rîndul zeilor, după aceeaşi raţiune pentru care grecii acordau lui Pria-

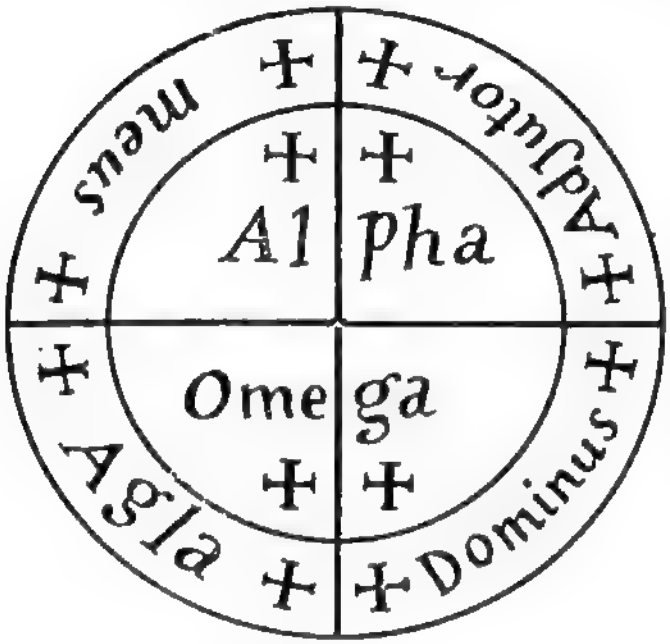

pus onoruri divine. Acest animal, fiind foarte înclinat către actele plăcute lui Venus, se consideră că membrul său, care era instrumentul germinaţiunii, merita să fie adorat fiindcă datorită lui natura dă naştere la toate fiinţele.

— Emblema fecundităţii, numită *Phallus*, Priap sau Priapus la egipteni, fenicieni, greci, la romani era numită *Tutunus*, *Mutinus*, *fascinum*, iar la indieni era numită *lingam*.

— Suidas atestă că la egipteni Priapus era numit *Horus*, zeul-soare de primăvară, avînd o formă umană, cu al său *phallus* într-o stare plină de energie. Gnosticii reprezentau pe zeul-soare, *Jao*, în aceeaşi situaţie şi adăugau un şarpe care îşi muşcă coada — simbol al eternităţii. În monumentele Thebei se vede un Osiris gigantic, ţinînd în mîna dreaptă *phallusul* său, din care ţîşnesc oameni şi animale. E soarele fecundator al naturii, părintele tuturor fiinţelor.

— Soarele de toamnă era reprezentat într-o stare convenabilă sterilităţii acestui anotimp ; tristul eveniment care aducea descreşterea zilelor şi frigul era alegorizat şi prin unele accidente întîmplate organelor de germinaţie ale zeului. Exemple : *Osiris* a fost închis într-o ladă, apoi tăiat în bucăţele de fratele său *Typhon*, care i-a aruncat în Nil părţile generatoare. *Attis*, zeul-soare al Phrygiei, se mutilă el însuşi, sau a fost mutilat de alţii ; zeul-soare al Feniciei a fost rănit la părţile genitale de un mistreţ ; *Bacchus* sau *Dionysos*, cînd coboară în Infern, e condus de un tînăr şi are loc o poveste indecentă cu un *phallus* ; *Saturn*, vechiul zeu-soare, îi taie lui *Uranos*, tatăl său, părţile genitale ! *Jupiter*, fiul lui *Saturn*, făcu aceeaşi operaţiune tatălui său ; *Ixora*, *Brahma*, *Vishnu* suferă aceeaşi mutilare ; *Odin*, zeul-soare la scandinavi, e emasculat de un mistreţ, pe cînd dormea într-o pădure ; după alţii, şi le-a tăiat singur. Pe scurt, organele generatoare, în stare de energie sau de neputinţă, au fost folosite în toate religiile, a căror origine este astronomică, pentru a simboliza forţa generatoare a soarelui primăvara şi slăbiciunea acestuia la apropierea anotimpului rece. (*Istoria plagiatului* în religie.)

— Venerarea imaginilor *phallice* este anterioară fabulelor mitologice. Cunoştinţa cursului astrelor şi nevoile agriculturii au dus la diviziunea zodiacului, de unde adorarea taurului şi berbecului, ca forţe generatoare.

— Fabulele mitologice nu sunt toate alegorii, cum se gîndeşte ade-

sea. Ele au fost compuse mult după naşterea zeilor, şi prin ele preoţii căutau să explice forma, emblemele şi atributele fiecărui zeu.

— Deci *taurul* şi *ţapul* sunt arhetipurile *phallusului*.

— *Apis*. Succesorul boului Apis trebuia să fie născut dintr-o vacă fecundată de o rază de soare.

— După Diodor din Sicilia, după alegerea noului bou Apis, femeile din Nicopolis, timp de 40 de zile, veneau să viziteze noul zeu şi, ridicîndu-şi veşmintele, puneau în evidenţă şi păreau că oferă ceea ce pudoarea le-ar fi poruncit să ascundă. Scopul era de a obţine de la taurul-zeu fecunditatea.

— Priapus are uneori forma de ţap; tocmai din cauză că acest animal este cunoscut ca fiind foarte pornit în acţiuni erotice, i s-au ridicat temple în Sicilia, lui şi celorlalţi zei ai fecundităţii, înfăţişaţi în stare de extremă energie şi lubricitate; la fel Pan, Silvanus şi Satyr.

— Deseori femeile care se ofereau privirilor taurului Apis, sau ţapului din Mendes sau din Chemnis, mergeau şi mai departe cu ciudata lor devoţiune şi se lăsau pradă ardorii brutale a acestui animal, în ideea de a distruge farmecele care le făceau sterile.

— Herodot relatează ca pe un fapt cert infamul obicei de a închide femeile împreună cu ţapul din Mendes sau cu cel din Chemnis (un oraş în Deltă). Mii de autori au vorbit despre acest lucru. Herodot spune că pe cînd se afla în Egipt, în Nome, acest lucru s-a petrecut în public. Femeile acţionau cu zeul-ţap, la fel cum făceau cu idolul *phallus* numit Priapus.

— Templul dedicat lui Pan era consacrat prostituţiunii în oraşul Chemnis. Adoratoarele se întîlneau în fiecare săptămînă şi comiteau între ele tot felul de lascivităţi, povesteşte Vivant Denon.

— Evreii, al căror legislator a căutat să formeze instituţii absolut contrare celor egiptene, departe de a adora ţapii, aduceau doi în faţa tabernacolului, în fiecare an, unul era sacrificat, iar celălalt, încărcat de blestemele marelui preot şi de insultele poporului, era gonit în deşert. De unde — ţapul ispăşitor. Samaritenii însă adorau ţapul, după cum reiese din primul verset din *Pentateucul* lor. Ei îl considerau drept creatorul universului. Acolo se zice: la început, ţapul Azima a creat cerul şi pămîntul.

— Cultul a trecut şi în India, în monumentele din grotele Ilura; din cea mai înaltă antichitate se găseşte cultul ţapului, căruia indienii i-au dat numele pe care-l purta în Egipt — *Mendes*.

— La romani, fiindcă Sabinele răpite rămîneau sterile, s-a invocat Junona pe muntele Esquilin. Oracolul a spus: femeile Italiei să fie fecundate de un ţap. Romanii au căutat să îndulcească prescripţia, şi un ghicitor a propus ca femeile să-şi lovească dosul sau pîntecele cu fringhii din piele de ţap. Acest rit se practica la sărbătoarea *Lupercaliilor*.

— Poveştile despre orgiile vrăjitoarelor în timpul sărbătorii lor, *Sabbatul*, unde prezida un ţap, care avea raporturi cu ele, sunt inspirate tot din cultul ţapului Mendes.

— O bună istorie a societăţilor misterioase ale tuturor naţiunilor ar împrăştia multe din incertitudini, ar forma un fascicul de lumină care ar clarifica originea obscură şi filiaţiunea instituţiilor omeneşti şi ar fi mai utilă şi mai interesantă decît tabloul mereu acelaşi al dezastrelor cauzate de ambiţia cutărui sau cutărui suveran.

— După abatele Mignot, *phallusul* (cultul lui) ar fi originar din Assyria şi Chaldeea şi de aici a trecut în Egipt. Ca şi savantul Le Clerc, crede că numele simbolului este fenician, că el derivă din *phallou*, care, în această limbă, înseamnă *lucru secret şi ascuns*, de la verbul *phalia*, care înseamnă *a fi admirabil* şi *a fi ţinut secret*. Dar în Egipt a fost onorat mai frecvent. La serbările dedicate lui Osiris şi lui Bacchus se plimba un *phallus*, uneori un triplu *phallus*, care însemna fecunditatea, pluralitatea indefinită.

— Existau *phallusuri* izolate, sculptate pe borne în sens orizontal. Cel mai curios este un *phallus* găsit într-un mormînt de femeie la Theba. Era îmbălsămat, acoperit de bentiţe şi instalat pe regiunea corespunzătoare a mumiei de femeie. *Phallusul* era mult mai mare decît un *phallus* natural, uman şi, cert, nu ţinea de specia umană. Era, desigur, vorba de o femeie de demnitar, iar *phallusul* era al unui taur sfînt, extras după moartea taurului şi pus în acest mormînt, pentru a înlătura demonii care ar vrea să chinuie sufletul celei moarte. Pentru acelaşi motiv, grecii şi romanii plasau în morminte figuri de *phallus*; multe vase etrusce găsite în morminte au desenate pe ele *phallusuri* şi chiar scene licenţioase. Probabil că morţii nu epuizaseră pe lumea asta calităţile lor genezice şi abstinenţa i-ar fi turmentat prea rău pe lumea cealaltă.

— Se pretinde de către unii că figurile de cruci ce se văd frecvent pe mormintele egiptene şi indiene sunt figuri de *phallus*, cum sunt crucile de pe vasele egiptene consacrate cultului, sau cele cu care erau împodobite veşmintele preoţilor, crucile şi cruciuliţele scrise într-un cerc de pe multe monumente antice; crucile înelate sau desenate deasupra unui inel, ce se găsesc deseori în desenele cu figuri de preoţi, ale lui Osiris sau Isis, ar fi nişte imagini *phallice*.

— Această teorie care dă crucii creştine o origine impură e susţinută de Jablonski, Delacroze, Carli, Larcher; ultimul precizează că triplul *phallus* sau *triphallus* seamănă cu tripla cruce ce se poartă în procesiuni înaintea papei sau a unor înalţi prelaţi. Cert e că crucile sunt foarte vechi şi par originare din Egipt; semnul sfînt de *tau*, imaginile coloanelor cruciforme şi adorate, pe care egiptenii le numeau *Thoth* şi din care au făcut o divinitate, erau o cruce. Erau şi un semn alfabetic, litera *T*.

— Cînd s-a demolat templul lui Serapis din Alexandria s-au găsit pe pietre gravate mai multe cruci, ceea ce a făcut ca mai mulţi păgîni să treacă la creştinism.

— Crucea pe un inel este semnul planetei Venus; planeta e simbolizată printr-un cerc, iar *tau* caracterizează zeiţa.

— În monumentele, mormintele egiptene se găsesc şi cruci şi *phal-*

lusuri. E îndoielnic că egiptenii ar fi recurs la două moduri de a reprezenta același lucru. Osiris și Bacchus, cum am spus, sunt reprezentați adesea cu un *phallus* într-o stare favorabilă fecundării. Și în alte monumente ale zeului-soare din antichitate, îl vedem pe acesta ținînd în mînă un *phallus*, voind parcă să dovedească adoratorilor învierea sa, primăvara, și vigoarea sa reînnoită.

— Osiris, ucis de fratele său Typhon și aruncat în rîu, a fost reconstituit de soția sa Isis, mai puțin părțile sexuale, care au fost mîncate de pești. Zeița a înlocuit partea care lipsea cu o reprezentare a ei și l-a dat toate onorurile funerare. Cei vechi spuneau că Typhon l-a tăiat pe Osiris în 14 părți, iar Diodor din Sicilia numără 27, care au fost date titanilor să le mănînce.

Cultul phallusului la evrei :

Moabiții și madianiții, popoare vecine Palestinei, adorau un zeu numit *Baal-Phegor* sau *Beel-Poor*, identic cu Priapus. *Baal* sau *beel* nu e decît o calificare dată unui obiect de cult care la caldeeni era echivalentul cuvîntului *domn*. Samaritenii numeau această divinitate *Baal*, babilonienii *Bel* sau *Belus*. Din acest cuvînt grecii au făcut *Abelio, Apollo ;* galii *Belenus, Belisama, Bellus-Cadrus ;* e evident că adjectivele *beau, belle* derivă din numele acestor *divinități-soare*.

— Cînd *hebreii* au fornicat cu femeile moabite în deșert și s-au închinat lui Beel-Phegor, Moise a poruncit judecătorilor lui Israel să și ucidă rudele (se cerea un sacrificat acestui zeu). Cu această ocazie au fost omorîți 24 000 de oameni, și toți madianiți, pentru că au adus omagii unui zeu al fecundității.

— Beel-Phegor era un zeu *priapic*, sediul său era pe muntele *Phegor* sau *Pogor ;* au existat și mistere ale zeului Beel-Phegor, caracterizate prin luxură și deboșă ; femeile erau cele ce deserveau templul zeului, se numeau *kedeșcoths*, și numele lor avea același sens cu al prostituatelor care deserveau templul lui Priapus. Profetul Oseu spune : *Beel-Phegor figuram Priapi dixerunt tenere*.

— Cultul consta în aceea că adoratorii se prezentau goi în fața idolului, puneau în evidență toate deschizăturile trupului, adică se ofereau idolului. Un comentator al *Bibliei* trage concluzia că fiicele moabite întîi se prostituau idolului și apoi fornicau cu israeliții. Rabinul Salomon Jarchi povestește că adoratorii acestui zeu prezentau în fața altarului acestui idol posteriorul lor gol, își ușurau viscerele, făcînd ofrandă idolului această dejecțiune urît mirositoare.

— Sfîntul Ieronim spune că Beel-Phegor purta la gură semnul caracteristic al lui Priapus : *Denique interpretatur Beel-Phegor idolum tentiginis habens in ore, id est in summitate pellem, ut turpitudinem membri virilis ostenderet*. (Comentarii la cap. IX al profetului Oseu.)

— Această divinitate pe care *Vulgata* o numește Priapus poartă, după textul ebraic, numele de *Miphelezeth*.

— Profetul Ezéchiel indică fabricarea acestor simulacre priapice și faptul că femeile israelite făceau

abuz de ele. — Ai fabricat imagini ale sexului masculin și ai fornicat cu ele *(Fecisti tibi imagines masculinas et fornicata es in eis,* Ezechiel, cap. XVI, vers. XVII). Deci femeile israelite, urmînd exemplul altor popoare vecine, fornicau cu simulacre priapice, contravenind în mod formal la propria lor religie, pe o perioadă de cca 900 de ani.

— În Syria era orașul *Hierapolis* numit așa de Seleucus ; azi se numește *Bambich* sau *Bambuk.* Înainte, sirienii îl numeau *Magog.* Nu trebuie confundat cu alt Hierapolis din Asia Mică.

— În vremea lui Vitruvius : turnurile rotunde ale căror vîrfuri erau reprezentate printr-un ou — *Phellae* (se face o mare apropiere între semnificația acestor turnuri și turnurile bisericilor gotice).

— Urcarea anumitor sfinți pe stîlpi nu este decît o reeditare a cultului practicat în Hierapolis, cînd un om se urca în vîrful celor două *phallusuri* de la intrarea în templu și ședea șapte zile și înălța rugi pentru diverși credincioși, izbind în *phallusul* de aramă. În același templu se găseau sculpturi de oameni dotați cu remarcabile *phallusuri,* figuri numite *nervospastes,* adică *nervi încordați.*

— Ca și în cazul miturilor lui Osiris în Egipt, la Byblos se comemora moartea lui Adonis, cu doliu și lacrimi, apoi reînvierea lui. Era purtat în triumf un *phallus,* simbol al resurecțiunii.

— *Hebreii* au onorat pe Adonis sub numele de *Tamuz (Thammuz),* care pare a fi același cu *Shamos* sau *Chamosh* adorat de cananeeni (sau fenicieni), moabiți, madianiți, și căruia Solomon i-a construit un templu pe care Josias l-a distrus curînd. Adonis înseamnă *domn, stăpîn,* întocmai ca și *Adon, Adonai.*

— În Phrygia, zeul-soare se numea *Atis,* care se emasculase singur, și la ceremoniile sale se exhibau *phallusuri.*

— Membrele destinate generării erau sfinte nu numai la asirieni, dar și la perși.

— La indieni, Bardesane relatează că a văzut într-o peșteră adîncă o statuie înaltă de 10-12 coți, care într-un singur corp reprezenta un bărbat și o femeie, jumătate-jumătate. Pe mamela dreaptă era arătat soarele, pe cea stîngă, luna. Restul corpului reprezenta munți, mări, fluvii, plante și animale. Brahmanii spuneau că Dumnezeu a dat această statuie hermafrodită fiului său ca să o aibă ca model cînd va crea lumea. Era emblema *principiului activ* și a celui *pasiv* care creau lumea.

— *Phallusul* era venerat în India sub numele de *lingam.* Shiva este întrucîtva similar cu Priapus.

— Trinitatea Brahma, Vishnu, Shiva este reprezentată de un piedestal pe care e un vas de unde se ridică o coloană ; piedestalul îl simbolizează pe *Brahma,* vasul indică sexul feminin și simbolizează pe *Vishnu,* iar coloana e *Shiva,* simbol al sexului masculin.

— Într-un *ex-voto* din pagoda *Tanjore* se văd cele două sexe reunite, iar într-un basorelief de la pagoda *Elefanta* se vede un grup executînd acțiunea infamă, numită de latini *irrumatio.*

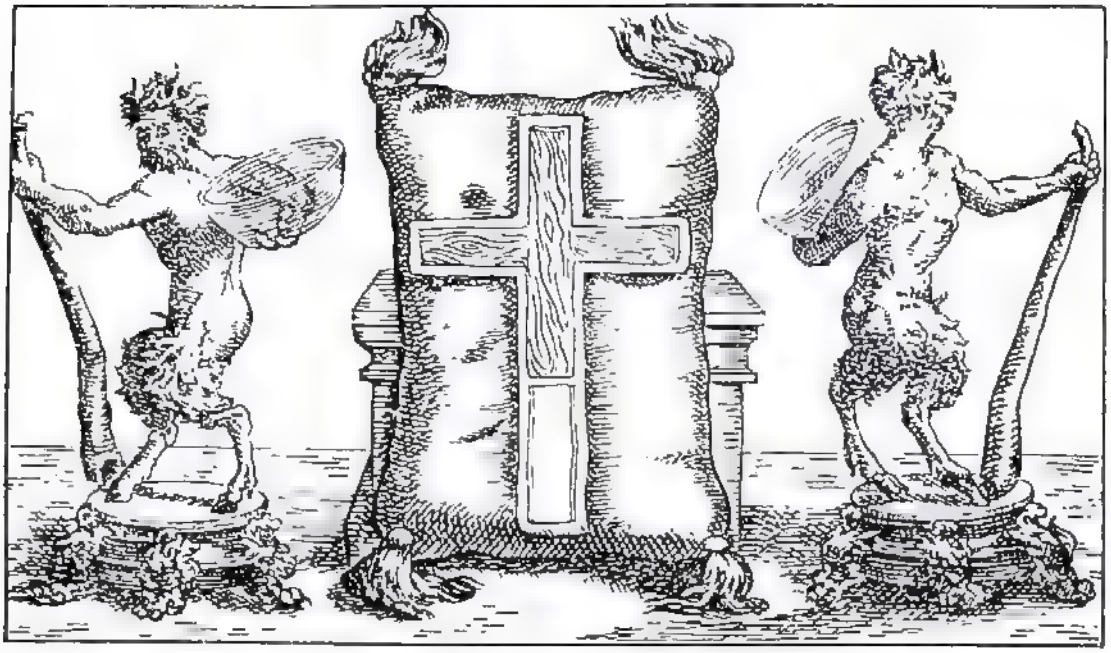

— Preoţii lui Shiva iniţiază pe tinerele *devedasis* sau *baiadere* în cultul *phallic*; acestea, consacrîndu-se cultului, servesc şi plăcerilor publicului, fiind preotese şi prostituate.

— Reunirea celor două sexe e numită de indieni *pulleiar*.

— Dacă preoţii lui Vishnu se mutilează, cei ai lui Shiva cer de pomană cu *lingamul* în mînă. Preoţii lui Shiva sunt obligaţi să se apropie de *lingam*, goi, şi în prezenţa publicului. Obscenitatea idolului şi scenele voluptoase pictate pe pereţi nu scutesc pe aceşti sfinţi-oameni de abstinenţa cea mai absolută. Dacă acele imagini i-ar impresiona într-o măsură oarecare, fiind goi, lucrul acesta ar fi remarcat, şi ei ar fi goniţi şi lapidaţi.

— La Pondicherry, tinerele căsătorite făceau idolului de lemn, reprezentînd *lingamul*, sacrificiul complet al virginităţii lor. În Goa, sacrificiul virginităţii este făcut în templul lui Shiva prin intermediul unui *lingam* de fier. În alte părţi ale Indiei, preoţii au răpit idolului această sarcină. Acest sacrificiu, mult mai acceptabil decît primul, a părut, fără îndoială, mai sfînt sacrificatorilor şi mai suportabil victimelor.

— În Canara, preoţii lui Shiva ies goi pe stradă agitînd un clopoţel; la acest sunet, femeile, chiar şi cele mai calificate, aleargă să sărute părţile sexuale ale acestor pioşi sacerdoţi, care primesc fără emoţie aceste dovezi de devoţiune.

— Geograficeşte, cultul *phallusului* s-a întins în Asia de la Nil la Gange şi n-a depăşit aceste graniţe. Poporul chinez este un popor pudic.

Cultul phallusului la greci:

După Diodor din Sicilia, cultul lui Dionysos (Bacchus) ar fi fost introdus de Melampos, care trăia cu 170 de ani înaintea războiului Troiei. Herodot spune că Melampos a introdus în procesiunile lui Dionysos şi cultul *phallusului*. Herodot precizează că Hermes cu *phalllus* sau Mercur cu membrul drept nu sunt importaţi din Egipt, de unde grecii au împrumutat în mare parte bazele religiei lor, ci ar fi luaţi de la pelasgi, autohtoni grosieri.

— Numele lui Dionysos vine de la *Nysa*, oraş unde Jupiter îl duse pe Dionysos pentru a fi crescut de nimfe, sau de la numele *Nysa*, fiica lui *Aristeus*, care l-a hrănit. De fapt, Bacchus era *soarele*, şi numele lui vine de la ţara *Cus* din *Thebaida*; silaba *ab* sau *ba* înseamnă *tată, stăpîn, zeu* — deci *zeul din Cus*. Numele de Dionysos e similar cu *Adon, Adonis, Adonai, Dionis*, care înseamnă *stăpîn, zeu:* calificative care au fost întotdeauna date *soarelui*.

— La marile sărbători bahice, marşul era deschis de *Bacchante*, apoi de fecioare purtînd coşuri cu primele produse, numite (fecioarele) *Canephore*, care purtau printre altele şi *phallusuri* încoronate cu flori. După ele veneau *Phallophorii*, flăcăi mascaţi, cu *phallusuri* de lemn în mînă. Această parte a solemnităţii se numea *Phallophorie, Phallogogie* sau *Periphallie*. Se striga *„evohe Bacche!"*, *„io Bacche!"*. După muzicanţi veneau *Ithyphallii* care cîntau cîntece *phallice*.

— Dionysos pleacă în Infern să o găsească pe mama sa, Semele, ucisă de trăsnet. Un tînăr numit *Polymnius* sau *Prosumus* îi promite să-l conducă acolo, însă zeul să consimtă a-i ceda. Polymnius moare pe drum, şi Dionysos îi pune pe mormînt un *phallus* de lemn cu care el se achită de promisiunea făcută.

— *Phallusul* era celebrat în templele lui Isis, în Cipru, în templele Aphroditei. Secta *baptilor*, la Athena, Corinth, Chios, Thracia etc., celebra misterele nocturne ale lui *Cotito*, în care se practicau toate excesele. Ei aveau un *phallus* de sticlă în formă de vas de care se serveau la băut.

— *Ceres* era o zeiţă renumită prin puritatea ei, numită chiar *Sfînta Fecioară*, dar şi în cultul ei se găsea, printre obiectele misterioase, un *phallus* — în *Misterele Eleusine*. Theodoretos zice că era venerată de asemenea în *Misterele Eleusine* şi imaginea sexului feminin. Se dădea spre justificare următoarea fabulă: Ceres, căutînd pe Proserpina, trage la Eleusis la o femeie numită Baubo, care îi dă să bea cyceon, dar fiindcă zeiţa nu se înveseleşte, ea îşi exhibă părţile ruşinoase, şi zeiţa izbucneşte în rîs.

— Cetăţenii din Lampsacos îl venerau sub numele antic de Priapus.

— La răscruci se puneau statui ale zeului Hermes cu *phallus*. Acestea au fost profanate de Alcibiades.

— Naşterea lui Priapus: din Dionysos şi nimfa Nayada, sau nimfa Chinone, după unii. După alţii, ar fi fiul lui Dionysos şi al Aphroditei. Se zice că într-o zi Priapus întîlni pe Vesta adormită. Cînd să profite

de ocazia atît de favorabilă, un măgar răcni, şi zeiţa se trezi şi o luă la fugă, spre marea deziluzie a lui Priapus.

— Priapus era numit salvatorul lumii. Cu introducerea creştinismului, cultul *phallusului* a decăzut, apoi a reînviat în sărbătorile orfice, un fel de sărbători dionisiace regenerate.

— La indieni se purtau amulete *phallice* la piept de către femei, şi chiar mai jos de piept.

Cultul phallusului la romani:

Acest popor ale cărui ambiţii au fost flagelul lumii, care şi-a dobîndit gloria în detrimentul fericirii atîtor naţiuni, totdeauna învingător pe calea armelor, fu învins datorită viciilor sale.

— *Corybanţii*, numiţi şi *cabiri*, au introdus în Italia cultul *phallusului*. Corybanţii erau preoţi consacraţi mai ales Cybelei. Ei au debarcat în Etruria ca preoţi cabiri, ataşaţi cultului zeilor cabiri, cult stabilit din cea mai adîncă antichitate în insulele Samothrakiei, şi în care *phallusul* făcea parte esenţială din mistere. Cabirii care anunţau poporului moartea zeilor cabiri, făcîndu-se vinovaţi de două fratricide, au luat coşul sacru unde era *phallusul* lui Bacchus şi au fugit în Etruria. Ei au găsit refugiu la etrusci.

— Pe timpul lui Numa nu exista în Italia nici una din zeităţile greceşti sau orientale.

— Romanii îl numeau pe Bacchus *Liber* sau *Pater Liber*, iar lui Venus îi ziceau *Libera*; se crede că acest nume le venea de la libertatea care domnea în timpul serbărilor închinate acestora. Sfîntul Augustin spune că în templul lui Liber era consacrat *phallusul*, iar în templele Liberei era consacrat organul feminin. Cele două zeităţi erau numite tată şi mamă şi prezidau actele generării.

— Reprezentarea sexului feminin era numită *sinus veneris*.

— Romanii numeau *phallusul Mutinus, Tutinus* sau *Tutunus*, dar acest zeu nu era singurul care prezida actul generaţiunii. Mai erau următorii: *Saturnus — ut semen conferret; Liber et Libera, ut semen emitterent, hic viris, illa feminis; Janus, ut semini in matricem comeanti januam aperiret; Juno et Mena, ut flores menstruos regeret ad foetus concepti incrementum; Vitunus ut vitam daret; Sentinus, ut sensum.* După Beyer mai sunt şi alţii: *Cinxia, Diana, Hymeneus, Manturna, Mutinus sive Priapus, dea mater Prema, deus pater Subigus, Venus, Pertunda.*

— După Sfîntul Augustin, zeii care prezidează actul sexual sunt următorii: *Jugatinus*, care îi apropie pe soţi, *Virginiensis*, care scoate centura virginală a tinerei soţii, *Volupia*, care excită la voluptate, *Stimula*, care stimulează dorinţele soţului, *Strenia*, care îi dă vigoarea de care are nevoie. Liber e numit aşa, spune sfîntul om, fiindcă el procură celor care îl invocă avantajele unei emisiuni reproductive; Libera acordă aceleaşi avantaje femeii.

— Tînăra soţie era condusă de părinţi spre idolul lui Priapus pe a cărui parte ieşită în afară ea se

așeza. Un oarecare contact era suficient pentru a asigura fecunditatea. În India, un zeu de lemn sau de fier operează în întregime sacrificiul fecioarei, dar romanii s-au limitat, se pare, la o simplă atingere. Și femeile măritate se supuneau la această practică pentru a înlătura farmecele și pentru a-și asigura fecunditatea, dar, mai călite decît tinerele căsătorite, duceau mai departe devoțiunea lor.

— Considerat ca o amuletă, simulacrul *phallic* se numea *fascinum.*

— Mîna cu degetul gros plasat între două degete care urmează este un gest *ithyphallic* — mînă *ithyphallică.*

— Cînd *phallusul* era sculptat cu brațe, i se punea în mînă o seceră și, cîteodată, cu mîna stîngă ținea trăsătura caracteristică a divinității sale, totdeauna colosală și amenințătoare. Uneori era numai un trunchi de arbore, pe care o ramură întîmplătoare, abia corectată de mîna omului, figura atributele caracteristice. Uneori astfel de *phallusuri* serveau pentru a indica drumul.

— Messalina, soția împăratului Claudius, după ce a epuizat doisprezece atleți viguroși, s-a declarat invincibilă și a făcut cadou lui Priapus 14 coroane de flori.

— Ulterior zeul își pierdu atributele solare și rămase ca un fel de sperietoare de ciori prin vii sau prin grădini.

— Horatius spune undeva : „eram un trunchi de smochin, lemn prea inutil, cînd un lucrător, nehotărît dacă să facă o bancă sau un Priapus, se decise în fine și preferă să mă facă zeu" *(Satira VII).*

— Pudoarea e născută la națiunile unde frigul a făcut ca hainele să fie indispensabile. Obiceiul de a onora actele reproducerii și obișnuința nudității au influențat puternic moravurile națiunilor. Circumcizia la evrei și etiopieni avea drept scop să facă actul sexual cît mai puțin dificil, în scopul reproducției.

— *Nachor,* fratele lui *Abraham — Nahorniac.*

— Fornicațiunile, adulterele și incesturile din *Biblie* nu sunt condamnate. Solomon, care avea 700 de soții și 300 de concubine, era numit cel mai înțelept dintre regi. El nu a fost blamat pentru numărul femeilor sale, ci fiindcă printre ele se găseau moabite și alte femei de diferite religii. Viciile nu sînt blamate dacă ele duc la reproducție ; din contră, actul gratuit al lui Onan stîrnește indignarea.

— Tinerele indiene cred că nu vor fi primite în Paradis dacă sunt fecioare.

— Cultul lui Venus care celebra fecunditatea naturii, foarte răspîndit în Orient, e mai vechi decît cultul *phallusului.*

— Tinerele cartagineze își cîștigau dota prostituindu-se într-un loc aproape de oraș numit *Sicca Venera.* Un astfel de loc era și la fenicieni ; era numit *Succoth-Benoth* sau *Siccoth-Venoth,* cuvinte care înseamnă *corturi de fete.* Se pare că numele de Venus derivă de aici.

— La nasamonieni, popor din Lybia — spune Herodot —, cînd se însoară unul din ei, soția acordă favorurile tuturor convivilor și fiecare îi face un cadou. (De unde obiceiul de a dansa mireasa, rămas și în zilele noastre.)

— La romani, Flora era cea mai veche divinitate generatrice, Venus este mult mai modernă. Curtezanele publice erau la Roma preotesele lui Venus.

— Divinităţile generatrice erau reprezentate în Jagernat, la Byblos, Babylon, Assyria, Fenicia, Paphos, în India, sub forma unor borne piramidale.

— În templele lui Isis, în Egipt, ca şi la Roma, se practica prostituţia, uneori Venus era înlocuită cu Ganymede.

— Expunerea organelor reproductive nu provoca scandal. A jura punînd mîna pe ele era un jurămînt sfînt, o garanţie puternică de inviolabilitate a unei promisiuni.

— Diodor din Sicilia relatează că atunci cînd Psametic, regele Egiptului, voind să-i oprească pe soldaţi să se retragă în Etiopia, le vorbi de familie şi de copii, aceştia au exhibat semnele virilităţii, declarînd că graţie acelor daruri nu le vor lipsi nici nevestele, nici copiii.

— La fel se zice că a făcut Catherina de Sforza, cînd supuşii ei revoltaţi i-au răpit copiii. Această femeie, mai mult curajoasă decît pudică, le-a arătat obiectul reproducţiei şi le-a spus: iată cu ce o să am alţi copii! *(Sublata veste nudatoque, en inquit, quo possim liberos uterum procreare!)*

— Şi *hebreii* jurau punînd mîna pe părţile generatoare; acest jurămînt era reputat ca inviolabil.

— Pe timpul lui Hoel cel Bun, secolul al X-lea, în provincia de Galles, Anglia, o lege prevedea că o femeie violată poate jura cu o mînă pe moaştele sfinte şi cu stînga să ţină membrul viril al acuzatului.

— La orientali, nuditatea femeii nu era mai ruşinoasă ca a bărbatului. Moise a dat primele interdicţii în această privinţă.

— În războiul dintre Cyrus şi Astiax, regele mezilor, perşii sunt cam înghesuiţi şi vor să se retragă; atunci în faţa ostaşilor au apărut mamele şi soţiile acestora şi, dezvelindu-şi părţile ruşinoase, i-au întrebat dacă vor să se refugieze în sînul mamelor sau al soţiilor lor; perşii s-au întors la luptă şi au fost învingători. *(Cunctantibus, sublata veste, obscena corporis ostendunt, rogantes num in uteros matrum vel uxorum velint refugere.)*

— Plutarch spune că spartanii pe vremea lui Lycurgos, pentru a preveni moleşeala unei educaţii sedentare, obişnuiau pe fete să apară, ca şi tinerii, goale la serbările publice, să danseze şi să cînte, bătîndu-şi joc sau lăudînd pe tinerii merituoşi. Nuditatea fetelor nu avea nimic ruşinos, fiindcă candoarea lor le servea drept văl. Era şi o atracţie în plus pentru mariaj, fiindcă flăcăii se simţeau atraşi către ele nu de acea necesitate geometrică de care vorbeşte Platon, ci de o necesitate mai puternică, a amorului. Lycurgos a prevăzut legi contra celibatarilor: aceştia erau excluşi de la întrecerile gimnastice ale fetelor, magistraţii îi obligau să facă înconjurul pieţei, iarna, goi, cîntînd cîntece făcute împotriva lor.

— În Gallia, înainte de venirea romanilor, cultul druizilor interzicea adorarea figurilor de oameni sau de animale. Deci cultul lui Priapus fu necunoscut.

— *Odin*, *Wodin* sau *Godan* este desigur o divinitate orientală. Din

el s-au născut cuvintele *Gott* = *Dumnezeu*, *gut* = *bun*, şi *Gotz* = *idol*. Latinii făcură din acest cuvînt *gaudium* = *bucurie*; e aceeaşi divinitate ca *Gotsu-ten-co* al japonezilor; *Godan* sau *Wodan*, în Industan; *Put*, *Butan*, *Buda*, *Budham*, sau *Gadma*, sau *Godam*, sau *Godum*, al cingalezilor şi al siamezilor. În Scandinavia femeile onorau soarele sub emblema *phallusului*.

— Romanii nu s-au amestecat în religia galilor decît pentru a-i opri să mai facă sacrificii umane.

— Odată cu influenţa creştină, Priapus se eclipsă o vreme, apoi deveni sfînt. *Fascinum*, acea amuletă *phallică* a romanilor, a fost la modă la francezi mai multe secole. Era obiceiul să se plaseze *phallusuri* mari la intrarea în edificiile publice, chiar pe bisericile creştine.

— Legenda mătrăgunei şi calităţile genezice ale acestei plante se găsesc povestite în *Geneza*. Templierii au fost acuzaţi că adoră mătrăguna. În Franţa se fabrică pîini în formă de *phallus* — chiar pîinile noastre albe de azi au formă de *phallus*, în timp ce pîinile negre par a sugera *sinus veneris*, avînd şi o comisură la mijloc.

— Unele din rădăcinile de mătrăgună par a fi o mînă de om. Închisă într-o cutie, această mînă face să ţi se dubleze în fiecare zi banii pe care îi ai. E numită *mînă de glorie! Main de gloire*, de aici — *mandragoire*, *mandragore*, şi aminteşte de mîna *ithyphallică*.

— Faptul că unele femei fornicau cu simulacre *phallice*, obicei *phallic* păstrat şi de femeile creştine, nu trebuie pus pe seama viciului, ci el făcea parte din cult, pentru dobîndirea fecundităţii.

— Alte superstiţii practicate de femei pentru a face să crească vigoarea soţului sau amantului: se ungeau cu miere pe corpul gol şi se tăvăleau în grîne, din care apoi făceau o pîine pe care o dădeau soţului. Burchard, episcop de Worms, citează şi alte practici.

— În articolul intitulat *Machina mulierum* se arată:

Dacă o femeie singură, sau ajutată de alta, fornică cu ajutorul unui instrument oarecare, să facă penitenţă trei ani cu pîine şi apă. *(Mulier qualicumque molimine aut per seipsam et cum altere fornicans tres annos poeniteat, unum ex his pane et aqua.)* Dacă se fornică cu o călugăriţă, pedeapsa e de şapte ani; constituie de asemenea o circumstanţă agravantă dacă două călugăriţe fornică între ele cu ajutorul unui instrument.

— Pedepsirea acestor practici a fost legiferată de prelaţi în cele mai mici detalii. Aceste excese nu sunt decît rezultatul scandalos al continenţei forţate, efect al acelor legi absurde şi totdeauna neputincioase care pretind să reformeze natura, care par a acuza de imperfecţiune opera divinităţii şi care interzic uzul în mod stupid, în loc să interzică abuzul.

— Dar pentru a-şi apropia pe adoratorii lui Priapus, preoţii trebuiră să-şi apropie ceea ce nu putură distruge, deci ei convertiră această divinitate la religia creştină.

— Era venerat ca sfînt primul episcop al Lyonului, Photin, sau Fotin, dar care popular era numit Foutin. Asupra lui trecură toate prerogativele lui Priapus. I se atribuia puterea de a face pe femei fecunde (lui St. Foutin de Varages). Mulţi copii se numeau : băieţii, Foutin, iar fetele, Foutine — sensul cuvîntului fiind asemănător celui din limba română. Exista un *phallus* al Sfîntului Foutin.

— Pentru a spune că onoarea unei fecioare suferise oarecari deteriorări înainte de căsătorie, se spunea că şi-a depus de mult pe altarul lui St. Foutin rochia virginităţii sale.

— Alte denumiri ale lui Priapus la creştini, în afară de Foutin : *Guerlichon* sau *Grelichon* (vine de la *gracilis*, adică *grelot* — *clopoţel*). Şi azi e folosit ca o injurie pentru un întreţinut de o prostituată (peşte) ; se atribuie lui St. Gilles virtuţi fecundante, fiindcă numele lui seamănă sau rimează cu *eschiles*, adică *clopoţei ;* lui St. René şi lui St. Regnaud, fiindcă sună ca *renes*, adică *şale*. Şi St. Oyre avea unele calităţi priapice.

— Idem St. Guignolé, sau Guingalais, a cărui statuie era străbătută de un ţăruş în chip de *phallus*, a cărui coajă era ricîită de femei şi băută cu apă ca să devină fecunde. Acest sfînt, numit Guignolé, Guignole, Guignolet, Gunolo, Vennolé, Guingalais, Winwaloeus, a fost primul abate de Landevendec, despre care circulau multe balade ridicole. Probabil din cauza unei asemănări între numele său şi cuvîntul *gignere* — *a zămisli*.

— Godefroi de Bouillon, marchiz de Anvers în Belgia, a trimis din Ierusalim prepuţul lui Christos, deoarece în Anvers Priapus era la mare cinste, dar femeile nu au renunţat la amuletele lor priapice numite *fascinum*.

— După Gropius (nu Grotius !), cetăţenii oraşului Anvers aveau ca zeu tutelar pe Priapus, numit de ei *Ters* — *Ters* fiind anagrama cuvîntului care în limba localnicilor desemna acţiunea pe care acest zeu o prezidează. După altă părere, chiar numele de Anvers vine de la cuvîntul latin *verpun*, care exprimă lucrul pe care îl simbolizează *phallusul* (Anvers se mai numea şi Antwerpen).

— Unde este stîlpul care face pe femei fecunde ? întreba o femeie pe canonicul bisericii din oraşul Conques. Eu sunt, îi răspunse canonicul bătîndu-se în piept.

— Erau şi nişte vrăjitori numiţi *fascinieri*, care „înnodau eghiletul", adică îi făceau pe tinerii soţi neputincioşi.

— Francisc de Carrara, judecător imperial al Padovei, la sfîrşitul

secolului al XIV-lea, a aplicat centura de castitate tuturor femeilor care compuneau seraiul său. A fost sugrumat pe eşafod pentru actele sale de cruzime, şi de la el a rămas o ladă întreagă de centuri de castitate cu lacătele respective. Se pare că acest obicei era însă mult mai vechi. Rabelais numeşte aceste centuri *à la Bergamasque* (vezi *Pantagruel, liv.* III, *chap.* XXXV).

— În caz de separaţiune, se proceda la aşa-numitul *congres*, adică efectuarea actului de faţă cu martori.

— Adulterii erau plimbaţi goi prin oraş; femeile dovedite că au răspîndit injurii pe seama altora erau plimbate în aceeaşi stare sau cu o cămaşă ridicată foarte sus, ducînd pietre în poală, şi cealaltă femeie care fusese calomniată o înţepa cu un ţepoi în spate.

— Seniorii aveau dreptul primei nopţi (şi oamenii bisericii). În Anglia şi Scoţia acest drept se numea *marchette* sau *prelibation*, în Piemont — *cazzagio*, în Franţa — *cullage, culliage* sau *jus cunni* (ceea ce ar însemna dreptul clitorisului). În special clericii pretindeau cu nerusinare acest drept.

— Seniorii impuneau tot felul de obligaţii ridicole şi triviale. Exemplu: în 1396, într-o culegere se notează: orice femeie publică care se dă unui bărbat, oricare ar fi el, cînd intră pentru prima oară în oraşul Montluçon, trebuie să plătească pe podul oraşului patru dinari sau să facă un *pet* (un pîrţ). În Anglia, cel care avea pămînturile unei oarecari demnităţi militare trebuia în fiecare an de Crăciun să vină la curte şi să facă în faţa regelui un salt, un fluierat şi un *pet*.

— Se constată că ţările cele mai depravate sunt cele în care călugării sunt cei mai mulţi.

— *Filles folles de leur corps* = *prostituate* (pentru *Janus*).

— În secolul al XV-lea curtezanele erau numite *Gores, Gaures, Gaurieres*, şi rochiile decoltate, rochii *à la grande Gore*. Unele îşi descopereau pieptul pînă la pîntece, cu nerusinare. *(Pectus discopertum usque ad ventrem.)*

— Preafericitul Anselme zice: *Vade meretrix infamis, tu tenes bordellum in domo tua*, sau: du-te dracului, curvă nenorocită, care ai deschis bordel în propria ta casă.

— În capela din Paris dedicată Sfintei Maria Egipteanca, e pictată aceasta, ridicînd rochia şi oferindu-se barcagiului drept plată pentru trecerea riului.

— Un preot al mînăstirii St. Gerard d'Aurillac avea în grădina lui tot felul de statui în poziţii obscene. Popa, care se numea Charles de St. Nectaire, avea dormitorul pictat cu scene scandaloase, cameră numită de îngrijitori *le foutoir de monsieur*.

— Diverse secte religioase ca *adamiţii, turlupinii, picarzii* şi unii anabaptişti mergeau goi şi îndeplineau în public actele cărnii.

— Aproape în toate bisericile Franţei se sărbătoreau *les fêtes des fous, des sous-diacres, de l'âne* — reminiscenţă a *Saturnaliilor:* preoţii alegeau un *episcop al nebunilor* care se aşeza cu pompă pe scaunul episcopal, începea *marea liturghie*, la care asistau toţi ecleziaştii cu faţa mînjită de negru sau cu o mască

hidoasă sau ridicolă. Unii, îmbrăcați în saltimbanci sau în femei, dansau în mijlocul bisericii și cîntau cîntece triviale ; alții mîncau cîrnați în altar sau jucau cărți, în timp ce preotul oficia, și-l tămîiau pe acesta cu vechi pingele aprinse. După liturghie toată lumea începea un dans nebunesc, dedîndu-se la toate acțiunile licențioase, la blesteme, fără nici o opreliște pentru nebunie sau pentru pasiuni. Unii se despuiau, alții se dedau la acte de cel mai pur libertinaj. Apoi se mutau afară, se urcau pe lăzi cu gunoaie, pline de murdării, pe care le aruncau în privitori. Cei mai libertini dintre credincioși se amestecau cu clerul, îmbrăcați în călugări sau călugărițe, executau în aceste veșminte sfinte mișcări lascive, în poziții desfrînate.

— Sfîntul Ludovic, regele Franței, se lăsa biciuit de confesorii săi.

— Concubinele preoților erau foarte influente ; concubina episcopului era primită magnific de celelalte concubine, cînd episcopul mergea în inspecție.

— Se cunosc 12 prepuțuri ale lui Christos : la Coulombs, la Charroux, la Hildeshaim în Germania, la Roma în biserica Sfîntul Ioan de Latran, la Anvers, la Puy en Velay, în biserica Notre-Dame etc.

— La musulmani, la o anumită oră a dimineții, soții sunt invitați să-și îndeplinească datoriile conjugale. Iezuiții stabiliseră în rîndul populației din Guarrangs același obicei : sunau clopotul la miezul nopții pentru a-i trezi pe indieni și a-i îndemna la perpetuarea speciei.

— Inițial, divinitățile genezice erau reprezentate doar printr-un simulacru, o simplă piatră ; odată cu cultul morților, zeii capătă chip uman, deci și puterea fecundității fu venerată tot sub înfățișarea umană (sau animalieră) ; apoi arta veni să dea acestor zeități o cît mai mare atractivitate. Cultul lui Venus e mai vechi ca acela al lui Priapus, care nu este decît un rezultat al religiei astronomice ; fabula chiar o arată pe Venus ca mamă a lui Priapus ; acesta era o zeitate atît de recentă, încît Hesiod nici nu-l enumeră în rîndul zeilor.

— Nevoia creșterii populației este deci singura cauză a acestui cult. El a pornit de la cele două semne ale zodiacului : *Taurul* și *Berbecele* ; membrul lor simboliza soarele primăverii fecundînd natura. Apoi cele două animale se antropomorfizară, și astfel se născură acele figuri monstruoase : Pan, Faunus, Silvanus, Satyr.

— Imaginile și statuile ridicate în onoarea zeilor *phallici*, ca și diversele orgii, nu erau deci produsul unor imaginații și al unor dorințe înflăcărate, ci dovezi de pioșenie și de religiozitate.

MICĂ ISTORIE A PRINCEPELUI

Nu am ținut nici un fel de jurnal al romanului pentru că mi se pare ridicol și înfatuat să descrii ceea ce scrii. Scrii sau nu scrii. Cei mai mulți povestesc ceea ce nu vor scrie niciodată. Nu am acest obicei. De fapt, mă aflam în plină desfășurare a *Săptămînii nebunilor*, în-

cepută prin 1963 sau '62, nu mai ţin minte. *Miresele*, schiţa aceea scurtă publicată de *Gazeta literară*, este primul capitol din această carte nebună. Au urmat altele, ca *Nunta Domniţei Ruxandra*, publicată tot acolo, şi încă nu mai ştiu cîte capitole. Vreo două sau trei, între care unul destul de licenţios, dar reuşit literar (după mine), descriind sfîrşitul amoros al lui Radu Ralet, care ar fi Albinosul delator. Ceva ca din *Craii de Curtea Veche*. Pe urmă tăcere şi impas. Scriam serialul *Haiducilor*, masacrat de colaboratori, nu e vorba de Nae, cu care l-am scris pe primul, ci de C. şi amicul său, O., amîndoi cu idei mici şi meschine, cu ceva din romanele gen '36 în foileton, dar care au mers în draci la public (40 de milioane cîştig, trei filme). Într-o seară, la Casa Ziariştilor, îi povestesc lui Belphegor că am un capitol în această carte despre Principele fanariot şi că am greutăţi pentru că stau cam prost pe picioare, pentru că nu ştiu decît lucruri vagi. Din una în alta, nebunul de poet spune : dar ăsta e un roman singur !

Ideea se născuse. L-am chemat pe S., anticarul care mi-a luat 300 000 de lei pînă acum pe cărţi (lucruri trebuitoare şi netrebuitoare). I-am explicat despre ce era vorba. Au apărut *Documentele Hurmuzaki* (42 volume în piele de viţel), 5 000 lei, pomană, cum spune el. Pe urmă o carte despre fanarioţi, în biblioteca aceea mică pentru toţi, *Cronicarii greci* şi altele. După un an a apărut cartea fundamentală pentru desăvîrşirea *Principelui : Foletul Novel*. Am umblat pe pereţi la primele pagini citite. Era ceea ce îmi trebuia. Aveam partea ezoterică a cărţii în formă românească, dar au urmat cărţile celelalte : peste o sută, începînd cu Schuré şi terminînd cu Mircea Eliade. Dificultăţi de neînchipuit se iveau la tot pasul. Mă zbăteam între documentar şi lipsă de şira spinării epică. Între ceva ce mereu era departe de mine şi trebuia să fie real şi ceea ce ar fi trebuit să fie ireal în carte. Odobescu, *Cronicarii greci*, Ghica au ajutat ceva, cum au ajutat cărţile scabroase undeva pentru a da toată materia grea a *Sabbatului*, dar care trebuia să păstreze ceva artistic, să nu fie scîrbavă, să aibă puritatea marilor păcătoşi. Ajuns la un moment dat către a treia parte, finală, a cărţii, mi-am dat seama că intenţia cu care pornisem putea fi trădată. Nu aveam lucrurile *cele mai imediate*. Am stat şase luni degeaba, bătînd pasul pe loc. Nici *Învăţăturile lui Neagoe Basarab*, care aveau solemnitatea necesară şi aerul creştin ritual pentru Ioan Valahul, plus *Foletul*, nu ajungeau. Am redeschis cartea lui Erbiceanu, tipărită la 1890, *Cronicarii greci*, erau cu toţii acolo : băieţii mei cu numele lor, elogiile lor deşănţate care aduceau teribil cu ceea ce scriseseră prin *fogliete*, totul. Am luat pe rînd *Cronicul* lui Chesarie Daponte, *Cronicul* lui Neculai Chiparissa, mai ales *Catalogul istoric* al lui Chesarie Daponte, unde existau nişte *Triumfuri* sublime, *Odele şi versurile omerocentrice, versurile carcinice*, peste care trecusem imprudent prima dată. Erau şi sublimele nume : Macarie Cuful, Antonie Spadone, Lazăr Scriba de Trapezunda, totul. Blindajul era gata. Trebuia numai

să găsesc eu geniul de a scormoni și a lua exact acele versuri ce li se potriveau fiecăruia. Partea ezoterică a rămas, desigur, mai încărcată și am tăiat cît am putut din ea, fără a o emascula, cred ; ar mai fi încăput unele lucruri. Altele au rămas pe afară (foarte multe) și vor intra poate în *Săptămîna*, care a devenit cartea a doua, ce va fi urmată de o a treia, *Haiducul Amza*, un fel de roman cu haiduci cinici. Deocamdată, dezgustat, nu mai pot scrie nimic pe această linie. Am mai vînat cuvinte folclorice, am studiat plantele, nunta, basmele la români, *Dicționarul geografic* al lui Lahovary, *Istoriile* lui Iorga, Urechia și ceilalți, cronicarii, pe care nici acum nu i-am terminat. Astfel am avut prilejul de a descoperi mai tîrziu pe Gavriil Protul, care mi se pare mai mare decît Radu Popescu și Nicolae Costin, pe care-i socoteam vîrfurile literaturii noastre istorice, în afara lui Neagoe și Ioan Romanul. Cercetările continuă. Va mai răzbi ceva în *Săptămîna* sau în *Amza Haiducul*? Se poate vorbi apoi despre folclorul cercetat, care începuse cu cîntecele populare, cu zicalele și, în general, cu limba asta plină de nuanțe, despre care aș dori să scriu un studiu special. Cantemir, Neculce, cronicarii ardeleni, restul, de la Petru Maior, la Brătianu și D.A. Sturdza. Dar nu are rost să dau aici o bibliografie. Un istoric bine pregătit va reconstitui ceea ce am colat cap la cap pentru a da o poveste cursivă, fără cusur din punct de vedere istoric, al veridicității, spun, pentru că s-ar fi putut, și au și fost opoziții la publicare, de unde trimiteri la faptele din cărți. De aici infailibilitatea cărții, deci ceea ce trebuia să aibă în primul rînd ca să poată vedea lumina tiparului. Cînd a fost gata, am uitat totul. Astăzi nu știu cum am scris *Princepele*. A fost ca o vrajă, începînd cu capitolul acela al încoronării, care e luat din ceremonialul grec și din Siruni, cu toată bogăția de amănunte pe care dacă Sadoveanu (leneș, după părerea mea) le-ar fi știut, ar fi scris în afara *Baltagului* și o altă capodoperă, deși are o operă stufoasă, dar atemporală, fără nerv epic, fără strălucirea pe care stilul său i-ar fi permis-o. Chestiune de șansă, de sistem de lectură, de voință de a căuta. Am pierdut ore multe, dar cît am fost de răsplătit !

Unii mă întreabă : Cît lucrez ? Cum lucrez ?

Nu știu ce să le răspund. Am pierdut multă vreme cu amici și cu pahare, dar cititului i-am lăsat un timp mare, circa opt ore, zilnic. Asta este baza, de aici ușurința de a scrie. Mult timp pierdut cu lectura presei, dar asta îți dă timbrul contemporan al scrisului. Nu poți să scrii modern fără să știi cum scriu alții în lume, în paralel. E un sacrificiu enorm, dar nu aș fi putut fără el, pentru că, de pildă, unele subtexte nu sunt posibile fără această cunoaștere a afacerilor curente. Deci, înapoi la programul zilnic. Scularea în jur de 9. Lectura presei, cu reviste streine cu tot, pînă la 11. Pe urmă, la masa de scris, obligatoriu pînă la 14,30, cu rare excepții. Masă, plimbare, o oră. Lectură pînă la 17. 17-21 — redacție

(cînd ea există, mai puțin 2 ani jumătate — notă din '71 — cînd am fost silit să stau acasă). Atunci lectura se întindea pînă la 19. Două ore plimbare. Film (sau teatru), rar, pe urmă lectură pînă la 2 noaptea. Și asta în fiecare zi. Cea mai bună zi de scris : duminica. Cel mai mult timp mi-au răpit articolele de fond ; cel mai puțin, cele sportive. Și mai puțin : pamfletele pe care le scriu cu o plăcere imensă. Adunate cap la cap, orele dau ceva însemnat. Dorm cu plăcere 8-9 ore. Cafea multă (ar trebui rărită), în rest o curiozitate bolnăvicioasă. Citesc și cărțile cele mai proaste pînă la capăt. Cel mai timpit autor nu mă scoate din sărite. Mă amuz. Versurile le citesc cu plăcere, mai puțin în ultimii ani, cînd toată lumea scrie anapoda. Teatrul era pasiunea mea, am eșuat ca romancier. Merge...

„Teme-te de privirea ce te iscodește din orbul zid" (Nerval).

O cantitate de ură cît o încărcătură de dinamită necesară dărîmării unui oraș. Asta era L. ieri.

Mesiodax care își joacă zilnic comedia sa intelectuală (vezi și Valéry).

Acesta e un *Jurnal de lectură*, plicticos, doct, cretin, cu rezumate școlărești ale unor cărți mai mult sau mai puțin importante. Dar ele, aceste selecții, rezumă gustul meu literar. Ceea ce contest și ceea ce asimilez. Aș putea să comentez pe marginea a ceea ce se spune, dar de ce să strici totul ? A dilata esența este o operă de diletant... Ce se mai poate spune peste minunata vorbă a lui Homer : *Eu sunt cîte puțin din tot ce-am întîlnit...*

„Pavilion de carne sîngerîndă" (Rimbaud), pentru *Jurnalul în China*...

Poetul N., amator de aghioase intelectuale (nu a apărut în recenzie din decența redactorului), poet limbut, plin de amenități, care se teme să nu fie lovit, laș, poet diplomat, care o duce bine. Dar un poet mare se poate resemna la a o duce bine ?

Cuvințele (cum spune M. Pociovalîștea) : manufacturi de ceară albă, manufacturi de postav, manufacturi de hîrtie, poverne, cărămidării, prese de ulei, șaluri și ghermesituri, săpunării, prese de piatră, blănuri de Rusia, cafea Mocca, de Yemen, candel venețian, anason de Polonia, zahăr franțuzesc, orez de Pazargic, Cassaunade, șaluri de Cairo, mătăsuri, mărgeluri, mărgelari, nartul (prețul fix al domnitorului), mahalalele Tabaci, Broșteni... (fondul de cuvinte al *Principelui*).

Cîntec :

„Ce mai lapte,
Ce mai brînză,
Ce mai lapte covăsit,

Ce mai fete de iubit,
Ce mai fete cu osînză..." (pentru *Janus).*

De căutat cartea *Gradiva* (dacă am reținut bine), mi-o recomandă B. ca un lucru care a deschis fantasticului și suprarealismului drumuri noi... Izvoarele oniricului...

Ce e un oraș ? Un zid și o piață înlăuntrul lui (Cortez).

Grădini arate de arhangheli, în Blaga. Un panteism extatic. Miracolul anonim al universului... (pare-se Călinescu).

„Suntem fără scăpare singuri în amiaza nopții" (Blaga).

Universul blagian telegrafic (voind a scrie despre el), în *Istorie*, găsit totul : un rilkean zgomotos, un panism violent, maci și copaci seculari, paralelă cu Debussy (îmi aparține), melci uriași, Pan orb și bătrîn, mineralizat, Zalmoxis plin de mituri imemoriale, mistere păgîne, ceva agrest în texte, angelic, se descrie un apocalips rustic, plin de cerbi diafani (ce invenție frumoasă !), de ființe bizantine. *Lauda somnului* ar fi un Eden linced, nostalgic. Peisajul este transcendent, stilul biblic, plin de glasuri liturgice, domină ideea unui Rai putrefact ; îngerii săi au *spleen*, tot ce fac este o convenție grațioasă, serafimii scot apă din fîntîni, alți îngeri putrezesc sub glie, niscai arhangheli și-au ars aripele în baruri, somnul care pătrunde în fagii bătrîni, aici laptele e albastru, opera lui Blaga, zice Divinul, este toată un măr cu carne suavă ! În jurul ei plutește ceva dansant, sacerdotal. E o mitologie expresionistă, plină de gesturi stilizate. Un personaj iubește niște urechi reci, și stă goală în zăpadă. În teatru, intriga lui e mai degrabă ideologică *(Meșterul Manole)*, o filosofie cu cupolă (nu e Dan Botta ăsta ?), Blaga presimte niște mistere potențiale. Are o metodă frenetică. El practică diferențialele divine. E plin de categorii abisale. Are o cunoaștere luciferică...

De pe colțuri de hîrtie : în Caillois, miniaturul plus fantastul grotesc. Ceva fornicator și baroc. Avangarda, ca ruptură a perfectibilității, a staticului. Antiarta pentru antiartă (Tzara), retorice negații, exasperare cosmică, rebeliune — din limbajul contestatar. Strigă : Noi n-avem talent ! În materie de revoltă nu avem nevoie de strămoși ! Scuipăm în trecere pe Edgar Poe ! Avem o valoare subversivă, o dialectică a tăcerii, suntem convulsivi. Se face de fapt o pastișă a delirului oniric (zice Călinescu). Invenții : curcan, curcană ; aeroplan, aeroplană (vezi și Ion Gheorghe mai tîrziu). Perfecțiunea e trădare (zice Breton). (Lucruri care mă bîntuie miercurea, cînd scriu pentru *Informația.)*

„Ninge pe sub mînăstiri și oțelării" (B., luat din Saint-John Perse, cu mici modificări). Se face că nu știe, dar e un omor scuzabil.

Thibaudet : critica e îndoială, clasificare, literatura nu se împarte pe generații, ci pe opere. Semnalează criticii subalterni. O critică locală și geografică. Critica ca arhitectură (un capitol s-ar putea scrie pe chestia asta). Un critic care dă viață marilor idei din cărțile citite, pe cele mediocre le privește rece, ca pe un lucru tehnic. Critica naște geniul, așa cum geometria naște figura, definind-o prin mișcarea pe care o produce. De discutat în legătură cu T. integrarea criticului într-un curent, simpatie față de un artist, de o operă, intimitatea operei și intuirea ei. Ce frumos lucru despre Sainte-Beuve : prietenia lui cu morții și răutatea lui cu vii. A imita opera de artă, a nu o parodia, a o continua... Criticul imită natura care l-a creat pe artist...

Bacovia pe colțuri de hîrtie : se aud în el cadențe de marșuri funebre, un Rodenbach, Rimbaud, Verlaine, Jules Laforgue, plus Rollinat. Ploaia, nervii și crișmele, acel galben, culoare a deznădejdii. *O, le chant de la pluie !* Manierism și savoare fragilă (cum zice Divinul), satanism lugubru, o tehnică vaporoasă *à la* Degas. Un *blues, toamna rupe afișe și flori* sau în *Mă cheamă avesalomi gemînd* (vers genial).

În Vinea : *molii cu sbor de flanelă...*

Poezia este sau nu este, ca Duhul sfînt...

C., suferind de o melancolie funciară, definitivă... În opera lui ar trebui să se audă un geamăt uriaș, un uragan al urii, dar poetul nu are tragedie, este numai un simulant.

Perlele de pe manșeta cămășii : *Din genele îngerilor lui Trakl picură viermii...* Eluard : *Și uneori rațiunea ce ne vomită timpi...*

Lorca parcă ia din Pindar versul : *Omul, visul unei umbre.*

Phaon egal *Luminosul, Soarele...* (pentru *Princepele).*

În Dürer : Melancolia, îngerul în mînă cu un compas, simbolul deșertăciunii tuturor măsurilor...

Un munte sonor de albine (Hymethul), în ce poet e asta ?

Aceleași lebede alunecă pe Caistru (Moréas).

Lilith, despre care vorbește și profetul Isaiia.

În poetul B. Cadavrul galant, negativul ca fascinație, vidul și ostentația urîtului, poemele negre sunt numai provocate, ca și acelea roz.

Trimiteri la Mallarmé : fragmentele ca semnele nupțiale ale ideii,

sau : Neantul e adevărul. Tot el sau Dan Botta : poetul nu are nimic de făcut decît să lucreze în taină în vederea lui *Niciodată*...

În lirica modernă există un spațiu apatrid al istoriei...

Un oraș care se atrofiază... Orașele care însilozează oameni (un arhitect, parcă).

Venea din grota subconștientului său...

Două repere lirice : Ortega y Gasset — devitalizarea obiectelor. La Ungaretti — o contemplare neutră a lucrurilor... Tot el : cuvîntul e multiplicarea în neant a spiritului...

Apollinaire : *Soleil, cou coupé* (splendid).

Urlînd ca fiarele am descoperit cîntecul.

In Taine : Imitați, nu copiați ! Reproduceți raporturile, nu dimensiunile ! Înghețarea artei parcă în cutie de lemn. *Carnea nerușinată*, la Rubens. Focul dă nuanțele degradării culorilor. Aluviunile care au născut ideea de monument. Contemplarea cerului, cu domurile sale diafane din zare, și privirea turmelor i-au dat ideea de *Compoziție*. Rafael, spune tot Taine, nu căuta femei frumoase, el picta după o idee a sa despre *Femeie*. Opera de artă voiește să scoată la suprafață un *caracter esențial*. Muzica, ca și arhitectura, e întemeiată pe raporturi matematice. O idee nemaipomenită are cînd spune : carnea rănită dă naștere la dramă într-o societate de soldați. La Roma existau la un moment dat 60 000 de statui. O populație de piatră egală cu cea vie ! Coșmarul în piatră născut de statui. Ogiva și vitraliul evocă Infernul, roșul — flăcările lui. Frunzișul de piatră al catedralelor gotice. Paradisul este acoperit cu granit. Cavoul este simulacrul cerului paradisiac înghețat în piatră. A frînge coloana antică, a o schimonosi, a o complica. O populație trandafirie de sfinți urca spre ceruri dintr-o catedrală. Galeriile de aer născute de popularea cu arhangheli a catedralei. Tendința spre gigantic și monstruos. Colonete, figurine, torsade, biserica a devenit femeie fiind bijuterie... Bazinul și coafarea grădinilor. Stilul era în aer...

Fulgerele primare ale logicii (Mallarmé).

Un mimetism arhitectural. Orașe solemne, orașe-muzee, solare, orașe ale recluziunii, folosirea vidului și a luminii (note pe manșetă).

Cine spunea : a avea cult, a nu face idolatrie ?

Longinos, în *Izvoarele sublimului* : așezarea și legea cuvintelor este

așezarea lor după demnitatea și măreția lor...

Hăulică : forma modernă a fantasticului este erudiția (excelent).

Un cuvînt fastuos : *Logosul*, deși într-o formă rece.

O noapte făcută din absență și întrebare, reflectînd astral (Mallarmé), pentru *Janus*, la mare...

Poezia sublimă a nesemnificativului în Perpessicius : *erai extern la Filantropia*, sau versuri despre *moartea amicului Ciobanu*. Ce curaj să cînți branșamentele pentru apă și căldură dintr-o casă nouă, adică acea bucurie menajeră de toate zilele, născută în fața unui robinet ! Sau ce mare lucru *să intri într-o Enciclopedie* ! Se zbate între Samain, Bacovia și Fundoianu, cu o marjă proprie.

Oreste : lumea divină, ca și cea omenească, e plină de dezordine...

A avea conștiința limitelor melancoliei...

Secret. B. vrea o poezie plină de exuberanță monstruoasă...

De pe manșetă : melancolia este o durere care se cunoaște pe sine.

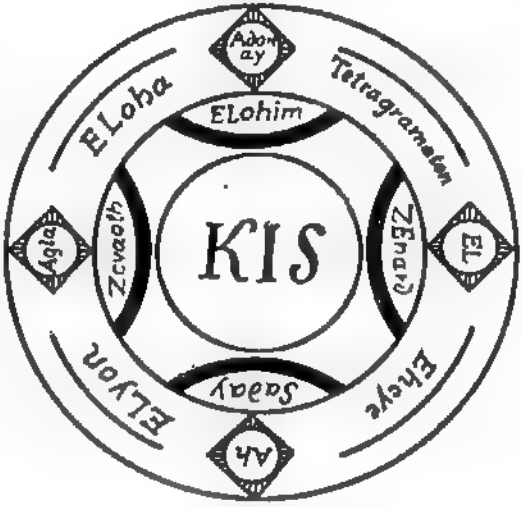

Tot de acolo : părul său era de culoarea argintului fulgerat... (mi se pare, Călinescu).

Cocteau și estetica eșecului...

În opera maestrului, vorba Divinului, Zeus vorbește ca la ziar.

„Uzura oamenilor dintr-o epocă", citat din Cehov de Ionescu.

A citi în semnele secrete ale scriitorilor. În esența lor marcată de hieroglifele ca fulgerul. Ici și colo, mascat. Înecat de albeață, de neutru.

A fi împotriva minciunilor pioase. Tot Ionescu.

Cine dracu a spus : El a făcut ca iarna să urmeze iernii şi a abolit primăvara prin durere ? Frumos, sublim...

Dintr-o greşeală de tipar : senzualismul istoriei, în loc de sensul istoriei. Nu există o senzualitate în suferinţă şi în absurdul istoriei ?

O definiţie exactă a libertăţii politice : cînd legea e mai puternică decît cei ce vor s-o violeze (idee găsită în Guicciardini ca şi în *Maximele* celor 7 înţelepţi greci din secolul al VI-lea î.e.n.).

Muntele ca un cotoi hoţoman (Jimenez).

Prin poezia unuia, după Divinul critic, trec cîini de vînătoare, sumbri, într-un fabulos negru... Tot în acel om : strofe fumurii, rău tipărite, rău citite. Un scrum lunar, statui friabile, o austeritate venind din hrubele subconştientului, un petrarchism strident. (Geniul de a spune sintetic totul.)

Angoasa a luat locul dorului şi lunii în poezia contemporană (W. H. Auden, *The Age of Anxiety*).

Cuvîntul ca o scurtă brăzdare a tăcerii (Ungaretti).

Vermina minciunii şi acea defecare (pe care o presupune) plină de o verbozitate enormă...

Agitat, febril, fără fond, vesel, plăcut, iresponsabil, nu crede în nimic din ce spune, dar ştie că asta amuză, de profesie diversionist în spirit, cînd trebuie de fapt concentrare, o abatere totală spre dilatarea unui singur lucru, spre observarea lui atentă în fiece secundă. Aceşti oameni care-i seamănă sunt mai periculoşi ca dogmele, ca fanaticii. Ei sparg şi risipesc totul. Este de neînchipuit cît rău pot să facă...

Zbor tăcut în abstracţiune şi *picătura* de neant care mai lipseşte mării (Mallarmé).

A te realiza — a avea în definitiv curajul de a nu trăi.

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Din *Comentarii la Legenda Meşterului Manole* de Mircea Eliade :

Bijuteriile sunt eficiente pentru că participă la anumite principii cosmice, adică la o realitate ultimă, metafizică. Fiecare piatră nestemată, fiecare metal nobil poartă în propria lor substanţă un principiu cosmic. Aurul e preţios pentru că e un metal solar ; perlele aparţin lunii şi ca atare sunt strîns legate de simbolismul acuatic şi de emblemele fertilităţii.

— Perlele promovează virtuţile feminine : naşterea, fecundaţia. Perla este o imagine a lunii, dar, în acelaşi timp, prin simbolismul scoicii, şi o emblemă a femeii. Perla

infuzează femeia care o poartă cu energie lunară, o reintegrează unui uriaș circuit care are loc la nenumărate niveluri cosmice. Luna, pentru culturile arhaice, înseamnă și altceva decît astrul fizic, înseamnă un centru care subsumează, sau reprezintă, sau controlează apa, ploaia, fecunditatea, noaptea, moartea, latențele, viața preformală, reînvierea etc.

— Culegerea buruienilor de leac se face după un ritual care nu e decît repetarea unui act inițial făcut de Hecate, repetat de Medeea etc. Sub influența creștinismului, vrăjitoarele spun că culeg buruieni de sub crucea Mîntuitorului, se repetă adică tot un act inițial, cel făcut de sfintele femei sub crucea Mîntuitorului.

— La culegerea mătrăgunei, care e o plantă salvatoare, se amintește, prin transmutație, de primejdiile întîmpinate de erou (Ghilgameș, Herakles) în căutarea plantei vieții, a arborelui miraculos.

— O cucerire în India nu e valabilă dacă luarea în posesiune nu se face prin ridicarea unui altar dedicat lui *Agni;* ridicarea unui altar nu e altceva decît imitarea microcosmică a Creației. Brahmanii pretind că prin sacrificiile lor există Cosmosul și că, dacă aceste sacrificii s-ar întrerupe, lumea întreagă s-ar reîntoarce în Haosul primordial. Brahmanii, așadar, zice Mircea Eliade, nu susțin lumea prin ritualul sacrificiilor, ci o fac, sau, mai bine zis, coincid ritual cu facerea lumii de către zei. Teoria mistică a ciclului cosmic, adică a repetării evenimentelor din clipa Creației, se găsește și în *Fizica* lui Aristoteles, în *Marea Vară* și *Marea Iarnă*.

Marea Iarnă se găsește în credințele iraniene și în *Iarna lui Fimbul* a mitologiilor nordice, reprezentînd etapa finală a încheierii unui ciclu cosmico-istoric, similară marii discuții cosmice *(mahapralaya)* indiene. Orice eveniment catastrofic se leagă, așadar, de apocalipsul cosmic care, printr-o mare disoluție, va reduce pluralitatea fragmentară a lumilor la unitatea primordială, la Haosul de dinainte de Creație. Orice lume nouă care se creează în istorie implică, negreșit, o etapă haotică asemenea Haosului premergător Creației și o etapă cosmizantă, identică evenimentelor care au dus la facerea și organizarea lumii.

— Dieudonné de Gozon al treilea, Mare Maestru al Cavalerilor Sfîntului Ioan din Rhodos, a omorît balaurul din Malpasso (prefigurarea Sfîntului Gheorghe). (Vezi *Istoria plagiatului.)*

— *A propos* de legenda Meșterului Manole. Ea are la origine o legendă aromână.

Versiunile grecești ale legendei susmenționate vorbesc despre un pod peste Arta, care se dărîma mereu în timpul nopții. Într-o variantă, e vorba de glasul arhanghelilor, care cereau ca la temelie să fie pus un copil al oamenilor. Se apropie femeia meșterului, căreia îi cade inelul, se apleacă să-l caute și e zidită de vie. Ea moare blestemîndu-l, și de atunci podul tremură ca frunza. În altă versiune, 45 de meșteri și 60 de calfe aud glasul unui duh *(stihion)* care cere să fie zidită soția meșterului. În Herțegovina se vorbește despre podul peste Mostar, în

care a fost zidită de vie o țigancă. După terminarea podului, meșterul și-a făcut aripi de pasăre și a zburat. Se vorbește și despre picăturile de lapte care ies din piatră, în legendele clădirii orașului Teshang din Bosnia și a podului peste Struma din Bulgaria. La Deva (cetatea) lucrează meșterul Clemens care-și zidește soția. Motivul bisericii care se dărîmă mereu îl găsim și în Scoția, unde Sfîntul Colomban se străduie zadarnic să ridice o catedrală la Iona. Îl zidește la temelie pe tovarășul lui de lucru. La poarta orientală a Shanghaiului s-au cerut, la întemeierea orașului, capetele a 200 de copii. Zeița s-a mulțumit numai cu îmbolnăvirea lor de vărsat. În Siam, se înmormîntau oameni sub un turn nou clădit. În Mandalay, victimele erau îngropate la temelia palatului regal, sub tron și sub turn. În Japonia, la o mare clădire, se află în fundament un sclav, după ce a fost omorît cu pietrele cele mari. În Penjab, la fortul Sialkot, era un bastion care se prăbușea mereu pînă ce la temelie a fost pus copilul unei văduve.

— În America, templul lui Chibchas în Sagamozo stă în picioare numai pentru că la baza lui au fost înmormîntați oameni vii. În clădirea marelui templu mexican al lui Huitzilopochtli s-au sacrificat prizonieri.

O idee a morții celui dintîi...

— Obiectele de artă populară românească nu sunt niciodată terminate, din ideea că nimic nu poate fi desăvîrșit în afara celor făcute de mîna lui Dumnezeu. Se crede că cel ce a terminat o clădire nouă va muri în cel mult un an.

— Alți meșteri Manole. Meșterul din Winneburg își zidește propria fiică. Meșterul care a terminat castelul din Neuenhagen este zidit de către cavaler pentru a nu face altul mai frumos. Legenda palatului din Madrid vorbește de meșterul care, odată ce l-a terminat, este orbit de către rege, care-i taie și brațele și limba, dar îl ține la masă, servit cu mare cinste. O casă nouă totdeauna va avea o mică crăpătură pentru a nu părea desăvîrșită. Moare cel ce trece primul un pod nou clădit, sau intră într-o casă nouă.

— Mitul sufletului în formă de copil sau de orfan :

În Germania, sufletul era conceput, încă din timpul păgînismului, ca un *Kindgestalt ;* duhurile caselor erau înfățișate în forme de copii.

Copilul este simbolul ecumenic al începuturilor, al lucrului nou, al vieții totale. Copiii sunt jertfiți și, în tehnicile metalurgice, ei însuflețesc cazanele în care se topesc minereurile. Vindecarea unui rege se face prin jertfirea unui copil. Regele e proiectat într-o stare primordială prin împrospătarea sîngelui său cu al copilului jertfit. Fenicienii omorau pe copiii nou-născuți în timpul molimelor. Primul născut — în Asia — era copilul zeului, pentru că fecioarele îl concepeau cu preoții templului sau cu streini, pentru a putea fi jertfit în timpul molimelor.

— În Danemarca, sub fiecare biserică era îngropat de viu un cal. Oile se jertfesc în Orient. În Basarabia, în zidul bisericilor se punea un os de om. În India, se pun cranii de oameni sau schelete la temelia lamaseriilor. În alte locuri se

taie un cocoş viu. A rămas obiceiul de a se stropi cu sînge clădirile noi. În Mexic, la temelii se pun argint şi aur, perle, de asemenea, pentru că au forţe cosmice. În Belgia, la cele patru colţuri ale casei se pun ierburi verzi. În alte locuri : ouă, pîine, vin, sare, lapte, untdelemn. Toate au la bază ideea că duhul locului trebuie îmbunat. Vikingii înroşeau cu sîngele cuiva *chila* vasului nou.

— Alegerea locului de ridicat o clădire se face după ce se pun, ca la estonieni, ierburi şi zdrenţe pe pămînt. Dacă vin furnici negre, e semn bun, dacă vin furnici roşii, e semn rău. Dacă după trei zile se găsesc sub ele viermi, e semn bun. În Ucraina se pune pîine cu apă, la volhinieni — sare.

— În ritualul alegerii centrului aşezării, mai intră şi ritualul fixării capului Şarpelui prin ţăruşul de sub piatra fundamentală. Acest ceremonial nu se petrece deci numai într-un spaţiu mitic (adică în „centrul lumii"), ci şi într-un timp mitic. El nu este decît repetarea gestului primordial al zeilor cînd au stabilizat pămîntul. Căci, la început, pămîntul tremura ca o frunză de lotus, deoarece *Vayu* (vîntul Spiritului) îl sufla încoace şi încolo. Zeii au spus : Hai să-l fixăm pe suportul acesta ! Şi l-au fixat aşa cum au făcut Soma *(Rigveda,* II, 12, 2) sau Indra, cînd acesta din urmă a lovit Şarpele în vizuina lui. Dar lovirea Şarpelui nu e decît o formulă mitică a gestului Creaţiei, căci Şarpele simbolizează Haosul (monstrul serpentin, *Tiamath,* din care, după tradiţia mesopotamiană, au fost făcute, prin îmbucătăţire, *lumea, amorful, nemanifestatul).* Indra atacă monstrul mitic *Vrta* — care confiscase Apele *(apah)* şi le păzea în scorbura munţilor, monstru serpentin identic lui *Ahi* (Marele Şarpe) — şi îl despică în două cu un fulger. Confiscarea Apelor înseamnă : 1) ori că Vrta era stăpînul absolut, aşa cum era Tiamath sau orice altă zeitate ofidiană, pe întreg Haosul înainte de Creaţie ; 2) ori că Marele Şarpe, păzind Apele numai pentru el, lăsase lumea întreagă să fie bîntuită, desecată ; fie că această confiscare se petrece înainte de Creaţie, fie că ea are loc într-un anumit moment ulterior facerii lumii, sensul e acelaşi. Vrta împiedică lumea să se facă, sau să dureze. Simbol al nemanifestatului, al latentului sau al amorfului, Vrta înfăţişează Haosul de dinainte de Creaţie. „Neîmpărţit *(aparvan),* nedesteptat *(abudhyam),* dormind *(abudhyamanam),* cufundat în cel mai adînc somn *(sushupanam),* întins *(asayanam),* aşa cum l-a întîlnit Indra înainte de a-l fulgera, despicîndu-l" *(Rigveda,* IV). Şi prin despicarea lui a luat naştere lumea sau a putut renaşte, căci Apele s-au revărsat şi au rodit pămîntul. Astfel că ţăruşul care străpunge capul Şarpelui sub piatra de temelie imită fulgerul lui Indra care, în alt text, „retează capul lui Vrta". Mai e şi un simbol al cutremurului : Şarpele teluric cutremură lumea ca s-o reîntoarcă în Haos. El rămîne un simbol al regresiunii în nemanifestat, sau al „împiedicării", al inerţiei care se opune oricărei forme, oricărui act de creaţie. Deci, magic : apărîndu-se de cutremur ; mitic : imitînd gestul lui Indra care a împucătăţit pe Vrta — geomantul care bate ţăruşul în centrul lumii, ca să asigure durabili-

tatea casei pe care vrea s-o construiască, retrăiește și reface în același timp și spațiul începutului, momentul crucial al Creației lumii din Haos. Capitala suveranului perfect se află pentru chinezi în centrul lumii. Acolo se ridică un arbore miraculos care reunește lumea subterană cu cerurile, așa cum făceau templele sau cetățile babiloniene. Arborele acesta se numește *Lemn înălțat (kienmou)*, și se spune că nici un lucru care, alături de el, se ține perfect drept nu dă umbră. De aceea, înainte de a se funda o capitală, geomancienii ridică un *gnomon;* la amiaza zilei solstițiului de vară, acesta trebuie să aibă umbră. Capitala perfectă era modelul imitat de toate celelalte construcții, orientarea caselor trebuind să fie făcută în conformitate cu normele cosmice; „balaurul" juca și aici un rol important.

— Fiecare templu, ca și fiecare oraș sacru, este o *imago mundi;* și este o imagine a lumii, pentru că se află în Centru. Simbolismul Centrului implică în același timp și ideea de real și ideea de total, pentru că Creația a început dintr-un Centru, și, de aici, lumea întreagă a fost țesută sau lărgită pînă la marginile ei actuale. Întocmai după cum embrionul crește de la buric în afară, tot așa Dumnezeu a început să creeze lumea de la buric și de acolo s-a răspîndit în toate direcțiile, spune o tradiție semită. În *Matsyapurana* se povestește cum lumile au luat naștere din buricul lui Vishnu, care plutea în apele primordiale.

— Frobenius prezintă astfel fundarea unui oraș fortificat la populația africană Mande, originară din

nordul Africii, dar alungată și refugiată în Sudan: nobilii *(horro)* pleacă într-o expediție depărtată cu barzii *(djalii)* și fierarii *(numu)* care le sunt credincioși. Aceștia consultă oracolul pentru a se vedea dacă regiunea aleasă de *horro* e propice. Așează în acel loc găini și, dacă nu sunt devorate în timpul nopții de către șacali și hiene, validitatea regiunii este verificată. Atunci, la apariția primei lune noi, se ridică în jurul locului o îngrăditură în formă de cerc sau pătrat. De la început, se prevăd patru porți: la răsărit, la nord, la apus, la sud. Tinerii cavaleri, împreună cu fierarii, fac de trei ori înconjurul locului purtînd cu ei un tînăr și puternic taur. După ce taurul e sacrificat, carnea lui e mîncată de cei de față (care sunt astfel uniți, ei și progenitura lor), iar organul generator al taurului este uscat la foc și îngropat. În ultima zi a lunei vizibile, în mijlocul îngrăditurii, se ridică deasupra cavoului care con-

ține relieva un altar în formă de *phallus*.

— În Congo, tribul Ba Lolo crede că fierarii sunt de origine aristocratică și chiar regală.

— Ceremonialul de fundare a orașelor: La fundarea Romei se spune că s-a tras un cerc cu plugul, avînd în centrul lui o groapă pe care romanii o numeau *mundus*. Ovidius spune că deasupra acestei *fossa* se afla un altar. O altă tradiție vorbește, în schimb, despre o *Roma quadrata*. Orice oraș pornește la construcția lui de la Centru (de la altarul *mundus*). Mormîntul indian avea deasupra o *stupa* circulară sau o suprastructură pătrată. Și una și cealaltă erau o *imago mundi*, reprezentînd fie muntele cosmic, fie Centrul lumii. Creația lumii nu a avut loc numai în Centru, ci și la începutul anului. În toate culturile antice, începutul anilor e reluarea Creației. După tradiția mesopotamică, zeii creează înainte de toate cetatea, locul stabilit. Orice practică ascetică începe printr-o așezare, printr-o fixare într-o anumită poziție corporală *(asana)*, care are ca scop nu numai rarefierea stărilor de conștiință și concentrarea lor asupra unei singure imagini, ci și marchează trecerea de la condiția profană (psihologic și metafizic risipită, frivolă, irresponsabilă) la condiția prealabilă salvării. Similitudinea între actul Creației și actul meditației sau contemplației mistice ascetice, prin care se dobîndește salvarea, merge și mai departe. Neofitul începe prin practicile lui contemplative o viață nouă. El se apără construindu-și o imagine care-l izolează de chemările lumii din afară. Concentrîndu-se, își unifică fluviul stărilor de conștiință. Meditațiile și concentrările apără de risipire, de fluctuație haotică, de resorbirea în amorf. De aceea, frecvența simbolurilor insulei, a diamantului, a pietrei din capul unghiului, a tronului, în textele ascetice și mistice. Toate aceste simboluri formulează realitatea așa cum se manifestă ea în oceanul latențelor sau al iluziilor. În practica mistico-ascetică, viața nouă e un drum către Centru, sau, cu alte cuvinte, o reîntoarcere la Centru, la realitatea ultimă. Pelerinajele sunt, de fapt, un drum către Centru. Salvarea poate recurge la formule ca drumul spre Centru. Nu e lipsită de interes, scrie Mircea Eliade, *meditația omfalică* întîlnită în India cît și la Hesychiastul Muntelui Athos. *Buricul* este un simbol al Centrului. Meditația asupra actului Creației presupune indispensabil ca măcar în etapele preliminarii să se concentreze asupra unei imagini care este adesea *mandala*, la indieni, desen alcătuit din pătrate și cercuri concentrice, irizate, sub formă de flori (floarea de lotus), de roată cu 4, 12 sau mai multe spițe, de cruce cu amplificări geometrice și arhitecturale care iau aspecte labirintice. Neofitul, meditînd pe o *mandala*, dobîndește mai întîi o *reculegere*, *mandala* fixîndu-l în real, așa cum ritualul de construcție indian fixează capul Șarpelui și apără casa de cutremur. Cel ce se concentrează într-o *mandala* este apărat împotriva Haosului din afara lui care caută să-l resoarbă, împrăștiindu-i atenția, risipindu-i forțele, înșelîndu-l prin iluzii și chemări deșarte. *Mandala* este un Centru. *Mandala* nu este numai un desen floral și labirintic, el

este iconografic, o imagine a lumii, prezentînd simbolic toate principiile cosmologice : cele patru puncte cardinale, cele trei elemente etc. Culorile cu care se pictează *mandala* o omologhează fără posibilitate de înşelare ca hartă a lumii. Orice construcţie sacră corespunzînd unei *imago mundi* prezintă, privită fiind de la înălţime, forma unei *mandala*. Planul templului Barabudur este o *mandala*, întocmai ca Ierusalimul ceresc sau *ziggurat*-ul babilonian (acesta din urmă, fiind alcătuit dintr-o serie de pătrate înscrise unul într-altul, are mai degrabă aspectul unui labirint). Construirea unei *mandala* este repetarea iconografică a Creaţiei (*mandala*, egal *imago mundi*), meditaţia asupra *mandalei* este repetarea rituală a Creaţiei (*mandala*, egal *locul stabil*), repetarea ei psihologică (*mandala*, egal *apărare de Haos, viaţă nouă*) şi omologarea metafizică a actului Creaţiei (*mandala*, egal *Centru, realitate ultimă*).

În anumite locuri din India, *mandala* se dansează (*mandala nrtya*), adică se dobîndeşte o anumită concentrare spirituală a contemplaţiei, prin imitarea coregrafică a cercurilor florale şi labirintice. Eliade aminteşte că Theseus, îndată ce a ucis Minotaurul, a consacrat un dans sacru care imită *labirintul*, şi că numeroase catedrale păstrează şi astăzi *desene labirintice* pe mozaicul podelelor ; pe aceste labirinte se dansa încă în Evul Mediu. Alteori, labirintele catedralelor trebuiau urmărite ca o penitenţă sau ca un drum către Centru, aşa cum pelerinajul la Barabudur, cu ascensiunea şi opririle lui, e un drum către Centru. La indienii Pueblos, din America, se desenează pe nisip figuri similare *mandalei*, cu acelaşi scop apotropeic şi ritual. Şi Jung a descoperit, la pacienţii lui, *mandala* sub formă de dans sau desen, cînd încercau să se vindece prin desen şi dans. Orice act magic, scrie Eliade, se reduce la o rupere de nivel, realul coincide cu nonrealul, totul cu partea, eternul cu efemerul etc. Ruperea se face cu anume ritual mitic sau metafizic. Avem de-a face cu experienţe cu sens, orientate şi consumate înlăuntrul realului. Pentru anumiţi medici (pentru că ruperile de nivel evidente în patogenii sunt dereistice, neancorate în real), patogeniile sunt similare misticilor şi magiilor. De fapt, patogenii sunt mistici şi magicieni rataţi, mai precis *simieşti*.

— Mitul cosmogonic, model arhetipal :

Cosmogoniile indo-ariene şi semitice, împreună cu unele cosmogonii australiano-asiatice, vorbesc de un „gigant" sau „monstru primordial", prin sacrificarea căruia au luat naştere lumile. Creaţia constă în sacrificiul („moarte violentă") unei fiinţe mitice amorfe, ofidiene sau acuatice. Marduk, bunăoară, creează lumea despicînd monstrul marin Tiamath. *Rigveda* (X, 90) ne vorbeşte de un gigant primordial cu o mie de capete şi o mie de picioare (formulă mitică a nedeterminatului şi infinitului), care se numea *Purusha (purusha* înseamnă în sanscrită *om)* şi pe care zeii l-au sacrificat („moarte violentă" rituală). Din trupul lui au fost făcute *cerul* şi *pămîntul*, *soarele* şi *luna* ; din gura lui a ieşit *brahmanul* (casta), din braţul său — *războinicul*, din coapsa lui — *agri-*

cultorul, din picioarele sale — *casta sudra*; magia aceluiași sacrificiu a creat, de asemenea, animalele. Mitologia nordică povestește cum gigantul primordial *Ymir* a fost sacrificat de cei trei zei frați, Odin, Vili și Ve, ca să se facă lumină; din carnea lui au făcut *pămîntul*, din sîngele lui — *marea*, din oasele lui — *pietrele*, din păr — *pădurile*, din craniu — *bolta cerului* și din creier — *norii* (Norre Sturlanson, *Gylfaginning*, 5—8). Mitologia iraniană păstrează această tradiție cosmogonică a sacrificiului unui gigant primordial sub o formă adulterată; Ormuzd creează *boul primordial* și prototipul omului, *Gajomard*; acesta din urmă e atacat și ucis de Ahriman, și din corpul lui sunt alcătuite lumile, iar din sămînța lui răsare perechea umană *Masjai* și *Masjanay* sub forma unei plante (Bundahishn, III, 1—26; XV, 1—24).

Lumile au dobîndit o existență reală („viață") pentru că au fost însuflețite printr-un sacrificiu, pentru că li s-a transmis „viața" gigantului sacrificat.

Prin fiecare moarte omenească, *antropocosmosul* se reface; sau, mai precis, *încearcă să se refacă în forma lui originară*. Fiecare moarte este o *reintegrare*. De aici, dorința de a se smulge din circuitul infinit al existențelor și de a dobîndi eliberarea supremă, autonomia absolută a spiritului *(Moksha* și *Mukti)*. În fond, setea de ontic, de realitatea ultimă, este atît de arzătoare în conștiința indiană, încît ea nu putea fi potolită decît printr-o restaurare definitivă a unității primordiale.

În tradiția indiană, omul e făcut direct din corpul lui Purusha, concomitent cu *facerea lumilor*. În tradiția mesopotamică, creația omului cere, însă, un nou sacrificiu. După anumite versiuni, omul e făcut din țărînă și din sîngele unui zeu, *Kingu*, sacrificat de Marduk, zeul suprem, tocmai pentru a da ființă noii sale făpturi.

1. Cosmosul a fost făcut de zeul suprem sau de zei prin sacrificarea unui gigant (Purusha, Ymir) sau a unui monstru marin (Tiamath).

2. Cosmosul a luat ființă pentru că a fost „însuflețit" prin moartea rituală care a avut loc în „timpul acela".

3. Însuflețirea nu constă în simpla transmisiune a vieții și a sufletului gigantului în cosmos, ci, în primul rînd, în magia sacrificiului, care face posibilă prelungirea „vieții" gigantului în forme multiple de existență.

4. În tradițiile care nu cunosc un antropocosmos, ci numai un monstru marin primordial (exemplu: Mesopotamia), omul e creat prin sacrificarea unui zeu (Kingu) sau autosacrificiul zeului suprem (Marduk).

5. Nimic viu nu poate *dura*, dacă nu i se conferă „viață" și „suflet" prin sacrificarea unei alte vieți.

6. Numai moartea rituală („moartea violentă") este creatoare, pentru simplul motiv că ea întrerupe firul unei vieți care nu și-a consumat toate posibilitățile, care nu și-a îndestulat destinul; de asemenea, moartea rituală și, prin generalizare, orice „moarte violentă" împlinită cu sens — adică, un sacrificiu, iar nu accident — declanșează o forță care nu numai că face posibilă „transmisia vieții", ci și asigură perenitatea noii creații căreia i-a dat naștere.

Dacă divinitatea înseamnă *forță* și *realitate* (și ideea de sacru se reduce la aceste două atribute), omul nu-și poate însuși forța și realitatea decît fie printr-un contact direct cu sacrul, fie imitînd gesturile și atitudinile celor care, prin excelență, întrupează sacrul, adică ale divinității.

Dar divinitatea creează arhetipul, adică „în acel timp", odată pentru totdeauna ; omul. ca să poată nădăjdui în *realitatea* celor pe care le face el, trebuie să creeze nu numai în conformitate cu actul divin, ci și „în acel timp" cînd a avut loc actul divin. Deci, simbolic vorbind, el *refface* Creația, cosmogonia, cu oricare din actele sale orientate în real...

În ritualurile de construcție din India, țărușul de lemn de sub piatra fundamentală străpunge capul Șarpelui exact în Centrul lumii.

În *Metallurgy, Magic and Alchemy* se spune că, bunăoară, în chimie și metalurgie, trecerea de la organic la anorganic se face încet, că operația chimică a combinării anevoie se desprinde din concepția alhimică a „nunții metalelor", că pietrele, ca și metalele, sunt sexuate, suferă, mor și învie, că ceea ce se numește astăzi „combustie" era altădată „dragoste", iar „moartea" de altădată se numește astăzi „neutralizare".

...Înăuntrul unei asemenea concepții arhaice, valorile acordate „vieții și omului" sunt mult mai vaste decît în cele moderne. Viața organică (iar nu un simplu animism) se identifică într-un număr considerabil de niveluri cosmice. (Lucrul e de la sine înțeles, dacă ne amintim că însuși cosmosul a fost făcut dintr-un *gigant primordial).* Ea funcționează în toată plenitudinea (naștere, creștere, sexualitate, pasiune, suferință, moarte, înviere).

...Înțelegem asemenea credințe, înțelegem, bunăoară, cum un om „își poate continua viața" într-un nou „corp arhitectonic" numai dacă izbutim să ne înfățișăm viziunea antropocosmică a oamenilor culturilor arhaice, cum sfera noțiunilor de *om* și *viață* era, pentru culturile arhaice, mult mai vastă. Un om putea *trăi* în mai multe *forme*, pe mai multe *niveluri cosmice* decît izbutim să ne închipuim în limitele conștiinței noastre „moderne". Însăși noțiunea de *corp* era de o turburătoare polivalență. S-a putut vorbi de biserica creștină ca de un *corp mistic al lui Christos.*

... Încă în mileniul al II-lea î.e.n., se cunoștea în Mesopotamia un *corp liturgic.* Se poate, de asemenea, vorbi de un *corp-calendar sacru,* o unitate sui-generis alcătuită din toate sărbătorile și ritualurile unui an ; de un *corp fonetic,* alcătuit din literele alfabetului, precum și de un *corp mistic* sonor al sunetelor, inaccesibile urechii omenești și pe care numai inițiatul le aude (cf. *Cosmical Homology and Yoga)* ș.a.m.d.

„Cîteva exemple ne vor ajuta să înțelegem și mai limpede noțiunea de *corp arhitectonic.* Se știe că, la origine, templul era un altar ridicat deasupra unui mormînt, sau, mai precis, deasupra unui recipient în care se păstrau *relicvele sacre. Stupa* indiană este o construcție care s-a ridicat deasupra unui asemenea altar, construcție care a evoluat în conformitate cu legile arhitecturii, dar care niciodată nu s-ar putea elibera de funcția sa primordială,

păstrătoare de relicve. Asemenea *stupa* sunt sacre numai pentru că ele alcătuiesc scopul arhitectonic al relicvelor pe care le conservă. Cel care meditează canonul budist intră direct în contact cu corpul gnoseologic al lui Buddha ; cel care repetă liturgic «discursurile» sau parabolele lui își asimilează corpul oral al iluminatului ; cel care face un pelerinaj la templu se apropie de corpul arhitectonic al lui Buddha" ș.a.m.d.

... „În treacăt fie spus, ceea ce deosebește pe sfinți și eroi de restul oamenilor este *valorificarea rituală a întregii lor vieți*. Condiția umană este depășită total de un sfînt, ca și de un erou, dacă n-ar fi decît pentru faptul că și unul și celălalt renunță («sacrifică») la vocația biologică și socială a omului ca atare : conservarea individuală și conservarea speciei, ca să folosim terminologia biologiei.

Oamenii își continuă o viață larvară undeva, sub pămînt, sub o înfățișare de umbre vlăguite și fără memorie ; eroii trec în moarte *întregi*, adică păstrîndu-și memoria și personalitatea, și «infernul» lor nu e subteran, întunecat, rece, ci o pajiște vrăjită de lumina soarelui (lumina-contur face ca lucrurile *să fie*, cu individualitatea lor, cu «forma» lor)."

„Asceții, sfinții și yoghinii indieni sunt îngropați *stînd în picioare* (formula iconografică a autonomiei, a durabilității, a forței), și deasupra mormîntului lor se consacră un *lingam*, iar adesea se înalță un templu."

„Corpul" în care-și continuă existența făptura jertfită este adesea atît de camuflat, încît anevoie ni l-am putea închipui ca un mijloc de supraviețuire. Bunăoară, Iphigenia e jertfită ca să se poată împlini expediția împotriva Troiei. Am putea să spunem că ea dobîndește un „corp de glorie" care este însuși *războiul*, însăși *victoria ; ea trăiește* în această expediție, întocmai cum soția Meșterului Manole *trăiește* în trupul de piatră și var al mînăstirii. În fond, orice face omul, orice interesează în real e făcut după modelul arhetipal al cosmogoniei și implică același sacrificiu primordial.

Hanibal, înainte de a începe expediția peste Alpi, sacrifică oameni zeului *Melkart (Herakles)*. Oricare ar fi fost sensul acestor sacrificii, „logica" pe care am identificat-o în atîtea credințe și ritualuri examinate pînă acum implică o anumită „soartă" hărăzită acestor oameni jertfiți.

Casa omului arhaic nu era o „mașină de locuit", ci, ca tot ce făcea el, un act de intersecție între mai multe niveluri cosmice ; adăpostindu-se într-o casă, omul arhaic nu se izola de cosmos, ci, dimpotrivă, venea să locuiască în chiar centrul lui. Căci casa era ea însăși o *imago mundi*, o icoană a întregului cosmic. Am văzut că țărușul care se bate, în India, sub piatra fundamentală a oricărei construcții, corespunde lui *axis mundi*. Deschizătura pe care orice casă arhaică o avea deasupra „altarului" corespundea „ochiului" din mijlocul cupolei cosmice. Denis din Halicarnas (I, 50) afirmă că templul Vestei era circular pentru a imita globul pămîntesc. Acestei interpretări relativ tardive îi putem adăuga comparația pe care Platon o făcea între capul omenesc și cosmosul sferic *(Timaeus*, 44 D sq.) și pe

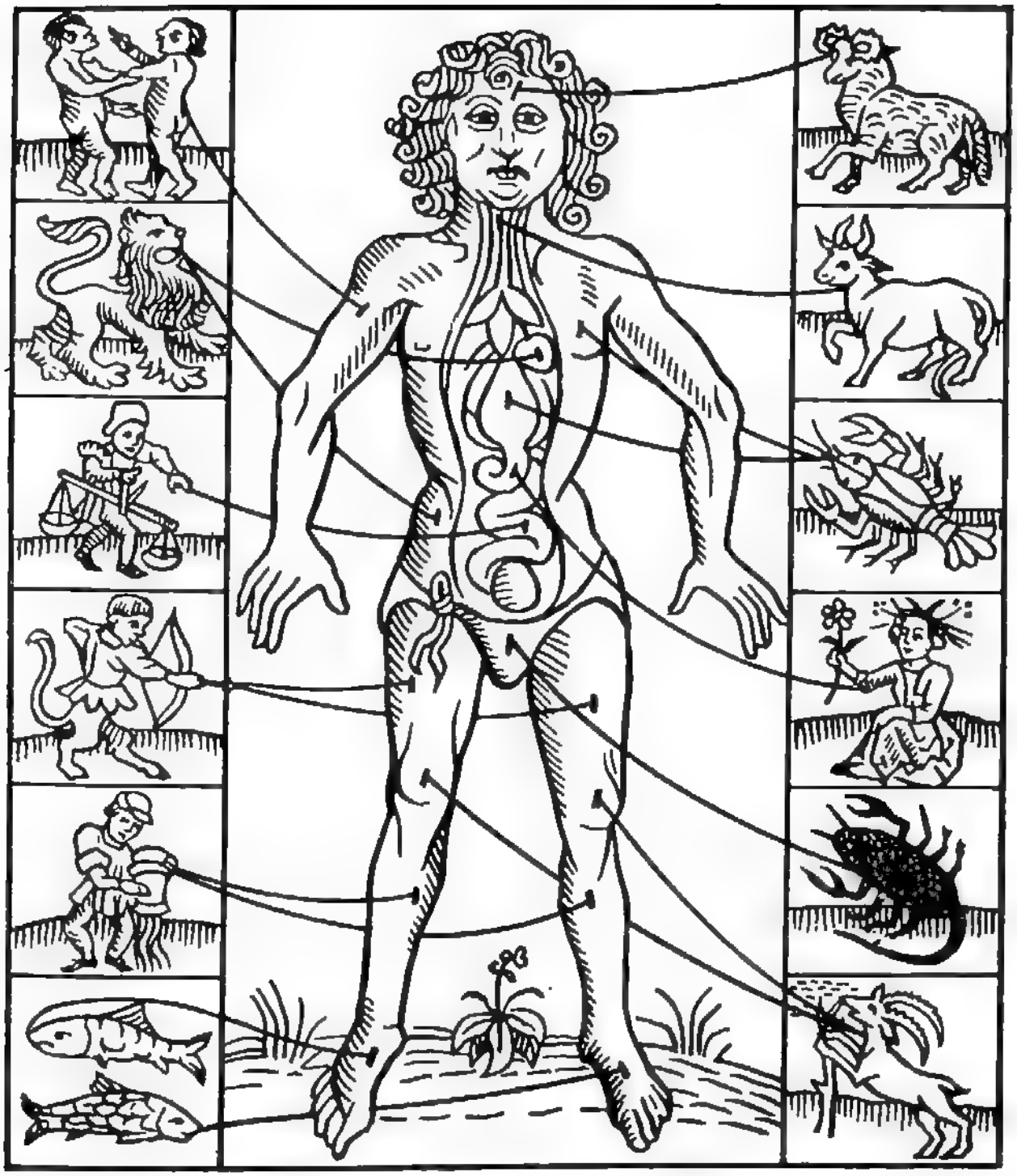

care şi-o însuşise întreaga lume veche. *Aytareya Aranyaka* (III, 2, 1) spunea că răsuflarea este „stîlpul" care susţine şi unifică celelalte simţuri, întocmai cum într-o casă toate materialele arhitectonice sunt susţinute de un stîlp. Simetria între *om, casă* şi *cosmos* se întîlneşte implicată într-un număr considerabil de texte. Expresia lui Ovidius *(Metamorfoze,* I, 138), „măruntaiele pămîntului", este încă frecventă. Se vorbeşte despre cerul gurii, despre un ochi de geam etc. (Cuvîntul babilonian, grecesc şi latinesc pentru *gură* era acelaşi ca şi pentru *cer.)*

Concepută în termeni antropocosmologici, arhitectura arhaică nu era numai o ştiinţă şi o artă sacră, ci şi un instrument de salvare a omului. Am văzut că omul arhaic e caracterizat printr-o obsesie a *realului.* Arhitectura, ca şi oricare altă tehnică străveche, urmăreşte plasarea omului în *real.*

... Arhitectura greco-latină era preocupată de *proporţiile divine* sau de *armonia sferelor,* dar urmărea acelaşi scop : să pună pe om faţă-n faţă cu *logosul.*

... Relaţia dintre scara muzicală şi cosmologie, adică raportul dintre cele 7 sunete şi cele 7 planete (ceea ce ne face să bănuim originea mesopotamică). Orice cîntec era o *ascensiune astrală,* o *purificare* prin solidarizarea cu astrele şi ritmul lor. „Scara muzicală" reproducea scara templului sau etajele *ziggurat*-ului babilonian care, după cum se ştie, avea un bogat simbolism cosmologic. În China, omologarea cosmologică a sunetelor a condus la o teorie muzicală de o extremă complexitate. În India, cu timpul, amintirea originii „astrale" a sunetelor s-a pierdut. Un autor din secolul al XIII-lea, Sarnagadeva, afirmă că sunetele scării muzicale sunt imitaţia strigătelor animalelor — *supravieţuire desfigurată a animalelor zodiacale* —, deci a unui sistem cosmologic. Am menţionat toate acestea pentru a pune în lumină funcţiunea metafizică şi soteriologică pe care a avut-o muzica în culturile arhaice şi pe care, foarte tîrziu, a pierdut-o, de-abia atunci cînd emoţia şi creaţia muzicală şi-au cîştigat deplin autonomia.

Se ştie că în Grecia arhaică cele dintîi corporaţii de metalurgişti, fierari şi făuritori de arme, purtînd numele sau revendicîndu-se de la prototipuri mitice — corybanţi, dactyli, cabiri, telchini —, îşi aveau *misterele* lor, care se împlineau exclusiv pentru iniţiaţi în anumite *megaron ;* aveau dansuri speciale şi un întreg *corpus* de legende mitologice care au pătruns, cu timpul, în tezaurul mitologic elenic. Încă nu s-a studiat cu toată sîrguinţa rolul pe care corporaţiile secrete l-au avut în originea şi sporirea mitologiei greceşti.

... În treacăt, amintim că G. Dumézil a arătat că *centaurii* alcătuiau o corporaţie magică (medici, vraci, dansatori), avînd ritualuri speciale de iniţiere (probabil o trecere prin foc, cf. Achilles), dansuri mistice cu măşti şi travestiuri animaliere, şi că această societate secretă centaurică deţinea primatul absolut în timpul sărbătorilor sfîrşitului de an, cînd teroriza întreaga comunitate. Este probabil că se devenea centaur prin arderea în foc a călciiului.

... Evident, corporaţiile zidarilor şi arhitecţilor — sau, cu un cuvînt, ale

„meșterilor" — au avut, ca și celelalte corporații secrete, ritualurile lor de inițiere și legendele lor, în care se păstra vie și pură tradiția cosmogonică, pentru motive ușor de înțeles : meșterii *făceau* case, *creau*, repetau, așadar, gestul arhetipal prin care divinitatea dădea naștere lumilor. Tot ce putem aminti în sprijinul tradiției este caracterul inițiatic al „probelor" pe care trebuie să le treacă *soția* înainte de a ajunge la mînăstire (ploaia, lupoaica, scorpia etc.) și care prezintă afinități evidente cu „obstacolele" la care e supus inițiatul în misterele antice. Dacă ar fi să acceptăm această sugestie, am interpreta drumul *soției* către mînăstire ca pe un drum spre Centru, adică : o inițiere, cu știutele ei primejdii și încercări (întîmpinarea scorpiei ne amintește lupta eroului cu balaurul, lupoaica ne amintește inițierea fetei de împărat din basme, care *devine* prin această luptă erou etc.).

... Moartea din *Miorița* este o calmă reîntoarcere „lîngă ai săi". Moartea din *Meșterul Manole* este *creatoare*, ca orice moarte rituală.

Valorificarea morții rituale o aveau și strămoșii geto-daci ai românilor. Geții, „cei mai bravi și mai drepți dintre traci" (Herodot, IV, 93), nu se temeau de moarte pentru că socoteau că nu mor, ci numai *schimbă locuința* (Julian Apostatul).

Deosebirea între patimile Mîntuitorului și jertfirea rituală a antropocosmosului este evidentă. În timp ce toate ființele jertfite mor ca să renăiască glorios în *altceva*, mai semnificativ și mai puțin efemer, Mîntuitorul *reînviază*, adică renaște în *El însuși*.

Ce interesant ar fi de comparat într-o zi *simbolismul spiralei* (cu toate aplicațiile ei de fiziologie mistică : ureche, ombilic etc.) cu funcția științifică a spiralei în gîndirea europeană !

... Iată, bunăoară, o serie de termeni centrali, culeși din mai multe limbaje arhaice, care corespund unul altuia : chinezescul *tao* ; indianul *artha, dharma rta* ; egipteanul *ma'at* ; semitul *sadek* ; grecescul *themis*. Toate înseamnă *ordine, normă* (ceea ce este în conformitate cu firea, *lege* etc.).

... Un lucru *este* în măsura în care i se înțelege *exact* modalitatea sa de a fi.

...Călătoria lui Alexandru cel Mare în Indii a rămas nepieritoare pentru că, asimilată fiind categoriei mitice, satisfăcea nevoia de „geografie mitică", singura de care omul nu se poate lipsi.

Paradisul terestru și *insula Dragostei* (Camoens), *insula Bunului Sălbatic* a lui Robinson Crusoe, *insula lui Euthanasius* sau *insula exotică, tărîmul de vis*, cu frumuseți ascunse, *insula Libertății*, a *jazzului*, a *odihnei perfecte*, a *vacanțelor ideale*, a *croazierelor* pe pacheboturile de lux la care tînjește orice om modern, toate acestea nu mai înseamnă *insula mitică*.

... *Absolutul* nu poate fi extirpat, ci numai degradat.

„Suprarealismul vă va introduce în moarte, care este o societate secretă" (Breton).

„Poezia e un edificiu abscons" (Mallarmé).

Neftiotache — Homer al haznalelor...

Muștele coapte de la Doi Mai, pentru *Janus*...

Memoria unei plaje..., pentru *Janus*...

Și tot acolo, veselia tristă numită *sad gaiety* (Paul Withman despre jazz).

În *Plumitivii* vin mareșalii, ginitorii, mandarinii, cu mașini luxoase într-atîta țărănie, cu toții niște *golani princiari*, rătăciți prin vii cu curve de la Constanța (pentru *Janus*).

Sintaxă a fulgerului (Saint-John Perse).

La o înmormîntare, povestește Carlo, printre ridichi de lună și, mai tîrziu, printre sarmale românești, sfida pe cei din jur, veniți dintr-o aristocrație ce nu avea 300 de ani vechime, ca a lui...

Mi se pare că din Proust se poate lua pentru *Janus*, în convorbirile snoabe ale *plumitivilor*, și expresia despre o fată care purta un *Polichinelle dans le tiroir*...

O ducesă spunea că *play-boy*-ul poate face orice în afară de a spune prostii pe stradă și a-i speria cai...

Jazzul corupător...

Quasarii acelui personaj ce se îneacă în *Janus*, *supernovele* ce mai ard chiar după moartea lor în memoria universului...

Belphegor care exclama odată : Noi suntem niște oameni explodați...

Dintr-un dormitor mai lipsea tabloul cu ridichi al ducesei de Guermantes.

Tot din Proust : capul unuia care e cap de om ce plătește prost.

Melodii de tip turbure... De unde am luat-o și pe asta ?

Înalte orașe de piatră, forate de insecte luminoase (Saint-John Perse).

Sfîntul Ioan Chrisostomul, al elocinței.

Generalul Ivolghin, care declară că, cu cît un lucru e mai real, cu atît pare mai neverosimil.

Boyler rooms girls pentru Albinos cînd pleacă pe la mînăstiri, în *Plumitivii*, sau mai bine de pus în *Săptămîna nebunilor*, pre limba veche...

Reformatorul era puternic ca noaptea (pentru *Janus*).

Pentru anchetatorii povestitorului din *Janus*, acei *missi dominici*.

Motopia, ce cuvînt modern, potrivit unei abstracțiuni, ca un capitol al expozanților din *Janus*.

Domnul Croche spunea despre unii că *stau în mocirla succesului*... Pentru *Plumitivii*.

În Kamciatka, la o erupție de vulcani, era atîta electricitate în aer și cenușă, încît telefoanele sunau singure în casele părăsite...

Julius, o *baby sitter*, ajută pe bătrîni să treacă strada, e binevoitoare pînă la lacrimi, dar cere amanților sume fixe, e necruțătoare în privința asta. Are unele ieșiri pitorești : rupe cu dinții un ceas, îl devorează (dantură excelentă). Asta face o impresie nemaipomenită, excită chiar, vrea să-și dea un aer crud... Finalmente, avînd nevoie de bani, vorbește despre vinderea unui cavou familial...

O, și *Janus*-ul ăsta ! Finalul trebuie să aibă un post-scriptum care să mărturisească o mare tragedie ; povestitorul trebuie să recunoască că nu a spus totul despre cele trei iubiri idealizate în realitatea sa. Pe ultima o întîlnise la un bar cu alții, după ce fusese concediat ca un bătrîn prost ce se duce și se culcă pentru că e prea tîrziu pentru el, și pe urmă ea, Julius, își tăiase venele cu paharele sparte în dinți, avea rîuri de sînge pe braț și se lăsase posedată, în final, ca o cățea, pe niște scări, și se umilise crezînd că va fi iertată. Cum și Chéshire este zgîrcită, strînge, deși e minunată, dar are, prin ereditate, o frică de viitor. Cum prima, cealaltă, cea de la mare, era atît de setoasă de succes că și-a ratat cu adevărat căsătoria numai pentru a simți adorația pe care soțul nu o mai avea pentru ea. Se desparte sportiv, dar are curajul de a cere un preț... Totul pe fondul acelui cîntec plin de langoare al anilor '56 : *Et la mer efface sur le sable / Les pas des amants désunis.*

O orchestră care face ca trenul cîntînd *Lombarzii* de Verdi.

Tonnelets — pantaloni scurți, la *Plumitivii*. Rochie largă-*panier*, pantaloni *sous-pied*, jazzul bădăran al Constanței *(Janus)*.

Tipul care spune, citind aiurea, că va fi la urmă, dar nu cel de pe urmă : *last but not least*...

Balzac : bruta se acoperă, bogatul și prostul se împodobesc, omul elegant se îmbracă...

Sufletul ca o coloană de argint (Jimenez).

Limbaj pur al exilului (Saint-John Perse).

Niccolo da Uzzano, care puse pe un poet să versifice un manifest politic... Machiavelli a versificat un prospect de *Istorie contemporană (I Decennali)*. Cineva povestise în versuri viața și întîmplările lui Savonarola. E cîntat un asediu al lui Alfonso d'Aragon, *Il Magnanimo*. *Academismul arcadic*, care a născut reacția romantică de după 1800, nu a fost el un realism socialist ? (Idee venită din Al. Marcu.)

Maleficul colosal, pentru o invazie sau pentru ciumă.

Cîte *ciume* am citit pentru cea din *Princepele ?* Cine mai știe ? Slabă cea din Tucidides, cea mai bună parcă a fost a lui Axel Munthe.

O lume colosală care așteaptă un dezgheț...

Toate aceste idei care trec prin mine vin de la alții, mă fac viu și pe urmă mor într-o memorie a hîrtiei...

Pustiurile și marile fluvii, ca obiect de inspirație violentă (din documentarea la un articol). Nilul, Gangele, Oltul — fluvii care au spirit. Se cîntă Notre-Dame, zice Blaga, mi se pare, statuile, morile, cataractele, tunetele, piramidele...

Fabulosul războaielor... Cohortele de îngeri de deasupra cîmpurilor de luptă...

Omul înspăimîntat se sublimează în muncă, pentru a-și distruge sentimentul de nimicnicie.

În Blaga, oroarea de metafizică a naturaliștilor...

Munca mării la amiază, în Debussy...

Afectele elementare (Hugo).

Îngerii lui Lamartine, observă Blaga *(Zări și etape)*, își tăiau aripile ca să se facă mașiniști...

Tot Blaga : Clasicii iubesc tipicul static, romanticii, tipicul dinamic.

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Din *Insula lui Euthanasius* de Mircea Eliade :

„În descrierea călugărului, elemente categoric paradisiace, cum ar fi, bunăoară, cele „patru izvoare" — reminiscență a celor patru fluvii ale Raiului *(Facerea*, 2, 10) — și „floră" din insula cea mică, replică a „grădinii" din mijlocul Paradisului. Dealtfel, Euthanasius, cu tot panteismul lui, nu se depărtează prea mult de tradiția iudeo-creștină a Raiului ; Eden poate fi tradus și ca substantiv, însemnînd *plăcere, deliciu*, iar în *Vulgata* găsim chiar expresia *paradisum voluptatis*.

...În orice caz însă, „insulele fericiților" nu sunt accesibile oricărui suflet muritor. În ele pătrund numai aleșii, în timp ce sufletele celorlalți se prefac în umbre fără memorie, forme larvare, fumurii, însetate de sînge.

...Cadavrul gol al pustnicului Euthanasius stă îngropat sub cascada unui pîrîu. „Liane și flori de apă să înconjure cu vegetația lor corpul meu și să-mi mîngîie părul, barba cu firele lor... Rîul curgînd în veci proaspăt să mă dizolve și să mă unească cu întregul naturii, dar să mă ferească de putregiune..." Repulsia față de descompunere, pe care o mărturisește atît de categoric Euthanasius, răspunde întocmai repulsiei față de formele larvare, pe care o trădează spiritul eroic și aristocratic elen. Pentru că morții se îngroapă goi, și cadavrul dobîndește o soartă agricolă devenind sămînță.

... Cei doi tineri izbutesc să trăiască adamic pentru că au renunțat la orice „formă" omenească, s-au dezgolit complet, au depășit condiția umană pătrunzînd într-o zonă sacră, adică reală, spre deosebire de spațiul înconjurător, „profan", măcinat de veșnica devenire și surpat de iluzii, dureri și zădărnicii...

... Dacă apa — și îndeosebi apa oceanică — reprezintă, în foarte multe tradiții, Haosul primordial de dinainte de Creație, *insula* simbolizează *manifestarea, Creația*. Întocmai ca și *lotusul* din iconografiile asiatice, insula implică „stabilirea fermă", centrul în jurul căruia s-a creat lumea întreagă.

... O asemenea insulă transcendentă este, fără îndoială, *Svetadvipa*, în care nu se poate ajunge decît „în zbor", adică prin mijloace magice, și către care se îndreaptă *yoghinii* și *arhații* indieni. „A zbura" însă, ca și „a avea aripi", înseamnă a avea acces la relațiile transcendente, „a te desprinde de lume".

... Întocmai după cum insula lui Euthanasius este inaccesibilă celor care nu se întorc în starea adamică, paradisiacă.

... *Sukhavati* (paradisul lui Buddha) este echivalent cu așa-numitele *Brahmalokas* (lumea lui Brahma), și la rîndul lor aceste tărîmuri trans-

cendente pot fi cu ușurință omologate insulelor mitice din atîtea tradiții. Toate sunt formele simbolice ale realității absolute și ale Paradisului.

... Pentru *Frica* — „amintirea apelor amniotice", de care au făcut atîta caz psihanaliștii în interpretarea miturilor, este, ca să fim îngăduitori, cel puțin o afirmație pripită.

... În ziua de 3 aprilie 1933, J. Green notează în *Jurnalul* său (p. 137): „În toate cărțile mele ideea de frică sau de oricare emoție puternică pare legată într-un fel inexplicabil de o scară. Asta am observat-o ieri, trecînd în revistă romanele pe care le-am scris. De pildă, în *Le voyageur*, ascensiunea bătrînului colonel corespunde în spiritul eroului într-un fel de creștere progresivă a spaimei. În *Mont-Cinère*, Emily se întîlnește cu fantoma tatălui ei pe scară. În *Adrienne Mesurat*, eroina dă brînci tatălui ei pe scară, unde acesta petrece pe urmă o parte din noapte. În *Léviathan*, Mme Grosgeorge, pradă unei puternice neliniști (angoasă), urcă și coboară scările. În *Les clefs de la mort*, eroul își meditează crima pe scară. În *L'autre sommeil*, eroul leșină pe o scară. În *Épaves*, tot pe scară își plimbă Philippe nehotărîrea ca să-și spioneze soția. În sfîrșit, în povestirea pe care o sfîrșesc acum, o scară este scena unui acces sinistru de rîs nebun. Mă întreb cum am putut să repet atît de des acest efect, fără să bag de seamă. Cînd eram copil, visam că sunt urmărit pe o scară. Mama mea a cunoscut aceleași spaime în tinerețe; poate că mi-a rămas și mie ceva. La foarte mulți romancieri, sunt sigur, acumularea amintirilor imemoriale este ceea ce îi face să scrie."

... Julien Green își dă foarte bine seama că acest „motiv" al scărilor (trepte, ascensiuni) aparține acelor amintiri imemoriale care zac în sufletul tuturor oamenilor. Pare însă uluit de frecvența lui în opera sa literară; se miră că a abuzat de un asemenea „efect" fără să bage de seamă. Și, cu toate astea, probabil că ar fi și mai uluit aflînd extraordinara frecvență a treptelor și a scărilor în credințele tuturor popoarelor și, mai ales, cunoscînd semnificațiile lor simbolice și metafizice.

Freud interpretează treptele și urcarea scărilor ca o satisfacere inconștientă a dorinței sexuale.

Ca să spunem totul în cîteva cuvinte, treptele sau scara reprezintă, în toate tradițiile, drumul către realitatea absolută.

... Așa, bunăoară, templul mesopotamic alcătuit din șapte etaje *(ziggurat)* simboliza *muntele cosmic*, adică lumea reală, lumea care nu „devine", nu e pradă corupției și morții. Ascensiunea treptelor fiecărui etaj al unui *ziggurat* însemna, de fapt, apropierea omului de realitatea absolută. Dar *ziggurat*-ul, ca și oricare templu arhaic (India, Indochina, China), era doar o imagine a *muntelui cosmic*.

... *Tronul regelui* coincidea cu *muntele cosmic*, cu *zona sacră*, cu *realitatea absolută*.

... Ascensiunea unui munte (trepte, etaje, terase, scară etc.) are, firește,

și sensul trecerii în tărîmul celălalt, în moarte.

... Expresia comună, în limba asiriană, pentru verbul *a muri* este *a se agăța de munți*. Tot așa, în limba egipteană, *myny* = *a agăța* este un eufemism pentru *a muri*.

... Cînd tărîmul celălalt e ca o lume subterană (evrei, greci etc.), sufletul coboară. Cînd, dimpotrivă, lumea de dincolo se află în cer (indieni, australieni etc.), sufletul mortului urcă treptele unui munte sau se cațără pe un pom sau pe o frînghie.

... În foarte multe morminte din timpul dinastiilor arhaice și medievale egiptene, se găsesc amulete reprezentînd o scară *(maquet)*, sau trepte.

... Uno Holmemberg, într-o carte publicată de Academia de Științe din Helsingfors, a adunat foarte mult material în legătură cu ascensiunea extatică a șamanului în timpul sacrificiului. Într-un arbore sunt săpate nouă trepte, și șamanul (după o lungă pregătire ceremonială) începe ascensiunea către *Bai Ulgan* (zeu care locuiește în al 16-lea cer), urcînd treaptă după treaptă în extaz, pînă ajunge în cer.

... În alt pasaj, din aceeași colecție, oficiantul se cațără pe trepte *(akramana)* și, ajungînd în vîrful parului sacrificial, își întinde mîinile și exclamă: „am ajuns în cer, la zei; am devenit nemuritor!". Cățărarea rituală la cer este o *diirohana*, o *urcare anevoioasă*.

Dealtfel, se știe că în orice ritual oficiantul își părăsește condiția umană, împrumutînd provizoriu un corp divin (real, sacru); ceea ce se numește *consacrare*.

... Este un drum de spaimă, de extaz, de nebunie, de anihilare.

... Toți știu că orice interpretare a simbolismului *Divinei Comedii*, bunăoară, este de la început justificată, prin faptul că Dante cunoștea anumite sisteme simbolice și și-a scris opera la lumina acestei cunoașteri.

... *Melancolia* lui Dürer — descoperind o adevărată metafizică în cîteva indicații secrete ale tabloului, cercetarea lor pare principial justificată, pentru că Dürer cunoștea, sau măcar păstrase, foarte multe elemente din simbolismul plastic și arhitectonic european.

... Exemplul cel mai familiar al magiei contagioase este simpatia care se presupune că există între om și orice altă parte desprinsă din trupul său, ca, de pildă, părul sau unghiile, în așa fel încît cel care a intrat în stăpînirea părului sau unghiilor unui om poate, la orice distanță s-ar afla, să-și exercite voința asupra persoanei de la care au fost tăiate.

Credința aceasta este universală, și Frazer citează un număr impresionant de mărturii culese atît de la „primitivi" cît și de la popoarele antichității, ale Asiei culte și Europei creștinate. Tot ce a fost odată în legătură directă — organică sau anorganică — cu trupul unui om se păstrează, mult timp după ce a fost desprins, într-un fel de atingere „fluidică", magică, „simpatică", cu acel trup. Dinții, placenta, cordonul ombilical, sîngele scurs dintr-o rană, arma care a rănit, hainele purtate, obiectele avute în mînă, urmele pe pămînt — toate acestea rămîn foarte mult timp într-o misterioasă atin-

gere cu omul care le-a avut. Virtutea magică a obiectelor de a se păstra într-o legătură nevăzută cu corpul uman este, fără îndoială, foarte plictisitoare pentru „primitiv". Căci un vrăjitor, sau chiar un dușman inițiat superficial în tainele magiei, poate oricînd provoca boala sau moartea unui om, lucrînd de-a dreptul asupra unui neînsemnat obiect care a stat cîndva în atingere cu el.

... Profesorul francez preferă să numească *cryptesthesie pragmatică* această facultate a unor anumiți oameni de a *vedea persoane*, obiecte sau chiar episoade întregi, în clipa cînd ating un lucru purtat multă vreme în contact cu corpul omenesc. Cîteva exemple ne vor ajuta să înțelegem bine *cryptesthesia pragmatică* sau phisometria.

... *Porphyr* și *Jamblic* afirmă că Pythagora avea puterea de a se înălța în aer. *Damis*, discipolul lui *Apollonius din Tyana*, scrie că a văzut chiar cu ochii lui „brahmani ridicîndu-se la două capete de pămînt".

În India, credința aceasta este foarte răspîndită: Buddha și alți „mistici" sau „magicieni" puteau zbura prin văzduh datorită unor anumite facultăți oculte.

Sute de mii de oameni au asistat, timp de 35 de ani, la levitațiunile Sfîntului Joseph de Copertino (1603—1663).

... L-au văzut Papa Urban al VIII-lea, marele amiral de Castilla, prințul Ioan Frederick de Brunswick, care a fost atît de covîrșit de miracol, încît a părăsit luteranismul și a devenit catolic.

... Levitațiunile mediumurilor se fac de obicei într-o cameră specială, în penumbră, și temperatura scade simțitor.

... Un alt „miracol", de care vorbesc etnografia, hagiografia și folclorul, este așa-numita *incombustibilitate* a corpului uman.

Citat: „Jăraticul dogorea atît de sălbatic în miezul unei zile tropicale, încît nimeni nu se putea apropia nici la 3-4 metri de groapă. Yoghinul, desculț și aproape gol, trece cel dintîi pe deasupra jăraticului. Apoi, după ce se așează la un colț al gropii, într-o poziție de profundă meditație, invită pe oricine vrea, din asistență, să treacă peste jăratic. Înaintează, la început, cîțiva indieni desculți, apoi un european, apoi suita maharajahului, cu Episcopul de Madras și toți cellalți europeni, iar în cele din urmă... fanfara princiară, *in corpore*. Episcopul, a cărui scrisoare documentată asupra întîmplării o publică profesorul Leroy, declară că, la apropierea de jăratic, a simțit o plăcută răcoare și a călcat pe foc ca și cum ar fi alunecat pe o pajiște proaspătă."

... Despre Barabudur, celebrul templu budist din insula Jawa, cel mai frumos monument al Asiei, s-au scris biblioteci întregi.

... Barabudur nu este decît reprezentarea simbolică a Universului (a spus Van Erp Stutterheim).

... Mus subliniază un adevăr adesea trecut cu vederea de orientaliști: că Buddha n-a fost reprezentat iconic atîtea veacuri; aceasta nu se datorește incapacității plastice a iconografilor indieni, ci faptului că se încerca o reprezentare superioară imaginii.

... Mult mai puternic, mai „pur", este simbolul *aniconic* al *Iluminatului* (roata etc.) decît „statuia" lui...

... Budiştii, ca şi indienii, foloseau cu mai multă eficienţă simbolul, tocmai pentru că era mai cuprinzător şi mai „activ" (în sens magic) decît reprezentarea plastică.

... De aceea, numele său avea tot atîta eficienţă cît şi doctrina sa *(corpul verbal, revelat)*, cît şi urmele sale fizice. Pronunţarea numelui lui Buddha, asimilarea mentală a învăţăturilor sale, atingerea urmelor sale fizice (relicvele care, după tradiţie, se adăposteau în monumentele *stupa)* — prin oricare din aceste căi, omul lua contact cu corpul sacru, absolut, al *Iluminatului*. Astfel stînd lucrurile, bănuim de la început că un templu grandios, ca cel de la Barabudur, trebuie să fie el însuşi un vehicul care transportă pe credincios în acel nivel suprafiresc, unde „atingerea" lui Buddha este posibilă.

... Orice operă de artă, într-o cultură tradiţională, „conduce" pe anumite urme *(vestigium pedi)* la contemplarea divinităţii sau chiar la încorporarea în ea.

... Drumul spre divinitate se făcea, în India, pe nenumărate căi : ritualuri magice, contemplative, mistice.

Una din căile cele mai uzitate, pînă astăzi, este meditaţia asupra unui obiect, construit astfel încît să „rezume doctrina". Asemenea obiecte, foarte simple în aparenţă, se nu-

mesc *yantra*. Cel care meditează asupra lor își asimilează magic „doctrina", și-o încorporează.

Mus a văzut bine cînd a afirmat că, dintr-un anumit punct de vedere, templul Barabudur este o *yantra*.

... Trebuie stăruit asupra acestui punct : că templul este un corp simbolic al lui Buddha.

... *Stupa*, ca și altarul vedic, este o imagine arhitectonică a lumii. Simbolismul său cosmic e precis : *imago mundi*.

... Paul Mus amintește însă sacrificiile umane de construcție din Asia, sacrificii care — cel puțin în zonele studiate de el — au sensul de a însufleți construcția. Este nevoie de un suflet, de o viață, ca noua construcție să se animeze.

... Accentul cade, așadar, nu pe caracterul funerar al *stupei*, ci pe sensul ei cosmologic. *Stupa*, fiind corpul mistic al lui Buddha, este construită astfel încît să simbolizeze Universul. Dealtfel, simbolul este precis : *Buddha = cosmos = stupa*.

Hărțile mistice ale Labyrinthului fac din el, pe de o parte, *monument funerar*, pe de altă parte — cum vom arăta mai jos —, *monument cosmologic : stupa* rezumă Universul și-l susține. Dar *stupa* are și o funcție „mistică", religioasă : ea e *Legea (dharma)* făcută vizibilă, corpul mistic, arhitectonic al lui Buddha.

... Mulți cercetători au încercat să explice templul Barabudur printr-o formulă arhitectonică în care intra *stupa ;* bunăoară, *stupa* peste un *ziggurat*, sau *stupa* peste o *prasada* (piramidă). Să nu uităm că templul, în simbolismul său polivalent, întrupa *Legea (dharma)* și indica, deci, *căile mîntuirii*.

Dealtfel, chiar această oboseală fizică a ascensiunii lente este o *ascеză*.

Templul este o lume închisă ; un microcosm de piatră, dar un microcosm închis. „Lumea" cosmologiilor antice (Mesopotamia, India, China) era închipuită ca un vas rotund, închis. Templul era imaginea acestei lumi ; modelul său concret era *bula de aer* sau de *apă*, *oul cosmic*. Într-o asemenea „lume închisă" nu se putea pătrunde, firește, decît prin miracol. În adevăr, porțile erau considerate ca o spărtură, efectuată prin magie, în muntele cosmic, adică în templu.

... *Stîlpul* susține lumea, adică desparte cerul de pămînt, întocmai ca zeul egiptean *Shu*. Acest *stîlp* este reprezentat ca *arborele vieții*, a cărui tradiție se întîlnește pretutindeni.

... El susține lumea, el e axa Universului ; el e centrul lumii. De aceea, fiecare dintre orașele sacre din Asia se considera centrul Universului. (De aici trebuie să se pornească totdeauna cînd se încearcă înțelegerea Ierusalimului, a Romei etc.) Iar centrul orașului sacru îl constituia palatul regal ; iar în palat, într-o anumită cameră, se afla tronul, punctul ultim, pe care sta suveranul, considerat ca un *chak ravartin*, adică un *rege universal*. Cînd budismul a devenit religie de stat, el a adoptat teoria magic-religioasă a regalității (Barabudur). Astfel se explică dublul simbolism al legendelor nativității lui Buddha ; „semnele" care s-au arătat la nașterea pruncului Siddharta erau echivoce : prințul ar fi putut deveni fie un *suveran universal*, fie un *iluminat*.

Fiecare oraș sfînt fiind „centrul pămîntului", adică locul de unde se înalță „stîlpul cosmic", reprezentat prin templu (Muntele cosmic), locuitorii acestor orașe se socoteau asemenea zeilor.

... Ei se aflau la „buricul pămîntului" *(Omphalos)*, într-o zonă care nu mai avea nimic de-a face cu geografia profană, ci cădea sub criteriile geomanciei și ale „geografiei mistice". (Exemple sunt destule : Ierusalimul, Bangkok, Roma, fluviile care înconjurau Pămîntul în toate cosmologiile tradiționale, fiind aproape o oglindire a fluviilor Paradisului etc.) Cosmosul era interpretat ca un munte...

... Adică, templul nu devenea numai centrul cosmosului ci și cadranul... indicator al „anului sacru", adică al „timpului". Cum spune *Satapatha Brahmana*, altarul vedic este timpul materializat, este *anul*.

... Tot ce este realitate, așadar, este exprimat prin simbolismul cosmologic al templului și este, mai ales, perfect formulat prin acel „cadran cosmic", Barabudurul.

... Este ușor de înțeles că, dacă Universul era considerat ca un „gigant", ca un „om" (Purusha), funcțiile cosmice se întîlneau și-n corpul uman. Indienii — ca și mesopotamienii — cunoșteau o „fiziologie mistică", adică o „hartă" a omului, construită în termeni cosmici.

... Zeul Indra, bunăoară, care e considerat ca un „stîlp cosmic" care desparte ziua de noapte etc., e identificat cu răsuflarea umană (răsuflarea a fost, dealtfel, asimilată „vînturilor" cosmice care despart spațiul : roza vînturilor).

... Inițiații care ajung pînă acolo circulă pe terasă anulînd realitatea de sub ei, anulînd eterogenitatea, diversul, dislocatul etc.

... Scopul pelerinului budist — depășirea condiției umane, realizarea unei stări absolute — este atins. Omul este scos din „viață", adică din istorie, din multiplicitate și dramă. El se reintegrează în Totul absolut către care tindea, căci nici măcar „spațiul" în care trăiește pe o *terre pure* nu mai e spațiul eterogen al vieții, ci spațiul paradisiac, „plan".

... Pentru gîndirea indiană, ignoranța e „creatoare".

... Dar lumea aceasta, Cosmosul, nu poate fi decît o „iluzie", sau proiectarea unei „magii" divine, pentru că singura realitate care poate fi gîndită este *sat (esse) : Unul = sine, imobil, autonom, fără „experiență", fără devenire*. Viața e o durere, repetă India de la *Upanishade* încoace ; „totul e durere, totul e trecător".

... Vorbind însă de Eros în legătură cu Creația, trebuie să observăm că iubirea are — în India, ca și în alte culturi — funcțiune ambivalentă. Pe de o parte, dragostea izolează pe om de lumea exterioară întocmai ca o ascoză. Pe de altă parte, dragostea scoate pe om din sine, „proiectîndu-l" în persoana iubită, tinzînd să-l identifice cu ea și anihilîndu-i astfel individualitatea ; este, cu o expresie tehnică, deplasarea centrului de greutate al ființei omenești din sine în celălalt, în ființa iubită.

... Cu cît omul suferă mai mult, adică este mai total solidarizat cu Cosmosul, cu atît își face loc mai

puternic dorința de a se elibera, setea de mîntuire. „Iluziile" și „formele" slujesc, deci, prin propria lor magie și prin suferința pe care o alimentează neobosita lor devenire, chiar scopul suprem al omului : eliberarea, mîntuirea.

... Textele indiene repetă pînă la saţietate că pricina „robiei" sufletului și, deci, izvorul suferințelor fără sfîrșit care fac din condiția umană o permanentă dramă, este solidarizarea omului cu Cosmosul, participarea lui, activă sau pasivă, voluntară sau involuntară, la Creație. *„Neti ! Neti !"* strigă înțeleptul din *Upanishade ; „Tu nu ești ăsta !"* Adică : *Tu nu aparții Cosmosului, tu nu ești necesar, implicat în Creație prin Legea proprie a ființei tale.* Prezența omului în Cosmos este, pentru gîndirea indiană, ori o întîmplare nefericită, ori o iluzie. Poziția aceasta negativă, aproape „polemică" față de Cosmos, a spiritualității indiene, se verifică mai ales în acele sisteme de gîndire care pun accentul pe ontologie.

... S-ar putea vorbi de o „eternă reîntoarcere" a tuturor formelor cosmice, dirijată de un destin care stă la baza Creației : *Karma.*

... Prins ca într-o plasă în această lege de fier a Creației, omul suferă, moare și se naște din nou, ca să-și continue suferința pe acest pămînt. Dar această reîntoarcere a omului pe pămînt, acest ciclu de nesfîrșite reîncarnări este, de fapt, prelungirea infinită a unei existențe larvare care înseamnă mai curînd moartea decît viața. Pentru că omul nu e nici liber, nici fericit.

... S-ar putea spune, așadar, că *Karma* joacă rolul unui Infern.

... În majoritatea cazurilor, Infernul este prelungirea unei vieți larvare (Grecia antică), suflete fără memorie, umbre lipsite de glorie (așa cum le arată cartea a XI-a din *Odiseea),* sau a unei vieți „carnale", de teribilă suferință (setea sufletelor morților în religia babiloniană, egipteană, iudaică etc.).

... S-ar putea spune că tendința sufletului indian către anihilarea condiției umane, cu alte cuvinte către beatitudine și autonomie, echivalează cu dorința altor popoare de a evita Infernul.

... Toate soluțiile ezoteriologice conduc la cucerirea unei existențe ontologice, la autonomie spirituală și la beatitudine.

... Numai Paradisul conferă în adevăr *eternitate,* adică realitatea absolută, și beatitudine veșnică. Infernul este doar o supraviețuire temporală a omului. *Viața terestră e, așadar, o formă dramatică a morții.* Gîndirea indiană identifică în imensa varietate de forme și în devenirea universală — deci, în multitudine și-n mișcare — principiul morții, al neființei. Viața adevărată, ca și realitatea, exclude mișcarea, devenirea, drama, într-un cuvînt exclude Creația.

... Practic, această desolidarizare de Cosmos se traduce prin răsturnarea tuturor valorilor umane. Ceea ce se petrece pe Pămînt și-n toată Creația este tocmai contrariul a ceea ce este cu adevărat.

Avem de-a face, aici, cu străvechea concepție, atît de frecventă și-n ritualurile brahmanice, că tot ceea ce este divin este contrariul a ceea ce este uman. Formula aceasta a inversiunii rituale se verifică ne-

conținut în teoria și practica sacrificiului brahmanic : mîna dreaptă a omului corespunde mîinii stîngi a zeului, un obiect spart pe pămînt este un obiect întreg în cealaltă lume etc. Magia sacrificiului realizează această „răsturnare", prin care oficiantul izbutește să participe la o realitate inaccesibilă condiției umane. În sacrificiul brahmanic, prin magia ritului, *sat* coincide cu *asat* (obiectele rituale etc.), *ființa* — cu *neființa*.

... Cel ce dorește trebuie să înceapă prin a suprima mișcarea...

... A medita înseamnă, înainte de toate, a fixa conștiința într-un singur punct. Definiția pe care o dă tratatul *Yoga sûtras* concentrării mentale este tocmai aceasta : „a fixa mintea într-un punct". Fluxul psihomental, ca orice formă a vieții, a devenirii, este necurmată agitație, în continuă curgere. A-l opri pe loc, a-l „fixa", înseamnă a răsturna acest „instinct".

... Patanjali definește yoga : „suspendarea stărilor de conștiință...". A suprima stările de conștiință, însă, înseamnă a suprima chiar simbolul condiției umane.

Drumul către libertate este acesta : a face contrariul a ceea ce ne îndeamnă „viața", a ceea ce este „înnăscut" în om, a ceea ce ne silesc instinctele. Viața ne îndeamnă la procreație : trebuie să realizăm contrariul — asceza și puritatea absolută.

... Această lege a „răsturnării" și a „contrariilor" se verifică, după cum vom vedea îndată, chiar în anumite tehnici secrete tantrice.

... Din Haos nu se poate trece direct în libertate. Faza intermediară este Cosmosul ; adică, realizarea — la toate nivelele vieții biomentale — a unui ritm și a unei armonii perfecte.

... Ritmul lunar guvernează și „unifică" nivele diverse de realitate : ploaia, vegetația, marea, femeia etc.

... Luna are, dealtfel, oarecare asemănare cu omul : are, înainte de toate, „viață". Luna „devine", se naște, crește și moare întocmai ca și omul ; soarele, mereu egal cu sine, este oarecum exterior structurii vieții umane. Luna, dimpotrivă, „trăiește" ; dar trăiește ritmic, armonic, cosmic.

... Această „răsturnare" care urmează omologării cu ritmurile cosmice este evidentă, bunăoară, în erotica mistică (tantrism).

... Asemănarea între fertilitatea pămîntului și a femeii, pe care o descoperă culturile agricole din neolitic, se exprimă tot prin ritmuri și numere lunare. Nouă nopți crește luna, nouă nopți e lună plină, nouă nopți descrește, trei nopți rămîne nevăzută, nouă luni durează faza prenatală. *Luna este cel dintîi mort*... și în acest sens este asimilată cu cel dintîi om muritor. Ideea de dispariție a lunii (a luminii) este reprezentată iconografic ca un șarpe înghițind un iepure (animal lunar).

... Dacă de lună se leagă cele dintîi intuiții cosmice privind femeia, fertilitatea, apa, tot de acest astru „viu" se leagă și cele dintîi concepții asupra morții. Luna moare, rămîne trei zile în întuneric și apoi reînvie. Grăunțele sunt îngropate rămînînd cîtva timp sub pămînt (noapte, întuneric, pîntec), apoi răsare o plantă nouă.

... Spirala, bunăoară, care se întîlnește încă din paleolitic, își justifică

valoarea ei astral-simbolică prin analogia dintre melc și lună (ca și melcul, luna apare și dispare, iese și se retrage etc.), dintre melc și vulvă (element lunar).

... Semnul lunii e multiplu : pește, roată împărțită în patru, o linie frîntă (apa care curge), svastika (cea mai veche svastikă, la Susa, în Mesopotamia, în mileniul IV-III î.e.n. etc.). Semnul „pieptene", atît de frecvent în toate ceramicele funerare, reprezintă norii, este deci tot un simbol lunar. Alte reprezentări iconografice lunare — coarnele, volutele, spiralele — poate au avut origine comună în coarnele bovideelor, animale lunare. (Se cunosc relațiile dintre culturile agricole și Marea-Zeiță, ritualurile orgiastice, bovidee, țapul în Thracia etc.)

În adevăr, după mărturisirea poeților și poetologilor chinezi din secolul al XI-lea î.e.n., creația artistică era unul din mijloacele de a realiza perfecțiunea absolută, „calea" supremă *(tao)*, care conduce întreg Universul. Poetul, ca și înțeleptul, era dator să iasă din momentul istoric în care trăia, din „devenire", și să încarneze acel inefabil *tao*.

Metafizica aceasta taoistă a elaborat, firesc, o estetică în perfectă conformitate cu „supraomul", cu „regele", care întrupa „spontaneitatea absolută". Poetul crea „fără să acționeze", crea „spontan", reflectînd în opera sa nu drama devenirii nesemnificative, ci normele lui *tao*.

Supraomul *(cheng)* metafizicii taoiste care a trăit „spontan" la începutul istoriei este, pentru Confucius, eroul tradiției și istoriei naționale.

Acest supraom nu aparține unei antichități ideale, ci antichității isto-

rice, pe care documentele ne-o atestă. Iată deci cele două curente fundamentale ale gîndirii chineze, taoismul şi confucianismul, formulînd, fiecare în conformitate cu metafizica sa, o estetică. Dar şi estetica confucianistă implică o ilustraţie şi o ascezã similară esteticii taoiste. Documentul istoric, care oglindeşte viaţa omului perfect din antichitate, trebuie citit şi asimilat de artist cu aceeaşi veneraţie şi fervoare cu care se citeşte un text sacru.

Cineva repeta necontenit că creştinismul va deveni conştient de forţele sale spirituale de-abia după ce creştinii îşi vor da seama că Iisus a fost un zeu, iar nu un om — o idee, iar nu un individ. O asemenea simpatie faţă de „creştinismul viitorului" putea păcăli pe mulţi.

De la Voltaire încoace multe lucruri absurde şi sclipitoare s-au spus despre ce a fost şi ce ar fi trebuit să fie creştinismul, despre ce va fi şi ce ar trebui să devină „adevăratul creştinism". Foarte mulţi oameni inteligenţi au prezis fundamentala schimbare a creştinismului peste cîteva zeci de ani de la data cînd profetizau. Au trecut de atunci aproape 100 de ani, şi creştinismul a rămas acelaşi ; a rămas, adică, aşa cum l-a acceptat istoria şi cum l-au putut îndura oamenii. (Pentru că omul îndură totdeauna absolutul ca o povară.)

Aşa cum remarcă Loisy, afirmaţiile de mai sus se întemeiază pe două sofisme. Primul : a admite istoricitatea lui Iisus înseamnă a mărturisi apoteoza unui om ; o asemenea apoteoză repugnă spiritului iudaic ; deci istoricitatea lui Iisus este de neconceput. Al doilea sofism : exista în tradiţia iudaică mitul unui Jahve-mîntuitor, al unui Jahve suferind, chiar crucificat, şi care poate fi considerat ca prototipul lui Iisus. (Vezi *Istoria plagiatului.*)

Dar e tot atît de adevărat că un cunoscut ex-discipol a ajuns să refuze istoricitatea lui Iisus numai după ce a urmat cursurile lui Loisy la *Collège de France* şi a „învăţat" să „critice" textele neotestamentare.

În adevăr, cea dintîi şi cea mai gravă siluire a unei tradiţii religioase este judecarea ei exclusiv ca un fapt pur şi simplu istoric. Orice idee şi orice revelaţie, firesc, devin „istorie" îndată ce sunt cunoscute şi „trăite" de om. Adevărul acesta nu-l poate nega nimeni. Dar istoricismul nu se preocupă numai de aventurile unei idei sau ale unei credinţe felurit înţelese şi corect comunicate de oameni în decursul timpului, ci implică, mai totdeauna, o origine „frivolă", nesemnificativă, de cele mai multe ori întîmplătoare şi umilitoare, a acestor idei sau credinţe. Un mit nu apare ca formulare a unei anumite poziţii în Cosmos, ci ca să explice un rit obscur, ori printr-o confuzie semantică. O reformă religioasă nu se iveşte şi nu se impune din nevoia unei mai înalte vieţi morale şi a unei mai pure experienţe religioase, ci din jocul unor anumite sentimente „prea umane" : ambiţia, dorinţa de putere, interesele unui grup social etc. *Epistolele* Sfîntului Pavel nu trebuie înţelese ca documente ale celei mai extraordinare experienţe mistice a lumii antice, ci ele cată a fi înţelese ţinînd seama de situaţia lui Pavel în comunitatea creştină.

... Destul să spunem că „peștele" a simbolizat reînnoirea, renașterea, nemurirea. Potirul Sfîntului Graal se confunda uneori cu „bogatul pescar", bunăoară, în *Joseph de Arimateea* al lui Robert de Boron. Pe de altă parte, în legenda Graal-ului au intervenit și elemente din tradiția nordică, celtică. Și în această tradiție se vorbește de „un pește al înțelepciunii" *(salmon of wisdom)*, care poate fi pus în legătură cu Graal-ul și „regele pescar".

... Intuițiile cosmologice și morale ale iranienilor au fost acceptate și asimilate de aproape toată lumea mediteraneană și europeană. Cît de mult a influențat angelologia indiană și iudaică, cosmologia greacă și morala întregii lumi europene de mai tîrziu (de la Zarathustra și pînă la Faust continuitatea e impresionantă ; lupta dintre întuneric și lumină, dintre *Bine* și *Rău*, puteri cosmice, reale, deopotrivă) este un lucru care se știe.

... În cazul Greciei, sir Arthur Evans a dovedit cu prisosință că întreaga religie organizată în jurul unei Mari-Zeițe și a implicațiilor ei (cultul arborilor, șarpele, porumbelul etc.) este de origine cretană.

... Prin forme, culori, embleme, ritmuri și sunete, pietrele de jad, așezate în brățări, purtate într-o anumită ordine, pot exprima un număr neînchipuit de nuanțe. Bunăoară : sunt fata unui proprietar din districtul cutare, am optsprezece ani, sunt logodită, îmi place primăvara, prefer cutare pasăre și cutare floare etc. Toate acestea sunt exprimate deodată prin ritmurile și culorile jadului și sunt accesibile oricui.

... Recitiți fragmentul din Empedokles și comparați cu acei înțelepți taumaturgi taoiști, pe care Marcel Granet *(La pensée chinoise*, p. 501 și urm.) i-a înțeles și i-a comentat atît de bine.

... Nu rămîne nici o îndoială că alături de „miracolul grec" a existat un „miracol ebraic", magnific înflorit în mesianism și depășit în mesajul lui Christos.

... După cele dintîi mari revelații arhitectonice ale Mesopotamiei, s-a crezut chiar că monumentele babiloniene și asiriene vor schimba toată perspectiva modernă asupra *Bibliei*.

... Este adevărat că un orientalist ca James Henry Breasted afirmă într-o lucrare excepțional de interesantă, *Organizarea socială și dezvoltarea morală a umanității în valea Nilului*, că există o carte care e cu trei mii de ani mai veche decît cea a evreilor și care a contribuit esențial la formarea acelei literaturi ebraice pe care noi o numim *Vechiul Testament*.

... Numai în cazul cînd acceptăm fascinantele teze ale lui George Elliot-Smith și ale elevilor săi, Jackson și Perry, putem vorbi despre caracterul universal al culturii egiptene. Lucrul acesta nu-l face un egiptolog atît de precaut ca Breasted. El încearcă însă, în magnifica sa carte *Aurora conștiinței*, o sinteză a tuturor cunoștințelor noastre despre egipteni, mesopotamieni și iranieni.

... Nu sunt deci numai cinci sau șase „fluvii mentale" (sensibilitatea și dogma religioasă a Egiptului, Babylonului etc.) a căror istorie trebuie s-o urmărească, autorul are sub ochi o sută-două de riulețe, ale căror co-

turi și albii, anevoie de fixat, e silit să le precizeze pagină cu pagină, pas cu pas.

... Un sfat moral asirian spune, între altele : „Să nu faci nici un rău dușmanului tău ! Celui care-ți face rău, fă-i bine !". În Egipt, un text ne spune : „El a dat pîine celui înfometat, și apă celui însetat, și veșminte celui care era gol !". Și asemenea citate cu rezonanță biblică sau chiar evanghelică pot fi amintite într-un număr și mai mare. Toate acestea dovedesc unitatea morală și spirituală pe care o atinsese lumea afro-asiatică.

... Dovedesc, de asemenea, că etapele conștiinței umane sunt cam pretutindeni aceleași. Și dacă spiritul grec a putut impune o anumită unitate lumii mediteraneene, duhul religios al culturilor afro-asiatice izbutise și el să obțină o serie de valori cu valențe universale.

... „Miracolul biblic" rămîne totuși un semn de întrebare ; pentru că, în timp ce în Egipt și-n Babylonia existau idei morale și idei religioase perfecte, poporul iudeu a transformat aceste idei într-o experiență religioasă excesiv de fertilă.

... S-au scris biblioteci întregi despre aceste cîteva versete. „Scara lui Iacob" a rămas și astăzi formula favorită în anumite cercuri mistice catolice, unde rațiunea nu este disprețuită și ordinea naturală a lucrurilor nu este umilită.

... Adorarea pietrelor nu este o problemă chiar atît de simplă pe cît pare la prima vedere. Trebuie făcute, în orice caz, cîteva distincții între *megalithe*, „pietrele ginecologice", *betyle* și pietre care sunt „tonuri", adică „centre ale Universului", „stîlpi cosmici". Locul pe care a dormit și a visat Iacob este un asemenea „centru", zonă sacră prin excelență, întretăiere misterioasă de niveluri cosmice, căci aici se unește pămîntul cu cerul (de fapt, se omologhează), aici se deschide „poarta cerului". Locul acesta se numește *bethel*, unul din numeroasele „locuri înalte" adorate de evrei, mai ales după stabilirea lor în Canaan.

... Dacă *bethel* a fost un loc sacru, *Vechiul Testament* nu cunoaște totuși un zeu Bethel, o divinitate născută din personificarea acestui loc sacru. Colonia evreiască din Elephantine — celebra insulă a Nilului, în Egiptul de sus — adoră însă un zeu, Bethel, laolaltă cu alți zei și cu alte zeițe, deși cunoaște și respectă pe Jahve (Jaho).

Evreii și-au construit chiar un templu (înainte de cucerirea persană) : „În zilele regilor Egiptului — stă scris într-un papirus — părinții noștri au construit un sanctuar lui Jaho". Ca să obțină „aprobarea" cercurilor ierusalimiene în legătură cu funcționarea și administrația acestui templu, cei din Elephantine au scris de mai multe ori la Ierusalim și, numai văzînd că nu primesc nici un răspuns, s-au adresat cercurilor religioase din Samaria. Colonia aceasta evreiască, de structură militară, a durat, cu toate dificultățile pe care le ridicau locuitorii băștinași, egiptenii, pînă prin 404 î.e.n., cînd, în urma unei revolte populare, transformată într-un adevărat pogrom, cea mai mare parte dintre membrii ei au fost uciși, întemnițați sau deportați.

În definitiv, problema fundamentală a iudaismului este aceasta : a

fost sau nu a fost monoteismul o categorie specifică a spiritului iudaic? A descoperit evreul (semitul, în genere) pe Dumnezeu-Unul în mod firesc, organic, pentru că trebuia să-l descopere, pentru că nu putea altfel, pentru că singur monoteismul a fost o experiență a unei elite foarte restrinse în timpurile imediat următoare lui Moise, foarte activă în epoca exilului, intolerantă și fanatică în veacurile postexiliene?

Violența, patosul, geniul și lacrimile unei elite au dus la monoteismul absolut, la profetism, la mesianism...

... Cercetările recente în domenii felurite — etnografie, arheologie, istoria religiei — par a contesta din ce în ce mai serios așa-numita „stupiditate primitivă".

... Cu cît pătrundem mai adînc înțelesul „istoriei", cu atît ne pare mai paradoxală funcția ei; căci nu totdeauna ceea ce a fost se dovedește inferior celor ce sunt. Trecerea timpului, „istoria", nu îmbogățește obligatoriu substanța unei credințe sau a unei instituții.

... În ordinea spirituală, „începuturile" au, de cele mai multe ori, o valoare absolută, aidoma unor revelații. Un mesaj religios, o idee cuprinzătoare, o dragoste chiar, nu sunt sporite de „istorie", nu se desăvîrșesc prin trecerea timpului. Dimpotrivă, timpul macină și adulterează și valorile absolute ale spiritului, întocmai cum macină valorile vieții. Îndată ce se face înțeleasă, o idee începe să se degradeze; împărtășită și „trăită", o dragoste sau o religie se schimbă, se alterează. Istoria corupe. Evident, această „corupție" este de multe ori o victorie a vieții, o dovadă că nimic nu poate împietri aici, pe pămînt, și că chiar valorile absolute ale spiritului — veșnic egal cu sine — pot „germina", adică se pot descompune și deveni altceva decît ce au fost.

... Abstractul și aniconismul au precedat concretul și icoana. Buddha a fost multă vreme reprezentat iconografic printr-un loc gol, apoi prin urma unui picior — și numai tîrziu, după influența sculpturii grecești, s-au ivit reprezentări antropomorfice ale lui Sakia-Muni.

... Hermes a fost la început un *hermes (piatră phallică)*; Aphrodite, un *con*, Pallas, un *palladion*.

„Fertilitatea" este, în ordinea realităților biologice, un corespondent al onticului în ordinea metafizică. Arborele figurează plastic fertilitatea — dar arborele cosmic exprimă Creația. Fertilitatea, fecunditatea sunt doar atribute ale realității absolute. Nimic nu se poate naște decît din ceea ce este.

... De fapt, în lumea egeeană, arborele devine „decorativ" pentru că un alt simbol — femeia, șarpele, porumbița — i-a luat locul în religie și iconografie.

De pildă: femeia-șarpe, arborele, la evreii premozaici; femeia-arbore, la indieni; femeia-șarpe, în culturile asiatice etc.

Evident, este foarte greu să-l mulțumești pe un cititor european care-ți cere o pagină de „poezie pură" fără note, fără explicații. Poeții chinezi — așa cum arată într-un bogat capitol Alexeev — nu scriau la întîmplare; nu scriau nici măcar într-un mediu și cu o experiență profană. Ca și arta medievală europeană, arta ori-

entală, în totalitatea ei, este canonică : adică metafizică, raţională, tradiţională. Un artist indian nu-şi începea lucrul fără o prealabilă „purificare". Fără practici ascetice şi contemplative. Un poet chinez, ca să scrie un catren, se retrăgea la ţară, trăia singur multă vreme, contemplînd, meditînd. Aş vrea să ştiu ce-ar crede un poet lucid român despre toate preliminariile actului poetic de care vorbeşte Sen-K'ong în *Categoriile poeziilor*, pe care le rezumă şi traduce Alexeev. Ilustraţia poetică atinge aici proporţii uluitoare. Poetul nu compune nimic pînă ce nu devine impersonal, pînă ce nu depăşeşte nivelul experienţelor umane. Într-un cuvînt, actul poetic trebuie să coincidă cu cel mai pur act metafizic : ieşirea din devenire, neutralizarea contrariilor, „totalizarea" realului. Actul artistic — atît în China cît şi în India — are aceeaşi funcţiune ca şi ritualul sacru, este o adevărată „depăşire de nivel".

Istoria medicinei, departe de a fi o disciplină inutilă şi seacă, poate aduce reale servicii noului umanism al veacului nostru. Astăzi, cînd centrul de greutate cade din nou pe om — pe omul autentic, viu, unitar —, istoria medicinei ne poate prezenta, mai precis decît ştiinţele naturale, icoana pe care omul şi-a făcut-o despre sine în decursul timpurilor. Cît de strîns legate se aflau odinioară medicina, morala şi soteriologia ne-o dovedesc nu numai documentele de medicină magică şi religioasă, nu numai terminologia medicală a gnosticilor, budiştilor şi taoiştilor, ci şi anumite reforme spirituale care au influenţat profund viaţa socială a continentului nostru şi a Asiei apropiate. Ar trebui să se studieze mai sistematic legăturile dintre predicaţia lui Zarathustra şi concepţia omului ca un misionar al luminii, al sănătăţii şi al bogăţiei, concepţie care a influenţat enorm toată viaţa spirituală a omenirii civilizate eurasiatice. După Zarathustra, sănătatea şi munca, fericirea şi bogăţia sunt virtuţi obligatorii, pentru că numai prin triumful lor în omenire va putea triumfa *Binele*, Dumnezeul adevărat, Ahura Mazda. N. Sorebolm şi A. Meillet au pus de mult în lumină legăturile dintre reforma lui Zarathustra şi agricultură. Profetul se adresa în special clasei agricole iraniene, lucrătorilor legaţi de pămînt, care suferiseră atît din partea cotropitorilor nomazi. *Binele* şi *Lumina* erau în strînsă legătură cu munca agricolă şi cu toate virtuţile sau consecinţele ei : sănătatea, bogăţia etc. Aceeaşi valoare supremă acordată sănătăţii o întîlnim şi la „săracii lui Israel", mişcare mesianică iudaică, în care bogăţia agricolă şi fericirea trupului sănătos erau considerate ca fapte bune obligatorii.

Careva spunea că e foarte probabil că răcnetele *Rinocerilor* lui Ionescu au dărîmat decorurile realiste ale teatrului tradiţional, că autorul acesta, socotit nebun, dar care mi se pare cel mai mare şi autentic de la Shakespeare încoace, are un *spirit buf*, copilăresc, că a luptat împotriva *minciunilor pioase* şi a dat adevărului aparenţa vodevilului, că el ar fi un *măscărici tandru*, supurînd o otravă secretă, că e un *Attila al tea-*

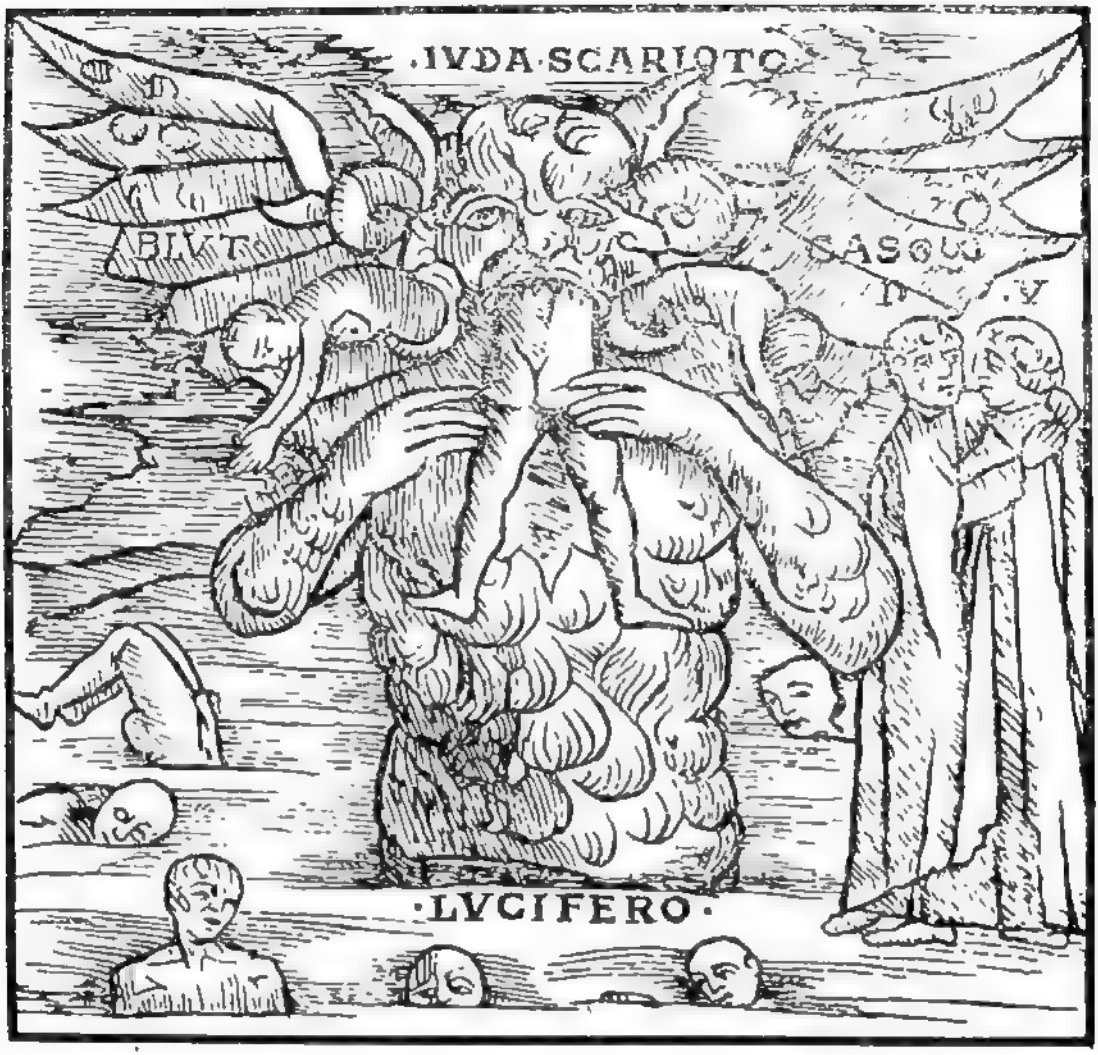

trului (Marc Bernard), că a eliberat teatrul de un mare cadavru. Textele sale şi mai ales subtextele sunt o *jerbă de furie şi groază*, au o coloratură fabuloasă, el ne-a arătat *cum se pot asfixia cuvintele şi obiectele*, că ne aflăm într-o criză de civilizaţie, că în jurul nostru domneşte agresivitatea prostiei politicienilor şi că şi estetica este pe cale de a se scleroza. Scrisul lui Ionescu are un cifru, o *subversiune a înţelesului*, o *tandreţe a loviturii de cuţit* (fericită expresie a lui J. Lemarchand). Teatrul său este un pamflet total împotriva teatrului tradiţional, el doreşte surparea hegemoniei imaginii cu hegemonia verbului, pentru că lumea

pentru el se reduce la verb. Ionescu dorește să miște conștiința oamenilor pentru ca ei să nu mai fie numai niște destine. *Îmbătrînite în expectativă*, este un *tragedian al limbajului*, deci posedă o *bufonerie lucrată* și o *lipsă de frenație în spunerea adevărului*, o *retorică a negației*. Se citează Breton, tatăl suprarealismului, cu celebrele-i cuvinte : „*Frumusețea ori e convulsivă, ori nu e deloc*", ca și principiile mișcării sale : „*Avangarda e rebeliune. Dada e viitorul. Noi trăim* (suprarealiștii) *într-o stare de exasperare, de furie. Dada lucrează pentru instaurarea idiotului pretutindeni. Dada e contra viitorului*".

Există o dialectică a tăcerii — Pușca aceea încărcată cu zgomot pur, a lui Brunea-Fox. (Ca mostre de versuri nerealiste.)

A avea o *erozofie*, a asculta fermecătoare *isopii*, povești de vînătoare... o *frenezie vitalistă*, o *mitologie protocolară a epocii încărcate de catarge, compuneri lustruite, reci, japonezerii (à propos* de poezia miniaturală), *banchizele nebune ale poeziei de concept* înainte de Ion Barbu, *un afect superior, o jale metafizică* în Voiculescu, *avionul ca un arhanghel de fier (à propos* de Dumnezeu, primul aviator), o *nuditate confecționată, supravegherea rafinată a nubilității* la Hortensia Papadat-Bengescu, o *fină clevetire de femei*, o *estetică boemă*, într-o lume plină de turpitudine, *obscuritatea reacțiilor feminine la agresivități*, iată ceva din aparatul Divinului în critică... (La o recitire.)

Note pe manșetă : poezia tăierilor de păduri, a scoaterii cărbunelui din mine, a căderii apelor, a muncii fierului, ca operații giganteși ce stîrnesc lirismul... Cîntarea mașinilor care au în ele și ceva enigmatic. Poezia oierilor, a porcarilor în Teocrit, cîntarea ocupațiilor primordiale ale omului. Mulgerea, transhumanța, cultivarea pămîntului, veghea în fața unui monument al naturii cum e o vacă, de pildă... Poezia pastorală a lui Teocrit care e anticipația rousseauistă (Călinescu, mi se pare) în contrast cu gîndirea aristocratului care meditează, nu muncește. E un orgolios. Muncile în *Biblie* — ca mijloc de a supraviețui în deșert ; în Homer — tot așa, ca muncă pe mare ; în Hesiod — munca pentru a te hrăni ; în Dante — munca-pedeapsă. Un compozitor, mai tîrziu, cînta *Antarctica*, munca gheții pentru schimbarea climei, o muncă colosală, tacită.

La primitiv, abstracțiunea este o funcție estetică.

El are o inversiune funcțională (Blaga).

Rimatorii Renașterii ce erau altceva decît poeți de serviciu ?

Ce e Capela Sixtină decît locul care adăpostește o *istorie* a partidului sfinților în imagini ?...

În Macedonski : *răcnetul catastrofal al Pontului Euxin* (Călinescu, parcă).

A frîna apele, ca izvor de poezie...

A pune pe contemporani într-un cadru sacru, la Botticelli, să zicem (Marcu).

Ceea ce nu se mai cunoaşte : urma şopîrlei pe piatră, urma păsării în cer şi a omului în femeie (Solomon).

„Un bărbat nu poate avea toate femeile, dar e bine să încerce" (proverb arab).

După Calliclés, slăbiciunea tuturor organizaţiilor politice provine din opoziţia iremediabilă dintre egalitatea legală şi inegalitatea naturală.

Sensul istoriei e reconstrucţia gîndirii, a instituţiilor şi a obiceiurilor dispărute (G. Mosca).

Cauzele căderii Romei aristocratice : slăbirea pricinuită de războaiele civile, împărţirea în provincii imperiale, incertitudinea regulii succesorale, disoluţia economică, morală şi politică, scăderea populaţiei, decadenţa clasei de mijloc, fiscalitatea excesivă, incertitudinea monetară, brigandajul şi birocraţia...

Din Stendhal, ceea ce pregătisem pentru prima versiune a romanului *Cei tineri (Frica)*: *„Stăpînii casei aveau înrădăcinate în suflet multă trufie şi multă plictiseală. Erau atît de obişnuiţi să jignească pentru a se distra, încît nu mai puteau nădăjdui să aibă prieteni adevăraţi"*. Era pe atunci în mintea mea ideea unui roman tradiţional al ambiţiei : săracul care atacă societatea şi o supune după modelul balzacian al vremii. Pe urmă am renunţat, deşi la o rescriere (mă gîndesc la cele 9 volume) tot aşa ar trebui să fie un personaj din acesta. Tot din *Roşu şi negru* smulsesem şi acest citat ce mi se părea că mi se potriveşte mie, celui de la 21 de ani, care ataca saloanele bucureştene : *„Nici un burghez înstărit şi nici o gospodină n-ar fi fost în stare să lupte cu această pravilă a saloanelor. Cea mai neînsemnată idee originală era considerată drept grosolănie. Cu toată purtarea aleasă, cu toată politeţea desăvîrşită şi cu toată dorinţa de a fi amabil, plictiseala se citea pe toate feţele. Tinerii care veneau din obligaţie, temîndu-se să nu vorbească de vreun lucru care să dea de bănuit că gîndesc sau că citesc cărţi interzise, tăceau după cîteva aprecieri elegante asupra lui Rossini şi a vremii de afară."* Asta, ca model de ironie subtilă la adresa plictisului din saloane. Dar, vai, s-au inventat de atunci atîtea chestii în materie....

Recitit de cîteva ori C., pentru nuvela *Batalionul de pedeapsă*, mai întîi, apoi pentru *Frica*. C. este cel mai aproape de Nietzsche şi seamănă cel mai mult cu mentalitatea vremii războiului, cînd îmbărbătarea unora mergea pînă la admiterea crimelor gratuite, scuzate sau nescuzate de război, lucru cu care eu, care aveam o viziune comunitară a istoriei, nu am fost şi nu pot fi de acord. El

pornea în expunerea sa imperialistă de la realizarea conştiinţei ca sens al istoriei (Hegel), pe urmă cita pe alţii, amintind de ratarea unor popoare care nu s-au realizat politic şi istoric, chiar cu puşca, cum ar fi spus sau ar fi putut spune locotenentul meu, Jumanca. El deplora mentalitatea îndoielii proprie stîngii şi recomanda acţiunea care începea cu crima sub paravanul *curăţării*. Se pornea iar de la ideea că marile culturi au simţul eternităţii, dar ele trebuiau create pe ruinele vechilor culturi de amurg ; aici s-ar putea face un frumos discurs, care se putea auzi prin gura lui Nae Ionescu în aulele facultăţilor, ţinut în faţa tineretului liberal de tip bonjurist. Tinerii porniţi de la moşii din *spleen* şi intraţi în mişcarea aceea pentru a se realiza, pentru *a se trezi*. De la Oblomov, la omul de acţiune care trage cu pistolul şi vorbeşte despre absolut. Ce ridicol, în fond, dar iată că mari intelectuali începeau să creadă în pistol şi se îmbrăcau în uniforme, aderau adică la ceea ce urau cel mai mult : înregimentarea, *cămaşa de forţă a anonimatului* unui batalion de luptă unde deveneau nişte unelte oarbe, executante, docile, ucigaşe. Paradoxul trebuie consumat în faţa alcoolului şi a contemplării faptelor, care erau sîngeroase, absurde, demne de nişte gorile. Dar ei nu doreau să devină gorile, avînd parte de părinţi suprasaturaţi de icre negre, de recepţii, de acea pace ce nu se mai isprăvea şi care îi irita teribil prin repetiţie. Exista şi nebunia tinereţii lor neliniştite, era senzaţia de erou, pe care o realizau citindu-l pe Gide, să zicem, cu *Pivniţele Vaticanului*, totul pornind din Lafcadio. Pe urmele acelui profesor agitat s-ar fi iscat un *imperialism al românilor*, emiţînd şi ideea că popoarele mesianice — şi noi am fi unul din acelea — nu pot trăi în pace (haida-de : Mitică agitat şi lăsînd taclaua, anecdota şi berea !). Ultimul profet al lumii ar fi fost Dostoievski, şi aici Profesorul ar fi putut vorbi îndelung despre nebunia acelor personaje turburi. Imperialismul ar fi implicaţia practică a mesianismului, şi asta ar explica acţiunea. Pe urmă ar fi divagaţiile, umflarea realităţii acestui imperialism. Profesorul spunea, ca şi C., că imperialismul englez şi roman a fost practic şi nu spiritual, pragmatic, nu mistic, utilitar, nu sufletesc. Şi de aici alte paranteze în aplauzele nebune ale cucoanelor englezite, franţuzite, care i se dau Profesorului cu frenezie în budoarele secrete. Nemţii au ca ideal eroul, nu sfîntul, de unde anularea unui creştinism presupus la acest popor. Ceva despre sentimentul persistent al morţii. Despre menirea monumentală la aceste popoare şi despre blestemul bizantinismului. Fără glorie, istoria nu e decît biologie (C.). Despre agresiune ca stil, pentru că ea are *contur* istoric. De unde : marile naţiuni trăiesc şi se distrug doar pentru a-şi gusta propria putere. Apoi emfatic (scena de la Drept) : *Naţiunile nu sunt ceea ce gîndesc ele însele, ci ceea ce cugetă Dumnezeu despre ele în veşnicie*. Ce bine mergeau frazele astea cu Olguţele, cu caişii în floare ai lui Teodoreanu, ca poli ai unei existenţe în care autorul *Medelenilor* justifica prin gratuitate excesul de dorinţă de putere al celor ce se socoteau duri şi visau la reforme ! Dar car-

navalul acesta nu îl fericea pe Anatol, care era un analist, ce-i drept, om de acțiune și plictisit de imobilitatea psihologică a României acelor ani antebelici, cu ciudata farsă a vieții publice : regine, Crucea roșie, societăți de binefacere, baluri pentru strîngeri de fonduri și sărăcia cumplită a mulțimilor. Și exclamația Profesorului în aulă, care provoca delir, juisări : *Nu sunt mîndru de strămoșii mei care au așteptat, lipsiți de orgoliu, dormind, libertatea.* Prin libertate înțelegîndu-se libertatea spirituală de a face orice ! Cultura română era deci *adamitică*, trebuind să înceapă totul de la capăt. Și de aici ideea imperialismului românesc : unui popor îi sunt permise orice mijloace pentru a-și croi drum în lume. Toate mijloacele sunt justificate. Deci Profesorul recomandă metoda totală : teroare, bestialitate, perfidie, meschinărie. De fapt, cînd aceste metode sunt înfierate, spune Profesorul cu o privire divinatorie, se apără un *vid de conținut*, ele ar fi imorale (aceste metode), dacă nu ar da rezultatul scontat, pentru că altfel devin virtuți. Și asta eliberează pe tinerii fanatici din sală de orice obligație față de legi. Toate triumfurile sunt morale dacă ajută la ascensiunea unui popor. Un neam lipsit de ideal în viață nu are nici o justificare la existență. Visa o Românie fanatică, o națiune în căutarea puterii ; oamenii în care nu arde conștiința unei misiuni ar trebui suprimați. De unde ideea lui Anatol sau a amicului său fanatic de a-și suprima părinții, familia, acei unchi bogați, grași, voiajînd și vorbindu-i și lui despre Parisul în care trebuia să meargă după bacalaureat. *O națiune nu e mare, dacă nu încearcă să se substituie umanității*, clama Profesorul în aula plină de fascii romane de la Drept. Pe urmă, la un prînz intim cu Anatol și cu părintele său care-l privește, ca industriaș, ca pe un agitator care nu face altceva decît diversiuni care să-i permită lui să stăpînească ceea ce numește el *mulțimile tîmpite*, Profesorul spune că România nu are nimic original decît țăranii ei, arta populară și peisajul, lucruri de care nimeni nu e responsabil. Mănîncă și bea bine, se șterge cu șervetul la gură cu atenție, privind la cucoanele din jur care-i fac ochiade (suntem poate la *Capșa*). Asta nu o poate spune în public pentru că ar fi arestat pentru lezarea națiunii, dar adevărul, zice el, trist, ăsta e ! Cere, după aceea, șampanie chelnerului. A trăi din vorbe, realizează Anatol. Încălzit de băutură, mai exclamă : *Toată România asta miroase a pămînt.* De aici, cu avînt : *Dacă stăm mult cu mîinile în fund, ne ratăm ca națiune, pentru că există și o astfel de ratare, ca a indivizilor.* Războiul ar fi o respirație periodică a ființei umane și expresia ultimă și bestială a soartei omenești, concepută ca o cădere continuă. Plaga seculară a românilor a fost scepticismul. Și de aici, incursiuni teribile în alte laturi : *Afară de Eminescu, totul e aproximativ în cultura noastră.* Industriașul, bîndu-și cafeaua, întreabă : de unde vine adîncimea vieții sufletești a unui popor ? Din religiozitate. *Ortodoxia, nefiind intolerantă, nu e me-*

sianică ! Stilul religios al românului e labil și gelatinos ca piftia din vitrina *Capșei*. Nae Ionescu, pe care acesta îl imită, spunea că *neamul nostru se odihnește în ortodoxie !* Nu avem catedrale, satele noastre sunt ridicate în văi, se ascund adică, ne tragem în păduri, biserica ortodoxă e o rușine. El nu putea iubi decît o *Românie în delir !* Imităm cultura franceză care e lipsită de spirit tragic. Despre Iorga, care-l concurează, spune că nu a fost decît un om extraordinar. I-au lipsit totdeauna distanța și disprețul pentru lume ca să devină mare ! Pe urmă, enormitatea superbă : *De sute de ani omenirea privește cerul printr-o gură de tun !* Știa să facă paradoxuri, să substituie noțiunile elementare celor metafizice. Revoluțiile de dreapta, clama el, sunt istorice, nu sociale, oroare ! Și pe urmă, plonjon în Joseph de Maistre : *Piatra unghiulară a edificiului social este călăul !*

Vorbește tare, ca să fie auzit la mesele vecine. Se uită la picioarele cucoanelor. Apoi : Muritorii au conceput libertatea ca pe un atac împotriva oricărei instituții. Sunt trei încercări la care, dacă rezistă, o instituție e viabilă : silogismul, eșafodul și epigrama (tot Maistre). Și, trecînd la anarhiști : Aceștia au împotriva lor pe toți regii pămîntului, oamenii de mijloc. Proștii au organizat bine viața și au făcut din ea o cetate interzisă spiritului. Un popor — conchide — există în lume întrucît constituie o primejdie. *Ura este virtutea politică prin excelență.* S-a ajuns la portocale, spiritul Profesorului ostenește puțin. Tam-tam puternic : *Culturile mari se distrug în sine.* Și mai ridicat : *Fără parfumul inutilității, istoria ar semăna cu un ghișeu de bancă !* La acestea, Anatol ar putea să exclame exasperat : S-a vorbit prea mult despre moarte, să mai și murim. De ce nu ieșiți în stradă, de ce nu vă expuneți unei rafale de mitralieră ? La care Profesorul pare foarte contrariat. La ce-ar servi riscul de a se pierde un creier ca al lui ? El nu e mîna înarmată, este *Ideea !* Dumneata ai vrea *să auzi putrezind o idee ?* Și pe urmă, cu blîndețe socratică, alte aforisme pe care Anatol le știe din cărțile acelui timorat, timid și modest filosof care nu vorbește în amfiteatre : *Omul este drumul cel mai scurt dintre viață și moarte ! Moartea e sublimul la îndemîna fiecăruia !* Și mai încolo, cînd iubește : *O iubire vaporoasă ca schizofrenia unui parfum !* Ce vorbă

de poet! Sau: *Chateaubriand nu avea o plictiseală esențială!* Sau: *Dragostea fără ideea morții e înfiorătoare!*

Plimbări cu fata căreia îi repetă nebunele vorbe citite, e un ochelarist care visează la o reformă, dar nu are destulă forță ca să-și susțină nebuniile, trăiește artificial într-o casă bogată, plină de lume, și ea parcă făcută din ceară, mișcată mecanic de interese. *Spiritul, materie ridicată la rangul de suferință!* — exclamă mentorul la dejunurile intime, fără să creadă în asta, pentru că prea e sănătos, deși a murit de cancer. Apoi, conversație despre *surmenajul istoric* al Atenei și Romei. Vorbe superbe: *Parfumul este istoria unei flori, precum spiritul a unui individ.* Se degenerează în sănătate, se face apoteoza untului. *Lenea, ca scepticism al cărnii.* Profesorul declară iar, ciugulind homarii, că are *invazii muzicale* de o *fascinație absolută.* Ușoară emfază a frazelor. Tranc: *Wagner, se pare, a stors toată esența sonoră a umbrei.* Ceea ce e superb iară, cu asta fascinează. Despre evrei: *Ei iubesc atît viața încît nu au poeți. Azi Iisus ar muri pe canapea, într-atît vremurile noi au pierdut simțul marilor sfîrșituri.* Și: *Greutatea unui adevăr se măsoară exclusiv după suferința pe care o ascunde.* Și, scobindu-se în dinți: *Franța a considerat totdeauna prostia ca un viciu, lipsa de spirit, o imoralitate. În secolul al XVIII-lea francez nu s-a spus nici o banalitate. Inteligența e ruina infinitului și deci a muzicii. Groaza e memoria viitorului.* Atît.

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Din *L'Évolution divine — du Sphinx au Christ* de Edouard Schuré:

Ezoterismul creștin a existat totdeauna în spatele fațadei impasibile a bisericii, la gnostici, la manicheeni, la călugării hibernezi, la primii cavaleri ai Mesei Rotunde, în ordinul Sfîntului Graal, la kathari, la albigenzi, la templieri, la *Rose-Croix*, la fondatorii Academiei platoniciene de la Florența. Dar biserica și puterile seculare au distrus arhivele lor.

— Filosofia zidurilor etanșe.

— După ultimele teorii ale științei (în 1919), materia se compune din atomi formați din electroni, deci lumea este un fenomen de electricitate — iată-ne de acord cu *Agni*, focul ascuns din imnurile vedice.

— Ezoteric, îngerii se numesc *fiii vieții*; deasupra lor sunt arhanghelii, care domină sufletele națiunilor.

— Arhanghelii schițau în vis lumea viitoare. (Vagi eboșe.)

— În *Teogonia* lui Hesiod, cu celebrul conflict dintre titani și zei, la care se adaugă episodul Prometheus, în tradiția iudeo-creștină, căderea lui Lucifer, acest eveniment care dădu naștere creării pămîntului, s-ar datora, după ezoterici, atracției (Eros) și respingerii (Polemos) — dragostea și războiul. Lumea s-a născut din două forțe: dragostea și războiul, zice Empedokles.

— După tradiția ocultă, din unirea primitivă dintre Lucifer și Lilith (prima Evă) s-a născut Cain — sufletul coborît în materie, condamnat la crimă, suferință și ispășire.

— Pămîntul : Adam al lui Moise, sau Demeter a lui Orpheus.

— *Geneza* (II, 7) : Fiii lui Dumnezeu luară ca soții pe fiicele pămîntului, de unde se născură giganții.

— Hesiod : în epoca de aur, zeii înveșmîntați în aur mergeau printre oameni.

— Un uragan de lumină ; laborator de monștri.

— Insula Poseidonis (Atlantida) fu înghițită ultima în 9564 î.e.n., după cum au relatat preoții egipteni lui Strabon.

— Viață de penumbră și de vis.

— Focul răpit din cer este semnul rasei ariene.

— Valmiki — Homerul Indiei — a scris *Ramayana*.

— *Manu*, cuceritorul Indiei, numit *Rama* de tradiția indică și identificat mai tîrziu de greci cu Dionysos.

— *Rișii* — erau fondatorii preistorici ai castei și ai științei brahmanilor.

— *Lumină plastică* animată de un suflu inteligent.

— *Yoga* — *știința unirii, disciplină ascetică*.

— Krishna introduse cultul zeițelor feminine : Brahma avu ca soție pe Maya, Vishnu pe Lakchmi, zeița dragostei și a frumuseții, Shiva pe Bavani, stimulatoarea dorinței carnale a cărei față din umbră este zeița Kali, zeița morții.

— Regele Duchanta, după ce a sedus-o pe Sakuntala în mînăstirea din Canva, nu mai vrea să o recunoască și o respinge din cauza blestemului unui călugăr irascibil.

— *Dans* — brahmanismul nu exaltă numai soția pasionată sau fecioara, el făcu din femeie un instrument de artă, un *medium expresiv*, prin frumusețea atitudinilor și a gesturilor. În asta constă adevărata sa creație originală. E vorba de *devadassi* — *dansatoarea sfîntă*, cunoscută azi sub numele de *baiaderă*. Curtezana a făcut să se uite fecioara din temple, interpretă a zeilor. Prin ea, în vechime, trăiau în fața multimilor ideile și sentimentele pe care poezia le evocă pentru o elită. În legendă, zeul Krishna îi învață pe ciobani dansurile sacre, prin gesturi și mișcări ritmate, îi face să înțeleagă grandoarea eroilor și a zeilor. Prin mișcări și prin pantomimă, dansatoarea sfîntă traducea mai curînd sentimente decît pasiuni, gînduri mai curînd decît acte. Nu era o artă de imitație, ci de expresie și de exaltare a unei lumi interioare. Dansatoarele erau crescute în colegii, în castitate, apăreau la oarecari serbări publice, coregrafia lor savantă însoțea recitarea poemelor sacre, această funcție absorbea întreaga lor viață. În religia vedică, *Apsaras* sunt nimfe celeste, dansatoarele lui Indra. Ele simbolizează sufletele radioase care trăiesc pe lîngă *devas*, zei, le servesc de mesagere și se încarnează uneori într-o femeie. Dansatoarea relua oarecum rolul mistic al *Apsarei* în mitologie ; era mediatoarea între cer și pămînt, între oameni și zei. În riturile publice, ea traducea prin frumusețea atitudinilor sale simbolurile profunde ale religiei, interpreta prin mimica ei elocventă poemele sacre pe care barzii hinduși,

bharatas, le recitau înaintea poporului. De aici rangul ridicat al baiaderei primitive, în templu, de aici numele de *devadassi*, adică *servitoare a zeilor*.

— Pagodă, acoperișuri piramidale, etaje misterioase, firmamentul cu stele, răcoare, luna ca o lebădă în vasta curte, arbori de lumină, regele, un popor imens, vocea egală a rapsodului evocînd timpuri eroice, printr-o poartă intră cortegiul dansatoarelor cu clopoței la glezne, căști și tiare de perle, văluri mătăsoase, corifeea poartă emblema și pe corpul gol o cuirasă de perle. Instrumente cu coarde, țimbale surde, ritm lent, mișcări încete, șerpuitoare, ghirlande de trupuri, dansatoarele se prosternă în fața corifeei, se nasc flori și diademe de carne și voaluri, liane flexibile sunt degetele lor, obraji de ambră și opal, ochi dilatați, dansează în extaz, ele încarnează în brațele lor fremătătoare de fecioare sufletele eroilor etc., etc.

— Rama a plecat cu o armată de maimuțe pentru cucerirea Ceylonului — de verificat — nu e sigur.

— Ruinele colosale de la Angkor-Thom din Cambodgia sunt un pandemoniu de oameni și zei. Un personaj atrage atenția : e nimfa celestă — divina *Apsara* — prefigurată de o dansatoare sacră. E reprodusă peste tot în felurite atitudini, singură sau în grupuri, gînditoare, cambrată, cu piciorul îndoit, cu brațele rotunjite deasupra capului. Uneori, în josul zidului, ea pare că oprește cu un gest grațios o avalanșă de războinici în care de luptă, pare că-i invită la dans. Ea pare a voi să ducă orgia tumultuoasă a universului în gîndurile înstelate ale lui Brahma. Dansul sacru, artă pierdută, care duce la extazul religios (în el gîndirea unui popor se încarna într-o plastică vivantă), magie a sufletului și a corpului, a cărei cheie n-au găsit-o nici savanții, nici filosofii, reînvie misterios în imensele ruine de la Angkor-Thom, printre palmieri și acacia giganți, care-și plimbă umbrele ca niște panașuri peste templele cufundate într-o tăcere milenară.

— Sakia-Muni (Buddha) se simți asaltat de bestii, șerpi, fiare sălbatice ; erau propriile sale pasiuni — viziuni freudiene, apoi purcede la o adevărată *coborîre în Infern*.

— Îl înfășurară vîrtejuri nesfîrșite, rafale zdrențuite de vînt pe care pluteau, umflate, sufletele morților, încă regretînd pasiunile lor pămîntene, umbrele se atacau unele pe altele fără a se putea strînge în brațe, se rostogoleau în abis, criminalii suferind supliciul în perpetuitate. Viziunile lui Buddha. Altă dată vede țări plutitoare, insule aeriene, păsări de oțel cu vorbă omenească, suflete mergînd în cupluri, încercînd să se digere unele pe altele într-o strînsoare sterilă. Cînd se trezește, lebede călătoare treceau peste cerul noros. Apoi văzu *Arhetipurile* luminoase care străluceau în pragul lumii zeiești. Cercuri, triunghiuri, stele înflăcărate, tipare ale lumii materiale. Apoi îi apărură zeii fără nume care lucrează multiformi, în arterele universului : roate de foc, vîrtejuri de lumină și de întuneric, acvile

gigantice de foc zburînd printr-un ocean de flăcări (beție a infinitului incandescent). El auzi sunetul primordial, *cuvîntul divin care dă naștere la lumină* (extazul se adresează tuturor simțurilor).

— Din non-cunoaștere vin formele *(Sankara)* — zice Buddha —, formele gîndirii care dau formă lucrurilor, de aici naște conștiința, din dorința simțurilor se naște dragostea de a exista, de viață. Din aceasta se nasc dorința de a deveni, apoi nașterea, bătrînețea și moartea, durerea, grija, neliniștea, disperarea.

— Buddha a fost tentat de demonul *Mara ;* împotriva mijloacelor de intimidare, e apărat de șarpele *Mucalinda*, regele șerpilor, care-l înfășoară cu corpul său, protejîndu-l contra furtunii șapte zile, apoi, cînd totul se termină, el se transformă într-un tînăr care îl omagiază. Șarpele *Mucalinda* reprezintă corpul astral al omului, sediul sensibilității. *Corpul astral* — numit astfel de Paracelsus, pe considerentul că se află în raport magnetic cu astrele.

— *Zoroastru :* Plinius zice că e cu 1 000 de ani anterior lui Moise ; Hermippe, care i-a tradus în grecește cărțile, zice că a trăit cu 4 000 de ani înainte de războiul Troiei ; Eudoxiu, cu 6 000 de ani înainte de moartea lui Platon.

— Platoul Iranului se numea *Aryana Vaeya*. Toată istoria arienilor primitivi e istoria luptelor cu turanienii mongolici. La începutul lui *Zend-Avesta* se vorbește de *Rama hindus*, sub numele de *Yima*, și care apare în legendele persane sub numele *Djamshid*.

— Unii gnostici și unii rosicrucieni identificau în *Vahumano*, inițiatorul lui *Zoroastru*, pe *Melchisedec*, inițiatorul lui *Abraham*.

— În *Zend-Avesta* (descoperită și tradusă de d'Anquetil Duperron) e și povestea unei tentații exercitate de Ahriman asupra lui Zoroastru.

— *Ahura Mazda* = *aura, aureola soarelui.*

— Cel mai înalt *ziggurat* = 250 picioare = cca 75 de metri.

— După Diodor din Sicilia, tradiția magilor era foarte veche (50 000 ani, ceea ce este exagerat).

— *Mane, Thekel, Phares* = *Număr, Greutate, Măsură*, sau, după preoții noștri : *Numărat, Cîntărit, Măsurat*, iar după ezoterici : *Înțelepciune, Justiție, Economie.* Episodul lui Daniel a fost considerat legendar, dar s-au descoperit cuneiforme în care regele Baltazar e numit *Bel din Asur*. Cît despre interpretarea cuvintelor, se știe că *Mene, Manas, Man* arată, în toate limbile indo-europene, intelectul uman *(minte, mens, to mean).*

— *Istar* era zeița cea mai populară din Babylon, zeița lunei, ca și Venus caldeeană. Dar tradiția secretă îi dădea un sens mai profund unind-o cu *Adar-Assur*, zeu misterios și puțin cunoscut, Lucifer caldeean. Înainte de crearea pămîntului, Lucifer, arhanghel rebel, evocase, prin puterea dorinței sale, pe *Lilith, Mylitta, Eva astrală, Eva primă* din care voia să-și facă soție și să stăpînească universul. Pentru asta a fost prăvălit în abis, iar Lilith, separată de iubitul ei celest, deveni *femeia pămînteană*, jumăta-

tea bărbatului, sufletul umanității. Această putere cosmică a eternului feminin fu adorată în Asia sub numele de *Mylitta, Istar, Astarteea.*

— După Herodot, partenogeneza era avută în vedere de preoții din Babylon și Theba în secolul al V-lea î.e.n. În ultimul turn al *zigguratului* nu pătrundea decît o fecioară, noaptea, pentru ca zeul să se culce cu ea. Marii profeți au fost concepuți de un om și o fecioară, cufundați într-un somn magnetic, deci moralmente virginitatea era salvată. Așa se explică *imaculata concepțiune* — e deci o fuziune astrală cu caracter mistic, care dă corpului noului-născut o puritate deosebită.

Apollo și Dionysos

Ionienii veniți din Asia sunt cei pe care hindușii îi numesc *Yavanas,* adică cei care adoră pe Iona, facultatea feminină a divinității și forțele receptive ale naturii fecunde.

— Dorienii, rasă războinică, venită din Nord, din recile cîmpii ale sciților, peste munții goleși ai Traciei. Ei purtau pe Apollo hiperborean, care încarnează elementul mascul al geniului grec.

— Unitatea panteonului grec și ierarhia ritmată sunt aceleași la ionianul Homer și la dorianul Hesiod.

— De unde emană autoritatea tribunalului *Amphictionilor,* care hotăra în raporturile dintre cetăți, fie ele ioniene sau doriene.

— Europa a fost transportată de taur din Asia în Creta, imagine a emigrărilor ioniene și a numeroaselor răpiri de femei.

— Apollo, zeu dorian, inspirator al înțelepciunii și divinației, mesager strălucitor al insondabilului azur și al luminii increate care doarme în noaptea primordială.

— Dionysos este un zeu al sacrificiului și al voluptății, al morții și al renașterii, al reîncarnării și al încarnării.

— Apollo e zeul static al revelațiunii, și Dionysos e zeul dinamic al evoluțiunii.

— Întîlnirile, conflictele și alianțele lor constituie însăși istoria sufletului grec, din punct de vedere ezoteric. Această istorie are 3 etape : orfismul primitiv, *Misterele din Eleusis* și tragedia din Athena. De fiecare dată se soldează cu o victorie a principiului apolinic asupra celui dionisiac.

— Lăsat singur, Dionysos declanșează pasiunile sau se pierde în infinit, dar sub disciplina lui Apollo își desfășoară farmecele și forțele sale miraculoase. Pactul dintre Apollo și Dionysos este capodopera religiei elenice și secretul Greciei sfinte.

— Nietzsche caracterizează fenomenul apolinic ca un fenomen de vis, iar fenomenul dionisiac ca unul de beție. Visul aduce frumoase viziuni, beția produce un fel de fuziune între sufletele ființelor și elementelor. Pentru aceasta, Nietzsche numește pe Apollo principiu al individuațiunii și pe Dionysos principiul

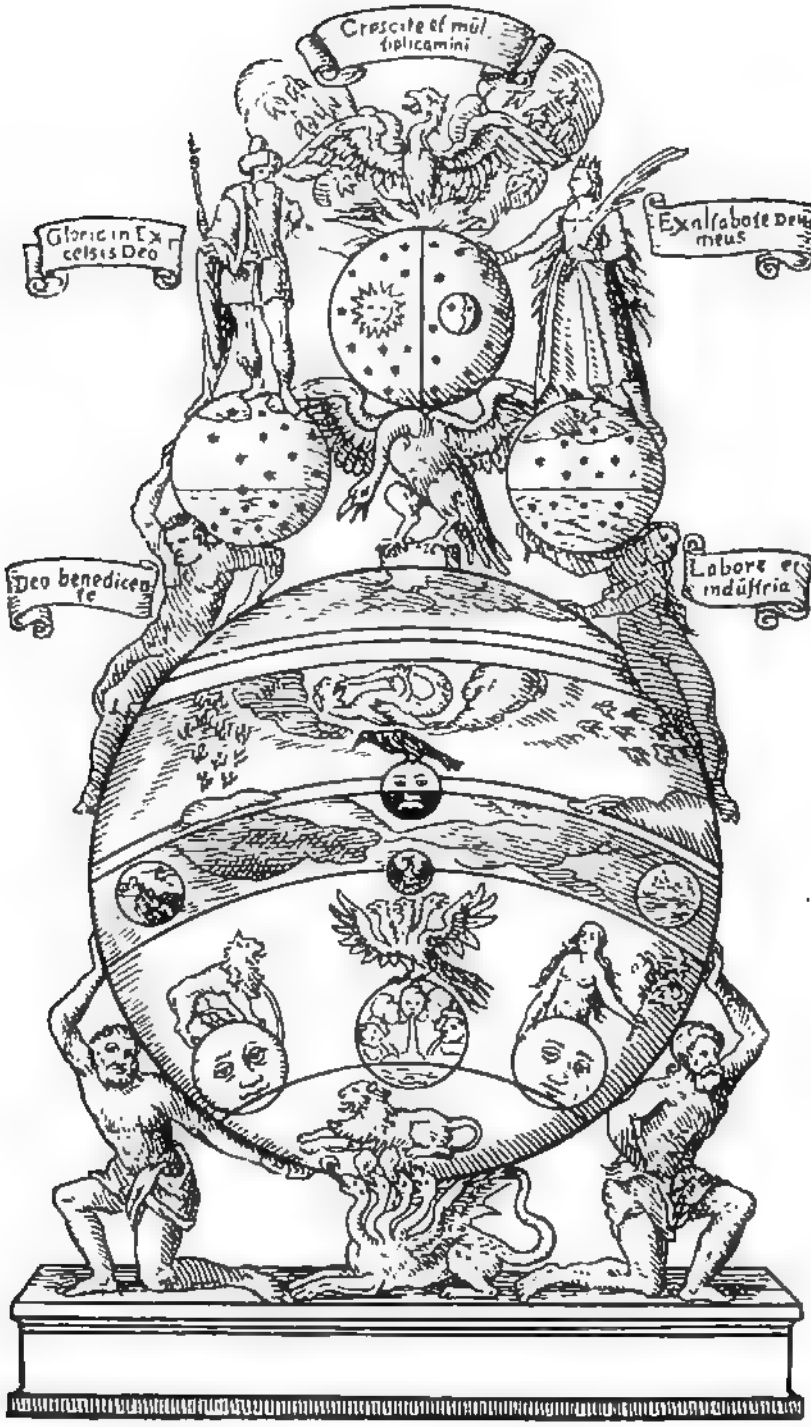
Crescite et mul
tiplicamini
Gloria in Ex
celsis Deo
Exaltabote De
meus
Deo benedicen
te
Labore e
industria

identificării cu natura. Contrast între seninătatea contemplativă a rapsozilor epici și pasiunea tumultuoasă a liricilor greci ; apoi Nietzsche face considerații asupra naturii primitive a ditirambului.

— Din vremea vechilor pelasgi, Zeus-Jupiter domnea singur pe cîteva vîrfuri ale Thraciei și ale Thessaliei, unde avea un sanctuar la Dodona. Mai erau în Arcadia, în Creta, pe muntele Ida.

— Preotesele hiperboreene din Delos — *fecioarele deliade*, cum au fost numite de Homer — deci tot fecioare.

— Apollo a fost născut în genunchi de Leto, în fața palmicrului din Delos ; asupra nașterii în genunchi sunt niște considerații foarte interesante — de căutat în fișe ; se pare că populațiile anterioare acheenilor cunoșteau acest mod de a naște.

— Lîngă *fîntîna violetă*, numită *Hipokrene*, apar Muzele în viziunea lui Hesiod ; ele coboară din înzăpezitul Olympos, cu picioarele goale, înfășurate într-un aer dens, cîntă imnuri zeilor : *„Păstori, care dormiți sub cerul liber, neam grosolan care nu sunteți decît niște brute, noi știm să vă spunem multe minciuni asemenea lucrurilor adevărate, dar știm să spunem și adevărul atunci cînd vrem s-o facem“*.

— Ca și Homer, Hesiod numește Muzele *fiice ale Mnemosinei*, cuvînt ce poate fi tradus cu *Înțelepciune a memoriei*. *Mnemosine* reprezintă în realitate memoria universală a naturii, lumina astrală, element eterat în care plutesc imaginile trecutului.

— Apollo este, de asemenea, zeul divinației și al înțelepciunii.

— Lucretius spune că oamenii văzură mai întîi formele sublime ale zeilor în somn.

— Apollo profetiza la Delphi prin Pithya — instituție care urcă în noaptea timpurilor. Eschyl spune, prin gura Pithyei, în *Eumenidele*, că, înaintea lui Apollo, Pithya profețea la Delphi în numele a 3 alte divinități : *Terra*, *Themis* și *Phoebe* — aceasta presupune secole întregi pentru fiecare din aceste divinități. Grecii numeau *Sybillae* pe cea mai veche dintre *pythonise*, preoteasă a lui Phoebe, căreia îi atribuiau aceste ciudate cuvinte : *„cînd voi muri, voi merge în lună și voi lua chipul ei ; voi fi în aer ca un suflu cu vocea și rumoarea universală, eu voi merge peste tot“*.

— Pontiful lui Apollo purta numele de profet și interpreta oracolele. Plutarch a fost preot al lui Apollo la Cheroneea și filosof platonician (vezi Plutarch, *Opere morale*). Se pare că starea de extaz produsă de emanații provoca niște cuvinte spuse în versuri. De verificat.

— Se pare că prorocirile Pithyei nu erau fără neplăceri fizice pentru ea ; suferea o intoxicație, se apropia de locul profețiilor cu groază, după inhalare urma o stare de beție, o furie sacră, paloare. Ea trece printr-o lumină, aude zgomotele surde ale mării, Apollo varsă uitarea în sufletul ei ; uneori se murea. Scena e povestită cu lux de amănunte de Lucian. Facultatea profetică a drogului : drogul — tentația altei lumi

— o evadare din contingent ; Pythagora și Platon onorară aceste profeții — ei numeau delirul divin *mania, horii*, în latină *furror divinus* — ca fiind modul de cunoaștere cel mai direct și cel mai elevat. Scrupulosul Aristoteles recunoaște că există o *știință a viziunii spirituale*.

— Din Herodot se vede că preoteasa de la Delphi, preoteasă a unui cult masculin, se adresează lui Xerxes, cu numele de *fiu al femeii*, deoarece în Asia erau adorate în principal zeițele — culte feminine.

— Ca ultim grad de inițiere îi era arătată neofitului statuia zeului pe soclul căreia scria : *Bucură-te* (Xaire). (De aici, *Ura. Ura ! ?* Exclamația de *ura ! ?)*

— Apollo știe tot, Dionysos nu știe nimic, dar este totul.

— Zei olimpieni : Zeus, Hera, Apollo, Pallas ; zei chtonieni : Demeter, Persephone, Pluton, Hecate, Dionysos. Prima grupă reprezintă religia oficială, cea de a doua — religia misterelor, cea mai veche și cea mai respectată. Demeter, adică mama zeilor, era cea mai veche, căci și pelasgii din Arcadia o onorau, zeiță cu cap de cal, cu o porumbiță într-o mînă și un delfin în cealaltă, însemnînd că ea a zămislit fauna terestră, marină și păsările. Corespundea Naturii.

— Senzații submergente. Cultul lui Demeter coboară pînă în timpurile primitive ale rasei ariene.

— Persephone, fiica lui Demeter, este sufletul omenesc care se împarte între cer, pămînt și tenebre și care rezumă toate tragediile umane în cele trei acte : naștere, moarte, renaștere. Persephone era avertizată să nu culeagă narcise, floarea ispititoare, creația lui Eros, dar ea n-a ascultat, și atunci Pluton a răpit-o.

— Familia lui Eumolpos, probabil inițiat în Egipt în acest cult, fondă prima *Misterele din Eleusis* și păstră privilegiul ereditar mai mult de 1 000 de ani.

— Prin magia cuvîntului și muzicii, se invoca *invizibilul* în forme plastice — *arta de a transcende.*

— Persephone rămînea etern fecioară, flacăra dorințelor lui Pluton o învăluia fără să o corupă.

— Triptolemos este fondatorul eponim al templului din Eleusis.

— Onomacritos, poet ; i se atribuie acest vers : *Zeus este soțul și soția veșnică*.

— *Bacchantele* adorau un zeu cu cap de taur numit Bacchus, simbolizînd forțele generatrice și instinctul brutal.

— Orpheus puse ordine în haosul panteonului elenic. După el, Zeus se uni cu sufletul lumii, conceput ca o fecioară *(Kore)*, și dădu naștere lui Dionysos-Zagreus, adică *Dionysos sfîșiat*. Sfîșiat de titani, Athena îi salvă inima ; din fumul cenușii sale și a titanilor trăsniți se născură oamenii. Se arată dubla origine a omului, aceasta e concepția centrală a misterelor grecești.

— Dionysos era un zeu multiplu, împărțit în întreaga umanitate. La Eleusis se cunoșteau trei Dionysos : Dionysos-Zagreus, al lui Orpheus ; în epoca eroilor, un alt Dionysos, plecînd din Grecia, cuceri Asia, ca

zeu al vieţi şi al bucuriei (acesta nu era născut din Demeter, ci dintr-o muritoare, Semele); era un Dionysos, *păzitor al pragului*, adică paznic al propriei tale lumi interioare. Rari aleşi ajungeau să-l vadă pe cel de-al treilea Dionysos, care în realitate era primul, cel sfîşiat de titani şi împărţit în oameni, iar ulterior reconstituit.

— Orpheus, vorbind despre Dionysos: Zeii sunt născuţi din surisul său şi oamenii din lacrimile sale.

— Drama reprezentată în temple se termina cu căsătoria simbolică dintre Dionysos, reînviat, şi Persephone — *hieros gamos*.

— Demeter — mama primordială, Persephone — sufletul nemuritor, iar Dionysos — Eul cosmic.

— Culte orgiastice populare — corybanţii, menadele.

— *Eskato, Bebeloi* — *Înapoi, profani*, striga heraldul din Eleusis la ceremonii.

— Tragedia nu a fost la origine decît o evadată din mistere şi o intrusă în viaţa cetăţii.

— Paralel cu cultul lui Dionysos, Demeter şi Persephone, care urcă în negura timpurilor, cultul popular al lui Bacchus nu încetă să existe.

— Un poet rural, Thespis, aduse pe scenă pe Dionysos într-un cor de satiri, care răspundea cu strofe ritmate povestirilor sale. După el, Susarion scoase în evidenţă toate detaliile rizibile, comedia. Satirul reprezintă în comedia greacă omul primitiv, minat de instincte sexuale dezlănţuite.

— Bărbatul e creator, iar femeia doar matrice — aşa pare să se explice în societatea patriarhală preponderenţa bărbatului asupra femeii.

— În exaltaţia lor, trupele de bacante care jeleau pe Dionysos sfîrşiră prin a avea halucinaţii; e apogeul ditirambului. Talentul pare deci la început posibilitatea de a avea halucinaţii.

— În orice caz, se naşte o dedublare a conştiinţei, o proiectare a viziunii interioare în acţiune — aceasta e tragedia. Cea mai puternică dintre arte e născută din setea unui zeu şi din dorinţa omului de a urca pînă la originile sale. Thespis fu primit cu entuziasm la Athena. Solon îl întreabă dacă nu îi e ruşine să spună poporului atîtea minciuni sfruntate. Apoi, fiindcă poporul nu mai putea fi frînat, se instituí o comisie care să aleagă piesele, şi tragedia deveni o instituţie a Athenei.

— Tribunalul Areopagului a înlocuit legea talionului cu o lege mai clementă, în care vinovatul, dacă îşi recunoaşte fapta, poate fi lăsat liber.

— Eschyl, care a pus în gura personajelor cuvinte care jigneau pe Zeus, a scăpat numai refugiindu-se şi luînd în braţe altarul lui Dionysos; gata să fie condamnat de Areopag să bea cucută, cineva a depus în favoarea sa, declarînd că nu era un iniţiat. În orice caz, el a murit în exil.

— Sophocles e inventatorul evoluţiei psihologice.

— Sokrates a refuzat să fie iniţiat în mistere, fiindcă nu voia să cunoască lucruri comunicate sub jurămîntul tăcerii şi pe care n-ar fi avut dreptul să le judece în public. Euripides e discipolul cel mai fanatic al lui Sokrates, acest maestru al îndoielii. S-ar putea spune că el nu

scria decît pentru acest singur spectator. Euripides e inventatorul patéticului. El a murit după o viață de glorie la curtea regelui Macedoniei, Archelaos, sfîșiat de o haită de dulăi.

— Tragedia este pentru Aristoteles un *katharsis*, purificație prin teroare și milă.

— *Despre Christos:* fiecare din *Evangheliі* corespunde unui alt grad de inițiere și prezintă o altă latură a naturii lui Iisus Christos.

— Nazarinenii erau o sectă numită așa fiindcă purtau părul lung.

— Aurul, smirna și tămîia simbolizau înțelepciunea, mila și puterea voinței.

— Essenienii — numele vine de la *assaya = medic*; essenienii se considerau medici de suflete.

— *Porumbelul Iona* înseamnă, în lumea astrală, *eternul feminin, celest, arcană a amorului, a dragostei divine*. La botezul lui Christos vocea a spus: *Acesta este fiul meu mult iubit, pe care l-am zămislit* — așa e consemnat în *Evanghelia* ebraică primitivă; acestor cuvinte li s-a substituit de biserică: *întru care eu am binevoit* sau *în care eu mi-am pus toată dragostea*, ceea ce ar fi o construcție pleonastică *(Istoria plagiatului)*.

— În educația lui Christos găsim cele patru etape formulate de Pythagora: 1. Preparația sau instrucția — *paraskein;* 2. Purificarea — *katharsis;* 3. Iluminațiunea (desăvîrșirea) — *teleiotis*; 4. Vederea de sus sau sinteza — *epifania*.

— Lazăr e cel mai enigmatic personaj din *Evangheliі;* nu-l menționează decît Apostolul Ioan, nu apare decît pentru scena resurecției. Tradiția rosicruciană susține că Lazăr ar fi chiar Apostolul Ioan, care nu s-a numit din modestie, din pudoare, pentru a nu se arăta mai presus de confrații săi. Această resurecție n-ar fi decît un grad de inițiere, practicat și în Egipt, unde inițiatul era cufundat de hierofant într-un somn adînc, vecin cu moartea. Christos, a cărui misiune a fost de a divulga misterele în fața lumii întregi, a vrut să facă pe discipolul său preferat să treacă criza supremă care duce la cunoașterea directă a adevărului.

— Apostolul Pavel a fost cooptat ulterior, după moartea lui Christos; mai curînd el este acela care s-a impus și a făcut și o operă propagandistică bună pe o arie geografică foarte întinsă.

— Ezoterismul creștin nu se constituie solid decît în secolul al IV-lea, cu acel misterios și puternic *Manes*, tatăl manicheismului. Doctrina lui nu se cunoaște decît din respingerile și calomniile adversarilor săi. Originalitatea gîndirii lui a fost că el concepea răul ca o contrapondere necesară a binelui; el introducea în creștinism ideea reîncarnării. Sfîntul Augustin a fost manicheean, apoi a devenit inamic jurat al acestei credințe. Ideea manicheeană s-a răspîndit în Occident; katharii o propagară în Ungaria; albigenzii în Franța; templierii în toată Europa și în Orient. Templierii au fost masacrați în toată Europa în aceeași zi și se continuă pînă ce toți membrii au fost exterminați. Idem, albigenzii. Arhivele lor au fost arse. A fost masacrul papalității contra ezoterismului creștin.

— Totuşi Rezencreuz, în secolul al XVII-lea, fondă secta *Rose-Croix*. Ideea lor : paralelismul absolut care domneşte între microcosm şi macrocosm.

— Ocultişti ai secolului al XVII-lea : Court de Gebelin, Fabre d'Olivet, Eliphas Lévy, Saint Yves D'Alvey.

Faust-ul lui Goethe este o antologie a ocultismului. De asemenea, *Manfred* şi *Cain* de Byron, *Prometheu eliberat* de Shelley.

— H. Bergson : stările profunde de hipnoză, în care eul îşi schimbă personalitatea şi îşi creează lui însuşi obiectul, vor deschide porţile metafizicii, de o jumătate de secol exilată în mod ruşinos din filosofie.

— Primii iniţiaţi ai Sfîntului Graal povesteau despre Lucifer o legendă pe care au reluat-o rosicrucienii. În căderea lui, Lucifer a pierdut un smarald, din care mai apoi a fost tăiată cupa în care Iosif din Arimateea a colectat sîngele lui Christos.

Din *Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures* de Lévy Bruhl :

Popoarele primitive îşi reprezintă obiectele fabricate ca trăind asemenea plantelor, animalelor hibernale sau oamenilor adormiţi. Este un fel de viaţă surdă sau mai puţin puternică, capabilă să funcţioneze pasiv, prin rezistenţa sa, şi activ, prin căi oculte, putînd produce binele sau răul.

— Încifrarea în simboluri este un fenomen de transmitere a unei înalte culturi.

— Ocultismul este secretul de a face ceea ce nu poate face natura. Pentru egipteni, nimic nu exista înainte de a fi fost vorbit. Nimic nu a existat înainte de a se fi rostit numele său cu voce tare. De aici locul foarte important acordat formulelor rituale. (Poate şi ideea de *logos creator* din brahmanism şi creştinism.)

— Acest cult al cuvîntului se aplica la ceea ce s-ar putea numi *modalităţi armonice*. Găsim deseori afirmată necesitatea ca vocea care pronunţă cuvîntul să fie justă. Trebuia un oarecare ritm în pronunţare, pentru ca cuvîntul să aibă întreaga lui eficacitate. (Atenţie — aici se nasc ritmul, prozodia, prin care se comunică cu zeul.)

— După egipteni, omul se compunea din mai multe părţi : corp *(keth)*, suflet *(ba)*, umbră *(khaibit)*, spirit *(khou)* şi dintr-o dublă imagine invizibilă *(ka)*. Cînd omul murea, ei îşi închipuiau că sufletul zbura la stele, sau se contopea cu soarele, cu sufletul universal. Sufletele erau socotite ca emanaţiile corpurilor, acest suflet n-avea nimic din personalitatea mortului, căci el era de esenţa însăşi a materiei universale a vieţii. Spiritul avea ceva din personalitatea mortului. După moarte, el pleca în lumea Manilor. El se înfrupta din ofrandele prezentate. *Ka* (geniul şi dublul corpului) rămînea pe pămînt. Era imaginea invizibilă a mortului, care se încorpora în statui. Prin mijlocirea acestuia, mortul consuma din darurile pe care i le făceau cei vii. (S. Freud, *Totem and Taboo.)*

Se crede că primitivii au ajuns la concepţiile animiste, dualiste prin analogie cu somnul, cu visele sau moartea, care seamănă cu somnul.

— Vrăjitoria şi magia ar fi nişte *tehnici* ale animismului.

— Potrivit concepţiei oamenilor primitivi, numele este o parte dintr-o persoană, o parte esenţială ; deci, dacă cunoşti numele unei persoane sau al unui spirit, ai căpătat o oarecare putere asupra lui. Canibalismul derivă de aici. Absorbind părţi din corpul unei persoane, noi căpătăm acele însuşiri. De aici derivă şi precauţiile şi restricţiile : o femeie gravidă va evita să mănînce carnea anumitor animale, pentru ca însuşirile rele ale acestora să nu se transmită copilului.

Din *L'Iran antique, Elam et Perse* de Clément Huart :

Se pare că există o unitate în istoria anumitor grupuri umane. Dacă nu putem afirma că originea lor e unică, nu se poate afirma nici contrariul, şi solidaritatea lor, astăzi manifestă, apare ca foarte veche ; oricît de îndepărtate au fost unele de altele, ele au avut între ele raporturi adesea foarte strînse.

— Mişcările care au adus triburile ariene în India se termină în secolele al XIV-lea şi al XII-lea î.e.n., dar originea lor o aflăm în preistorie.

— După J. Przylusky, magii ar fi fost turanieni nomazi, păstori adoratori ai focului celest, care au răspîndit acest cult în Asia occidentală. Zoroastru ar fi putut exista ca om pe la 1100, deoarece la această dată se instituia un cult, degajat de sacrificiile sîngeroase care murdăreau toate altarele popoarelor ariene.

— Panteonul iranian e lipsit de zeiţe — religie pură şi activă care nu face loc nici ascetismului, nici voluptăţii.

— Redactarea *Avestei* s-a făcut abia cu 2 sau 3 secole după Christos.

— Se constată o predilecţie a popoarelor primitive din antichitate pentru culoarea roşie.

— Arieni : kassiți, huriți, luiți, hittiți și medo-perși, care s-au infiltrat în mod pașnic în Orientul Apropiat, începînd cu secolul al X-lea.

— Indo-europenii intră în istorie călare. Caracter comun — dresajul calului. Ei intră în istorie în secolul al IX-lea, cînd se întîlnesc cu asirienii. Regele hittit numește calul — *animal din est*; calul a facilitat enorm migrațiile și cucerirea indo-europenilor.

— Elamiții, ca și sumerienii, ca și kassiții, erau asiatici.

— În Elam, fiecare oraș își avea zeul său ; cînd era învins, i se lua zeul. După obiectele și alimentele găsite în morminte, s-ar părea că exista o oarecare credință în existența după moarte, fără ca aceasta să constituie o religie.

— Lucerna *(Medicago sativa)* a fost adusă din Media în Grecia de expedițiile lui Darius. *Mezanderanul* (probabil via primitivă), piersicul *(Malum persicum)*, rodia, iasomia, liliacul, mirtul provin de aici. Idem, trandafirul — *roza* — în toate limbile derivă de la cuvîntul zendic *varedha* — plantă prin excelență.

— Scrierea cuneiformă persană se desfășura de la stînga la dreapta, ca scrierile din Europa.

— Sumerienii par a fi inventat scrierea la sfîrșitul timpurilor preistorice.

— *Avesta* e scrisă în scrierea *zend*, existînd strînse legături între limba *zend* și *sanscrită*.

— În Turkestanul chinez s-au descoperit și alte limbi indo-europene : *sogdiana* și *tokariana* — care se apropie mai curînd de grupul european decît de cel indo-iranian. *Sogdiana* a fost în Evul Mediu instrumentul unei culturi avansate și limba internațională a întregii Asii Centrale. *Sogdiană* — după provincia *Sogdina*, în regiunea Samarkandului. Alfabetul *sogdian*, devenit mai tîrziu *uigur* prin apropierea lui de limba turcă, a dat naștere alfabetului mongol și manciurian, încă în folosință la aceste două popoare. Limba *sogdiană* urcă la indo-europeană, prin iraniana septentrională ; n-are corespondent în epoca actuală decît în limba *yaghnobi*, vorbită în valea de sus a Zerafshanului, și în *osseta*, dialect iranian din Caucaz.

— Limba elamită nu e nici indo-europeană, nici asiatică ; Marr o numește iafetică, după grupul limbilor caucaziene încă existente.

— Vechile limbi iraniene formează cu limbile din nordul Indiei limbile indo-europene sau ariene. Întîia e vechea persană, limba *Avestei*, adică limba *zend*. Vechea persană e o indo-europeană de aspect arhaic, apropiindu-se de sanscrita în care sunt scrise *Vedele*.

— Limba literară persană a fost limba savantă scrisă în India pînă în 1835, cînd s-a desființat Compania engleză a Indiilor orientale.

— *Osseta* — limbă vorbită de popoare iraniene care locuiesc în văile și trecătorile Caucazului mijlociu ; după alții, poporul *osset* pare a fi descendent din sarmații și sciții Pontului Euxin și au fost cunoscuți în Evul Mediu sub numele de *alani*.

— Cea mai veche prezență a omului pe podișul iranian după oseminte descoperite recent la Sialk : mortul e culcat direct pe pămînt, pe o coastă, cu picioarele ușor îndoite ; a fost uns cu un colorant puternic

care a pătruns la os şi a colorat profund scheletul.

— Săpăturile de la Tepe Sialk au dat la iveală două schelete de tip proto-mediteranean, patru de tip proto-iranian şi un mezocefal. Tipul proto-mediteranean se aseamănă cu rasa mediteraneană actuală, dar cu unele diferenţe. Nu se ştie dacă tipul proto-iranian, descoperit în tot Orientul Mijlociu, Egipt, Asia anterioară, de la Mediterană la Indus, din Golful Oman la Caspica, idem în Palestina, Mohenjo-Daro, e anterior celuilalt, sau invers.

— În Iran sunt nişte munţi, Zagros, care duc la Zagreus — tatăl lui Ormuzd şi Ahriman.

— Sepulcruri rectangulare.

— Dinastia akkadiană care a domnit în Babylon a fost întemeiată de Sargon în secolul al XXVI-lea sau al XXV-lea î.e.n.

— *Gliptică* = *sculptură prin scobirea materialului.*

— Interesant e că, şi în arta elamiţilor, bustul e prezentat din faţă şi restul corpului din profil — ca şi la egipteni.

— O cetate elamită se numea *Zabshalum* (poate de aici vine *Avesalon ?*).

— În *Ur* domnea un rege păstrat cu numele incomplet în inscripţii : *El ... louhhan.* (Apropiere de numele biblic *Abraham* — care a fost rege în *Ur* şi care l-a adus pe evrei în Palestina.)

— Kassiţii, huriţii, hittiţii, luiţii (încă un popor necunoscut) sunt martorii infiltraţiei prime a indo-europenilor în Orientul Apropiat asiatic. Kassiţii au introdus, ca toţi indo-europenii, folosirea calului.

— *Omul-taur* provenea dintr-o antică tradiţie sumeriană.

— Sabia de fier e de origine europeană, spre deosebire de toporul cu locaş pentru mîner, care e de origine sumeriană.

— Hipomancie = divinaţie cu ajutorul cailor ; cel al cărui cal va necheza primul va fi rege.

— *Film :* la tiranul reţinut la palatul suzeranului său este trimis un sclav ; acestuia i se rade capul în taină şi pe pielea capului e tatuată ştirea că poporul e gata să se revolte pentru a-l salva.

— După înfrîngerea de la Sardes, Darius ordonă ca în fiecare zi un sclav să-i aducă aminte, la fiecare masă, de aceasta, pentru a-şi menţine dorul de răzbunare.

— Sub domnia lui Xerxes avu loc o încercare de a înconjura Africa, la un secol după amiralul cartaginez Hannon. Persianul Sastaspes, condamnat la această expediţie pentru a scăpa de pedeapsa cu moartea, trecu Gibraltarul şi navigă multe luni în direcţia sud. Nu îşi putu împlini periplul şi, înapoiat la curtea lui Xerxes, fu crucificat din ordinul regelui.

— Se poate face un film cu *Anabasis*, unde Xenophon, din simplu însoţitor civil al armatei, devine comandantul ei.

— Alexandru muri în palatul lui Nabucodonosor, la 32 de ani, în 13 iunie 323 ; corpul său îmbălsămat fu transportat la Alexandria, unde se găseşte şi astăzi, dar într-un loc necunoscut de mult, poate sub mormintele membrilor familiei kedivului Egiptului care înconjoară moscheea lui Daniel.

— Sub domnia lui Cambyses, Sisamnes, unul din judecătorii regali,

fu condamnat la moarte, apoi jupuit, pentru că a primit bani ca să dea o hotărîre injustă. Cu pielea lui a fost acoperit scaunul de pe care se împărțea judecata, și Cambyses făcu judecător pe fiul celui executat, obligîndu-l să împartă dreptatea de pe scaunul capitonat cu pielea tatălui său. Artaxerxes puse să se jupoaie de vii judecătorii care au dat sentințe injuste și să se capitoneze scaunele de judecată. Înalta trădare era pedepsită cu decapitarea sau tăierea brațului. Întreaga familie suferea pedeapsa aplicată șefului ei.

— Cultul lui *Ahura Mazda* era foarte abstract; divinitatea nu era vizibilă, rugăciunile se adresau unui foc întreținut pe un altar de piatră. *Mithra* și *Anahita* apar mai tîrziu; o zeiță împrumutată probabil din Assyria era planeta Venus — apropiere cu numele de Aphrodite. *Mithra* era foarte vechi în conștiința iranienilor, cu toate că introducerea lui în cultul regilor nu urcă mai sus de secolul al V-lea. În secolul al XIV-lea î.e.n., e menționat cu *Varuna*, *Indra* și *Nastatiaiya*, ca zeu al statului Mitani în Mesopotamia de nord. În religia pre-avestică, el face rolul de mediator între lumea de sus și lumea inferioară și tenebroasă.

Poporul adora cele patru elemente: *lumina* (de zi și de noapte, luna și soarele), *apa*, *pămîntul* și *vîntul*. Magii făceau sacrificii, intonau o *teogonie* (la baza poeziei, muzicii, teatrului stau oare cîntecele sau lamentațiile sacre?). Ideea de sacrificiu și ideea dezmembrării unor zei și eroi: Dionysos, Osiris.

— Dansul se putea naște din gesturile rituale și din mișcările extatice și epileptice care însoțeau sacrificiul. Apoi se pare că în jurul focului se încingea o horă. Perșii sacrificau berbeci și tauri.

— În epoci preistorice, iranienii și indienii formau un singur popor, iar credințele acestora au fost păstrate oral de magi și s-au cristalizat în epoca Sassanizilor într-un corpus unic care a fost numit *Avesta*.

— Perșii ungeau corpul morților cu ceară și numai după aceea îi îngropau; magii nu îngropau corpurile decît după ce acestea erau sfîșiate de un cîine sau de o pasăre. E o înmormîntare specială a magilor, preconizată, dealtfel, de *Avesta*, în ceea ce privește pasărea, nu și cîinele. După Strabon, obiceiul de a expune cadavrele spre a fi devorate de fiare era un obicei al populațiilor din munții Pamirului, introdus în timpul său în Bactriana. Obiceiul s-a păstrat la perși. Religia oficială a perșilor nu recunoștea decît un zeu suprem și sub el alți zei nenumiți.

— Coloana persană avea drept capitel un bucraniu, apoi, sub Xerxes, un licorn cu labe de leu.

— *Hypogee* = *morminte săpate sub stîncă, în stîncă*. Perșii n-aveau temple; focul etern era întreținut de magi.

— *Stejarul* = *yaka*, în persană; *Eiche*, în germană; *oak*, în engleză — zis și *lemnul etern*.

— *Edicul* = *rampă inferioară, esplanadă, propilee*, stîlpi sculptați în *ronde-bosse*. Taurii persani n-au decît patru picioare, în timp ce cei asirieni au cinci. E vorba de ruinele din Persepolis.

— Sala din palatul din Persepolis a fost incendiată de Alexandru sub inspirația curtezanei Thaïs.

Eugen Barbu

— Inventarea monedei se atribuie Lydiei sau Ioniei. Autorul Gyges, fondatorul dinastiei Mremnazilor, a scos cele mai vechi monezi, un fel de globule neregulate, cu mai multe înțepături pe una din fețe.

— Împăratul roman Augustus a dat regelui parților o sclavă numită *Musa*, care contribui la întinderea influenței romane în Asia. Musa voia să pună mîna pe succesiunea la tron pentru fiul său, Phraates, și chiar a otrăvit pe bătrînul rege. Ea domni împreună cu fiul său și bătu monede cu chipul ei, dar domnia lor nu dură decît doi ani.

— Traian nu s-a numit numai Dacicus, ci și Parthicus.

— *Pyraethes = preoți ?* — preoții magi care îngrijeau focul (de verificat, nu e ceva sigur).

— *Religia lui Mithra.* Mithra — menționat în secolul al XIV-lea î.e.n. ; în primul secol î.e.n., religia lui se răspîndește în Europa. Pînă în epoca lui Constantin fu un rival redutabil al creștinismului. În epoca romană, Chaldeea era pămîntul sfînt al mitraiștilor. Magii au stat multă vreme refugiați în Chaldeea, și, deci, religia lor a fost influențată. Sfîntul Ieronim știa că sunt șapte grade de inițiere în misterele lui Mithra. Se treceau încercări : ochi legați, mîini legate, salt deasupra unui șanț cu apă, apoi un liberator te dezlega. Gradele se numeau : *corb, cryphius, miles, leu, persan, heliodromus* și *pater*. La ceremonii se purtau măști — și teatrul a apărut mai întîi cu măști. O imortalitate glorioasă era rezervată inițiaților, cult bazat pe o înaltă morală care favoriza acțiunea,

cult militar răspîndit grație auxiliarilor orientali din armata romană.

— Eponim, străbun eponim.

— Unul din fiii lui Tridate, Adhernase, fiind ucis pentru cruzimea sa și neavînd succesor, iar soția lui legitimă nefiind însărcinată, răsculații încoronară pe viitorul copil al unei concubine a regelui, care era însărcinată. Deci, următorul rege, Sapor II, a fost încoronat înainte de a se naște.

— Ucizi un delapidator umplîndu-i gura cu diamantele şi rubinele furate. Sau să răsplăteşti pe cel care îţi aduce o veste bună : succesul unei armate, sau naşterea unui fiu.

— Pierderile în bătălie, la persani, se calculau astfel : înainte de luptă armata trecea şi fiecare ostaş arunca într-un coş o săgeată ; după bătălie, fiecare venea şi lua din coş o săgeată — săgeţile rămase în coş erau ale celor morţi.

— *Zoroastru* — viaţă legendară ; explicaţia numelui nu e clară : în *Zend-Avesta* se numeşte *Zarathustra* precedat de numele *Spitama*, care ar fi un fel de nume de familie, apropiat de cuvîntul *spit* — *cer* — *alb. Oushtra* înseamnă *cămilă ;* dar prima parte *Zarath* e greu de dedus din cauza grupului *th* — altfel, *zara* — *aur*, şi numele întreg ar putea însemna ; cel care posedă cămile de aur — ceea ce e greu de crezut.

— Tradiţia parţă, aşa cum se găseşte în textul *pehlevi*, plasează viaţa lui Zoroastru între secolele al VII-lea şi al VI-lea î.e.n., dată acceptată de toţi cercetătorii. (660—583 î.e.n.)

— Protectorul lui a fost regele *Vschtaspa* — nume ce se apropie de Histaspes, tatăl lui Darius I, care, de fapt, n-a fost rege, ci vicerege. Nu e o ipoteză acceptată de toţi cercetătorii. Legături de rudenie cu marii demnitari de la curtea lui Histaspes. Ultimii ani ai profetului au fost ocupaţi cu războaiele sfinte, în care chiar şi-a pierdut viaţa, la 77 de ani. Dar nici Herodot, nici Xenophon nu cunosc numele de Zoroastru. E pomenit de Xantus de Sardes, care e anterior lui Herodot. Menţiunea numelui profetului în *gatha* ne urcă în vremea *achemenizilor*, ceea ce face să concorde datele cu tradiţia.

— Învăţătura lui e bazată pe experienţa a două principii : lumina şi tenebrele, binele şi răul. Exista o tendinţă monoteistă încă din timpul Sassanizilor ; expresia *zrvan akarana* = *timp fără limite*, din *Avesta*, presupune credinţa într-un Dumnezeu unic, superior lui Ormuzd şi Ahriman (Zervan ?). *Ahura Mazda* e ajutat de 6 sfinţi *Amschaspends (amecha spenta* = *sfinţi nemuritori)*, care prefigurează şase energii spirituale : *gîndul bun, cea mai bună virtute, imperiul dorit, renunţarea generoasă, sănătatea, imortalitatea.* Ierarhia a 7 energii morale, fără a se raporta exact la *Adytia* vedică, e totuşi mult mai veche decît speculaţiile evreilor elenizaţi şi seamănă ciudat cu arhanghelii din capitolele mai recente ale *Bibliei.*

— Numărul zeilor inferiori e incalculabil în *Avesta ;* pentru perşi aerul era populat cu spirite.

— *Zem* e numit *pămîntul* — geniul pămîntului ; *haoma* e o băutură sfîntă rezervată preoţilor, care seamănă cu *soma* indienilor, ceea ce înseamnă că e anterioară separaţiei celor două ramuri.

— *Ahriman* sau *Angra Mainyu* comandă demonii numiţi *daeva ;* acelaşi cuvînt ca în sanscrită şi latină : *deva, divus. Mainyu* înseamnă *gîndire*, dar *angra* nu e clar, ar părea că e de la o rădăcină *ans*, care înseamnă *a se opune, a urî* — *anti.*

— Cu numele de Ahriman e numit un grup de 6 demoni ; trei poartă nume indiene : *Indra, Sarva,*

Nasatya, apoi *Aka*, *Mano* și *Aeshma* — pe care-l regăsim sub numele de *Asmodeu* în *Cartea lui Tobie*, trecut apoi în demonologia creștină.

— Primul om în mitologia avestică se numea *Gayomarth*.

— Zoroastrienii cred în nemurirea sufletului.

— Textul întreg al *Avestei* era scris pe 12 mii piei de bou, după tradiția persană, care au fost arse de Alexandru la Persepolis.

— În mitologia avestică întîlnim trei judecători : *Mithra*, *Sraosha* și *Rashnu* ; în Infern obscuritatea e atît de deasă, că poate fi strînsă în mîini. Între Paradis și Infern e un Purgatoriu unde se duc sufletele celor la care acțiunile rele și cele bune se contrabalansează.

— Zoroastrismul fu religie de stat sub dinastia Sassanizilor. El a avut și secte dizidente și heterodoxe : 1. *Zoroastrienii* care îl urmează pe Zoroastru ; 2. *Zervaniții* care cred că Ormuzd și Ahriman provin din Zervan — timpul fără limite ; 3. *Gayomarthienii* care admit că Ahriman provine dintr-o îndoială a lui Ormuzd.

— Doctrina magilor pare să se împace cu cea a lui Zervan și să se unească cu a lui Zoroastru, păstrînd totuși o oarecare independență.

— Două erezii au avut o importanță politică considerabilă : cea a lui *Manes* — fondatorul manicheismului —, ai cărui adepți umplură la un moment dat Europa și Asia, și cea a lui *Mazdek* — cu proiecte de renovare socială comunitariste, care erau să ducă imperiul la doi pași de prăpastie.

— *Manicheismul* — nisipurile deșertului Gobi au înghițit orașe întregi, au obligat pe locuitori să emigreze și au acoperit locuințele. Din aceste nisipuri, călătorii au văzut ieșind niște papirusuri ; de unele s-au servit pentru a astupa ferestrele. S-au făcut cercetări arheologice în localitățile Kușan, Khotsko sau Kaotchang ; de asemenea într-o ascunzătoare din grotele Tuen-huang.

— Manes a povestit el însuși că era născut într-un orășel Mardinu, în Babylonia, în 215 e.n. ; la 13 ani a avut o primă revelație divină, care s-a înnoit în 240 și i s-a poruncit să predice adevărata religie.

— Comentatorul lui Manes se numea Fihrist. Manes fu crescut de sabieni. Principiile manicheismului erau : se considera că răul a existat dintotdeauna. Elementele se dedublau : aerul, pămîntul, focul aveau două naturi, una bună și alta rea ; el nu vedea o opoziție ireductibilă decît între întuneric și lumină. El respingea tot *Vechiul Testament*, dar admitea *Evangheliile* și *Epistolele* Sfîntului Pavel. El era consolatorul promis de Iisus, ultimul apostol al lui Christos, organul de transmitere a adevărurilor divine.

— Manes a scris mult. El a inventat chiar o scriere. După 10 ani de fidelitate la manicheism, se reîntoarse la mazdeism. Manes părăsi Persia, se duse la Kașmir, în India, de unde trecu în Turkestan și în China, prin Tibet.

— După moartea lui Sapor, partizanii lui îl chemară în Persia, dar aici fu arestat, acuzat de erezie, jupuit de viu și decapitat, iar pielea lui umplută cu paie fu spînzurată.

— În fruntea bisericii manicheene se găseau 12 apostoli, apoi 62 discipoli sau episcopi, preoți, diaconi, călugări sau aleși, simpli credincioși. Baza învățăturii lui Manes era dualismul cel mai consecvent; Dumnezeu era stăpînul binelui, diavolul era stăpînul răului. Dumnezeu era ajutat de 5 Eoni: *Inteligența, Rațiunea, Gîndirea, Reflexiunea, Voința.* El creă pe *Mama vieții*, care dădu naștere primului om. Morala manicheistă ducea la un ascetism riguros. Alegii nu mîncau carne, nu beau băuturi fermentate, nu atentau la viața nici unei ființe animale sau vegetale, trăiau departe de femei. Credincioșii trebuiau doar să evite idolatria, minciuna, avariția, crima, adulterul, heterodoxia. Lumea trebuia să termine printr-un cataclism care va separa pentru totdeauna binele și răul, sufletele celor buni și ale celor răi mergînd în Paradis sau în Infern.

— Sfîntul Augustin a fost întîiul inițiat al acestei secte.

— Cartea lui Manes se numește *Comoara.*

— *Mazdeismul* admitea cele două principii: lumina și întunericul. Lumea divină era organizată ca și cea de pe pămînt. Stăpînul cerurilor era ajutat de 4 forțe: *Discernămîntul, Inteligența, Memoria, Bucuria.* Aceste 4 forțe acționau prin intermediul unor miniștri numiți: general, prezident, balvan, experimentat, ministru și băiat tînăr. Miniștrii acționau prin intermediul a 12 ființe spirituale. Pentru a suprima contradicțiile, ura, războiul, Mazdek, care găsise că răul sălășluiește în dragostea pentru femeie și pentru avere, propovăduia comuniunea femeilor și a bunurilor.

— Mazdek a scris o carte care nu mai există.

— În Persia, astăzi, creștini nu sunt decît armenii și arameenii din regiunea Urmia. Se mai găsesc mazdeeni numiți zoroastrieni.

— O colonie de mazdeeni care a plecat din Persia la începutul secolului al VIII-lea e.n. s-a stabilit în India: aceștia sunt parșii.

— Mazdeenii erau numiți adoratori ai focului; focul e simbolul lui Ahura Mazda. Urina de vacă era folosită la purificări. Morții erau expuși pe un turn spre a fi sfîșiați de vulturi; cînd nu mai rămîn decît oasele, acestea se adună într-un osuar; acesta e cimitirul zoroastrian, departe de orașe, în munți.

— *Epopeea iraniană*, numită *Shah-Name — Cartea regilor —*, poem de cca 60 000 de versuri, scris de Firdusi, poet din Tus (Khurasan). La început fură create două ființe, *Gayomarth* și *taurul primitiv.* Se povestește și de Djamshid — *shid* însemnînd *strălucitor*, iar *Djam* e același personaj ca *Yama, Yima* al Indiei, primul om. Firdusi se inspiră mult din *Avesta.*

Din *L'Antiquité : l'Orient — la Grèce — Rome* de Albert Mallet :

Egiptenii sunt de rasă semitică și sunt veniți pe valea Nilului din Asia — după Maspero. S-au infiltrat în triburi rătăcitoare. Primul rege — Menes.

— În fiecare oraș erau îmbălsămători de profesie care îmbălsămau

după trei modele: cel mai scump reprezenta pe zeul Osiris. Pentru o îmbălsămare clasa întîi se scotea creierul prin nas, cu un fier curbat, apoi se dizolva și se injecta în cap; se deschideau coastele, se scoteau intestinele, se spălau cu vin de palmier, se pudrau cu aromate, se umpleau stomacul, burta, cu *myrrhe*, *cannelle* și alte parfumuri, se cosea la loc. Corpul se punea în *natron* — *sare de sodiu*, timp de 70 de zile, după care corpul uscat se înfășura în bandelete de pînză înmuiate în clei, se înfășura în trei lințolii, apoi într-o pînză roșie, fixată cu bande în cruciș și curmeziș; mumia se punea apoi într-un dublu coșciug de lemn care reproducea aproape forma corpului; la cap era sculptat portretul defunctului.

— În *Cartea morților* se găsește rugăciunea care se punea lîngă fiecare mumie: *N-am mințit la tribunal, n-am fost leneș, nu cunosc reaua-credință, n-am comis sacrilegii, n-am uzurpat pămînt, n-am făcut pe nimeni să plîngă, n-am omorît, n-am furat bandeletele și nici proviziile morților, n-am tăiat vreun canal, n-am luat laptele de la gura pruncilor, sunt pur! sunt pur! sunt pur!*

— Sfinxul era emblema regalității, simbolizînd forța și inteligența.

— Faraonul Nechao din cea de a 26-a dinastie construise deja un canal de la Marea Roșie la Nil.

— Zei asiro-caldeeni: *Sin*, zeul lunei, primul dintre zei; *Shamas*, zeul soarelui; *Nergal*, zeul planetei Marte; *Nebo*, planeta Mercur; *Marduk*, planeta Jupiter, zeul Babylonului; *Ninip*, planeta Saturn. Zeii erau asistați de *divinități secundare* și de genii reprezentați ca oameni cu 4 aripi, sau ca tauri înaripați, cu cap de om.

— Templul caldeean avea 7 etaje de cărămidă, pentru fiecare planetă; înălțimea marelui templu din Babylon depășea 100 de metri, și ruinele numite Bird-Nimrod au și azi 71 de metri înălțime.

— Neavînd nici orașe, nici temple, evreii semiți își adorară zeii în gînd, și astfel se născu prima religie spirituală din lume.

— *Vechiul Testament* a fost tradus în grecește în secolul al III-lea î.e.n. și în latină în secolul al IV-lea e.n. de Sfîntul Ieronim.

— Iacob s-a căsătorit în Chaldeea și a luat numele de *Israel*, adică *puternic în fața lui Dumnezeu*.

— Hiram, regele Tyrului, a clădit templul lui Solomon, deoarece tirienii erau buni arhitecți.

— În Fenicia ca și în Chaldeea era adorat *Baal*, nume comun de zeu; alături de el era o divinitate feminină, numită *Baalith* sau *Astarteea* (mă gîndesc la *Lilith*); *Baal*-ul din Babylon se numea *Adonis din Tyr* — *Melkart*; *Baal* reprezenta soarele și era întruchipat printr-o figură de om sau de taur. *Venus* — *Aphrodite* nu fu decît o transformare a *Astarteei* feniciene; iar legenda lui Herakles se confundă în multe puncte cu cea a lui *Melkart*.

— Theba e fondată de fenicianul Cadmus.

— Fenicienii o adorau pe Astarteea cu o exuberanță de mateloți debarcați pe uscat. Misterele zeiței se celebrau lîngă Byblos, în valea fluviului; apoi, la solstițiul de vară, cînd vara ucide primăvara, ea îngropa pe Adonis, pe care un mistreț

monstruos îl omorîse. Se făceau procesiuni cu statuia zeului, femei despletite, cu hainele sfîşiate, strigau ; se înmormîntau simulacre. Toamna, cînd ploile căzute în Liban aduceau mîl roşu pe fluviu, se spunea că apăruse sîngele lui Adonis ; după şapte zile, doliul se sfîrşea, şi preoţii anunţau că zeul s-a întors la zeiţă. (Pentru *Sabbat.)*

Stendhal, care se întreba dacă ziarul va izbuti să-l înlocuiască vreodată pe preot.

Discuţie în *Frica* despre răceala care pluteşte în jurul geniului, răceală despre care pomeneşte Thomas Mann în *Doctor Faustus,* indiferenţa, lipsa lui de curiozitate, cum uită el numele celorlalţi, cum se abstrage, cum e îndepărtat de realitate...

Unul care a plecat la puşcărie într-o cămaşă milaneză de mătase şi doarme după aceea doi ani pe ciment...

Cui aparţin aceste monstruozităţi din *Frica :* frîngerea braţelor unor deţinuţi pe genunchii gardienilor, bătăile din fiecare noapte pentru o evadare, regulate, devenite rit, mîncarea în genunchi a fecalelor de către nişte generali, un alt mare draibăr care făcea cizmele majurilor din puşcărie, ca voluptate supremă a gardienilor. Cel ce îngenunche pentru o bucată de pîine în plus. Dansul în jurul cazanului cu fiertură puturoasă. Foamea ca mijloc de convingere. Reflexia unuia : consulii şi diplomaţii sunt cei mai laşi în puşcărie, mai răi chiar decît generalii. Acolo tot se mai făceau guverne, şi unii din miniştrii *in spe* le turnau la gardieni. Şi aşa mai departe...

„Trebuie că cei cu frica lui Dumnezeu vedeau, în suspectarea pasiunii pentru descoperirea tainelor naturii, raporturi libertine cu Necuratul, fără să ia în seamă contradicţia existentă în a considera Opera creatorului, natura şi viaţa, drept domeniu rău famat sub raport moral. Natura însăşi e prea plină de mistificări în marginea vrăjitoriei, de capricii echivoce, de aluzii numai pe jumătate acoperite şi cu stranii indicaţii spre hazard, pentru ca cucernicia, îngrădindu-se singură în pudicitate, să nu vadă în contactul cu ele o temerară înfracţiune“ (Thomas Mann).

O societate născută din incesturi profitabile *(Condiţia umană).*

Ca exemplu de smerenie a limbii : „Să se umple gura mea de lauda Ta, Doamne“ (pentru *Princepele).*

Sybaris a fost cucerită şi datorită unor flaute cu ajutorul cărora adversarii au corupt cavaleria acestei cetăţi.

Fuga pisicii, de Scarlatti, născută din fuga unei pisici pe clapele unui pian.

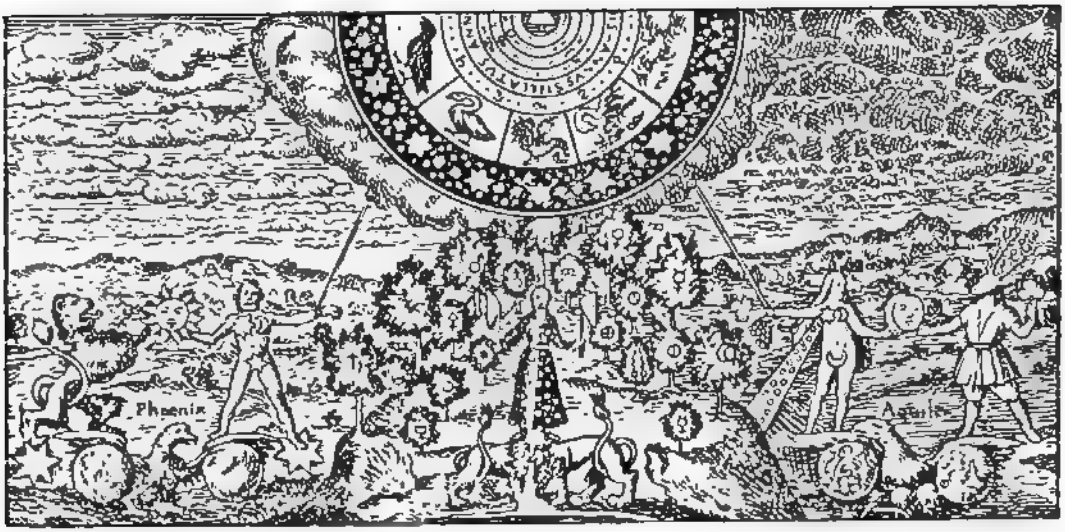

Un confort odios...

Inumanitatea necesității (de ce se mai culcă Anatol, în *Frica*, cu Cora).

Impresia unui eliberat din pușcărie : odată cu recăpătarea ceasului și a verighetei, mi-am reintrat în propria personalitate.

În *Frica* : momentul sublim cînd fiica lui Anatol descoperă, într-o splendidă zi de primăvară, plină de soare, cînd e îmbrăcată într o rochie albă, de sărbătoare, prima pată pe rochia pură. Afară, iarba strălucește, și ea e nenorocită pentru că nu înțelege ce i s-a întîmplat. Are 14 sau 15 ani...

Pe urmă, prima senzație sexuală. Coboară dintr-un leagăn înalt pe o coardă pe care o strînge cu pulpele. Nu spaimă, ci o teamă fericită...

Senzația aceea teribilă a lui T. care credea că va muri pentru că, după un chiuretaj, i se administrase rău novocaina. Totul se vedea negru, un delir negru, doctorul are o față neagră, sora are halat negru. Cunoscînd medicina, vrea să știe dacă moare, pentru că maică-sa murise la o astfel de operație ; o memorie afectată de dezastrul celei ce o născuse. Gestul de a se spăla mereu pe mîini al doctorului dă bolnavei senzația unei rogojini în care va fi cărată la groapă. Strigă : Nu mi-e frică de moarte ! De ce ai adus rogojina ? Pe urmă coșmarul negru continuă cu intermitențe. Doarme cu lampa aprinsă.

„Doamna", valetul homosexual la o casă mare, care poartă ciorapi de mătase și beretă de șef de cercetași, e politicos, epilat, mereu ras, la sînge, are o purtare grotesc-grațioasă. Vorbește prețios, aduce tăvile

cu gesturile unei femei, pentru casa aceea evocată de Puşkin, eventual în *Frica*.

Irma, nepoata lui Take Ionescu, personaj din romanul ratat *Calea negustorilor*, pe care tot îl voi relua vreodată (i s-a zis *Strada*, într-o formă impusă), care e iubită de un chelner ce-i aduce mereu fripturi noaptea (la miezul ei) de la restaurantul unde lucrează, dar cu care nu se culcă, deşi el doarme pe covor, la picioarele ei, şi o imploră. Irmei îi place un şchiop proxenet care o face poştă şi o îmbolnăveşte chiar de cînd vine în Bucureşti, din provincia ei nefericită. Acela o bate şi o dă altora, dar tocmai asta îi place nenorocitei...

Unul care întreabă mereu : Cît e ceasul ? ca şi cînd ar pleca urgent cu un tren, dar bea pînă adoarme pe masă.

Un portar de la hotelul *Tranzit* din *Calea negustorilor*, care judecă pe clienţi după mărimea şi starea geamantanelor.

Cade pe om ca iarna pe casă *(Calea)*.

Femeia să se bucure numai cînd vede umbra bărbatului prin curte (vorbă). Sau : Femeii să nu-i treacă zgalba din cap ! Oare le-am folosit undeva ?

Ai să fii un mort frumos...

Din Ribard, *O istorie a civilizaţiei : Europa barbară*, legată prin Creta de *Orientul civilizat*. La Creta se cunoşteau boxul, dansul ; aveau canalizare, faianţă, străzi pavate, cunoşteau medicina ; Creta ca punte între Babylon şi Occident. În timp ce celţii defrişau Irlanda, arienii cuceresc Europa datorită calului (pe vremea cînd omul valora o sută de vaci). În China, pe atunci se lucra lîna şi se pictau oalele.

Tot Ribard : prima ediţie a lui Homer pe vremea lui Pisistrates. Dezastrul mitologiei începe cu Alexandru, care descoperise *un sistem al lumii*. Luna e luminată de reflexul soarelui. Alcătuieşte o hartă a lumii. Xenophon neagă mitul şi zeii lui Homer. Pythagora este primul care neagă focul şi apa ca elemente primordiale. Elementele lumii sunt *cifrele*, afirmă el. Cyrus e primul cuceritor care nu distruge cetăţile învinşilor. Galii inventează săpunul. Aristarc este primul care calculează distanţa de la pămînt la lună, socotind soarele centrul Universului. El afirmă primul că pămîntul se învîrteşte în jurul axei sale şi că luna face o rotaţie în jurul pămîntului. La şcoala lui se formează Eratosthenes, primul geograf al lumii. Pe vremea hunilor, cultura elenă ajunge în China. Romanii rup legăturile culturale dintre Occident şi China. *Cultura se refugiază în scepticism*. Mitridates, regele Pontului, visează pe malul Euxinului la cucerirea Occidentului. Bate flota ro-

mană și se instalează în Pergam. E învins de Sylla (la asta pot visa cei de la *Academia grecească*, ca măreție istorică, unii dintre ei mai bine zis). Tot ca haz de informație, la aceeași *Academie*, să spunem că Divinul vorbește despre faptul că hunii purtau cămăși în secolul al V-lea. Hunii stăteau între Dunăre, Elba și Caucaz. Erau supli și diplomați. Barbarii, infuzînd Occidentul cu primitivismul lor — catolicismul îi domesticește. Hunii la Gange. Partenonul cu timpul se transformă în biserică catolică. În 1231, la Universitatea din Paris se predau araba și tătara... În 1405, Tamerlan visează la invadarea Chinei, se alege cu un mausoleu la Ispahan. După 1500, în China începe *secolul bibeloului*.

Tot din același autor : *masaii* credeau că Dumnezeu e ploaie, iar stelele, ochii săi. La *Saturnalii*, stăpînii își serveau sclavii (poate Principele face așa ceva). La Athena existase o tiranie religioasă, crede Ribard, a cărei victimă a fost, între alții, și Sokrates. Arta arhaică grecească este rigidă, sacerdotală, fastuoasă, exprimată în proporții ce se măsoară cu cele ale naturii, dominînd materialul masiv și inert. Fortărețele mortuare în care trupul e păstrat ca depozitar al sufletului. Succesiunea turnurilor sau a coloanelor templelor sugerează nemurirea, veșnicia. Arhitectura minoic-cretană e profană și confortabilă, palatele ei seamănă cu cele ale Renașterii italiene. Apare lemnul, după cărămida smălțuită la asiro-babilonieni. Decorații picturale, incrustații metalice, exprimînd viața și bucuria. Sculptura în Egipt este masivă, idolică, convențională. Figurile repetate de mai multe ori apărau sufletul de moarte. La asiro-babilonieni se practică relieful, e reprodus omul de curte, bărbatul pietros, bondoc ; femeia apare rar. Sculptura greco-minoică este făcută din miniaturi grațioase din fildeș, aur și lut ars, e colorată, o artă voioasă, în contrast cu cea egipteană, solemnă, austeră (vezi *Poarta leilor* din Mycene). În Egipt pictura scoate în scenă galbenul, negrul, albastrul și vișiniul, pe suprafețele mari, pentru a risipi monotonia. La asiro-babilonieni apar tapiseriile colorate. La greco-minoici — fresca (cele de la Tiryns) rafinată, stilizată. Grecii fac din fortăreața egipteană un altar deschis, ridicat pe socluri de piatră, înconjurat de o galerie de coloane. Egiptenii vedeau în zei o adunare de despoți ; grecii, niște oameni numai. Templul e situat departe de locul comun, pentru a-l face sacru. Orientalii acoperă corpul uman, grecii îl dezvelesc. Arta greacă vine din Orient ca o formă idolică, gravă. Dar barbarii ? Ghinghis era un cioban mongol analfabet, autor totuși al unei *pravili de legi* pentru 50 de popoare : *Iassa*. Imperiul lui se întindea din Armenia pînă în Coreea, din Tibet la Volga. La mongoli, răzbunarea era legea onoarei : Temugin (Ghinghis) și-a ucis un frate pentru furtul unui pește. Ciudat, a dat o libertate totală cultelor, avea o concepție a onoarei, casele în timpul lui nu se încuiau niciodată. *Hoarda de aur*, după Lamb, pleacă de la lacul Baikal pînă în Persia. Bibliotecile din Buhra fură invadate de cai. Se spune că aveau un fel de aruncător de flăcări, că Ghinghis e autorul

poştei de cai *(Yamul)*, care avea 300 000 de cai şi 10 000 de clădiri de poştă. Guvernatorul drumului se numea *Daroga*. *Iassa* a luat locul *Coranului*. Se făceau chiar recensăminte pe vremea lui Ghinghis. A existat o *pace mongolă* care a dus la înflorirea culturii. Sub hanii mongoli, învăţaţii Islamului s-au bucurat de multă consideraţie. Sub mongoli, creştinii au putut să viziteze *Ţara sfîntă*, iar musulmanii, templul lui Solomon. Ghinghis face loc culturii chineze spre Occident. În 1211, în China se vorbeşte despre praful de puşcă, iar aruncătoarele de flăcări se numesc *Ho-Pao*. La asediul de la Kaifong din 1232, se întrebuinţează aruncătorul *Sien-Tien Lei*. Schwartz şi Bacon, cei care au adus praful de puşcă în Europa, aveau legături cu mongolii, care nu înţelegeau folosul lui *(Caietele Princepelui)*.

Attila văzut de Marcel Brion (pentru *Princepele)*:

Vorbea latina, ura războiul, era un diplomat, ţinea la curte greci, persani, celţi, mongoli, germani, şefi naţionalişti care visau eliberarea de sub romani, locuia într-un palat de lemn sculptat, avea baie de piatră şi marmură, după obiceiul roman, bea din cupe de lemn şi mînca din vase de lemn. Priscos, un grec, lăsă un *Jurnal* de călătorie la curtea lui. Attila spera ca prin căsătoria cu Honoria, fiica lui Valentinian, să dobîndească jumătate din Imperiul de Răsărit. Parizienii îi văd pe huni de departe în 451; trecuseră Rinul. Attila europenizează armata, atacă Italia, oraşul Mantua se salvează prin serbări. Marullus, un poet calabrez, îl dezgustă cu versurile sale servile pe Attila, Roma e cruţată Attila vrea să se creştineze... Omagiul său ultim: un grup de călăreţi galopează în jurul mormîntului, apoi sunt sugrumaţi (se poate folosi şi în *Frica)*.

Cultura grecească nu e spontană. E pregătită timp de patru veacuri. Calmul elenismului e o prejudecată. Lumea grecească nu a fost nici divină, nici liniştită. Au suferit persecuţii: Miltiades, Temistokles, Aristides, Alcibiades (exilaţi); Demetrios (ucis); Ephialtes şi Nicias (sugrumaţi); Focion (otrăvit); Demostenes (în lanţuri); Hesiod (asasinat); Protagoras, Xenophon, Herodot (exilaţi); Phidias (proscris); Tucidides, Eschyl, Sokrates (otrăviţi); Lpsios, Anaxagoras, Platon, Aristoteles, Euripides (sfîşiaţi de dulăi). (Pentru discursul Profesorului în *Frica.)*

Mitul vine din Orient, patria legendelor. Răsăritul dădu Greciei ficţiunea.

Dokimasia — examenul moral în care se cerceta trecutul alesului la greci nu aduce cu autobiografia noastră?

Îţi poţi imagina pe Sophocles dansînd la 16 ani, gol, în cinstea lui Dionysos?

Tamerlan-ul lui Lamb :

Trăia în corturi aurite, înconjurat de capetele retezate ale adversarilor săi... E autorul stilului arhitectural care a născut cupola în formă de ceapă a bisericilor ruseşti... Tătarii îmbrăcaţi în mătăsuri, marii vînători, proprietari de întinse herghelii, înveliţi în valtrapuri bogate. Cunoşteau o *aristocraţie a sabiei*. Erau cruzi şi egoişti, cu spirit de castă. Ospitalieri, îşi vindeau lucrurile numai ca să poată primi. *Pe vremea cînd Europa nu era decît o provincie a Asiei*, Henric al IV-lea şi Carol al VI-lea îl felicită pe Tamerlan, iar regele Castiliei îi trimite un ambasador. Tribul tătarilor era condus de bătrîni. La înmormîntări se jertfeau cai albi. Beau lapte de iapă din craniile învinşilor. Mahomedanii jucau şah şi un fel de polo. Tătarii aveau două tipuri de arcuri : unul cu bătaia lungă şi altul cu bătaia scurtă, dar cu repetiţie... În timp ce Parisul şi Londra aveau cîte 60 000 de locuitori fiecare, cetatea Herat avea 250 000 de locuitori, mai multe sute de şcoli, 3 000 de băi şi 10 000 de prăvălii. Tot ei aveau ceasuri de apă şi cea mai bună hîrtie din lume. *Hoarda de aur* se ocupă cu baterea de monede ruseşti, tot rușilor le furnizau hîrtie. Exista la tătari o confrerie a morţii : *frăţia amanţilor morţii, Bersecii* (va fi folosită de Profesor în *Frica*), sau o alta, numită *Tulu bahatur : cei nebuneşte viteji*. În Samarkand, la banchete, servesc femei goale şi se bea din pocale de aur. Astrahanul asediat este apărat de blocuri de gheaţă sudate cu apă îngheţată. Poetul Hafiz l-a cunoscut pe Timur, acesta luă la Samarkand artişti iranieni (grecii Asiei). Timur era amic al negustorilor şi al micilor meseriaşi pe care-i elibera de sub jugul bogaţilor. Soţia lui Tamerlan, Sarai Hanum, avea o curte cum era cea franceză, primea ambasadori, avea doamne de onoare etc. Samarkand era Roma Asiei.

Tamerlan luă din Bagdad toţi arhitecţii şi astrologii. Samarkand căpătă curînd biblioteci şi academii, servicii astronomice şi menajerii pentru animale. În 1399, la Samarkand se zidi o biserică pentru creştinii nestorieni. Alt amănunt : înaintea calului lui Timur se aruncau perle. Din India adusese elefanţi pe care-i folosea la construcţii. Tot Timur aduce la Samarkand biblioteca bizantină de la Brusa.

Tot pentru discursurile Profesorului la Drept în *Frica*, reluat Ducici, care spune că, la apariţia barbarilor, toate operele greceşti fuseseră nimicite. Rămăsese numai Akropolis şi cîteva temple romane. Alaric nu a stat nici trei zile în Roma. Creştinii Teodosie şi Honoriu au spart şi au dărîmat un veac întreg aşa-numitele opere păgîne. Este un adevăr trist că această artă a fost distrusă de mînă creştină... Tot el spune că frumuseţea greacă a înnobilat zeii asiatici care au devenit frumoşi din hieratici şi monstruoşi ce erau. Fiecare divinitate greacă era, la început, un tiran asiatic şi un desfrînat oriental laolaltă. Ei nu împărţeau dreptatea, ci îşi satisfăceau poftele, nu săvîrşeau binele, ci împărţeau mila. Dar asta avea şi alt avantaj, scrie Ducici ; *politicianismul grec nu a îngăduit fanatismul*. La procesiuni nu

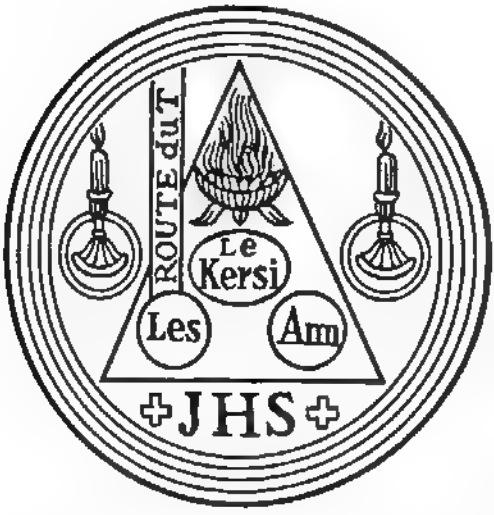

plîngeau decît bocitoarele tocmite. Zeilor greci nu le plăcea tristeţea, ci jocul şi cîntul, jertfele se transformau în mese strălucite, şi rugăciunile se schimbă în ditirambi asupra vieţii. Nu se vorbeşte despre moarte.

Taine relata că lacedemonienii au condamnat, după spusele lui Theophrastos, la amendă pe regele lor pentru că se căsătorise cu o femeie mică, socotind că ea va naşte regişori, nu regi...

Roma a creat legislaţia, Athena, geometria (mi se pare, Mommsen).

În Mahaffy acest lucru de necrezut: faimoasa democraţie ateniană nu era chiar atît de largă. Existau timpuri în care cetăţeanul consulta pe legislator cîţi invitaţi putea avea la masă.

Pe vremea lui Pericles, grecii se ocupau de artă chiar dacă nu ştiau că vor avea ce minca a doua zi. Să fim greci! (Flaubert către George Sand.)

Replică pentru *Calea:* Am cunoscut un om care se numea ca dumneata, Costică, dar era, în schimb, cinstit. Era un domn bine, înalt, aşa ca dumneata, însă deştept şi nu ţi-ar fi fumat o ţigară...

Povestire: Cînd mi-a ieşit soţul din lagăr, m-am uitat la el: nu se schimbase deloc, parcă arăta mai gras puţin, în schimb ochii i se săliticiseră...

La greci, mortul era chemat de trei ori pe numele său. Îi doreau răposatului să se poarte bine pe lumea cealaltă şi să-i fie pămîntul uşor. Se înmormîntau odată cu el şi armele, obiectele de cult, vasele, hainele; peste pămîntul mormîntului se turna vin, ca să-i potolească setea pe lumea cealaltă, se puneau alimente. Se sugrumau caii şi sclavii. Sufletului legat de trup îi trebuia o locuinţă. Sufletele care rătăceau se speriau şi aduceau boli şi suferinţe. Se arunca şi parfum pe mormînt (Plutarch despre moartea plateenilor). Mormîntul devenea altarul zeilor de sub pămînt. La hinduşi era la fel: dacă se uita ofranda pentru morţi, sufletele lor deveneau rătăcitoare. Se turna hrană printr-un orificiu în mormînt. Morţii deveniţi zei. Grecii îi numeau *demoni* sau *eroi*. La romani, *mani*. Se aprindeau lemne,

grăsimi, uleiuri, care, arzînd, dezvoltau focul ce era pur, sufletul zeilor. Zeii erau lacomi, avizi. Cu timpul, altarul deveni femeie. I se făcu o statuie. Focul este o persoană morală. În fața lui nu se face dragoste. Altarul și mormîntul în casă. Prudență împotriva spiritelor rătăcitoare. Transmiterea credinței se făcea de la bărbat la bărbat. Prin căsătorie, femeia intra, în ce privește religia, în familia de zei ajutători ai bărbatului. Mormîntul nu se muta și nu se distrugea. Mormintele se făceau pe familii, nu se admiteau străini *(Caietele Principelui)*.

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Din *Cultul lui Zalmoxis* de A. Nour :

Herodot spune :
„Iată care este credința lor (a geto-tracilor) despre nemurire : ei socotesc că nu mor, ci cred că cei răposați merg la zeul Zalmoxis ; unii dintre ei dau acestui zeu numele de Gebeleisis. La fiecare patru ani, ei trimit ca sol la Zalmoxis pe unul dintre ei, tras la sorți, pe care îl însărcinează cu toate cele de care au nevoie la vremea aia. Iată cum îl trimit : cîțiva, care au această îndatorire, țin în mîini trei sulițe, iar alții, legîndu-l de mîini și de picioare pe cel care trebuie să meargă la Zalmoxis, îi fac vînt în aer și-l aruncă în vîrful sulițelor. Dacă este străpuns și moare, ei cred că zeul este binevoitor. Dacă nu moare, îl învinovățesc pe cel trimis, spunînd că este un om rău. După ce au aruncat vina asupra acestuia, trimit la zeu pe un altul ; instrucțiunile i se dau pe cînd e încă în viață. Tot acești traci, cînd tună și cînd fulgeră, amenință divinitatea aruncînd săgeți în sus, către cer, fiindcă ei nu cred că există un alt zeu decît al lor."

— „După cum am aflat de la grecii care trăiesc în Hellespont și la Pont, acest Zalmoxis a fost om, sclav la Samos, și anume sclav al lui Pythagora, fiul lui Mnesarchus."

— După Herodot, urmașul și contemporanul său, Helanicos, spune despre zeul getic : „(Zalmoxis)... a fost un oarecare grec care a călăuzit la început pe geții din Thracia și le-a spus că el însuși nu va muri și nici cei ce sunt alături de el, ci vor avea numai bine".

— Noutatea pe care ne-o prezintă Helanicos este că face din Zalmoxis „un grec oarecare", deci nu un get, și-l prezintă ca pe un magician, care se pricepe să înșele naivitatea concetățenilor săi, simulînd moartea și reînvierea. Mîndria grecească este satisfăcută în această știre, fiindcă zeul care a învățat pe geți nemurirea sufletului, într-o formă superioară celei mediteraneene, era un grec, nu un get.

Platon, în dialogul său *Charmide*, înfățișează pe Zalmoxis, pe care îl consideră rege și zeu, cu un atribut nou, acela de medic.

— Din dialogul lui Platon se desprinde ideea că, deși Zalmoxis este numit *rege*, totuși el este conceput ca *zeu*.

— Iar dacă Zalmoxis ar fi fost (om fiind) adeptul filosofiei pitagoreice, urmele acestei şcoli filosofice s-ar recunoaşte chiar în atît de puţinul pe care îl ştim despre cultul zeului getic. Doctrina lui Pythagora are două dogme fundamentale : una asupra originii lumii, alta asupra sufletului. Principiul şi cauza producătoare a universului este divinitatea, putere a naturii înnobilată prin însuşiri morale (bunătatea şi adevărul).

— A doua dogmă fundamentală a doctrinei lui Pythagora este *sufletul*. Există un *suflet universal*, aşezat în centrul sferei cereşti, monadă perfectă, divinitatea (...); zeii se nasc din el, ca *emanaţiune* a acestui suflet; născîndu-se unii pe alţii, oamenii sunt *emanaţiunile* cele mai individuale ale acestui suflet şi se găsesc la capătul scării de devenire a emanaţiunii. Ei au valoare numai ca suflet, fiindcă trupurile sunt numai forme trecătoare, prin care trec sufletele după ce au ieşit din divinitate, spre a se întoarce de unde au purces, adică în *sufletul universal*. Acest suflet individual este un număr, izvorît din divinitate, care face drumuri de ducere şi întoarcere, parcurgînd nişte cicluri infinite şi dureroase, mai înainte de a ajunge la fericirea perfectă. Această trecere a sufletelor, veşnică emigrare, se numeşte *metempsihoză* sau *palingenesie*.

— Ideea sufletului călător şi independent este foarte veche, depăşind vremea lui Pythagora.

— Romanii au păstrat cultul strămoşilor în acele spirite bune care se numeau *manes*, identice cu *pitri* din mitologia indiană. Cultul eroilor în mitologia greacă şi romană nu este decît zeificarea oamenilor pentru marile lor fapte... Orpheus a fost un trac care a îndepărtat pe concetăţenii săi de la antropofagie şi i-a învăţat artele utile.

— Popoarele trace aveau o specială înclinare către zeificare şi adorare a oamenilor zeificaţi. Mitologia greacă păstrează urmele unor zei veniţi din Thracia, care acolo au fost eroi. Astfel Dionysos, Asklepios, Telesphoros şi chiar Apollo sunt originari din Thracia, sau veniţi din Nord, peste Balcani. Au înflorit în Thracia multe culte, care au pătruns apoi în mitologia greacă, păstrînd legende despre originea umană şi tracă a zeilor. Astfel sunt, în afară de Orpheus şi Dionysos, Thesos, eroul trac, Lycurgos şi Brauro. Din grupul lor face parte şi Zalmoxis.

— „Cred — zice el (Herodot) — că Zalmoxis trebuie să fi trăit cu mulţi ani înainte de Pythagora." Astfel, Herodot afirmă că Zalmoxis a fost om şi despre aceasta nu se îndoieşte, fiindcă, altminteri, n-ar fi spus-o răspicat şi fără putinţă de îndoială : „cred că Zalmoxis trebuie *să fi trăit* cu mulţi ani înainte".

— Între ştirile despre zeul getodac, Platon aduce o idee nouă : Zalmoxis ca rege. Este adevărat că această ştire pare lipsită de precizie, o simplă afirmaţie într-o frază care se referă la altă idee : „şi zicea acel trac că Zalmoxis ... regele nostru."

— Informaţia nu vorbeşte despre meşteşugul de medic al zeului şi mai ales despre o metodă proprie în vindecarea bolilor. Medicul trac, pe care îl cunoscuse Sokrates şi de la care

deținea afirmația că Zalmoxis era chiar regele geților, nu făcea decît să repete o veche tradiție orală, răspîndită mai ales între medici. Ideea „regele nostru", exprimată de medicul trac la prezent, nu trebuie considerată ca atare, ducînd astfel la presupunerea că Zalmoxis trăia încă pe vremea lui Sokrates.

— Acest zeu tunător nu este deloc Zalmoxis (fiindcă Zalmoxis nu este numai, cum se crede de obicei, un „zeu al cerului"); geții nu au ca zeu decît pe Zalmoxis; cel care tună nu este pentru ei un zeu adevărat (cel mult, un spirit rău sau un magician); pentru a-i arăta că nu se tem de el, îl atacă cu săgețile, sperînd, desigur, să împrăștie furtuna. Aici ar fi vorba, după Rodhe, de un „spirit rău", de un „magician" care turbură cerul lui Zalmoxis și pe care geții, solidari cu zeul lor, îl atacă cu săgețile.

— Mormintele din Dacia atestă, de asemenea, un „cult al soarelui", existent aici din timpurile cele mai vechi... Toate simbolurile solare, ca discul, roata, svastika, barca, calul, lebăda, securea etc., s-au găsit în număr considerabil, aparținînd tuturor epocilor și dovedind acest cult din neolitic și pînă la apariția creștinismului în Dacia.

— Alături de acest cult al soarelui și dependent de el, geto-dacii aveau încă un *cult al trăsnetului și al tunetului*, simbolizat prin *securea dublă*.

— În Dacia, unde se atestă un *cult al dioscurilor*, divinități străvechi indo-europene, securea dublă ar putea să fie un simbol al lor.

Și, în fine, un *cult al animalelor*, foarte răspîndit și bogat reprezentat prin amulete și simboluri diferite. Între animalele reprezentate se pot aminti: calul, boul, berbecul, taurul și mai puțin mistrețul, care au o origine celtică; apoi cîinele, lupul și șarpele, avînd precis rădăcini scitice și, în general, palmipedele, care aduc străvechi reminiscențe de cult solar, precum și animale fantastice și terimorfe, de pură origine scitică, dar de factură greco-scitică. Între acestea din urmă, nu trebuie să socotim „balaurul getic", care este un produs de artă proprie și concepție religioasă.

— Șarpele este un animal chtonian prin excelență. *Mert Seger*, zeița funerară a Thebei, avea forma unui șarpe... Romanii, ca și grecii, credeau că sufletele, după moarte, trăiesc în pămînt în formă de șerpi. În mitologia vedică, *Shiva*, unul dintre zeii cei mai aspri ai Indiei, este înfățișat încolăcit de șerpi. Babilonienii și asirienii credeau că cel dintîi zeu ieșit din haos era *Tiamath*, care era înfățișat ca un șarpe uriaș. Chiar evreii, a căror lege nu îngăduia nici un fel de idolatrie, au avut cultul șarpelui. Astfel, Moise își transformă bagheta magică într-un șarpe și, ca să vindece mușcăturile acestui animal, a făcut un șarpe de aramă cu care atingea rana. De asemenea, în marele templu din Ierusalim, se găsea un șarpe de aramă, poate totemul familiei David, care n-a fost distrus decît în urma predicilor lui Ezechiel, în anul 700 î.e.n.

Astfel, șarpele face parte din toate religiile și toate vremurile. În Grecia, marile culte ale lui Zeus, Athena

și Demeter considerau șarpele ca un animal sfînt. În ultimele două secole ale păginismului greco-roman, cînd cultul lui Asklepios-Esculap atinsese apogeul său, șarpele a avut un rol cu desăvîrșire important. L-au avut, de asemenea, sciții și celții ; mai ales aceștia din urmă credeau, ca și orficii, într-un șarpe cu coarne, din al cărui ou s-a născut lumea.

La celți, la balți, la germani și la slavi, șarpele personifica acel *genius loci*, divinitatea chtoniană, protectoarea clădirilor, care înfățișa sufletul strămoșilor și căreia i se aduceau sacrificii cînd se începea construcția unui edificiu public sau particular. În cultul lui Sabazius, considerat ca un zeu de origine tracă sau tracofrigiană, foarte răspîndit în Dacia, șarpele avea un rol foarte important, mai ales în practica misterelor de inițiere ale acestui cult.

Nelipsit din nici o religie, din nici un cult, șarpele nu putea să lipsească nici din credințele religioase ale geto-dacilor.

— În Dacia, mai ales din Hallstattul II scitic, imaginea șarpelui este foarte răspîndită prin amulete, purtate de gît și puse-n mormînt pe fruntea mortului. Toate aceste obiecte traduceau figural credințe și superstiții, mai toate de origine scitică, și aveau rostul de a apăra pe purtători de eventualele nenorociri. Element chtonian ca nici un alt animal sacru, introducerea lui în aceste credințe atît de larg răspîndite în Dacia ar părea să arunce o îndoială asupra caracterului uranian al religiei strămoșilor noștri. Vom recunoaște totuși că participarea acestui animal în religia geto-dacilor se reduce la un rol cu totul neînsemnat. Șarpele nu face parte din marele cult al lui Zalmoxis, ale cărui elemente rămîn de pură esență uraniană. Nici n-a avut un rol important în ansamblul credințelor religioase, cele mai multe de origine străină, a căror existență se atestă în Dacia. În toate mărturiile arheologice găsite în Dacia, ca inele, brățări, amulete, pandantive etc., șarpele este un animal ornamental ; este întrebuințat ca element profilactic în diferite superstiții care nu angajau cu nimic fondul religios uranian al religiei băștinașilor din Dacia. „Această imagine, ca toate simbolurile respingătoare purtate ca amulete, nu prezintă în *Latène*-ul dacic un element de cult propriu-zis, ci o formă de superstiție populară, de simbol utilitar, pornind de la credința străveche în talismane, purtate împotriva răului și a nenorocirii.“ Se întrebuința, de asemenea, imaginea acestui animal contra mușcăturilor de șarpe, fie curativ, fie preventiv, precum și contra oricăror accidente demonice. Pentru *Latène*-ul dacic, animalul groazei, clasic, împotriva deochiatului, este șarpele.

Cît privește imaginea șarpelui ca steag de luptă din vremea împăratului Traian (101—106 e.n.), chestiunea nu pare așa de simplă. Dacă examinăm acest balaur dacic, așa cum se vede pe Columna lui Traian, se poate constata că nu este vorba de un șarpe propriu-zis și nici de un balaur, așa cum trăiește el în imaginația poporului român, ci de un animal fantastic, cu cap de lup sau de cîine și cu trup asemănător șarpelui. Sunt alăturate deci două elemente distincte, care n-au nici o

afinitate mitologică şi pe care rareori le găsim împreună.

— Lupul nu apare în mitologia popoarelor orientale ; el aparţine numai religiilor europene, continentale şi nordice. Mitologia grecească nu-l are decît în ciclul lui Apollo sau al lui Ares, amîndoi zei consideraţi ca avînd o origine nordică. În mitologia italică pre-romanică, Marte este înfăţişat ca un lup, iar, mai tîrziu, „victima favorită" a acestui zeu era lupul. Samniţii s-au numit *hirpi* sau *hirpini*, ceea ce înseamnă *lup*. Romulus şi Remus, fiii lupului Marte şi ai lupoaicei Silvia (pădureaţa), au fost hrăniţi de o lupoaică. Vechiul zeu Silvanus (pădureţul) este, desigur, la origine un lup ; el trece mai tîrziu ca vînător de lupi şi poartă ca veşmînt o piele de lup. Celţii şi galii considerau ca strămoş al lor un zeu nocturn, pe care Caesar îl traduce prin *Dis Pater*, care era îmbrăcat cu o piele de lup ; lupul era considerat în Gallia ca animal sacru. Germanii şi scandinavii adorau lupul ; Odin apare însoţit totdeauna de un lup.

— Al doilea element care intră în steagurile dacice : *trupul de şarpe*, prevăzut cu fişii de pînză care fîlfîiau în vînt. Steagul avea şi un caracter religios. Semnul lor se vede adesea şi pe imaginile iconografice ale zeilor *cabiri* sau *cavaleri danubieni*. Pârvan atribuie acestui *balaur dacic* origini prescitice, asiro-babiloniene sau hittito-arameice. Dar, crede autorul, *balaurul dacic*, văzut şi pe Columna lui Traian, are în realitate o origine străveche iraniano-precimeriană-scitică sau chiar indo-europeană, el e asociat Cybelei, mama zeilor, şi reîmprospătat odată cu răspîndirea cultului lui Mithra. Perşii, ca şi manicheenii, credeau într-o mulţime de spirite bune şi rele, zei şi diavoli, care aveau drept şef pe Satan, pe care şi-l închipuiau cu cap de leu şi trup de şarpe. Acest Satan nu era o zeitate infernală, *subpămînteană*, ci una *nocturnă*, cu caracter *ceresc*, un fel de Lucifer din mitologia creştină. Pârvan credea că acest *balaur* este un *zeu al furtunii*, pe care *dioscurii*, ca *zeităţi solare*, îl biruie împrăştiindu-l şi luînd în suliţă însuşi balaurul.

— Geţii se arată în credinţa lor *henoteişti*, sau posedă un *henoteism* (vezi Pârvan) idealist care face pe greci să caute explicaţia pentru prezenţa lui la nişte barbari fie în filosofia lui Pythagora, fie în filosofia religioasă egipteană. *Henoteismul* este termenul creat de Max Müller pentru caracterizarea religiei vedice, dar care nu a fost acceptat de indianişti. Se înţelege prin *henoteism* o concentrare momentană a adorării către o singură divinitate, invocată ca unică. Se considerau religii henoteiste, în afara celei vedice, religia egipteană şi cea babiloniană.

— La geto-daci religia avea caracter politeist. Alături de Zalmoxis, de Gebeleisis şi de *zeul anonim* provocator de furtuni, trebuie să mai aşezăm, cum spunea Pârvan, pe acel Apollo hiperboreul, de care povestesc legendele elene în legătură cu cultul soarelui şi al lebedei la nesmurile din miazănoapte, pe *marea zeiţă* subpămînteană, pre-indo-europeană, a producţiei, a rodirii, a vieţii, a mîntuirii, pe *zeul cavaler*, pe

cavalerii danubieni sau pe *eroul trac*, elenic, iranian, dar și daco-tracic, zei cerești și eroi ale căror icoane se găsesc în Dacia, pe *Diana-Regina*, sincretizată cu *Nemesis*, cu *Artemis-Bendis* care, cum spune Herodot, era adorată în Thracia și Panonia ca o divinitate nordică.

— Zalmoxis era prin excelență un *zeu al cerului*. Cînd se înnorează,

pentru că el stă în cer, înseamnă că cineva l-a turburat. Zalmoxis locuieşte, ca şi Zeus şi Apollo, departe de muritori. Din patru în patru ani, geţii trimit un sol zeului. Misiunea solului este să ducă ştiri despre geţi, rugăminţi şi mulţumiri. Solul este aruncat în suliţi spre cer ca să nu atingă pămîntul, numai aşa îşi poate lua zborul, adică sufletul desprinzîndu-se de trup. Raiul getic, observă Pârvan, nu este sub pămînt, ci în cer, solul trimis la zeu nu este înjunghiat în fundul unei gropi şi acoperit cu pămînt, ci aruncat în lănci cu faţa la cer şi la lumina zilei. Pămîntul şi trupul, care au o valoare deosebită în cultele chtoniene, sunt, după concepţia getică, două elemente care încătuşau sufletul, de aceea geţii le desconsiderau. Regii, cînd pierdeau o bătălie, dădeau jertfe omeneşti zeilor ca să-i îmbuneze. Regele moabiţilor şi-a sacrificat propriul fiu pentru aşa ceva. Heliogabal introdusese în Italia acest rit oriental, sacrificînd divinităţilor solare pe tinerii cei mai nobili ai imperiului. La tracii primitivi, practica sacrificiilor omeneşti era la mare cinste. Noaptea, la marile serbări trieterice, se celebra *epifania lui Dionysos* cu victime omeneşti. Zalmoxis cobora şi pe pămînt, ascunzîndu-se trei ani într-o subterană şi pe urmă apărea pentru a simboliza reînvierea. În cultul lui Dionysos-Sabazius, la traci, toate ceremoniile religioase aveau loc noaptea, la lumina faclelor, în zgomote surde de cîmbale şi flaute, nu în tăceri şi meditaţie ca în cultul lui Zalmoxis. Acesta nu murea ucis, act urmat de devorarea trupului, ca în cultul lui Dionysos, sau de împrăştierea trupului în bucăţi de către femeile trace, ca în mitul lui Orpheus. Zeul dispare. Nu reiese de nicăieri că Zalmoxis stă într-o peşteră din muntele Kogaionon (Rodhe), el nu se aseamănă cu Rhesos, care locuia în muntele Pangeu. Rhesos e zeu uranian, el stă în peşteri, Zalmoxis stă în cer. Asta-i deosebeşte. Epifaniile lui Zalmoxis erau celebrate la doi ani odată prin serbări orgiastice, cu dansuri nebuneşti şi muzică. La geţi nu existau asemenea nebunii. Două atribute are Zalmoxis : cel *oracular* şi cel de *vindecător*... Geto-dacii, după Dioscuride şi Lucius Apuleius, cunoşteau fumigaţia cu sămînţă de cînepă, folosită şi astăzi de ţăranii noştri. Asklepios dădea formule de vindecare în somn pe cale oraculară. Se credea că zeul se prezintă în persoană ca să vindece pe bolnav *(incubatia)*. Zalmoxis prevedea şi timpul. La Dodona, unde era oracolul lui Zeus, acesta îşi făcea cunoscută voinţa prin freamătul frunzelor sau prin sunetul scos de un vas de aramă bătut cu o curea... Preotesele Dodonei se numeau *porumbiţe*, după cum cele ale Artemisei se numeau *albine*. Deci oracolele se întemeiau pe observarea zborului porumbiţelor şi al albinelor. La origine, era vorba de culte totemice. Preoţii lui Zalmoxis erau profeţi. Geto-dacii credeau că nu există moarte. Omul numai răposa. Ei mergeau la Zalmoxis, sufletele, urcîndu-se acolo, deveneau spirite divine. Geţii îşi incinerau morţii pentru a uşura ridicarea sufletelor la cer. Zalmoxis, cînd dispare, e plîns ca un mort. Existau şi nişte *rituri ale imortalităţii*, ştiute încă în Hellada dinaintea grecilor ;

se bea *băutura nemuririi*, amestec de lapte cu hidromel.

— Geții practicau poligamia (zeceunsprezece neveste).

— Cultul lui Zalmoxis a fost considerat o variantă a cultelor lui Dionysos și Orpheus. În Thracia cultul lui Dionysos apărea sub numele de cultul lui Zagreus *(Orpheus = întunecatul, obscurul, lipsitul de lumină)*.

— Zeul vinului în Thracia, Grecia și Asia Mică, dar mai ales în Phrygia : *bassareus, pronios* (brunetul), *evios* și *iacchos*. Apelativele tracice sunt : *Zagreus* și *Dionysos Sabazius*. Zagreus și Sabazius sunt, de fapt, numele a două divinități din Thracia, asociate cu Dionysos sub cele două fețe ale sale : una, infernal-orgiastică, *Dionysos Sabazius* ; alta mistic-apolonizată : *Dionysos Zagreus*.

— Ideea esențială a orfismului este *păcatul originar* (vezi *Istoria plagiatului)*. În legenda mitologică a lui Zagreus, oamenii erau urmașii titanilor care devoraseră trupul zeului. Această crimă atîrna greu pentru fiecare, și numai *inițierea în misterele orfice* era singura scăpare. Dar alături de această inițiere mai există și o *viață orfică*, definită printr-un desăvîrșit ideal ascetic, prin renunțarea la orice plăcere, în contrast cu ritualul dionisiac. O latură caracteristică a orfismului erau sectele. Asemenea sectelor orfice erau *thiasele* din cultul lui Dionysos, asociații pentru orgii care deveniră mai tîrziu niște colegii oficiale, organizate și controlate de cetate. Se pare că în epoca istorică aceste *thiase* erau organizate pe sexe. Există bănuieli că orfismul e mai vechi decît doctrina lui Pythagora.

— Orficii nu admiteau decît moartea naturală, pe cînd geții căutau moartea violentă prin război.

În *Variațiile simfonice* ale lui César Franck, pianul sugerează o ploaie mobilă pe ape, o înaintare ritmică spre largul mării, să spunem, cu pașii acelor zeități ale adîncurilor, urmată de un surprinzător marș.

Da Vinci, copil din flori, strîngea gîndaci, reptile, mai apoi fabrică o rețetă pentru vindecarea bolilor, în *Tratatul despre pictură*. La Florența culege tablouri, icoane cu dedicații sfinților *(ex-voto*-uri). E acuzat de sodomie și, de furie, visează o otravă care să fie injectată pomilor ce ar trebui să dea după aceea fructe la fel de frumoase și bine mirositoare, dar pline de moarte...

Cu ficatul fulgerat de ură (un personaj). Dintr-o călătorie cu mașina...

Sunt primitivul unei arte noi (Cézanne).

Din nebunul de Proust : Principesa Mathilde, nepoata lui Napoleon, prietenă cu Flaubert, Dumas, Sainte-Beuve, era supărată pe Taine, care îl înjurase pe împărat. E invitată de un ministru cu ocazia vizitei țarului Nicolae la Paris, la Invalizi, dar înapoiază invitația, scriindu-i acestuia că *are cheile ei ! Mă duc cînd vreau în cavoul nostru !*

Nimic nu trece mai repede ca anii, copiii timpului (Da Vinci).

O biserică care avea un aer vetust într-o zi imprecisă de iarnă și care părea un semn al vremii fără importanță... (Dintr-o călătorie.)

Avea o veselă fragilă ca și cînd ar fi mîncat servindu-se de picioare de paing...

Regina Maria scrie în *Memoriile* ei că regina Elisabeta își punea fluturi vii pe rochii...

Barbaria e pentru mine o întinerire (Gauguin).

Albinosul bucurîndu-se scurs, cu un zîmbet care umplea imens o întreagă încăpere. Era ca o defulare cu miere...

Domul din Milano făcut din stalactite muzicale (Baconsky).

Parisul este Vaticanul esteticii (același).

Sugestie la cele două detențiuni ale eroului din *Janus*. Prima, dacă el vede în pușcărie un fel de recluziune fertilă. Bănuiește că va avea timp nesfîrșit, că va medita, că va fi singur, că va crea în minte ceva, dar, vai, totul e atît de aglomerat acolo, un program militar, ou deșteptări dramatice, cu fluiere și bătăi, cu acea indiscreție comună tuturor. Actul de a face ceea ce e firesc de față cu toți, becul aprins în permanență, spovedaniile interminabile, lecțiile imperfecte, afectate, ale celor ce vorbesc ca să treacă timpul, în realitate nici un fel de intimitate, nici un fel de recluziune, totul, o brutală imixtiune, o suferință atroce cu care te obișnuiești însă. La a doua detenție sentimentul ratării, ideea că nu se mai poate ieși de aici, că totul s-a reintors la practica mustăciosului. De fapt, *reluarea* sa în materie de detenție era rezultatul unei idei — că tot cei care au mai pățit-o trebuiau *să răspundă* și de ce se petrecea aiurea. Deveniseră *pușcăriași de profesie*, acel grup care va plăti în vecii vecilor pentru toate abaterile sociale comune. Sigur, conta o oarecare practică a locului, cum ar fi păzirea de frig, de curenți, de zgomot (pentru că pușcăriile sunt foarte zgomotoase), de lumină și de prezența în dreapta și stînga pe un prici, cu toate riscurile, a celorlalți.

Simfonia sacră de Giovanni Gabriel : suflători celești în cadențe divine, recules, sfios, grațios, deasupra a tot ce e pămîntesc, adică ceea ce a pierdut muzica modernă prin brutalitatea ei...

Așa cum curajul pune în primejdie viața, frica o apără (Leonardo da Vinci).

Casa de lemn a rușilor de la Tomis curgînd pe mare de atîtea bărbi

plinse şi de cîntece ruseşti de stepă, izvorîte din votcă. Marea devenea un cimitir infinit de cîntece de moarte, de un dor sfîşietor. Fetele goale pe plajă care intrau cu ţipete mici în valuri după ce li se turnase rom pe şira spinării, ca băutura să fie culeasă în acel loc delicios unde fesele de marmură înnegrită se despărţeau atît de puţin...

Maşinile distrugătoare ale lui Leonardo, pline de cuţite, de bombe, de gaze, expresie a urii unui geniu împotriva a tot ce-l apăsa în jur... Era silit să scrie cu un alfabet cifrat : *salamandra* era egal *virtute ; stridia*, egal *trădare*.

Pentru *Janus :* giştele din Winchester (curvele din bordelurile episcopului de Winchester, de pe vremea lui Shakespeare...).

Sterila carte a lui Stendhal despre dragoste *(De l'amour)*. Singurul lucru notabil : *culoarea gîndurilor unei soprane*. Ba ar mai fi ceva din cînd în cînd : *culoarea plăcerilor acelui om*, sau : *pentru un burghez, o ducesă nu are niciodată mai mult de 30 de ani...*

Incantaţia căsătoriei, ideea de echilibru şi, de fapt, descoperirea acelui pustiu al ritualului gestic, al observării micilor defecte, eşuat totul într-un dispreţ reciproc, într-o pîndă care are şi îndoieşări şi afecţiuni din cînd în cînd. Sunt recunoscute, cu această ocazie, copilăriile care-i stau bine partenerului, pentru că dragostea este o prietenie plină de îngăduinţă. Nu *orgoliu satisfăcut*, cum spunea ăla... E şi asta, sentimentul că ai posedat ceea ce rîvnesc mulţi, dar mai des !

Scăpările lui Shakespeare în cartea lui M. : Titus Andronicus dă *bonjour* lui Saturnius. Împăratul, la rîndul său, răspunde : *Grand merci ! (Titus Andronicus*, act I, scena I). Cleopatra a fost înzestrată cu un biliard, iar pescarii lui Pericles aveau mingi de tenis. Contemporanii lui Coriolan posedau pistoale şi orologii. Sfetnicul lui Lear purta ochelari. Despre ţărmul mării aflate în Boemia ce să mai discutăm ! El îşi putea permite, era Shakespeare !

Calicii mării, în Shakespeare. Frumos...

Moartea nu este decît faţa interioară a vieţii (Rilke).

Un lucru atît de inutil ca viaţa lui...

Nu-i trebuiam, de la mine nu putea avea acel *absolut* pe care i-l provoca chipul de frizer al unui actor splendid şi chiar palmele lui, vorbele acelea de cinema, spuse din vîrful buzelor...

A fi *dascălul Florio (spiritus rector* al curţii regale de pe vremea

divinului Will). Sau un *sir* Thomas Lucy, denunțătorul lui John Shakespeare, autorul multor morți nevinovați : preotul Hartley, spînzurat în poarta teatrului *Globe*, la 5 octombrie 1588 (vezi medicii mustăciosului) ; doctorul (în aceeași linie) Rodrigo Lopez, evreu, acuzat de camarilă că deține secretele otrăvilor lui Borgia, e executat, mărturisind în urma chinurilor că primea otrăvuri de la Filip de Spania ca s-o ucidă pe regina Elisabeta. Ca aluzie la treaba asta se joacă *Evreul din Malta*, de Marlowe, și *Shylock*, de Shakespeare, cu Richard Burbage purtînd masca lui Rodrigo Lopez. (Pentru *Janus.*)

Să visezi la *supremația formelor*, ce lucru grecesc... (mi se pare venit din Dan Botta).

Tot de acolo : *incoerența ca produs studiat*, ea nu e acceptată de către intelect, rezultat admirabil al ordinei...

„Amabilitățile" schimbate între Ben Jonson și Shakespeare, și de acesta cu Marlowe, ce-mi amintesc ele mie ?

Cei bănuiți de paternitatea operei lui Shakespeare : Bacon, Marlowe, William Stanley, conte de Derby, Edwarde Vere, conte de Oxford, Roger Manners, conte de Rutland...

... *Un stil confetti*... clopote, un fel de xilofon, pași ca pe o pardoseală de clape. A merge pe un pian foarte cadențat, cu precizie adică...

Un bătrîn care-și descărca toată melancolia asupra unui copil *(Jurnalul* lui Kierkegaard).

Înfundat în melancolie și în categoria secretului (K., pentru *Janus...*).

Bunin acuzîndu-l pe Dostoievski că a adus revoluția prin falsitatea eroilor săi care mai apoi au fost imitați.

Dostoievskism la preț redus (Ehrenburg), pentru marele B...

... *Fantasticul social*, în Pierre Mc. Orlan. Ca să vezi de unde sare iepurele...

La Palermo, o *girl-scout* (cercetaşă), care, într-o biserică unde femeile sărută mozaicul unei fresce înfăţişîndu-l pe Iisus cu un sex cît o crevetă, aşează batista deasupra dacă nu sărută direct acel lucru divin *(Să uiţi Palermo* de Edmonde Charles-Roux).

Vietatea aia de lux care tot se mai joacă cu mine pentru că aşa a învăţat-o maică-sa. Dragostea trebuie dobîndită, e o favoare (vezi şi Stendhal).

Trebuie să fii părăsit de Dumnezeu ca să fii alesul lui (K.)

Tot în Kierkegaard — *aşchia de carne* (Regina Olsen) pe care nu a putut-o avea onanistul nefericit care cugeta la *conceptul de ironie* şi la cel de *spaimă*, între altele, cu referiri la Sokrates. La 1840...

Avea un interior de furnică, delicat ca un fagure, atît de moale, ca piersica, era acolo aerul. Trebuia să oficiezi, nu să faci dragoste. Intimitatea ca ceva tiranic.

Doctorul Dieulafoy, care lua onorariul ca un scamator, şi faţa-i frumoasă era amortizată de adaptarea la împrejurări (Proust).

Auziţi clasificare a fazelor dragostei la Stendhal : admiraţia, plăcerea, speranţa, dragostea s-a născut, prima cristalizare, apare îndoiala, a doua cristalizare... Se dau şi termenii duratei. Între prima fază şi a doua poate să treacă şi un an. Între 3—4 şi o clipită.

Teatrul e piedestalul femeilor (Geoffroy).

Alternativa lui K. despre Hegel : *professor publicus ordinarius*. Lui H. îi este preferat gînditorul existenţial Iov *(Conceptul de spaimă)*.

Omul este incognito-ul lui Dumnezeu (K.).

Tot el despre sofişti : trăiesc în moment, dar le lipseşte momentul !

Pachidermul ăla de Balzac, care a stors tot ce se putea şti despre societate şi om în volumele sale care sunt ca un teasc uriaş.

Venise vremea să ne despărţim. Ştia cîţi ani aveam în realitate.

Erotica peştilor : se aleargă, se fentează, pe urmă muşcă ceva, frunze sau mici viermişori uscaţi. Cînd

dorm, stau încremeniți, la pîndă. Unii se ascund. Se spune că unii își schimbă sexul într-o femelă, atunci cînd ceilalți sunt numai bărbați.

Inocența este ignoranță (K.).

Pentru *Janus* îmi fac cadou aceste *70 000 de brațe de apă pe care se zbate credința, plutind în disperare ca pe tot atîtea fluvii.* Tot acolo ar trebui vorbit despre *suveranitatea pioasă a omului în univers* (tot K.).

Esențialul este cum îți conduci opera (Saint-John Perse).

Bonele care au intrat în corolele rochiilor (tot el).

Era damnat, bea atît că trebuia răscumpărat ca Agha Kan, cu aur. Dar totul arăta urît în această beție fără limite, pentru că nu avea o estetică interioară. El credea că toate actele noastre prin dilatație devin artistice. Dar nimeni, nici chiar geniile nu au înfățișat *intimități* în operele lor. La el ratarea ca poet venea din ignoranță, deși era foarte talentat.

Iubita Albinosului, cu părul ca o noapte lungă care a întîrziat. A plecat pe vremuri de la mine castă, după o *veghere*, cum se obișnuia în mediul rural în Elveția...

O carte e moartea unui copac (un poet către Aristide Briand). Înduioșări...

Pe mare, stînd ca *afară*, adică undeva *dincolo* de realitatea lumii. *În exterior...*

O elocință atît de enervantă că-ți venea să-i vorbești și tu, *drept în față*, cum se spune...

Orașul galben de ranchiună... (Saint-John Perse).

Versatil, plin de sine în fond, cu un dispreț suveran pentru ceilalți muritori, își făcea din *Filipica* înțelepciunii sale presupuse un obiect pentru care percepea impozite. Cerea mese și adorație, voia ceva unic în ce-l privea, o răsplată nu în bani, pentru că ei erau prea ordinari, dar în obiecte de preț, în tablouri bune, semnate de maeștri vestiți, pe care să i le aducă, dacă s-ar mai fi putut, lacheii la ușă. Venea să ia masa cu tine știind pentru ce-l chemi. Credea oarecum că te instruiește, și asta se întîmplă cu mulți ratați orali, ei te instruiesc într-adevăr în materie de cinism, de lipsă de rigoare. Dar era vesel, cu el mesele erau de neuitat, invitații plecau de la o Academie (pentru Felix Mesiodax).

M. care-mi face o scenă pentru că a uitat că și-a schimbat parfumul. Crede că vin de la altă femeie și, după o izbuonire plină de patimă, invectivînd calitatea parfumului, își dă seama de eroare și nu știe cum să iasă din această situație. A doua zi dăruiește parfumul descalificat pentru că îl compromisese față de

mine, numai pentru că ar fi putut să-l *poarte* alta...

Are haz, ca începutul unei piese despre ea.

Fețe de culoarea papaiei și a urîtului (Saint-John Perse).

Spera să fi uitat că mă uitase la vremuri grele...

O moarte dramatică : a murit de plictis.

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Dintr-o carte despre vrăjitoare :

Necuratul poate apărea, zice-se, sub forma cu totul nevinovată a unei pietre sau a unui copac.

... Se afirma că Sfîntul Fortunatus a vindecat un om posedat de 6 670 de duhuri rele. La căpătîiul unui călugăr de la Hammerode s-ar fi strîns 15 000 de demoni. Alți autori vorbesc despre 293 010 696 demoni, împărțiți în 66 de cohorte, fiecare cohortă cu cîte 666 de companii, de cîte 6 666 indivizi. Orice diavol are nume, iar specialiștii în demonografie au alcătuit și cataloage cu fruntașii tagmei drăcești. În procesul lui Urbain Grandier din 1635, au fost dezvăluite numele lui Astarot, Esas, Celsus, Ataos, Gedol, Asmodeu, Alex, Zabulon, Neftalius, Ham, Uriel și Ahas.

De notat că se vorbea despre o întreagă ierarhie drăcească și o anumită profilare pe ramuri de activitate. Astfel, Astarteea, Lilith și Nahema ar fi idolii desfrîului și ai avortului, Adrameleh, al uciderii, iar Belial, al anarhiei. O mare categorie de demoni subalterni era formată din *incubi* și *sucubi*. Primii căutau intimitatea femeilor, ceilalți, pe a bărbaților. Dealtfel, același demon putea acționa alternativ ca *incub* și ca *sucub*. Toma d'Aquino, celebrul teolog din secolul al XIII-lea, și-a însușit părerea că hunii ar fi produsul împreunării demonilor cu pămîntenii, iar populația insulei Cipru ar proveni din legătura incubilor cu muritoarele. Vrăjitoarele mărturiseau adesea că au întreținut asemenea nelegiuite relații.

... Demonografii, mai ales cei englezi, avertizau și asupra primejdiilor relațiilor stabilite cu Satan prin intermediul demonilor familiari, animale domestice cu aspect nevinovat, de care vrăjitorii s-ar folosi sistematic.

... În urma aplicării exorcismelor, din trupul posedatului ieșeau cele mai surprinzătoare lucruri în care se cuibărise diavolul : bucăți de cărbune, dinți, smocuri de păr, spini, cuțite, penițe, ace, dar și reptile..., roiuri de muște, felurite păsări, pilcuri de lilieci, sau măcar trîmbe de fum ori un miros de pucioasă.

... La Biblioteca națională din Paris se păstrează documentele prin care anumiți demoni exorcizați făgăduiau să nu mai revină în trupurile călugărițelor ursuline da la mînăstirea de la Loudun.

... Demonilor li se atribuia construirea unei mulțimi de poduri, mai

ales a acelora ridicate peste fluvii largi și prăpăstii adînci.

... Dintre *grimoarele* sau cărțile de farmece mai des reeditate în Franța, spre a fi vîndute la sate de către colportori, se amintesc pentru titlurile lor sugestive cîteva faimoase broșuri : *Secretele minunate ale lui Albertus cel Mic, Admirabilele secrete ale lui Albertus cel Mare, Grimoarul Papei Honoriu, Clavicula lui Solomon, Enchiridonul Papei Leon, Comoara bătrînului de la piramide, Găina neagră, Balaurul roșu,* pe lîngă alte „tratate" și „manuale" de tîlcuire a viselor, de ghicit în palmă, de interpretat fizionomiile etc.

... Cărțile de farmece conțin numeroase formule cărora li se atribuie virtutea de a-l obliga pe diavol să se prezinte. Unele din aceste formule sunt scrise într-o limbă inexistentă, deci cu atît mai prestigioasă.

... Pentru a încheia acest contract de vasalitate, candidatul la vrăjitorie se adresa necuratului în termenii următori, consemnați în „grimoarul" *Balaurul roșu :* „Împărate Lucifer, maestre al tuturor duhurilor răzvrătite, te rog să-mi fii binevoitor în privința cererii pe care o fac marelui tău sfetnic Lucifug Rafacal, avînd dorința de a încheia un pact cu el ; te mai rog, părinte Belzebuth, să mă ocrotești în tot ceea ce întreprind".

... În scrierea lui Dimitrie Cantemir, *Cartea sistemei sau a stării religiei mahomedane,* se amintește despre vrăjitorii arabi care invocă spiritele infernale.

... Iar un publicist de pe vremea lui Ludovic al XIII-lea afirma că la un vrăjitor există 10 000 de vrăjitoare, evaluare mult exagerată, dar interesantă prin aceea că subliniază poziția „privilegiată", din punct de vedere cantitativ și calitativ, a femeii ca victimă curentă a campaniilor de combatere a vrăjitorilor.

... Cît despre bărbații vrăjitori, istoricul francez Jean Palou observă că anumite profesiuni dădeau un contingent foarte însemnat de preoți ai Satanei. În frunte veneau ciobanii, suspectați fiindcă trăiesc izolați de omenire, în tovărășia doar a dobitoacelor, și fiindcă cunosc tainele cerului, pe care îl contemplă ziua și noaptea, și ale naturii însuflețite și neînsuflețite, cu care stau în permanent contact.

Aceeași bănuială apasă asupra fierarilor, întrucît lucrează în mijlocul flăcărilor, ceea ce evocă focul iadului. Motive la fel de fanteziste justificau acuzația de vrăjitorie adusă pe alocuri croitorilor, cizmarilor, frînghierilor, tăietorilor de lemne sau negustorilor ambulanți.

Exista, dealtfel, și o profesiune feminină rezervată, s-ar zice, presupuselor vrăjitoare : cea de „doftoroaie", în general, și de moașă, în special. „Unicul medic al poporului timp de o mie de ani, remarcă Michelet, a fost vrăjitoarea. Împărații, regii, papii, baronii cei mai bogați aveau doctorii lor de la Solerno, mauri, evrei, dar masa... nu o consulta decît pe *Saga* sau pe *Sage-femme* (femeia pricepută, denumirea franceză actuală a moașei). Dacă nu te vindeca, o insultai și-i spuneai *vrăjitoare.* Îi spuneai vrăjitoare și fiindcă treaba tămăduirii cu ajutorul remediilor era de origine vegetală..."

... Antropofagia practicată la adunările vrăjitorești patronate de dia-

vol ; folosirea otrăvurilor și a filtrelor amoroase ; farmecele pentru a distruge turmele, farmecele pentru a distruge roadele pămîntului ; împreunarea trupească cu diavolul.

... Dealtminteri, după părerea inchizitorului Sprenger, există trei categorii principale de vrăjitorii : cele care pot face rele, dar nu le pot vindeca ; cele care le pot vindeca, dar nu le pot pricinui ; cele care pot și face și desface relele.

... Credința în „licantrople", adică în transformarea voluntară prin „mijloacele magiei negre" a omului în lup, a persistat timp de secole în Europa. Numeroase erau „băuturile magice" preparate de vrăjitoare pentru a trezi pasiunea amoroasă în ființa dorită. Unul din aceste „filtre" conținea o inimă de porumbel, ficat de vrabie, uter de rîndunică și fudulii de iepure, totul amestecat cu sîngele persoanei spre folosul căreia se făcea farmecul. Marea greutate consta în a obliga persoana jinduită să înghită amestecul vrăjit. De aceea se recomanda, ca mai practic, procedeul de a-ți freca mîinile cu suc de verbină și a atinge apoi persoana căreia voiai să-i trimiți „iubirea".

... Mulți soți puneau neputința lor pe seama legării șnurului : ar fi fost suficient ca o panglică sau o bucată de sfoară înnodată să-i fie strecurată nefericitului sub pernă ori într-un buzunar, pentru a-l face incapabil să-și îndeplinească obligațiile conjugale.

... Poate că cea mai temută formă a vrăjitoriei consta în confecționarea unei siluete de ceară botezată cu numele victimei virtuale, simulacru care era apoi aruncat în foc sau „rănit" cu cuțitul sau cu acul. Curțile regale din veacurile XVI-XVII au trăit sub teroarea acestui procedeu de „magie imitativă".

... De o faimă mare se bucurau cîmpia Blakulla din Suedia și plaja de la Hendaye, unde se adunau, zice-se, pînă la 12 000 de vrăjitoare. Legendele vorbeau și de un misterios punct de întîlnire situat tocmai dincolo de rîul Iordan din Palestina.

... Pentru a reuși performanța zborului, se pretindea ca participanții la *Sabbat* să folosească o alifie secret preparată, într-una din variante, în modul următor : azima de împărtășanie, furată de la biserică, trebuia dată unui broscoi, care era apoi ars, iar cenușa lui amestecată cu sînge de nou-născut nebotezat, cu pulbere de oase de spînzurat și cu diverse ierburi. Interesante sînt rețetele reproduse în monografia *Despre vrăjitorie* de Margaret Murray ; una cuprindea grăsime de copil, funingine, suc de păstîrnac, de omag, de cinci degete și de mătrăgună. Dintre ingredientele enumerate atrag atenția îndeosebi plantele : omagul, care conține alcaloidul aconitină, și mătrăguna sau ladona, care conține și ea o serie de alcaloizi.

... La locul hotărît, invitații erau întîmpinați de „maestrul Leonard", organizatorul ceremoniei, care se înfățișa ca un țap cu trei coarne, cel din mijlocul frunții luminînd adunarea. Vrăjitorii trebuiau să-i prezinte diavolului repetate omagii, constînd mai ales din sărutări sub coadă. De multe ori, alături de Satan ar fi stat pe tronul infernal și vrăjitoarea preferată, „regina *Sabba-*

tului". Acum avea loc şi recomandarea novicilor, căci invitaţii trebuiau să vină cu copiii care urmau să fie iniţiaţi în cultul Satanei. Iată, în versiunea demonologului Pierre de Lancre, formula rostită de novici în cursul ceremoniilor de *Sabbat* care ar fi avut loc în 1609, în ţinutul Basses Pyrénées : „Îl reneg mai întîi pe Dumnezeu, apoi pe Iisus Christos, fiul său, pe Sfîntul Duh, pe Fecioară, pe sfinţi, Sfînta Cruce, Mirul, botezul şi credinţa de care aparţin, pe naşul şi naşa mea şi mă las în toate privinţele în puterea şi-n mîinile tale, nerecunoscînd un alt Dumnezeu, astfel că tu eşti Dumnezeul meu, iar eu sclavul tău". După care, demonologul afirmă : „nou-venitului i se porunceşte să-şi arate adoraţia faţă de diavol, astfel că, plecîndu-se şi stînd în genunchi, îl sărută lîngă ochiul stîng, pe piept, pe fese, pe coapse şi pe părţile ascunse, iar apoi, ridicînd coada, îi sărută dosul".

... Broaştele de pază erau îmbrăcate în hăinuţe de postav şi catifea de felurite culori, despicate în faţă pînă sub pîntece. Ele purtau o tichie ca acelea de paj şi aveau o salbă de clopoţei şi de alte giuvaere în jurul gîtului.

... În documentele oficiale şi oficioase privitoare la vrăjitorie se menţionează şi despre un aşa-numit mic *Sabbat* sau *Esbat*... Cu alte cuvinte, era vorba de o „petrecere

cîmpenească", la care se bea şi se mînca (şi probabil mai mult se bea decît se mînca), se dansa, se făceau pozne, se spuneau vorbe licenţioase şi răutăţi despre autorităţi civile şi ecleziastice, iar cîteodată se trecea peste limitele îndeobşte puse în relaţiile dintre sexe.

... La fel de inconsistentă se dovedeşte a fi şi ipoteza unor istorici, începînd cu Jakob Grimm, că vrăjitoria n-ar fi altceva decît o formă de persistenţă a vechiului cult teutonic, pe care creştinismul nu l-a putut desfiinţa cu totul, rămînînd să fie oficiat cu regularitate, deşi pe ascuns, în anumite colectivităţi săteşti.

... Este vorba, mai ales, de credinţa în pactul cu diavolul şi în relaţiile carnale dintre diavol şi om, „noţiunile-cheie" ale demonologiei „moderne" şi care nu-şi au echivalentul (cel puţin cu aceeaşi greutate specifică) în sistemele religioase creştine.

... Împăratul Constantin nu s-a mulţumit să polemizeze cu magii şi făcătorii de farmece, ci, urmînd exemplul unor cezari mai vechi, a înăsprit măsurile de combatere a meşteşugului ghicitului, interzicînd total practicarea lui şi prevăzînd aplicarea torturii pentru smulgerea de mărturisiri de la ghicitori şi de la clienţii acestora. A urmat o campanie înverşunată împotriva celor care îndrăzneau să recurgă la mijloace magice, campanie căreia i-au căzut victime pînă şi purtătorii de banale amulete. Mulţi intelectuali din Imperiul bizantin şi-au ars atunci cărţile pînă la una, de teamă să nu fie declaraţi vrăjitori pe motiv că cercetează slovele. Prigoana contra magicienilor s-a prelungit, cu intermitenţe, vreme îndelungată.

... În perioada de care ne ocupăm se făcea o distincţie netă între două categorii de vrăjitoare : *maleficа*, cea care făcea farmece vătămătoare, atrăgînd boli asupra unui individ sau „legîndu-i" bărbăţia, înfierbîntînd simţurile fiinţei dorite zadarnic, nimicind recoltele ori dezlănţuind furtuna, şi *striga* (strigoaica din folclorul nostru), un fel de demon feminin care împrumută înfăţişarea a diverse animale şi zboară prin văzduh, însetat de sîngele oamenilor, mai ales de copii, şi promite să ucidă pe cine nimereşte.

... Unii istorici considerau că doctrina „pactul infernal" ar fi împrumutată din anumite legende bizantine, a căror circulaţie în Occident este atestată începînd mai ales din secolul al IX-lea. De-abia în secolul al XIV-lea pare să se fi elaborat concepţia conform căreia vrăjitoarele îşi inaugurează activitatea printr-o înţelegere contractată cu diavolul.

... Manicheismul proclama egalitatea între principiul binelui şi cel al răului, ridicînd astfel pe Satan la nivelul lui Dumnezeu, concepţie care, într-un fel, putea explica şi cultul demoniac pe care se presupunea că-l întreţin vrăjitorii.

... Cît de departe ajunsese în secolul al XIV-lea credinţa în posibilităţile vrăjitoriei rezultă şi din relatările unor cărturari contemporani de vază despre isprăvile unui anume Zyto, magicianul favorit al împăratului Venceslav al VI-lea, zis cel Beţiv, împăratul Germaniei şi regele Boemiei. Zyto i-a uluit pe invitaţii

la nunta stăpînului său cu fiica electorului de Bavaria : apropiindu-se de o căruță cu saltimbanci aduși de socru pentru a-i înveseli pe meseni, magicianul l-ar fi înghițit pe conducătorul trupei, scuipind îndată după aceasta cizmele murdare ale acestuia ; după care, l-ar fi vărsat pe nenorocit într-un bazin, udindu-l leoarcă. Tot despre Zyto se spune că obișnuia, la ospețe, să preschimbe în copite mîinile comesenilor, care astfel nu mai puteau duce la gură bucatele.

... Un mare rol în fondarea „demonologiei moderne" i-a revenit lui Toma d'Aquino, „doctorul îngeresc" din secolul al XIII-lea, care a excelat în considerații scolastice despre esența și limitele puterilor diavolești. Aquinatul susținea că Satan nu acționează decît cu permisiunea lui Dumnezeu, teza aceasta fiind menită să spulbere dogma echilibrului dintre principiul binelui și cel al răului.

... În anul 1437, inchizitorul Johann Nider a redactat un „studiu popular" pentru demascarea vrăjitoriei, intitulat *Formicarius (Furnicarul)*.

... În Tirol, de pildă, Kraemer și a atras ura datorită persecuțiilor barbare îndreptate împotriva celor bănuiți de vrăjitorie. După cîteva intervenții fără rezultat pe lîngă inflexibilul inchizitor, episcopul de Drixen i-a pus în vedere să părăsească dioceza, căci nu mai putea garanta pentru viața lui.

Pe alocuri, puternicii papei au izbutit totuși să facă prăpăd. Ei se lăudau, printre altele, cu cele 48 de persoane pe care le-au trimis la rug în orășelul Ravensburg, într-un interval de numai cinci ani.

... Se apreciază că „Malleus Maleficarus" (Ciocanul vrăjitoarelor) este „cel mai uimitor moment de superstiție pe care l-a cunoscut lumea".

... Raderea părului avea ca scop tot înlăturarea influențelor drăcești, deoarece se credea că diavolul obișnuiește să se ascundă în podoaba capilară.

... O valoare decisivă pentru punerea diagnosticului de vrăjitorie o avea descoperirea „semnului diavolului" *(stigma diaboli)*, o pată neagră ori roșiatică, sau o zonă insensibilă pe corp....

... Declarînd, în anul 1468, vrăjitoria drept *crimen exceptum* (delict excepțional), Sfîntul Scaun a îngăduit utilizarea oricăror mijloace pentru depistare.

... Procedeul denumit *strappado* sau *estrappado :* anchetatul era legat cu mîinile la spate ; de încheieturile pumnului i se lega o sfoară, petrecută apoi printr-un scripete ; trăgîndu-se de frînghie, victima era ridicată la înălțime și lăsată apoi să cadă brusc pe podea. După primele operații de acest fel, se producea luxarea articulației umărului, însoțită de dureri atroce.

... Un mister de nepătruns planează asupra procesului de vrăjitorie intentat în 1440 lui Gilles de Rais, mareșal al Franței și fost tovarăș de arme al Ioanei d'Arc. Gilles făcea parte din marea nobilime, era un om de aleasă cultură și se distinsese pe cîmpurile de bătălie. Fusese unul din cei mai bogați se-

niori ai vremii, dar s-a priceput să cheltuiască o parte din avere grabnic, ducînd o viață plină de desfriu și apreciind fastul și luxul. Iubea cărțile și era pasionat, ca mulți alți învățați ai epocii, de alhimie și magie.

Printre altele a fost acuzat de a fi ucis nenumărați copii, după ce-i necinstea, și de a fi folosit resturile lor la operații de necromancie, întrucît semnase o serie de pacte cu diavolul. De fapt, în actul de acuzare învinuirea aceasta fusese trecută pe plan secundar : principala vină ce i se imputa lui Gilles de Rais era de a fi intrat în conflict cu autoritățile.

Dar, în cursul procesului, magistrații s-au concentrat asupra aspectelor eretice și demoniace ale comportării marelui senior.

Acesta a respins mînios acuzațiile și i-a insultat pe judecători, spunîndu-le că sunt vînduți și criminali. Iată însă că la scurt timp după aceasta, atitudinea acuzatului s-a schimbat pe de-a-ntregul : nu numai că a recunoscut valabilitatea faptelor imputate, dar a cerut plîngînd, în genunchi, iertare pentru vorbele sale nesăbuite aruncate tribunalului. Nimeni nu a putut explica această bruscă transformare. Să i se fi prezentat lui Gilles probe zdrobitoare pentru vinovăția sa, să fi fost amenințat cu tortura, să fi ajuns el însuși la concluzia că ierarhia ecleziastică i-ar periclita „mîntuirea sufletului“ ?

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)
(Schela disputei Messer — Ioan Valahul)

Din *Hidden Riches (Bogăție oculte)* de Désirée Hirsch (contribuție a lui Serenus Zeitblom) :

Trei, spune Giorgio, este primul număr adevărat, pentru că numai el, singurul, are un început, un mijloc și un sfîrșit. Ca simbol al *Treimii*, e divin.

— Patratul și cubul lui 3, continuă Giorgio, conțin consonanțele universului, cum a arătat Platon în *Timaeus*, și nici Platon, nici Aristoteles, care cunoșteau forțele ce acționează în natură, n-au trecut de numărul 27 cînd au făcut analiza lumii. Cu toate astea, nu numerele în sine, ci raporturile dintre ele sunt factorul important, și faptul că aceste raporturi trebuie considerate ca obligatorii și pentru microcosm reiese clar din porunca lui Dumnezeu dată lui Moise ca să clădească tabernacolul după tiparul lumii și din hotărîrea lui Solomon de a da templului proporțiile tabernacolului.

Mai sunt și alte ipoteze (pe care, dacă Messerul nu le-a cunoscut, ar fi putut totuși să le cunoască, sau chiar să le elaboreze, în nopțile sale de cugetare sau în cugetările sale nocturne). S-a emis frecvent ideea că, dacă conștiințele sunt separate, inconștientul nu este. Ar exista deci un *inconștient colectiv* al omenirii întregi și poate al tuturor inteligențelor cosmosului. Unele făpturi, deosebit de dotate, ar avea acces la

acest inconștient colectiv, ceea ce ar explica viziunile lor.

Inconvenientul acestei ipoteze este că nu se știe nici măcar dacă există un *inconștient individual*...

Există chiar teorii după care nici memoria n-ar exista : creierul n-ar fi decît un ordinator care ar recalcula trecutul pornind de la semnele prezente.

Ipoteza unei memorii colective este însă seducătoare. Telepatia și clarviziunea, fapte incontestabile, trebuie că sunt purtate (transmise) de un mediu încă nedetectat, fie vreo nouă particulă pe care fizica n-a descoperit-o încă, nici n-a imaginat-o, fie...

De ce n-ar exista în univers prelungiri ale materiei și ale energiei în care fenomenele fotografice s-ar produce în mod natural și ar înregistra nu numai lumina și radiațiile electro-magnetice, ci însăși gîndirea ? Tradiția hindustană numește asta „înregistrări akasice".

Banda electromagnetică dovedește că ceva în genul acesta există și azi : nici o metodă de analiză științifică nu permite să detectezi dacă o bandă de magnetofon e înregistrată sau nu... etc., etc. (Nu poți afla decît cu „capul" lector, sau cu un amplificator.)

„Dumnezeu există, și cel mai simplu mijloc de a intra în legătură cu el e rugăciunea." Și credinciosul ar adăuga : „Nu știai că teologia este singura știință exactă ?" „Nu știam, dar dacă într-o bună zi se va ajunge la a se demonstra că nici un geniu, nici chiar Newton, n-a adus atîtea revelații, nici n-a făcut atîtea profeții cît Steiner, va trebui examinat fenomenul telepatiei cu infinitul..."

Johannes Reuchlin, de la Pforsheim în Pădurea Neagră, datora știința sa lui Pico de la Mirandola și unor profesori evrei, Obadiah Sforno și Jacob Loans (vreau să spun știința sa despre *Cabală).* Prima sa carte, *De Verbo Mirifico,* cuprinde oarecari inexactități, relevate de Leon Blau, dar ediția sa ulterioară, *De Arte Cabalistice,* apărută la Hagenau în 1517, este mult mai solidă. Amestecul de simbolism neo-platonician și cabalistic folosit de Reuchlin apare în dialogurile dintre un pitagorean, Philolaus Junior, Marranus, un musulman, și Simon din Frankfurt, un cabalist evreu. El se bizuie în mare măsură pe opera lui Joseph Ben Abraham Gikatilia, un celebru sistematizator al *Cabalei,* autorul unei cărți de popularizare : *Sha' Are Orah.* Reuchlin a întîmpinat o opoziție virulentă din partea unui fana-

tic convertit de la iudaism, Johann Pfefferkorn, care a determinat pe dominicanii din Colonia să facă o anchetă asupra ortodoxiei lui Reuchlin. Marele inchizitor din Mainz a deferit cazul Romei, unde a fost casat. Mai tîrziu a ieşit la iveală că dominicanii au cîştigat în apel la Roma în 1520. Această luptă a contribuit la inspirarea unei capodopere satirice a secolului al XVI-lea, *Epistolae Obscurorum Virorum* (pomenită de Thomas Mann în *Doctor Faustus*), a cărei ultimă parte a fost publicată în 1517. Reuchlin trebuie elogiat pentru erudita apărare a *Talmudului* şi pentru serviciile aduse de el studiilor ebraice, prin gramatica ebraică pe care a compilat-o.

Agrippa, în a sa *De Occulta Philosophia*, bazîndu-se pe Marsilio Ficino, continuă doctrina neo-platoniciană a forţelor cosmice, al căror flux şi reflux unifică şi însufleţesc universul, şi încearcă să arate cum acţiunea acestor forţe dă omului putinţa nu numai să practice magia legitim — în opoziţie cu necromancia şi relaţiile cu diavolul —, ci şi să ajungă la cele mai mari triumfuri spirituale şi intelectuale.

În partea a doua, *De Occulta Philosophia* se ocupă în special de puterea numerelor, după doctrina pitagoreană, şi aici apare şi clasica prezentare de către Agrippa a concepţiei despre Om — ca Măsură a Universului. Pasajul acesta rezumă însuşi miezul sistemului pe care Ficino şi Giorgio l-au răspîndit în Italia, influenţînd atît de puternic geniul creator al Renaşterii italiene, pe care stareţul Trithemius l-a sprijinit cu entuziasm.

... Zeii Greciei şi Egiptului erau diagrame matematice...

... Ceea ce Koestler numeşte *Lanţul de Aur*, concepţie derivată din *Ierarhia Celestă* a lui Dionysos, în care fiecare făptură este un inel al unui lanţ care se întinde de la cer la pămînt. *Cabala* acceptă în întregime această viziune...

... Pitagoreicienii numesc numărul patru *Tetractis* şi îl preferă virtuţilor tuturor celorlalte numere, pentru că el este temelia şi rădăcina tuturor celorlalte numere...

Fiul unui medic, Wilhelm von Hohenheim, el însuşi copilul nelegitim al unei vechi familii şvabe din Stuttgart, Theophrastus Bombastus von Hohenheim, cu toate că era un om cu o puternică originalitate şi cu idei independente, s-a inspirat mult din Ficino, pe care l-a avut totdeauna drept model. Acuzat continuu de şarlatanism de cei pe care-i jigneau aserţiunile lui vehemente, privit ca prinţ al medicilor şi podoabă a tămăduitorilor de mulţi admiratori şi pacienţi recunoscători, toată viaţa şi opera lui Paracelsus par să fi fost o încercare de a realiza idealul lui Ficino: medicul-preot.

Prin însăşi originalitatea sa, el a adus contribuţii reale ştiinţei medicale. Clasificarea bolilor minerilor este meritul său, pentru că în problemele miniere Paracelsus avea experienţă directă, fiind o vreme în ucenicie la Sigmund Fueger, la mi-

nele acestuia din Harz, iar mai tirziu lucrind la şcoala minieră de la Hutenberg, de lingă Villach. Iar cunoştinţele lui în tehnica de laborator şi în urmărirea metodică a problemelor chimiei, în care, cu toate preocupările sale în alhimie pe care le împărtăşea cu atit de numeroşi contemporani, era un pionier, datorau mult celor învăţate în aceste locuri. Toată viaţa, Paracelsus a fost fascinat de minerale şi de săruri. Îi plăceau minele şi izvoarele minerale tot atit de mult cit cărţile şi practica medicinei şi a chirurgiei. Apoi, speculaţiile lui Paracelsus asupra originei „pietrei" şi convingerea că sifilisul poate fi moştenit sunt şi ele exemple ale geniului său pătrunzător.

În personalitatea extraordinară a lui Paracelsus avem deci un om cu mult simţ practic, un tehnician, un tămăduitor remarcabil, un erudit şi un gînditor profund. Era, desigur, un personaj sarcastic. Şi fără îndoială că Paracelsus, prin felul său excentric de a fi, a scandalizat şi pe catolici şi pe protestanţi. Cu toate astea, era un om profund religios. Indiscutabil, doctrina şi caracterul său nu pot fi corect apreciate decît dacă acest aspect al personalităţii sale este înţeles. Biserica l-a înmormîntat cu onoruri, cu toate că-i oripilase pe credincioşii mai convenţionali prin marea sa bunătate faţă de săraci, iar pietatea sa înnăscută îese la iveală în cele mai neprevăzute pasaje din operele lui. De exemplu, Paracelsus recunoaşte fără echivoc îndatorarea *Cabalei* precum şi neoplatonismului ficinian, insistînd în special asupra doctrinei lui Plotinus. Se poate ca la multe din acestea să fi ajuns prin starețul Johannes Trithemius, care a avut o influenţă însemnată în formarea culturii sale, sau prin celălalt protejat al lui Trithemius, Agrippa. Doctrina platoniciană a *sufletului universal* era, în gîndirea lui Agrippa, legată foarte strîns de credinţa sa în a „cincea esenţă" şi în existenţa „proprietăţilor oculte". Scopul adevăratei magii era de a scoate la iveală aceste „proprietăţi oculte", şi aci elementul *aer* este de o deosebită importanţă.

Agrippa ne învaţă că aerul concentrează în sine toate influxele cereşti şi... ca o oglindă divină reflectă toate lucrurile făcute de natură şi de artă şi toate limbile şi vorbirile. Pătrunzînd prin porii pielii, introduce în om tot ceea ce conţine — iar acestea îi apar omului sub formă de visuri şi profetizări.

Această idee despre aer şi puterile lui deosebite, Paracelsus a luat-o de la Agrippa. Originea ei este, firește, în noţiunea ebraică *Ruach*, „spirit" sau „răsuflare". Întreaga argumentare ce susţine existenţa „proprietăţilor oculte" şi necesitatea de a se ţine seama de ele este expusă cu multă claritate într-un pasaj din una dintre primele sale cărţi, unde Paracelsus, în acelaşi timp, elogiază *Cabala* şi pune bazele principiilor religioase care trebuie totdeauna să călăuzească pe cercetătorul unor asemenea mistere.

Dacă am vrea să cunoaştem natura lăuntrică a omului după natura sa exterioară, să înţelegem cerul său lăuntric după înfăţişarea sa exterioară, să cunoaştem natura lăuntrică a copacilor, ierbii, rădăcinilor, pietrelor după înfăţişarea lor exterioară, trebuie să urmărim explorarea aces-

tei naturi pe temeiul *Cabalei*: Deoarece *Cabala* dă acces la ocult, la mistere; ne dă posibilitatea să citim epistolele şi cărţile sigilate şi, de asemenea, să citim înlăuntrul oamenilor... *Cabala* construieşte pe o temelie autentică. Roagă-te şi ţi se va da, bate şi ţi se va deschide... Vei căpăta mai multă înţelepciune decît Solomon... Dar toate astea ţi se vor da numai dacă, mai presus de toate, cauţi împărăţia Domnului. Arta *Cabalei* este în mîna Domnului şi este o alianţă cu El, aşezată pe opera lui Christos. Dar dacă nu urmezi adevărata doctrină a *Cabalei* şi cazi în geomancie, te vei lăsa condus de acel spirit care nu-ţi spune decît minciuni.

Pentru Paracelsus, ca şi pentru Platon, lumea reală era lumea invizibilă, şi interesul lui pentru lumea invizibilă stătea în faptul că în ea putea găsi urme de „semnături" ... Doctrina „semnăturilor" sau a corespondenţelor este evidentă în opera lui Paracelsus; poate că a luat-o din gîndirea lui Raymond Lull, orientalistul medieval, care pe vremea aceea se bucura de o mare vogă...

... Concepţia sa era fundamental gnostică, sau în orice caz neo-platoniciană....

... Şi este imposibil de uitat că Tertullianus îl numea pe Platon „patriarhul gnosticilor".

În orice caz, Paracelsus credea într-o „semnătură" comună a tuturor creaturilor care sunt roadele pămîntului, şi anume cele în care fluidul original are o formă mai densă, spre deosebire de cele derivate din apă, precum cristalele. Iar doctrina sa despre „simpatia" în natură, despre forţele de atracţie şi de repulsie care există între elemente, este foarte strîns legată de cea elaborată de Lull în sistemul său. Şi cu toate că acest credincios adept al Sfîntului Francisc nu dorea să propage concepţii heterodoxe, de război între spirit şi materie, un gînditor de mai tîrziu, Giordano Bruno, a luat cu aviditate de la Lull materiale de folosit în filosofia sa categoric monistă.

Paracelsus:

Imaginaţia este putere creatoare.

Medicina face uz de imaginaţie fixată.

Fantezia nu este imaginaţie, ci hotarul nebuniei.

Cel ce este născut cu imaginaţie descoperă forţele latente ale naturii.

Imaginaţia există (rezidă) în spiritul perfect, pe cînd fantezia există în trupul fără spirit perfect.

Pentru că omul nu imaginează perfect în orice moment, artele şi ştiinţele sunt incerte...

Imaginaţia precede totul.

O imaginaţie hotărîtă poate realiza orice.

În ce priveşte cea mai grandioasă figură a scriitorilor epocii, William Shakespeare, acesta avea o anumită naturaleţe, o uşurinţă, evita cu stricteţe cea mai mică pedanterie, ceea ce tinde să acopere datoria sa faţă de această tradiţie (a misticismului cabalist), care totuşi există.

. . . . . .

Veneţia, să nu uităm, nu era numai oraşul lui Shylock, era şi oraşul

lui Franciscus Georgius Venetus şi a „numeroşi... rabini iudei", care l-au sprijinit în eforturile sale, depuse în numele lui Henric al VIII-lea.

Donne ştia destule despre *Cabala* ca să poată înţelege semnificaţia specială pe care o reprezenta pentru ea *Tora*, de fapt o prelungire a ei (a *Cabalei*), prima fiind legea scrisă, cealaltă legea nescrisă. El îşi mai dădea seama, de asemenea, de rolul special al numerelor adesea folosite în simbolismul cabalistic. Citise pe Pico şi pe Giorgio. Despre acesta din urmă avea, pe bună dreptate, o opinie foarte bună. Considera că utilitatea principală a *Cabalei* era de a tămădui rana, ruptura dintre iudei şi creştini. Folosită în felul acesta, era o pregătire spre *Scriptură* şi o „medicină paracelsiană a înţelegerii".

... Lui John Donne îi plăceau unele speculaţii, ca de pildă : „Jurămîntul pitagorean pe numărul patru" derivă din numele lui Dumnezeu, Tetragrammaton (Zevs = 4 litere = tetragrammaton), şi comentează celălalt nume divin folosit în *Geneză*, Elohim. Poemul său *To Mr. Tilman after He had Taken Orders (Domnului Tilman după ce s-a călugărit)* foloseşte conceptul despre cultul misterului pe care îl folosise şi Spenser : ideea de frumuseţe divină sub aspectul unui hermafrodit.

Aceştea-s titlurile şi calităţile tale,
Cu care trebuie să-nlîmpini şi mila
Domnului, şi jignirile oamenilor,
Iar cerul, ce pe toate-n lumea asta le-a
zămislit,
Şi pămîntul, mama noastră, ce pe toate
cele zămislite le poartă,
Amîndoi sunt în chemarea ta-mpletiţi,
Şi iac din tine-un fericit hermafrodit.

În toate acestea, Donne etalează înclinaţia pentru o erudiţie în curiozităţi care-l încîntau atît de mult pe James I, ce acordase favoarea sa unei minţi atît de inventive ca aceea a lui John Gordon, un învăţat scoţian care împodobise curtea Franţei după ce stăpîna lui întemniţată, regina scoţienilor, fusese obligată să-şi concedieze servitorii. James i-a făcut decan de Salisbury şi era totdeauna gata să-i facă pe plac aprobînd observaţiile liturgice prin „pasaje din Ezéchiel şi alte citate din profeţi şi prin anumite caractere ebraice şi alte semne cabalistice". Gordon se specializase în dispute publice cu rabini. Avusese una, mult mai devreme, în 1576, cu şef-rabinul Benetrius, la Avignon. Produsele imaginaţiei sale pot fi găsite în redarea legendei lui Circe, aşa cum a fost folosită pentru *Ballet comique de la reine*, jucat în 1584 la căsătoria ducelui de Joyeuse cu sora soţiei regelui Henric al III-lea. Baletul era destinat să demonstreze credinţa că :

Originea, folosirea dansului şi a muzicii... se trag din opinia pitagoreenilor care cred că Dumnezeu era număr şi armonie, şi acesta e motivul pentru care îl cinstesc cu cadenţe măsurate, ca să arate că ei cred că El era.

Trei sunt motivele pentru care Robert Fludd a avut o influenţă atît de puternică asupra timpului său. În primul rînd el a apărut ca un cam-

pion (susținător) al rosicrucienilor, adresînd lui James I un manuscris, *Declaratio Brevis*, în care spăla asociația de acuzațiile de erezie. Apoi fu implicat într-o controversă cu două figuri de reputație mondială : astronomul Johannes Kepler, pe care-l interesau speculațiile cosmologice ale lui Fludd, și călugărul franciscan minorit Marin Mersenne, autorul cărții *Questiones in Genesium*, care iniția o reînsuflețire a doctrinei lui Giorgio, dar într-o formă în care să se poată împăca pe deplin cu toată rigoarea ortodoxiei creștine. Atenția lui Kepler asupra operei lui Fludd a fost atrasă de vastele și variatele studii apărute la Oppenheim în 1617, sub titlul *Majoris silicet et metaphysica, physica, atque technica historia*. Kepler era el însuși un neo-platonician în gîndirea sa, crezînd ferm că există „tendințe înnăscute", corespunzînd adevărului obiectiv. În *Harmonice mundi*, ca să sprijine acest punct de vedere, îl citează pe Proclus :

> *„...mintea însăși, de n-ar fi avut ochi, ar cere ochi, pentru ca să poată pricepe lucruri din afara ei, și ar enunța legi după care să fie format (ochiul), legi pe care le-ar face ea însăși... Geometria este coeternă cu Înțelepciunea lui Dumnezeu, dinainte de facerea lumii ; este Dumnezeu însuși... și i-a dat lui Dumnezeu modelele (tiparele) pentru facerea lumii. Cu imaginea lui Dumnezeu a trecut la om".*

Kepler accepta teoria pitagoreană-platonică asupra universului, ca fiind o creație a unui geometru mistic, bazată pe legi de armonie cosmică, atît de complet, încît i-a inspirat una dintre cele mai remarcabile concepții ale sale, aceea a modelului universului, aflat în lucrarea sa *Mysterium cosmographicum*.

Folosind un fel de a vorbi deloc neobișnuit printre cabaliștii creștini, Fludd îl citează, într-un comentariu al *Unității catolice*, pe Rabbi Zoar :

> *„... Față de Dumnezeu toate lucrurile sunt una, dar sunt multe față de noi înșine. Și Platon spune : Nu numai că toate lucrurile sunt întru Dumnezeu, dar toate lucrurile care există, cu-atît mai mult cu cît sunt întru Dumnezeu și purced de la el, nu sunt decît o singură entitate".*

> *„...Rădăcinile-mi sunt răspîndite-n ceruri, roadele-mi sunt în pămînt, răzbesc în viață de sub talazuri, spume, trude..."*

Imagine derivată, desigur, direct din binecunoscuta ilustrație la tratatul lui Fludd, *De theosophico, cabalistico et physiologico utriusque mundi discursu*, la sfîrșitul capitolului întîi, unde se arată arborele sefirotic cu rădăcinile în „Cheter", coroana și ramurile întinzîndu-se în jos, semănînd cu un palmier. Acolo unde se isprăvește trunchiul și încep ramurile, arborele se împarte în diferite ordine de îngeri, fiecare ramură fiind etichetată cu numele latin și calitățile acelei anume sfere (ramuri) ...

Este caracteristic că acest tratat profund cabalistic, citînd la fiecare pas autorități precum Blaise de Vigenère, Azrael din Gerona, Reuchlin și Pico de la Mirandola, este plin cu teoriile lui Fludd despre meteoriți și constituie al doilea volum el lucrării sale *Meteorologia cosmică* (Frankfurt, 1626). Pentru că una din caracteristicile lui Robert Fludd era concepția sa după care întregul univers era un laborator divin, el refuza să admită orice linie despărțitoare între ceea ce noi am numi „știință" și religie. Astfel că speculațiile lui despre creație și natura omului sunt amestecate cu teorii despre trăsnet și furtuni, dizertații despre anatomie și diferite meșteșuguri, inclusiv strategie militară — toate scrise în latinește. El, Fludd, refuza categoric să separe naturalul de supranatural...

(Viziunea Principelui după moartea Messerului.)

Joseph Glanvill învăța doctrina reîncarnării sub numele *pre-existența sufletelor* și o sprijinea pe aceea ce se numea *Cabala origeniană* cu argumente nu numai din Origen, ca părinte al bisericii, ci de la neoplatonicieni în general. El consideră această credință drept „o cheie pentru Descifrarea Marilor Mistere ale Providenței" și invocă o majestuoasă suită de înțelepți ca să o sanctifice.

De aceea, și brahmanii indieni, și magii persani, și gimnosofiștii egipteni, și rabinii iudei, și unii dintre filosofii greci, și părinții creștini erau de părere că sufletele oamenilor au fost create la începutul începutului și că de cîteva ori, cu diverse prilejuri..., au fost lăsate să cadă în aceste trupuri *pămintești*. Învățații iudeilor au făcut din asta o parte a *Cabalei* și pretind că așa au primit-o de la marele lor *legiuitor*, Moise.

Citînd o autoritate care era considerată cu un oarecare respect printre creștinii din acea vreme, Glanvill îl amintește pe Menasseh Ben Israel ca să asigure că „pre-existența era credința generală a tuturor înțelepților iudeilor, fără excepție".

Cu toate că van Helmont avea dificultăți în a se disocia de doctrina reîncarnării, atît de pozitiv afirmată de Joseph Glanvill în a sa *Lux orientalis* (1682), în care Origen este continuu citat ca autoritate în sprijin, printre alte învățături ale *Cabalei origeniene*, el acordă totodată mult spațiu *Cabalei luriane*, referitor la „revoluția sufletelor" și în special la „vîrstele lumii" (sau *erele* lumii). El leagă acestea de viziunea lui Ezechiel cu cele patru „făpturi vii", cu făpturile Apocalipsului, și pe acestea, la rîndul lor, cu cele patru lumi sau stări ale *Cabalei*.

(Eventual, Messerul în discuțiile cu Principele.)

O altă descriere a *Globului Arhetip* apare în *Tratat despre natura eternă*.

... Voința eternă a lui Dumnezeu, privindu-se pe sine și nevăzînd nimic decît pe sine, și-a pus sieși capăt ; și astfel începutul, încheindu-se cu sfîrșitul, au format un cerc, sau Globul.

(Pentru Messer.)

John Pordage explorează „Cele Etern Invizibile" în a sa *Theologia mystica* şi e în special absorbit de *imaginea ochiului unic al lui Dumnezeu*, pe care o mai întîlnim la Paracelsus, Agrippa şi, iniţial, la Suso.

... care ochi esenţial al lui Dumnezeu, privind în sine însuşi şi nevăzînd nimic decît pe sine însuşi, constituie un început şi un sfîrşit al său însuşi ; care început şi sfîrşit, pătrunzîndu-se şi contopindu-se, constituie şi formează *Globul Eternităţii*. Aşa că *Globul Eternităţii* nu e nimic altceva decît dilatarea *Ochiului Eternităţii din Centrul Circumferinţei.*

(Messer)

Van Helmont, în 1694, insistă :

... *Spirit* şi *Corp* nu sunt *Esenţe contrare*, cum zadarnic şi greşit afirmă unii, pentru că orice *Spirit creat* este *corporal*, avînd în sine adevărata esenţă şi natură a unui *Corp*, deci este o fiinţă amplificată, limitată, circumscrisă în spaţiu, mişcătoare etc.

Şi de aceea, *Sufletul omenesc*, care şi el e *Spirit*, este *corporal* şi cuprinde în sine adevărata *Natură şi Esenţă* a unui *Corp*. Cei mai puri îngeri sunt şi ei *corporali*, cum s-ar zice : *Corpuri Spirituale*.

(Pentru disputa Messer — Ioan Valahul.)

Arhiva teosofică a Societăţii Filadelfice (confesiune baptistă — înainte de 1742 —, în sudul Statelor Unite), Londra, 1679, e foarte preocupată de teme cabalistice precum : *simbolica numerelor*, folosirea literelor ebraice, semnificaţia aranjării plăcii pe pieptul Marelui Preot şi *imagistica Apocalipsului.*

. . . . . .

Crito protestează :

„...Chiar dacă ar fi adevărate, aceste noţiuni (idei) sublime nu au nimic a face cu religia. Religia creştină e foarte simplă şi simplistă, potrivită pentru toate capacităţile.

... Asemenea noţiuni cabalistice şi pitagoreice nu vor fi gustate în acest ev... Emanaţiile divine nu sunt lucruri să fie înţelese de bunul simţ al omenirii. Şi chiar dacă ar fi inteligibile şi ortodoxe (drept-credincioase), ar avea totuşi consecinţe pentru persoanele imaginative şi fantastice. Vechii eretici, *gnosticii, valentinienii* şi alţii au supt ereziile lor de la asemenea trudnice speculaţii. *Respectul pentru Dumnezeu ar trebui să fie atît de mare, încît în unele lucruri ar trebui să-ţi fie teamă să rosteşti chiar şi adevărul despre El.*"

(Replica lui Ioan Valahul în discuţia cu Messerul.)

Dar ce s-a întîmplat cu tradiţia într-un stadiu ulterior ? Cum de s-a pierdut urma ei, astfel că nici măcar nu ne dăm seama că a existat ? Publicaţiile, după cum s-a constatat, erau destul de numeroase. Se pare că şi tendinţa spre *secret* era mai mică decît s-ar fi putut imagina. Răspunsul la aceste întrebări poate fi găsit, pe de o parte, în schimbările de concepţie care au avut loc în

Europa în ansamblul ei, iar pe de altă parte, în anumite defecte preexistente în însăşi tradiţie. Bazată pe neo-platonism şi deci lipsită de elementul pe care-l constituia respectul lui Aristoteles pentru lucrurile naturale aşezate în drepturile lor, la care se adăuga şi tendinţa iudaică de a demonstra *pogorîrea divinităţii fără întrupare*, conţinea înlăuntrul ei un profund dezechilibru care cu timpul a devenit clar celor care gîndeau şi trebuia deci să fie cu atît mai mult perceptibil autorităţilor ecleziastice. Cei care au crezut în această tradiţie nu şi-au dat la început seama de nimic cuprins în ea care să ameninţe doctrinele creştine esenţiale. N-au sesizat pericolele poziţiei neo-platonice, felul în care, sub pretextul „spiritualităţii", subminau credinţa în om ca „făptură-punte" anume creată de Dumnezeu, ca animal înzestrat cu suflet nepieritor şi făcînd parte, în acelaşi timp, şi din natură şi din lumea supranaturală. Spre deosebire de diferite sisteme gnostice dezvoltate în Orientul Mijlociu, în primele secole ale creştinismului, la inspiraţia lui Montanus, Valentinus, Amonius sau Marcion, de pildă (aceşti învăţaţi gnostici şi doctrinele lor au fost studiaţi de eruditul J. L. Mosheim în a sa *Istorie ecleziastică*, Londra, 1774), ortodoxia creştină n-a admis niciodată concepţia care considera omul drept un înger decăzut, un spirit pur încarcerat într-o temniţă de carne în urma unui dezastru originar. De ce să mai fi creat Dumnezeu omul, cînd avea mulţimi de îngeri ? Acei dintre gînditori care acceptau o filosofie cu asemenea exagerări gnostice n-au înţeles totdeauna nici faptul că împărţirea pe sexe este rînduită de Dumnezeu, sortită să dezvăluie fiecărui sex propriile lui limitări şi dependenţa necesară a unuia de celălalt. Pentru că dacă *îngerii au căzut, au căzut din dorinţa de auto-suficienţă*, şi Dumnezeu în om elabora ceva nou pe un plan diferit. Şi în afară de asta, omul fiind plăsmuit după chipul lui Dumnezeu, acesta se oglindeşte în calităţile sexelor. Poate că Dumnezeu nu are sex, dar dacă există *Tatăl*, trebuie să existe şi *Mama*. Faptul acesta a fost bine înţeles de misticul medieval Julian din Norwich.

(Pentru Ioan Valahul.)

Fervenţii *Cabalei* iudaice nu puteau să înţeleagă, să ajungă la adevărul că imanenţa lui Dumnezeu nu ameninţă în nici un fel transcendenţa sa. Obiectiv vorbind, nu există absolut deloc necesitatea unei coborîri progresive în univers, o apropiere de înţelegerea spiritului omului, în care esenţa divină este, cum s-ar zice, diluată progresiv. Dumnezeu nici de creaţie măcar n-avea nevoie, ca să iubească, cu toate că creaţia este rodul iubirii. „Neţărmurita lumină" a *Cabalei* poate, indiscutabil, exista şi într-o splendoare solitară. Dar nu şi *Treimea Creştină*, care prin ea însăşi este o obşte de iubire cuprinzînd pe *Cel ce iubeşte*, pe *Cel ce-i iubit* şi *Iubirea însăşi: Unul* şi *singurul Dumnezeu*. Aşa că, după tiparul ăsta, cu toate că există sexe, nu-i iertat oamenilor să se iubească pe ei înşişi, să fie egoişti.

Jacques Maritain, despre şcoala din Alexandria :

... ei doreau o cunoaştere intelectuală a lui Dumnezeu, la care modul însuşi să fie divin... şi în acelaşi timp voiau ca această supremă... ştiinţă să rămînă la modul intelectual, să fie o filosofie. Şi este imposibil să ai în acelaşi timp o filosofie care, pentru ca să spună adevărul, trebuie să enunţe şi, pe de altă parte, ca filosofie, să distrugă enunţarea : una anulează pe cealaltă.

Maritain continuă, scoţînd în evidenţă slăbiciunea unui sistem... care pretinde a fi mistic şi în acelaşi timp rămîne metafizic, o ascensiune dialectică spre extaz. Aceeaşi ambiguitate apare şi în istorie, cu fiecare revenire la neo-platonism... Expresia „teologie apofatică" exprimă o superştiinţă intelectuală ridicată deasupra lui *DA* şi *NU*, în care contrariile se identifică (se contopesc)...

Aceasta e dilema în care se află orice fel de *teosofie*. Erorile pe care le semnalează Maritain, care sunt erorile capetelor hotărîte să ajungă la Dumnezeu pe *calea masculină a puterii şi a înţelepciunii* şi nu pe cea *feminină a iubirii*, au fost făcute de cei mai mulţi...

(Pentru Principe, dacă nu există primejdia de a-l face didactic.)

Cînd a fost zămislit, la început, omul a fost, de fapt, înger.

Fost-a zămislit înger, atît la trup, cît şi la spirit ; iar acest înger zăcea în trup exterior, după natura lumii exterioare ; şi de aceea, după natura stării sale, a fost pus la încercare, adică PUTEREA de a alege de vrea să trăiască aidoma îngerului, folosindu-şi trupul exterior ca mijloc de a face minuni în lumea exterioară întru slava Zămislitorului său ; sau de vrea să-şi păstreze *dorinţa* sa de a începe viaţa bestială a lumii exterioare ce zăcea în el, de dragul de *a cunoaşte binele şi răul* ce zăceau în el...

Căderea noastră nu-i altceva decît căderea sufletului nostru din trupul şi spiritul său celest în trupul şi spiritul bestial al lumii ăsteia.

Exterior, aici, ca opus lui *lăuntric*.

În tinereţe, Swedenborg fusese ataşat de către Carol al XII-lea la *Oficiul Minelor*. Încă de pe vremea aceea, el publicase un articol despre cum să se scoată sare din apă de mare şi, în sourt timp, fu însărcinat să întemeieze o uzină de produs sare. Il preocupa transportul pe canale şi fu absorbit şi de geologie. În 1719, publică prima lucrare, dovedind că cea mai mare parte din teritoriul Suediei fusese acoperită de ape. A doua lucrare substanţială a sa a fost *Opera philosophica et mineralia*, care a apărut în 1734. În capitolul despre cosmologie a anticipat multe teorii ulterioare, insistînd, de pildă, asupra faptului că Calea Lactee nu este decît una dintre numeroasele galaxii. Studie apoi medicina şi deveni deosebit de interesat de anatomie. Explicarea creierului dată de el este de o calitate excelentă ; el a demonstrat rolul cortexului cerebral, raporturile dintre diferitele secţiuni ale creierului şi muşchii care comandă diferitele părţi ale corpului, legăturile fibrelor nervoase din creier şi existenţa

celulelor nervoase. De la interesul pentru trup, Swedenborg a trecut la interesul pentru suflet. După un număr extraordinar de experienţe psihice s-a convins că există o legătură între Infinit şi Finit, un lanţ neîntrerupt de viaţă. Avea o clarviziune atît de remarcabilă, încît a fost în mod special cercetată de către filosoful Immanuel Kant care a rămas complet convins de autenticitatea ei. A scris apoi o serie de comentarii biblice, începînd cu *Explicarea Scripturii* şi continuînd cu *Arcana coelestia*, tipărită la Londra, în latineşte, între anii 1749—1756.

„...De aceea nu te minuna, prietene, că Adam a avut divina putere de a procrea după chipul şi asemănarea sa... Pentru că am să-ţi dovedesc că toată *Evanghelia* aduce mărturie acestei divine zămisliri ce numai de la singur Adam a purces. Această naştere din Adam este încă (şi astăzi) unicul scop al lui Dumnezeu şi trebuie să fie *singura cale* a tuturor celor care cu Christos laolaltă ridica-se-vor la egalitate, cu îngerii lui Dumnezeu. Toţi trebuie să fie copiii lui Adam, pentru că toţi din Bărbat şi Femeie-s născuţi, trebuie să dea deoparte naşterea lor pîngărită şi să se nască din nou dintr-un al doilea Adam, în aceeaşi perfecţie a unei sfinte naturi angelice pe care-ar fi trebuit s-o aibă de la primul Adam, înainte de a se fi desprins Eva din el[4].

Poate că momentul de cotitură în cariera lui Swedenborg a fost cînd a scris cartea sa *Economia regatului animal*, despre care Signe Toksvig spune că a terminat-o la Amsterdam, în decembrie 1739, după ce Swedenborg studiase *anatomia creierului* la Veneţia. Cu acest studiu el a fost pus în faţa misterelor psihologiei şi în cartea lui se vor găsi referinţe improbabile ca, de pildă, Dionisie Areopagitul, platonistul francez Malebranche, interpretul său englez John Norris şi chiar însuşi

Henry Moore. A sustras mult și din Spinoza... Apoi, cu toate că Swedenborg a negat în permanență că l-ar fi citit pe Jacob Boehme, sunt semne că a împrumutat mult și de la doctrina acestuia (vezi și *Istoria plagiatului).*

Din carnetul de note al lui Swedenborg reiese clar că el cunoștea, de pildă, simbolurile cabalistice. De aceea imaginea lui despre „Domnul... Omul unic" sau „Omul Ceresc" nu are nimic surprinzător.

„Acest Om Ceresc este om în fiecare amănunt al formei sale, nu numai în ce privește membrele și organele exterioare, ci și în ce privește membrele și organele lăuntrice, care sunt mai numeroase ; și la fel cu pieile, membranele, cartilagiile și oasele ; dar în acest Om (Divin), atît cele externe, cît și cele lăuntrice, nu sînt materiale, ci spirituale."

Acest pasaj din *Înțelepciunea îngerilor* despre providența divină ilustrează foarte bine natura ciudată și prozaică a căilor de acces ale lui Swedenborg.

E viziunea unui anatomist, dar și a unui spiritualist. Și una dintre caracteristici este includerea în corpul divin a sufletelor celor care nu au cunoscut creștinismul în cursul vieții.

. . . . . .

„Nici un suflet nu poate avea parte de mai mult decît măsura lui cuvenită din bucuriile cerești, pentru că altminteri acestea l-ar sufoca.

Dar ierarhia nu este absolut rigidă, pentru că în fond toți nu sunt decît simpli oameni. Chiar și îngerii și demonii nu sunt decît spirite omenești bune sau rele, și un suflet, după moarte, poate trece printr-un număr de diferite societăți angelice pînă la cel mai înalt nivel la care e în drept și în stare să ajungă".

E caracteristic pentru anumite scăderi ale lui Swedenborg faptul că el contesta doctrina creștină fundamentală a *Sfintei Treimi* și susținea că în realitate însemna afirmarea existenței a trei zeități ! (Ioan Valahul combate !)

RETROSPECTIVA TRADIȚIEI

O tradiție renascentistă a simbolismului însumînd o anumită serie de valori, ba chiar o întreagă filosofie a vieții, poate fi urmărită de la începuturile ei cu Gemisthus Pletho, Ficino și Pico de la Mirandola, pe căi ocolite, pînă la cercul contemporanilor lui Henry Brooke în Anglia sfîrșitului secolului al XVIII-lea. Precum poate fi urmărită și influența ei asupra a cel puțin unui poet și pictor de primă mărime (e vorba de William Blake), ca și asupra a numeroși alți bărbați și femei de seamă.

Am încercat să arăt cum, practic, fiecare aspect al civilizației europene a fost, într-un fel sau altul, influențat de această tradiție : limbajul simbolist utilizat de marii artiști, eforturile către un *sincretism al credinței* care preocupa spiritele a numeroși filosofi și teologi străluciți, hotărîrile practice luate de oamenii politici, arta baletului, mode noi în arhitectură, un întreg aparat imagistic pentru poeți, începuturile astronomiei, ale medicinei, ale chi-

miei şi ale ştiinţei moderne în general şi, în fine, entuziasmul religios al secolelor XVII şi XVIII în Anglia.

Poate că linia principală a acestei tradiţii este mai pregnant scoasă în evidenţă de o anumită serie de nume, de respectul manifestat faţă de anumite figuri, deseori semi-mitice, precum Zoroastru, Hermes Trismegistul, Orpheus, Apollonios, Pythagora, Platon însuşi, sibilele, druizii, brahmanii şi faimoşii neo-platonicieni Plotin şi Porfir. Lor le este deseori alăturat Moise, mai ales pentru calitatea lui de dezvăluitor al tainelor înţelepciunii, al legilor secrete, nescrise, ale iudeilor. Şi, natural, sunt numeroase temeiuri pentru înfăţişarea *Cabalei* ca un fel de „gnosticism iudaic".

El — acest „gnosticism iudaic" — pare să se fi dezvoltat în perioada în care ereziile primilor creştini înfloreau şi în care păginismul clasic sfîrşea prin a opune rezistenţă sub aspectul filosofiei mistice a neo-platonicienilor, al căror sistem, natural, era profund influenţat de Sfîntul Augustin şi de alţi gînditori creştini. Această linie de gîndire, alcătuită din atît de numeroase fire împletite laolaltă, a fost cea aleasă de acei entuziaşti ai Renaşterii care au dat viaţă nouă înţelepciunii trecutului şi au încercat să o armonizeze cu doctrinele creştine fundamentale, pe care le moşteniseră din Evul Credinţei. Acest proces odată declanşat, devoţii începură să se citeze unul pe altul : Pico de la Mirandola se referă la Ficino, Giorgio la Pico, Archangelo la Giorgio, Cornelius Agrippa la toţi trei. Paracelsus îl va lua pe Ficino ca model pentru al său preot-medic, fraţii Borderie l-au tradus pe Giorgio şi în acelaşi timp erau şi profund impregnaţi de neoplatonism. Boehme luase mult de la Reuchlin şi de la Paracelsus, iar fundamentarea sa vădit neo-platoniciană a fost relevată. Oameni ca Robert Fludd, ca poeţii englezi Spenser, John Donne, Ben Jonson şi Joshua Sylvester erau foarte citiţi în toate aceste sfere. Indiscutabil că Robert Fludd poate fi considerat discipolul lui Giorgio în secolul al XVII-lea, iar adversarul lui în polemici şi controverse, Johannes Kepler, era şi el aproape tot atît de mult preocupat de teoriile armoniei universale. Platonicienii de la Cambridge erau, natural, preocupaţi şi ei de filosofia neo-platoniciană şi se ştie cît de adînc fusese atras Henry Moore în studiul *Cabalei* al lui François Mercure van Helmont sau al lui von Rosenroth, precum şi faptul că amica lui, Lady Conway, citise şi ea operele lui Boehme. Cercurile în care se învîrtea Milton erau şi ele influenţate de aceste curente de gîndire...

Aceşti zei sunt viziuni ale atributelor eterne, sau nume divine care, atunci cînd sunt ridicate la rangul de zeităţi, devin distrugătoare pentru omenire. Ei ar trebui să fie slugile, nu stăpînii oamenilor şi societăţii. Ar trebui ei să fie obligaţi să aducă sacrificii Omului, nu oamenii siliţi să le aducă sacrificii lor...

(Pentru Measer.)

Rădăcinile gîndirii pitagoreiciene se întind departe, în trecut. Inter-

pretind ideea care se află în centrul acestei doctrine, Platon evocă o revelație foarte veche, poate chiar originară (Philebus). Herodot spune că pitagoreicienii împrumutau o bună parte din credințele lor din Egipt. Alt istoric antic, Diodor din Sicilia, cred, scoate în relief analogiile dintre gîndirea pitagoreiciană și gîndirea druidică care, după Diogene Laertios, era considerată de unii drept izvorul filosofiei grecești. Aceasta ne obligă, fie spus în treacăt, să considerăm religia druidică ca fiind de origine iberică, întocmai cum partea metafizică și religioasă a civilizației eline vine de la pelasgi.

Dacă așa stau lucrurile, poate că fanteziile lui Borderie din *La Galliade* sunt mai aproape de adevăr decît ne-am fi închipuit. (Vezi și *Istoria plagiatului.*)

Toate realitățile sunt necesarmente limitate și nelimitate, sau limitante și nelimitante. Numai nelimitate nu pot fi, întrucît este cert că realitățile nasc nu numai din ceea ce limitează, nici numai din ceea ce este nelimitat. Este clar că ordinea lumii și a lucrurilor aflate în ea a fost creată ca o armonie, începînd cu ceea ce limitează din ceea ce este nelimitat.

Aceasta este o afirmație pitagoreiciană din Philolaus.

(Pentru Messer.)

... Ideea de microcosm și de macrocosm a obsedat Evul Mediu... Profunzimea ei este aproape impenetrabilă. Cheia ei este simbolul mișcării circulare... Mișcările corpurilor cerești care divid viața noastră în zile, luni și ani, sunt pentru noi un model din acest punct de vedere, pentru că rotirile lor sunt atît de regulate, încît pentru ele viitorul nu se deosebește de trecut. Contemplînd această echivalență a viitorului și a trecutului, pătrundem prin timp direct în eternitate...

Magia, fie că o considerăm ca o superstiție sau ca o știință, este, în orice caz, rămășița unei mari și vechi tradiții, și adevăratul înțeles al meritelor ei n-ar fi trebuit să se stingă în țările creștine, pentru că ea pretinde că ar fi știința acelor regi magi a căror căutare a simbolicei stele strălucitoare i-a dus, cel puțin o dată, la leagănul Dumnezeului întrupat.

Materia, desigur, este prin definiție opusă spiritului. Este evident opusă lui Dumnezeu în măsura în care acesta se hotărăște să o creeze — voința și morala rămînînd în afară de discuție. Dar prin aceasta, ea (materia) nu-i devine mai puțin caracteristică decît opusul ei mai puțin tehnicist care se numește *spirit*. De fapt, noi am pierdut justa comprehensiune a materiei printr-o *apostazie în spirit*. Materia și „natura" în sine n-au păcătuit; cine a păcătuit e *spiritul*...

(Disputa Ioan — Messerul.)

... Catedralele Occidentului, *Taj Mahal*-ul și *Templul Cerului* din Pekin, toate sunt produsele școlilor ezoterice... Și Sfinxul egiptean este o copie a unuia din Babylon, vechi de opt mii de ani.

... Marile opere de artă şi arhitectonice se bazau pe o ştiinţă a ritmului şi a proporţiilor... pe care Pythagora o înţelesese şi o propovăduia. Şi el cita o cosmologie legendară despre care spunea că venise prin greci, care o luaseră de la egipteni, şi că egiptenii o luaseră de la babilonieni şi de la sumerieni. El mai răspîndea învăţătura că mesageri din lumea divină pogoriseră în lumea oamenilor. (Vezi *Istoria plagiatului.)*

Nu e om să poată crede că mitologia lui Homer sau a lui Ovidius este produsul Helladei sau al Latiumului ; şi nici n-o să creadă cineva că statuile greceşti, cum sunt ele numite, au fost creaţia artiştilor greci ; poate ca *Torso*-ul să fie unica lucrare originală rămasă ; restul sunt, evident, copii, e drept, foarte bune, după lucrări măreţe ale patriarhilor asiatici... *(Istoria plagiatului.)*

Dacă te opreşti o clipă să consideri ilustra suită de bărbaţi şi de femei cărora Dumnezeu le-a dat viziuni, după modalitatea unei naturi care are imaginaţia drept calitate caracteristică, reiese imediat cît de vital-important este vizionarul în istoria religiei. Din vremea lui Enoch şi a lui Moise pînă în zilele Sfîntului Pavel şi de la acesta pînă la evul lui Mahomed sau Sfîntul Francisc sau Ioana d'Arc şi pînă în timpurile noastre chiar, care au fost martore evenimentelor de la Lourdes (şi Fatima, şi Maglavit), se verifică faptul că deseori acestor revelaţii le urmează uluitoare progrese spirituale, şi nu numai vizionarii, ci toată speţa omenească are parte de imense beneficii...

S-ar părea că pe la începutul secolului al XVII-lea, mişcarea speculativă din sînul francmasoneriei a adoptat simbolismul *Cabalei* şi teoriile armoniei de la neo-platonicieni, în special cînd acestea aveau legătură cu arhitectura, dar nu există nimic care să ne permită să presupunem că acest simbolism a fost la început limitat numai la mişcări cum ar fi rosicrucianismul sau francmasoneria. Bernard Jones arată că utilizarea celor *trei stîlpi*, sau a celor *trei sfeşnice*, deseori în stil ionic, sau doric, sau corintic, era foarte curentă şi la vechile loggii. Fără nici o îndoială că are dreptate cînd îi identifică cu cei trei stîlpi cabalistici ai înţelepciunii, puterii şi frumuseţii. Cu toate că la vechile loggii predomina utilizarea a doi stîlpi, simbolizînd pe Jachin şi pe Boaz la intrarea în templul lui Solomon... Şi noi am mai văzut că Legenda Meşteşugului se referă întotdeauna la *doi stîlpi, la unul care nu se poate scufunda şi la altul care nu poate lua foc.* Ceea ce înseamnă că ar fi cinci stîlpi de luat în consideraţie, ceea ce s-ar potrivi foarte bine cu cele cinci ordine clasice ale arhitecturii clasice.

(Viziunile Principelui după moartea Messerului.)

În orice caz, independent de atitudinile particulare pe care le-am putea adopta faţă de ea, înţelegerea tradiţiei este esenţială pentru înţelegerea artei şi a vieţii europene. Fără o oarecare pătrundere a lim-

bajului simbolic pe care-l foloseau cu toţii, nu se poate ajunge decît la o concepţie incompletă despre opera lui Leonardo da Vinci, Dürer, Michelangelo, Edmund Spenser, John Donne şi Palladio, ca să nu menţionez decît cîteva nume. Iar unele figuri enigmatice : Paracelsus, Jacob Boehme, Robert Fludd şi chiar Johannes Kepler cu greu ar putea fi preţuite fără toate aceste elemente (simbolism, tradiţie). Gîndirea lor ar rămîne, în cea mai mare parte, inaccesibilă. În afară de asta, istoria unor anumite tendinţe : arhitectura neo-clasică, dezvoltarea baletului, chiar şi apariţia noii ştiinţe a chimiei, nu ar putea fi explicată fără referinţe la teoriile neo-platoniciene ale armoniei şi fără tiparele materiale ale *Cabalei* şi ale altor izvoare legate de aceasta. Dar dintre toate geniile şi toţi oamenii de seamă a căror operă cere cunoaşterea tradiţiei, dacă este vorba să se facă dreptate, Blake iese în relief ca un caz extrem. Tocmai pentru acest motiv am aplicat sistemului lui simbolismul tradiţional : ca un exemplu al luminii pe care o poate răspîndi. Pentru că, dacă ar examina opera lui Blake, în special poezia profetică, fără o cunoaştere a tradiţiei de la care se inspira, cititorul s-ar afla în situaţia unui foarte inteligent budist mongol încercînd să pătrundă *Paradisul pierdut* fără cunoaşterea *Bibliei*, sau fără un contact cu literatura europeană, sau o înţelegere a viziunii creştine...

(Désirée Hirsch, *Bogăţii oculte.)*

O mare velă, arţăgoasă şi de culoarea creierului (Saint-John Perse).

„Trec pluguri albe prin părul tău şi toată eşti frumoasă ca o ruşine" (Stelaru).

Caietele trebuie să fie *faţa nevăzută a lunii*, a *Princepelui*. Dar M. îmi spune că de fapt înarmez pe adversarii mei cu ceea ce eu am adunat cu atîta trudă. Nu-i nimic, îi răspund, vor putea să arate mai cititi în scurtele sau lungile lor colocvii bahice. De cînd aşteaptă aşa o pleaşcă ! De fapt, dezvăluind tot

acest fundal, nu fac decît să-i anulez !

Caii noştri plini de ţipăt (Saint-John Perse).

Hippişori şi muzicologi (dintr-o şedinţă).

În cartea lui Honegger *Sunt compozitor*, erau cîteva referiri la Gide şi la Valéry : „Adevăratul artist rămîne totdeauna pe jumătate inconştient de sine atunci cînd creează" (Gide) şi „Operele noastre şi-au pierdut cele două condiţii antice ale perfecţiunii : răgazul să se maturizeze şi intenţia de a dura" (Valéry).

Cocteau pusese în circulaţie cuvîntul de ordine : *muzică sarcastică*, campionul ei fiind Satie. (Pentru *Janus.*)

Debussy despre Wagner : *Wagner este un crepuscul care părea să fie o auroră.* (Pentru *Istoria pamfletului.*)

Vama mierii *(Princepele).*

Pentru susţinerea butucilor în cămin : două *pisici* (dintr-un fel de *Istorie a meşteşugurilor).*

Globuri goale de bronz : *eolipiile* care ar cînta în dezolata piaţă mare a Bucurescilor, la ideea Messerului... Acolo vînturile se odihnesc şi îşi fac de cap.

Cuvinţele : pomet, anaforà, curături, plata peceţilor, vornicei, ispravnici de judeţ, se cere carte domnească, prădalica (retragerea moşiei, cînd pier bărbaţii dintr-o familie de boeri).

Stil de acte oficiale : *Dau în fiecare an din casa Domniei-mele 10 burdufuri de brînză, 10 caşcavale, 10 pături, 10 postavuri de manta, 10 postavuri de încălţăminte, 15 găleţi de grîu* (ce expresie bărbătească !), *2 butoaie de vin, două sate domneşti* (act de zestre, eventual).

Alte *cuvinţele : curături de fîn şi de pădure, sate boereşti, poeni şi mori* (laolaltă numai), *teascuri, livezi* (cuvînt limpede ca apa, sugestiv), *prisăci, albine* (ca nişte vite, parcă le-ai număra).

Paul Zarifopol (citit în China) : „Pentru fanatic intelectualul e diavolul fiindcă intelectualul se îndoieşte", sau : „Plăcerile artei, mai mult ca altele, ascund, sub o mască rafinată-serioasă, infernalele primejdii ale frivolităţii şi ale epicureismului".

Călinescu despre *Scrierile* lui Ralea : „Nişte sindrofii rafinate cu o bogată şi fină conversaţie" (pentru *Săptămîna,* în limbajul respectiv).

Însemnări la Shanghai despre *Frica:* Este un rest de copilărie sau o proastă creștere, o lipsă de pregătire în fața vieții să mă cred capabil de a înfrunta frica, ar spune Anatol, ceea ce înseamnă că nu am trăit deloc greu, cum mă laud și-mi place să cred, dimpotrivă.

Ar trebui analizată frica lui Anatol în fața mitului, în fața fatalității, ca întîmplări asemănătoare sau corelate să alcătuiască acea întîmplare necesară sau nenecesară care naște istoria, sau un aspect al ei. Cum poți suporta apoi, cunoscînd că istoria este modificată în funcție de învingători, ideea că aceste false înfatuări, aceste destine corectate, *drese*, devin *lucruri absolute* care nu admit replici nici peste zeci de ani. Ele, aceste *destine fardate*, sunt impuse în școli și universități și, cînd se produc demitizările, se petrece lucrul cel mai tragic, vine cineva și spune: nu putem să ne lipsim de legende, de icoane puse în fața mulțimii, pentru că ele, aceste mituri, mișcă mulțimea mai departe, fac ca mulțimea să suporte viața stupidă pe care i-o oferim. *Absolvirile* devenite reabilitări sunt și mai triste și mai periculoase. Cu vremea, eroarea va deveni lege și atunci orice este posibil în viitor în legătură cu drumul necurmat al istoriei sau al unei mișcări spirituale, cum a și fost, vezi cei condamnați pentru că purtau amulete, vezi falimentul creștin în persecuția exercitată în numele lui Dumnezeu. Vezi Inchiziția, tribunalele ecleziastice și ce-i mai modern în materie politică. Se mai poate spune ceva deci despre libertate, despre curajul de a-i hotărî pe alții *la acțiune* în numele *Necesității?* În definitiv nu a devenit ceva curent să te lauzi cînd reușești cu lipsa de sentimentalism față de cei sacrificați? Dar ajută numai întîmplarea? Nu trebuie să scontezi și pe infernala clipă ajutătoare? Ce fac învingătorii, la urma urmelor, decît să-și dezică înaintașii, decît să-i trădeze, cu alte cuvinte? Față de jertfa altora, de credința dovedită a înaintașilor, nu simți în general nici un fel de invidie. Jertfele și îngăduirea de a te lăsa asasinat, aceste morți devenite didactice, își pierd calitatea educativă. Numai singele proaspăt sperie, învață și hotărăște. Mi-e teamă de clasicismul victoriei, de clasicismul învingătorilor! Anatol ar trebui să vină mereu acolo unde mai e ceva de făcut. El este un sceptic, nedominat de ideea de a se jertfi, de a pierde adică. Urăște ficțiunea pe care o conțin promisiunile actelor ce trebuie săvîrșite. El iubește reușita, dar totdeauna stă lîngă cel ce ajută, nu lîngă cel din carul de triumf. Dealtfel, ce este omul din carul de triumf decît un om sfîrșit? E o diferență între *a veni spre o victorie* și a locui în ea, a-i smulge dobînzi. Oroarea lui Anatol de statuie, care este de fapt *un preț* de mausoleu și de triumf organizat ce seamănă cu conturi lichidate prin bancă. De fapt, este o fugă față de explicație, de justificare. *Într-o idee intri pentru că ea are nevoie de tine,* o părăsești cînd ai desăvîrșit-o. Ciudat este că morții contemplați din umbra timpului nu-i mai produc nici un fel de afecțiune, numai o camaraderie gingașă, ceva plin de ocrotire, dacă morții

mai pot fi ocrotiți, adînc amical și înțelept, cum ai privi niște copaci pe care i-ai plantat cîndva, lîngă care ai crescut, te-ai plimbat și ai iubit o vreme. Eroii ar trebui sărbătoriți prin fîntîni. Numai curgerea unei ape dintr-o fîntînă pe lespezi are ceva dintr-o plînsoare pură, neostentativă, firească, convingătoare, are șoaptă și ceva omenesc, murmurul ei nocturn ar fi și mai sincer, mai nesupravegheat, firesc, fidel și etern, veghind de fapt la eternitatea unui gest pios care poate fi uitat, care te poate agasa, care se *tocește* totuși. Anatol ar visa deci o promenadă printre nesfîrșite fîntîni, șoptind timpului un lung poem *despre nimic*, despre himerele care au fost oamenii eroici, pentru că, dacă erau cu adevărat oameni, s ar fi ferit să moară cu adevărat, un poem despre spontaneitatea morții ades inutilă, pentru că adevărații *sceptici ai eroismului* știu că ei nu vor îndrepta decît temporar, nu omenirea, ci categorii ale omenirii. Aici s-ar putea gîndi la mormintele Ming, la mormintele în etaje din cimitirul evreiesc din Praga, la evocarea Bosforului funerar care este vegheat de lame de marmură, pline de versete elegiace... (Vezi și Barrès.)

Golfurile zilei, la Constanța, privind marea (Saint-John Perse).

Spiritul faustic la Spengler... Invazia misticismului oriental la Massis — *conceptul* culturii greco-romane, certitudinea logicii, a eticii și a religiei. Lupta cu intuiția recomandată de Bergson, care se opunea logicii. Toate acestea în gura Profesorului care ar ține pe studenții și pe cucoanele lui cu gura căscată în aule. Să le vorbească despre vechile *simpozioane ale intuiționalismului, ale vitalismului, experimentalismului, ale vehementismului*, despre *driada creștinismului* (ah, acest T., care a venit la mine într-o după-masă și a băut cafea și mi-a vorbit o oră despre cele 9 volume la care scrie de 30 de ani, ce Profesor salvat de otrăvire sau cancer ar fi, ratatul în vîrstă, căzutul după ce a fost consumat și a consumat totul), apoi despre *monada iudaismului, lipsa de certitudine*, neliniștea căutării contemporane (ce fel de neliniște putea fi aceea a bunului trai de după primul război mondial ?). Și tot așa cu *paragina interioară*, cu *gustul pentru zădărnicie* și *conștiința inutilului*, cu nevoia de a urla pentru că trebuie pus ceva la loc în gîndirea secătuită, furată, dată cu var a contemporanilor (generația '22), cu inteligența care fuge după absolut și inedit. *Apolinia* lui Nietzsche, cu acea lume incertă a visului, opusă certitudinii exaltării din *dionisii*. Și totul prin ardeiul lui Spengler care împarte lumea în două epoci distincte : epoca greco-romană, care e apolinică, și cea modernă, care-i faustică. Și pe urmă, cu acea viziune îngerească antică sau de Ev Mediu, în care golul era limitat la spațiul dintre corpuri și opus viziunii moderne, tot a lui Spengler, în care spațiul este infinit, nelimitat. (Cu farmecul său exercitat între două feluri excelente de mîncare, vorbește cu gura plină despre *epocile ostenite, dezabuzate*,

dominate de rafinament, şi asta ar fi existat în acel Bucureşti păcătos, ars de soare şi de vinturile Bărăganului, poate numai în conştiinţă, pentru că oltenii desculţi de pe Calea Victoriei îl contraziceau flagrant, ca şi boeria miticească a lumii *Capşei.)* Trecut totul prin Benda care se neliniştise la *apariţia preponderenţei politicului*, de unde *apariţia preferinţei pentru tot ce era temporal şi practic. Spiritualul care a pierdut primatul în lume, laicizîndu-se, ieşind din universal, trădînd adică substanţa care este rezumatul metafizic al fenomenului.* Totul spus printre fălcile lui pietroase, vorbesc de cuvintele care evadează printre măsele : *Eul, Conceptul şi Norma*, elementele constanţelor universului ideal (aici ar putea rupe o banană sau să despice o rodie — 43,50 bucata în vitrina *Capşei)*, apoi cu gura plină : *Sublata causa, tollitur effectus* — suprimînd dorinţa, înlăturăm durerea, traduce adolescentului care-l ascultă fermecat. Nevoia unui *idol tutelar* (el ar fi, prin sugestie) — mai tîrziu ar afla că *idolul tutelar* s-a culcat cu sora lui care a încercat să se sinucidă după aceea, abia fiind salvată, şi naşterea urii lui Anatol tînăr pentru Profesor, ideea de a-l ucide. Dar deocamdată, la *Capşa*, în atmosfera vaporoasă, ireală, în catifeaua veche şi în rochiile albe de muselină ale femeilor încărcate de flori, venite cu trăsura de la Şosea. *A trăi incertitudinea*, ca Nietzsche (pe trotuar trec soldaţi germani spilcuiţi, în *pas de gîscă*, dar nu caricatural. E numai *corpul etnic* german, sau tehnic, care face demonstraţii prin disciplină, curăţenie, şi mai ales antrenament militar). Căzînd apoi în *trăirea muzicii ca pe o tragedie impetuoasă.* (Încă o cafea, te rog, domnu' George, el plăteşte, Profesorul, dar asta nu înseamnă că se cruţă, că dă exemplu de moderaţie culinară.) Pe urmă plonjeu pînă în biografia lui Luther, care este precursorul lui Nietzsche. Trimitere scurtă la *suprimarea, absenţa disciplinei siguranţelor.* Asta te face ratat, decretează, te moleşeşte, şi tînărului îi vine s-o ia din loc şi să tragă în cineva pe stradă. E excitat de vinul negru luat la desert. Auzi ironie, taie Profesorul : *Metafizica înlocuită cu biologicul*, face apoi *apoteoza egoismului, a voinţei de putere* şi glorificarea cruzimii ca supremă dovadă de bărbăţie. *Omul renunţă la mireasma lui spirituală !*, spune neted. (Plata !) Şi plecînd pe stradă, în uşorul său pardesiu, ironizează pe scriitorii care nu au dramă, care fac glume, care *nu iau înălţime spirituală*, admiraţia pentru economic care este *un fenomen de mîna a doua.* Există deci o nevoie de *coborîre la formele inferioare ale vieţii omeneşti ;* de aici, prin consecinţă, la argou, la calambur, la anecdotic. Şi mai departe (în plin soare pe Calea Victoriei, după ce a dat bacşişul femeii de la garderobă), *repăgînizarea Europei*, înţelegi ? Făcută cu bună ştiinţă de politicieni. Citat final : *fiecare epocă are sufletul ei, cultura, trupul ei ; civilizaţia, mumia ei !* Massis ceruse în *Défense de l'Occident* întoarcerea la cultura greacă şi latină şi înscăunarea catolicismului. Se trece la Berdiaeff *(Un nouveau Moyen Âge)* care vedea răul culturii moderne în principiile ei, adică în umanismul Renaş-

terii care a deplasat raportul Om-Dumnezeu şi l-a aşezat în imanenţă : Om-Natură ! Se cerea o *insurecţie spre misticism, spre absolut şi scolastică*. În locul catolicismului — *biserica ecumenică*. Suntem în faţa trăsurii care-l aşteaptă pe Profesor, dar el va mai vorbi pentru că se ascultă pe sine. Îl ţine de nasturi pe tînăr şi debordează oral : E necesară o *dizolvare a certitudinilor*. Să ne întoarcem spre budism, care credea că *mîntuirea omului vine din evadarea lui din lume*. Şi pe urmă, sărind la Weininger, care credea că întreaga viaţă este bisexuală, nu delimitează niciodată sexul, şi la Hieschfeld, care pleda pentru recunoaşterea homosexualilor şi pentru al treilea sex. Se naşte întrebarea la Anatol dacă Profesorul său era pederast, sau nişte ciudate umori endocrine îl împingeau spre aceste pledoarii ? *(Frica)*

Pagini răzleţe din *Bogăţii oculte*, regăsite, pentru Messer : Paracelsus a împrumutat imagini atît din astrologie cît şi din alhimie, ambele considerate în vremea lui ca ştiinţe profund respectabile, doar mintea lui independentă a modificat considerabil această imagistică, de pildă : credinţa că omul e un microcosm l-a convins că omul poate influenţa stelele mai mult decît pot ele să-l influenţeze pe om. Oamenii îşi făuresc propria lor soartă şi, dacă stelele au cumva vreo influenţă, nu o au în aceeaşi măsură ca mijloacele prin care pasiunile omeneşti sunt reflectate pe pămînt. De asemenea, susţinea Paracelsus, alhimia nu urmăreşte să facă nici aur, nici argint, rostul ei este să nască supremele esenţe şi să le îndrepte împotriva boalelor. Pe scurt, esenţa doctrinei alhimiste a lui Paracelsus este combinarea celor trei principii : sulful, mercurul şi sarea, cu cele patru elemente convenţionale : pămîntul, aerul, focul şi apa, dar pe o cale cu totul originală. Dintre cele trei principii, sulful reprezintă calitatea combustibilă a substanţei ; mercurul — apa, substanţa volatilă, iar sarea — pămîntul, principiul fixităţii. Paracelsus susţinea că corpurile sunt constituite dintr-o combinare a acestor substanţe, în timp ce aerul ar fi un produs al focului şi al apei. Dar nici aceste principii şi elemente nu trebuie luate în sens materialist, pentru că ceea ce este vizibil nu este decît învelişul elementului real, viu, întocmai cum sufletul e viu în trup.

William Law, după Francis Lee : diferite probleme ridicate de *Geneză*, toate văzute de o minte îmbibată de *Cabală* şi văzînd puncte de vedere care au preocupat secole în şir pe cabalişti, cum s-a ivit creaţiunea din vid, de pildă, *tohu va bohu* (expresie ebraică pentru *haos*). Iată unele dintre întrebări : Pentru ce în primul capitol al *Genezei* se foloseşte cuvîntul *Elohim* şi cum trebuie el interpretat corect ? Pentru că, fiind pus la plural, de ce este construit la singular ? De asemenea, care este motivul că cele două semne, *Jehavach* şi *Elohim*, se găsesc împreună în capitolul 2, după împlinirea zilei a 7-a şi nu înainte ? De ce a fost creat pămîntul înaintea soarelui ? Şi de ce-l doreşte şi-i e sete acum de puterea sau de virtu-

tea soarelui, cînd, pe vremea cînd soarele nu fusese încă făcut, el, pămîntul, putea să facă să crească toate şi să dea sămînţă, ceea ce acum nu mai poate ? Numai un autor profund, versat în *Cabală*, în general, şi în *Zohar*, în special, ar putea pune o asemenea întrebare. E o referire la Natura invizibilă, *anterioară celei create şi manifestate*.

Din cîte va fi împrumutat Paracelsus de la Lull, cert este că a împrumutat anumite simboluri, de pildă : imaginea lui Adam, Kadmon, Primordialul, omul-arhetip care a precedat omul pămîntean, pe Adam Protoplastis. Acest om ceresc a rămas chiar după prăbuşirea unui microcosm la care fiecare mădular corespundea unei părţi vizibile a universului. Aceste mădulare pot fi asemuite stelelor, de pildă pielea ar corespunde cerului, indicaţie a unor lucruri secrete şi a unor mistere profunde.

Law : Tot ce poate fi conceput este Dumnezeu, sau Natura, sau Creatorul.

Wesley : Natura este ea creată, sau nu-i creată ? Trebuie să fie sau una

sau alta, pentru că nu există cale de mijloc. Dacă nu-i creată, nu e Dumnezeu ? Dacă-i creată, nu există Creaţiune ? Pentru că Natura trebuie să coincidă fie cu Dumnezeu, fie cu Creaţiunea...

Law : Există o Natură Eternă tot atît de universală şi de nelimitată ca şi Dumnezeu.

— Creştinismul este o Chemare care pune capăt oricăror alte Chemări (reacţia unui evanghelist faţă de un contemplativ).

În *Săptămîna nebunilor* trebuie început cu înmormîntarea domnului Şuţu (idee venită din descrierea alaiului înmormîntării sale). Acolo, toţi boerii care sunt programaţi să-i ducă coşciugul domnitorului ar sta patru cîte patru şi ar bîrfi la capul răposatului, prilej de a li se face biografia. Ar apărea *cuvintele* pe care le vînez lîngă situaţiile diabolice înscenate cu o ştiinţă a intrigii. De la moara Radului, la băile turceşti de lîngă Domniţa Bălaşa (baia cea mare), balta Fundenilor, mînăstirea Plumbuita, lacul Ghica Tei, lacul şi biserica Cernica, loc de idile nobile (asta ca geografie), apoi *funduclii, cataonii* hrăniţi numai cu boboc de gîscă, făgădăurile care put şi iarna, deşi e îngheţat, morile de la Radu-Vodă care scîrţîie în vînt, vinul care fierbe în linuri, boerii mazili abia întorşi la domnie, diecii, pisarii, grămăticii, care după ce se îmbătau binişor dormeau ca viermii de mătase. Ar mai fi ceremoniile : pline de lume amestecată, în frunte cu steagurile pictate cu sfinţi şi tot universul local de la balta Carvasaralei, înconjurată de butoaie de păcură pentru iluminat, stîlpii de luminări văzuţi prin uşi de biserică uitate deschise, balurile în cişlegi, giuvaergiul Resch care împodobeşte pe toate cucoanele şi-i sărăceşte pe boeri. Poate fi reeditat un bal al hoţilor *(tufetkiii)* la *sala Mamalu*, cu *celetnicele* care fac pe sfintele, cu acele mîini tăiate pe străzi, cu hoţii puşi cu mîinile între drobi de sare care cerşesc halucinant iertarea boerilor aflaţi în cortegii. Careva ar spune că Cutare e frumoasă numai pentru că bea apă de Filaret. Ar apărea boer Ţiţoacă, care seamănă cu o măslină cu păr (expresie mare, culeasă prin circiumi). Pe urmă iar *cuvintele : păţi rău, a fi ficlean şi rău mîncătoriu*. Femeile în rochii de belacoasă. Casele da la *cochi-vechi*. Un boer care era *ghenecolatru*, plăcea adică la muieri. Apariţia unui *hartofilax* (arhivar), a *mitarnicilor*, a *musaipilor* lui boer Gogu. Un boer avea *prochimen*, şi apar *proinii* (foştii, boerii maziliţi) care ţineau *sineturi, scumouri* (documente, dovezi că sunt de familie bună). În vinerea mare a *strastilor* (patimilor) se îmbată (de atunci cînd răsuflară în besearică luară foc prapurii de atît spirt). *Vadnicul* (denunţătorul) cel gras se prăbuşi pe scări şi fu dus cu carîta la Spitalul milelor şi abia scăpat de o crampă a ficatului, după care iar se apucă de rele. Cu *buna faptă a blîndeţelor* el nu putea fi luat, pentru că era stăpînit de fandacsii şi de *păreri nebuneşti* iscate din vinuri şi rachiuri. *Rămaşi din lege* într-un fel, doi se duc la boer Ţiţoacă să-i ierte, dar acesta le spune (pentru că îi făcuseră o mare infamie) că *le-a iertat calul.*

— Impozite : *darea de dinți* (cintată în poeme) îi scoate din minți și încep a se împotrivi autorității Principelui. Îi pîndea primejdia pe amîndoi de a fi *hăcuiți cu maiele* ca filosofuł Zenon, sau dați la porci de vii. Împrumutau bani la vreo deznădejde și mergeau la *tîrgul făinii* să înșele pe creduli. Nu dădeau slujbă sfinților pentru că spuneau : *ce, ei ne pot scoate din foamete ?* Aveau să moară amîndoi de o *moarte ocărîtă*, ca *feciorii de poște*. Principele spune despre ei o vorbă a lui Aristoteles, rostită de acesta către fiul său, Nicomach, în cartea a șasea : *ce este rău este și nebun, și ce este nebun e și rău.*

— *Vorbulițe :* Nu vă nădăjduiți pre domni, nici pre fiii omenești ; Țițoacă *umbla cu alte amăgele* pre la vărsatul zorilor după cur de muiere.

— *Vorbe :* Doamne, judecă-i cu matca focului !

— În șiragul bisericesc, boer Manolache Carapalea sau Coralep.

Din *Cronicarii greci : Timp bărbat ;* acela ce nu-și pune gura în comparare decît cu Ercul (elogiul unui orator), autor de epigrame erotico-elegiace.

— Zeul casei tale m-a mîncat ! (*Psalm* 68)

— Mulțimea înțelepților este salvarea lumii.

— Fusese mare afanisire.

Vorbulițe din Miron Costin : *ceasornicul domnilor* sau *făptura lumii.*

Alte *cuvințele* de la cronicari : *înfricoșatele taine* spuse la spoveditul Domnilor.

Nume : biv vel stolnicul Beldiman, vel logofătul Bogdan, beizadea Calimachi, boer Gheorgachi, stolnicul Hrisoverghi, Ralița Calimachi, vornicul Manolachi.

— *Sinaiții,* egumenii cu icoane din ajunul Crăciunului.

Din *Condica* lui Gheorgachi : *menzilul* Domnului, *mucarerul* (sau *mucarelul ;* și mai frumos), oratiile către Domnitor : domnul este numit *soare lumesc, conduce cu multă podoabă a înțelepciunii,* are o bunătate fără de margeni, ospețe și vînaturi descrise. *Menzilul* este drumul de la Stambul la Iași sau la București, prilej de intrigi, de puneri la cale, de decapitări, născîndu-se maziliri. Domnul pleca de acolo cu *zapt ferman* și *cărțile domniei.* Era întîmpinat cu carîte pentru *agarîcuri.* Apare un *logofăt de taină* care locuia într-o *cămară de taină,* aici scriau și *diecii de divan,* cu șeful lor, zapciul.

Tretilogofătul știa slovenia, citea scrisorile către Domn și pe cele trimise de acesta. De Bobotează avea loc *Kerodosia,* împărțirea luminărilor. Luminările se numeau *triță,* erau date de boeri. Duminica Floriilor, *a șasea din post, a Stîlpăriilor,* cînd se aduceau *stîlpări* înflorite de salcie.

— *Spălarea picioarelor* pe la 1762, *umivania* sau *niptira,* se făcea după slujba împărtășaniei (vezi *Condica* lui Gheorgachi).

— Domnul era îmbrăcat în Spătărie de *spahilar-agasi* cu cabaniță peste caftan, cu cuca pe cap, cu sengeacul și tuiurile, apoi se ținea orația de mulțumire la adresa Sultanului.

— La Sfîntul Gheorghe se scoteau caii la ceairurile domnești.

— *Sărbătoarea halealei* (luarea unei brățări de fier în suliță).

— Vezi *ceremoniile* și ospețele... (171—75) *(Condica)*.

Diabolică idee sosită din *Alaiul înmormîntării lui Șuțu* (pentru *Săptămîna)*, de G. D. Florescu. Deci trupul Principelui este luat de la harem și dus în sala tronului. Trebuie înhumat la biserica Sfîntul Spiridon. Lîngă biserică se ridică un cort circular, deschis în toate părțile. În mijloc se află o masă acoperită cu covor de catifea stacojie, pe care se așează coșciugul. La căpătîi se pun trei tablouri, portretul Principelui, stema Valahiei, un pom, la picioarele mesei, un covor pentru Mitropolit. În curte sunt presărate paie. Se scoate o piatră din pardoseala bisericii. În aceeași biserică fuseseră înmormîntați Hangerly și Ghica-Vodă. Osemintele se pun într-un sac de pînză verde. Craniul lui Hangerly cel retezat apare cu lovitura în osul cafeniu. O mie de preoți pășesc înaintea Mitropolitului înconjurat de episcopi. Cadavrul descoperit (al lui Șuțu) e înconjurat de cozile de cai ale tuiurilor, se zăresc semnele demnității pe pernele roșii. Deasupra se află un baldachin de mătase roșie (stacojie), galonat cu ciucuri de aur. Urmau cei mai mari boeri. Principesa și copiii nu participă, vin consulii, echipajele acestora. Cînd se așează coșciugul în groapă, se bat 20 de lovituri de tun. Se fixează cine îl va cără pe Măria-Sa, de la scară pînă jos, de la scară pînă la poarta curții gospodărești, de aici la poarta Sărindarului, pînă la Brezoianu, pînă la Sachelarie, de aici la hanul Cîmpinencii, apoi la poarta caselor răposatului, pînă la poarta Slătarului, și de aici la poarta Sfîntului Ioan, gradele cresc de la agă la cluceri, apoi la răspîntia din dreptul caselor logofătului Belu, pînă la poarta vornicului Știrbei, vel paharnicii și vel stolnicii, apoi la poarta Sfîntului Dumitru (sfeti), de aici la poarta doftorului Constantin Darvari, la poarta de sus, vel medelnicerii, pînă la poarta hanului lui Manuc, vel slugerii, dumnealor... pînă în dreptul Dorobănției, vel pitarii, vel șătrarii, pînă la biserica Sfîntul Ion, pînă în dreptul vornicului Ghica, vel cluceriî (nume : Dumitrache Înjugăurs ot Batișie), la biserica Nemților, pînă în dreptul Beilicului, vtor logofeții, de supt Mitropolie, Costache Crețulescu, Stanciul Viespescu ot mahalaua Antim, pînă în dreptul sărdarului Moscu, pînă la vornicul Bălăceanu, polcovnicii, pînă în poarta logofătului Belu, vel căminarii ; la biserica Sărindarului, zisă a Coconilor, Alecu Ghica, zis Căciulă mare etc. ...

— Beilicul era palatul Beiului care dădea adăpost pașalelor, capugiilor, mumbașirilor sosiți de la Stambul, cînd se făcea controlul voevozilor fanarioți. Domnul Șuțu murise de un erizipel flegmos ce i se suise în piept. Voevodul avea o fîntînea (abces) la braț. Se zicea că doctorul Cristari l-ar fi otrăvit.

— Firmanul de numire a Domnului purta data Hegirei, începutul lui Revel al anului 1234.

— Mahalaua Scorțarului la Sfîntul Spiridon vechi (Sfîntul Spiridon din Trapezund).

— *Biv vel* sau *fost mare*...

Monologul Principelui trebuie să fie un *logos* despre putere. Explicația *puterii*: este *lucrul dorit* care te ia el însuși în stăpînire și nu mai poate fi stăpînit. Ajungi sluga puterii, intri în legile ei de fier, și asta e tragedia tuturor celor puternici. Asta trebuie să explice Principele Messerului...

Pregătirea *Sabbatului* în *Principele*.

Trebuie făcut un *portret oficial* al Principelui care ar fi îmbrăcat în caftan, cu cucă de catifea roșie și fir de aur, cu egreta albă și cu baligiul (erodiul de stîrc alb), cu blană de samur (jder) sau sîrt de samur *cîrc*. Diba sa, din brocart și stofă de mătase cusută cu aur sau argint. Cuca ar fi dintr-o stofă de lînă. O păca, blană de labă de animal, o blană de ermină (îmi place eliminarea literei *h*). Blana se mai numește *cacîm-cîrc* (un fel de dihor cu blană albă, iar în vîrful cozii, neagră).

— Domnii români se numeau *Voivoda bei*, pe cușmă aveau un diamant (poate un scarabeu dat de Ottaviano), pana de erodiu filfîie ușor în aerul parfumat. Era crescut (Principele) la *Has-ahor* (grajdurile Sultanului)...

— *Cülahul*, bonetă conică persană din păr de capră...

— *Șadrunele* (fîntînile arteziene), pe care le visa Principele.

— Avea un *teber* (un baltag).

Decorul: *Bahcè-capù* sau *Chrypylen*, poarta grădinii din Stambul, una dintre cele mai vechi. *Güzel-capù*, poarta frumoasă sau *Oreopylai*, pe unde intrau la Cornul de Aur mobilele și cerealele (la învestitura Principelui, toate astea), școala de tir cu arcul — *Techiè*.

— Alte detalii: *feth-î-șerif*, una din strofele din *Coran* pe care doi hogi de la Sfînta Sofia o cîntau stînd dinaintea Tezaurului *(Hazinè)*, înaintea Divanelor.

— *Teamul*, mîncarea cu prilejul audiențelor la curțile împărătești; *Miralemul*, care era îngrijitorul steagurilor împărătești și al celor 6 tuiuri ale Sultanului (ce primejdie monografică la toate astea!).

— *Vorbulițe*: Mănîncă sfinți și scuipă draci!

— O şamalagea de Damasc, un *géar, şal de India.*

— La hrisovul viilor (cînd începe culesul).

— Dus în *Kara Valahia* (Valahia neagră).

— Într-un anotimp, poate primăvara, striga domnişorul (o pasăre).

— Uleiul de morun pentru limpezirea vinului.

— Zile (ca erudiţie impusă, elementară, în descrierea epocii) : *lunea păstorilor, lunea curată, lunea morţilor, lunea rătăcită.*

— Biserica avea o *poleită zugrăveală.*

— *Vorbuliţe* : Nu-mi sta la *farmute,* la discuţii adică.

— Se mînca *capama,* pui cu stafide.

— Podul Caliţei (ca parfum lexical). Sau o *jubea mohorită,* un rasol de Breslau, cucoanele se dau cu apă de obraz, cai în valtrapuri, mătănii de diamant, ceai de Rusia, pezmeţi, unt de scorţişoară, capere, sardele, conopidă, andive (asta pentru gastronomie, tot ca erudiţie impusă). Urare la sfîrşit de masă : *Să ni se hodinească mîncarea !*

— Cuvînt de zile mari : *Aiubitul Princepe !*

— Bărbaţi zuliari.

— Comisul grajdurilor, armaşul (ca lume care circulă prin roman).

— Decorul domestic : pielicele de iepure, niscai postavuri, inel cu turcoaze pe degetele cucoanelor.

— Curvele tîmpului : celetnicele, kiramelele, tălăniţele.

— Caftane de atlas, ca decor fastuos, dulame, işlic de sobol pe cap.

— Judeţul Muscel dă o dare Princepelui : patru şoimi.

— Zalhanalele turceşti rău mirositoare de pe malul Dîmboviţei unde se afla şi bezestemul, care ar fi piaţa.

— Un boer şişcar (peltic adică), care era om *cuprins de minte.*

— Ce se spune despre Constantin Racoviţă : om *bolnav şi beţiv, care mînca afion dimineaţa şi la vreme de culcare bea pelin cu urciorul şi toată ziua se afla vesel...*

— Bezestemul era în uliţa marchitanilor (ce sonor italienism lîngă turcescul bezestem !).

— Mînăstirea Sfîntului Ion Înaintemergătorul unde se închiriau chilii pentru prăvăliaşi şi aparţineau Mitropolitului Ianinei.

— *Birul clopotelor* (solemnă încrucişare de cuvinte, plină de mister, aproape absurdă), *fumăritul,* alt impozit.

— Flori de rezeda încărcate de albine (aproape un poem), mixandre (cuvînt de xilofon).

— Riul morţii, Cocytul, încărcat de lacrimi şi de remuşcări.

— O urare pentru Messer către Doamna Princepelui (formulă persiană) : *Fie ca umbra Măriei-Tale să nu se micşoreze !*

— Ce spune sufletul cînd scapă de cadavru (cînd iese) : *În ce hoit am şezut pînă acuş !*

— Pentru *Ciuma* din *Princepele* : *fluturii galbeni, lămiţa* ce prevesteşte bolile, *fluturele Vanessa atalanta* (fluturele-amiral).

O veche *monografie sanitară a Munteniei* a lui Constantin Caracaş mi-ar da în *Princepele* universul medicaţiei şi alimentaţiei şi poate nişte obiceie :

— Iată : carnea boilor se taie în zalhanale, se conservă făcîndu-se pastramă *(pastramă*, exact) şi cîrnaţi. Aceştia se mănîncă uscaţi, sau cruzi, sau puţin fripţi. Oasele şi seul se fierb, se topesc în cazane mari, se pun apoi în burdufe de boi, se trimit în Turcia pentru fabricarea luminărilor. Un bou mijlociu dădea 50-60 de ocale de grăsime.

— Ce se mînca : nisetrul la mesele bogaţilor, carne albă, moale, grăsime gălbuie, cega, viza, păstruga, scrîmbiţa (peşte de mare, scrumbia probabil), lofari (ce cuvînt gras !), lofari de mare care se pun în saramură şi fac vînturi şi diaree, dureri de vintre, dacă se consumă mult (asta i-ar place mult lui Neftiotache Buhuş), ştiuca, crapul, somnul, plătica, icrele roşii, mreana şi cleanii, chefalii de mare, şalăul, scobarii de Dunăre, luchii, bibanii, caracuda, linul, roşioara, păstrăvul, ţiparii, coviţii, peştele uchos, thimelos, lipanul, mihalţii.

— Insectele : viermii de mătase, albinele, cantaridele care trăiesc pe frasini şi sunt luate de boeri în scop erotic, cantarida se mai folosea la scurgeri de sînge (arbitrar), la boli venerice, în stomac în cantitate mare, egal moartea. Anghinarele se aduc de la Stambul, sunt excitante, dar hrănitoare ; dacă se gătesc cu mult untdelemn sunt dăunătoare.

— Pepenii se numesc *godini*, apătoşi, diuretici, se fac din septembrie pînă în noiembrie. Pepenii cantalupi se numesc *guadalupi*.

— Merele domneşti — *Fürstenapfel*, mere dungate, mere *Paradis (pom dafie)*, mere creţeşti *(Steinlinge grosse)*, mere sunătoare în formă de ou, mere pietroase *(Steinhapfel)*, reinete *(weisse-und-roth)*.

— Pere *(Pirus)* pergamote, Isember, tămîioase, pere ahladie, pere buzdugane *(Guter Christ oder Plutzerbine)*, se coc în iulie, sunt dulci.

— Gutui *(Pirus cydonia gwitten)*, zărzărele *(Prunus armeniaca, Aprikosen)*, piersici *(Amygdalus persica)* roşii golaşe, fără puf, vîrtoase, galbene, verzi, prunii domestici, cireşe *(Cerasus dulcis)*, vişine *(Prunus cerasus acidus)*, smochine *(Ficus carica flige)*, dude *(Morus nigra)* negre, albe, fragi *(Fragaria)*, zmeură, mure, măceşe, coacăze, agrişe, afine, nuci etc.

— Viile, pelinul, pinii, brazii, molifţii, *smilul lui Theofrastos* sau *Tilla* cu lemn roşu, lenupărul, fagul, mesteacănul, alunul, stejarul, tufa sau girniţa, ulmul, carpenul, frasinul, teiul, plopul alb şi negru, salcia, scorul, sorbul, salba moale, lemnul cînesc (asta ca erudiţie la haiduci, să zicem), coreoduşul, cornul (ţăranii le mănîncă fructele), sîngerul, gherghina, mărăcinele, porumbul, castanii, paltinii (platanii). tanii).

— Plantele : rozmarinul, pelinul, nalba mare, pirul, socul, piciorul-cocoşului, limba-boului, viţa albă, baraboiul, geranion, iarba dulce, peliniţa, spinţul alb şi negru, salvia, iarba mare, cimbrul de cîmpie sălbatică, izma-broaştei, *verbena (iarba sfîntă a porumbeilor)*, micşunelele, *fumeria*, centaura *(pentru făcut figuri)*, iarba neagră *(pentru tuse)*, hreanul (pentru schimbatul sîngelui primăvara), cucuta, muşeţelul, sulfina, trifoiul amar, coada-şoricelului, tutunul (care se fierbe cu spirt sau cu piper pentru reumatism sau

pneumonii), pluta, Anghelica mică, măcrișul, osul iepurașului, dedeței, pardenion, ruta (la femeile care dau să nască), *poligala amară* (poligalon) sau lintea amară, iarba pietrei, prazul de apă, trandafirul, răsura de cîmpie, salep, iarba usturoiului, susai, săpunar, săpunul-calului, iarba-fierului, iarba lui Tatu (împotriva diareelor, se fac cataplasme din foi), coada cocoșelului, *(Veronica)*, piperuși, pimpinela albă, tilis, fîn grecesc, Yachintos (foi de ghiocei — *hyacintus)*, măselariță (la dureri de măsele), sunătoarea (la dizenterii, răni, dureri de inimă), cucuta de apă, limba-vecinei (la tuse), boziile, rîndunica mare și mică, rostopasca, busuioc (pentru menstruație), anemone, *Lunaria rediviva* (pana zburătorului), limba-mielului, *Spondilium* (brînca-ursului), feriga, *Colchicum autumnale, Silena armeria, Hereris tristis, Esperis, lisimahia vulgară, levcoion de primăvară, Viola nigra,* varga-ciobanului (poate ceva mai insidios), *lamium* (pe locuri cu bălegar), brusturele, holera, ovăzul sălbatic, meiul păsăresc, spanacul-ciobanului, zîrna, traista-ciobanului, *Adonis autumnalia,* cupa-vacii, talpa gîștii, scaiul, *enidra,* stînjeneii de baltă, răchita.

— Metale : *aurul,* în Rîmnic, Buzău, Prahova, pe rîurile Olt, Dîmbovița, Argeș, Topolog ; *arama,* dincolo de Olt ; *fierul,* în Prahova și Buzău. *Pucioasă, argilă, mercur, argint, plumb, păcură, sare.*

— Ciumele : în 1661, sub Grigore Ghica, o ciumă de trei ani, friguri, tifoidă (oamenii se hrăneau cu coji de copaci, cu ierburi). A bătut boala Bucureștii și Tîrgoviștea. Au murit mulți dorobanți și seimeni. În 1813 morții erau dați la cîini. 40 000 de morți numai în București în 6 luni. Preoții îl deziluzionează pe autor din pricina lipsei de cinste. Spitalul de ciumați de la Pantelimon, desființat în 1797. Alexandru Ipsilanti, la 1775, a înființat mai multe institute de binefacere, avea grijă de apeducte, de cișmele. Oamenii mîncau *panada* (papară din apă plus pîine, plus mămăligă, plus orez).

— Rîurile : Dîmbovița, Colentina, Ilfov, Sabarul, Ciorogîrla, Perișul, Pociovalișteа, Pasărea.

— Pușcăriile : groaznice odăi noroioase în care stăteau în lanțuri, laolaltă, o mulțime de oameni, vara era cald, iarna, rece, alături se aflau măcelăriile care lăsau mirosuri pestilențiale. Apa era noroioasă, plină de resturi în descompunere, gunoaie etc. E luată din șanțuri și vîndută cu sacaua. E pusă în putinee și limpezită cu *alumen* sau cu migdale amare ; se strecura prin filtre făcute din piatră spongioasă, conică.

— Mînăstiri : Văcărești, Cotroceni, Plumbuita, Cernica, Snagov (pe insulă), loc al condamnaților politici (vezi și Odobescu), schit de maici, Căldărușanii.

În 1919, Satie preconiza *muzica-mobilier,* o muzică care s-ar cînta fără a fi ascultată, putînd fi comparată cu o hîrtie pictată, lipită de perete... (Honegger) (Pentru *Janus.)*

...Hohotul continuu din clipa morții, la daci, în Dan Botta.

Anatol, care aude soneria mării, în *Janus*...

Sordide amintiri, înflorite ca să epatezi amicii cînd îți arogi fapte nefăcute, nedesăvîrșite, mai mult dorințe ale făptuirii, vechi ranchiune nerezolvate, care în cuvinte capătă finalitate, și apoi tristețea de a ști că ai mințit...

Viața unui tînăr fericit care ar fi asemănătoare marilor eleusinii...

Profesorul din *Frica* vorbind despre *ondulația cosmică* a lui Conta, la prelegerile sale.

În Dan Botta : *marea muzică a lumii, vibrația armoniei* (ce cuvînt secret, inițiatic !), *versul velin, de mătase, tracic* (pentru Profesor), lumea în devenire (la Dionysos). Despre Pârvan (pus tot pe seama Profesorului) : *Un arheolog nimbat de un reflex de lucruri triste, de măști și morminte, lespezi și statui.* Era *majestuos, dureros, titanic.* Și tot așa, cu *sufletul frenetic al lumii, linia nebună de protuberanță solară,* cu *nimic nu-i aritmic, întîmplător, stridențe în cosmos, tăcerea liturgică a pitagoreilor...*, limbajul acela nesuferit metaforic, frumos, departe de știință, dar fascina auditoriul... Același Profesor vorbind despre *vigilența în spațiu* a lui Brâncuși, de *dorul său de geometrie,* atît de aproape de Platon, *e frumos numai ce e rectiliniu sau circular...*, sau această vorbă nebună (tot din Botta sau Pârvan) : *bizantin prin fructul dogmei* sau *spiritul european ca fruct al Mediteranei.* Pe urmă, exploziv, mîncînd o felie de pepene la *Capșa : Între materie și spirit sunt cuvintele !* Sau : *Logos este egal rațiune, număr, cuvînt...*, apoi *imanența muzicii, magia versului,* sau *muzica monodică de pe frize, severă, senină, majestuoasă,* asta trecînd de la muzică la sculptură, ca să-l înghețe pe discipol.

Fascinant acest Profesor dacă reușește să ascundă sursele, dacă nu e falsificat într-adevăr de alții. El vorbește (tot din alții) despre *irișii ideilor răsărind,* despre Valéry *plin de fetișe bizare,* poezia lui fiind *rece, idolatră,* venind din cea mai mare libertate și din cea mai mare rigoare. Pe urmă, beat de cuvînt : *a sacrifica mii de gînduri care nu ating armonia.* Și dă-i cu *Dike* și *Ananke,* cu *sterilitatea de argint neviolată de fior* și *nefructificată de idee,* cu *nunțile perpetue ale logicii,* cu *natura profundă,* cu *demonul lucidității,* visînd la *supremația formelor,* la o poezie care să fie o *idee armată* (poemul) și de aici la *exuberanța monstruoasă a poeziei* și la anomaliile ei. (Teoria încoerenței ca produs studiat.) Ea nu poate fi datul intelectului, care e rezultatul admirabil al ordinei. Și tot cu *vocabula evaziunii* și cu *construcția de selenoide luminoase* în Racine (?) și Vermeer, cu *rafinatorii,* cu *căutătorii de esențe, vînînd formele euclidiene,* cu acei *musiciens du silence,* cu *lumina* lui Vermeer care are o *substanță spinozistă,* o *nesfîrșită, augurală pace emanînd din vers,* cu César Franck, cu ordinatoarele *eleate ale lumii,* cu *periodicitatea numerelor,* cu *infinitul narcisism* al creației, cu semnele abstracte ale poeziei lui Mallarmé, cu acei *tehnicieni ai absolutului.*

Apoi plonjeu direct în Valéry : *să trăiești într-o Palmyră spirituală, într-un sediu platonician...* Brusc : de la *tu*-ul *inconștient la tu*-ul *intelectual.* Și apoi : *castele-regiuni ale ideii picînd înlăuntrul poeziei.* Și geniala expresie : un *strigăt sculptat,* cu *statuia aceea creată din durere,* cu *ataraxia divină de care e suspectată* (toate din excelentul scriitor care era Dan Botta). Concluzii între două cafele : *trebuie proclamată supremația lui Apollo, a formulei intelectuale asupra bacantei nelimitate, asupra vieții elementare. Cîntecul lui Apollo ales în formă, domnit de rigori...*

Este vorba aici de a da nuanța acelei gîndiri exaltate, sublime, dar atît de goală în fapte. Un popor care e dus cu metafore către cimitirul faptei.

Fiecare artist moare cu ultimele aplauze (Domnul de la Palice).

Shaw, care semna cronicile sale muzicale cu pseudonimul *Corno di bassetto* (un instrument înlocuit cu clarinetul bas, l-a folosit Mozart în *Requiem*-ul său) : „Cînd se dă la radio uvertura *Tannhäuser*, mă grăbesc să închid aparatul !"

În multe nuvele chineze din antichitate : *femeia-vulpe.* Aceeași temă o găsim și în literatura ebraică (*Dibbouk*) și în literatura hassidită.

Lirica europeană a secolului XX vorbește în enigme și obscurități (Hugo Friedrich).

Luxul întunecat al hergheliilor de cai (Saint-John Perse).

Ionescu mi se pare cel mai adesea genial, pe urmă farsor în felul lui Dali, acesta din urmă folosind pensula, în timp ce primul face, din beţia lui continuă şi dezintoxicări, mari apeluri ale morţii către el şi mari apeluri ale vieţii către moartea sa. Dar omul este absolut interesant. L-am căutat la Paris de două ori, nu insistent, l-am *tatonat* prin cei de la ambasadă. Ionescu este absolut imprevizibil. Prima dată mi-a transmis cuvinte frumoase, zice-se că citise *Groapa* în româneşte şi că voia să mă cunoască. A doua oară mi-a spus prin interpuşi că nu mă poate primi. Nu am mai insistat. Mie el mi se pare cel mai mare autor dramatic al lumii de la Shakespeare încoace şi am şi scris pe volumele pe care i le-am trimis, deşi gîndirea sa e avariată şi aproximativă, dar geniul său tutelează toate abaterile şi rămîne fermecător, fascinant pentru intelectul meu. *Jurnalul* său, găsit într-o revistă (fragmente, evident), mă mulţumeşte. După Freud, spune el, trei lucruri ne împiedică să fim liberi : neliniştea, mila şi dezgustul. Disocierea e aproape de Cioran şi de Nietzsche. Tot Freud găseşte că ura sau agresivitatea sunt piedici în faţa libertăţii. Într-un fel, zice de data asta Ionescu, freudismul atinge budismul. Freud găseşte la sfîrşitul vieţii sale că fiinţa poartă în sine instinctul morţii, aspiraţia la odihnă, instinctul Nirvanei. Dorinţa şi erosul ne ţin în viaţă, *Zen*-ul sau manfişismul metafizic. Stilul e clovnesc nitel şi-i aparţine, dar ce farmec ! Problema lui Freud era, spune Ionescu, să înveţi a muri. Eşti conştient numai în vise. Şi pe urmă urmează un vis în stil Ionescu, ca la revistele de avangardă : se afla într-o piaţă, în jur nimeni, totul cenuşiu, ciulini uscaţi, şi în faţă un zid enorm, parcă al unei biserici sau al unei mari închisori. În dreapta o mică poartă, închisă. În depărtare, un cimitir vertical. Soţia sta lîngă el, în stînga un turn baroc prin care se vedea cerul : un spaţiu vid şi trist. Alt vis : visează că are cancer la inimă şi că va mai trăi două sau trei luni. Încearcă să nu se arate neliniştit, dar asta e foarte greu. Se visează apoi culcat ca un copil, în spaţiul interplanetar, în faţă are alt copil care-i seamănă ca o sosie. Se află pe altă planetă. În toate visele sale e mereu tînăr, are între 16 şi 22 de ani. De ce ? Pentru că refuză să îmbătrînească şi să moară. El spune : „Mă simt rău cînd trebuie să tutuiesc pe un om de 40 de ani, căci am impresia că e cu mult mai mare decît mine". De unde noncomunicarea între el şi cei de vîrsta sa. Asta nu-l împiedică să se simtă prost între cei tineri cu care nu s-a simţit bine mai ales cînd era el însuşi tînăr. „Mă simt de 17 ani, spune, căci atunci m-au invadat problemele de viaţă, de moarte. Enormul progres tehnic a mărit neliniştile noastre, căci ştiinţa şi tehnica rezolvă chestiunile practice, agresivitatea, nemulţumirea iraţională sub ideologiile care ascund problema iniţială..."

Şi pe urmă splendide pagini : „Această *teamă albastră*, această panică... De cum cade noaptea, mă copleşeşte, doresc singurătatea, dar nu pot s-o suport. Un pahar de alcool ajunge pentru ca teama să dispară. Cînd nu mai mi-e frică, mă plictisesc, dar asta e un sentiment de

securitate. Cînd sunt furios, e mai bine. Furia e curaj, poate chiar eroism. Cînd ai caracter, el e rău, zicea Clemenceau, cînd ai o conştiinţă, ea e proastă... Pentru că instinctul morţii există, să dezlegăm legăturile vitale, să-l cultivăm, să-l stropim ca pe o plantă ca să crească fără supunere. Teama se naşte în refularea instinctului morţii..." O dată vede un bătrîn frumos care are tenul roz, acesta înfulecă cu convingere. Îl dezgustă bătrînul pentru că ştie că o face pentru a trăi şi se vede pe sine în acest bătrîn. *„Trăiesc ca un mort"*, îi spune doctorului. Altă dată se opreşte asupra cărţii lui Martin Buber, asupra poveştilor hassidice în care acela spune că explorarea inimii este începutul drumului în viaţa omului, a nu se confunda cu o investigaţie sterilă care torturează. Fiecare trebuie să-şi găsească propria cale, singur, zice budistul. Mă învîrt în propria mea cuşcă, în spatele gratiilor ca o sălbăticiune.

Apoi : *Zen*-ul...

„A nu te mai gîndi, a face un vid, *hélas !* Din păcate, animalele gîndesc la fel, ele se tem. Nu poţi să nu-ţi fie sete şi foame... Această înverşunare de a mă cunoaşte şi de a cunoaşte trebuia să o fi avut din vreme. Dacă mă trezeam la timp, poate ajungeam la ceva. În loc de a face literatură... Ce timp pierdut, ce risipă, credeam că aveam tot timpul ! Acum sunt grăbit, sunt ultimele clipe. E ca şi cum, făcînd literatură, aş fi uzat toate simbolurile fără să le pătrund. O civilizaţie de cuvinte, rătăcită. Cuvintele creează confuzia. Cuvintele nu sunt Cuvîntul. Aceste cuvinte erau ca nişte măşti sau ca nişte frunze moarte, căzute pe pămînt. Copacul vieţii şi al morţii e acolo, gol şi negru. Nimic nu mai poate masca cea mai incurabilă, profundă tristeţe...

Sufăr excesiv de limitele mele, poate asta e mai puţin banal. Nu sunt nemuritor, nu pot să ştiu totul. Cum zidul nu e de trecut, trebuie să-l accept. A nu-l accepta, asta e diabolicul.

De ce a fi ? Această chestiune insolubilă mă epuizează enorm.

Cînd eram adolescent, mirarea dădea naştere euforiei." Se plimba (Ionescu) printr-un oraş de provincie, cu căsuţe albe. „Deodată, pe neaşteptate, totul devenea profund real şi totuşi profund ireal. Se ivea o lumină profundă, interioară şi mi-am zis că ăsta e adevărul. Era revelaţia esenţialului. Amintirea acestei clipe m-a reconfortat ani de-a rîndul. Acum am uitat-o. E ca la cinema."

„Mă flatează că ceea ce scriu e poate bine scris şi că place."

Mai departe : „Cînd acuzau pe evrei că sunt abstracţi, e cert că nu ştiau nimic despre ei. Unul din rabinii hassidieni condamna pe alţi rabini de a fi prea detaşaţi de pămînt. Adevărul rezultă şi din unirea cerului cu pămîntul. Lumea e o epifanie, o splendidă manifestare a divinităţii. Ce este un cuvînt ? Tot ceea ce nu e trăit cu o intensitate arzătoare. De la Turnul Babel se vorbeşte despre limbaj. *Cuvîntul nu mai arată, cuvîntul trăncăne*. Cuvîntul e literar, cuvîntul e o fugă, cuvîntul împiedică tăcerea să vorbească, el uzează gîndul, deteriorează. Din păcate, e inflaţie ; şi ăsta e un cuvînt... Am o incomunicabilitate între mine şi eu însumi... Eu su-

făr de a trăi. Ca orice nevrozat, eu mă agăț de nevroza mea, m-am obișnuit cu ea. Eu nu vreau să mă vindec de nevroza mea. De aici vine această frică albastră, panica din toiul nopții".

„... Tinerii sunt mediocri și stupizi. Curtea ce li se face de către maeștrii gîndirii, în căutare de clientelă, e unul din cele mai penibile lucruri... Noi toți avem frica că ne-am ratat viața."

„... Cei ieșiți din închisoare... Un matematician, un muzicolog după 15 ani de recluziune; au gîndit acolo muzică. Asceza purifică, te face calm și înțelept. Cei aflați în libertate sunt acriți, amari, geloși, pesimiști. *Parce que ces derniers n'ont pas purgé leur peine* (nu și-au ispășit pedeapsa). Se pare că doar mînăstirea și închisoarea salvează sufletul... A nu muri. Nimeni nu ar mai urî pe nimeni. Nu ar fi gelos. Ar avea tot timpul să mai aibă șanse. Ura e expresia neliniștii noastre, a lipsei de timp. Gelozia, expresia fricii de a fi abandonați în viață și în moarte. Nevoia de a te simți iubit. Care e drumul cel bun? Indiferența, poate..."

Din *L'amour chez Proust* de Emmanuel Berl :

— În *A la recherche du temps perdu*, dragostea ocupă un loc foarte mare, cel mai mare. La Balzac și la Zola locul ocupat de amor e mult mai mic. Proust nu-și simpatizează personajele decît în măsura în care acestea iubesc. Celelalte par caricaturi. Personajele sale nu procreează. Multe sunt nenorocite, dar nu le arată în clipele de nenorocire. E o lume fără nașteri, fără leagăne, nu vedem pe nimeni ducînd flori la morminte. Dragostea la Proust nu e ceva care formează cupluri, ci ceva care mai degrabă împiedică asta. Răspunde mai mult absenței decît prezenței persoanei iubite. Marcel iubește de trei ori, mereu de departe. Adesea atitudinea unui om în prietenie relevă cel mai bine ceea ce un om crede despre iubire. Pînă ce gelozia intervine, prietenia seamănă cu dragostea. Dar prietenia e imposibilă și futilă (Proust). I s-a reproșat acestuia ipocrizia că a dat nume de fete unor băieți pe care-i prefera (Albert-Albertine). El a spus adevărul despre homosexuali și sadism într-un fel conștiincios. Găsește indiferent din punct de vedere al moralei dacă un om caută plăcerea la o femeie sau la un bărbat și o ia de acolo unde o găsește. Trăia într-un mediu evreiesc puritan. Invertiții sunt anormali nu prin natura dorinței lor, ci prin neputința de a-și frîna dorințele. Domnișoara Vinteuil este lesbiană... Neîmbrățișînd niciodată decît nouri, brațele noastre sunt aceleași, fie că acești nouri au forma unei nimfe sau forma unui faun. Proust preferă personajele bolnave de dragoste. Fiecăruia, pentru că se apleacă asupra lui însuși, dragostea îi deschide o lume tăcută și minunată, ca lumea submarină a lui Cousteau.

— Invertitul, iubind bărbați ce iubesc femeile și care deci nu-l vor putea iubi, știe că dragostea lui nu va fi niciodată reciprocă. El celebrează dragostea nenorocită. Tolstoi a spus la debutul cu *Ana Karenina* : familiile fericite se aseamănă toate, cele nenorocite sunt nenorocite fie-

care în felul ei. La Proust nu găseşti un om care să se roage. El vorbeşte de liturghie, niciodată despre spiritualitate. Deşi mama lui era evreică şi l-a influenţat, spiritul şi inima lui erau creştine. *În căutarea timpului pierdut* este cel mai creştin roman de la Madame de La Fayette încoace. Ideea de asceză, la el, e fundamentală, incompatibilă cu acuplarea, care e profund creştină. Biserica binecuvîntă căsătoria, dar marii ei sfinţi şi mistici o evită. Misticul evreu vede în celibat un păcat, iei cu tine o femeie cînd vrei să mergi către Dumnezeu. Simeon, misticul, a avut femeie şi un fiu. E greu de imaginat pe Francisc de Assisi avînd copii. Proust a început cartea foarte devreme şi, deşi tînăr, se privea pe sine ca pe un bătrîn, de la sfîrşitul primului volum. Proust e fidel copilăriei, marile iubiri sunt ale copilăriei. *L'amour ? Je le fais souvent, mais je n'en parle jamais.*

Pentru *Frica :*

— Se pare că animalele se bat numai din nevoie. Pentru a se apăra, ele apelează la o agresivitate aparentă ca să determine retragerea adversarului, sau imită animalele periculoase (mimetism). Peştii mimează nişte şerpi marini veninoşi şi uneori şerpii inofensivi seamănă cu cei veninoşi. Luptele se dau pentru teritorii sau pentru femelă. Arma de luptă e foarte variată : dinţi, gheare, coarne, ace. Sau mirosuri oribile *(skunksul,* ploşniţa, *bombardierul),* uneori electricitatea *(electroforul,* peşte de Amazonia, de 2 metri lungime, descarcă 600 de volţi, ucide un animal cît un cal). *Moscul* se apără de lupi în felul următor : masculi şi femele în vîrstă fac un cerc cu coarnele în jos, luînd la mijloc pe cei tineri, viţeii şi viţelele. Alt exemplu — expediţia de babuini schimbînd teritoriul : în faţă cei ce călăuzesc şi dau alarma, masculii. Expediţiile luptătoare ale furnicilor sanguinare (caută ouă) : cu cîteva zile înainte merg unele în spionaj la cuibul ce trebuie atacat, apoi pornesc în coloană, încercuiesc cuibul, aşteptînd tot grosul trupei. Ritualul de supunere ; biologii se interesează mai puţin de lupte cît de ceea ce le împiedică. Konrad Lorenz a urmărit ciinii şi lupii. Foarte rar se ivesc lupte serioase într-un elan, chiar dacă există rivalităţi numeroase. Cel slab ia o atitudine de supunere faţă de celălalt, întinde gîtul şi e cruţat. Şoarecele oferă gîtul şi burta, locurile cele mai vulnerabile.

Aceşti scriitori din care iau sunt reperele mele spre un infinit artistic către care dibui. Ei au simţit la fel cu mine şi au spus mai devreme şi mai bine ceea ce eu gîndesc, descoperind teritoriile pe care ei le-au ocupat mai de mult, dar asta nu e nici o ruşine. Ei mă hrănesc, ei mă fac să încolţesc. Totdeauna Călinescu şi Arghezi au avut asupra mea o influenţă colosală. Cînd îi citeam simţeam acea invidie fericită care-mi dădea şi mie talent.

Groaza lui Ionescu în faţa morţii, stupoarea lui albastră, alcoolul ca drog, teroarea în faţa nopţii, dar de

cîte ori am simțit cu astea ? Nesiguranța cînd vezi că sănătatea te lasă, numai o clipă, incertitudinea unei reușite, o veste proastă, atacul unui dușman care-ți vrea gîtul... Frica albastră...

Vorbulițe : pălămida boiangiilor, îmbrăcat ca o mătură, hrănirea unor butoaie, umplerea lor adică, *tripoli,* pămînt roșu de frecat metalele, turcoaze, peruzele....

Pentru *Frica :* știuca își mănîncă progeniturile și soțul, după împerechere.

Cîntec pentru ciclul haiducesc :

Dă, Doamne, să mor deseară,
Dimineața să-nviu iară,
S-aud lumea ce vorbește,
Fe mîndra cine-o iubește.
Mă culcai în pat lungit,
Dădui veste c-am murit,
S-aud dușmanii ce zic,
Mîndrele ce le-am iubit.
Eu credeam că plîng toate,
Cînd colo, nici jumătate...

Coțofana construiește mai multe cuiburi, dar locuiește numai într-unul (pentru *Frica).*

Peștii nu umblă pe vreme de ploaie din cauza descărcărilor electrice, numai somnul străbate apele *(Vînătorul și pescarul).*

Dihorul își face provizii de animale vii cărora le rupe șalele, ca să nu fugă. (Aceeași sursă.)

Acest Loyer, senator, ministru de justiție, ministrul Cultelor, era un holtei bătrîn, nu prea arătos, îndeajuns de cinstit cînd nu era vorba de politică, știind olecuță drept, filosofie, albit în amoruri cu slujnice și

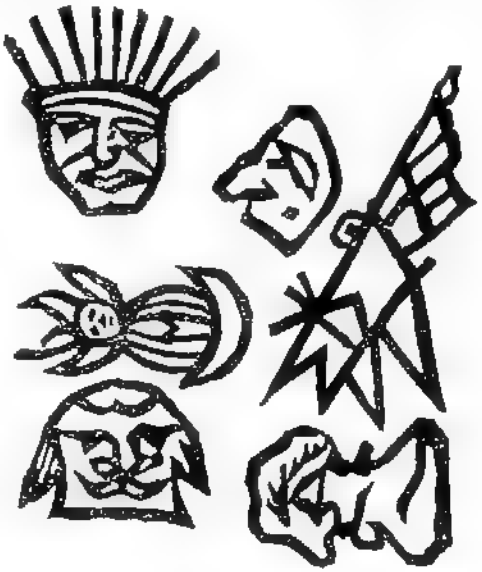

discuții de cafenea (Anatole France). Asta ar merge ca portretul cui știu eu, foarte bine ...

Tot Anatole France : Ciudat, băieții cred în virtutea mamei lor. Fetele, de asemenea, dar mai puțin. Cu toate acestea, nu-i de ajuns ca o femeie să aibă copii ca să fim siguri că n-a avut amanți.

Orașul stă galben de ranchiună (Saint-John Perse).

Giotto, care înfățișa invidia cu un șarpe în gură...

Acel *taedium vitae* pe care-l simt mai ales după amurg...

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Alhimie — Poezie)

Câteva nume de savanți cabaliști : Henry Cornelius AGRIPPA von NETTESHEIM (1486—1535) — savant și militar în serviciul împăratului Carol Quintul. Popularizator al ideilor neo-platonice, hermetice și cabalistice ; John EVERARD (1575—1650 ?) — teolog și predicator provocator. A tradus lucrări cu caracter mistic, cabalistic și hermetic ; Marsilio FICINO (1433—1499) — filosof și erudit, traducător al textelor grecești de neo-platonism, platonism, hermetism alexandrin, sub patronajul familiei Medici la Florența ; Robert FLUDD (1574—1637) — medic. Preocupat de alhimie, *Cabală*, rosicrucianism și teorii neo-platonice asupra armoniei cosmice. Implicat în controverse cu astronomul Kepler și cu savantul franciscan Marin Mersenne ; Francesco GIORGIO (1460—1540 ?) — savant franciscan din Veneția, mînăstirea Ordinului fraților minoriți. Foarte versat în tradiția mistică iudaică a *Cabalei* și în teorii neo-platonice despre armonia cosmică. Cărțile lui au avut mare influență ; François Mercure van HELMONT (1618—1699) — medic savant, preocupat de alhimie, neoplatonism și de *Cabală ;* John MILTON (1608—1674) — poet și pamfletar. Influențat de gîndirea lui Samuel Hertlib, John Dury și Comenius, a căror filosofie, pătrunsă de neo-platonism și cabalism, a inspirat revoluția engleză ; Henry MOORE (1614—1687) — platonician de frunte la Cambridge. Interesat și de filosofia lui Descartes și de *Cabală ;* Philippus Aureolus Teophrastus Bombastus von Hohenheim — PARACELSUS (1493—1541) — medic și filosof. Importante descoperiri pentru a trece de la alhimie la chimia modernă. Instigator al unei întregi literaturi impregnate de gnosticism și neo-platonism ; Guillaume POSTEL (1505—1581) — matematician și orientalist. Profesor la *Collège de France*. Mai tîrziu preot iezuit, apoi exclus din societate pentru excentricitatea teoriei sale a cunoașterii. A tradus și a comentat principalele texte ale *Cabalei* ; Johann REUCHLIN (1455—1522) — ebraist. Autor de lucrări asupra *Cabalei* și *Talmudului*.

Din *La izvoarele religiei și ale liberei cugetări* de L. P. Franțev, Ed. Științifică, 1958 :

— În vise omul primitiv vede posibilitatea biologică a despărțirii sufletului de corp. Corpul lui stă întins, dar ceva s-a despărțit de corp, a vînat și a trăit niște întîmplări uimitoare. Cu alte cuvinte, conștiința se poate despărți de trup. Viselor le revine un rol important în formarea reprezentării false despre activitatea psihică.

— Toate religiile primitive creează obiecte de artă diforme, anormale, lipsite de sens. Cele mai vechi

monumente de artă oglindesc treptele cunoașterii într-o formă expresivă. Fiind premergătoare îndepărtate ale scrisului, vechile desene serveau ca mijloc de transmitere a gîndirii.

— Salomon Reinach, autorul teoriei magice a originei artei, a fost nevoit să recunoască necesitatea socială a oamenilor de a-și exprima și a-și comunica gîndurile.

— În arta neolitică se dezvoltă posibilitatea omului de a se abstrage de la lumea concretă și de a reda obiectele numai prin trăsăturile lor principale.

— Spencer crede că fenomene ca moartea, somnul, leșinul au dus la inventarea sufletului *(animus — spirit)*.

— *Zei de moment, improvizați — Augenblicksgötter.*

— Lévy Bruhl a încercat să demonstreze că forma cea mai veche a credințelor religioase este credința într-o putere unică impersonală. El considera că reprezentările animiste se bazau pe afect și a introdus chiar o expresie : *categoria afectivă a supranaturalului.*

— Această putere supranaturală, unică, se numește *mana (orenda* sau *wacunda)*. În realitate există o legătură între *mana* și cultul șefilor de trib — se referă la distincția socială a personajelor respective, la așa-zisa noblețe.

— Reprezentarea despre forța magică *mana* apare ca o reprezentare generalizatoare cu caracter animist, situată deasupra adorării unor obiecte individuale. Sălbaticul găsește o piatră care îi încîntă imaginația, fiindcă e frumos colorată sau seamănă cu un chip sau cu o fructă. Atunci el își închipuie că în ea se ascunde o forță magică *mana*. *Mana* înseamnă și puterea vrăjitorului, și calitatea magică a unui obiect, și semnificația magică, religioasă și socială a lucrurilor și a oamenilor. *Mana* e o varietate a credințelor animiste. Se atribuie unor oameni un destin aparte : vrăjitori, șefi de trib. Forța impersonală e legată de lucruri, de obiecte. Credința în *mana* e o modificare a vechilor reprezentări survenită în etapa în care a apărut animismul.

— Ritualurile magice sunt mai vechi decît vrăjitorii. Fanteziile mistice și religioase ale omului primitiv trebuie puse mai curînd în legătură cu afectele, emoțiile, latura afectivă a cunoașterii la omul din epoca sălbăticiei. (Sperietura cred că a jucat un rol mare.)

— Discrepanța dintre dorințe și posibilități dă naștere unui sentiment de neputință, de insatisfacție, și îndreaptă spre magie, îl determină pe om să recurgă la practici magice. Sub acțiunea neputinței sale, omul a început să piardă atitudinea materialistă rezultată din practica sa socială și să ia ca punct de plecare conștiința sa.

— Dansul — ceremonii imitative — ale vînătorii, de exemplu. Ritualul de provocare a ploii e, după Lévy Bruhl, un model de magie imitativă cu folosirea dansului. Sunt jocuri și strigăte în jurul unei gropi pline cu apă, se imită zborul și strigătele unei păsări de apă. Vestitul *dans al bivolilor* e un fel de dramă sau pantomimă care înfățișează vînatul și modul cum el ajunge în mîinile indienilor.

— Contiguitate între imagine și original — se consideră posedarea imaginii ca posedare a originalului.

— Omul primitiv dă o mare importanță asemănării obiectului cu anumite părți ale corpului omenesc ; de aici comparația și natura dublă a obiectelor : în pește ei văd un om, iar în om un pește. Această dublă natură caracterizează esența perioadei mitice. De aici tema metamorfozelor din folclorul popoarelor primitive.

— Nieuvenhuis consideră că animismul a apărut în stadiul culegerii de rădăcini și fructe. Oamenii, căutînd obiecte bune de hrană și negăsindu-le, știau totuși că ele există undeva. Ideea despre un obiect care există în mintea lor a devenit treptat o noțiune despre un obiect invizibil, germene al dedublării obiectului, al animismului.

— Nu poate fi considerată religie toată fantezia și imaginația creatoare a omului primitiv. (Spiritul de conservare și fetișismul : să nu mîncăm acum toată prada — și rezervele au devenit tabu.)

— Fetișizarea fenomenelor naturii — fulgerul.

— Instinctul de proprietate și fetișismul : armele vînătorului deveneau sfinte pentru el și familia sa ; pădurea în care vîna era sfîntă, dacă prindea alți vînători din alt trib, aceștia trebuiau omoriți ; animalele prinse în capcane nu trebuiau mîncate toate odată, deci se crea altă interdicție — iar dacă animalul dădea lapte și era cruțat în continuare, ideea că supraviețuirea lui se datorește acestui animal se înfiripa în mintea primitivului, și animalul devenea sacru : berbecele și taurul.

— În cadrul ginții are loc o oarecare sistematizare, reglementare a reprezentărilor despre fenomenele supranaturale. La început e sacru tot ceea ce s-a luat din regnul animal. (Mă gîndesc la vînătorii care lăsau semne ca să le arate celorlalți pe unde a luat-o vînatul — aici ar putea fi găsite primele începuturi ale scrisului și totodată acceptarea unor tabu-uri comune în semnele fără de care urma vînatului s-ar pierde.) (N.)

— Rudimente de religie au putut să apară la oamenii din Neanderthal, în epoca musteriană.

— Mormintele paleolitice ar putea face să se acrediteze ipoteza unui cult al morților, deci credința într-o viață viitoare, dar, după autor, se pare că e vorba doar de un respect față de amulete (osemintele morților erau considerate niște amulete). Era normal ca oamenii, văzînd cadavrul, să se întrebe : ce s-a întîmplat cu sufletul — și, fatalmente, se făcea comparație cu visul.

— Omul se lovește de vise abia după ce străbate un lung drum de dezvoltare ; visele sunt pentru el o separare a activității psihice de existență, de realitate. În timp ce doarme, sufletul, a doua natură a lui, pleacă, bunăoară, la vînătoare.

— La egipteni, jertfele omenești ce se aruncau în Nil au fost înlocuite cu statui — să fie o apropiere între acest rit și aruncarea crucii în apă la Bobotează ?

— Egiptenii au adorat pisica, probabil fiindcă îi apăra de șoarecii care le mîncau proviziile. Zeități-vaci : *Hator* și *Isis* — cult care amintește de domesticirea animalelor.

Idem boul *Apis* — acesta, cînd îmbătrînea, era sacrificat ; aici se găsesc urme din ritualul uciderii șefului de trib care a îmbătrînit. Faraonul păstra în îmbrăcămintea sa o coadă de bou, biciul păstorului de capre și cîrja păstorului de oi.

— La egipteni, principalul zeu al agriculturii, în vremurile cele mai vechi, era zeul *Min ;* principalul simbol al acestui zeu era un stîlp în formă de popic ce se ridica la ceremonii — simbol *phallic*, desigur.

— Reprezentarea sfinxului ca o ființă jumătate om, jumătate animal își are originea în credința faraonului hibrid, născut din împreunarea soției faraonului cu zeul-animal. Probabil că exista un ritual prin care soția vreunui nobil se împreuna în chip simbolic cu un zeu ca să legitimeze pretențiile la domnie ale viitorului faraon, ca fiind fiul zeului, deci de origine divină.

— Zeul *Horus* era adorat sub formă de *șoim* și e probabil ca numele său să însemne *cel ridicat, cel înălțat* — dat fiind că șoimul zbura în slava cerului.

— În inscripțiile săpate pe piramide găsim imnuri, incantații străvechi, formule magice, ca de pildă cunoscutul imn cu amintiri despre antropofagia rituală, diverse descîntece împotriva șerpilor. (Se pare că oamenii primitivi au fost obsedați de imaginea șarpelui. Aceasta mă face să cred că pe vremea aceea — în paleolitic — existau foarte mulți șerpi pe suprafața pămîntului și că aceștia erau foarte veninoși și dădeau o moarte atroce care trebuie să fi impresionat mult pe oamenii primitivi, deși ei erau întrucîtva obișnuiți cu spectacolele sîngeroase, fiindcă își torturau și mîncau prizonierii. Ar trebui investigat dacă acest lucru e adevărat și ce consecințe decurg de aici. Dacă, într-adevăr, șerpii erau foarte numeroși, înseamnă că condițiile de viață erau mai apropiate de cele cînd neamul șopîrlelor s-a dezvoltat cel mai mult — mă gîndesc la saurieni. Apoi, probabil că animalele care distrug astăzi șerpii erau puține sau aveau alt mod de viață. În orice caz, e vorba de un alt echilibru biologic decît cel din zilele noastre.) (N.)

— În textele mai vechi *Osiris* apare ca steaua *Orion* care a fost închinată acestei zeități a păstorilor. Abia monumentele mai noi ni-l arată pe *Osiris* ca o *zeitate agricolă*. (Aici e un lucru foarte interesant : știm că păstoritul a fost o ocupație anterioară agriculturii ; el favoriza contemplarea cerului și deci astronomia ; mi se pare normal ca o zeitate păstorească să aibă ca simbol o stea ca *Orion*, o stea importantă. Dar în clipa sau, mai bine zis, în epoca cînd păstoritul a ajuns o ocupație secundară, sau cînd oamenii s-au orientat mai curînd către agricultură și au apărut colectivitățile cu mijloace de propagandă mai puternice decît cele ale organizațiilor păstorești, zeul devenea neinteresant și de mică importanță. Totuși, noii agricultori erau proveniți din păstori și nu-și puteau arunca zeii peste bord cu una cu două. Ca atare au fost nevoiți să le modifice funcționalitatea.) (N.)

— Reprezentările despre eroi și zei erau legate de adorarea obiectelor neprelucrate, brute : *Latona* — o bucată de lemn ; *Herakles* — o

piatră ; *Dioscurii* — două bucăți de lemn legate prin bare transversale, în Sparta. Vița-de-vie și iedera erau fetișe din care mai tîrziu a apărut reprezentarea despre zeul antropomorf *Dionysos*, care avea numeroase epitete legate de regnul vegetal. (Zeii s-au ridicat din obiecte și animale.) (N.)

— La început, toți zeii erau concepuți ca întruchipați în obiecte în care erau obligați să sălășluiască. Zeița *Hator* era reprezentată ca un *arbore cu mîini de om*, sau ca o femeie care se desprinde dintr-un arbore, ceea ce amintește de *driadele* grecești.

— Diverse regiuni ale Egiptului erau denumite după zeitățile răspîndite pe teritoriul lor.

— Numele Egiptului superior însemna în vechime : *cel care aparține plantei* sau, poate, *cel care posedă planta*.

— Cele mai vestite temple egiptene erau niște *colibe înconjurate de un gard*, care, *în interior, aveau ridicat un stilp, un obiect în formă de con*, iar mai tîrziu un *popic de lemn*. Aproape pretutindeni se pot vedea lîngă gardul templului doi stîlpi cu un triunghi deasupra ; este un prototip al hieroglifului *ntr* care semnifică *zeu*, în limba egipteană veche. După alții, hieroglifiul *ntr* s-ar trage dintr-un os înfășurat într-o cîrpă (o amuletă), iar după Wiedeman, stîlpul e un fel de mîner, iar triunghiul de sus — o bucată de piatră, un fel de *topor* de piatră. Însuși cuvîntul zeu nu a fost altceva la origine decît desemnarea verbală a acestui obiect de cult ; el nu înseamnă decît *ntr*, *n* fiind prefixul posesiv, iar *tr* = *copac* (deci : *al copacului*), iar această deificare a copacului mă trimite cu gîndul la o epocă cînd viața în pădure era totul pentru omul primitiv. (N.)

— Țările învecinate cu Egiptul se numeau *ntr* — adică *țara zeului* sau a *zeilor* — mai bine zis *țara stîlpilor și a copacilor tr*, presupunînd că stîlpii de la intrarea templelor se făceau dintr-un anumit lemn care se aducea din Syria și Pont. (Dar e ciudat că tocmai un lemn *adus* era venerat, iar nu unul

de extracție locală. Aceasta mă face să presupun că anumite triburi, înainte de a se stabili în Egipt, au locuit mai întîi în Syria și Pont, unde și-au definitivat religia și organizarea socială și abia după asta s-au stabilit pe teritoriul Egiptului, păstrîndu-și zeii făuriți aiurea. Sau cultul lemnului respectiv s-a generalizat pornind de la o mică comunitate originară din Syria, care, ulterior, a devenit preponderentă în Egipt.) (N.) (În orice caz, apropierea între *copac* și *topor* este frapantă și duce la cultele matriarhale care aveau ca simbol dubla toporișcă — tot N.) Deci, de la un anumit fetiș — un stîlp —, s-a ajuns la fetiș în general și apoi la cuvîntul zeu — după autor.

— Fetișe zei : foarte popular era în Egipt stîlpul *Djad*, care avea un rol important în vechea *sărbătoare rituală a restabilirii stîlpului lui Osiris — învierea lui Osiris și a vegetației*. Ridicînd stîlpul, se presupune că, odată cu el, trebuia să se ridice și întreaga vegetație. Probabil că acest stîlp a luat locul unui ritual mai vechi în care se ridica copacul ; aceasta s-a întîmplat atunci cînd s-a simțit nevoia de a se exprima noțiunea de copac în general (deci stîlpul ar reprezenta noțiunea de copac în general). De asemenea, aceasta s-a putut întîmpla numai înaintea apariției artei plastice schematice, caracteristică neoliticului. La început însă rolul principal l-a avut un anumit copac. (Se emite ipoteza că și crucea cu cele două brațe ale sale ar fi tot o reminiscență a acelui copac ridicat la sărbătorile învierii printaniere a vegetației.) (N.)

— *Sălile hipostile* sunt o amintire a pădurii ; idee foarte productivă artisticește. Ulterior acești stîlpi ai templelor au fost bănuiți că susțin însuși cerul.

— Dacă ipoteza definitivării doctrinei creștine s-ar datora coloniei evreiești din Alexandria *(diaspora)* și lui Philon, atunci apropierea înălțării crucii de stîlpul *Djad* este foarte normală.

— *Înălțarea stîlpului lui Osiris* e precedată de căutarea lui de către Isis și găsirea în palatul regelui (stîlpul ar putea fi partea care lipsește din trupul lui Osiris). Varianta creștină despre căutarea crucii de către Magdalena poate fi o prelucrare a acestui mit egiptean. (Vezi și *Istoria plagiatului.)*

— Simbolurile zeilor sunt mai vechi decît zeii, mai vechi decît epoca istorică. Cultul zeiței Neit, răspîndit în partea libiană a Deltei, avea ca simbol două bețe sau două lopeți încrucișate menite să aducă ploaia. Aceste bețe sunt considerate a fi imaginea unei figuri de om. (Ca și crucea — adică și crucea poate fi considerată astfel.) (N.) Simbolul zeiței Isis seamănă cu un nod, copiat de la șorțul unei zeități libiene. Deci, origine libiană. La naștere, soțul, pentru a-și ajuta soția, stă cu șorțul desfăcut și întors pe dos, deci desfacerea nodului are un sens magic : ușurarea nașterii. Aceasta — încă de la libieni. Iar Isis, care reprezenta și vegetația, pămîntul, năștea în fiecare an vegetația sau pe *Horus*, soarele de primăvară. Acest ritual se asociază de obicei cu epoca de trecere de la matriarhat la patriarhat.

— La egipteni, din cultul animalelor lipseşte *totemul*, cum s-a născut animalul respectiv. Cultul animalelor este un fenomen mai recent decît fetişismul.

— Fetişe : coroana regală, drapelul.

— În basme mai noi se insuflă viaţă unor obiecte sau animale, asta cînd apare credinţa despre suflet, spirit, comparat cu suflarea. Vezi şi ritualul botezului creştin cînd se suflă în apă şi mir. Christos suflă şi spune : *primiţi duhul sfînt.*

— Cultul naturii este o expresie a subordonării omului faţă de împrejurările exterioare.

— Cădelniţa este mîna zeului Horus.

— Un imn egiptean despre soare : *Razele tale cuprind ţările. Cînd apui la asfinţit, pămîntul se cufundă în întuneric, în beznă, ca mort, oamenii dorm în odăile lor, şi capetele lor sunt acoperite, iar dacă cineva ia lucrurile ce le stau la căpătîi, ei nu strigă. Şi fiecare leu iese din culcuşul său şi ies tot felul de viermi care muşcă.*

— Apollo şi Dionysos — religii aristocratice şi religii populare ; Dionysos şi Osiris — speranţa reînvierii.

— *Osiris* este *Nilul*, iar *Isis* — *solul.*

— Zeul *Seth*, duşmanul lui Osiris, a devenit unul din prototipurile *Satanei* la creştini.

— Există un basm despre *Si-Osiris*, fiul lui Osiris, care, deşi s-a născut din părinţi egipteni, este totuşi un mare vrăjitor reîncarnat. Despre copilăria lui *Si-Osiris* s-au păstrat povestiri care amintesc de copilăria lui Christos. În aceste mituri se simte protestul oamenilor năpăstuiţi.

— *Osiris-Apis* a dat mai tîrziu *Serapis.*

— Vinul este sîngele lui Christos, deci apropiere cu Dionysos.

— Vechii israeliţi venerau pe scară largă stîlpii de piatră : *massebi* sau copacii : *aşere.* În unele denumiri biblice ale lui Dumnezeu s-au reflectat credinţe animiste : *Saddai* — comun cu cuvîntul asirian *Sadu* = *munte ; Tur* — *Israel* = *stînca lui Israel ; Eben Israel* = *piatra lui Israel ;* pietrele de pe morminte se numeau *ben nefeş* = *casa sufletului ;* la vechii evrei, *terafimii* erau *idolii casnici,* amuletele.

— Mitul este un precedent îndeplinit cîndva de un strămoş ipotetic.

— Ritualul a continuat să se dezvolte luînd forma unor jocuri dramatizate, a unor drame sacre sui-generis, în care apăreau personaje travestite, textul era recitat de conducătorul ritualului, probabil preot, la reprezentaţie participau poate şi coruri, se executau dansuri. Se înfăţişează drept realitate o dramă care nu reprezintă decît o dorinţă. Aşa e ritualul travestirii în animal pentru a ademeni o zeiţă leoaică, care va fi zeiţa fertilităţii de mai tîrziu. Deci de la ritual vînătoresc se trece la un ritual agrar. Zeii *Su* şi *Toth* se prefăceau în *maimuţe* şi ademeneau în Egipt o *zeiţă leoaică, zeiţa soarelui.* După alţii, *zeul vînător, Onuris* (al cărui nume înseamnă *cel care aduce de departe hrana).* Deci, iniţial, era vorba de ademenirea de către zeul vînător a leoaicei.

— Inițial, partea vorbită a ritualului pare să fi avut proporții reduse : executanții imitau animalele, scoteau strigăte de ordin emoțional. Apoi textul se dezvoltă, apar dansurile. În cele din urmă totul se reduce la recitarea unor narațiuni. Ca legătură strînsă între partea vorbită a ritualului și acțiunea magică, notăm incantația. La început formula magică explică sau descrie acțiunea. De pildă, pentru ploaie, omul stropea pămîntul. Mai tîrziu apare formula verbală care explică ritualul și subliniază semnificația lui : așa cum cade această apă tot așa să cadă și ploaia. Prima parte exprimă o aluzie la acțiune și cea de-a doua exprimă dorința. Mai tîrziu nu mai trebuie să se toarne apă, deoarece cuvîntul înlocuiește acțiunea. Uneori se descrie un precedent, acțiunea a fost făcută cu succes de zei sau de un strămoș.

— *Agatodemon* = *șarpele care păzește ceva.*

— În scrierea egipteană, toate numele de zeițe capătă ca determinativ hieroglifu! care înseamnă *șarpe.* (Oare șarpele să fie un simbol al divinităților matriarhale ?)

— În literatura Egiptului antic există amintirea unui foc care a pîrjolit un întreg ținut egiptean. În papirusul Sallier IV găsim interdicția de a aprinde focul în ziua a zecea a lunii *Tibi,* deoarece în acea zi a apărut un zeu în chip de flacără în regiunea Deltei (să ne gîndim puțin la regiunea Sahara, care altădată era un teritoriu fertil ; ea poate să fi devenit deșert în urma unui astfel de foc, asemănător cu o explozie atomică care a distrus Sodoma și Gomora).

— Savanții Nöldeke și Welhausen consideră că numele de *Hawwah* — *Eva* — nu înseamnă altceva decît *șarpe.* Pe o *tabela devotionis* punică (cartagineză) s-a găsit o zeiță cu nume asemănător : *Hwt* — zeița-*șarpe* a împărăției subpămîntene. Se pare că în legenda biblică *șarpele* a simbolizat cîndva *principiul matern ;* în literatura talmudică *diavolul* este numit *străvechiul șarpe,* căci cu el începe istoria. În mitologia egipteană legenda raiului vorbește de asemenea despre un șarpe : el trăiește într-o grădină roditoare care îi dă omului tot ce dorește fără ca el să fie nevoit să muncească.

— În basmele cu șerpi găsim deseori tema catastrofei provocate de foc. Mitul raiului păstrează în deznodămîntul său amintirea unui înger coborît din ceruri care, înarmat cu o sabie de foc, izgonește din grădină pe locuitorii ei.

— În legendele africane se spune că primii oameni puteau să și schimbe pielea asemenea șerpilor și astfel să trăiască la nesfîrșit.

— Voltaire considera că filosoful evreu Philon din Alexandria, care a propagat în Alexandria filosofia lui Platon, a adus un aport decisiv la elaborarea învățăturii creștine.

— După părerea lui Volney, numele de *Christos* provine de la numele zeului indian *Krishna.*

— La evrei era foarte vechi ritualul izgonirii țapului ispășitor care lua asupra sa păcatele lumii și le ducea în pustiu. Un ritual similar a existat în Egipt, se folosea un asin. În Babylon, de Anul nou, cu prilejul sărbătorii zeului care moare și învie, se jucau mistere care, prin-

tre altele, conţineau şi scena executării unui tîlhar — jertfă expiatorie pentru păcatele oamenilor. E o rămăşiţă a obiceiului de a sacrifica oameni în cultul zeului care moare şi învie, a zeului naturii. În scena răstignirii apare, alături de zeul care moare şi învie, şi figura tîlharului răstignit împreună cu el. Deci ideea de jertfă expiatorie începe să se împletească cu cultul zeului care moare şi învie.

— Mitul zeului agrar care moare şi învie îşi are originea în mitul unor zei ai vînătoarei : zeul *Attis* din Asia Mică a fost sfîşiat de un porc mistreţ. Această divinitate, devenită mai tîrziu *Marea Mamă, zeiţa fertilităţii*, a fost la început doar *zeiţa munţilor, a pădurilor şi a fiarelor sălbatice*, iar şi mai înainte a fost o zeitate-animal.

Analiza acestui mit îi duce pe cercetători la ritualurile magiei vînătoreşti din epoca paleoliticului. În această epocă s-au practicat pe scară largă ritualuri de ademenire a vînatului, constînd în sacrificarea rituală a unei fiare şi în vrăjitoria menită să asigure şi pentru sezonul viitor o vînătoare reuşită.

— La japonezi, *Amaterasu*, zeiţa soarelui, era ademenită să vină iar pe pămînt. La babilonieni, zeiţa *Iştar* cobora în Infern şi trebuia ademenită din nou pe pămînt. În miturile străvechi, *Tamuz* nu murea, ci se ascundea în interiorul unui munte.

— În Egipt apare şi un zeu ; *zeiţa fiară* e adusă înapoi de un *zeu vînător* — zeiţa pare a fi însăşi hrana.

— Înainte de a fi ridicat stîlpul *Djad*, se simboliza moartea naturii prin doborîrea unui copac care era lăsat să stea culcat la pămînt cîtva timp.

— Între zeul ademenitor şi zeiţa ademenită se crea o legătură de dragoste.

— Plecarea zeiţei vegetaţiei sau a soarelui reprezintă în mitologie un strat mai vechi decît legendele despre moartea zeului.

— Străvechile ritualuri de ademenire sunt menite să înlesnească întoarcerea. Ulterior, aceste ritualuri s-au folosit pentru a reda zeului, cu ajutorul magiei, sufletul care l-a părăsit. Tema morţii şi a învierii duce mai tîrziu la apariţia temei patimilor.

— Exista un mit în care spiritul bătrîn al vegetaţiei trebuia să cedeze locul spiritului tînăr al primăverii. De aici ritualul uciderii bătrînului conducător sau Anul nou şi Anul vechi.

— Existau la babilonieni mituri vechi în care zeiţele îşi omorau iubiţii pămînteni pentru a-i lua la ele, în împărăţia cerurilor.

— Scenariul ritualului lui Bel Marduk — Babylon :

1. Bel coboară pe pămînt, între doi munţi, merge în ţara morţilor, la locul unde se face judecata de apoi. Aici e schingiuit, rănit şi despuiat.

2. Bel e închis în interiorul unui munte a cărui intrare e păzită de străjeri. Împreună cu Bel e adus un tîlhar pe care străjerii îl omoară.

3. Are loc o luptă rituală reprezentînd o răscoală în oraş, ca într-un vechi ritual egiptean.

4. Bel e căutat de soţia lui, zeiţa Beltis, care vine la poarta închisorii sau a mormîntului.

5. Sărbătoarea se încheie cu triumful lui Bel care iese din mormînt (vezi *Istoria plagiatului).*

— Interesant că lupta dintre vară și iarnă e concepută ca o răscoală în oraș. Acest mod e prezent și la hittiți, în Egipt, Babylon.

— Osiris e tăiat în bucăți ; fiul lui se judecă cu ucigașul în fața zeilor.

— Din bătăile, închisorile și umilințele suferite de zeu, se nasc ideea unui mîntuitor și credința într-o jertfă expiatorie pentru păcatele tuturor oamenilor. Există și un substrat social în înfățișarea zeului care pătimește și care este judecat și umilit. Zeul este apărătorul celui sărac și viitorul mîntuitor.

— În *Cartea morților* găsim așanumita spovedanie negativă în care se precizează că mortul nu a comis anumite greșeli : nu a uneltit împotriva faraonului, nu a abătut apa din canalul vecinului. Paralel cu asta se dezvoltă ideea unei autoperfecționări care decurge din acceptarea ideii exploatării. Învățătura egipteană *Amenemope* spune : mai bine sărăcie, care e dată de Dumnezeu, decît bogăție în hambare. Care este originea cuvîntului AMIN ? Mi se pare că seamănă cam mult cu *Amenhotep* și alte rădăcini egiptene. (N.)

— Legendele despre zămislirea și nașterea miraculoasă au apărut într-o societate în care tatăl nu avea un rol preponderent, era un *pater incertus,* iar primitivii nu puteau face încă o legătură de cauzalitate între relațiile dintre sexe și procesul generațiunei. După mine, această legătură de cauzalitate s-a revelat atunci cînd omul a început să

crească animalele și să fie interesat ca ele să se reproducă. (N.)

— Deci comunitatea primitivă a bunurilor și a soțiilor a creat mitul zămislirii miraculoase.

— Vechiul mit despre *Danae* și *Perseu :* sub forma unei ploi de aur soarele o fecundează pe Danae, tatăl poruncește ca fata și pruncul să fie dați pe apă într-un butoi ; în legenda lui Perseu, o fată rămîne însărcinată dintr-o rază de soare.

— *Șamanii* se consideră aleși de zeițe, din motive sexuale ; aici se face simțită încă mentalitatea comunei primitive, pentru care relațiile dintre oameni sunt în primul rînd relații de căsătorie, relații dintre soți, sau dintre părinți și copii. Aceasta a fost una din ficțiunile care explicau apariția preoției ereditare, a puterii regale ereditare.

— Pentru a zămisli un nou moștenitor divin, soția șefului de trib se culcă alături de un animal sfînt.

ucis în prealabil. Așa se explică de ce sfincșii și faraonii erau înfățișați sub forme legendare : jumătate oameni — jumătate animale.

— Mai tîrziu lanțul persecuțiilor se schimbă într-o serie de acte de vitejie, obstacole ce stau în calea eroului, pe care le învinge, după care se urcă pe tron în pofida uneltirilor fraților săi.

— În toată istoria Egiptului mitul nașterii miraculoase a faraonilor rămîne de nezdruncinat. Miturile grosolane despre o legătură sexuală au fost înlocuite cu mijloace mai subtile : preoții au creat teoria zămislirii prin suflare — *pneuma*, preluată apoi de către creștinism. (Vezi *Istoria plagiatului.*)

— În Egipt era ritualul sărbătoririi micului soare, al *soarelui prunc*, în ziua de 6 ianuarie ; în aceeași zi se prăznuia la Alexandria nașterea zeului *Eon*, zeul *veșniciei*, pe care, potrivit mitului, l-ar fi adus pe lume o fecioară. Ulterior, a început să fie sărbătorită în aceeași perioadă nașterea lui Christos.

— Zeul prunc, *Horus*, ucide cu sulița un balaur, dragon, întruchipare a răului (de aici Sfîntul Gheorghe).

— Cel mai vechi monument al literaturii creștine este *Apocalipsul*, scris în Asia Mică în jurul anului 69 e.n. *Apocalipsul* nu pomenește de întîmplările din viața lui Christos despre care pomenesc *Evangheliile*. Christos s-a născut în cer dintr-o femeie învești mîntată în soare. Există ideea împărăției de 1 000 de ani — așa-zisele *credințe hiliaste*, de la grecescul *chilias* — o *mie*. *Epistolele* Apostolului Pavel nu spun nimic despre istoria pămînteană a lui Christos.

— O legendă spune că în Antiohia au început primii creștini să-și zică *creștini*.

— În răspîndirea creștinismului un mare merit îl are Marcion, ulterior declarat eretic, care își desfășoară activitatea în Asia Mică în deceniul al patrulea, iar la Roma, în deceniile al cincilea și al șaselea. El pune în circulație *Epistolele* Apostolului Pavel de care pînă atunci nu se auzise nimic.

— Din *Evanghelii* se vede că autorii lor nu cunoșteau decît foarte aproximativ istoria și geografia Palestinei.

— La început creștinii erau dezbinați ; la Ephesos unele comunități spuneau : noi suntem ai lui Pavel ; altele : noi suntem ai lui Apollo (propovăduitor venit din Alexandria).

— Cel mai interesant monument al secolului al II-lea îl constituie *Didahiile* sau învățăturile celor 12 apostoli.

— Din vechea literatură creștină se știe că la baza așa-numitei *Evanghelii de la Matei* se află o culegere de maxime atribuite lui Christos, întocmită în limba arameică. Citind învățătura celor 12 apostoli, ai impresia că te afli în fața învățăturilor lui Imhotep și Kagemni, scrise în perioada Regatului Vechi. (Vezi *Istoria plagiatului.*)

— Un gen din literatura didactică care ne apropie direct de *Evangheliі* sunt așa-numitele *logii* — culegeri de maxime. Sunt interesante *logiile* descoperite la Oxirichus în Egipt, unde au fost găsite și cule-

geri de maxime atribuite lui Christos.

— *Logiile* găsite la Oxirichus încep cu: „zis-a Iisus"; iar în *Evanghelia de la Matei* se dramatizează sentința respectivă.

— Povestea vindecării paraliticului e menită să medieze întrebarea dacă e îngăduit să vindecăm în ziua de sîmbătă.

— În *Evanghelii*, după naşterea lui Christos, urmează descrierea adolescenței şi a maturității sale. Deci e vorba de două mituri puse cap la cap, iar nu de prezentarea unei personalități. E redarea unui mister dramatizat.

— Philon Alexandrinul, părintele creştinismului.

— Tradițiile după care Egiptul ar fi fost evanghelizat de apostolii Petru şi Marcu sunt legende tîrzii, lipsite de orice valoare.

— Cuvîntul *schit* e de origine egipteană.

— În epoca elenistică *cultul lui Serapis* a fost creat de Ptolemeu I; la baza lui era cultul boului *Apis*, care după moarte era considerat Osiris — *Osorapis* — *Osiris*.

— Oamenii aveau drept de refugiu în temple, dar aici ei cădeau în stare de robie, şi o perioadă de timp erau împiedicați chiar să părăsească templul; acești oameni erau numiți *catachoi*; în ritualul inițierii lor era şi *botezul* — după cum presupune Reitzenstein.

— Religiile antice susțineau că în nume se ascunde sufletul, de aici obiceiul de a se da noului-născut numele unui bunic sau al unei rude. Exemplu: *Si-Osiris*, fiul lui *Osiris*.

— Unii istorici presupun că cultul lui Iisus e renăscut din cultul vechiului zeu iudeo-israelian, pe jumătate uitat, Iisus. Mai exista alt personaj: Iisus Navinul care se bucura de mare cinste la evrei (personaj legendar). Nu este exclus ca primii creştini să fi considerat că venirea lui Christos era de fapt reînvierea vreunuia din zeii străvechi.

— În *Apocalips* autorul ia cartea din mîinile îngerului şi o mănîncă; mit similar cu altul din literatura egipteană, în care se povesteşte despre o carte, un papirus, care putea fi înțeles şi de un neştiutor de carte, dacă îl mînca.

— Paştele coincide cu festivitățile ce se țineau în Alexandria în cinstea lui Serapis.

— Moartea lui Marcu coincide cu sărbătorile ce se organizau la Alexandria în cinstea lui Serapis. I s-ar fi atîrnat o frînghie de gît, şi locuitorii ziceau: „ducem tăurașul la *bukolii*" (o mahala a păstorilor de vite). E clar că pe Marcu îl asimilau cu boul *Apis*, a cărui sacrificare rituală era un element principal în cultul lui Serapis.

— În *Epistolele* lui Pavel se găsesc elemente referitoare la Egipt, şi se pare că răspîndirea creştinismului ar fi strîns legată de un curent gnostic şi de un anume Apollo venit din Ephesos, care propovăduia învățătura lui Ioan Botezătorul. Se pare deci că există o colonie a ioaniților. (De ce se numeau cavalerii ioaniți? Dădeau o semnificație deosebită lui Ioan Botezătorul?) (N.)

— O sectă numită *mandei* se mai numea *nazarineni* — în Orient acest nume se dădea evreilor creştini. Practicau cultul lui Ioan Botezăto-

rul și ritualul curățirii prin apă. În cartea lui Ioan se povestește că Ioan Botezătorul nu a vrut să-l boteze pe Christos, apoi a primit din ceruri porunci scrise : „*Iahia* (adică Ioan), botează-l în Iordan pe acest amăgitor". În textele mandeice Christos e numit *învățător mincinos*, iar Ioan li este opus ca adevărat propovăduitor.

— Iată o temă interesantă : personajul adevăratului propovăduitor care se vede înlocuit de intrus, sau de impostor, sau poate fanaticul care spera să fie el ales pentru patimi, și i se impune un alt mîntuitor, care n-are meritele lui și n-a suferit privațiunile pe care Ioan și le-a impus el însuși. Aici văd o implicație interesantă și mi se pare că Hieronimus Bosch, în celebrul său triptic despre sosirea magilor, se referă la ea : vechiul profet, cel neales, aflîndu-se în cort și privind cu tristețe cum altul îi ia locul. Un tablou plin de sensuri și de patetism care îți scapă dacă nu ești familiarizat cu simbolistica religioasă a Evului Mediu, ba chiar cu unele speculații ezoterice din această perioadă. (N.)

— În *Evanghelii* găsim urme de legende despre o viitoare înviere a lui Ioan Botezătorul și a doua venire a lui pe pămînt. Despre Christos se spune că este Ioan care s-a sculat din morți (Luca, IX, 7 ; Matei, XIV, 2 ; Marcu, VI, 14).

— Era o sectă a celor care îl adorau pe Seth, omorîtorul lui Osiris, ca pe cel de-al treilea fiu al lui Adam. Doctrina sethienilor e expusă în modul cel mai sistematic în *Apocalipsul* lui Ioan ; aici se arată că Dumnezeu este incognoscibil (?). Din aceste scrieri chipul lui Christos apare lipsit de orice trăsătură, el fiind foarte abstract.

— Dormitul în templu, ca leac împotriva sterilității, e una din formele zămislirii imaculate, a zămislirii de la zei. Ca la noi la Sovata. (N.)

— Din *Apocalips* se vede că creștinismul debutează ca o religie a oprimaților și termină ca religie a claselor exploatatoare, sfătuindu-i pe credincioși să se resemneze și promițîndu-le în schimb mirajul unei fericiri în altă viață.

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Din *La grande encyclopédie :* Claude Bernard a arătat că există în fiecare ființă o idee directoare ; mineralul crește doar adăugînd la el un mineral asemănător, dar ființa vie își ia singură elementele din natură, le descompune și le asimilează chimic, iar creșterea ei este programată de specie, de ereditate, de un principiu superior materiei.

— Inițiații din orice timpuri treceau anumite trepte, anumite încercări, unele periculoase, dar ele le furnizau dovada că au tăria morală de a cunoaște și de a se ridica deasupra vulgului. Călătoriile impuse de francmasoni neofiților sunt o amintire îndepărtată a acestor încercări ; vor putea fi găsite descrise, în primitiva lor puritate, în *De mysteriis aegyptorum*, operă atribuită lui Jamblique.

— Fabricarea pîinii sau a vinului pare să fi fost legată de riturile de

sacrificiu. Deci tehnica a fost comandată de o gîndire magico-religioasă.

— Magia utilizează în mod conştient asociaţii de idei prin contiguitate şi asemănare ; ea degajă un fel de cauzalitate intuitivă, un fel de pre-cauzalitate ; caracter secret, iniţiatic, ascuns, misterios, orientat către individual, în timp ce religia e orientată către social. Pe tărîmul gîndirii, magia, prin inovaţiile sale, tinde spre acea lectură în care invenţia unui nonconformism mult mai vădit va fi marca gîndirii ştiinţifice. (Magia ţine seama şi de modă ; aici ar fi de făcut o apropiere interesantă între magie, modă, curente literare, artistice, efectul pe care îl au asupra societăţii, la un moment dat. Schopenhauer, Nietzsche, Einstein, Kant, Kafka — şi cum un organism propagandistic poate să dirijeze atît modele, cît şi mentalităţile într-o anumită perioadă.) (N.)

Din *Mimesis şi muzica* — o contribuţie la estetica lui Platon şi Aristoteles, de Aram Frenkian, 1932 :

— *Sholi agein = a fi liber ;* învăţătura era o activitate ce se făcea în timpul liber.

— Filosofii greci, în faţa esteticii, în faţa necesităţii de a unifica domeniul atît de vast al experienţei artistice, au recurs la noţiunea de imitaţie — *mimesis* — pentru a subsuma în ea varietatea manifestărilor de ordin artistic. Platon a închegat şi a aplicat cu atîta congruenţă noţiunea de *mimesis* la totalitatea artelor frumoase, încît, cu drept cuvînt, el poate fi numit creatorul esteticii antice, care se grupează în jurul cuvîntului şi al noţiunii de *mimesis*.

— *Empeiria = rutină.*

— *Mousiki,* în înţelesul cel mai larg, cuprinde totalitatea culturii intelectuale, în opoziţie cu ansamblul culturii fizice — *gimnastiki.*

— Arte plastice — erau exceptate muzica, poezia şi dansul ; Platon nu putea imagina muzica fără cuvinte.

— Platon numeşte filosofia : cea mai înaltă dintre muzici.

— *Epistemi = cunoaşterea ştiinţifică,* discursivă. *Phronisis = cunoaşterea teoretică,* denumire a ştiinţei supreme.

— Exista dansul propriu-zis, care era acompaniat de muzică, şi dansul *choric,* care era *legat de poezie.* Aristoteles spune că în ce priveşte dansul, deşi e îmbinat aproape întotdeauna cu muzica, imitaţia prin melodie nu îi revine lui, ci îi aparţine propriu numai imitaţia prin gesturi făcute în ritm. Dansul *choric* îşi trage numele de la *choreia* — dans însoţit de cîntare cu vocea ; Aristoteles se referă şi la dansul derivat de la *orhisis* — adică dans însoţit de muzică instrumentală.

— Numai mişcarea, ritmul sunt generatoare de dispoziţii psihice ; în artele plastice, există între forme, culori şi dispoziţiile sufleteşti numai o relaţie convenţională, ceea ce nu înseamnă că este contra naturii. Atribuim unei persoane sentimentul de ruşine, atunci cînd ea roşeşte, însă numai prin repetarea experienţei şi prin analogie.

— Vorba rostită este simbol al stării de suflet, iar vorba scrisă, al vorbei rostite.

— *Mimesis* poate fi înțeles ca *a reprezenta*, căci Aristoteles nu se referă la copierea lucrurilor izolate, ci la caracterizarea a ceea ce e tipic, a ceea ce are valoare normativă.

— Interesant că, după Platon și Aristoteles, sufletul nu este o armonie ; armonia are un contrariu, o disonanță, pe cînd sufletul nu are nici un contrariu.

— Dintre toate senzațiile, numai *audibilul* are caracter sufletesc ; culoarea, mirosul, gustul nu au — datorită faptului că nu produc mișcare.

Din *La sagesse antique* de Annie Bessant :

Unitatea fundamentală a tuturor religiilor.

— Se arată că teologia furnizează o concepție coerentă despre univers și că ea este originea și baza comună a tuturor religiilor. Toate marile religii au o bază comună de idei morale și filosofice. Acest fapt, universal admis, cum se explică ? Se prezintă două explicații : 1. Teoria omului primitiv, de către doctorii mitologiei comparate ; 2. Existența unei confrerii spirituale a învățătorilor, păstrătorii învățăturii originale. Tradiția universală confirmă a doua teorie — marile adevăruri spirituale ale religiei. China populată de turanieni și de mongoli, ale căror tradiții sunt anterioare rasei ariene. *Clasicul Purității* — originea lui probabilă în imperiul toltec al Atlantidei. Aceeași învățătură despre cel nevăzut și cel văzut (cel nemanifestat și cel manifestat) se regăsește în *Upanishade*. Brahmanismul și budismul septentrional se potrivesc, dar budismul meridional diferă. Doctrina fundamentală a reîncarnării și a lui Karma. *Triplitatea lui Logos*, supremă în aceste două religii. În scripturile ebraice dualitatea e clară. Philon propovăduiește doctrina lui *Logos*. *Cabala* expune pluralitatea zeilor. Reîncarnarea în Zohar ; urme ale acestei credințe în scripturile ebraice și creștine. Egiptul își are trinitatea lui : *Cartea morților, zoroastrismul, sistemul orfic*. Punctele de contact între școlile pitagoreice, platoniciene, neo-platoniciene și gîndirea hindusă și budistă dovedind o sursă comună. *Triplul Logos* apare în trinitatea religiei creștine. Unitatea învățămîntului moral în toate religiile. Aruncătură de ochi în zbor asupra evoluției universului.

Planul fizic :

Logosul ca sursă și scop (început și sfîrșit) al universului, limitîndu-se la el însuși. El devine Dumnezeul ce se manifestă. Evoluția spiritului materiei, grație energiei *Logosului*, care animează fiecare particulă. Cele trei mari trepte ale evoluției. Cele șapte diviziuni ale materiei. Semnificația teosofică a cuvîntului *plan*. Cele două subdiviziuni fundamentale ale corpului fizic. Omul adevărat sălășluiește în vehicule diferite. Conștiința în timpul somnului.

Planul astral :

Spiritul-materie pe acest plan este mai subtil și mai stilizat decît pe

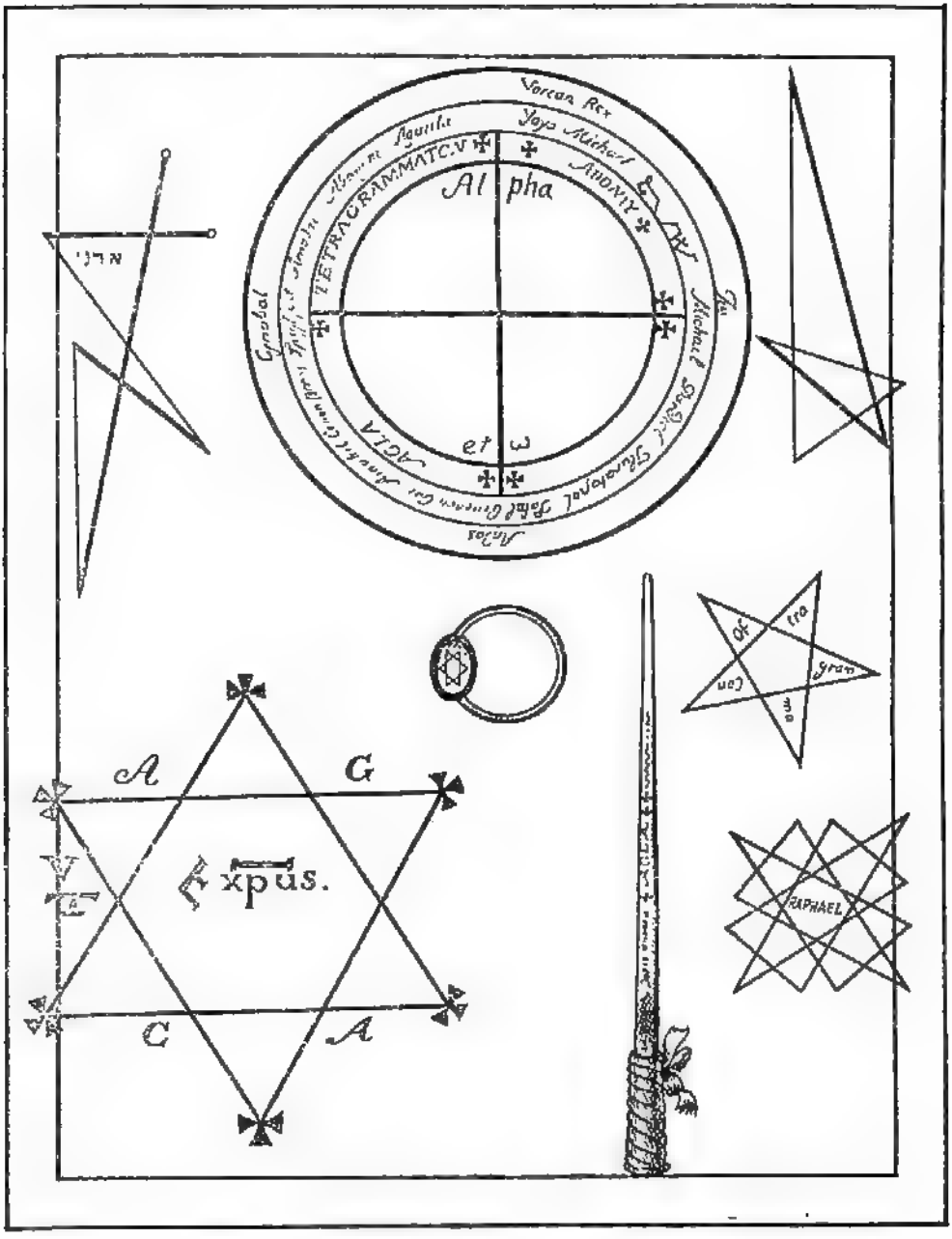
Vorcan Rex
Yayo Michael
ADONIY
Al pha
et ω
AGLA
Cynobal
Aglaia
TETRAGRAMMATON
A
G
C
A
Expus.
RAPHAEL

planul fizic. Cele şapte diviziuni. Obiectele astrale sunt formate din materie astrală. Erori continue ale privitorului neexperimentat, datorită naturii viziunii astrale. Formele astrale se modifică cu o mare rapiditate. Gîndirea fasonează esenţa elementelor, iar formele produse variază după caracterul gîndirii. Grea răspundere care se leagă de gîndurile oamenilor. Influenţa exercitată de atmosfera astrală. Temerile de nedefinit. Diverşi locuitori ai planului. Vizitatori ce se întîlnesc. Iniţiaţi, discipoli, psihicuri neantrenate. Discipolul ce-şi aşteaptă reîncarnarea. Descrierea corpului astral la trei indivizi diferit evoluaţi. Modificările şi dezvoltarea pînă la starea de veghe şi în timpul somnului. Cuaternatul inferior, funcţionînd pe planurile astrale şi fizice.

Kamalaka :

Kamalaka înseamnă *starea purgatorială a sufletelor dezîncarnate*. Ea cuprinde o serie de condiţii intermediare în cele şapte diviziuni ale planului astral. Variază după starea mentală şi morală a fiinţei. Momentul morţii, separarea corpului fizic de dublul eteric. Părăsirea dublului eteric, remaniere a corpului astral. Cele şapte scoarţe concentrice. Starea în fiecare diviziune depinde de densitatea coajei corespunzătoare ; starea conştiinţei sau a neconştiinţei depinde de activitatea desfăşurată în această ordine a materiei. Inconveniente ale conştiinţei în subdiviziunile inferioare. Pericolul unei morţi subite. Descrierea celor şapte regiuni ale *Kamalakăi*. Utilitatea reală a rugăciunilor pentru morţi. Ajutorul ce li se poate da.

Planul mental :

Aici rezidă adevăratul „Individ". Slabă inerţie a materiei, creştere enormă a forţei vieţii. Cele şapte diviziuni repartizate în două grupuri : *rôupa* şi *arôupa* (regiune formală şi regiune fără formă). Această distincţie e datorată diferenţei între acţiunile gîndirii asupra acestor două regiuni. Acest plan oglindeşte *înţelegerea universală în natură*. În regiunea superioară există idei arhetipale, în cea inferioară ele iau formă. Cele două regiuni sunt ocupate respectiv de primul şi al doilea regn elementar... Nenumărate inteligenţe trăind pe acest plan, comuniunea lor e instantanee şi completă. Singurele bariere sunt diferenţele de evoluţie. Evoluţia e purificarea vehiculelor şi trezirea eului. Regiunea cea mai înaltă este aceea unde sălăşluieşte eul învăţătorilor şi al iniţiaţilor. Acolo îşi exercită ei influenţa asupra omenirii. „Gînditorul" şi diferitele sale vehicule (probabil forme exterioare de întrupare). Corpul mental şi etapele creşterii sale. Studiul a trei cazuri diferit evoluate. Gînditorul rezidă în subdiviziunea inferioară a regiunii fără formă. Raporturile între planul mental inferior şi cel superior ; acţiunea lor asupra creierului. Importanţa antrenării gîndirii abstracte.

Devakhan :

Explicarea termenului : *viaţă cerească*. Această viaţă comportă două

faze diferite, corespunzînd regiunilor *rupa (rôupa)* şi *arupa (arôupa)* ale planului mental. Timpul trecut în *devakhan* depinde de *secerişul spiritual* recoltat de suflet. Ideile principale privind viaţa cerească. Descrierea celor şapte zone : cele patru zone ale cerului inferior şi cele trei zone ale cerului superior. Starea sufletului în fiecare din aceste regiuni. Revedere sumară a unui ciclu vital complet al sufletului omenesc.

Planurile budic şi nirvanic :

Rădăcina eului. Eul este unic, monada arătînd cele trei aspecte ale fiinţei divine. Cum se manifestă aspectul beatific sau *buddhi* ? Pe planul *budic* dualitatea subzistă, dar nu mai există separaţie. Planul *nirvanic* este starea sau lăcaşul celor mai înalte inteligenţe. *Conştiinţa nirvanică este antiteza anihilării.* Adevărata fraternitate umană. Gradul de evoluţie a unui suflet depinde de vîrsta lui. Marea familie. Monada umană. Principiile şi vehiculele. (Adică începuturile.) *Aura*, ansamblu al corpurilor subtile ale omului.

Reîncarnarea :

Reîncarnarea nu e un principiu nou introdus în evoluţie, ea nu e decît adaptarea principiului universal al individualizării vieţii continuu evoluantă. Puterile divine latente în monadă sunt trezite la activitate de contactele exterioare. Continuitatea vieţii şi a formei. Cele şapte tipuri fundamentale ale monadei. Fiecare tip merge subîmpărţindu-se pînă ce individualitatea este atinsă. Coborîrea prin cele trei regnuri elementare. Monada minerală, vegetală şi animală. Monada umană. Formarea corpului cauzal embrionar. Manasul germinal e fecundat de sus. Umanitatea se compune din fiinţe evoluate în grade foarte diferite, de unde inegalitatea mentală şi morală. Încetineala primelor dezvoltări. Factorii care intră în joc în reîncarnare. Corpul cauzal permanent absoarbe germenii facultăţilor şi calităţilor care se regăsesc într-o viaţă nouă sub forma puterilor şi a tendinţelor. Stăpînitorii din Karma determină naşterea fizică. Copilul.

Etapele succesive ale dezvoltării conştiinţei. Senzaţie, dorinţă, voinţă, conflict între raţiune şi dorinţă. Problema : a pune capăt conflictului salvînd libertatea. Necesitatea unei legi rigide. Formarea discernămîntului. Dezvoltarea puterilor superioare ale raţiunii, gîndirea abstractă. Vivificarea vehiculelor. Conştiinţa corpurilor superioare nu e totdeauna transmisă creierului fizic. Condiţiile necesare continuităţii stărilor de conştiinţă. Justificarea reîncarnării. Cum se explică ea. Fapte inexplicabile în alt fel. De ce amintirea acestor vieţi trecute nu există la omul obişnuit ?

Karma :

Karma, legea cauzalităţii. Hazardul nu există. Fără lege, haosul ar fi universal. Omul dă naştere la trei clase de energii : mentale, astrale şi fizice. Gîndire, dorinţe şi acţiuni influenţează asupra lui însuşi şi asupra a tot ce-l înconjoară. Cele trei genuri ale lui Karma :

1. Karma maturizat ; 2. Karma acumulat ; 3. Karma pe drumul formării — Karma colectiv. Este dorința care leagă omul de Karma. Lichidarea datoriilor karmice.

Legea sacrificiului :

Universul — fruct al sacrificiului *Logosului*. Sacrificiul — învățământ central al tuturor marilor religii. Semnul spiritului : *a da*. Semnul materiei : *a primi*. Sacrificiul nu e suferință decît pentru formă. El este legea evoluției vieții în toate domeniile. Cum evoluează omul prin sacrificiu ? Grade succesive. Sacrificiul transformat în bucuria de a dărui.

Ascensiunea umană :

Ultimele etape ale evoluției umane. Poteca încercării : elaborarea mentală și morală. „Calificările" de dobîndit. Renunțarea la *devakhan*. Drumul inițierii propriu-zise. Cele patru trepte ale sale. Complicațiile de care trebuie să te eliberezi. Drumul duce la pragul Nirvanei. Stăpînul (Maestrul) s-a născut ; el vine pentru a servi omenirea.

Construcția cosmosului :

Ce se înțelege printr-un cosmos ? Caracterul său septenar. *Logosul* planetar și domeniul său. Lanțul planetar, considerat ca o entitate, trece prin șapte faze de evoluție. Raport între lună și pămînt. *Pitris* lunar și solar : diversele lor clase. „Constructorii." Opera pitrișilor lunari. Sosirea pitrișilor solari. Rasele umane și intrarea manasapuntrașilor. Umanitatea perfectă a Rondei.

— China a fost numită de turanieni a patra subdiviziune a celei de-a patra Rase-Mame care a locuit în Atlantida (?).

— Chinezii au o carte : *Clasicul Purității — Ching-Chang-Ching*, despre care M. Legge, în prefața traducerii sale : *The Sacred Books of the East*, vol. XL, spune că e atribuită (un fragment) lui Ko Yuan sau Hsiuan, un taoist din dinastia Wii. În fragmentul respectiv se spune că acest înțelept a atins starea nemuririi și a făcut minuni.

— Acest Ko Yuan spune : *Taô* (apare sub două forme : *cel Pur* și *cel Turburat*) posedă cele două condiții — de *Mișcare* și *Repaus*. Cerul este pur, iar pămîntul e turbure. Cerul se mișcă, și pămîntul este în repaus. *Masculinul* este pur, și *femininul* turbure, *masculinul* se mișcă, și *femininul* este în repaus. Rădăcina *(Puritatea)* coboară, și produsul *(Turburele)* se răspîndește în toate sensurile și astfel toate lucrurile au fost zămislite. (I, 2)

— Mai departe citim : „A fost ceva nesfîrșit și complet, venind la existență înaintea cerului și pămîntului. Cum era *Acela* liniștit și fără formă, izolat și fără schimbare, întinzîndu-se în toate locurile, fără riscul de a fi epuizat. *Acela* poate fi considerat ca mamă a tuturor lucrurilor. Nu îi cunosc numele și îl arăt prin termenul de *Taô*. Făcînd un efort pentru a-i da un nume, îl

numesc «marele». El trece într-un val continuu ; trecînd, el se depărtează ; depărtîndu-se, el revine". (*The Sacred Books...*, vol. XXV, 1-3.)

— Apoi : „Toate lucrurile sub cer sunt provenite din *Acela* considerat ca existînd (şi numit) ; această existenţă, ea însăşi, este ieşită din *Acela* considerat ca neexistînd (şi nenumit)". (XL, 2)

— „Toate lucrurile lasă în urma lor obscuritatea (din care au ieşit) şi înaintează pentru a îmbrăţişa lumina (în care au pătruns), în timp ce ele sunt armonizate prin suflul vidului." (XLII, 1)

— Omul este considerat ca o trinitate, taoismul recunoscînd spiritul, inteligenţa şi corpul. Această diviziune apare clar în *Clasicul Purităţii*.

— Înţeleptul Chwang-ze zice : „Ne naştem ca dintr-un somn liniştit şi murim printr-o liniştită trezire". (VI, partea I, sect. 6)

— Învăţătura brahmană în *Mundaka-Upanishad* spune : „Supremul *Logos* brahman este triplu : fiinţă, conştiinţă şi beatitudine ; din acesta purced viaţa, inteligenţa şi toate simţurile ; eterul, aerul, focul, pămîntul care suportă totul". (II, 3)

— Citat din *Mundaka-Upanishad* :

„Manifestat, apropiat, mişcîndu-se în locul secret, lăcaş imens unde odihneşte tot ce se mişcă, tot ce respiră şi închide ochii. Să ştii că trebuie să-l adori pe *Acela*, Fiinţă şi Nefiinţă în acelaşi timp, cel mai bun, dincolo de cunoaşterea tuturor creaturilor. Luminos, mai subtil ca cel subtil, în *El* sunt cuprinse lumile cu locuitorii lor. *Acela, Brahmanul nepieritor, Acela*, şi *Viaţă*, şi *Glas*, şi *Gîndire*... În cîştigul cel mai mare este imaculatul, indivizibilul *Brahman*. *Acela* înseamnă pura *Lumină* a lucrurilor, cunoscută de cei ce se cunosc pe sine... Acest nepieritor *Brahman* este la dreapta şi la stînga, deasupra, dedesubt şi pătrunzînd toate lucrurile ; *Brahmanul* este într-adevăr totul. *Acela* e cel mai bun." (II, 1, 2, 9, 11)

— Citat din *Shvetâshvatara-Upanishad* (II, 7, 8, 21) :

„Dincolo de univers, *Brahmanul, Supremul, Marele*, ascuns în toate fiinţele după corpul lor respectiv. Suflu unic al universului. Întreg, stăpîn, cunoscîndu-l, (oamenii) devin nemuritori. Cunosc acest spirit puternic, soare care străluceşte dincolo de tenebre... Îl cunosc pe *Indestructibilul, Vechiul, Sufletul* tuturor fiinţelor, omniprezent prin natura sa.

El care este numit fără naştere de cei ce cunosc pe *Brahman, El* pe care ei îl numesc *Eternul*".

— Idem IV, 18—20 :

„Cînd nu mai există tenebre, nici zi, nici noapte, nici fiinţă, nici nefiinţă, Shiva singur subzistă încă. *Acela, Indestructibilul, Acela* trebuie să fie adorat de Savitri ; din *Acela* a ieşit vechea înţelepciune. Nici sus, nici jos, nici în mijlocul său. El nu poate fi înţeles. Nu se poate nimic compara cu el, al cărui nume este *Glorie* infinită. Privirea nu îi poate determina forma, nimeni nu poate cu ochiul său să îl contemple. Cei ce îl cunosc cu inima, ori cu inteligenţa, rămînînd în inimă, devin nemuritori".

— *Cabala*, 373, 375, 376 :

„Se află în sfîntul de sus trei lumini care se unesc într-una, şi ele sunt baza lui Thorah, şi aceasta deschide poarta tuturor... Veniţi şi vedeţi ! Misterul cuvîntului. Sunt cele trei grade, şi fiecare există prin el însuşi şi totuşi toţi sunt *Unul*, şi sunt înnodaţi în *Unul*, ei nu sunt deloc separaţi între ei... Toţi pornesc din *Unul, Unul* există în *Trei*, el este forţa între *Doi, Doi* hrănesc *Unul, Unul* hrăneşte (toate lucrurile din) toate părţile, astfel *Tot* este *Unul*".

— *Zoharul* spune :

„La început era *voinţa* regelui, anterioară oricărei existenţe manifestată de emanaţia în afara acestei *voinţe*. Ea a desemnat şi a săpat în lumina supremă şi orbitoare a *Pătratului (Tetrectys* sau *Tetrad* sacru) formele tuturor lucrurilor care, din ascunse, trebuiau să devină aparente şi manifeste" (Myer, *Qabbalah*, 194, 195).

— Imnul lui Amon-Ra *(Doctrina secretă) :*

„Zeii se închină în faţa măreţiei tale, lăudînd sufletul celui care zămisleşte... şi ei îţi spun : Pace tuturor emanaţiunilor, Tatălui neştiut al taţilor ştiuţi ai zeilor... O, tu, producător al fiinţelor, noi adorăm sufletele care emană din tine. Tu ne zămisleşti, o, Necunoscutule, şi noi te salutăm adorînd fiecare sufletul-zeu care coboară din Tine şi trăieşte în noi".

— „După teologia lui Orpheus, toate lucrurile îşi trag originea dintr-un principiu imens căruia sărmana şi debila concepţie umană ne obligă a-i da un nume, deşi el poate fi complet inefabil. Acest principiu este, după limbajul reverenţial al egiptenilor, o obscuritate de trei ori necunoscută, în contemplarea căreia orice ştiinţă este redusă la ignoranţă." (Thomas Taylor, citat din *Orphaeus.*)

— În cartea *Tao Teh Ching* citim :

„Înţeleptul pune propria lui persoană la urmă, deci se găseşte pe primul loc. El tratează persoana sa ca şi cum i-ar fi străină, deşi această persoană îi este apropiată. Oare nu din cauză că el neavînd nici un scop personal şi particular, astfel de scopuri se văd realizate ? El este lipsit de vanitate, de aceea scînteiază. El este fără pretenţii, de aceea este scos în evidenţă. El nu se laudă, de aceea meritul lui este recunoscut. El nu arată automulţumire, de aceea el dobîndeşte superioritatea. Pentru că el este eliberat de orice luptă, nimeni pe lume nu poate lupta contra lui. Nici o crimă nu e mai mare decît a hrăni ambiţia. Nici o cala-

mitate mai mare, decît a fi nemulțumit de soarta ta. Nici o greșeală mai mare, decît dorința de a obține".

— „Să spună ce e adevărat, să spună ce e plăcut, să nu spună nici adevăruri neplăcute, nici falsități plăcute, aceasta e legea eternă" (Manu, IV, 138).

— *Manava Dharma Shastra* — Legile lui Manu, cod hindus.

— Taylor în *Plotinus* citează un pasaj al lui Plotinus în care acesta descrie o regiune care nu este, în mod evident, alta decît Turiya hinduşilor :

„Ei văd la fel toate lucrurile, nu acelea supuse generării, ci acelea în care esența există. Şi ei se văd pe ei înşişi în altul. Căci orice lucru în acest loc este diafan, nimic nu e obscur şi rezistent, totul este văzut de fiecare în interior şi dintr-o parte într-alta. Căci lumina întîlneşte pretutindeni lumină, pentru că fiecare lucru conține în el însuşi toate lucrurile şi pentru că ea vede la fel totul în fiecare alt lucru. Astfel că toate lucrurile sunt peste tot. La fel, fiecare lucru este orice lucru, iar splendoarea în acest loc este nesfîrşită. Căci totul este mare aici, deoarece chiar şi ce este mic este mare. Soarele în acest loc este, în acelaşi timp, toate stelele ; şi, ceva mai mult, fiecare stea este în acelaşi timp soarele şi toate stelele. În fiecare, totuşi, predomină o calitate diferită, dar, în acelaşi timp, toate lucrurile sunt vizibile în fiecare. La fel în acest loc, mişcarea este pură, căci mişcarea nu e turburată de un motor care diferă de el însuşi."

Reiese că şi arta supremă, frumosul în sine sunt indicibile ; nu poate fi conceput cu indici plastici, e mai curînd frumusețea unei legi, şi aceea imperfect expusă în cuvinte.

Lămuriri la capitolul I — Planul fizic :

— *Logosul* este cuvîntul ieşit din *Tăcere, Vocea, Sunetul* prin care lumile încep să existe.

— *Logosul* se dezvoltă sub o triplă formă : primul *Logos* — sursă a existenței ; din el purcede al doilea *Logos,* manifestînd un dublu aspect : viață şi formă, principiu al dualității ; al treilea *Logos,* inteligența universală, în care există arhetipul oricărui lucru, sursă a ființelor, fîntînă a energiei formatice.

— *Supremul Brahman (Parabrahman)* e numit, în unele cărți sfinte ale Orientului, *Stăpînul lui Maya — Maya* sau *Iluzia* fiind începutul formei. Forma e considerată ca iluzorie din cauza naturii sale tranzitorii şi a transformărilor sale perpetue. Viața care se exprimă sub vălul formei este, dimpotrivă, realitatea.

— *Moulaprakriti = rădăcina materiei.*

Cele şapte diviziuni ale materiei se referă la stările de agregare : solid, lichid, gazos, plus patru stări eterice ce rezultă după ce omul a fost desfăcut.

— *Atma-Buddhi* — indivizibil în acțiune şi, prin urmare, numit monadă. Toate formele au pe *Atma-Buddhi* ca viață animatoare.

— Cele două diviziuni ale corpului fizic sunt : corpul brut şi dublul eteric, de un gri albăstrui sau violet (pentru viziunea clarvăzătorilor), pătrunzînd în corpul brut şi compus

din cele patru subdiviziuni superioare ale aceluiaşi plan (fizic). Dublul eteric serveşte de intermediar pentru absorbirea energiei soarelui. Şi plantele şi mineralele au dublu eteric. Cînd există un excedent de dublu eteric, acesta se revarsă în afara corpului cu cîţiva centimetri, ca o aură.

— Viaţa solară astfel apropiată poartă numele de *Prana* şi ea dăruie suflul vieţii fiecărei creaturi. *Prana* nu e decît un nume ce serveşte pentru a desemna viaţa universală cînd ea este asimilată de o entitate căreia îi întreţine viaţa separată. Omul sălăşluieşte în vehicule diferite, altfel e corpul unui hamal şi altfel al unui savant.

— În timpul somnului, corpul brut şi dublul eteric rămîn împreună, dar funcţionează independent; cînd survine moartea, conştiinţa extrage dublul eteric din această combinaţie grosieră.

Lămuriri la capitolul II — Planul astral:

— Planul astral e regiunea din univers vecină cu planul fizic; aici forma e mai plastică şi viaţa mai activă (?). E vorba mai curînd de sfere concentrice, decît de o vecinătate. Materia astrală pătrunde în orice substanţă fizică.

— *Devakhan*, starea fericită sau luminoasă, e numele care arată cerul în limbaj teosofic.

— Spiritul-materie al planului astral comportă şapte diviziuni analoge celor ale planului fizic. Dar formele au o strălucire şi o limpiditate. Materia astrală se schimbă rapid sub fiecare impuls al gîndirii.

— Populaţia planului astral: salamandre, silfi, ondine, gnomi.

— Ierarhii hinduse: Inteligenţa supremă, Deva ori Dumnezeu; Indra, stăpînul lui Akasha, sau eter al spaţiului; Agni, stăpîn al focului; Parana, stăpîn al aerului; Varuna, stăpîn al apei; Kshiti, stăpîn al pămîntului.

— Pledează pentru ca spiriduşilor şi elfilor să le fie redat locul în lumea naturală, fiind pe nedrept ignoraţi.

— Caracteristica specială a corpului astral e *senzaţia*.

— Plantele se bucură vag de aer.

— *Kamadeva*, zei ai dorinţei. Ei prezidează la construirea corpului astral animal şi uman.

— Uciderea animalelor şi a oamenilor lansează în planul astral milioane de fiinţe pline de groază.

— *Kamarupa* e numele tehnic al corpului astral (de la *kama* = *dorinţă* şi *rôupa* = *formă*).

— *Marea Lojă Albă* — Confreria Tibetului sau Himalaiei.

— Cele patru principii inferioare ale omului se numesc *Cuaternatul inferior* şi sunt: 4. *Kama*, dorinţa, adică viaţa; 3. *Prana*, viaţa specializată pentru întreţinerea organismului fizic; 2. Dublul eteric; 1. Corpul fizic.

Lămuriri la capitolul III — Kamalaka:

— Literal, înseamnă *locul* sau *lăcaşul dorinţei*, desemnează o parte din planul astral, caracterizată prin starea specială conştientă a fiinţelor care se află aici. Hinduşii numesc această stare *Pretaloka* = *lăcaşul*

pretaşilor; un *Preta* e fiinţa omenească care şi-a pierdut corpul fizic, dar nu s-a debarasat de veşmîntul naturii sale animale. Aceasta s-a realizat prin moarte.

— Infernul nu e un loc de tortură, ci un coşmar al ignoranţei.

— Starea de *Kamalaka* are şapte regiuni.

— Prin moarte, omul se retrage din tabernacolul cărnii.

— La 36 de ore după moarte, omul se retrage din corpul eteric, care rămîne în apropierea cadavrului, dezagregîndu-se treptat.

— După asta, omul se retrage din *Prana*, care se reîntoarce în marele rezervor al vieţii universale, în timp ce fiinţa umană trece în *Kamalaka*. Corpul astral devine un ansamblu de şapte învelişuri.

— *Arôupa* = *ne-formal; Rôupa* = *formă, înveliş, corp.*

Lămuriri la capitolul V — Devakhan:

— Literal, înseamnă *ţinutul luminos* sau *ţinutul zeilor.*

Lămuriri la capitolul VI — Planurile budic şi nirvanic:

— Omul e chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, fiindcă în el se repetă toate principiile macrocosmului; deci nu se referă la o asemănare portretistică.

— *Mahatma* = *spirit, suflet mare, învăţător.*

— Monada omenească este *Atma-Buddhi. Manas*, adică *spirit*, suflet spiritual în suflet.

— Constituţia umană este formată astfel:

Principii
Atma, spirit
Buddhi, suflet spiritual
Manas superior } suflet
Manas inferior } uman
Kama, suflet animal
Linga Sharira
Sthula Sharira

Viaţă

Atma

Forme
Corp beatific
Corp cauzal
Corp mental
Corp astral
Dublu eteric
Corp grosier

Clasificarea primitivă era :

Triada superioară

7. *Atma*
6. *Buddhi*
5. *Manas*

sau, mai degrabă :

4. *Kama*
3. *Prana*
2. Dublu eteric
1. Corp grosier

Clasificarea vedantină e următoarea :

Corp budic — *Anandamayakosha*
Corp cauzal — *Viguianamayakosha*
Corp mental
Corp astral — *Maromayakosha*
Corp fizic { eteric — *Pranamayakosha*
grosier — *Arunamayakosha*

— *Karma* — termen sanscrit care înseamnă *acțiune*. Se folosește și în sensul de *cauzalitate*. (Karma matur, Karma acumulat și Karma colectiv.)

— Legea sacrificiului — *Logosul*, pentru a se manifesta, impune în mod voit o limită a vieții sale infinite. Suferința pe care o implică sacrificiul este numai din punct de vedere al formei. Monada evoluează prin ruptură. Aici e exprimată teoria saltului calitativ și a acumulărilor cantitative într-un mod metafizic. (N.)

Cum se numesc în *sanscrită* și în *pali* treptele căii de încercare a adepților :

Sanscrită
(folosită de hinduși)

1. *Viveka* — discernerea realului de ireal
2. *Vairagya* — indiferența față de ce este real și trecător
3. *Shatsmpati :*

— *Shama* — stăpînirea gîndirii
— *Dama* — stăpînirea conduitei
— *Ouparati* — toleranță
— *Titiksha* — răbdare
— *Shoraddha* — credință
— *Samaddhana* — echilibru

4. *Moumouksa* — dorința eliberării

Omul devine atunci *Adhikari*.

Pali
(folosită de budiști)

1. *Manodvarapadyana* — deschiderea porților inteligenței, convingere dobîndită datorită fragilității lucrurilor terestre
2. *Parikamma* — prepararea către acțiune, indiferența către roadele acțiunii
3. *Oupachako* — atenție sau conduită ; aceleași subdiviziuni ca la hinduși
4. *Anuloma* — ordinea sau succesiunea directă, virtute care derivă din cele trei precedente

Omul devine atunci *Gotrabha*.

— Adeptul *șela* devenea omul care nu mai avea casă cînd atingea treapta *Paripadjaka* (omul rătăcitor) — în hindusă, pe care budiștii o numesc *Salapatti* (cel ce a intrat în curent). Cu aceste nume e indi-

cat *șela* între prima și a doua inițiere. În treapta a doua a cărării, *șela* este, pentru hindus, *Kouschaka* (omul care construiește o cabană), el a atins un locaș de pace. Budistul îl numește *Sakadagamin* (cel care nu va renaște decît o dată). A treia inițiere face din discipol *Hamsa* — termen hindus — (cel ce concepe); *Eu sunt acela* sau, în termen budic, *Anagamin* (cel care nu va mai renaște). Se mai numește *lebăda* care își ia zborul în empireu. După ce renunță și la dorință și la aversiune, se va numi *Paramahaura* — hindus — (cel ce e dincolo de eu) sau *Azhat* — budic — (venerabilul). *Azhat* aruncă de la el și ultima facultate care creează răul — *Aschamkara* sau *Mâna* (mîndria), aceasta fiind cea mai subtilă manifestare a eului individual ce se distinge de celelalte ființe. În sfîrșit, el distruge *Aridya*, primul din *Niddnazi*, prima și ultima din iluziile care creează monadele separate — *ignoranța*.

— *Jivaumukin* (viața eliberată) — la hinduși; *Asekha* (cel care nu mai are nimic de învățat) — la budiști.

— În sanscrită soarele se numește: *Soûrya?* (De verificat.)

CAIETELE PRINCEPELUI

Dintr-o *Istorie a Bucureștilor* de Paul Cernavodeanu:

— Apele de pe străzi se scurgeau în Dîmbovița la Vadul Sacagiilor de la Zlătari, sau la cel de la Curtea Veche (ca detaliu geografic); arderea bisericii Olteni de către turci după prinderea lui Tudor.

— Sub fanarioți existase Polcovnicia Podurilor (serviciu pentru îngrijirea și, probabil, păzirea podurilor).

— Boerii se opuneau pavării străzilor cu pietre pentru că speculau lemnul pădurilor din jurul Bucureștilor care le aparțineau. Moruzzi încercase să paveze străzile. Alexandru Șuțu (1818—1821) poruncește Eforiei Podurilor să încheie în 1820 un contract cu arhitectul Freyweld și cu ginerele său Udriztky pentru obligația de a întreține cele patru artere principale. Podurile domnești: Mogoșoaia, Beilicului, Calicilor și Tîrgul de Afară.

— Hanul lui Constantin-Vodă și casa baronului Sakelarie (îmi convine mai mult numele Meitani, bancher), care a împrumutat statul cu 115 000 de taleri.

— Cherhaneaua; fabrica de lumînări de ceară a bisericii episcopiei Rîmnicului, Ateneul de astăzi.

— Foișorul de foc pe podul Tîrgului de Afară.

— Există o anaforea a Divanului pentru pavarea străzilor, din 29 iunie 1824.

— Arhitectul Moritz von Ott a ridicat planul Bucureștilor. Orașul era jos, mlăștinos și rău de locuit.

— Schitul Hagi-Dinu la o mînăstire de maici. Mînăstirea Stelea. Bisericile erau de lemn. Frecventate de tîrgoveți, meseriași, lucrători la manufacturi.

— Ciuma lui Caragea: 24 000 de morți.

— Turnul Colței prăbușit în 1802.

— Cîrciumile din mahalaua Broștenilor erau frecventate de tăbăcari, mai ales.

.— Femeile purtau în acea vreme blănuri colorate.

— În 1826 sir Hudson Lowe care pleca din Constantinopol în Ceylon se pare că a trecut pe aici.

— Pentru *Nunta jupiniței Ruxandra* din *Săptămîna*, plimbările la Herăstrău și în grădinile Filaretului.

... Poate acest domn Bergeret (care citește mereu capitolul al XXXVIII-lea din *Istoria generală a călătoriilor*, și anume paginile 212—213, cu revederea insulelor Sandwich) din Anatole France mi-ar plăcea pentru bătrînul meu din *Frica*. Tot domnul Bergeret găsește în fiecare dimineață, pe treptele scării, frunze de salată, de la gospodine, pe care le colecționează...

Undeva, în descrierea palatului Mogoșoaia, *mascaronii*, figurile acelea fantastice și grotești pe care de fapt castelul nici nu le are (pentru *Sabbat* în *Princepele*).

Sinaia. Încercare de recitire a *Fraților Karamazov*. E vacanță, jos stau bodegarii de scriitori la bufetul din Peleș, afară se topește zăpada. Aici e un aer dulce, cînd ninge parcă trăiesc într-o carte poștală. Ce aș mai reține din complicata, stufoasa, prețioasa carte? Discuția de la mînăstire dintre stareț și Ivan Karamazov despre creștinism, care mi se pare un articol plat, dialogat (întrecut doar de alte articole ale lui Dostoievski din *Journal d'un écrivain*). Pe urmă autoprezentarea lui Feodor Karamazov la stareț ca măscărici, care mi se pare de o artificialitate atît de lipsită de logică, încît te întrebi dacă lumea adevărată nu este întrecută în farsori de lumea literară?

Mărturia lui Feodor Karamazov: „De ce-l urăsc pe Cutare? Omul nu mi-a făcut nimic, în schimb eu i-am făcut o porcărie crasă și de atunci nu-l mai pot vedea în ochi. Îl urăsc numai și numai din cauza acelei porcării."

O supunere de cadavru (din *Istoria Gestapoului*) — *Kadaverische Gehörsamkeit* — pentru *Frica*

„Putem merge fără grijă pînă la limita lipsei de omenie dacă în felul acesta aducem fericirea poporului german" (Hitler). Poate fi citat de fascistul din *Frica*.

Malraux: „Omul nu este ceea ce ascunde, ci ceea ce face" *(Les noyers de l'Altenburg)*. Tot el, în *Condition humaine*: „Un om este suma faptelor sale, a ceea ce a făcut și poate face".

Citesc multe ziare și le găsesc mai adevărate decît cărțile. Asta pentru că ziarele conțin adevăruri de o zi. Cărțile au adevăruri conservate în ele și orice conservă are un termen de expirare.

Atenție la apariția cărților! Ele trebuie să fie sau să rămînă contemporane cu fiecare generație...

Reluare *Frații Karamazov*, lectură destul de greoaie. Lisaveta Smer-

deaşcina, pitică, nebună, desculţă, care doarme pe unde apucă, dă naştere în condiţii aventuroase, murind, lui Smerdeakov, sluga şi fiul lui Feodor Pavlovici Karamazov (construcţie a melodramaticului la Dostoievski).

Spovedania lui Dmitri Karamazov făcută lui Alioşa Karamazov despre şantajul exercitat asupra Katerinei Ivanovna mi se pare de un ridicol fără margini. E o *spovedanie infernală*, sinistră, falsă, făcută. Mai adaugă : moştenirea picată din cer, dobîndită de Katerina, cele două nepoate moarte la timp de vărsat, în aceeaşi săptămînă, lucru plauzibil în viaţă, dar nu în artă, cererea Katiei în căsătorie (îl vrea ca un preş pe Dmitri). Alt personaj compus : Smerdeakov, care, copil fiind, spînzura pisici şi le înmormînta cu alai. Despre el, Grigori, servitorul, spunea că e născut din mîzga de pe podeaua băii (interesant ca imagine).

Katia Ivanovna sărută mîna Gruşencăi, aşteptînd ca prostituata să facă la fel, dar aceasta o umileşte (mişcare psihologică specific rusească). Totul într-o lume de epileptici şi alcoolici. Pe urmă, lumea de taraţi în care puştiul cel rău loveşte cu cuţitul pe Alioşa şi apoi cu pietre, muşcîndu-i şi degetul. Lisa, fiica doamnei Hohlakova, care circulă într-un cărucior cu rotile. E interesant, dar e mult prea bine pus la punct pentru a nu-l suspecta pe autor că vrea să te facă praf.

Sorel *(Réflexions sur la violence)* : „Numai o singură idee poate uni popoarele Europei, ideea de a purta război !“ (Citat de Thomas Mann în *Doctor Faustus*.) Tot el spunea că în viitor miturile populare, mai bine zis potrivite mulţimilor, vor fi vehiculul mişcării politice : basmele, himerele, nălucirile care nu vor avea deloc a face cu adevărul, cu raţiunea, cu ştiinţa, pentru a determina viaţa şi istoria, pentru a fi dinamice...

Pornind de aici, Thomas Mann credea că se va săpa o prăpastie între adevăr şi forţă, între adevăr şi viaţă, între adevăr şi colectivitate. Ţi se dădea să înţelegi că acestei colectivităţi i se cuvenea o considerabilă precădere în faţa adevărului, că el trebuia să-i fie subordonat şi că cel ce voia să facă parte din colectivitate trebuia să fie dispus la reduceri masive de adevăr şi ştiinţă, să fie gata la *sacrificium intellectus*...

De reflectat ca teză în *Frica*...

„Palatele ca monumente ale mizantropiei regale“ (Thomas Mann — Zeitblom despre palatul lui Ludovic al II-lea).

Cuvinţele : te-ai mai înciochinat...

Ideea nuvelei *Soarta unui om* :

Cineva povesteşte că unul după 21 de ani de prizonierat se întoarce în sat. În gară se întîlneşte cu un cunoscut din Stîlpeni, care îi spune că soţia lui s-a recăsătorit şi că tocmai în duminica aceea fiica ei şi-a lui se căsătoreşte. Noul sosit îl invită pe vestitor la nuntă şi-i declară că s-a întors cu bani din prizonierat. Îl duc pînă în sat pe fostul prizo-

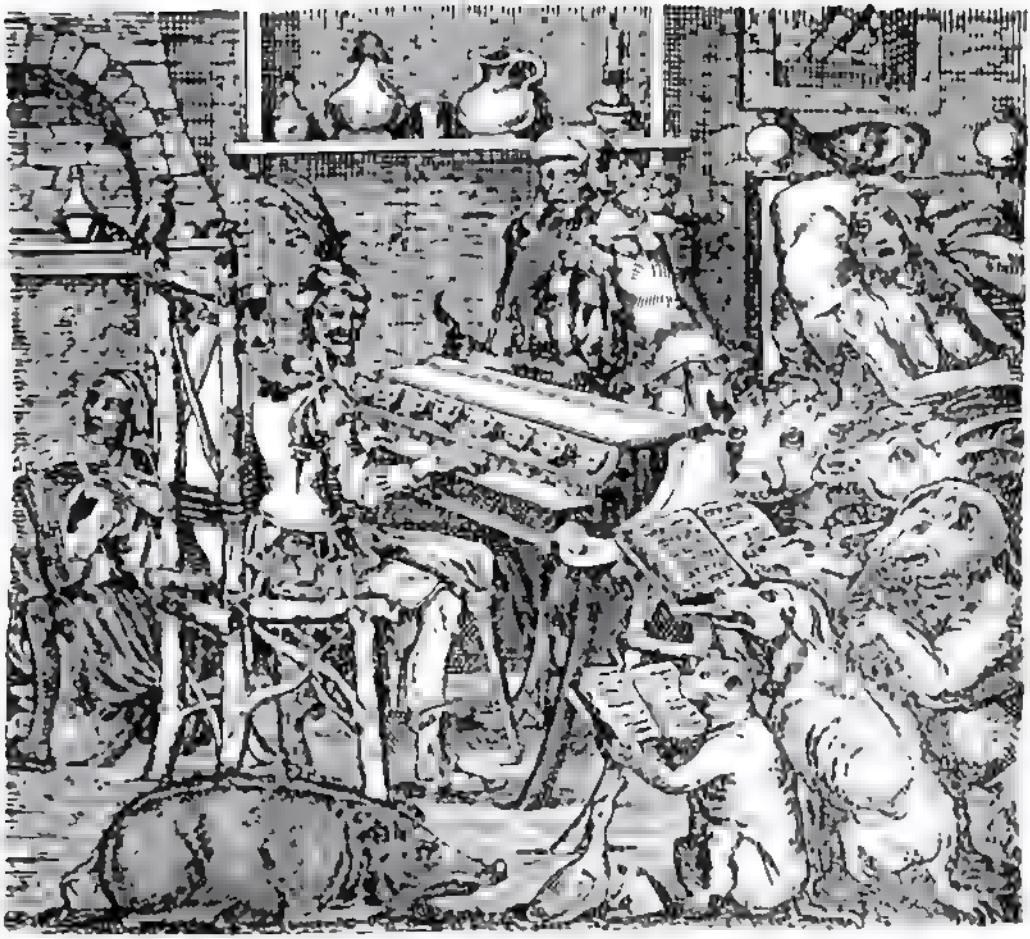

nier doi inși cu un car tras de un bou alb și unul bălțat. A doua zi, la nuntă, prietenul face urările noilor căsătoriți și întreabă de amicul său sosit din prizonierat. „Mort pe front, de mult i-am făcut pomenile", spun soacra și mireasa. „Dar l-am văzut ieri în gară", zice acela. Se crede că invitatul e beat. Omul mai întreabă în dreapta și în stînga despre prizonier, dar el nu a sosit la nuntă. Se duce la miliție. Prizonierul e găsit sub un pod, ucis de cei doi foști deținuți de drept comun care lucrau pe ici, pe colo, care-l jefuiseră de banii ce-i avea asupra lui...

La scrierea nuvelei am să respect totul în afară de final. Ar fi banal. Cei doi l-au ucis din mîndrie : prizonierul a vrut să le plătească la o altă cîrciumă consumația și cei doi l-au ucis. Bineînțeles nu sunt cri-

minali de drept comun, sunt doi ungureni mîndri...

O. ploi, ce limbaj nu cerea pentru voi uriaşa uncială de foc verde!
(Saint-John Perse)

În *Frica* ar trebui să se desfăşoare în plan intelectual faimoasa luptă de la anul '22 între raţionalişti şi instinctuali, reflectată în Berdiaeff, cu pornirea din Spengler şi ceilalţi. Profesorul care l-ar acuza pe Bergson, de pildă, că vrea ca locul raţiunii să-l ia intuiţia (care pătrunde în miezul ideilor, cum spunea acesta). De aici implicaţii violente. Exista în acest timp tipul de intelectual care detesta tot ce se lega de trecutul ţării, de timpul istoric, de tradiţia şi destinul României. Totul asezonat cu *imperativul categoric* al lui Kant care cerea ca fapta să devină lege universală. Totul ar fi spectaculos sub latura oratorică: atacul Profesorului asupra normei morale, contestate de Spinoza, prin *seducţia euforică*, prin *exaltarea sexuală* la Freud, sau frenezia biologică la Max Nordau. Vorbind apoi de *emisferul nocturnului psihic* la Goethe. Cu un citat din *Biblie*: în locul cuvîntului *Eros* să punem *Agape*, amorul omului pentru Dumnezeu... Şi mai departe despre desprinderea spiritualităţii de om, cînd vezi numai instinctele în el. Omul care se zbate între euforic şi serafic. Citîndu-se după acea doctrină creştină a *intelecţiei* (separarea netă între lucru şi existenţa lui: un lucru există îndoit — esenţa lui este universală în spirit şi particulară în lucru...). A cunoaşte lucrul înseamnă ca lucrul să devină altceva decît este *(fieri aliud in quantum aliud)*. Conceptul ar fi deci forma reprezentativă în spirit a lucrului, mediator între lucru şi spirit. Şi trecînd apoi la Bergson: *raţiunea ne înşală, aşadar e o eroare*. Adevărul ni-l dă intuiţia. *A cugeta*, după el, *nu înseamnă a asimila în spirit formele lucrului, ci a fi lucrul însuşi*... Intuiţia este de altă natură decît inteligenţa. Se sesizează obiectul în el însuşi, în loc să-l sesizezi în raport cu alte obiecte. Intuiţia ar fi deci egală cu invenţia intelectuală, intuiţia este, aşadar, facultatea de a găsi un sens unui ansamblu de fapte. Intuiţia este instinct, acţiune şi se întoarce asupră-şi. Tot Bergson: *Timpul e cauza lucrurilor*. Pe urmă: cei ce iubesc tot ce este exterior, ritual, ceremonios, se încurcă în scheme şi categorii seci. Din cultură ei aleg totdeauna crusta, adică civilizaţia; din eveniment, calculul; dintr-o stare de suflet, profitul (asta ar fi disprețul Profesorului pentru Bergson, combaterea lui, poate prin propriile arme). Şi o avalanşă de definiţii: *religia ar fi codificarea posibilităţilor de comportare în afară*. Şi de aici năpustirea pe Bergson şi ai săi: caracterul feminin la evrei, senzual, epidermic... Coborîrea la artă cu curentele ei: *verslibrismul* lui Harold Ferdinand, *dadaismul* lui Tzara, *sintetismul* lui Jean de la Hire, *subiectivismul* lui Han Ryner, *druidismul* lui Max Jacob, *simultaneismul* lui Bergun, *floralismul* lui L. Rolmer, *pluralismul* lui Craven etc. ...

Din Gane, *cuvinţele: era o luminaţie ca un soare răsăritor..., artifi-*

ții, Enachi Țifescu zis Frige-vacă din neamul lui Dabija..., caii de sanie cu hamuri de tei. Unul din neamul pisarului Cîrstea sau al vornicului Carabăț. (Eu iau numele la modul muzical, pentru asta le colecționez, mie proza trebuie să-mi iasă ca un mortar colorat la extrem, dar armonios ca o simfonie.) *Vremi de nepace*, de pildă, ce frumusețe! Sau cutare boer care a stat *împotriva tătarilor!* Altul *a fost pus în fiare*. Iată ceva și mai frumos: *și-l junghiară pre el...* Un vornic din Răstoaca dă ceva secret umoristic prozei. O caracterizare: *fusese cupeț și tejghetar, ridicat de Vasilie-Vodă*. Aici *cupeț* și *tejghetar* spun totul, dar și acel *ridicat* pentru *promovat*, cum ar fi mai modern. Nume superb: Dafina Dabija. Unul *ținut în fiare*... Alte nume: stolnicul Contaș și Iorgu Caracaș. Iată o frază splendidă: *îi puneau prin grosuri și stăteau închiși... Puneau* cu *stăteau închiși*, ce efect... Nume: Pavel Bujoreanu..., Antioh Jora, Constandin Razu, doamna Anastasia Cupăreasca, Catrina Balș (pentru numele celor ce fac convoiul *Sabbatului* la Mogoșoaia), Ruseteștii, Mitropolitul Hrisant, Vasile Ceaurul. Coana Zoe, de pildă, *era muncită*. Altul era *cuprins de minte*. Cineva din familia lui Moise Sărdarul. O muiere *umblase la scatulca cu odoare*. Un boer *avusese sălașe de țigani*. Din Iași, nume de biserici: Trii Sfetitele, Trei Calici, Mînăstirea Galatel. Nume: visterniceasa Sanda Done sau grămăticul Enachi. Moșii: Găneștii, Cîrligătura, Arămeștii. Una Safta Ruset care *fusese dăulată de nește pehlivani de mirare!*

— Podoabe: *ineluri cu zamfir* (safir), *cu mărgărint* (perle) la gît. Unii boeri *aveau sate*. Tot podoabe: *brățele, covoare de Țarigrad, inele cu pecete de matostat*. Zestre: *morile de la Slobozia și Tîrgul Frumos, moșii de danie*, cu *dobitoace cu tot*... Unul *căzu la pat cu fierbințeală*. *Se făcu o căsătorie cu tot ighemoniconul*. În strada Apolodor, *la o casă cu poartă cu foișor*... Domnița Ruxandra, de pildă, să fie *descîntată de șerpi și i se aruncau bobii*. Casa lui boer Belivacă, să zicem: *plină curtea de cișmele, odăile de oglinzi, cu canapele acoperite cu postav fistichiu, muierile care treceau prin acele odăi aveau ochii condeați, erau stropite cu mirodenii, în rochii de borangic subțire, cu turbane pe cap, după moda veche*. Aveau *căciuliță de zibelină*. În echipaje: *arnăuți și țigani*. Ca peisaj: Podul Calițli. După baluri se cîntau *pavane*... Se servea din argintăriе englezească (mai încoace), în case erau *lăzi de chiparos*, unul avea o *jubea mohorîtă, mănuși, fulare* (în loc de batiste). *Blănuri de gușă de vulpe*, alta de *mosc, nasturi mari de aur, nasturi cu rubine*. Unele muieri *erau date cu apă de obraz*, aveau cățel, ceasornice englezești. Robii le *făceau vînt* cucoanelor cu *pene de curcan*. Pe bărbați îi apuca *stenahoria*. Caii erau învăluiți în valtrapuri aurii, galbene, argintii. Femeile bătrîne aveau metanii de diamant, *vorbeau în boabe*, tot mestecînd între degete colanele de metanii. Se dansau dansuri grecești, egiptiene, turcești. Salutul era: *Slugă!* Sau: *Bună seara, dragă-mi ești!*

— Mîncăruri: pilaf, baclavale, varză, sarailii, mîncăruri leșești,

bufet polonez, lăptuci, sămînță de napi, arpacaș și gulii, ceai de Rusia, pezmeți, cafea, salamuri, prezantină, ananas, unt de scorțișoară, lămîi, portocale, vin de muscat (tămîios adică), existau buteluri de Fruntinac *(Frontignan)*, vinuri spaniolești, ce nu se băuseră de la nunta lui Oteteleșeanu cu fiica slugerului Argetoianu. Alte lucruri : capere, sardele, conopidă, andive *(andide)*, melci *colarobi*. Porțelanuri, tacîmuri, cristale, argintărie, nu pahare ordinare la mese, furculițe, solnițe, sfeșnice. Boer Hristea Belivacă poate spune după o masă belșugată : *Să-mi odihnească și mie mîncarea*. Feciorii turnau după aceea din paharele de argint.

— Haine și podoabe : mărgăritare, briliante, smaralde, safire, rubinuri, papuci de Stambul, papuci prin prejur cu piele albă sau neagră, fără fluturi, *strimfi* de mătase (ciorapi).

— În colivii : canari, *canari de o notă*, sau *de două*, sau *de trei*. Mîncarea o găteau bucătari sași cu *pracsis de bucate, de uscătură, de zaharicale*. Pe urmă veneau bicisnicii de doftori...

— Boerii *dădeau toți galbinii în cărți*. Erau *bărbați zuliari*, în papuci galbini. Unul care omorise trei cai ca să ajungă la balul boerului Belivacă...

— Comis al grajdurilor, armaș.

Și alte bunătăți ale cuvintelor ce mă voi servi de ele întru desfătarea mea...

Totul o zidărie groasă din care trebuie extras ceva subtil, o împerechere de dulci cuvinte așezate, rostuite după sunete. Poate asta e taina stiliștilor, a vina cuvintele, a te tîrî la picioarele lor, a dori să umbli pe urmele celor rare, a le preface, a le ghintui, a le da pe roata subtilă a curgerii lor înspre cititor... De fapt, pentru mine, un nume bine împerecheat face cît o biografie, mă scutește de descrierea persoanelor care nu mai e modernă, gîndiți-vă la acest Hristea Belivacă... Și așa mai departe...

Înaltele orașe de piatră *ponce*, forate de insecte luminoase (tot ăla : S.J.P.).

Anna de Noailles după *Tristan și Isolda* : Cum voi mai încăpea în rochiile mele cu inima asta atît de puternic dilatată ? (Margueritte Long)

Dulcea nebunie a primăverii ; umblu pe Dîmbovița, unde orașul are la amurg ceva retractil, cu casele lui din '36 pline de *boylere* (pe atunci ultimul strigăt), cu balcoane și încăperi ce mi se părcau somptuoase, dar acum sunt banale. De fapt, Dîmbovița îi dă aerul ușor parizian și mai ales cheiul acela de piatră și fier și sălciile care au înflorit. Merg spre Cotroceni, cu silueta bisericii Sfîntului Elefterie în cenușiul decorului, *sfînt mai parfumat*, cum spune Belphegor, nu ca alții, mirosind a luminări, *sfînt de cucoane, sfînt ciocoi*. Și din întunericul mijind ies fete cu ochii vopsiți la coadă, pîndind un amant. E răcoare și ceva tăcut se instaurează în aer. Tramvaiele șovăie pe aici. Dacă ai nări bune, simți mirosul de cîine

din cuștile de la Cantacuzino, de ser și de flacără de spirt... Cuștile cu iepuri și rondurile de flori deocamdată mirosind a pămînt și nu a flori... Toată acuitatea aceasta a simțurilor mi-o dă amintirea sentimentală de mai de mult. În totul există un regret încă. Am o crenguță împușcată, Belphegor. Anul acesta ea nu va mai înflori ca altădată...

Sunete ale caselor, fragile furculițe și o melodie plină de regret: bicicletele din Bellsize... Cîntec englezesc plin de durere. Trec fete înalte, solide, sexuale, un străin căzut pe o femeie de vîrstă incertă și luminări care clipesc lent... Răcoare, taină, cuvinte...

Poezia se poate comunica și înainte de a fi înțeleasă (T. S. Eliot).

Ce frumos sună comunicatul vînătorilor: s-au deschis pasajele la sitari...

Imensul delicat: profesorul Ionel Pop cere salvarea unei floricele — garofița sau crăița din Piatra Craiului.

O actriță de 26 de ani, care știe că moare de cancer, întrebată cum vrea să moară: — Ca frumoasa din pădurea adormită!

Hugo Friedrich care vorbește despre polifonia și necondiționarea subiectivității în poezia modernă, despre o obscuritate principială: „Nimeni nu ar scrie versuri dacă problema poeziei ar fi să te faci înțeles" (Montale). E vorba despre un dramatism agresiv, spune același Friedrich, se contaminează ireal lucruri obiectiv și logic incompatibile, se urmărește deconcertarea folosindu-se mijloace anormale. Prin mijloacele stilistice se împiedică accesibilitatea. Este poezia o opoziție la organizare, la societatea de consum? Iată o problemă. Poezia modernă ar suferi după el de o *încatenare liberă*. Și pe urmă este citat Lautréamont, care cerea poeziei spaimă, turburări, înjosiri, grimasă, dominație, straniu, obscuritate, fantezie, tenebre, sfîșiere în extreme, atracție spre neant... Ah, ce teorii și ce frumoase cuvinte! Dar atît ajunge pentru a explica poezia care ESTE SAU NU ESTE?

„Tristețea își scoate masca de slujnică" (Saint-John Perse).

Foi disparate. Listă de nume de personaje pentru *Princepele* și pentru *Săptămîna*:

Cuparul Ilieș; Doamna Ancuța; Stolniceasa Sima; Logofătul Rudeanu; Nepoata lui Dobromir, ban al Craiovei; Neacșa, mama Doamnei Stanca; Jupîneasa Anastasia Buhuș (de aici a pornit numele Neftiotache Buhuș pentru cunoscutul căcănar, era să zic pamfletar); Comisul Brăescu; Logofătul Cîrstea, al Antemiei; Marele medelnicer Gavril; Antimia Ceaur; Maranda Milescu; Alexie Balaban, mare negustor; Ru-

set Iordache, ginerele lui Bogdan Lupu ; Safta Ruset ; Ruxandra Bogdan ; Costache Balş ; Andronache Gane ; Maria Neculce ; Catrina Iordachi ; Postelniceasa Elena Balasaki ; Vornicul Teodor Cantacuzen ; Baronul Buller (nume gras) ; Marele vornic Ştefan Văcărescu ; Ioana Mavrocordat ; Comisul Başotă ; Smaranda Bozna ; Stolnicul Contaş ; Iorgu Caracaş ; Marele pitar Cîrstea ; Ion Hadîmbul ; Comisul Catargi ; Pîrvu Costandachi ; Maria Canari (stolniceasa) ; Ion Racoviţă ; Ceaurul Aslan ; Slugereasa Maria Canano ; Armaşul Dumitrachi ; Nicolae Roznovanu ; Zoiţa clucereasa ; Păuniţa Cantacuzen (nume gras) ; Banul Caragea ; Maria Moruzi Comnen ; Elisabeta Dorogan ; Sofnica Comneni ; Gavril Catacuzi ; Paharnicul Catargi ; Vel spătarul Şerban Canano ; Iorgu Sion cu Natalia Sion ; Drăguţa, fiica Mioriţei ; Pîrcălabul Vlad ; Iordachi Ruset, matca tuturor relelor ; Boer Durac ; Vel spătarul Tudosie ; Vel armaşul Ilie Drăguţescu ; Olucarul Darie ; Neculai Donici ; Biv vel vornic Constandin Done ; Ecaterina Done ; Constandin, Radu, Velichie, Neculai Dudescu, Zoiţa Dudescu, Elena, Safta, Maria, căsătorită cu Ghica Scarlat ; Beizadea Dumitru ; Teodor Emandi ; Vornicul Drăghici ; Postelnicul Fărcaşiu ; Păuna Filipescu ; Ioniţă Ruset ; Anica Filipescu ; Sanda Fotti ; Ecaterina Facca ; Mihai Ghica ; Zoe Cîmpineanu ; Eliza Creţulescu ; Grigoraş Jora ; Marele paharnic Radu Apostol ; Vel stolnicul Şerban Greceanu ; Ispravnicul Golescu din Piteşti ; Gane Iorgu, spătar ; Gavriliţa Ganciu ; Beizadea Iancu Ghica ; Sevastiţa Dumitrachi ; Pitarul Cristea Bantaş ; Scarlat Grădişteanu ; Mitropolitul Hrisant Nottara ; Boer Matei Hurzum ; Căpitan Horopceanu ; Vornicul Hrisoverghi ; Paharnicul Vasile Holban ; Elena Hartulari ; Ioaniţoaia Safta ; Mihalachi ; Ioniţă Mînzul ; Smaranda Ipsilanti ; Vasile Iamandi, beizadea ; Spătarul Radu Iorgu ; Hatmanul Antioh Jora ; Gavriliţa Kostaki ; Aga Konaki ; Ilinca Krupenski ; Catinca ; Iordachi Millo ; Vornicul Hristachi Tulpan ; Vel stolnicul Lupaşcu ; Gavrilaş Bucium ; Marica, fiica lui Teodoru, mare ispravnic de aprozi ; Vel medelnicerul Motoc (Ilie) ; Agafiţa Brăescu ; Gavril Miclescu ; Banul Macri ; Marioara Scanavi ; Zamfira Mavrocordat ; Constantin Moruzi ; Varnav Manolachi ; Boer Mano ; Vel stolnicul Neniu ; Sanda Neculce, visterniceasa ; Enache Blănarul ; Mitropolitul Neofit al Munteniei ; Aniţa Paladi ; Matei Poenaru ; Petre Cehan ; Lascăr Ruset, Antonie Ruset, fraţi ; Mihai

Şuţu ; Vornicul Teodor Silian ; Sofia Cameniţă ; Teodor Pahomie ; Ana Razu ; Scarlatachi Ruset ; Dumitru Racoviţă ; Aga Tzigara ; Vistiernicul Ursachi ; Pitarul Uluri ; Hatmanul Velişco ; Mihai Mano ; Epraxia Varnav ; Iordachi Rahtivan ; Dumitru Răşcanu ; Iancu Racoviţă ; Vornicul Şipoteanu ; Comisul Stamati ; Vel clucerul Ştirbei ; Dumitrachi Ştirbei ; Catinca Slătineanu ; Alecu Sturdza ; Sultana Sturdza...

Se pot combina între ele şi stabili identităţile, pentru ca sugestia să meargă direct...

Vara grea de opiu (Saint-John Perse).

O senzaţie de invidie accelerată...

Brume şi estompări la Debussy...

Liturgica solemnă din *Riul sitarilor* de Britten...

Cuvînt regal din cronicari : i-au spart cu săbiile...

Leonardo cu *Grimasele* sale, aflate în Biblioteca Ambroziană, nu face ceea ce vreau eu să fac în *Princepele ?* Caricatura subtilă, ca bici pentru epocă din cauza cenzurilor...

Acei *clerici vagantes* ai secolului al XII-lea, vagabonzi de geniu, unul poate fi Messerul...

Magurie, egal monedă de piele, colosal...

Lagumii, pentru lagune...

Odalisca asta de amiază...

Verde ca regretul...

Livreaua anului mort (Saint-John Perse).

Din *Hanuri ale Bucurescilor* : Manuc Bei, armean interesant, cu relaţii suspuse, primeşte crucea Sfîntului Vladimir, cumpără munţi la Predeal. Înşiră mărfile în boiangeria hanului său, vinde brîie, mătase, *urlama de ţară* din *lînă albă cu usuc,* boia de cărămidă, *ghermesituri, cîrpeturi* (splendid cuvînt), fesuri, *pălămuturi* (îl iubesc !). La hanul lui trăgeau negustorii de *parsumuri* (pentru parfumuri), de covoare. Exista o strejuire de noapte. De reţinut : cheltuieli pentru *dresul a două urloaie* (burlane) de tinichea. Samuilă Ovreiul le repara. Se repara caldarîmul. Exista un Tudor Naum, pietrar, din mahalaua Postăvari, pentru *facerea scărilor de piatră* la prăvălia hanului, ce se astupaseră din cauza *înălţării pavelaţiei* (divin !) : caldarîmul den uliţă era mai jos. Se citează cheltuiala de 1 104 lei daţi lui Ion Sin Radu, *curăţitor de plimbători,* pentru *deşertarea privatelor de murdalîc.*

— Un alt han : *La Mişu-n deal,* în uliţa *Vadu Sacagiilor,* unde se afla o prăvălie a lui Anton Sanfelder Făinaru. Alt han : *Papazoglu. La Mişu-n deal* era la Sfînta Vineri. *Mahalaua Şerban-Vodă a Scorţarului.*

— Unul care nu avea urmaşi : *fii clironomi din trupul său* (moştenitori). Nu aveau voie să vîndă pentru ca *averea să nu intre la streine obraze*. Dădeau din venituri la mînăstirea Sfîntul Ioan Bogoslav din Patmos.

— Papazoglu hangiul, ridicat la rang de boer ; hanul lui era scutit de zaherele, *angarii* (angarale), cu totul apărat şi *nebîntuit* (splendid cuvîntul !).

— *Hanul Roşu*, pe locurile unde fusese Curtea Veche, vîndute la licitaţie de Constantin Hangerly. Era vizitat de comercianţii brăşoveni. În faţa lui se adunau latrinarii şi meseriaşii. Bucătar vestit : Costi Iliotul. Era şi o *limonţerie*. În 1849 într-o prăvălie apăru o *rîşniţă sistematică pentru măcinatul cafelei* (o moară de cafea, englezească, care scotea 10 oca de cafea pisată pe ceas).

— *Hanul lui Scufa*, al lui Ianachi Scufa, din Plevnel. În 1839 doi clerici scoţieni veniţi pentru convertirea evreilor la creştinism au stat la *Hanul Manuc*.

— *Cuvinţele : să nu fie bănuială de pericolon, să le dreagă făgădăurile...*

— *Hanul Şerban-Vodă :* peste drum de acest han era unul Iosef Gebauer care închiria şi vindea piane cu *preţ cuviincios* (superb !).

— O altă firmă : *La patru arapi, tutun turcesc şi bohcea de cea mai bună calitate.*

— Un altul, Gheorghe Coemgiopol. a adus pentru prima oară meşteri croitori streini pentru croirea hainelor nemţeşti.

— Alte hanuri : *Hanul Toptangiilor, Hanul lui Urlă-n sus, Hanul Jugă Urs*, în spatele Colţei. S-a dat aici un car de lemne în locul unui bou mîncat sau al unui urs (Sărăţeanu). Ca geam avea o piele de capră, la *Hanul Grădişteanu*.

— Grigore al III-lea, zis Decapitatul.

— La *Hanul Filaret*, Colţea, în 1815, dascălul grec Panaioti Carfioti, foarte aspru, bătea copiii cu un bici de lemn la talpe, cu vînă de bou la şezut şi cu curea lată la palme.

— *Hanul Colţii*, unde trăgeau turcii capanlii (adunau provizii pentru Imperiul otoman). Cînd venea ciuma, murea alişverişul (negoţul). Cînd afla stăpînirea că e ciumă la han, îl înconjura 40 de zile cu albanezi.

— Fîntîni : *a Boului, Puţul cu zale, Puţul de piatră, Puţul cu plopi, Puţul lui Crăciun...*

Ordalia fluviilor (Saint-John Perse).

Rudolf Kempf despre Debussy : Ne scăldam cu toţii în lumină sonoră, opaluri veneau către noi (pentru *Janus*).

... Colinele verzi ale mării *(Janus)*.

... Praguri de spumă, sau o horbotă, o dantelă, jaboul mării, lava mării, meduzele mării de spumă sau sare *(Janus)*.

Deodată umbra trecu peste siluetele celor trei (soţul, soţia, amantul)

aflați în mare, retezînd idila zilei *(Janus)*...

... Pragurile futile ale mării, treptele mării, ca mișcare a sentimentelor *(Janus)*.

Scoici și grăniceri, malul de lut și acel friabil care îl duce spre femeie, totul este lunecător în această zi cînd se îndrăgostește *(Janus)*...

... Evantalii marine, serpentine de platină, crabi și meduze lipicioase, un imens salon de bal acvatic în care totul transpare, și țipătul interior al personajelor...

Marea ca o rușine...

Benoarul doamnei de Guermantes — ca o scoică. Apoi moartea bunicii care arăta ca o fată pe catafalc, ca în opera sculptorilor din Evul Mediu (în Proust).

Dante îl aruncă în bolgia cea mai adîncă a Infernului pe Brutus cel tînăr, împreună cu Cassius și Iuda, pentru că trădase Imperiul...

Cuvintele : făcîndu-i război înfricoșat...

... Marea ca o mlaștină a umbrelor *(Janus)*.

Tenebrele mării din care se ridică printre stînci ceea ce pare mort în acest abis ca într-o resurecție de spirite...

Debussy ridicol — cînd Melisande e tîrîtă de păr și cîntă : „Nu sunt fericită !“, galeria rîde dezlănțuită (Margueritte Long).

Mergeau pe drum ca două bășini *(Colas Breugnon)*.

„Avea aerul că e gata să nască claviatura“ (Léon-Paul Fargue despre Debussy la pian).

„Arabia este povestea puțului, a nisipului și a stelelor“ (Th. Martas).

Zeitblom al meu : Tu trimite dulci răvașe pe care eu le intitulez : *Sfintele Taine :*

...Uneori știi povestea dinainte. Alteori o faci pe măsură ce scrii și n-ai idee cum va ieși. Totul se schimbă pe măsură ce evoluează. Astfel se naște mișcarea care naște povestea. Uneori mișcarea e-atît de înceată, încît parcă nici nu există. Dar totdeauna e mișcare și e schimbare.

„*Arta, ca instrument magic,* pentru sporirea puterii omului asupra naturii, a forței în lupta pentru existență — asta a fost esențialul. Incontestabil că ar fi fals să conside-

răm arta ca derivînd dintr-un *singur* element : fiecare aptitudine nou însușită izvorăște dintr-un foarte complicat complex de raporturi... pînă la bogatul complex de procese, plin de contradicții, pe care azi îl definim, în ansamblu, drept «viață»... Toate relațiile și raporturile sociale sunt complicate la extrem și tot astfel în complexul artă sunt împletite elemente multiple.

... Aș vrea să atrag atenția asupra puterii de atracție a luminii, asupra însemnătății culorilor stridente, a mirosului pătrunzător, asupra strigătelor de mîrire, mai mult sau mai puțin melodice, ca mijloc auxiliar al sexualității. Aș vrea să evoc strania plăcere a repetării ritmice a aceluiași act sau a aceleiași forme simple, elementare, care, desigur, are o corelație cu ritmul a numeroase procese umane (bătăile inimii, respirația, actul sexual etc.) și care e accentuat prin ritmul procesului de lucru. Mișcarea ritmică înlesnește lucrul, coordonează eforturile, atrage individul izolat în societate, îl încheagă într-un colectiv. Orice tulburare a ritmului e supărătoare, tulbură procesul de muncă și de viață, și astfel regăsim ritmul asimilat în artă ca o repetare a identicelor, ca simetrie, ca proporționalitate... Determinant, esențial pentru artă era de a-și exercita puterea, de a influența imperativ realitatea, de a consolida colectivul omenesc, de a-l face mai viguros, mai apt pentru viață. În zorile omenirii, arta n-a avut mare lucru de-a face cu «frumusețea», nimic cu nevoia estetică de frumusețe : era un instrument magic, o armă fermecată a colectivului omenesc în lupta pentru existență..." (Ernst Fischer, 125).

„... În roman ai reconcilierea absolutului cu relativul, ca să zic așa, expresia generalului în particular. Și, după mine, acesta este lucrul emoționant și în viață și în artă" (Huxley, *Writers*, 178).

Faulkner la Universitate (...cum spunea D. H. Lawrence) :

„E mai bine să te încrezi în operă decît în artist...

Personajele pe care le invent sunt ale mele și am dreptul să le fac să se miște în timp așa cum am nevoie."

„Cusurul lumii ăsteia e că nu-i încă gata.

Încă n-a ajuns în stadiul în care omul să-și poată pune semnătura dedesubt și să zică : «S-a terminat. Am făcut-o și-acum funcționează».

Pentru că numai omul o poate termina. Nu Dumnezeu, ci omul.

E marele destin al omului și dovada nemuririi lui faptul că lui îi este lăsată posibilitatea de a desăvîrși lumea... Nu e numai dreptul lui, e și privilegiul (favoarea)..." (Faulkner, *Essays*, 135).

Opera vieții se numește moarte (Herakleitos din Ephesos).

Îmi plac cîteva cuvinte : *Gerar*, pentru ianuarie, *Făurar*, pentru februarie, *Prier*, pentru aprilie, *Cireșar*, pentru iunie, *Gustar*, pentru august, *Brumărel*, pentru octombrie,

Dekembrar, pentru decembrie. Din păcate, folosirea lor dă ceva accentuat folcloric. (Nu ar merge decît în *Amza-haiducul.)*

Alte *cuvinţele:* cal *abraş*, pentru cal norocos; într-un cortegiu sau un blestem: să dea *abuba* în ei!; sau: limba clopotelor din *acioaie*; *aculeţ*, pentru acuş; o mînă plină de *adamante*; *adiată*, pentru testament; *a rămîne aşif*, pentru lefter; jocul de bărbaţi — *agănăul*; o viţă sălbatică — *agurul* galben, cu struguri acri; pasărea *alcion* care prevesteşte binele şi se aşează acolo unde marea e calmă; cîmpul plin de cinepă de toamnă, numită *aldan*; steaua *Aldebaran*, sau *sărbătoarea Alexiilor*, la 17 martie, care se face pentru *ferirea de şerpi*; florile *amărăluţe* la locuri umede; *anatefter*, pentru registru de dări; un *ciubuc de antep* din vişin mirositor; veşminte cusute cu *baibaşir* (aur curat); *acte întărite cu sigilii; hrisoave domneşti; tezaure şi diplome*, peceţi; dăruiri de sate prin *hrisoave* (de pildă, panului Giurgiu, ungureanul); un sat numit *Sperleşti*; un pan Oană, portar al Sucevei; se mai dăruie o prisacă la Hlăpeşti, cumpărată cu 98 de zloţi tătărăşti, în 1493, de logofătul Tăutu; pe acte trebuia să *atîrne pecetea domnească*; un mare vornic de Ţara de Sus; în 1582, de pildă, o moşie se vindea cu 40 000 de aspri; un Celian vătaful; alt nume: marele vornic Jurăscul; monedă: taleri de argint; sluger Oprea; sate: Poeni, Prislop, Perişor; un postelnic Dingă; o moşie Chiseletul; 52 000 de aspri pe două sate; puternicii boeri Craioveşti; dijmele; Eparhia sau Episcopia Rîmnicului; la 1764 — mahalaua Golescului: un stolnic Bucioc (Paradisul lingvistic).

Muzica, asta nu se învață (Debussy).

Decorul din *Janus*: ancore de piatră, cabana rusească, asemenea unei iurte, în balconul căreia atîrnă coloane de scrumbii și colaci de salvare, geamandurile ca niște ghiulele gravide, cutere cu catarge roșcate, strîngerea leneșă a pînzelor în micul port Tomis ca o operație familială de spălat rufele; firmele de tablă care latră la trecători. E Constanța dinaintea furtunii, cu vîntul dinspre larg rătăcind bezmetic pe bulevardele pustii, simigiii ce-și string dovleceii tăiați și pieile care se retrag în ele însele, rămîn numai pepenii, colinele de boșari, strigătele din larg ale sirenelor care au ceva din rutul hienelor pe cîmpul acela plin de buruieni din spatele satului 2 Mai; Cazinoul pe terasa căruia fețele de masă se string la vînt ca niște batiste: mare moale, moale în fulare de ceață; mare feerică la furtuna electrică din interiorul ei; o mare ca argintăria familiei Borgia; evantaliile mării; crabi emigrînd spre largul liniștit; marea — prizonieră a furtunii; marea ca o glumă a unor uriași ce rîd spre Tuzla și se fugăresc pe marele ei stadion verde; niște zile izbite de vînt; un hotel lînced, făcut din spionajul fetelor necurate pe la uși și mirosul de latrină, din frecarea podelelor și din bătaia perdelelor de creton, apretate cu făină; silozuri și căi ferate pudrate ca și cînd le-ar exporta cineva; călușeii care scîrțîie și se screm la vînt, opintiți, caii de lemn cu piedici și copiii speriați ce se ascund sub marele cort de tir; bere vărsată pe mese; bile de lemn într-o popicărie care parcă atunci a adăpostit o crimă; un ceai alb și coji de pepeni, ceva derizoriu în peisaj, și praf, și nuntă a pisicilor; bridge și frișcă în frigidere defecte, care frișcă arată ca pasta de dinți rusească; cochilii ce se zdrobesc de stînci; o vînătoare orală; decorul domestic; alune, flori fanate, pachete de țigări americane strivite, mucuri cu amprente ale gurilor femeiești flămînde; plictisul care e mai mult decît *ennui*-ul interminabil al partidelor de nespus cuvinte, de tăcută, încremenită scrutare a mării; marea are asprimi și o respirație sărată, are toane, este ca un cadavru care se mai zvîrcolește ușor; are obrazul contractat; nave de paie pe cîmp, suspine tătare în aer, un teren deșert, castelele de nisip ale copiilor, linse de valurile repetate, gropi și scoici, urme de pași ce se șterg și acel vînăt amurg cu țipete de pescărușii; regretul, umbră ca de cîine în urma noastră, spinare roșie de lună a mării, marea e verde-indigo și aleargă ca un campion la antrenament; marea e albă, cerul spart, vin spre noi culori amestecate, jocuri electrice, și plafonul cerului care se tîrăște la suprafața apei, în tranșeele ei, răceala dinspre mare; marea întunecată, misterioasă, care aruncă capcane în calea trecătorului, tenebrele mării, marea incandescentă, tremurătoare, marea virgină, marea fecioară, marea grasă, marea neostoită, marea terminată, marea închisă în maluri, marea fermecată într-o enigmă uriașă; culoare a vîntului pe mare, o lună fără contur; ghearele mării; coloanele mării, colinele mării, lava mării, tă-

cerea mării, amenințarea mării, neființa mării *(dintr-un jurnal de vacanță).*

Debussy : Loggiile lui Rafael. *Sfîntul Petru* este o hală pentru uriași rezonabili și fără gust...

Dumnezeu n-a făcut decît o capodoperă : Marea Mediterană, restul lumii l-a rasolit (Dali).

Cuvințele pentru *Princepele :* după ce a terminat pacea cu neamții ; i-a hărăzit viața și l-a iertat ; i s-a dat termen să deschidă casa ; după sfărîmarea și învingerea turcilor ; făcînd după obicei mari viclenii ; ca armele să nu stea trîndave ; *a început să dea război ;* om înțelept și cugetător ; multă mulțime s-a pierdut pe nedreptul ; *Miri-Mali* (tezaurul public) ; a fost *seid,* adică martir ; refectoriul comun ; *il tinello* al unui bezestem, unde s-ar putea sfîrși, de pildă, Neftiotache Buhuș, împins de Princepe în umblătoarea albastră, plină de muște grase ; pentru corturi : *tzardiile ;* era mare *donomnă* (veselie mare), cuvînt cam greoi ; pentru corăbii de război un cuvînt superb : *galunii ;* pentru bărci cu lopeți : *magune ; țeftilic,* fermă, moșie ; *musdem,* pentru veste bună, schimbare de regim (terminare de *surgun,* să zicem) ; *s-a umplut de bucurie gura noastră ; acolo au săvîrșit cu piozitate cîntarea Paraclisului ; spălîndu-mă cu aghiasmă ; Părinte al luminilor ; trompeta fericită a Sfîntului Patmianu ; Macarie Cuțul* (pentru *Macarie surdul*) ; *a se boteza în hainele lor ; a bea cu canele de vin ; a lucra linguri ;* unul *aprins de cuvinte ;* audiență a *elciilor* (trimișilor) ; urare sau discuție despre probabilități : *dacă plouă în aprilie 12 zile și, în mai, una, și terminã, valorează puiul de cerboaică cu tot ; să ne curățăm de nedreptate ; salut și sărut în Christos pe prea iubitul învețat și secretar ;* versuri *carcinice și omerocentrice ; a promis, a luat și hotărîre la cinstitul lemn* (crucea adică). (Din *Cronicarii munteni* și din *Cronicarii greci...)*

Păianjenii, injectați cu urină de schizofrenic, care au început să țească pînze aberante, cu lagune și găuri abisale (Dali).

Ziua cu ceaprazăria ei de sidef (din Proust, pentru *Janus*).

Cuvinte pentru *Janus,* cuvinte marine, zvîntate ca niște scrumbii uitate afară : burete ud la încărcatul cerealelor ; *garline,* parîme, port ; hîrciogi, greieri, stepă, *Amzacea* (cuvînt gras cu geografia în el) ; pir și praf roșu ; măgari, sacale cu apă, stofe brodate, banane exotice pe dane ; papagali, rîuri de mărgele în ușa frizeriilor ; bordele și zarafi ; negustori de mărunțișuri ; albul, dogoarea, apa, cabestanele ; *kebabul ;* sticle colorate, mărgele și bile de sifoane, *kioșcuri ;* pelin și chimen ; argintul unui cîmp, portocale, lămîi murate, potasă ; covoare, pești și vase de aramă, ceramici, sfinți bi-

zantini retractili din prispe de biserici afumate, goluri de larg și bezne ale mării, goluri de apă și plase de aţică, de aţă pescărească ; liniile enigmatice arabe ale unui vitraliu ; *ceamurul* (zidul de paie) ; stele funerare uitate în cîmp între stoguri dezolate, baroce sau gotice fără să vrea ; cioburi de marmură, tritoni, furii sfărîmate, negustorul de limonadă cu *güğün* de alamă și monede roșii, cîntătoare (poate ceva din Durrell aici, imputitul oraș Alexandria, semințele și bubele sale) ; smalț și osul alb al fildeșului care arată șoldul său afumat în geamuri ; străzile în trepte, păsările din strada *Roza Luxemburg*, balcoanele fără podele, smulse de bombe, prin care cad noaptea beţivii uituci ; ivoriu și bronz, negustorii de beltea, cu buze ca niște peceți turcești, pline de muște, bețele albe de salcîm pe care se înfășoară un fel de nour roz de dulceață, șobolanii de port agresivi, plecînd spre oraș într-un marș irezistibil, toamna cînd mălura portului e spulberată de vînt ; bazaruri și iaurgerii, umbrare cu bragă și bere ; perdele multicolore, malul roșcat dinspre Tuzla ; capul de piatră, de calcar, ca o măsea cariată, nisip umed și cenușiu, ceva stacojiu ca ciuma, morunii și zarafii, ferestrele înguste cu gratii, albul orbitor al pereților, dimineața de tot, cînd soarele este ca un asasinat ; cărbune, talaș de fier, butoaie cu măsline, piei tăbăcite, tăbăcarii ca niște vești proaste ; bitum și butoaie pîntecoase, unele cu siluetă, cu dungi, în rochii de metal parcă, cargouri și silozuri șterse în bura marină, nevăzute dinspre larg, apărînd deodată ca niște fortărețe, picate din nord, înfipte în maluri înalte și drepte ; cheiuri, diguri de piatră, farul tărcat ; zgomot de zaruri, muște, pălămidă și hamsii ; caice și delfini la larg ; misiți și armatori păguboși ; pereți șleiuiți de vînturile mării, promontorii, falezele, ca niște pinteni ai cailor-de-mare ; lotci, loess, podișul și colibele pescărești și golfuri ornate în nisip sclipitor ca niște oale, vama și gabierii, stratul de oase de la adînc ; cimitirele marine care cîntă noaptea cînd marea e amețită ; gamarii roșii ; marea putredă, marea expiată ; marea neprimitoare ; mătase și tutun ; cvasul rusesc și tutunul macedonean ; stuf și Siut-Ghiol ; ciulini și cucuță, dana portului de cereale ; baloturi și cîlți de Manilla, pontonuri ; ciorbă de burtă, gudron și geamanduri ; cutii de conserve, decapitate, goale ca bisericile vara pe aici ; scînduri de podele lepădate de cargouri în derivă ; fire de zegras ; dune și pietriș ; ciorlani, pir, ghemotoace de ciulini rostogolindu-se peste cîmpul de la 2 Mai, iarba țepoasă și aspră, țigle, olane, arici și popîndăi făcînd pămîntul să pară incert, el însuși o mare gri, care înaintează spre sate, mirosul urît de scorburi ; șerpii, amfiteatre de pămînt la Vama Veche ; pescarii de la Omurgea și Horaslar ; țepi minerali de gresie, de gips parcă, în lumina lunii ; o cîmpie albă cu vegetale de calcar ; mori părăsite, cuiburi de cormorani, ceață, oglinzi și piepteni de sidef în geamuri ; amfore pe garduri, smochini pitici, pipirig, lagune ale mării stînd seara sub lună ca niște nasturi ; curenții șuierători ai apelor, carene, iscoluri cu coadă pentru pescuit ; plase cu solzi în ele, înflorite ca floarea-

soarelui, o armură de metal uşor ; o pleavă de cereale ; ierburi sărate uscîndu-se în soare ; ţipetele pescăruşilor ca şobolanii gituiţi ; focuri parfumate de buruieni ; anemone şi clematite uscate ; amulete şi metanii, pisici, timone cu pereţi, apa uleioasă, remorchere ; guvizi, smaridă (galbină), lufari, moruni, midii, garizi, vipere şi crabi ; maghiran ; cerşetori şi limba-cîinelui ; vii, bălării, bostănării, pepeni, colanuri de aterine uscate la soare (decorul lingvistic din *Janus*).

În *Guermantes*, Proust despre Zola :

— Zola, un poet !

— Firește, răspunse rizînd ducesa, iritată de acest efect de înăbuşire. Alteţa voastră a remarcat ce proporţii ia orice lucru de care se atinge. Îmi veţi răspunde că pune mîna tocmai pe ceea ce aduce noroc ! Dar face ceva imens din el ; are bălegarul epic ! E Homerul haznalelor ! N-are destule majuscule ca să scrie cuvintele lui Cambronne ! (Înjurăturile generalului francez care, la Waterloo, le răspundea verde englezilor care-i cereau să se predea.)

„Popoarele sunt ideile lui Dumnezeu“ (Ranke).

Georges Budé, care spunea că Erasmus a scos literele din mîlul lor barbar...

Pictorul Whistler : trebuie ca munca să şteargă munca !

Amintirea acestuia... Cum le întocmeşte el, bine puse în pagină, cum se miră el ce l-a găsit, ce adoraţie are în jur, e ironic fără să ştie, nu a aflat nimic despre artă, nu-l interesează, tot ce face este să se contemple pe sine şi să se găsească mereu inedit, mereu adînc ca o scorbură. Şi scoate de acolo numai un fel de gîndaci puturoşi la care se uită ca la nişte diamante. Şi lumea bate din palme şi se uluieşte. A mai trăznit una ! Chiar atît de imbecil public să avem ?

Pythagora :

— Ce este cel mai înţelept ?

— Ordinea.

— Cel mai frumos ?

— Armonia...

Seniorul de Padua se îngrijea şi de interzicerea staţionării porcilor pe ulițe pentru că aceştia speriau caii (Burckhardt).

Doamna de Guermantes oferea farmecul unei fetiţe crude din aristocraţia de lîngă Combray, care din copilărie călărea, frîngea şalele pisicilor şi scotea ochii iepurilor (Proust).

În *Cartea solitarilor* (Sieng-king) se spune : „Trebuie să meditezi profund asupra lui *Unul* (unicul). Cu cît ţi-e mai foame de *Unul*, cu atît el te satură mai mult“.

Drum la mînăstirea Neamţ, patria lui Sadoveanu. Ţinut de obcină, li-

nişte, splendoare, retragere. Casa în care a locuit, azi muzeu, nu are nimic somptuos, dar nu e o casă săracă. Mobilă burgheză, tablourile puteau fi mai bune, muzeul e rece, glasul său pe bandă încălzeşte amintirea maestrului. I-am invidiat heleşteul personal în care se plantau peştii pentru a fi prinşi. Acest mare vînător şi stomac nedomolit s-a răscumpărat în limba-i unică de la care am tras cu totii. Rămase în ureche orgile vîntului în brazi. Mînăstirea, superbă, de piatră, impresionantă! Un mare aghiasmatar din piatră, rusesc (cupola verde, ca o ceapă), pavimentul şi iarba, văile dulci, o coloană de brazi. L-am invidiat şi m-am hotărît definitiv să mă retrag din rahatul polemic, din disputa cu indivizii inferiori care se ridică în reputaţie tocmai prin angajamentele mele cretine...

Dulci zile (două), cu hanuri primitoare şi fete care spun: „mai veniţi pe la noi, data viitoare o să vă dăm şi un pat cu suflet!", (Mare vorbă, la hanul Agapici.)

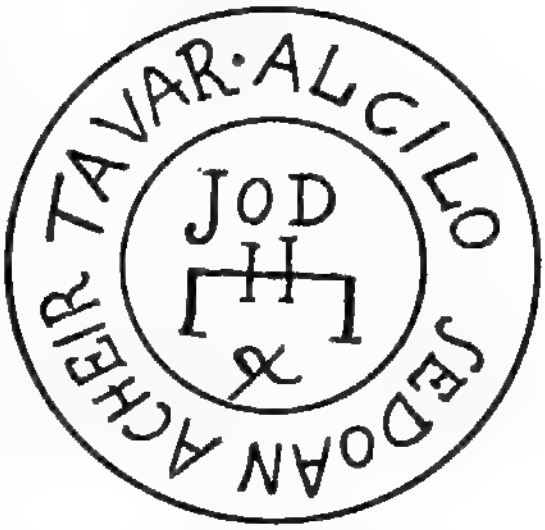

Salatele veneţiene care erau clădite în forme de animale sau litere. Apăreau pe mese fortăreţe cu pereţii din lămîie sau din felii subţiri de şuncă... Tot din Charles Diehl: la ospeţe, şerveţelele erau aşezate în formă de turban sau de mitră, de coroană sau piramidă...

„Cultul poeziei nu cere prea multe prietenii" (Wang-Wei).

Tot Mutaşcu îmi dă acest citat din Yuan-Tzi: „Îmi las barca să alunece pe apă şi zîmbesc văzînd cum natura îi imită pe oameni" (şi Wilde umblase pe aici).

„În noapte aud ploaia căzînd pe bananieri; fiecare dintre ei e o cupă a tristeţii" (poeta Ciu-Si-Cen).

„Atunci, deodată, răsunară scoicile şi trîmbiţele şi fură bătute tobele: sunetul deveni" *(Bhagavad-Gita).*

La Agapia, maicile bat covoarele. Nesacru, gospodăresc. Muzeu, schimb de bani, icoane contra monezi, se vînd linguri și caiete tipărite. Pe fețele rurale ale călugărițelor tinere, o pace și o seninătate primitivă, o mască a bunătății formale. Nimic din extazul acelor tipi cu mutre de asasini văzuți la o lamaserie din China, lîngă Canton. Ei aveau extazul pe chip, deși făceau frică. Acolo totul concura la crearea sentimentului religios : clopoțeii nebuni din care băteau, cimbalele sonore, violente, mirosurile de rășini și santal, bogăția aurăriei vaselor de cult, barocul teribil al stranelor de lemn sculptat cu tot ce avea prolific în el, în Buddha, de o mie de ori. Ortodoxiei noastre fără grandoare îi lipsesc orga, fanatismul și acel aer dement al marilor religii...

„Cuvintele se încadrează, plesnesc și uneori se frîng sub povară" (T. S. Eliot — *Burnt Norton).*

Clinii-șacali, ciulinii dureroși, ceva sacadat în stil, o cherhana, marea ca o uzină, taliene, pescărușii răgușiți, plasele pescarilor, slujba de seară a preotului bețiv, ghiolul albastru ca o scrumbie, mirosul de nămol, golfurile serii *(Jurnalul de vacanță* care a născut *Janus).*

O aristocrație a închisorilor care se formează peste tot. Se închiriază cărțile de joc contra unor sume mari.

Unchiul puștiului, care se pișă înaintea plutonului de execuție care-l termină. Era același care, întrînd în Vidin, la întrecere cu alți ofițeri cu trăsurile, își vinde caii numai pentru că a sosit al doilea. Îi dă pe nimic. Nu-i trebuie astfel de cai...

Un personaj care arunca cu cuie sub autocamioane, din răutate (fără scop). Totdeauna, declara el. am avut două domicilii : unul de unde mă dădea afară și al doilea unde nu mă primea ! Se numea Fomică...

Declarație : Îți iau brățara, îți iau galbenii, îți iau privirea. Rămîi singură, singură, nu-mi mai placi...

Mîncăruri turcești pentru *Janus : kadîn budu* (pulpă de femeie) și *kadîn göbegi* (buric de femeie) ; prima — crochete și friptură, a doua — dulce, pe bază de halva...

Îmi place acest efect de remanență (timpul cînd apărătorii, după căderea bombelor, stau la pămînt, și atacatorii fac saltul).

Sau tunuri automate jumelate (cu bătaia în formă de *W*). Mai sunt frumoase cuvintele militare : ambrazură (fereastră de cazemată), amfiladă (de unde se trage în adîncime și în diagonală), colimator (cătare), colmatare (cîrpirea frontului), profil bastionat de apărare...

„Tiranii împodobiți ca altarele în zilele de sărbătoare" *(Petrecerea).*

Pentru *Princepele*, ca aluzie : Giangaleazzo, care cu 300 000 de galbeni construi oraşe, uriaşe diguri abătînd apa Mincio la Mantua şi Brenta la Padua. Poate, zicea Burckhardt, visa la secarea lagunelor veneţiene ale adversarilor. Ridicase Domul din Milano.

Virtú comparabil cu *scelleratezza* (amestec de forţă cu talent), după Machiavelli, în *Discorsi*.

Mi se pare Suarès spunea despre Debussy : *o fereastră deschisă spre capodoperă*. Sau, asta din Marguerite Long : *În muzica lui Fauré degetele culeg trandafiri de Ispahan...*

Rodrigo : Concertul pentru chitară şi orchestră — un drum roşcat spre Toledo, plus soarele dement al Iberiei. Patetismul lui Ceaikovski în forme extreme şi acea aluzie subtilă a degetelor pe coarde scoţînd sunete de un regret regal...

Anecdotă : Un general, care salvase Siena de cei din afară, e rugat să ceară orice ca răsplată. Nu se hotărăşte. Atunci, un cetăţean spune : „Hai să-l omorîm şi să-l adorăm după aceea ca sfînt patron al oraşului !". (Cam cum se procedase cu Romulus în Senatul roman.)

Debussy despre unii interpreţi : *Scîrţîie ca o frînghie de puţ...*

Vine o vîrstă cînd viaţa pare că părăseşte norocul, ca şi acele lacuri pe care lungimea verii le mistuie între malurile lor (poetul J.P. Toulet către Debussy).

Liszt este mai aproape de registrul păsărilor (Debussy).

Cuvînt de zile mari : era o gură de Tîrgovişte (pentru flecari).

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Istoria Romei — Războaiele civile de Appian :

Înainte de a pleca la cucerirea Galliei, Caesar, căruia creditorii nu-i dădeau voie să plece, fiindcă avea douăzeci şi cinci de milioane datorii, a spus următoarele : „Îmi mai lipsesc douăzeci şi cinci de milioane pentru a nu avea nimic". (Pentru *Princepele*, discuţia cu Messerul. Poate !)

— Pierzînd partida şi în timp ce Caesar se apropia de oraş, Cato, care se aştepta să fie ucis, şi-a pus ordine în afaceri, a luat măsuri pentru ca ceilalţi partizani ai lui să se refugieze, apoi, prin cuvinte liniştitoare, îi făcu pe cei ai casei să pună spada la loc, spadă pe care aceştia o ascunseseră de teamă ca el să nu-şi ia viaţa. După asta îşi îmbrăţişă fiul şi se duse în odaia lui unde citi în întregime unul din dialogurile lui Platon. Apoi îşi înfipse arma adînc în pîntec. Medicii îi vîrîră intestinele care erau întregi, îl cusură la loc şi

îl bandajară. După asta Cato se prefăcu că doarme, și prietenii părăsiră camera. Pe întuneric, smulse bandajele și își sfîșie din nou rana, scurmîndu-se cu degetele pînă cînd își smulse intestinele. (Cato se căsătorise din dragoste, a fost foarte iubit de soția lui, dar a împrumutat-o prietenului său, Hortensius, care avea o soție stearpă și dorea să aibă un copil. Pînă ce urma să nască pentru Hortensius, Cato și-a luat soția acasă și a continuat să conviețuiască cu ea.)

— E interesant că Brutus, auster și fanatic, se ocupa cu cămătăria, care era dezaprobată de moravurile romane.

— *Vota* = *jăgăduințe; ex vota* = *table cu jăgăduielile darurilor* ce se promiteau zeilor în caz de biruință.

— *Ausonia* — vechi nume al Italiei.

Din *Studii de istorie a religiilor antice* de D. Pippidi :

— O variantă a mitului Helenei, menționată pentru întîia oară de Stesikhoros. Grecii cereau predarea fugarei, dar aceasta n-ar fi însoțit pe Paris la Troia, ci, reținută în Egipt, ar fi fost găsită de Menelaos la curtea lui Proteus, la întoarcerea grecilor acasă. Deci războiul cel faimos nu a avut temei, de vreme ce troienii nu puteau restitui pe Helena, care nici nu era la ei. Aceasta, de acord cu părerea că Agamemnon lungea războiul pentru a rămîne cît mai mult timp comandant al grecilor, ne face să credem că pretextul războiului era foarte aproximativ.

— Eschyl a luptat la Marathon.

— Marele zeu din vechea Istrie are un caracter sincretic, în care se amestecă și zeități locale. Îndeobște, i se atribuie o origine tracă, în epoca romană numele local pare să fi fost Derzelas ; domn al lumii subpămîntene, amintește pe Pluton și Serapis, prin alte trăsături, pe *Cavalerul trac*, de la care pare să fi împrumutat pînă și calul. Pe de altă parte, cultul calului se apropie de cel al cabirilor, cu oarecari dificultăți de netrecut. Pătrunderea religiei cabirilor la tracii din interior a avut loc la o dată anterioară celei mai vechi mărturii aflate într-o cetate de pe litoral (după D. P. Dimitrov). Deci, teoriile lui D. N. Densușianu nu sunt chiar așa de lipsite de temei. (N.)

— În starea actuală a cercetărilor arheologice se poate afirma că, la Istria, singurele sanctuare unde se expuneau hotărîrile adunării au fost : cel al lui Apollo tămăduitorul, al lui Zeus Polieus și al zeilor din Samothrake.

— Încă înainte de cucerirea Alexandriei de către romani, în portul de pe limanul Nistrului (Tyras), existau adoratori ai lui Isis, Serapis și ai altor zei egipteni. Au existat focare de prozelitism ale religiei egiptene în părțile Scythiei Minor.

— O inscripție spune : „Apollonios, egiptean din neam de preoți, a venit în Delos din Egipt, aducînd cu sine pe zeu și străduindu-se să-l cinstească după datina din strămoși". Cultul lui Apollo pare adoptat de egipteni (vezi numele preoților) ; prozelitismul cultelor egiptene pare a avea un interes deosebit în Scythia Minor, poate din cauză că, într-adevăr, aici, în Insula Șerpilor, se va fi aflat un templu al lui

Apollo, poate chiar cel mai important.

— A existat pe litoralul românesc un regat celt din Tylis în anul 218, sau 213, după dispariția căruia a urmat un șir de lupte între cetățile grecești și căpeteniile trace locale.

— Dinastia egipteană a Lagizilor năzuia să obțină pretutindeni recunoașterea divinităților a căror faimă era întrucîtva legată de faima propriei lor familii. În istorie existau tendințe de a primi în panteonul cetății pe zeul venit din Memphis (Serapis).

— Rhodos era numită și Insula Soarelui.

— Adepții lui Dionysos și Bacchus își desfășurau riturile de inițiere în grote.

— Mulți cetățeni cu numele de Apollonios, printre locuitorii cetăților grecești de pe coasta Mării Negre.

— Cel mai vechi papirus care ne-a parvenit este papirusul de la Derveni, mai vechi decît papirusul *perșilor* lui Timoteos sau decît contractul din 311, socotite pînă nu de mult cele mai vechi papirusuri.

— În riturile dionisiace se face o legătură și între simbolismul oului și riturile de înmormîntare.

— O legendă spune că Tiberius ar fi încercat să obțină de la Senat recunoașterea divinității lui Christos, însă fără succes.

— Se pare că tendința de a eroiza și de a diviniza pe cîrmuitori, manifestă la romani, este o influență etruscă.

— Dion, referindu-se la lipsa de măsură a cîrmuitorilor romani și la servilismul curtenilor, spune: „Nimeni nu pare să voteze de bună voie asemenea cinstiri (adică apoteoze și zeificări) și, întrucît stăpînitorul e nevoit să și le acorde oarecum singur, nu numai că nu dobîndește slava rîvnită, dar stîrnește și rîsul".

— Zeul trac Debatopeus era asimilat cu Hephaistos.

— *Călărețul trac* este o reprezentare veche și încă nelămurită; el se apropie de eroul grec păzitor al intrărilor, dar și de *zeul călăreț* găsit în Egipt. Acest zeu pare a fi avut patria la hotarul dintre Thracia și Macedonia. În nici un caz el nu este o nouă ipostază a lui Horus, cum afirmă Paul Perdrizet.

— După Bilabel, la Balcic nu era adorat Dionysos, ci tracul Sabazios, foarte asemănător, însă chipul de pe monede este al lui Dionysos.

— Nu se știe în ce condiții funcția de preot putea fi deținută de o femeie. Existau, printre adepții lui Dionysos, societăți care ar fi un fel de cenacluri de bețivani.

— La origine, Dionysos a fost un zeu trac intrat în panteonul elenic, fie prin împrumut direct de la vecinii nordici ai grecilor, fie pe calea ocolită a legăturilor cu frigienii stabiliți în Asia Mică în a doua jumătate a mileniului al II-lea.

Din *L'évolution humaine des origines à nos jours*, sub direcția lui Lahy-Hollebecque:

— În religia avestică magii se numeau *moghu*. De la ei vine cuvîntul *magie*.

— Cuvîntul *totem* vine de la indienii Americii de Nord, care numeau fetișurile lor *otam*.

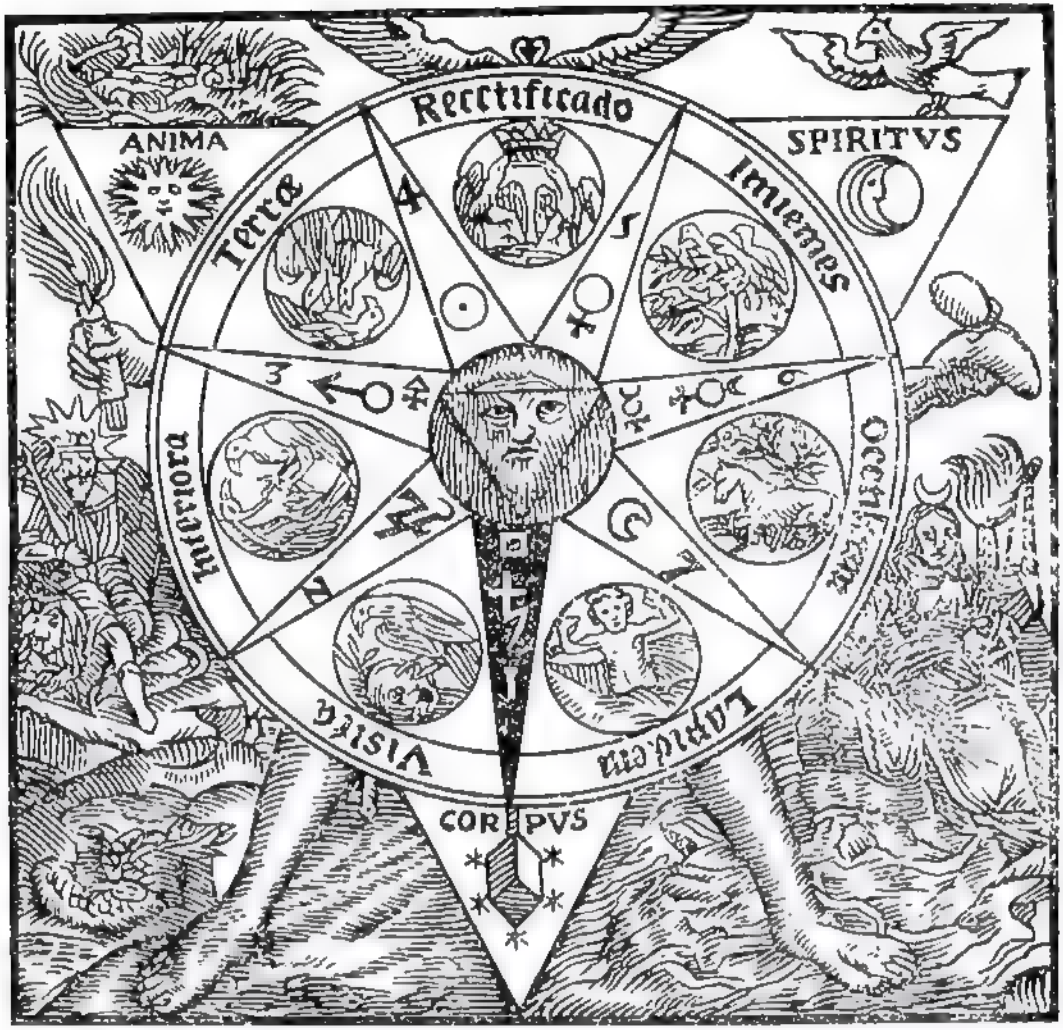

— Zeul *soarelui* este asociat cu *calul* și cu *carul*. În felul acesta se manifestă el *ziua*, iar *noaptea* își continuă drumul într-o barcă trasă de lebede. De unde vine această pasăre? De la liguri, care o credeau originară din țările hiperboreene; se povestea de un rege ligur, Cycnos, pe care Apollo, pentru a-l consola de moartea lui Phaëton, cu care era rudă, îl transformă în lebădă și-l instală pe cer, ca o constelație. De aici, Apollo hiperboreanul din Țara sciților, pe un car tras de lebede, sau care cobora spre Delos călare pe o lebădă, sau purta pe umeri această pasăre, așa cum e reprezentat în diferite picturi și statuete.

— Goliciunea zeilor să fie o reminiscență a stării de sălbăticie, sau se

sugerează că este vorba de niște idei ? E greu de presupus că zeii nu cunoșteau îmbrăcămintea din moment ce aveau arme speciale. Ar mai putea fi o indicație că zeii s-au născut în niște regiuni calde (Egipt), sau că ei însumau amintirile unor popoare care au migrat în regiuni calde, paradisiace și, păstrînd nostalgia acestor regiuni, au inventat zei goi, așa cum umblau ei înșiși în epoci mai fericite. Dar dacă majoritatea zeilor s-a născut pe teritoriu hiperboreu, înseamnă că alta era clima acum 6—10 000 de ani.

— Izgonirea lui Adam și a Evei din rai ar putea simboliza prima formă de migrație mistică din istoria omului. Plecarea ar fi în acest caz din niște regiuni calde și bogate în vegetație, cum ar fi cele ecuatoriale, iar cea care i-a alungat ar putea fi o glaciațiune care ar coborî către aceste ținuturi și i-ar scoate din binele lor.

— Se presupune că roata ar fi fost inventată de hittiți, dar nu pentru carele lor de tracțiune, ci pentru carele de luptă și cele de triumf. De reflectat asupra operelor create din orgoliu. Religia însăși, dacă a pornit de la deificarea conducătorilor, e născută din orgoliu, și de aici, poate, toate artele. (N.)

— Cei 3 333 zei ai brahmanismului ! ?

— Drumuri comerciale în preistorie : drumul ambrei, drumul sării, drumul fierului, drumul vinului ; pe acesta din urmă, trasat de la Adriatica pînă în Scandinavia, s-au transportat și alte obiecte — se găsesc indicii : spirala micenianã, iar divinitățile solare devin în extremul nord un Apollo hiberboreu. În epoca bronzului II.

Despre monștri :

Istoricul grec Ctesias, preluînd niște povestiri asiatice mai vechi, descrie cîțiva : *sciapodul*, avînd un singur picior cu care înaintează în salturi și care îi servește de umbrelă ; *cinocefalii*, intermediari între maimuță, om și cîine ; *pigmeii*, *grifonii*, *licornul*. De la Ctesias monștrii au fost preluați de Megastene, Plinius cel Bătrîn și Solin, apoi, de la aceștia, de Sfîntul Augustin și savanții din Evul Mediu : Isidor de Sevilla, Raban Maur, Honoriu D'Autun, Gervais de Tilbury și Vincent de Beauvais. În biserica din Souvigny e o coloană pe care sunt sculptați monștri ; marele portal din Vezelay este de asemenea populat cu monștri : *cinocefali*, *panotii* cu urechile lor imense. Pe coloana din Souvigny se văd : un cal marin ; un grifon *(grifo)* — corp de leu, aripi și cioc de vultur ; licornul *(unicornus)*, cu cornul plasat în spatele capului ; elefantul ; sirena-pește *(serena)* ; manticora *(mantichora)*, un fel de sfinx.

Populînd marea cu monștri, religiile au împiedicat descoperirile geografice. Probabil că marii navigatori au fost și mari necredincioși. Sau setea de glorie i-a făcut să înfrunte și monștrii. Religiile găsesc o mare plăcere în a cultiva teroarea ; nu există nici una care să nu descrie chinurile iadului cu voluptate, iar imaginea diavolului e o dovadă că cei ce l-au închipuit au fost vizitați într-adevăr de el.

— Iată o parte din dificultățile cu care imaginația religioasă a barat calea cercetătorilor : în secolul al IV-lea trebuia să repeți cu părinții bisericii că pămîntul e dreptunghiular, că Ierusalimul ocupa centrul pămîntului, că la răsărit se găsea paradisul terestru, grădină înconjurată de foc de unde ieșeau patru mari fluvii : *Phison* (Gangele), *Eufratul*, *Tigrul* și *Geon* (Nilul). Cosmas Indicopleustes afirmă în 536 că pămîntul e un paralelogram înconjurat de ziduri și acoperit de bolta cerească. Se credea într-o zonă toridă, de netrecut, în regiunea ecuatorială. Iar locuitorii din sudul Ecuatorului erau niște supraviețuitori dinaintea potopului. Sfericitatea pămîntului a fost cîștigată prin lupte și cu sacrificii de vieți omenești.

— Alți monștri, după mapamondul din catedrala din Hereford, întocmit de Richard de Heldingham și Lafford (1276—1283) : *salamandra (dracon venenosa)*, *sfinxul*, cu pene și cap de fată, *licornul*, *rinocerul* ; apoi toată fauna descrisă anterior de Solin : *centauri*, *satiri*, cu buze proeminente cu care își apără fața de soare, *sciapozii*, cu un singur picior și un singur ochi, și o rasă fără gură care se alimentează pe nas cu ajutorul unei pipe (pentru casa Meitani).

— Aristoteles este cel care a dat dovezile clasice privind sfericitatea pămîntului : dispariția progresivă a obiectelor la orizont, umbra circulară proiectată de pămînt pe lună în timpul eclipselor.

— Doctrina unității originei raselor, formulată de Sfîntul (și fericitul) Augustin, a fost adoptată cu entuziasm de marile mase de credincioși, cu sprijinul Inchiziției. Un decret papal din 1512 hotăra că și locuitorii Americii se trag din Adam și Eva, ca toată lumea. În anul 1574, Arius Montanus explica în continuare : America a fost populată de fiii lui Jectan, strănepoții lui Sem, dintre care unul, numit Seba, a colonizat China, altul, Ophis, se duse mai întîi în nord-vestul Lumii Noi, coborî în Peru, și un al treilea colonizează Brazilia.

— Nici una din rasele actuale nu poate pretinde că se trage din omul de Neanderthal, dar în *homo sapiens* trebuie să vedem un strămoș. E interesantă rasa Grimaldi, ale cărei rămășițe au fost descoperite în Franța ; este o rasă negroidă, iar din desenele și statuetele rămase se vede că femeile lor sunt atinse de steatofigie, adică șoldurile, fesele sunt foarte proeminente, particularitate pe care o au femeile hotentote și boșimane. (Vezi celebra Venus din Willensdorf.)

— *Veda* sau *Știința* e formată din patru cărți, cea mai importantă fiind *Rigveda*. E o culegere de imnuri adresate zeilor, parțial antropomorfizați : *Agni* — zeul focului și al sacrificiului, precum focul de pe altare ; *Soma* — luna și totodată băutura zeilor ; *Indra* — puterea sub forma unui rege războinic — încarnează în special fulgerul (aici o apropiere de Zalmoxis) ; *Mithra* și *Varuna* veghează la ordinea universală a lumii *(rta)*, ca ciobanii oile. (Aici s-ar putea face unele investigații privitoare la accentul emotiv pe care litera *R* îl dădea denumirilor în limbajul preistoric. Iată ce vreau să spun : e evident că orice cugetare e exprimată printr-o pro-

poziție care se compune din cuvinte și acestea din litere. Am putea să ne întrebăm de ce un cuvînt are anumite litere și nu altele. La început e posibil să fi existat o inspirație onomatopeică : mama, tata. Se constată o predilecție pentru litera *R* : romani, arieni, etrusci. Indo-europenii erau conduși de Rama, egiptenii se închinau lui Ra, chiar cuvîntul soare se întemeiază pe litera *R*. Cînd vorbim de foc, îl numim impersonal foc, acest nume nu ne impresionează ; dar cînd focul este în acțiune, zicem că arde și, după cît e de iminentă această arsură, litera *R* e mai accentuată ; s-ar mai putea vorbi aici de popoarele care graseiază, sau de cele care nu-l pronunță deloc, cum ar fi englezii. Orice ar fi, litera *R* are o predestinare, sau o importanță mult diferită de a celorlalte.)

— Cea mai mare parte a divinităților vedice sunt mai mult indo-europene decît indiene : *Dyaus* (cerul luminos) = *Jupiter, Zeus ; Varuna* = *Uranos ; Indra* = *Varuna* și *Nasatyas*. Dioscurii greci sunt invocați într-un tratat al mesopotamienilor, pe la 1400 î.e.n. Noțiunea de ființă divină corespunde cu cea a occidentalului *devas* = *zeu, divus, theos* = *ființe cerești sau strălucitoare*. Doctrina ezoterică a Indiei e cuprinsă în special în *Upanishade*.

— *Interesant ! !* Buddha, alias Gauthama, fiul regelui Guddhoana, s-a născut în clanul mare al Cakyasilor — nume care se înrudește în mod ciudat cu cel de Quakas, sau (scris cu sedilă) Çakas, Saces sau *scythes* (sciți). Buddha fu conceput ca încarnarea necesară a unui zeu etern, analog solar al lui Vishnu.

— Despre chinezi nu se știe nimic precis decît începînd cu secolele VIII-V î.e.n. E sigur că e vorba de o civilizație foarte veche, dar toate datele anterioare secolului al VIII-lea sunt suspecte. Tradiția spune că înțeleptul Confucius a trăit între 551 și 479 î.e.n. și că mama sa l-a născut în mod miraculos.

— *Talmudul* spune (și *Zoharul*) că după cum celui mai bun dintre șerpi trebuie să-i zdrobești capul, tot așa, și celui mai bun dintre păgîni, și că popoarele păgîne sunt prepușul universului, care trebuie tăiat.

— Referitor la practica înmormîntării, se spune că, inițial, nu putea fi vorba de o credință în nemurire, ci era doar o grijă afectivă față de cel mort, sau poate morții erau îngropați de teamă.

— Un pas înainte a fost făcut cînd nu s-a mai urmărit utilitatea obiectelor și au apărut obiecte de podoabă, de joc etc. Deși cred că jocul a existat paralel cu ocupațiile utile. În fabricarea obiectelor fără scop se dezvoltă vanitatea, emulația, valoarea socială, independența, creația — acestea fiind puternice mobiluri ale invenției, ale acțiunii, ale progresului social. (N.)

— Nu toate desenele din peșteri se datoresc magiei ; primele desene ale copilului sunt complet streine magiei, după cum primele manifestări intelectuale sunt complet streine religiei. Dealtfel, desenele rupestre nu înfățișează numai animale desenate pentru a fi vînate sau pentru a se reproduce, ci găsim și lei atacînd cai, o femeie recoltînd

miere, o mamă ținînd de mînă un copil. Mai curînd desenele au putut fi un rudiment de povestire. S-ar putea conchide că *jocul e mai vechi decît magia.*

— Primitivul, ca și copilul, atribuie lucrurilor intenții, de aceea ciinele mușcă piatra care l-a lovit, copilul bate scaunul. Toate obiectele fiind dotate cu intenții, ele pot deveni răuvoitoare și periculoase, mai ales atunci cînd nu le vezi.

— Oamenii paleolitici au fost eliminați aproape peste tot de către neolitici.

— Monumentele megalitice dovedesc că se acreditase ideea unor oameni excepționali (șefi), a unor morți privilegiați.

— Cele mai multe popoare de vînători nu au avut artiști.

— Se remarcă faptul că marile civilizații s-au dezvoltat de-a lungul unor fluvii mănoase, favorabile irigației sau aducătoare de mîl : Nil, Gange, Tigru și Eufrat. Aș mai adăuga pe traco-daci, cu un puternic centru la gurile Dunării, și ar fi de văzut în ce măsură celelalte fluvii mlăștinoase au cuibărit populații străvechi. (N.)

— Arta egipteană și cea mesopotamică sunt exclusiv arte oficiale. Marii demnitari aspirau către frumos, țăranii nu-l gustau, probabil fiindcă nu li se părea util. Cele mai mari consumatoare de artă au fost clasele sacerdotale, regii, șefii jefuitorilor, probabil fiindcă lucrurile acelea le măgulеau vanitatea. Și astăzi ne împodobim fără jenă cu frumusețea și originalitatea lucrurilor pe care le deținem și chiar cu talentele subalternilor noștri.

— Motive ca toporul cu două tăișuri, scutul bilobat și animalele care se înfruntă sunt comune artei egeene și celei hittite. Marii zei hittiți au fost prototipul de mai tîrziu al zeilor din Asia Mică și Grecia, adică : un zeu al crestelor muntoase, o zeiță a fecundității, un tînăr zeu, fiu sau iubit al zeiței, spirit al recoltelor.

— Credința în nemurire nu aparține grecilor. O găsim la egipteni, referindu-se la început doar la regi, apoi generalizîndu-se. Grecii considerau că au luat-o de la traci care erau din aceeași rădăcină ca și frigienii. Rostul fundamental al misterelor, comuniunea, mandicațiunea divină sunt produsul unor culte orgiastice, probabil indigene în Asia Mică, și anume în Lydia, Phrygia și, poate, în Creta miceniană.

— Partea centrală a cultului vedic este sacrificiul. După *legile lui Manu*, legi care conțin esențialul doctrinei și fixează morala, indivizii se împart în patru caste : *brahmanii, kshâtrias* — războinicii, *vaiçhas* — negustorii, *çudras* — plebea.

— În Phrygia se practică cultul *Cybelei*, marea zeiță care poartă coroană crenelată și căreia i s-au dedicat mistere cu un caracter senzual și mistic. Soțul ei e zeul tunetului, care poartă în mîini toporul cu două tăișuri, fulgerul ; e reprezentat în picioare deasupra unui taur și are în cap bonetul frigian.

— La hittiți zeul principal era *Tesub*, purtător al fulgerului și însoțit de taur. De remarcat că frigienii și hittiții (sunt indo-europeni, ba mai mult, dacă nu chiar traci, măcar înrudiți îndeaproape cu aceștia ; despre hittiți D. N. Densușianu zice că sunt un fel de geți : hittiți —

hetti-getti) au comun zeul fulgerelor și taurul. Și dacii venerau zeul fulgerelor, pe *Gebeleisis*, cît despre taur, ar fi de studiat de ce apare el în atîtea religii ; după unii pentru a reprezenta forța germinatoare. (N.)

— Marșul popoarelor blonde plecate din sudul Balticei se scindă în două după ce traversă Asia Mică, unde s-au descoperit, acum vreo douăzeci de ani (astăzi cincizeci), urme ale trecerii lor. O ramură se fixă pe platoul Iran, cealaltă, către anul 1200 î.e.n., invadă partea de nord-est a Indiei, apoi înaintă pe valea Gangelui.

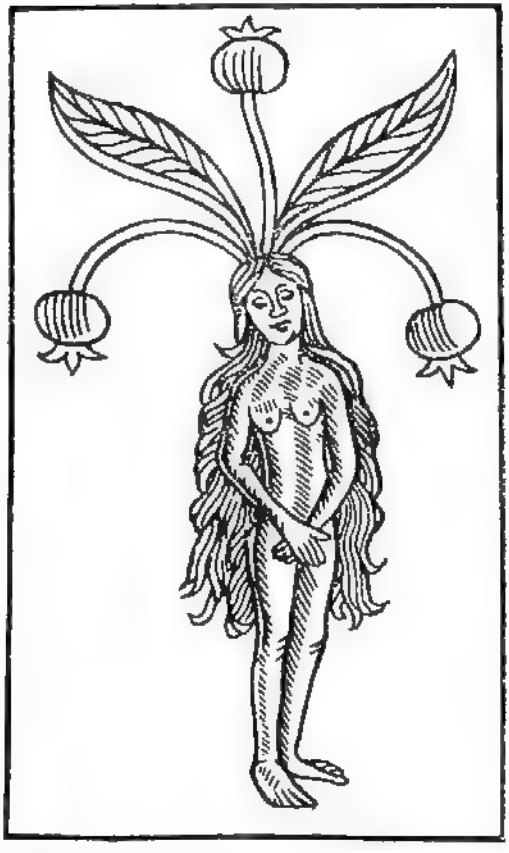

— Romanii duceau în captivitate zeii cetăților învinse.

— În Evul Mediu, creștinii se ridicau în picioare și se descopereau cînd pronunțau sau cînd auzeau numele lui Iisus. Crezînd compania lui Iisus, Ignațiu de Loyola impuse deci această obligație tuturor celor ce auzeau numele Ordinului său.

— În regiunile subterane se formează în Evul Mediu o trinitate a răului : Lucifer, Belzebuth, Leviathan.

— În mitologiile primitive vulturul era cel care răpea focul din soare. Era numit *vulturul prometeu*, adică *prevăzător*. De aici, obiceiul de a bate în cuie aceste păsări pe casele înalte pentru a le feri de foc și fulger, de a fi un fel de paratrăsnete. De aici numele de „vultur" dat frontoanelor templelor grecești. Cu apariția lui Prometheus, ca o consecință a religiei grecești de a antropomorfiza toate aceste reprezentări, vulturul din victimă deveni călău, fiind menit să rupă cu ciocul ficatul lui Prometheus înlănțuit.

— *Observație* : doctrinele trinitare în care apar ca zei un tată, o mamă și un fiu par a exprima tendințele de organizare socială ale epocii primitive și constituirea familiei. De la matriarhat, care adora o zeiță-mamă, la patriarhat care vine cu zei bărbați (Apollo sau Dionysos), se ajunge la trinitatea divină, familială ; iar după asta, Olympos, Walhalla sau alte panteonuri ar prefigura poate primele înjghebări statale. (N.)

— *Rotul* este un fel de tîrg între om și zeu : îți dau ca să-mi dai (de-

zamăgiți în cererile lor, geții considerau probabil că zeul nu s-a ținut de cuvînt și trăgeau cu săgeți în el, sau interveneau în favoarea lui cînd acesta lupta cu răul ? ?). Mai tîrziu e gîndit ca un contract — cînd apare această noțiune. Și puterea conducătorului, după unii, provine tot dintr-un contract (J. J. Rousseau).

— Dacă analizăm misterele lui Dionysos în epoca cînd ele se prezentau ca mistere complete, dînd naștere tragediei și comediei, găsim o serie de elemente suprapuse, mergînd de la totemism la religiile mîntuirii. Mai întîi arborele — Dionysos fiind la origine un arbore-totem, ca și Attis, fapt marcat prin coroana de iederă care îi împodobește fruntea și prin conul de pin din capătul ciomagului său de cioban ; apoi taurul — tînărul zeu poartă după resurecție coarnele care amintesc că, sub numele de Zagreus, el a fost animalul de cult oferit drept sacrificiu ; apoi țapul, precum Adonis, adolescentul omorît de țap, care învie în fiecare an, și veritabilul salvator care este plîns, îngropat și învie în mijlocul strigătelor de bucurie ; apoi vița-de-vie, al cărei struguri sunt călcați în picioare, imagine a zeului care suferă și moare, al cărui sînge curge și dă zeului și credincioșilor beția preafericită (pentru *Sabbat*).

— Paștele fiind inițial o sărbătoare a premițiilor, obiceiul mîncării azimei în această zi își are explicația în faptul că se mîncau primele roade ale acelui an, nu aveau dospeală din anul trecut, sau nu voiau să amestece premițiile cu dospeală din vechiul an.

— Cum se desfășura ceremonia agrară numită *Dipolia* sau *Bouphonia* la Athena : În luna iunie se puneau pe altarul zeului Politeis prăjituri, turte făcute din brînză și orz din recolta nouă. Era mînată o turmă de boi spre altar și primul care mînca din turte era omorît de un preot, care apoi o lua la fugă urmărit de ceilalți. I se făcea proces și pînă la urmă era condamnat toporul : să fie aruncat în afara teritoriului Athenei. Carnea boului era împărțită între asistenți, iar pielea umplută cu paie, deci boul împăiat era pus la un plug și se prefăceau că ară cu el. Sensul dramei liturgice e clar. Boul, gustînd din premiții, e pătruns de spiritul divin al recoltei, deci e un sacrilegiu să-l omori. De aici, procesul. După ce spiritul recoltei a fost eliminat astfel din recolta anului, este înviat prin simulacrul boului împăiat și astfel el reintră în pămînt, grație simulării aratului.

— În riturile Paștelui, întîi era sacrificat mielul și cu sîngele lui se trasau cruci pe porțile caselor. Aceasta era garanția mîntuirii. Există și un liberator, o prefigurare a lui Messia sub trăsăturile lui Iosua, care va duce poporul lui Israel în țara făgăduinței. Iosua e numit în *Biblie :* Iosua fiul, sau Îngerul, sau Fața, prințul prezenței... De origine solară, el evocă pe acei zei tineri care mor și învie. (E posibil ca antropomorfizarea acestor ritualuri să fi necesitat chiar victime omenești, niște tineri aleși care, fiind sacrificați, dobîndeau nemurirea. Precum solii trimiși către Zalmoxis. Și atunci s-ar stabili un acord înde-

părtat între o religie semitică şi una pelasgă.)

Vorbind despre oamenii preistorici, Eschyl pune în gura lui Prometheus următoarele cuvinte: „La început ei vedeau fără să vadă, ascultau fără să audă şi, asemenea unor forme apărute în vis, îşi duceau lunga lor existenţă în dezordine şi confuzie. Nu cunoşteau casele însorite de cărămizi, nu cunoşteau foloasele lemnului; ei trăiau sub pământ, ca furnicile agile, sau în fundul peşterilor lipsite de soare. Pentru ei nu existau semne sigure nici de venirea iernii, nici a primăverii înflorite, nici de venirea verii fertile; făceau totul fără a recurge la raţiune pînă cînd eu i-am învăţat ştiinţa răsăriturilor şi a apusurilor de soare".

Concepţia regelui-zeu nu a dispărut nici în Evul Mediu. „Cine a spus că regii sunt dumnezei pe pământ şi copiii celui prea înalt a spus adevărul", proclamă Duchesne, preceptorul lui Ludovic al XII-lea. „Scaunul Majestăţii-voastre — spune Omer Talon — reprezintă tronul lui Dumnezeu cel viu." „Regii sunt imaginile vii ale divinităţii", afirmă Richelieu. În 1626, adunarea clerului decide că regii nu sunt numai porunciţi de Dumnezeu, ci sunt zei (dumnezei) ei înşişi. Bossuet spune: „Titlul de Christos se dă regilor şi peste tot ei sunt numiţi creşti sau unşii lui Dumnezeu. O, regi, voi sunteţi zei: adică aveţi în autoritatea voastră, purtaţi pe fruntea voastră un caracter divin". Bossuet afirmă că regii poartă titlul de Christos sau Messia, adică Dumnezeu a marcat pe regi cu semnul lui divin. Pentru spiritele simple, Ludovic al XIV-lea putea trece drept o dedublare a lui Iisus. Regele era plasat în panteonul mitologic deasupra lui Jupiter. Palatul de la Marly era compus din 12 pavilioane, pe care regele, cînd era în vilegiatură, le vizita în fiecare dimineaţă (e vorba de Ludovic al XIV-lea), simulînd soarele care traversează constelaţiile. Ludovic al XIV-lea se considera deci în mod serios *soare*. Iar zeii erau înşiraţi de-a lungul pavilioanelor în atitudini de curtezani. Serviciul regelui devenise un fel de cult: la sculare, la culcare, la masă. Prin faţa patului său se trecea salutînd, chiar cînd regele nu era în pat. Obiectele atinse de rege deveneau tabu. În ziua încoronării, Ludovic al XIV-lea a atins 2 500 de bolnavi de scrofule care sperau să se vindece astfel. În capela de la Versailles tribuna era astfel aşezată ca publicul să fie cu faţa la ea, nu la altar. Cînd Ludovic al XIV-lea a fost operat de fistulă, numeroşi curtezani au cerut chirurgului să le facă aceeaşi operaţie şi au fost indignaţi cînd acesta i-a refuzat.

Din *Criptografia şi istoria românească* de Em. Grigoraş:

— Se foloseşte de către autor unica cheie, sau aproape unica, folosită de criptografii din Evul Mediu în toată Europa.

— Mulţi oameni locuind în stînga Dunării, numiţi *vlahi*, au fugit din faţa triburilor mongolice şi s-au adăpostit la Muntele Athos, spune o cronică de la acea mînăstire. Aceşti vlahi făceau parte dintr-o sectă re-

ligioasă deosebită de cea a ortodocşilor. Autorul presupune că secta vlahilor era influenţată de *nestorianism* sau *arianism*, secte concurente creştinismului, ca şi templierii de mai tîrziu.

— Din interpretarea frescelor de pe pereţii bisericilor de la Curtea de Argeş şi de la Boian — Bulgaria (ridicată de Assăneşti) ar rezulta că vlahii erau stăpîni în acele timpuri pe ambele maluri ale Dunării (pe la 1200). Autorul se referă în special la fresca profetului Zaharia. Din decriptare rezultă că e vorba de o *egipsia eglisia* = *biserică egipteană*. Şi în alte locuri s-a găsit, prin decriptare, pomenindu-se despre biserica egipteană.

— Biserica de la Boian a fost clădită de Constantin Assan. După tradiţie, oraşul Craiova şi biserica Sfîntul Dumitru au fost clădite, de asemenea, de Assani. Există la 1111 o Oltenie independentă, deoarece leii de pe blazon sunt cu coada în sus. În Oltenia se pare că domnea, după cum rezultă din criptogramă, un Coşnilă Assan, probabil străbunicul lui Petru şi Ion. El se consideră împărat roman, fiindcă în desen există şi vulturul bicefal. Se remarcă cifra 4, întrebuinţată mereu. Ea e numărul simbolic al sectei din Memphis, adusă de Thales din Egipt şi trecută de Pythagora lui Zalmoxis al dacilor. Secta aceasta a fost una din propagandele religioase plecate din cetatea faraonilor cu mult înainte creştinismului. Reînviată de arianismul egiptean, în vremea goţilor, ea a dat ocazie vlahilor să răstoarne sub conducerea acestor triburi germanice întreg Imperiul roman. Săpăturile arheologice făcute de Pârvan o confirmă ca extrem de puternică în timpul dacilor, ceea ce explică uşor puterea acestui popor. (Poate la Ioan Valahul.)

— Plecînd de la inscripţiile descifrate, ne aflăm în faţa unui fapt istoric surprinzător : găsim în ţările noastre un stat independent (în Oltenia) cu cel puţin un secol şi jumătate înainte de Radu Basarab de la Biserica Domnească din Argeş. Existenţa Assăneştilor de partea aceasta a Dunării răstoarnă lipsa de legături între cele două maluri şi pretinsa descălecare de la 1300. Originea română a Assăneştilor şi secta din care făceau parte îi împing să formeze imperiul româno-bulgar, în loc să se subordoneze bizantinilor.

— Pe flancurile leului din faţa arsenalului dogilor din Veneţia se află o criptogramă din care se citeşte : *egipsia eglisia i valakia* — adică arată o legătură între biserica egipteană şi cea valahă. E cert că, în secolele al VII-lea şi al VIII-lea, valahii fugiţi ajung pînă la Muntele Athos, dar ce s-a întîmplat, se întreabă autorul, în secolul al XII-lea, de au ajuns pînă la Veneţia ? (Mă gîndesc că tocmai în acea perioadă au năvălit tătarii.) (N.)

— Autorul presupune că aceşti valahi fugiţi de persecuţii au reînviat vechile credinţe teosofice egiptene. Mai face o legătură între teosofismul sectei valahilor şi credinţele tibetane, dar e prea gogonată presupunerea aceasta, astfel că nu o reţin. (N.)

— Descifrînd o inscripţie de pe un inel aflat în posesia lui A. Maniu, cu 31 de unghiuri, numărul sectei pitagoreice, cu o foaie de palmier şi

o cruce în patru stele, semănînd cu cel din degetul lui Radu Basarab de la Curtea de Argeş, autorul găseşte : „Io, Radu Negru V. V., prstină 1128". Ne aflăm, prin urmare, în faţa inelului pecete al descălecătorului Munteniei. E criptat deci. Radu Negru făcea parte din secta amintită. Criptul e asemănător celui al lui Assan. Reiese că Radu Negru nu este nici cel de la 1350, nici cel de la Biserica Domnească de la 1260, ci a fondat Muntenia tocmai la 1128. Dealtfel, *Cronica anonimă* îl aşează la 1208, ceea ce arată că data de pe inelul amintit nu este aşa de imposibilă. Muntenia este posterioară Olteniei : ea se întemeiază în timp ce în Oltenia domneau Assăneştii.

— Biserica Domnească de la Curtea de Argeş este în acelaşi stil ca toate bisericile Assăneştilor.

— Din semnătura lui Ioniţă Assan II, de pe biserica din Tîrnovo, zidită de el, se deduce că a făcut parte din sectă (semna cu trei puncte). În plus sunt nişte semne aparţinînd sectei mistice a *zidarilor liberi* (adică a francmasonilor), semne folosite şi azi, iar secta a fost creată de marele maestru al Ordinului templierilor, Jacques de Molay, în timpul procesului care s-a terminat cu arderea lui pe rug şi distrugerea sectei templierilor. Cuvîntul *Io* nu înseamnă altceva decît *început* şi *sfîrşit*, *alfa* şi *omega*, înlocuită fiind litera *alfa* cu iniţiala numelui lui Iisus.

— Biserica lui Negru-Vodă cu trei rînduri e în stilul templierilor.

— Se deduce, din descifrarea semnăturii lui Ioniţă Assan II, că acesta era templier. Astfel se explică certurile dintre acesta şi papă şi omorîrea lui Baldovin de Flandra.

— Se arată că templierii au încercat crearea unui imperiu românesc în mijlocul anarhiei medievale, la concurenţă cu papii, care încercau acelaşi lucru în Ungaria.

— Ar trebui să studiem şi documentele referitoare la influenţa sectei bogomililor despre care, în carte, se face doar o menţiune, dar care a fost foarte puternică în regiunile noastre la începutul acestui mileniu. (N.)

— Descifrînd criptogramele de pe hainele arhidiaconilor din altar, de la Curtea de Argeş, de pe hainele profeţilor de la intrare, de pe morminte şi inele, vom găsi o serie de domni necunoscuţi, precum şi probele irefutabile ale existenţei sectei pitagoreice în fruntea statului muntean. Pe nici o inscripţie nu sunt puncte, deci nu era vorba de templieri.

— Craiova ar veni de la *crai* — fiindcă Assăneştii au fost împăraţi (crai).

— În continuare, în acele cripte se vorbeşte despre Voislav, Radu V. V., despre biserica egipteană, heptagon şi cerc, semnele teosofilor, o coloană surmontată de un triunghi, svastika.

— Pe haina lui Carol al V-lea sicilianul, se decriptează *egipsia eglisia, anno 1239* ; în acea vreme partea de jos a Italiei era ortodoxă.

— Din decriptarea unor inscripţii gotice, avare, hunice, reiese că aceştia făceau parte din secta valahă, au îmbrăţişat cauza primei propagande memfitice, anterioară creştinismului, al cărei profet a fost Zalmoxis, zeul dacilor. Acesta a pro-

pagat în Carpaţi monoteismul sectei faraonice. Învierea lui, ca şi a lui Christos sunt simboluri ale zeităţilor egiptene. (În ce măsură e adevărat nu putem şti noi, amatorii, dar e curios cum se leagă cu D. N. Densuşianu şi, în orice caz, e clar că între religia egipteană şi cea a dacilor au fost legături puternice prin filiera Pythagora-Zalmoxis.) (N.)

— În inscripţiile gotice şi avare vom descoperi mereu aceeaşi biserică egipteană a valahilor. Cum multe din inscripţiile gotice sunt scoase din turbăriile Germaniei de Nord, care, geologiceşte, par a fi formate înainte de Christos, autorul conchide că goţii aparţineau sectei egiptene înainte de a veni în Dacia, că erau adepţii lui Zalmoxis şi că regatul lor din Dacia se datorează acestui fapt. (Adică pe vremuri se ţinea cont de religie, iar nu de naţionalitate.)

— Din altă inscripţie rezultă că Attila a făcut parte din secta valahilor. Din documentele timpului se vede că la curtea lui se afla o mulţime de valahi.

— Pe mormintele lui Steţko, Laţko, Bogdan, al Mitropolitului Teoctist se găsesc cîte trei puncte, iar pe mormîntul lui Roman, nimic. Să fi făcut aceşti domni parte din Ordinul templierilor? Ordinul era desfiinţat în Apus, dar mulţi templieri se vor fi refugiat aici. Deci, la fondarea Moldovei, îi găsim pe templieri. La venirea lui Ştefan cel Mare, apare o altă sectă. Pe mormîntul marelui domnitor găsim o floare, o inimă, apoi o altă floare cu 7 petale. Istoria înregistrează lupte fratricide pentru domnie înaintea lui Ştefan, lupte învăluite de mister. Aceleaşi semne se găsesc pe mormîntul lui Bogdan încrucişatul, fiul lui Ştefan: o stea, o ramură, trei puncte, probabil al patrulea s-a şters. Deci ar fi vorba de aceeaşi sectă păminteană ca şi în Muntenia, secta derivată din cea pitagoreiciană a lui Zalmoxis.

— Mircea cel Bătrîn şi fiul său semnau cu trei puncte la urmă. Deci făceau parte din secta templierilor. Se zicea, dealtfel, că ar fi fost cavaler de Malta, ştiind că Ordinul templierilor dispăruse de mult din Occident.

— Bisericile trilobate sunt construite de templieri.

— În spatele luptelor dintre Dăneşti şi Drăculeşti erau cele două secte: a templierilor şi cea păminteană (egipteano-pitagoreiciană; Dăneştii erau pitagoreicieni. Drăculeştii, templieri). (Dracu fiind fiul lui Mircea.)

— Semnele sectei pitagoreiciene se găsesc pe mormintele lui Nicolae Alexandru Basarab, Vladislav, Radu V.V., o parte din Assani, Petru Cercel.

— Examinînd semnăturile Movileştilor şi a lui Vasile Lupu, s-ar părea că sectele au dispărut. Movileştii au dat un mitropolit pravoslavnic, iar Vasile Lupu a ţinut primul Congres Ortodox la Iaşi.

— Examinînd medalia lui Mihai Viteazul din Muzeu din Viena, găsim un număr de 31 de puncte, număr pitagoreic. Se pare că secta păminteană a încercat, cu ajutorul acestui erou, unirea tuturor românilor. Aşa se explică trecerea celor 60 000 de soldaţi moldoveni de partea lui Mihai şi graba cu care şi

Michael
Gabriel
Raphael
Uriel
Tetragrammaton
Elohim
ADONAI
El Elohim. Elohe. Zebaoth. Elion. Escherchie. Adonai. Jah. Jehovah. Tetragrammaton. Sadaf. Jod. Ehevi.
מיכאל
Michael

Moldova și Transilvania vin în ajutorul lui cînd e atacat de turci. Iar pornirea iezuiților de la Viena contra lui se explică tot prin apartenența lui la secta pămînteană.

— Pe semnătura lui Matei Basarab de la Arnota găsim 4 puncte. Luptele lui cu Vasile Lupu și bisericile construite de fiecare în țara celuilalt se explică prin aceea că secta pămînteană reprezentată de Matei Basarab impusese pacea pravoslavnicului Vasile Lupu. Tot acum se stabilește sărbătorirea a două zile de Moși la București și la Iași. (Care să fie semnificația acestei sărbători? Vezi Densușianu și explicațiile date de el privind Dumnezeul-Moș.) (Saturn sau Zeus sunt reprezentați cu bărbi tracice; poate de aici vine și numele străzii Pitar-Moș — unii ziceau că ar fi fost un boer cu rang de pitar, adică făcător de pîine, dar poate că e mai bine să ne gîndim la un *Pater-Moș*, un *Tata-Moșu*, marele zeu al tracilor, ținînd cont și de faptul că Jupiter vine de la *Dev-pitar;* acestea sunt doar întrebări.) (N.)

Din *Comment j'ai déchiffré la langue étrusque* de Marcel Guignard:

— *Falisk* înseamnă *din familia lui Fala* — aceasta fiind la norvegieni și islandezi preoteasa care făcea sacrificiile, reprodusă și pe diverse monede mediteraneene cu denumirea de *Faleion*, gravată în exergă. În Elida s-a emis o monedă cu inscripția *Faleion Fa;* cu această ocazie, autorul descoperă că e în limba guanșă, limbă a Canarelor (înrudită de aproape cu etrusca, urnordișa, islandeza actuală). Se pare că guanșa e o limbă mai veche chiar decît etrusca. *Faleion Fa* în islandeză e *Faluhion Fa: fa* — trecutul (preteritul) de la *fekk, fengum* = *a lupta; falu* e o formă genitivă de la *fala* = *preoteasă gigantă; hion* înseamnă *familie, cuplu;* iar inscripția în total înseamnă: *cuplurile căsătorite ale preotesei gigante luptă.* Orașul Elida e întemeiat de guanși *El-lid;* în guanșă înseamnă *popor al fericirii războinice.*

— *Itala-Lith* — poporul pășunilor. În Grecia, de asemenea, agapele ne fac cunoscută denumirea de *Elaphebolii* — ceea ce e pură lidiană sau islandeză; *Elja — Afi — Bolli = caliciul băuturii preotesei-fecioare.*

— Se precizează că în societățile primitive etrusce și guanșe autoritatea era exercitată de o soră-fecioară care deținea puterea maritală peste cumnatele ei și puterea paternă față de nepoți și nepoate, care erau considerați a fi copiii ei ce li purtau numele. De aici colegiul vestalelor.

— La evrei se distinge o origine guanșă sau lidiană după unele nume, dar se arată că leviții au șters din *Vechiul Testament* tot ce putea reaminti sistemul social bazat pe puterea femeii. Autorul atribuie o origine lidiană sau esseniană lui Christos.

Nume: Oxen Tagorian, Hagop Essad Muradian... (pentru *Săptămîna*).

„Chinezii văd ora în ochii pisicilor" (Baudelaire).

Horologiile de viață lungă, ceasornicul timpului, pe dos. Pentru a-și întineri clienții, maestrul ceasornicar Biber făcea ceasuri care funcționau invers (pe *Rue des Grands Degrès*, în secolul al XIV-lea). (Dintr-o revistă.)

Confesorii papei sunt șchiopi ca diavolul. Se bănuiește că e vorba despre o reîncarnare. Pius al XII-lea avea un braț paralizat, Hitler, la fel, Napoleon, un braț bolnav, Wilhelm al II-lea, un braț atrofiat... (Un atlet scriitor, Robert Charroux : *Histoire inconnue des hommes depuis cent mille ans.)*

La moartea lui Buddha se alegeau îndivizi din nou-născuții la ora decesului care să poarte *semnul celor cinci sezoane* (unul e o pată în dreptul inimii). (Aceeași sursă.)

Simbolul trandafirului. Pentru Princepe roza era simbolul secretului păstrat (una din rarele *flori închise*). Cînd se desface, marchează ora morții. (*Rose-croix* = francmasoneria.) În antichitate acest simbol poate fi găsit pe casca lui Hector, pe scutul lui Achilles. O deviză din Evul Mediu spunea : *Cu cît este arătată mai puțin* (roza), *cu atît e mai frumoasă*...

Un trandafir suspendat deasupra mesei la un banchet făcea nedemnă repetarea celor rostite acolo, *sub rosa*. Cînd secretele ajungeau la sfîrșit se arunca un voal peste cupa în care se aflau trandafirii. Legea tăcerii devenea obligatorie cînd se lua vălul de pe vas.

Francjudecătorii (judecătorii liberi), dacă treceau prin fața unei roze tăiate, trebuiau să o ducă la gură sau la inimă. În secolul al XII-lea apar vitraliile în formă de rozã, în catedrale (vezi *Notre-Dame*).

... Aleg un loc flagrant și nul ca osuarul anotimpurilor... (Saint-John Perse).

T. Îmi spune : Tu nu știi cum a murit mama, în ce chinuri ! Nu mai reușea să adoarmă deloc, lua pastile, droguri și nu izbutea decît să aţipească, în zori, foarte puțin. Era exasperată. A murit de exasperare, știi ce-i asta ? Obosea și striga că nu mai poate. În cele din urmă a trebuit să ne facem că nu știm că vrea să se sinucidă și s-a sinucis... Să mori de exasperare...

Scoicile roz de mai, pe o plajă, ca niște unghii de femeie (A.).

Acest mărunțiș al mării aruncat pe plaje pustii, scoicile. (Dintr-o călătorie la Năvodari.)

Battista Mantovano : „*Venalia nobis templa, sacerdotis, altaria, sacra, coronae, ignesthura, preces, coelum est venale deusque*". La noi sunt de vînzare templele, preoții, altarele, cele sfinte, coroanele, torțele, tămîia, cerul, este de vînzare și Dumnezeu *(De calamitatibus tem-*

porum). (Pentru marele monolog al Prîncepelui.)

Nu există o stare mai nefericită decît aceasta : a nu iubi. A te tîrî în lumina zilelor şi în infama melancolie a nopţilor, fără scop. Nu atît a nu fi iubit, cît a nu iubi...

Celestial, cuvînt regal, din regnul celor găsite în *Cronicarii munteni* : *lung la unghii ; oastea făcea halai ; aceste poame pezmezii ; cei cu apă de trandafir şi cu moscos făcuţi...*

Va exista totdeauna singurătate pentru cel ce va fi demn de ea (Villiers de l'Isle-Adam).

Amara culoare a scatiilor...

Platon nu era un cetăţean bun, cum spune Niebuhr, iar Xenophon unul de-a dreptul rău ; Diogene proclama lipsa de patrie ca o adevărată fericire, iar pe el se numea απολσσ (Diogene Laertios).

Dante, care picta îngeri pe tăbliţe la comemorările morţii Beatricei...

Omul amuzant (pentru *Prîncepele*), *l'uomo piacevole*...

Despre noapte : semnele ilicite ale nopţii pe cer (Saint-John Perse).

O dragoste în *Janus*, ca a doamnei Nadejda von Meck care l-a adorat pe Ceaikovski. Au fost 14 ani în corespondenţă, dar nu s-au văzut niciodată...

Cuvinţele : cheltuială dînşii cheltuind ; pren delungarea vreamii ; călugării merşi pentru milă ; neguţători moscovlii ; îndărăpt cu drumuri multe (pentru acela ce umblă mult) ; îl păzeau cazacii de lefi ; l-au băgat în obezi ; făcură sfat subţire ; iarna a avut Domnul odihnă în scaonul său ; a făcut gătire mare de oaste ; au ridicat Dumnezeu o furtună cu vînt mare şi ploaie şi multe biserici s-au fărîmat ; tot diamanturi şi rubinuri întru care lovind soarele se părea că alt soare răsare... *(Cronicarii munteni)*

Dolcibene, regele farsorilor italieni al lui Carol al IV-lea, spusese odată la Ferrara, împăratului : „Vei învinge lumea pentru că eşti prietenul meu şi al papei. Majestatea-ta lupţi cu spada, papa cu sigiliul şi eu cu limba !“ (pentru *Prîncepele*).

Debussy locuind la Roma în vila în care locuise Berlioz, şi anume în odaia intitulată *mormîntul etrusc*...

Există o opoziţie la organizare şi la societatea de consum a poeziei, cum crede Friedrich ?

Burckhardt : Barlacchia, Ruspoli (Francesco) şi Curzio Marignolli egal

l'uomo piacevole. Chiar Papa Leon al X-lea şi-a luat bufoni în jur... Ultimul papă, după cît aflu, nu cenzurează filmele cu preoţi catolici batjocoriţi. El declară că în consiliul lor s-au amuzat de asemenea satire...

Debussy, care se plictisea ascultîndu-l pe Weber, termina ziua la *Reynols*, unde veneau jocheii, dansatorii de la operă şi clovnii de la circul nou (Margueritte Long).

Cuvinţele : Duca de Baviera sau de Saxonia fărîmă potcoave ; să fii iertat de moartea ce era să mori ; să mergi la o aprindere de foc ; veţi păţi rău, spune unul ; nu ştia în ce margene va să iasă lucrul ; toate darurile norocului erau asupra sa ; unul zis Minte Mare da sfat urechilor lui ; începu a ficleni ; le-am dat război tare ; pe care voiau să-l surpe ; au făcut arzuri preste ţară ; venea cu tare urgie împărătească ; rău, ficlean şi mîncătoriu ; fostu-i-au stins casa şi pre dînsul (ce stil feeric !) ; om nestatornic în cuvinte şi fapte ; unde i-au dus acele umblete ale lor ? ; s-au nevoit să-l dezrădăcineze din faţa pămîntului ; cu arzuri şi gură către cei mari ; încă şi răutate au făcut pămîntului ; oare ce se trece mai curînd pe lume ? Facerea de bine... *(Cronicarii munteni)*

Leon al X-lea îşi bătu joc de Baraballa de Gaeta, încoronîndu-l în Capitoliu. Poetul apăru în ziua patronilor Casei de Medici, San Cosimo şi San Damiano, la masa pontificală, încununat cu lauri şi mantie de purpură. În curtea Vaticanului fu pus să încalece pe elefantul împodobit cu harnaşament aurit, pe care Emanuel cel Mare al Portugaliei îl dăruise Romei. Animalul se sperie de cimbale şi trompete şi nu trecu podul San Angelo (pentru Giacummi în *Săptămîna*).

Acest acoperiş liniştit pe care se plimbă porumbeii (Valéry despre mare...).

Ferăstrăul în tablourile suprarealiştilor şi în poezia lor, la Eluard, la Picasso... (Friedrich)

Eşecul sentimental ca izvor secret de artă. Încăpăţînarea de a cuceri prin cuvinte frumoase, bănuind că se vor stinge undeva ura şi asaltul care continuă secret în conştiinţă. Dealtfel, la ce nu se rezistă este reputaţia...

O victimă a pamfletarilor : bunul Papă Adrian al VI-lea, care numise grupul *Laocoon, idola antiquorum*, închisese intrarea la Belvedere, lăsase neisprăvite lucrările lui Rafael, izgonise de la curte actorii şi poeţii. Francesco Berni ameninţa că nu va arunca în Tibru statuia măscăriciului Pasquino, ci pe pamfletarii înşişi. Se scrisese deja opusculul *Contra Papei Adrianus* (un fals elogiu), în care era descrisă strădania acestuia de a obţine de la canonicii din Saragosa falca Sfîntului Lambert (aî dracului şi pamfletarii !). (Pentru *Istoria pamfletului*, Burckhardt.)

Cuvintele : au scornit gîlceavă ; a lua vamă din bălți ; hotarele vechi să fie iar pe-acolea ; unii puși la opreală ; multă sumă de creștini (suflete) au prăpădit ; o *acastasie* (o turburare) ; un om cu trecere e *alcaliu ;* se iscă o amestecătură (neînțelegere) ; se amistui în munți (se ascunse) ; cuvînt regal : *anateftere* (registre) ; veniră multe arzuri (pentru plîngeri) ; veni o *avanie* (asuprire) ; pentru tunuri : *balghemezuri ;* un tun mare : *banimez ;* o țesătură de mătase : *belacoasă ;* tîrgul păduchilor se numea *bitpazar* (cuvînt regal) ; cînd erai distins erai *cilibiu* (turcii despre greci) ; vrei să-mi vezi casa la *cochi-vechi ?* (la mezat, adică) ; la vînătoare — o *coteică,* adică o cățea de vînătoare, cu picioarele scurte ; *Hrisanti dadoh* (urmaș, moștenitor) ; predicile numite *didahii ;* pentru talere acest cuvînt ca o bijuterie : *discosile ;* pentru o haină mai ca lumea : dulamă cu *paftale* (cuvînt gras) — haină de ceremonie *(Cronicarii greci).*

Vîntul care trece și aduce istoria lumii (Debussy, parcă).

Tot acolo : vocea vestitoare a sufletului...

Nu mi se părea mizerabil pentru că atît credea în el însuși, ci pentru că făcea din asta o profesiune, o condiție a reușitei.

Burckhardt despre Aretino : neavînd de stors bani de la Dumnezeu prin lingușire și șantaj. Aretino l-a certat !

Încununarea poeților își are originea în încununarea de la sfîrșitul concursurilor de chitară, la greci : a

fost transmisă prin romani italienilor. Împărații aveau acest orgoliu de a se încununa singuri. Dante o dorea, dar nu a mai reușit...

Soarele își îngroapă sesterții în nisipuri (pentru *amurg* în Saint-John Perse).

Cerințe ale poeziei moderne în Friedrich : dezorientare, ordine pierdută, incoerență, fragmentarism, reversibilitate, stil asociativ, fulgerări distructive (asta mai curînd în romantism), imagini tăioase, repeziciune brutală, dislocare, optică astigmatică, înstrăinare...

Desfătarea tragică la Aristoteles (pentru Profesorul din *Frica*).

Androizii, mici jucării mecanice în antichitate, prefigurînd automatele (roboții) de azi.

Cuvintele : se făcu mare *dunamna* (iluminație) ; *edosis* (pentru știre, pentru exotismul vorbirii în *Principele*) ; *engomion* (pentru elogiu, aceleași motive) : *feregeaua* era o manta lungă ; superb cuvînt pentru fortificații : *fortaliții* ; pentru mare adunare : mare *ghiuluș* ; un pederast se numea *giuvan* (cîntătorul rîurilor și cascadelor) ; urare pentru Dumnezeu : *halila ! halila ! halila !* ; arhivarul era *hartofilax* ; cu mare *hvală* (falâ) ; bănuiala era *ipopsie* ; pentru și așa mai departe : *i proci...* ; dată cu *lazur* (superb !) ; o haină de samur era o *limie* (cuvînt nobil, aproape secret, de mare ținută) ; o bucătărie era o *magopie*. Și acest splendid : *mahometesc... (Cronicarii munteni)*

Pletele de sisal ale nopții (Saint-John Perse).

Marele cantor Bach (Margueritte Long).

Singurătatea e o leoaică, e un viscol, e o căței (Emil Botta).

La lectura *Deșertului tătarilor* renaște sentimentul acela al imposibilității împiedicării producerii unui eveniment total, sau care nu se va produce niciodată, ca în Kafka. Fortăreața se pregătește de un război ce nu va avea loc niciodată. Aici locuiește locotenentul care va îmbătrîni în așteptarea evenimentului probabil...

Sunt de o incultură extrem de multilaterală (Musil).

Caut mereu *Gradiva* lui W. Jensen și nu o găsesc, pentru a stabili izvoarele freudismului, la recomandarea lui B. care mi-o semnalează de mult. Într-o antologie a fantasticului lipsește, inexplicabil...

Secunda ascendentă pe cuvîntul *ziuă* orbește ca un trandafir în beznă (un poet). Ce turburător...

Tot Papa Leon al X-lea care-i plătea pe poeți în bucăți de aur. Dacă aceștia scoteau ritmuri și rime latinești șchioape erau biciuiți... (B.)

Grandoarea unui nimic totalitar...

Cum se linguşeşte o frunză în soare...

Secretul limbaj al vîntului care încredinţează lumii teribile presimţiri, dar ea, această lume, nu-l ascultă...

Cuvinţele: *malotea* (scurteică cu blană scurtă); a vîna un *mansup* (o dregătorie, ca Giacummi); dacă era şiret, era *marghiol*; era *mădulariu la comitete* (fiul curvei şi al birjarului); un mare demnitar era *meghistan*; nume: Dobre sin Dobre; a mînca un *salmingodis* (pentru ghiveci); *delniţă* (pentru petic de pămînt); un impozit numit *tărcin*; a gîndi, a studia, a socoti: *meletisea*; cel ce lua mită era *mitarnic*; se cînta la mulţi ani: *mnoga leta*; a face intrigi, *mozavirii* (cuvînt regal); om de încredere: *musaip*; cu pompă era *cu parataxis*; o crimă sau o ilegalitate: *paranomie*; a ocări: a *ponoslui*; *pre sub cumpăt* (pentru taină).

Pentru Messer (în gura Principelui): *buffoncello* (mic poznaş), *farfallone* (fluturoi) şi *cavallo pazzo* (cal nebun).

Marile monede de fier dezgropate de trăsnet (Saint-John Perse).

Debussy care mărturisea că a trăit 10 ani cu Gaby Dupont *într-o mizerie neagră, verde, multicoloră şi pînă în gît*...

Arta e ştiinţă prefăcută în carne (Cocteau).

Mitocani ai orelor pe care nu le înţeleg...

Sfîntul Sebastian, săgetătorul cu plete de hiacint (dintr-o carte), imagine de argint...

Que muero porque no muero! Mor de a nu muri (Sfînta Tereza D'Avilla).

Geniul are dreptul la sălbăticie, dar şi dreptul la greşeli, la erori sclipitoare (H. Friedrich).

Uliţe bucureştene purtînd nume de meşteşugari: *Uliţa Tăbăcarilor* (lîngă Dîmboviţa, biserica Zlătari), mutaţi (meşteşugarii) lîngă Radu-Vodă în secolul al XVII-lea, în mahalaua Oltenilor, unde aveau şi o biserică; *Uliţa Şelarilor*, unde e şi acum, lîngă biserica Sfîntul Nicolae; *Uliţa Zăbunarilor* (bun cuvînt, gras) în apropiere de biserica Sfîntul Nicolae; *Uliţa Scaunelor* (lîngă biserica Scaunelor), în spatele spitalului Colţea, pe unde curgea Bucurescioara; i se mai spunea şi *Mahalaua Măcelarilor*; în apropiere de *Uliţa Săpunarilor*, *Uliţa Zlătarilor*, lîngă biserica Zlătari; *Uliţa Bărbierilor*, în apropiere de Curtea Veche; *Uliţa unde se frînge fierul*, în aceeaşi regiune; *Uliţa Braşovenilor*; *Uliţa Gabroveni* (pentru decor). Un posibil itinerar al alaiului domnesc:

Dacă vine (cortegiul) pe Radu-Vodă, trece pe lîngă Jitnița Domnească, în regiunea bisericii Sfînta Vineri, apoi în centrul propriu-zis al orașului, unde se găseau aceste ulițe. Toate mahalalele purtau numele bisericilor : *Mahalaua Sărindarului*, a *Sfîntului Sava*, a *Bisericii de pămînt*, a *Bisericii Grecilor*, a *Colții*, a *Caimatei ; Mahalaua Scorțarului* (nume mare) unde începea Calea Victoriei (regiunea bisericii *Sfîntul Spiridon Vechi*).

Aristoteles, reluat de Dante în *De monarchia*, spune că noblețea se bazează pe distincția naturală, sprijinită de un mare patrimoniu...

Sintaxă a fulgerului, o, pur limbaj de exil... (Saint-John Perse)

Cu prilejul unor serbări, pînă și catîrii erau parfumați. Aretino îi mulțumește lui Cosimo I, care-i trimisese un pachet cu bani parfumați (pentru Messer și Princepe).

Cuvîntul de fontă : *trautoniu* (instrument muzical electronic inventat de dr. Trautwein).

Cronicarii munteni : întru această mare *pristăvire* (moarte) ; a avea subiect într-o conversație : a avea *prochimen ;* pentru fost ; *proin ;* a avea *protinos* (întîietate) ; pentru vreascuri : *rascuri ; refenea :* sumă de bani pentru o petrecere în comun ; *salam malichim* (salutare) ; pentru sfînt : *sfeti* (cuvînt divin) ; document, egal *sinet ;* pentru a dărui (un cuvînt șerpesc) : *sinharisi ; sirile :* vase cu apă ; *formule : i pac* dau știre Domniei-tale de *zalucrul* turcilor ; *bucoavne cu tildă* sau *tivdă ;* Vinerea mare a *strasiilor* (a patimilor)...

A dinamita dreptul geniului de a se folosi în mod egal de adevăr și de eroare (H. Friedrich).

Un *festaiuoli,* organizator de serbări, napolitan, pentru Messer, eventual...

Opera lui Martialis arsă pe rug de către fanatici religioși în Italia. Petrarca și Boccaccio la fel, pe vremea lui Savonarola.

Spectrul lumii sonore (seria de armonice naturale în Hindemith, pentru *Janus*).

Migdalele nopții, însuși „banyanul" nopții. Sau trandafirul obscen al poemului în Saint-John Perse. (Senzație de invidie accelerată...)

O psihologie murdară trădînd putreziciunea ca o luciolă.

Eroarea de a vrea ceea ce nu-ți este dat, pentru că invidia te orbește și te scade. Matematica dorinței ducînd la ruină prin exagerarea calculului. Pentru generația nouă de literați care nu văd știința înainte, ci puterea.

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Din *L'évolution humaine des origines à nos jours*, sub direcția lui Lahy-Hollebecque :

Cînd patriarhul Gedeon se pregătește să combată pe madianiți, adună 32 000 de oameni, dar Dumnezeu îi spune : „trimite-i înapoi pe fricoși", și 22 000 de oameni sunt refuzați. Dar Dumnezeu continuă : „nu păstra decît pe cei care la trecerea acestui vad vor bea din palmă fără să îndoaie genunchiul" (adică cei care în deșert nu acordă prea mare importanță potolirii setei, deci sunt fanatici). Și au rămas doar 300.

— La asediul Tyrului, în 333 î.e.n., au fost aruncate peste zid cadavre de oameni și cai și materii fecale, cu ajutorul mașinilor balistice.

— În *Vede* se spune că prima victimă care a fost sacrificată zeilor, Purusha, primul născut al zeilor, a dat naștere castelor : „Această victimă, Purusha, a fost arsă de zei pe iarba sacrificiului. El formă creaturile aeriene și animalele sălbatice și domestice. Din acest sacrificiu universal ieșiră versurile lui Rig și ale lui Saman, metrii (ritmurile) lui Yajur. Cînd zeii îl jertfiră pe Purusha, în cîte părți îl împărțiră ? Care era gura sa ? Ce brațe avea ? Ce se spune că au devenit coapsa și picioarele sale ? Brahman fu gura sa, Ksatrya — brațele sale, ființa numită Vaiçya — coapsele sale, Çudra ieși din picioarele sale."

— Indra a furat vacile închise de Panis într-o cavernă. Un mare rol l-a avut aici cățeaua lui Indra, Sarama, care a mirosit unde sunt ascunse vacile. Și Herakles este venerat ca hoț de animale, furînd boii lui Geryion, monstru cu trei capete, care păștea boii în insula Erytreea. Ulysses și Diomedes sunt arătați în *Iliada* ca abili hoți de cai.

— Răpiri de femei : răpirea Helenei formează țesătura *Iliadei* ; răpirea Sitei și a Draupadiei furnizează *Ramayanei* și *Mahabharatei* episodul lor principal. În *Mobinogion*, epopee galică, găsim același motiv. Cînd regele Cilydd vrea să se recăsătorească, consilierii săi omoară un vecin și răpesc femeia acestuia.

— În *Bhagavad-gita* (cîntecul preafericitului), Krishna spune : „Corpurile sunt formele multiple și pieritoare ale sufletului, unul și nepieritor. Cine cunoaște acest adevăr va înțelege că nimeni nu ucide și nimeni nu este ucis. Sufletul etern își aruncă vechile haine pentru a lua altele mai noi."

— *Batracomiomahia*, atribuită lui Homer, aparține fără îndoială lui Pigres din Halicarnas. E cea mai veche parodie epică.

— Misterele din Samothrake primeau delegați din orașele Thraciei și ale Asiei Mici precum și numeroși pelerini, la sărbătoarea anuală din luna iulie.

— În epoca hallstattiană, războinicii erau îngropați cu marea sabie de fier între picioare ; în epoca Latène, mormintele conțineau lancea, sabia, casca, scutul, carul, sulița.

— În anul 70, Titus asediе Ierusalimul. Cînd jumătate din oraș fu

cucerită, Titus propuse pacea, pe care asediaţii o respinseră. Asediul căpătă caracterul unei cruzimi oribile. Romanii începură să schingiuiască pe prinşi cu torturi groaznice. Curajul asediaţilor crescu, ei atacară pe romani chiar în tabăra lor şi dădură foc maşinilor de luptă. Titus bloca oraşul. Începu foamea. Fanaticii făceau percheziţii şi torturi pentru a descoperi grîul ascuns. Cine avea un aer sănătos părea suspect. Îşi smulgeau bucăţica de la gură. Foamea, turbarea, ura, disperarea îşi fac loc în Ierusalim. Era o cuşcă cu nebuni, zice Renan. Titus crucifica în fiecare zi în faţa oraşului cîte cinci sute de prizonieri cu torturi rafinate. Evreii se arătau şi mai fanatici. Toţi cei care erau bănuiţi că doresc capitularea erau omorîţi. Chiar faptul de a plînge împreună era o crimă pentru ei. Copacii din

jurul oraşului fură tăiaţi pe o distanţă de patru leghe. Evreii încercară o ieşire pentru a arde turnurile de atac ale romanilor, dar fără succes. Titus atacă la 2 iulie, şi la 5 iulie era stăpîn pe situaţie. Evreii se retrăseseră în templu şi se pregăteau să reziste, sub comanda lui Jean de Gischala. Chiar preoţii purtau arme. În ziua de 17 iulie nu se făcu sacrificiul ritual, fiindcă nu mai avea cine să-l facă. Joseph, care era cu armatele lui Titus, le strigă să renunţe şi le promise că vor fi lăsaţi să plece. Jean refuză. Unii dintre apărători se refugiară în tabăra română. Ceilalţi preferară moartea. La 8 august romanii dădură foc porţii. Titus atacă prin spărtură, dar evreii se apărară cu furie şi-i obligară să se retragă. În acea noapte evreii atacară gărzile, acestea, apărîndu-se, intrară în templu şi dădură foc. În templul incendiat se lupta în curte şi pe pavaje. Urmă un masacru. Preoţii suiţi pe acoperiş aruncau cu bucăţi de plumb smulse în romani. Templul fu cucerit, rămînea oraşul de sus, Sion, cu zidurile intacte, unde se refugiaseră Jean de Gischala şi oamenii lui. Ei fură asediaţi 18 zile. Mulţi captivi reuşiră să scape. Oamenii de jos fură vînduţi ca sclavi, 97 000. Titus acordă graţierea prinţilor din Adiabene. Infirmii fură sugrumaţi. 700 de tineri atleţi au fost opriţi pentru a urma triumful împăratului, ceilalţi, care aveau peste 17 ani, au fost trimişi ca sclavi în Egipt sau în alte oraşe, unde urmau să fie sugrumaţi în amfiteatre. Cei sub 17 ani fură vînduţi. Trierea lor dură destul şi mulţi muriră de foame fiindcă nu li se dădea de mîncare, iar alţii refuzau să mănînce.

Romanii jefuiră orașul de mari bogății ascunse prin canale, și mulți ani, din septembrie 70 pînă în 122, cînd Adrianus reconstrui orașul sub numele de Aelia Capitolina, locul nu fu decît un cîmp de ruine. (Vezi Renan : *Antéchrist.)*

— E suficient să citim cărțile sfinte ca : *Biblia, Edda, Ramayana,* sau epopei ca : *Iliada, Mahabharata,* ciclul *Ulatelor, Niebelungii, La chanson de Roland,* ca să ne dăm seama în ce măsură gustul sau necesitatea morții au determinat, la începuturile istoriei, acțiunile omenești.

— După Spencer, cultul morților a fost baza primelor profesiuni, dansul și muzica s-ar fi născut cu ocazia morții primilor șefi, iar medicina a fost la început o încercare de împăcare cu spiritele celor morți, care dau naștere la o maladie printre cei vii.

— La indieni, clasa Paria sau *cialandas* are ca sarcină să îngroape pe morți și să execute pe criminali.

— Cybele, marea mamă, zeița frigiană a arborilor sălbatici, al cărei amant, Attis, era simbolizat prin pomul numit *pin.*

— După prima tradiție inspirată din *Cartea Regilor,* construcția templului lui Solomon a fost încredințată lui Hiram. 3 300 de intendenți dirijau munca a 70 000 de lucrători. Fiecare avea un bon de plată și o parolă. Dacă unul excela în muncă, un contramaistru îl conducea într-o subterană unde era inițiat și i se dădea cuvîntul de trecere ca meșter. Trei ucenici : Holem, Sterkin și Hoterfut, refuzați de Hiram, se hotărăsc să-l omoare și îl pîndesc. Holem, cu un ciocan la ieșirea de miazăzi, Sterkin, cu o riglă la poarta de apus, și Hoterfut, cu o rangă la poarta de răsărit. Dar Hiram refuză să le dea parola. El e omorît și cadavrul lui e ascuns sub cărămizi. Apoi, noaptea, asasinii săpară trei gropi : una pentru cadavru, alta pentru haine și a treia pentru baston. Pe mormîntul cadavrului plantară o ramură de salcîm. Nouă companioni îl căutară și, conduși de un abur, descoperiră ramura de salcîm și cadavrul. Asasinii fură omoriți.

— Legenda lui Maître Jacques e diferită. El era cioplitor în piatră. În timp ce Hiram ridicase două coloane la porțile templului de bronz, pentru poarta vestibulului, Jacques ridicase două coloane dodecagonale pe care erau sculptate scene din *Vechiul Testament.* Cînd construcția templului fu terminată, se retrase în sihăstrie la Sainte-Baume, în Provence. Un trădător numit Jeton, sau Jamais, îl surprinse în timpul rugăciunii și, prefăcîndu-se, îi dădu sărutul păcii, semnal convenit cu acoliții săi ; care se aruncară asupra lui Jacques și-l omorîră cu pumnalele (erau cinci). Hainele mortului fură împărțite : pălărierii luară pălăria, tăietorii în piatră luară haina, centura o luară tîmplarii și bastonul rotarii. Trădătorul se aruncă într-un puț.

— Soubise era de asemenea arhitect al templului din Ierusalim. Prieten cu Maître Jacques, se separase de el.

Aceste mistere prezintă o mare analogie cu misterele de mîntuire din lumea antică : suferința și moartea eroului ca urmare a unei trădări ; împărțirea hainelor și îngroparea în mai multe gropi amintesc de îmbucătățirea lui Osiris și

Dionysos. Învierea e simbolizată de ramura de salcîm precum și de violetele puse în vîrful pinului de pe mormîntul lui Attis. Companionajul este la fel de vechi ca și misterele, și riturile de inițiere se aseamănă cu cele din Eleusis. (Vezi *Istoria plagiatului.)*

— După Theophrastos, din secolul al III-lea, Hicetas de Syracusa explicase imobilitatea cerului și rotația extrem de rapidă a pămîntului; această descoperire a fost reluată de Aristarc din Samos care descrise mișcările pămîntului pe orbită. Heron din Alexandria măsură axa pămîntului cu o precizie remarcabilă, astfel că matematicienii care refăcură calculele în 1789 nu avură de făcut nici o corecție. Tot Heron, în lucrarea sa *Pneumaticon*, arată cum se pot folosi vaporii de apă pentru a produce forța motrice. El descrie niște ferăstraie mecanice puse în mișcare de vapori și alte aparate : pe unul care folosește încălzirea solară îl numește „Izvorul".

— Mulțimea era ținută departe de școlile antichității. Școlile în India și Grecia erau mai mult un fel de instituții inițiatice. Scopul în școlile din Athena, pentru viitorul inițiat, era să obțină cuvîntul secret de inițiere și să știe să-l păstreze. Alți filosofi au atacat acest sistem sectar : Sokrates pe sofiști și Sfîntul Dominic pe albigenzi. Și astăzi există școli destinate exclusiv unei aristocrații (Oxford, Cambridge) ; obstacolul cel mai mare îl formează taxele exagerate.

— Herodotos relatează că faraonul Psametic, în dorința de a afla care limbă e cea primitivă : egipteana sau frigiana, a pus să fie crescuți doi copii fără să aibă contact cu alți oameni ; după cîțiva ani copiii vorbeau frigiana.

— Limba greacă, cunoscută încă de la începutul primului mileniu prin textele *Iliadei*, în secolul al IV-lea î.e.n., contopește toate dialectele într-o singură limbă. *Noul Testament* poate fi considerat drept prim document de limbă greacă modernă.

— În Irlanda și în Gallia se găsesc pietre cu inscripții celtice, cu caractere ogamice din secolul al V-lea î.e.n., apoi ruinele gotice de la Marea Neagră urcă pînă în secolul al III-lea î.e.n. Tristan și Isolda comunicau scriind pe așchii gravate.

— Cuvîntul *rună*, egal *mister*. Pentru germani și pentru celți scrierea era magie.

— Scrierile semitice : feniciană, arameeană, arabă merg de la dreapta la stînga. Idem, scrierea *brahmi*, care e, de asemenea, de origine semitică ; greaca curge de la stînga la dreapta ; *etiopiana*, ieșită din sud-arabică, se scrie de la stînga la dreapta. Deseori în Grecia se scrie în *bustro-fedonă* și chiar în sud-arabică. Scrierile nordice — *rună, ogamă* — erau sacre ; în lumea negustorilor din Mediterana, știau să scrie și meseriașii și lucrătorii. În Evul Mediu scrierea suferi o lungă eclipsă.

— Ritmul s-a născut din mișcare, are o bază musculară ; a lovi (cu piciorul), a ridica piciorul, aceasta pare a fi originea ritmului. Aceste mișcări sunt născute dintr-o puternică exaltare a personalității pentru a exprima un sentiment puternic. Vezi și ritmurile hamalilor. Ca și păunul, omul se agită pentru a atrage aten-

ția, iar femeia pentru a seduce pe mascul.

— În sistemele vedice și brahmanice roata era reprezentarea soarelui, semn al forței creatoare și al fecundității. E aproape sigur că arienii au adus roata cu ei de pe malurile Dunării pe malurile Gangelui. După forma ei se execută mersurile rituale, horele în jurul altarului. Acompaniind *pradaksină*, preotul imită voit mersul soarelui și se mișcă de la răsărit spre apus, cu umărul drept către centru. Reprezentată mai întîi ca un disc, ca o roată cu spițe, această imagine (a roții) se stilizează sub formă de svastikă — faimoasa cruce încîrligată ce va deveni emblema fericirii și pe care, dealtfel, are misiunea să o atragă.

— Statuile lui Buddha Sakya-Muni trebuie să prezinte treizeci și trei de semne caracteristice care permit să fie recunoscut : protuberanța craniană, lungimea lobilor urechilor, semnul Chacrei sau roata luminoasă pe talpa piciorului ș.a.m.d.

— Se pare că primele simboluri religioase : toporul, caracatița, svastika, spirala ar fi pornit de pe malurile Mării Egee, din Creta și Cipru, pentru a ajunge pînă în nordul Europei. Alți arheologi au contestat originea lor mediteraneană, stabilindu-le regiunea de plecare pe malurile Dunării, sau chiar mai la nord.

— Arta sciților a influențat și arta chineză. În India, în regatul Gandara, care a fost mult timp în contact cu grecii, se găsesc vestigii de artă, dar și elemente pur grecești ca : statui ale Athenei, Eros sau Herakles, sub forma unui rege scit.

— După Empedokles — capul, brațele, picioarele și celelalte părți ale corpului s-au născut izolat și au fost reunite prin puterea lui Eros, a amorului ; de fapt, e vorba de atracția dintre lucruri și ființe.

— Aristoteles a fost și cel mai mare biolog al antichității. El a descoperit viața și natura bureților, a clasificat animalele și a clasat balena printre mamifere.

— *Istoria naturală* a lui Plinius cel Bătrîn s-a bucurat de mare succes, deși este o carte slabă, de compilație. După el, există un animal numit *leontofonul*, a cărui urină ucide leii ! *Basilicul* este alt animal născut în imaginația lui Plinius cel Bătrîn sau a colaboratorilor săi ; privirea basilicului ucidea animalele, iar respirația lui usca pomișorii. După Plinius, castorii din Pont aruncă testiculele vînătorilor care îi urmăresc ; este felul lor de a se salva, fiindcă știu că vînătorii îi vînează pentru a extrage *castoreum* din aceste organe.

— Se constată că lumea e mai puțin influențată de cei înțelepți, cît de violenți, de fanatici, de dominatori, de ignoranți. Interese de grup îndreptate împotriva maselor sunt la baza oricărei instituții. Istoricii sfîrșesc prin a glorifica pe șefii de stat care au înfrînt pe inamic, chiar dacă aceștia au fost asupritori ai propriului lor popor : Ramses al II-lea, Iulius Caesar, Charlemagne, Ludovic al XV-lea, Frederic al II-lea, Bismarck.

— Exterioară individului, imaginea lui reflectată poate atrage aceleași pericole ca și umbra ; reflectată într-o oglindă sau într-un riu, este un motiv de nenorocire sau

chiar de moarte. De aceea se acoperă oglinzile la mort. De aici și mitul lui Narcis care e născut din aceste vechi superstiții, deformate de imaginația grecilor.

— În India, a vopsi chipul unui om care doarme echivalează cu o crimă, fiindcă împiedici sufletul să recunoască la deșteptare corpul din care a plecat în timpul somnului.

— Teodosiu al II-lea a înființat la Constantinopol o universitate al cărei magiștri, după douăzeci de ani de serviciu, primeau o pensie și titlul de conte.

— Philemon, în cartea *Frații*, atribuie lui Solon inițiativa de a înființa case de toleranță pentru tineri. Cu banii cîștigați, Solon a pus să se clădească primul templu al Aphroditei Populare. Sfîntul Ludovic al XIII-lea a adoptat aceeași măsură, el înființă bordeluri pe malul apelor; peste acestea puse un funcționar special care făcea parte din Curtea Franței, judecătorul suveran al prostituției — *le roi des ribauds* (regele desfrînaților).

— Textele sanscrite citează numele unor mari colegii de hetaire, dintre care cel mai celebru își avea sediul la Vesali, pe timpul lui Buddha. La Athena, Milet, Corinth, curtezanele urmau cursurile sofiștilor și conversația lor era reputată.

— Concursurile de frumusețe sunt foarte vechi. În Grecia, Nicias scrie în cartea sa *Arcaeia* că un anume Cyspelos organiza concursuri de frumusețe în templul lui Demeter. Primul titlu fu cîștigat de Herodicea, chiar soția lui Cyspelos.

— Părului i se atribuie caractere magice; reginele și doamnele de rang înalt se disting în primul rînd prin coafurile lor.

— Văduva e considerată la cei vechi că poartă în ea încă efluviile celui defunct și deci constituie un pericol; de aici purtarea voalului negru și retragerea pentru cîtva timp din societate.

— În *Evanghelia* asupra nașterii lui Iisus se arată că Iosif i-a adus Mariei două moașe, dar aceasta născuse deja. Cele două moașe se numeau Zelemi și Salomeea. Zelemi, consultînd pe tînăra mamă, a rămas uimită fiindcă aceasta, deși născuse, era virgină. Salomeea nu a vrut să creadă și, punînd mîna să verifice, mîna i s-a uscat.

— Nodul are o valoare simbolică. Pentru a uni doi oameni, se face un nod. Pentru a împiedica mortul să se întoarcă, e îngropat ghemuit în formă de nod. Din acest motiv majoritatea prăjiturilor funerare — colacii — au formă de nod.

— Cînd în vechea Japonie împărăteasa năștea, pe paturi alăturate erau culcate înlocuitoarele de regină pentru a înșela spiritele rele. Preoții urlau rugăciuni.

— Societățile secrete feminine erau păzite cu gelozie de membrele lor. Euripides era să fie ucis fiindcă se introdusese, îmbrăcat în femeie, într-una din aceste societăți secrete.

— Către anul 347, curtezana Phyrnea se oferise să reconstruiască ea singură zidurile Thebei. În acest an ea a fost adusă în fața tribunalului heliaștilor, acuzată fiind de erezie și sacrilegiu (probabil de vreunul care n-a avut succes). Ea introdusese în Athena, din Beoția, de unde era originară, cultul ciudat al

Isodaitei (sau Isodaites), încarnarea lui Dionysos frigian sau trac.

— Primii născuți erau sacrificați zeilor, în antichitate; ca și toate premițiile. De unde legenda Minotaurului care pretindea în fiecare an un tribut de copii; legenda lui Perseus și a Andromedei de asemenea arată la greci o lungă persistență a sacrificiilor omenești. Iar masacrul inocenților arătat în *Biblie* nu era ceva rar. El se găsește în multe legende ale zeilor solari și în special în ale lui Krishna. (Vezi *Istoria plagiatului.*)

— Iisus, după revelația îngerului, a primit numele de Emanuel, pe care numai mama lui îl cunoștea.

— În sînul tuturor sistemelor sociale acționează impulsuri contradictorii. Așa s-a născut și tradiția că ultimul născut e cel mai isteț. De aici *Saturnaliile*, sclavul încoronat la Babylon și libertățile din decembrie, din Evul Mediu. În mitologia antică, Zeus și Perseus erau cei mai tineri; Sigurd în Scandinavia, de asemenea; în legendele cabirice, Dionysos a dat morții pe frații săi mai mari, Corybanții. În Grecia și India, gemenii divini Dioscurii și Asvinii sunt cei mai tineri zei solari.

— La Sparta, tinerii erau biciuiți în fiecare an pe altarul zeiței Artemis din Orthia. La Roma, pe timpul *Lupercaliilor* și în cultul secret al zeiței Fauna, erau bătuți cu panglici de lînă, ramuri de mirt și de smo-

chin sălbatic. Şi acum, de Paşte sau de Crăciun, se ating oamenii şi animalele cu ramuri tinere ca să le meargă bine. (Probabil că de aici este şi obiceiul sorcovei, care era formată din plante verzi la data respectivă.)

— În *Misterele Eleusine* existau grade de iniţiere şi pentru copii, conform vîrstei, iar epopţia le era conferită abia cînd ajungeau la vîrsta matură.

— În miturile de origine agrară, se făceau din făină şi sînge de copil simulacre ale zeului (în Mexic, zeul Huizilopotchli), care erau împărţite la cei de faţă. Sunt reminiscenţe ale sacrificiului zeului tînăr, mielul pascal, care, consumat sub formă de pîine şi vin, îşi dă viaţa pentru salvarea oamenilor. (Vezi *Istoria plagiatului.*)

— Copilăria zeilor marchează de fapt fazele de început ale unui fenomen natural : Horus, născîndu-se dintr-un mugur de lotus, e soarele care răsare ; Herakles, în leagăn ucigînd şerpii, e lumina care învinge tenebrele ; în India focul e aprins prin frecarea a două bastoane puse în cruce. Bastoanele se numesc *aranis*. Cînd focul s-a aprins, preotul exclamă : copilul s-a născut !

— În alte serbări, zeul este vinul nou. Femeile din Athena şi Delphi, afiliate cultului *thyadelor*, în nopţile reci de iarnă, parcurgeau cu torţe regiunea pentru a ajunge la grota unde se născuse zeul Dionysos, purtînd în ulucul sfînt — *liknosul*, care prezintă analogii surprinzătoare cu staulul lui Iisus — chipul zeului copil şi într-un sac jucăriile sfinte : oase (probabil arşice), păpuşi, oglindă etc. (Vezi *Istoria plagiatului.*)

— După vechea lege ebraică, primii născuţi, ca şi premiţiile cîmpului, sunt daruri preţuite de Elohim.

— La 26 decembrie e Sfîntul Ştefan şi, în Occident, sărbătoarea proştilor, cu alegerea unui episcop al proştilor şi cu cavalcada copiilor ; între 1—6 ianuarie, sărbătoarea nebunilor, a subdiaconilor şi a circumciziunii.

— Sărbătoarea din 26 decembrie, ca şi cea a nebunilor, părea un fel de protest anual popular împotriva puterii. Se discern resturi dintr-un rit milenar care altădată conferea puteri depline unui sclav sau unui condamnat la moarte — sărbătoarea regelui torturat în timpul *Saturnaliilor*, sărbătoarea *Scaea* din Babylon, *Purimul* evreilor, cavalcada regelui imberb (ce titlu frumos de poezie !).

— La 24 decembrie, sărbătoarea regilor magi are ca actori copiii.

— În primăvara anului 1212, Papa Inocenţiu a ordonat procesiuni pentru a invoca favoarea lui Dumnezeu în expediţia dusă în Spania contra necredincioşilor. Copiii de 12-13 ani au hotărît să plece la Ierusalim. Francezii se grupară sub conducerea unui tînăr preot, Étienne de Cloyes, cei germani, în jurul unui copil vizionar, Nicolas de Cologne. El purta înainte un semn, o cruce în formă de *tau* grec, semn pe care altădată evreii îl desenaseră cu sînge pe pereţii caselor ca să nu fie sacrificaţi decît primii născuţi (în Egipt). În amintirea acestui semn, biserica greacă a dat mai întîi crucii şi cîrjei pastorale forma de *tau*. Copiii erau încadraţi de preoţi. Copiii francezi intrară în Marsilia în iulie 1212, doi armatori se oferiră să le înlesnească

trecerea peste mare : Hugues Feri şi Guillaume Porc. În acelaşi timp se înţeleseră cu piraţii să îi vîndă ca sclavi. Cea mai mare parte fură vînduţi ca sclavi. Sultanul Saladin cumpără 400 şi puse de omorî 18, care refuzau să-şi abjure credinţa. Cei din Germania trecură Alpii, o parte se îmbarcară şi fură vînduţi sarazinilor de către cei din Brindisi. Despre preotul Étienne, se spune că ar fi fost un vînzător de sclavi. Alţii merseră la Roma şi cerură binecuvîntarea Papei care nu-i primi şi le refuză orice ajutor. Foarte mulţi se reîntoarseră şi mulţi muriră de foame pe drum.

— În secolul al XV-lea, călugărul Girolamo Savonarola obligă Florenţa să încredinţeze conducerea cetăţii copiilor. Copiii fură aleşi magistraţi, în funcţiuni publice, şi avură drept de control asupra adulţilor. Savonarola organiză cu ei o miliţie sfîntă cu care controla respectarea unor reguli de morală strictă : renunţarea la spectacole, observarea tuturor prescripţiilor bisericii. Chiar şi inchizitorii fură aleşi dintre copii ; ardeau cărţile rele, smulgeau bijuteriile femeilor, urmăreau pe cei ce blestemau şi-i chemau în faţa justiţiei. Apoi copiii fură puşi să lupte contra luxului şi să stabilească de ce obiecte are strictă nevoie fiecare. Ceea ce prisosea, foarte multe cărţi, obiecte de artă, manuscrise, bijuterii, a fost ars în piaţa Florenţei cu ocazia unei festivităţi numită *arderea vanităţilor*, unde pieriră opere de o valoare inestimabilă. Cu ajutorul copiilor, Savonarola suprimă carnavalul. Se instaură o tiranie bazată pe capricii şi anarhie.

— Femeile trace mureau rîzînd pe mormintele soţilor lor ; fenicienii rideau cînd îşi jertfeau copiii pe altarele zeilor. Deci cei vechi au sesizat natura violentă şi misterioasă a rîsului.

— Cu ocazia ceremoniei suirii pe tron a regelui George al V-lea al Angliei, s-au adunat la Westminster toate accesoriile şi bijuteriile care aveau o importanţă la încoronare : enormele diamante ale *Capului*, *cullianele* care au fost fixate unul pe coroana imperială, altul pe sceptrul regal ; celebrul Koh-I-Noor, care strălucise pe diadema reginei ; rubinul somptuos al regilor Bohemiei pe care Prinţul Negru îl capturase în 1346 cu ocazia bătăliei de la Crécy de pe cadavrul regelui orb şi pe care Henric al V-lea îl purtase la cască cu ocazia bătăliei de la Azincourt în 1415 ; enormul safir care fusese proprietatea lui Eduard Confesorul. Printre obiectele simbolice trebuie menţionat blocul de piatră care se găseşte încastrat în locul încoronării (în fotoliu). De la Eduard I toţi regii s-au aşezat pe această piatră a destinului, pe această pernă de piatră gri care provine din Egiptul antic, a trecut prin Spania şi Irlanda şi se crede că a servit de pernă lui Iacob cînd acesta a avut viziunea scării mistice (vezi *Biblia*). Alte obiecte-embleme : sceptrul cu cruce, coroana şi bastonul lui Eduard, sceptrul cu porumbel, sfera, sticla, lingura, spada de Stat, spada de ofrandă, spada justiţiei spirituale, spada justiţiei temporale, spada milei, pintenii Sfîntului Gheorghe, sceptrul de fildeş. (Unul din cele două diamante, oferit de Colonia Capului, se numeşte *Steaua Africii*.)

— Voalul pe care îl purtau femeile musulmane nu era o consecință a pudorii, ci mai mult un ecran care împiedica efluviile magice. Ele îl păstrau chiar în împrejurările cînd restul corpului gol era expus privirilor. Musulmana, ca și femeia noastră de la țară, duce mîna la gură; acest gest e născut din ideea de a se apăra de influențe nefaste, gura fiind un loc pe unde efluviile pot pătrunde în corp.

— O nobilă afecțiune uni pe Buddha de primul său tovarăș, Ananda, pe Iisus de Apostolul Ioan, pe Mahomed de nepotul său Ali.

— În jurul anului 60 e.n., se născu, sub domnia lui Neron, la Hierapolis, un copil atît de sărac, încît fu vîndut din leagăn și nu fu cunoscut niciodată, nu avu alt nume decît cel de Epictetos, adică sclav cumpărat. Dar grație lui, numele de Epictetos deveni sinonim cu virtutea însăși. Într-o bună zi, din lecțiile sale ieși acea carte admirabilă, manual al sufletelor puternice care resping supranaturalul *Evangheliilor* și cred că ne falsificăm datoriile creînd un alt farmec decît cel al austerității. (Vezi Renan, *Antéchrist.)*

— Se spune că tracii, această aspră populație a Europei centrale, ar fi inventat secera pe care au transformat-o într-un obiect de cult.

— În lucrarea *Ezoterismul lui Dante,* René Guenon arată că Dante a folosit izvoare arabe și că planul și cea mai mare parte a descrierilor poetului florentin au fost împrumutate de la poetul Mohyddin ibn Arabi din cartea intitulată: *Revelațiile Meccăi — Fatuhat el—Mekkyya.* Totul ne face să credem că Dante era afiliat la o societate secretă, în legătură cu Ordinul templierilor, și că el s-a străduit să ascundă sub formule ermetice ideile subversive care altfel l-ar fi făcut să fie condamnat pentru erezie. (Vezi *Istoria plagiatului.)*

— Rabelais, de asemenea, a încercat să mascheze sub forma farsei afinitățile sale cu Reforma și cu societățile de gîndire care de la începutul secolului al XVI-lea corespondau între ele pe teme raționaliste. (Vezi *La pensée secrète de Rabelais* de Abel Lefranc.) În lucrarea pomenită se atrage atenția asupra unei scrisori adresată de François Fumée lui Calvin pe la 1542, în care se vorbea de gînditorii independenți pe care Fumée îi numea *akhriston* — adică necreștini —, grup compus exclusiv din literați și savanți. În scrisoare se spune: „Limbajul lor e diferit după gradul de încredere pe care-l au față de interlocutor. Ei se arată religioși cu oamenii de credință, savanți cu savanții, bigoți cu bigoții, își schimbă pielea cu ușurință". Fumée i-a auzit contestînd valabilitatea *Noului Testament,* apoi pe a *Vechiului Testament.* Acestea sunt operele unui erudit, ale unui om de felul lui Platon, nicidecum ale vreunui Dumnezeu. Alți filosofi au scris lucruri mult mai sublime. Ei interpretează în sens pur filosofic noțiunea de fiu al lui Dumnezeu — cel care urmează în totul înțelepciunea divină. Figura lui Christos e figura unui personaj eminent, divinizat de emulii săi. Cuvintele lui Iisus sunt pentru ei ale unui doctor care n-a făcut studii prea bune; concepția e vulgară, fraza lipsită de eleganță, pe scurt, Iisus nu era uma-

nist. Altă dovadă despre existența acestor societăți de gîndire e și *Cymbalum mundi*, operă publicată de Buonaventure de Périers în 1537, pamfletul cel mai violent publicat contra creștinismului. Aici doi cîini vorbesc împreună, Hylactor și Pamphagus, plus autorul și Rabelais; concluzia e că numai știința și darul elocvenței lui Rabelais pot duce la adevărata emancipare intelectuală.

— Despotismul regilor și al bisericii, lipsa absolută a libertăților au făcut să se reînnoiască francmasoneria la începutul secolului al XVII-lea, care, din operativă cum era în secolul al X-lea, deveni speculativă. Constituția Marelui Orient a fost votată în Franța la 1865. Din celulele francmasoneriei s-a născut revoluția de la 1789.

— La evrei și la fenicieni *casa* se numea *beth*, semnul care arăta casa fu adoptat pentru silaba *beth*, iar azi, în forma literei *b*, găsim imaginea casei redusă la maximum.

— Prometheus, fiul lui Iapet (care era fratele lui Cronos, iar acesta tatăl lui Zeus — deci Prometheus era văr cu Zeus; Prometheus înseamnă cel care prevede), l-a ajutat pe Zeus în lupta cu titanii. După asta, oamenii se disputau cu Zeus asupra tributului pe care trebuiau să i-l plătească. Disputa se ducea la Sikyon, centrul tradițional al cultului focului. Prometheus, de partea oamenilor, îl păcălește pe Zeus dîndu-i partea cea mai proastă dintr-un taur jertfit. După asta fură focul.

— Vîrsta de aur precede frauda lui Prometheus; în epoca de argint totul le lipsește oamenilor; vîrsta de bronz e marcată de cucerirea focului, iar vîrsta eroică (a fierului) e marcată de împăcarea lui Zeus cu muritorii. Aceste tribulații se datoresc spiritului grec care credea că oamenii și zeii au o origine comună.

— Poema lui Hesiod nu privește întreaga umanitate, ci doar pe eroi.

— Dacă indo-europenii au derivat *homo* din *humus*, evreii au dat *Adam* din *Hadama*, care înseamnă tot pămînt. Deci o idee general acceptată de mitologii este că omul a fost făcut din noroiul terestru. *Bel*, la babilonieni, *Knumu*, în Egipt, au făcut omul la fel; la greci, Prometheus a făcut omul din argilă. E deci o idee constantă a întregii umanități facerea omului din lut.

— În ebraica veche *Adam* e numit *issh* (evreu), iar *Eva*, *issha*, adică ieșită din *issh* — o apropiere de Isis. (Vezi *Istoria plagiatului*.)

M. îmi spune că ar trebui să-i răspund lui Giacummi începînd cu un citat din Heine: „Dacă pui botniță unui cîine, el latră cu fundul". Nu e rău, dar în *Săptămîna* parcă ar merge mai greu, numai dacă l-aș da drept un proverb popular...

O lume lichidă care se instaurează în jurul nostru. Visez că sunt înconjurat de ape, că beau la infinit apă, că pereții sunt transparenți ca apa, că merg pe mări liniștite, fără sfîrșit, totul este un infinit de apă... Și asta numai pentru că plouă de trei zile, și canalele dau pe afară, și mașinile scot un zgomot furișat de apă călcată cu roata, pentru că pe copaci plutește un abur, și frunzele sunt grele de apă, pentru că, în sfîrșit, văd că totul este inundat, și casele crapă, și orașele se mistuie sub apă, și civilizația noastră nu valorează nimic în fața apei, care are legile ei de invazie, și nu poate fi cu nici un chip supravegheată, împiedicată să desăvîrșească Opera Morții...

Motto la *Istoria plagiatului :*
„La vîrsta noastră și-a luat fiecare partea lui din capodoperele altora" (Valéry). (Vezi *Jurnalul* lui Gide.)

Nu există sfințenie gata făcută (Sfîntul Francisc din Sales, citat din Massis).

Citesc 700 de pagini din *Cronicile rimate* ale lui G. ; opera lui după 25 de ani de beție continuă. Scrie ca la 17 ani, cînd în liceu uimea prin prolificitate și ușurință de a versifica. Trist la acest rimator este că el nu pricepe condiția poeziei : aceea de a da lumii o nouă imagine a sa. Nici o metaforă, totul o înșiruire de stări imediate, nici o taină...

Trist, sunt turburat de rateul cel mai spectaculos al generației sale. Mă indispune mai ales că nu există aproape poezie fără o dedicație (secret, o solicitare din partea celor măguliți). Cînd faci din opera ta un buchet de flori e mai bine să te duci să te culci. O operă este o provocare...

Ce bine spunea pe la începutul veacului nostru Gide că intrăm într-o epocă a confuziei... Chestiunea este cînd ieșim ?

Și o disperare neagră fără porți de ieșire, ideea unui eșec sentimental, fără sfîrșit. Toate femeile m-au trădat, toate m-au înșelat, toate au de dat socoteală cîndva pentru relele ce le-au făcut și gîndit împotriva mea. Nu au fost *fair play* pentru că probabil nu puteau să fie. Nici eu nu m-am angajat total față de vreuna. Singurul meu angajament este față de ceea ce mi-am propus. Sunt un om *programat*, trebuie să răspund pentru fiecare minut pe care l-am irosit. Restul sunt futilități...

Cultura nu se moștenește, se cucerește (Malraux).

Cuvintele : fiii diavolului pe turcește : *șaitanici oglulari ; mare șanlic* (pentru iluminație) ; *vadnic* (pentru denunțător) ; un favorizat se numește că e cu *voie vegheată ;* o răscoală e un *zorbalîc ;* pentru atîta nedreptate : atît *zulum* (cuvînt linos ca o oaie) ; feluri : *sugiuc, căcat de urs, pastramă, sarailie ; biișug și îndurare au dat dumnealui jupanul ;*

căzut-au la boală ; cu buna faptă a blîndeților ; au făcut voroavă despre Princepe ; pentru imaginații : *fandasii* și *păreri nebunești* (superb !) ; scîrbile și întristarea trecutului ; multe cheltuieli despre domnie și sume de bani ; unul din ispravnicii de județe era uns grec *(Cronicarii munteni).*

Savonarola despre Roma : *Velut ager Aceldama sanctorum habita est* (Aceldama a fost socotită ca un ogor al sfinților). *Ogor al sfinților*, egal un poem...

Pentru *Janus*, limbajul componistic : *tubulatura labială a orgii* sau *coloritul sonor*. Și mai frumos : *flageolete pe coarda sol a violinei* (în Hindemith, *Inițiere în compoziție*).

Relieful *Săptămînii* și al *Princepelui* — ulițele mari sau podurile Bucurescilor : Podul Mogoșoaiei (Calea Victoriei) ; Podul Caliței sau al Calicilor (îmi place mai mult Calicilor), egal Calea Rahovei ; Podul Tîrgului de Afară (Calea Moșilor) ; Podul de pămînt (Știrbei-Vodă, Calea Plevnei, pe lîngă biserica Cuibul cu barză — ce frumos nume acest *Cuibul cu barză !)* ; Podul Șerban-Vodă (Calea Șerban-Vodă) ; Podul Beilicului (din Piața Sfîntul Gheorghe spre Șerban-Vodă) ; Drumul sau Ulița Herăstrăului pe unde se făceau plimbări de taină ; Fîntîna Boului (Popa Tatu).

Diderot, care vorbește în *Salons* despre pictură, amintește ceva despre o magie ritmică, afirmînd că claritatea dăunează. De unde : poeți, fiți obscuri ! Întoarceți-vă la subiecte nocturne, îndepărtate, înfricoșătoare, pline de mistere. Apar termeni ca *magia limbajului, dinamica imaginii.* Friedrich, din care scoatem toate acestea, este un obscurantist subtil, luptînd din tranșeea lui împotriva apolinicului într-o veche dispută care privește arta înconjurată de multă vreme de primejdii inestimabile ca : ruperea echilibrului, întunecarea, încatenarea, trecerea ei sub semnul enigmei și nu sub cel solar al înțelegerii, distrugerea proporției, a melodiei și a arhitecturii, dinamitarea legii și a armoniei. Pentru idioții ăștia mici din jur care nu înțeleg nimic, o astfel de lectură este atîtătoare. Nu contestam și eu la 20 de ani totul ? Nu voiam să văd globul ăsta bucățele, nu mai încăpeam în el !

Hanuri pentru *Princepele*, dar mai ales pentru *Săptămîna : Sala de la Mamalu (Momolo)*, deschisă în secolul al XIX-lea pe locul unde este *Capșa*. Servea de teatru, restaurant și cofetărie. Hanuri mari : *Manuc* și *Șerban-Vodă ;* pe urmă altele mai mici : *Hanul Drăcii*, lîngă biserica Colțea ; *Hanul Jugă Urs*, în spatele Colței ; *Hanul Ovreilor*, lîngă biserica Răzvan ; *Hanul Papazoglu*, lîngă biserica Sfîntul Gheorghe Vechi ; *Hanul Roșu*, colț cu Șelari ; *Hanul lui Urlă-n sus ; Hanul lui Trăznea, Hanul Verde* etc. ...

Carting — curse de mici auto, pentru *Janus*...

Piticul *Mime* care reproşează lui Siegfried lipsa de tandreţe...

Guido da Montefeltro (vezi coperta *Princepelui*, poate), marea căpetenie a ghibelinilor în războiul cu guelfii, a murit ucis de tîlhari, nu departe de Cesena, pe cînd se înapoia la Forlì venind de la Paris, unde predase cursuri... Poate pentru fiul curvei şi al birjarului, ca final...

... *Klarinblasen la trompetă* (împingerea în sus, pînă la Bach, ca limbaj componistic în *Janus*).

Cuvinţele în cronicile feudale: unde se vor afla, nice o strîmbătoare să nu aibe; vînat sărat ţinut în gropi; *loviştе* (pentru ţinut de vînătoare); *braniştе* (pentru domnitor la vînat); *ciutărie* (loc pentru ciute, special); *darea găleţii de grîu*; exista un *drum al mălaiului* (superb); secolul al XVII-lea: *jariştea* este un loc desţelenit prin foc; *darea de varză, darea de mazăre* (pe vremea lui Ştefan); ne-au făcut silnicie; nume: Grigoraş Ţîrţoacă (ăsta tare s-ar mai potrivi pentru V., beţivul); *Ţigănia domnească*, pentru cartierul robilor domneşti; *aţiganii domneşti* (splendid pentru ţigani!); a pierde ceva în viclenie; era scîrbă mare în toată ţara; a face mare ospăţ; poporul cel nebun ce venea cu mari strigăte...

Novalis (în *Fragmente* şi *Heinrich von Ofterdingen*) vorbeşte despre *fosforescenţa trecerilor* (eu aş fi spus. *tăcerilor*). Ce fericit ar fi fost! Tot Novalis: orice cuvînt e o incantaţie, o evocare şi o exorcizare a obiectului...

Epitaful lui Valéry citat în *Jurnalul* lui Gide: *„Aici zace Valéry, omorît de ceilalţi...“*.

Mi se spune mereu că atac persoanele, cînd eu de fapt atac principiile în spatele cărora se ascund persoanele josnice. Ei, aceşti indivizi fără scrupule, l-au citit pe Joseph de Maistre care spunea că n-ai făcut nimic împotriva opiniilor atîta vreme cît n-ai atacat persoanele, dar l-au citit pe dos...

Limbajul componistic din *Janus*: moneda divizionară muzicală, adică seria de 12 semitonuri ale gamei uniform temperate..., sau ale gamei heptatonice, pitagoreice: tonica *Do* de 64 de vibraţii pe secundă. De unde vine şi acest ezoteric număr 7: *puternica cifră 7*, despre care vorbeşte şi Hindemith, ce te duce cu gîndul la ideea că şi pentru simţul muzical domeniul sacru este inaccesibil. *Armonicul număr 7*...

Bartolomeo della Volta, unul din cei 16 patricieni ai Bolognei, care cerea să se vîndă regelui Spaniei craniul Sfîntului Dominic, şi cu ce se va lua pe el să se ridice stabilimente de utilitate publică (pentru *Săptămîna nebunilor*).

Cuvinţele: drumul burţilor sau al butiilor (Drăgăşani-Corabia); vinul

bun se căra în plosci pentru a nu i se strica gustul; *îi certară pre ei cu tăierea capului* (divin!); expresie: Domnia-mea am iertat calul; un loc cu mori şi fineţe (ca peisaj); bătrîni şi drepţi ţigani de moştenire; să fiţi cu supunere despre toate slujbele şi dăjdiile; va stăpîni satele cu fiii lui, cîţi Dumnezeu i-a dăruit (ca stil sacerdotal); rămaşi de lege; luaţi fără ştirea rudelor; toţi de un sînge şi de un neam, unii cu alţii... ; ocolirea dreptului să întoarcă banii; să se ridice pîră (superb!); rămaşi fără de lege şi fără de judecată (pentru capitolul ridicării lucrării hidraulice); rămaşi în nevoie şi bolnavi; stăpîniţi în silnicie...

Raporturile muzicale ale sufletului (Friedrich).

Proiect de a scrie un scenariu despre Unire. Personajul principal, Cuza, mi se pare moale, luminos, dar fără dramă, dacă exclud exilul şi poveştile amoroase, un personaj de tranziţie, mai interesant rămînînd Kogălniceanu, cu voinţa lui de fier, cu acele discursuri de foc pentru ţărani. Mai tragic şi mai frumos, Bălcescu, dar Cuza? Vom vedea. Iorga vorbeşte despre lipsa unei dinastii ca putere de osmoză şi citează din istoria noastră bătălia oştilor de la Baia Moldovei cu oştile argeşene (secolul al XIV-lea). Boerii se ucid între ei cu familii cu tot, la intrigile turceşti (Ioan Vodă cel Cumplit, Petru Şchiopul etc.). Mihai Viteazul intră ca duşman în Iaşi, alungînd pe domnul legiuit. Vasile-Vodă îşi zice primul, mergînd spre Milcov, „Domn al Ţării Româneşti"... Tot Iorga vorbeşte despre faptul că turcii respectaseră o vreme obiceiul de a lăsa aici domnitori de sînge. La Grigore Ureche, Miron Costin, Cantacuzino Stolnicul, apar cuvintele *Roma* şi *cucerirea Daciei*. În Ureche şi Cantemir neamul nostru apare unic; o poezie comună apoi, la Ienăchiţă Văcărescu, Conachi. La Unire a contribuit şi o gramatică comună. *Biblia munteană* de la 1688 are o valoare uniform românească. Era şi o Unire morală (Ardeal — Muntenia — Moldova) nescrisă. Eliade vorbeşte despre *românesc*. Revistele *Dacia literară* şi *Propăşirea* militează pentru Unire. Toate pregătesc pe Andrei Mureşanu cu *Deşteaptă-te, române!* (momentul 1848). Eliade visa o *dictatură a geniului*, Bălcescu era un liberal. Moldova dăduse teoria revoluţiei (Sturdza şi Kogălniceanu). Dar ce se alege din toate acestea? Bolliac e compromis într-o afacere cu bani. Bălcescu moare, Eliade era om al turcilor, purta fes şi vorbea despre dictatură sub semnul semilunei. Pe scenă apar Brătienii, Rosetteştii, Barbu Ştirbei, un reacţionar rece şi rău. Tot Iorga citează intervenţia lui Napoleon al III-lea la Curtea engleză pentru Unire. Luminosul Kogălniceanu mersese opt ani în fruntea unei mişcări literare naţionale, dirijînd o în aşa fel, încît să n-o apuce pe *căile neguroase ale internaţionalei romantice*, cum scrie Iorga, sau pe căile fantaziilor macabre de care erau ispitiţi scriitorii români. Kogălniceanu pare învins, fuge în Bucovina, e readus, joacă un rol principal în noul regim politic care cere înlăturarea dominaţiei Porţii, auto-

nomie şi neutralitate, înlăturarea rivalităţilor locale, Constituţie, o singură Adunare obştească. Dar în orice mişcare politică există cîte un Balş sau un Nectarie Hermeziu de care istoria îşi aminteşte cu scîrbă. Cum scrie acelaşi autor : mila Europei faţă de Principatele Române era drămuită ! Momentul Unirii era bine ales, vecinii erau sleiţi de războaie, trebuia călcată Convenţia de la Paris, fără revoluţie, cu prudenţă. Kogălniceanu însemna însă reforma agrară, împotrivirea proprietarilor (vezi marile familii de boeri), împroprietărirea ţăranilor, conform *Regulamentului Organic*. Kogălniceanu candidează de formă la domnie, dar nu se gîndeşte la asta serios, mai uşuratic e Alecsandri care, zice Iorga, are mai mult talent decît virtute.

O altă sursă foarte interesantă mi se pare cartea lui T. W. Riker (vezi şi *Romanul Unirii*) unde se găsesc trimiteri la starea grea a ţării dinaintea Unirii : gustul boerilor pentru bani, exportul sinistru de alimente, grîu special pentru aurul din Occident, lipsa factorilor culturali — numai un colegiu la Bucureşti şi o Academie la Iaşi (la Bucureşti se şi suprimase învăţămîntul superior). Se aminteşte spolierea otomană (grîu). Domnitorul Ghica este mătrăşit pentru că crîcneşte faţă de

Protectorat. Fraţii Goleşti, Boereşti, Ion Ghica — boeri luminaţi care visau cu Kogălniceanu la un *regat al Daciei*. Bibescu face primul pas prin Uniunea vamală dintre cele două Principate. Urmează un încurcat *joc politicescu* între Marile Puteri care nu priveau cu ochi buni naşterea unui nou principat la gurile Dunării. Se citează patriotismul Goleştilor la Paris. Teodor Balş este numit, contra a 25 000 de galbeni daţi printr-o bancă otomană, caimacam în locul lui Grigore Ghica. Moare la timp pentru că era omul austriecilor. Urmează Vogoride, care e asemuit acelor tinere paşale abia ieşite din scutecele haremului (vezi Şuţu). Apoi un adevărat roman care ar fi foarte filmic. I se fură lui Vogoride scrisorile de la tatăl său de către, sau pentru francezi, pentru a se dovedi că englezii (lord Palmerstone) făceau jocul austriecilor. Barbu Catargiu, omul lui Vogoride, se ocupă ca funcţionarii să se manifeste împotriva Unirii. E amestecat însuşi Talleyrand în aceste intrigi. Acesta face presiuni împotriva lui Vogoride. („Nimeni nu se mai îndoieşte, scrie el, că Anglia este împotriva unioniştilor în mod sistematic.") Xenopol scrie că Vogoride scosese de pe listele de alegători pe unionişti. Se mai citează de către Riker aportul lui Thouvenel, ambasador francez, care cere destituirea lui Vogoride. Meciul lorg Palmerstone—Napoleon al III-lea este captivant, de asemenea. „Unirea, scrie autorul, este un fenomen periferic în lupta europeană pentru supremaţia politică în acest colţ de lume." Demn de citat este şi acel *gunoi oriental* de aici, tăcuta şi crîncena luptă în jurul Principatelor Române din cancelarii, reflectată în presa vremii. Anglia, preocupată de marea revoltă a Indiei, părăsi lupta din acest colţ al globului. La pagina 193 a lucrării este citată tehnica votării pentru Unire (prelucrarea clerului din ambele Principate, totul făcut individual pentru fiecare vot) în legătură cu consecinţele reformei agrare preconizată de Kogălniceanu... Cîteva idei se desprind din acest material imens şi nefilmic pe alocuri : eşuase *48*-ul, se învăţase că totul se face mai degrabă cu diplomaţie decît cu sforăială, apăruse ideea de afirmare a unei naţiuni necunoscute care cere egalitate şi pentru ea în faţa lui Dumnezeu şi a lumii. Filmul interesant ar fi să înceapă cu exilul lui Cuza, cu peregrinările lui, penibile adesea. Interesele Austriei cereau o deznaţionalizare masivă a românilor pentru menţinerea influenţei acestui stat la gurile Dunării. Se insinuează de către autor (care vrea să-l salveze pe Cuza) că s-a pretat în aparenţă la a fi uşuratic numai pentru a fi insignifiant şi a primi adeziunile tuturor pentru titlul de domnitor, pentru ca pe urmă să se dezvăluiască, dar sfîrşitul în exil l-ar contrazice. Un moment interesant e cel al furtului documentelor lui Vogoride, căsătorit cu fiica lui Conachi, care i le-a sustras pentru că avusese o idilă cu Cuza. (Un Cuza-Don Juan, pentru o cauză mare.)

Aşa ar fi cadrul. Mă gîndesc că în *Princepele* (mai ales în *Săptămîna*) ar putea să intre tot acest destin şi mai ales mişcaţiile unora sub umbra lui Ioan Valahul, cine mai ştie...

Bula lui Inocențiu al VIII-lea (1484) inaugura vînătoarea de vrăjitoare (Burckhardt).

Aretino (în *Ragionamente del Zoppino*) credea că curtezanele evreice aveau *malii* care le sporeau farmecele (același).

Hindemith vorbește despre străbunul sunet *do*, cu progenituri tîrzii : *mi bemol* și *la bemol* ; tot el scrie că sunetul *do bemol* incomodează pe nepoțelul său, născut timpuriu, *si* (limbajul componistic în *Janus*).

Tot Friedrich : cuvintele poetice ca niște clape secrete. Obscuritatea și ignoranța, dacă nu incoerența, devenite premise ale sugestiei lirice. Este ceva aici, ceva ilicit, oricum... Și citează pe Mallarmé, cu *clavirul cuvintelor*, și apoi iar Novalis : „Aproape că aș vrea să spun că haosul trebuie să transpară în orice poezie". Friedrich crede că poezia modernă provoacă o înstrăinare *pentru că te conduce într-o patrie mai înaltă* (o știm unde se află !). Operația este de a deduce, precum analistul, în sens matematic, necunoscutul din cunoscut...

Flaubert, care numea burghez pe oricine gîndea josnic...

Gide descoperise în *Jurnalul* său *anorexia*, lipsa de poftă ; a nu se confunda cu dezgustul, zice Littré, cealaltă față oribil de inexpresivă a plictisului. Zguduitoare descoperire a bătrîneții, a lipsei de curiozitate. A nu mînca, a nu citi, a nu dormi... Valéry, care exclamă : „Evenimentele nu mă interesează !"

Filosoful Zenon băgat într-o pivă de pastale (abale) și zdrobit cu maiele...

Cuvintele : darea de dinți (pentru că mîncau mîncarea oferită) ; au curățit din pădure și au făcut *seliște* (stuf) ; locuri din pustie au ars cu foc ; risipirea satelor ; i-au dus în hotarele satelor și i-au pușcat pre ei ; oameni pribegi ; nume de sate : Cepturile, Ceptura și Devesel ; mori de sfărîmat pietre ; a împărți cu funia ; boul vistier să nu are pînă nu-mi stă în față, înaintea Domnieimele, el cu vecinii lui, iar cine va ara cu sila el va fi dator cu 50 de boi (ca stil sacerdotal, ; nearate din vechime (locurile fără trebuință) ; un sat cu mori ; (pe Ioan Romanul) l-au hăcuit (eventual) și l-au dat la porci.

— Ce este moartea ?
— Zeița somnului (mi se pare Malraux, dintr-o revistă).

Literatură de paiete (Gide despre Cocteau).

Coma este situată în acele intervale cărora urechea le suportă o oarecare impuritate (Hindemith).

La Florența puteai să fii oricît de necredincios, numai să nu ataci biserica (Burckhardt).

Turburătoarea moarte a timpului la care asistăm inconștienți. E un masacru continuu, plin de sîngele secundelor, de strigătele de disperare a ceea ce devine trecut, adică ceva mort, înghețat, definitiv clasat...

MIJLOACELE LITERATURII

Mitropolitul Dosoftei este autorul unor versuri senzaționale : *Peste luciuri de genune / Trec corăbii cu minune*, pe care orice poet modern și le-ar putea revendica oricînd fără nici o rușine. Tot el tuna în cadențe biblice astfel : *Cîntați Domnului în strune / În cobuz de viersuri bune / Și din ferecate surle / Viersul de psalomi să urle / Cu bucium de corn de bour / Să răsune pînă-n nour.* Imaginea gigantică a surlelor cenzurate care aruncă deodată spre cer psalmi lăudători mi se pare una dintre cele mai mari reușite ale literaturii noastre. Neacșu, la 1521, făcea literatură în primul document scris al românilor, spunînd că *Împăratul au ieșit din Sofia* și că *ceale corăbii vor trece prin locul cela strimtul.* Egumenul mînăstirii Moldovița scria la 30 iunie 1592 către birăul de Bistrița : *să ne tocmim binișor*, sau : *iaste sminteală amîndurror țărilor*, sau : *înțelepțiți mai vîrtos*, ceea ce se vede cale de o poștă că e un produs al unei gîndiri rafinate, trecute prin clișeele (în sensul bun al cuvîntului) vorbirii orale. Iată apoi cuvîntul lui Vasilie-Vodă în tălmăcirea Mitropolitului Varlaam : *Io Vasilie Voevod, cu darul lui Dumnezeu ţiitoriu și domn a toată țara Moldovei, dar și milă și pace și spăsenie a toată semenția românească pretutindenea ce se află pravoslavnici într-această limbă, cu toată inema cerem...* Verbul mi se pare ca un cal împărătesc de paradă, învăluit în paftale de aur, o ceremonie a cuvîntului fără egal, demnă de cele mai frumoase ridicări în spirit ale culturii noastre. Un alt mitropolit, Simion Ștefan, emite aforisme de genul : *cuvintele trebue să fie ca banii.* Iată și o orație funebră în cel mai clasic stil, luată dintr-un *Cuvînt de îngropare : O, frați ! O, maice ! O, părinți ! Cîte dureri și lacrime se gătesc pentru vai ! O, Împărați ! O, Crai ! O, Domni ! O, stăpînitori ai popoarelor ! Țineți-vă urechile deschise !* Necrologul a fost pus în seama unui egumen de la Putna, în spatele căruia Călinescu îl zărea chiar pe Bossuet.

Ceea ce izbește de la început în această literatură pravoslavnică este aerul ei sacru, invenția plină de putere și cuvîntul sclipitor. Neagoe Basarab, cu un *aer de vasilevs*, cum scrie același autor genial al *Istoriei literaturii române*, plagia isteț în *Fiziolog* și *Varlaam și Ioasaf*, așa cum făceau scriitori iluștri ce au folosit colajul pentru încoronarea unei opere care e mai întîi a unei națiuni și pe urmă a unui autor. În pildele lui Neagoe Basarab există accente din Hrisostom : *Unde este clipeala ochilor și vederile lor ? Iată, se topiră ! Unde este părul cel frumos și pieptănat ? Iată, au căzut ! Unde sunt grumazii cei netezi ? Iată,*

s-au frînt! Unde este limba cea repede și deslușită? Iată, au tăcut! Unde sunt mîinile cele albe și frumoase? Iată, s-au desnodat! Unde sunt hainele cele scumpe? Iată, s-au pierdut! Procedeul interogativ e plin de măreție, contrastul sec și violent dă un efect artistic extraordinar. Limba curată e deslușită, elocvența este numită *limbă repede*, ducînd gîndul la cursul unui rîu de munte. Părul cel frumos a căzut ca o natură în toamnă, privirile atît de vii ale unui mort s-au topit! Grumajii încordați, evocînd stînca, s-au rupt! Hainele scumpe, ca într-o dramă ionesciană, s-au pierdut! E atîta mister, atîta sugestie în acest scurt text... *Fiul Petre era stîlparea cea mai înflorită de care pururea se umbrea și se răcorea ochii celui ce plînge*, din pricina jalei imense ei au rămas *arși și pîrliți* și mortul e văzut *subt pămînt ca un trup al fieștecăruia sărac*, despuiat adică de orice podoabe, egal în fața morții, unde bogat și sărac, nobil sau om de rînd se prezintă la Judecata de Apoi numai cu meritul spiritului. Varlaam găsea *Catehismul calvinesc* tipărit la Bălgrad *plin de otravă de moarte sufletească*, ceea ce poate constitui un prim pamflet literar, pentru că el îl pricinuiește mare grijă și multă scîrbă. *Cartea românească de învățătură* este scrisă într-un limbaj domestic luat din manuale: *Cum iubești să-ți hie ție oamenii, așa și tu să hii lor. Să te ferești de-a streinului. Să-ți hie destul cu al tău. În trudă, în rugă, să stai întru paza sventei biserici.*

Mi se pare o limbă fastuoasă, de ceremonial, o limbă plină de capcane, cu surprize încîntătoare, o limbă fără egal....

Antim Ivireanul, care scria despre sine că este de bun neam, nu se sfiește să pună în *Didahiile* sale unele *efecte ritorice*, cum scrie Călinescu, din venetul Ilie Miniat, fără ca a sa contribuție să fie mai puțin prețioasă. Portretele sale morale nu sunt mai prejos de cele ale lui Theophrastos. Ipocritul la spovedit este ros de căința că a mîncat la masa domnească miercurea și vinerea pește și în post raci și untdelemn, că a băut vin și că are încuibată în inima lui zavistia care-l roade la ficați ca rugina fierul și cariul lemnul. Între păcate, iată și această enumerare de o frumoasă limbă: *nu spunem strîmbătățile ce le facem totdeauna, clevetirile, voile veghiete, fățăriile* (pentru fățărnicie), *mozavirliile* (pentru intrigi), *vînzările și pîrile ce facem unul altuia ca să-l surpăm din cinstea lui..., pentru asta zicem că avem casă grea și copilași cam gloată...*

Ce este nemaipomenit în acest text? Substituirea unor cuvinte, de unde efectele cele mai extraordinare. *Surparea din cinste* a cuiva presupune un monument moral dărîmat și are ecouri de lovire într-o materie dură ca marmura, cuvîntul *clevetire* are o foșgăială proprie, și alegerea lui nu e întîmplătoare, cum *voile veghiete* exprimă o intensă anxietate, o pîndă plină de cruzime. Dar arta acestui mare scriitor nu se oprește aici. Construcția literară oferă și alte surprize: *mă rușinez*, spune același ipocrit, *să vorbesc despre posomorîrea celor mîncăcioși*

care dorm în silă și silesc să treacă zilele îngreunînd asupra soarelui. Imaginea tantalică mă scutește de orice comentariu pentru că *a sili zilele*, a le silui să treacă, este o invenție rară, cum *îngreunarea asupra soarelui*, adică întîrzierea apusului, este ceva nemaipomenit. Actul îngurgitării ia la acest tip aspecte homerice. În timp ce *verzele sunt răpștite cu nepohtă* jucată și *legumiile înjurate, se bea apă făr' de răsuflare*, ceea ce presupune o mare combustie stomacală, un fel de digestie de uriași ce s-ar hrăni cu păduri de verdeață, ori ar supune masticației adevărate stînci ori turme de animale și ar bea rîuri puternic rostogolite în pîntecele lor ca niște peșteri fără fund.

Dar Antim Ivireanul nu este numai un creator de imagini gigantice. El are și o subtilitate ce nu scapă cititorului atent. *Din beserică*, zice, *trebue să ieșim deșărți*. Elogiul Fecioarei este excepțional din punct de vedere literar : *Aleasă este cu adevărat ca soarele, pentru că este încununată cu toate razele darurilor dumnezeești și strălucește mai vîrtos întru celelalte lumini ale ceriului ; aleasă este și frumoasă ca luna, pentru că lumina sfinteniei stinge celelalte stele ; și pentru marea și minunata strălucire, de toate șireagurile stelelor celor de taină se cinstește ca o împărătească ; aleasă este ca revărsatul zorilor, pentru că ea a gonit noaptea și toată întunecimea păcatului și au adus în lume ziua cea purtătoare de viață ; aleasă este, că este izvor, care cu curgerile cerești bunătăți adapă sfînta biserică și tot sufletul creștinesc ; aleasă este, că este chiparos, care cu înălțime covîrșește ceriurile, și pentru mirosul cel din fire s-au arătat departe de toată stricăciunea ; aleasă este, că este crin, că măcar de au și născut între mărăcinii nenorocirii cei de obște, iar nu și au pierdut niciodată podoaba albiciunii ; aleasă este, că este nor, care n-au ispitit nici o greime a păcatului ; mai aleasă este pentru că este fecioară mai înainte de naștere, fecioară în naș-*

tere, fecioară după naștere ; și este o adîncime nepricepută a bunătăților și o icoană însuflețită a frumuseților celor cerești. Este o grădină încuiată, din care au curs izvorul vieții.

Evident că limbajul este al *Evangheliilor*, dar conține o invenție gingașă, și cînd spun asta mă gîndesc la pălirea stelelor cînd se ridică luna în cer și acoperă cu strălucirea ei vibrarea albastră a aștrilor cu o lentoare plină de sugestii. *Alungarea nopții* nu este numai trecerea la o nouă zi plină de soare, ea ca-

pătă un sens moral : păcatul este alungat, cu întunericul său, de biruința curățeniei sufletești, și atunci *curgerile ceriului se revarsă ca o cascadă peste mîntuiți*. Lăsînd la o parte sensul mistic, imagistica mi se pare magistrală. Înalta conștiință ideală este substituită unui chiparos care atinge înălțimi nebănuite, puritatea este transmutată în miros, și el de tot sanitar, purificator, în albiciune, culoarea naivității și a lipsei de păcat, în simbolul crinului. *Această virtute stă ascunsă într-un izvor pecetluit*, într-o fîntînă secretă, într-o grădină între ziduri, cum ar zice mai tîrziu Pillat, o *grădină încuiată*, ceea ce, ca expresie literară, este inegalabil.

Cronicarii moldoveni au o reputație bine stabilită în literatura noastră și sunt mai des citați decît cei munteni, din nefericire, cum crede Călinescu. Să rămînem deci la limba letopisețiilor, la tropii ei de aur care, ignorînd aerul epic, au rezonanțe căzute, pline de farmec și taină, întortocheri de fraze de o dulceață ce nu poate fi decît remarcată. *Cronica* lui Macarie — egumen al Neamțului și mai apoi episcop de Roman, din pricina *rostogolirii roții bisericești* (uluitoare invențiune !) de la unii la alții ; nemernicia sa, cel de pe urmă ieromonah, alcătuiește o cronică în a doua domnie a lui Petru Rareș, după care *pățește ceva foarte rău*. Urmașul domnitorului pescar, Iliaș, turcit mai apoi sub numele de Mehmet, *îl trînti rău* pe scriitor care *suferi o strașnică cădere*, vrednică de plîns, din care *rămase mai gol decît văzduhul*, ceea ce îi inspiră acest vaiet colosal către persecutor : *O, zavistie, o, fiară crudă, tigru mîncător de oameni, săgeată fără fier, suliță mai ascuțită decît toate !* Episcopul de Roman, repus în drepturi de către fratele prigonitorului, este numit *biruitor ales*, iar la moartea cronicarului, Azarie exclamă patetic în fața mînăstirii Rîșca : *Vai ce mare și luminos luceafăr au apus, alesul între filosofi !* E limbajul profeților, ceremonialul bine studiat respectă o ierarhie fixă, de fier. Răposatul fura, scrie Călinescu, figuri de stil din bizantinul Manasse. Macarie *cultiva vorbe în aur împletite*. Astfel, fuga lui Petru Rareș în Ardeal este împrumutată din capitolul pornirii lui Marcian la vînătoare al bizantinului și nu e lipsită, cum afirmă autorul *Istoriei literaturii române*, de un sublim alpestru. Petru, sărac și el ca văzduhul, se ascunde ca luceafărul sub pămînt și străbate văi pădureoase într-o dezordonată goană, plină de pericole, printre piscuri înalte, rănit și desculț, pe cărări aspre și neumblate. Ajuns la Ciceul cel cu *turnurile întărite*, ca al doilea Noe, Petru Rareș *își mîntui sămînța neamului*. Ce place la acest scriitor care credea că face de fapt numai un reportaj istoric ? Relatarea seacă, fără înfloriturі, deși în solemnitatea epică izbucnesc mari figuri de stil : *Suceava este batjocorită ca o curvă de pe drumuri*. Despre domnitorul Alexandru Cornea se spune că *au stat pe tron cît și-au uns buzele cu mierea domniei*. Petru Rareș, scăpat de grijile domniei, petrecînd în exil, *își dezmiardă norocoasele sale bătrîneți în băi și băuturi și în mîncări,*

ai zice, scrie Macarie, *că e lebăda cu penele aurite deasupra unor clădiri*. Imaginea lebedei de aur deasupra unor clădiri este suprarealistă și se impune memoriei fără nici un efort printr-o mare plasticitate.

Din Azarie, Călinescu scoate izvoare de vorbire aleasă pentru că acela era *dătător de vorbe bogate*. Nu suntem departe de : *stă cuvîntul gata să nască !* Cercetătorul îl găsește convențional, luînd și el din Manasse ceea ce se putea lua, dar mie unul mi-au plăcut *turnurile tari, viața curată din mînăstiri și pustii, omul vesel la față și la privire* și acel domn Ioan *care vine să ia domnia vărsînd foc pe gură*. Evocarea turcimii este grandioasă : *armata cea îngîmfată și cu aur pestrițată, călare pe cai podobiți cu aur și într-armată cu arme ascuțite*. Aici precizia ultimului detaliu dă cetelor streine o claritate care înfioară pe privitor. În două cuvinte sunt evocate mulțimea multicoloră a celor ce stau în *șei sălbatice*, sudoarea de pe cai, văzduhul plin de praf în care sticlesc metalic acele arme foarte ascuțite, sfidînd cerul și chemînd moartea.

Grigore Ureche, socotit cel ce a deschis căile istoriografiei moldovene, este ușor ironizat de Călinescu, care-i impută mireasma automatismelor de cuvînt și o oarecare *desfacere de lucruri literare* în duhul *Bibliei*, recunoscîndu-i însă o *tărie ca aloia*, deși și el este compilator. Apar cuvinte puternice care au rămas în limbă : *tocmala, strămbătățile. Singuri cei mari sunt giudecători, singuri pîrîși și singuri pliniitorii legii !* Lapidaritatea e demnă de Solon, iar sugestia în portretul acelor domni dictatori — extraordinară. Recomandările iau adesea un aer sfătos : *bine ar fi ca Domnul, Matca, să nu vateme pre nime*. Ureche are nu numai o miere fonetică, aș zice eu, în ce scrie. El cere cronicarilor să fie *fierbinți, obiceele țării nu sunt așezate* (ca niște falii geologice, zice Călinescu), *domnia este o zidărie, orașele sunt descălecate prin țară*, ca niște obiecte aruncate de un princepe călare, vlădicilor *li se pun scaonele*, un clucer *este mai mare preste unt, preste miere și preste colacii de la oraș, țara e mișcătoare și neașezată*. Calamitățile sunt evocate succint prin *ploi grele* și *povoae de ape făcînd multă înecare, iarna hearele și dobitoacele îngheață pren păduri*. Tabloul fantastic al unei secete este făcut cu o maximă economie de mijloace : *acolo unde se prindea înainte pește, acolo se ara cu plugul, copacii sunt secați ca rîurile ;* ca să se astîmpere foamea vitelor au fost necesare *dărîmări de frunză*.

Grigore Ureche are un simț colosal al evocării dezastrelor și, dacă e să luăm numai exemplul acelor *piramide de prav strînse în troiene la garduri*, avem imaginea unui mare peisagist sobru. La iscarea vîntului, grămezile de pulbere pleacă într-o turbată migrație, *umplînd lumea de ceață*. Lapidar este cronicarul și cînd spune că sub Aron Tiranul *țeara scîrșca*, cuvînt care emite zgomote ca frecarea pietrelor de moară, evocînd o mare nemulțumire, de o plasticitate înspăimîntătoare. Apariția lui Despot-Vodă e ca o *cometă ;* acesta, lovit de Tomșa, produce o

mișcare generală a armiei care-l urma pe uzurpator : *îndată oastea toată s-a lăsat asupra lui, acoperindu-l mulțimea.* Totul răsună ca un vers de Shakespeare din *Richard al III-lea.* Excelent este comentată arta lui Ureche de către Călinescu și nu mă pot lipsi de divinul comentariu : Frazele cronicarului, scrie acesta, cad ca niște brocarturi grele, sau în felii ca mierea, vorbirea lui Ureche fiind dulce și cruntă, cuminte și plină de ascuțișuri ironice. Sunt ridicate ca pe un podium al hîrtiei scene epice *repezi ca niște nouri ce se fac și se desfac.* Autorului *Istoriei literaturii române* bătălia de orbeți de la Podul Înalt i se pare în versiunea lui Ureche un tablou de Paolo Uccello. Amăgirea dușmanului cu buciume și trîmbițe are o cadență grandioasă, este ca o uvertură la o simfonie de Beethoven, conținînd o grandoare fără seamăn. Negura acoperă cîmpiile, se aud trîmbițele evocînd împărățiile fără sfîrșit ale morții, buciume răgușite izbucnesc din iarba plină de sînge, dușmanii tăiau și sfărîmau lunca ca într-o operație grotescă. Ici-colo sclipesc ochiuri de apă sub negura iscată de copitele cailor, și atunci Bogdan-Vodă *au lovit cu sulița în poarta Liovului.* Un aer legendar însoțește evocarea istorică, totul este descris cu o pastă inegalabilă de mare pictor. Lupta oamenilor lui Ioan Armeanul este magistrală : *nu o călcare pre pămînt, ce tot pre trupuri de om ;* și mai apoi : *așa aproape se băteau, că și mîinile le obosise și armele le scăpase.* Nu se vede om cu om, se aud numai trăsnetele pușcilor.

Mare portretist, Ureche știe să lase o amintire de neșters în cîteva linii : *Ștefan este nelenevos, lucrul său știind să-l acopere, la lucruri de războaie meșter, căzut jos se ridica deasupra biruitorilor.* Iliaș-Vodă apare într-o definiție rămasă celebră : *pe den afară se vedea pom înflorit, iară dinlăuntru lac împuțit.* Ca într-o cronică scandaloasă, el evocă petrecerile aceluiași cu junii turci, ziua, și curvirea de noapte cu turcoaicele. Bogdan Lăpușneanu iubea glumele și măscările, ca și jocurile copilărești. Iancul Sasul, umblînd vara cu o sanie de os, era nerușinat scoțînd de la masă pe soțiile boerilor și rușinîndu-le. Petru Șchiopul era blînd și cuminte, *miluia mînăstirile și le întărea, cu vecinii de prin pregiur bine viețuia.* Aron-Vodă, scrie Ureche, *ciude și posne făcea în domnia lui.* Recunoașteți că stilul este fermecător !

Miron Costin este un scriitor cult, de o oarecare țîfnoșenie, aranjîndu-și neamurile și ironizîndu-l pentru analfabetism pe Constantin Cantemir, spunîndu-i chiar dobitoc, fapt surprinzător la ilustrul tată al celui de-al doilea Cantemir. Voevodul țăran este interpelat ca la ușa cortului : *mai des cu paharele, Măria-ta, și mai rar cu orînduielile* (biruri) !, fapt care nu se termină cu bine pentru că limbutul este decapitat în cele din urmă. Starostele de Putna compilează și el, se pare, *Hronograful leșesc* al lui Paul Piasecki. Stilul său este mai stufos, mai făcut parcă. Fiecare domn trebuie să fie lăudat *spre partea creștinească*, el cere *voroavă cu sfat* de la fiecare domnitor, voevozii sunt certați dacă vin cu

oşti streine să-şi cucerească scaunul, pentru că asemenea greşeli *au dus ţara din scădere în scădere*. O formidabilă pană epică o găsim în evocarea oastei polone aflată în faţa lui Ieremia-Vodă : *leşii stau cu toţii în her, numai ochii şi buzele se văd ;* ca nişte nibelungi, polonii poartă aripi de pasăre, din pene de vultur, alţii au învăluit platoşele cu piei de pardoşi. Nu lipsesc plăcile de argint de pe şolduri, ceea ce la repetarea imaginii mulţimii dă un efect spectral înfiorător de îngeri ai morţii. Celebră a rămas pagina apocaliptică a venirii lăcustelor, o adevărată furtună cu ploaia deodată, urmată de stolurile de insecte care *ne-au luat soarele* (acest *luat* este tot secretul descripţiei). *Urlet şi întunecare domnesc asupra omului lipsit de orice sunet*, ceea ce este extraordinar, pentru că mulţimea lăcustelor a luat nu numai lumina, dar a şi amortizat întreaga natură cu desimea ei, cu grotesca acoperire a tot ce e viu ! Năvala se face în valuri, cum am spune noi, şi după plecarea unui stol totul e calcinat, albinele zac, pămîntul se împute : nici frunze, nici paie, nici iarbă, *mînia lui Dumnezeu este ca un obraz negru şi pustiu*. Miron Costin scrie ca profetul Ieremia.

Viziunii cosmogonice a acestor mari scriitori care au fost cronicarii i se adaugă, pe lîngă dulceaţa unei limbi unice, stropită cu toate mirurile, apocaliptica viziune biblică a izvoarelor din care ei trag. *Tîmplările* povestite stau sub semnul unei fatalităţi de dincolo de realitate, gestica este a unor statui, poate în această artă există ceva inuman, dar ea nu rămîne mai puţin monumentală. Naşterea, petrecerea, moartea au dimensiuni extraordinare şi ceea ce uluieşte cel mai mult este forţa de sintetizare, cuvîntul pus sugestiv într-o economie literară extremă. Reîntorcîndu-ne la Dosoftei, iată ceva din *Psalomul 21*, al lui David, traducere, adaptare sau ce-o fi, impresia lăsată este fără moarte. Iată o *Naştere* care ar merita trăsături de penel michelangiolești : *Tu eşti, Doamne, ce m-ai tras din maţe / Şi maică-mia viu m-ai dat în braţe / La maică-mia la sîn mi-ai fost viaţî / Hranî şi cu saţî de dulceaţî / Din mătrice şi din scăldătoare / Tu-mi eşti Dumnezău şi-ţi adu-aminte / De la mine să nu fii departe / Ce-mi dă agiutori la greutate / Că nu-i nime să folosească / Fără tine, nice să mă creascî /Giuncii şi cu tauri mă-mpresoarî / Cu căscate guri să mă omoarî / Ca lecii se apucă şi zbiarî / Cu gurile rînjite pre hiarî / Şi ca apa fui vărsat afarî / Şi oasele mi se răşchiarî.* Iată în acelaşi autor şi un *Blestem : Şi să mă scoţi de mişelătate / Să nu petrec delung răutate / Leul gura să i se despice / Inorogii coarne să le pice / Sila să pierzi şi sîmeţia / Să-şi cunoască şi blăstămăţia* — unde *căderea gurii* regelui animalelor are ceva suprarealist ca şi imaginea inorogilor *părăsiţi de coarne*, ca într-o secetă fiziologică în care podoabele abandonate ar da o recoltă de mare plasticitate. În alt *psalom* aceeaşi imagistică predomină. Iată un fragment: *Că-mi petrec zilele ca fumul / Oasele mi-s săci ca scrumul / Ca neşte ierbî tăiatî / Mi-iaste inema săcatî... / De suspinuri şi de jiale / Mi-au lipitu-mi os de piale / De-a*

tocma cu pelecanul / Prin pustii petrec tot anul. Alinierea la același start a zilelor ce se duc ca fumul cu realismul unui schelet posibil, făcut din *saci de scrum*, mi se pare excepțională, după cum *pustiirea inimii* care aduce cu un teritoriu de iarbă calcinată este fără moarte. Frapează și *pelecanul* prin îndulcirea vocalei *i*, de unde sugestia de zoologie paseistă, imemorială, într-un grai cu trape secrete, fără posibilitate de a fi învins de vreme. Acum un distih sosit din metrica populară, de o mare sugestie : *Am mîncat pâine de zguri / Și lacrămi în băuturi.* Sau : *Mi-s zilele trecătoare /De fug ca umbra de soare / Și ca iarba cea tăiati / Mi-iaste cărtutia săcatî.* Iată și o caligrafiere de o rară subtilitate a aceluiași : *Și cerurile ce-s nalte / Sunt cu mîna ta lucrate*, unde imaginea unui Dumnezeu familiar care ar lucra cerurile la un gherghef este sublimă. În *Psalomul 131* găsim și alte imagini de o dulceață ce nu poate scăpa iubitorului de vers rar : *De-aș intra-n sălașul mieu de casî / De-aș sui-mi pre strat de mătasî / De mi-aș ochiî lăcomi cu somnul / Să dorm dulce, cum doarme tot omul. Lăcomirea ochiului cu somnul* mi se pare ceva unic. Iată, mai la vale, cum ar spune cineva, și un izvor al poeziei lui Ion Gheorghe : *În Eșrata-i auzîm de slavî / Aflat-o-am în cîmpii de dumbravî.* Și pentru că suntem pe terenul sacru al legendelor și-al pravoslavnicelor închinări, fără a ține seama de caracterul religios al acestor texte, să ne oprim puțin și la poezia unor proze găsite în *Liturghierul* lui Coresi. La Dosoftei întîl-

nisem o *grea scîrbă*, aici sfaturile de bunătate sună cam așa : *Nici să aibă ceva pizmă spre cineva și inema cîtu-i va fi de tare să-și păzească cugetul de hiclenie.* Extraordinară este personificarea pizmei care devine un vehicul ce-ar putea merge spre cineva, după cum sugestia din altă frază mi se pare demnă de remarcat : *Că mă îmbracă întru cămașe de spășenie și cu vestmînt de veselie îmbracă-mă, ca unui ginere pune-mi cunună și ca o nevastă înfrîmseță-mă cu frîmșeațe*, în care *cămașa de spășenie* este o dulce și prețioasă sporire a imaginii, ca să nu mai vorbim despre acel senzațional *vestmînt de veselie*. Martiriul pe cruce în același *Liturghier* este astfel povestit : *Scumpăratu-ne-ai den blăstămul legiei cu curatul sîngele tău. În cruce te răstignișI.* Iată și o rugăciune plină de spășenie, de o curată limbă fără egal : *Spăla-măvoi și mai virtos, de zăpadă înnălbimă-voi / Auzului mieu dat-ai bucurie și veselie / Bucură-se oasele plecate / Întoarce fața ta de greșalele meale și toate fără-legile meale curățește.* În alt loc, implorarea către cer *pentru buna mestecare a văzduhului* și *mulțirea rodului* este, de asemenea, o invențiune excepțională de limbă.

Dacă ne întoarcem la Miron Costin care, în afara marilor sale calități de povestitor, poate fi citat și ca poet, iată un fragment din *Viața lumii*, ce va trăda un stihuitor redutabil : *A lumii cîntu cu jale cumplită viiața / Cu griji și primejdii, cum ieste și ața / O, lume hicleană, lume înșelătoare / Trec zilele ca umbra, ca umbra de vară / Cele ce trec nu mai vin nici să-ntorcu iară / Trece veacul desfrînatu, trec ani cu roată / Fug vremile ca umbra și nici o poartă / A le opri nu poate. Trec toate prăvălite / Lucrurile lumii și mai mult cumplite / Și ca apa în cursul său cum nu să oprește / Așa cursul al lumii nu să contenește.* Motivul este cunoscut, vine din Dosoftei, dar totul este perfecționat, sporit, are un lustru cult. La Miron Costin plasticitatea versului e mai redusă, limba mai puțin primitivă, în schimb se cîștigă în latura aforistică : *Nu-i nimica să stea în veci, toate trece lumea / Toate-s nestătătoare, toate-s niște spume ;* sau : *Suptu vreme stăm, cu vremea ne mutăm viiața / Umblăm după a lumii înșelătoare față ;* sau Dumnezeu văzut ca un făcător și desfăcător de toate celea : *El suie, el coboară, el viața rumpe*, unde verbul dă o vibrare teribilă a morții prin prezența acelui *m*, pierit din limbă spre paguba noastră.

În același poem iată ceva extraordinar : *Fost-au Chiros împărat vestit cu războaie / Cu avere preste toți. Și multă nevoie / Au tras haldii și tătarii și Asiia toată / Caută la ce l-au adus înșelătoarea roată / Prinsu-l-au o fămee, i-au pus capu în sînge*, în care sintetica și dinamica : *au tras Asiia toată* sau *punerea capului în sînge* sunt de cel mai modern gust. Ce impresionează în aceste texte pe care noi nu încercăm să le reconsiderăm, pentru că ele s-au bucurat totdeauna de o mare considerație, este tocmai economia de cuvinte, încărcătura lor imagistică. Vreau să spun că nu urmăresc decît o recoltă de fericite impere-

cheri și fructe ale unor cronici, altfel destul de greu de străbătut din cauza chiar a podoabelor lor, în unele cazuri multe și repetate. Vinez, cum se spune, evenimentul poetic și sper să nu ne îndulcim atît de rău cu mierea încît să ne săturăm prea devreme.

În alt loc, Miron Costin, reluînd desigur o zicală populară, scrie: *Așa jocurește împărățile lumii, așa prăvălește* — unde cuvîntul *jocurește* mi se pare excepțional, exprimînd starea de exultație a norocului stăpînitorilor, precum și umbra bucuriei prin acel nemaipomenit: *așa prăvălește*. Un scepticism suprem există și în catrenul mai puțin cunoscut: *Așa ne poartă lumea / Așa ne amăgește / Așa ne-nșală, surpă și batjocorește / Fericită viața fără valuri multe.*

Mai încolo iată imaginea *marelui vînător al morții*, care e „soarta", *vînînd cu sacul*: unele *fîrșituri fac laudă*, altele *ocară*. Moartea, vrăjmașă, într-un chip calcă toate casele, anii vieții sunt *painjini* ca și zilele noastre, cu *griji și neticneală avuția pute*, iar *ceriul de gîndurile noastre bate jocurie*. Parabola seacă a *Vieții lumii* are un epilog amar: *Lumea din primenele nu să mai deșteaptă... Născîndu-ne, murim, murind, ne facem cenușă / Dintr-această lume trecem ca prentr-o ușă / Astăzi mare și puternic, cu multă mărire / Mîne treci și te petreci cu mare mîhnire.*

În varianta Urechia a *Operelor complete* ale lui Miron Costin, găsim și sursele acestor versuri. Iată cîteva fragmente din *Cartea românească de învățătura duminicilor* a lui Varlaam: *Deși vezi cîndva semn groaznic / Să nu te miri cînd se arată puternic / Că puternicul puterea-l închipuiește*; sau: *Ca puterea acei hieri să o socotești / De unde mari domni spre laudă și-au făcut cale / De acolo și Vasile-Vodă au ceput lucrările sale / Cu învețături ce în țara sa temeluiește / Nemuritor nume pre lume sieși zidește*, unde *temeluirea țării cu învățături* și *zidirea numelui nemuritor* sunt epocale. Cum zicea același Miron Costin? *Stihul este nu ca altă scrisoare dezlegată, ce este legată cu silave cu numer.* Un vers al aceluiași, adaptat pentru epigraf, sună colosal și astăzi: *Pre carele au surupat nefățarnica moarte.*

Ajunși aici, trebuie să ne gîndim că e posibil să pierdem aceste nestemate literare printr-o predare strict pedagogică a textelor de mai sus, prin lipsa de interes pe care o poate produce în școală, să zicem, dascălul inabil ce nu știe a înfrumuseța superbele fraze ce trăiesc încă mai viu decît tot ce este viu. Pentru că, spunea același mare scriitor: *a ceti și a nu înțelege iaste a vîntura vîntul sau a fierbe apa.*

De neamul moldovenilor nu atinge dramatismul *Istoriei Crăiiei ungurești* unde *peana* lui Miron Costin dovedește o perfecțiune ce amintește de *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron-Vodă încoace*, pe care trebuie să-l considerăm de aici și în vecii vecilor ca pe un mare scenariu al pătimirii neamului nostru, greu încercat de *năvălitor*, de cel ce punea bir și cerea capul nesupusului, silit ori să fugă în *surgun*, ori să termine cu gîtul retezat.

Traian este speriat de starea imperiului, *văzînd la slăbiciune împărăția sosită, din rea și desfrînată cîrma împăraților răi și zburdați.* Așadar, ca un gospodar, el întîi *au așezat împărăția în ce era stricată și veniturile și, apoi, îndată s-a apucat de oaste.* Se pornesc împotriva *dachilor, bulucuri de oști își varsă și sloboade toată virtutea, cu cele tocmite în frunte. Ei calcă tot Răsăritul,* întocmai ca Alexandru Machidon, *bat* adică *războaie* ca acel mare împărat despre care afli dacă *știi a citi războaiele.* Citarea unor istorici este aproximativă și nu au lipsit învinuiri de compilație aduse marelui cărturar care, în ediția Urechia (vol. I, p. 425), este pus pe două coloane, față în față cu textul lui Toppeltin, care la rîndul lui luase și el, fără să pună ghilimele, din Carion Cavațiu. Dar pot fleacurile astea să întunece opera cronicarului? Plac și-acum dinamica descrierilor, inventivitatea unei limbi ce nu era istovită ca mai încoace. Miron Costin putea să scrie așa : *Dar că împăratul Traian după izbîndă au căzut la apa Dunării și au ziditu cu mare minune vacurilor pe urmă pod peste Dunăre, care pod avea nește praguri ce putea fi văzute cu ochii în apa cea limpede.* În acest timp *tot neamul dachilor stă în răsipă.* În est timp, *dricul împărății se împlea de locuitori și pămîntul nu mai biruia cu hrana, unii se mutau la altă țară.* Coloniile *se rădicau de supt ascultare,* erau adică răzmerițe, și se auzea de undeva din *văzduhul timpului cum marele imperiu al Legii și Ordinii se clătina.* Bătea un vînt înnoitor. Nu era, cum spunea cineva, numai din pricina secăturii minelor din Spania, nu sosise încă ciuma și nici dincolo de Alpi nu se auzeau *sunete de fier;* nu, portul spiritual al imperiului ruginise, așa cum se întîmplă cu toate imperiile care, din cauza expansiunilor, uită să-și plivească grădinița sufletului propriu. Tot *bivșugul* se scurgea secret prin găurile acestui cașcaval. Campaniile militare cereau oameni de la Rim *(cerșuți,* zice cronicarul*)* și *slujitori așezați.* Ca să înțeleagă cu *deschisul minții statul lumii,* imperiului îi trebuia puțină pace, dar militarii nu se opresc decît cînd sunt înfrînți. Sunt evocate *turnișorul Săverinului* și moartea lui Publius Ovidius, cel ce *îndemnase Rimul la curvie,* dascăl care, zice Miron Costin, *au murit* într-o cetate care nu era, după părerea lui, ceea ce numim noi astăzi Constanța, fiind așezată mai la răsărit. Cînd și cînd, ritmul de secvență cinematografică al acestei hronici este întrerupt de polemici. Mare patriot, cronicarul va duela în eternitate cu Simion Dascălul, cu Eustratie Logofătul și cu *acel amăgeu* Misail Călugărul pe chestia tonsurii legionarilor romani care aminteau de unii tîlhari de la Rim.

Istoria de Crăiia ungurească conține cel puțin două capitole excepționale : *Cartea lui Sultan Suleiman ce au scris-o cu mare giurămînt* care trădează un stil fastuos oriental, de rutină diplomatică, și descrierea „încoronării" crăișorului Gheorghie, *luat în prinsoare cu fratele său,* în care cititorul va recunoaște ușor un personaj cunoscut, de un rafinament al cruzimii ce aparține mai întîi timpului bogat în asemenea năsociri și pe urmă autorului care știe

să stringă totul şi să dramatizeze. Crăişorului Gheorghie *i-au făcut cunună de hier aprinsă în foc*, apoi *i-au slobozit sînge din vine*, dîndu-l să-l bea propriilor oşteni. 20 de căpitani *de-ai prinsului, opriţi din mîncare* de trei zile, sunt siliţi să smulgă carne din crăişor, să-l mănînce adică de viu, după care din resturile lui şi ale frăţîne-său, Lucaţi, se face o fiertură de oase servită soldaţilor. Episodul shakespearian este răscumpărat de giulgiul sonor al cuvintelor din înşiruirea unui legămînt de credinţă, în care înaltele sunete sunt realizate printr-o invenţiune aproape poetică: Mehmet, părintele, moşul, strămoşul celui ce promite ajutorul la greutăţi, este numit *mama mea, pîinea mea, sabia mea, sufletul şi viaţa mea*. Cel legat rămîne *să-l caute pe prietin* prin toate unghiurile lumii şi să-i zică: *iată, eu sunt gata, ce vrei despre mine?* Dacă nu s-o ţine de cuvînt, *atunci nice să-l sufere tăria pămîntului, nice îmblînd să-l poarte, ce în doauă părţi să fie risipit*. Stilul este al *Bibliei* sau al romanelor cavalereşti. De nu vrei să-ţi fie amic acest legat întru jurămînt, atunci *sabia lui în ei se va încrunta!*

Cu asemenea lucruri nu se poate face risipă, şi frazele trebuie strînse ca nişte grăunţe rare, ceea ce vom încerca în continuare.

În multe locuri Miron Costin dă citate, ceea ce era oarecum rar la vremea aceea. Din Ovidius ne vin aceste trîmbiţe ce *cîntau de jalea astrucării*, iar din Toppeltin, *muierile ce sunt îndemnate să dea oasele părinţilor* (pămîntului, n.n.), ale feciorilor, ale bărbaţilor şi ale altor rudenii cu *bocet nespus, mărgînd după oase cu plînsuri de mirat şi cuvinte de jele, cuprinzînd oasele şi cu glas mare toată viaţa omenească plîngînd-o*. Este sublim, să recunoaştem, cum în alt loc găsim: *pre unii cu groaznică moarte i-au stins*, sau pe unul cu *grea rană l-au rănit*. Undeva este *înfruntată desfrînarea turcilor* la marginea Crăiiei ungureşti. Luptele sunt *mari amestecături*, iar între unguri şi turci rămîne o *vărsare de sînge între dînşii*. Sunt făcute *nepărăsite prăzi şi arsuri*. Corvin *vede atîtea ţipete şi vaiete de oameni robiţi* şi, *fiind negate* încă, la îndemnul episcopului de Beligrad, *a purces în urma turcilor*. Mezet-paşa *se semeţeşte*, se face zarvă şi *amestecătură*, şi *trăsnet de arme cu vărsare de sînge mult şi cădere de cai*, cîteva cetăţi şi sate sunt *cuprinse* de turci. Ţărişoarele încearcă să iasă de sub *giugul păgînului*, un sol al papei *cu mare glas face vorbă*. O *pace este giurată* şi *legată cu turcul, buiguindu-i pre toţi*. Cei în cauză *vorbesc toţi cu o gură*. Un crai leşesc măcar *în reazimul acela se răzima, cu ascuţită socoteală, luînd înainte gînd*. Sultanul Suleiman este *om cu înaltă fire*, nu ca alţii care au fire *amestecătoare* la lucruri mari, sunt şovăielnici adică şi n-ascultă de sfat subţire. Tratativele cu solul Laţco de la leşi se fac peste nezăbovită vreme. Suleiman se clătеşte puţin de *pre perina ce şedea, cu zbîrcită frunte* încă, *cu blînd ochiu cătînd spre Ioan craiul*. Portretul este pregnant, realizat cu mijloace plastice puţine, dar de neuitat. Un *craiu*, Ferdinand, de *pur-*

cesul turcilor luînd veste, s-au rădicat inimile celor nesătuiți. Aliantele se fac cam cu anasîna : *și pre acela cu dare a-l atrage în partea sa silia* (e vorba tot de Suleiman, ce nu-și alegea mijloacele). Nenorocirile sunt anunțate în același stil economic : în Ardeal *au căzut la boală* (craiul Ioan), după care *s-au rădicat din boală*. Dacă asupra unui principe, Ferdinand va veni cu arme împreună cu *chesariul, vor găsi o femeie stinsă în lacrimi, lîngă un prunc strîns în fașuri*. Există *cap de pricini* la baza războaielor și credința otomană are o *temelie nemișcată*. Sultanul Suleiman primește daruri, între care un pahar de aur *cu iscusit meșterșug făcut*, un ceasornic este *un mirat odor*, pentru că are rotițe de argint și marchează trecerea vremii din *tot crugul cerului, clătirea celor 7 planete, cursul soarelui și premenelile lunei cu marea*. Împăratul *subțire la minte* apreciază acest dar care-i vorbește de mișcarea secretă a astrelor și, la sfatul astronomilor, între care Homon, *doftorul de toate dăscăliile*, primește tratativele Crăiiei. Ici și colo, limba cronicărească pare un argou : *războaiele se aleg*, niște *oști vor merge în pradă*, între oșteni *intră mare zarvă*, unul *este vestit la lucrurile războaielor*. Gheorghie Martenuzi este *om amestecător*. Sfaturile iau un aer sacerdotal : *să nu fim de-a lumii mustrare*, sau : *ce este prin tine dat, să se ție*. Același Martenuzi, *mîhnit fiind, în multe gînduri se izbea*. Femeile fac intrigi la rîndul lor *(îmbletele cele femeiești)*, și asta nu duce la nimic bun. *Mari duceri în prizonierat* ale popoarelor supuse sunt numite : *mergeri supt sabie*, vaietele muierești sunt *pricina pogorîtului acestor răutăți*. Un copilandru crălesc, Gabriel, *așa suindu-se în gîndul său cel cu creieri tineri, au sosit la desfrînată și fără rușine viață, călcînd casele cîtorva boeri, cu sila muierile lor, a cîteva și fete de boeri, stricîndu-le fecioria peste voia lor. Depărtat fiind de rușine*, cînd i se relatează faptele rușinoase, el *scoate hihote în glas mare* și, *lovind fără veste Sibiul, hiara au apucat orașul*. Un Racoți, Gheorghie, suferă de *melanholie* și, la sfatul doctorilor, se silea să *se lecuiască cu vînătoare* și, *dacă nice aceste primblări nu l-au isbăvit, și-au sfîrșit viața*. Periodic, comentariul cronicarului nu mai e laconic, devine aforistic : *Lucrurile domnilor între mari focuri stau, cari, dacă se aprind de vreo parte, cu multă apă nu se sting.*

În afara expresiei sintetice, rar întîlnim la Miron Costin clișee ca

acestea : *Paşa, singur ca un leu înfocat, cu sabia smultă, cineş ieşea înainte, tot tăia cu mîna sa. Undeva pedestrimea este călcată în turbare a războiului.*

Cînd traduce cuvîntul solului tătăresc către Alexandru Machidon, scos din Quintus Curtius, efectele nu sunt mai puţin grandioase. Alexandru ţine cu mîna dreaptă răsăritul, cu stînga apusul şi tinde să atingă lumina lui Dumnezeu, el bate războaie şi nu ştie că *copacii cei înalţi multă vreme crescu şi într-un ceas pot să oboare, şi pre leu îl mănîncă păsările cele mici, iar rugina herul strică.* Împăratul *a surpat împărăţia Persului,* dar *oastea lui, îngreuiată de prada lumii,* nu va fi atît de sprintenă ca să scape de iuţii cai tătărăşti ce se mişcă uşor în stepa Donului, dar, cum spune acelaşi Miron Costin, Alexandru nu ţine seama de primejdii, deşi promite scurt că va cugeta, pentru că împăraţii aşa sunt făcuţi : *petrec în timp de pace în grădini, iar războiul în tabere.*

Stilul baroc, preţios, poate să nu mai placă unora, dar eu îl găsesc plin de merite literare. Miron Costin este al timpului său şi e greu să ne închipuim că ne mai putem întoarce la asemenea găsiri : *Zilele şi anii Măriei-tale să se scurgă cu atît mai vesele şi mai plăcute, şi pentru aceasta muzele din Helicon în această grădină a noastră închipuită de noi aclamă numele tău, alcătuiesc şi împletesc o cunună din florile veseliei, din frunzişul slavei neveştejite a Măriei-tale,* dar trebuie recunoscut că oraţia este frumoasă. În alt loc, invenţiunea galantă este şi mai delicată : *Dacă cineva nu va fi învăţat omenia de la oameni, dacă nu o va fi dobîndit din firea sa înnăscută, dacă nu o va fi cunoscut din virtuţile omeneşti, atunci să se ruşineze de statuia cea mută a lui Memnon.*

Cartea pentru Descălecatul dentîi şi *Letopiseţul Ţării Moldovei* rămîn realizările majore pe plan literar ale acestui mare scriitor ce se ignora. Privite împreună, par un serial aventuros ce cuprinde istorii de domnii, sfîrşituri tragice, nuntiri spectaculoase, descrieri de alaiuri domneşti, întrerupte de rare gîndiri sceptice sosite dintr-o experienţă, vai, încheiată tragic, pentru că e de neînchipuit, dar aşa a fost, ca unul care a descris atîtea descăpăţînări să termine la fel în praful setos de sînge al tîrgului Roman, pe neaşteptate, dintr-o bănuială şi o intrigă. Ţara Moldovei, ca să nu pomenim încă de Muntenia, era un fel de prerie deschisă intrigilor, tronul disputîndu-se în culise, plătit fiind cu vieţi, cu sînge, cu jaful cel mai cumplit. În umbra acestor războaie fratricide, în zgomotul prăbuşirii tronurilor şi al smulgerii vieţilor, Miron Costin găseşte liniştea să scrie rîndurile lui nemuritoare. *Eu voi da sama de ale mele cîte scriu,* spune cu orgoliu, şi a dat. Dincolo de rînduri răzbat o mare dragoste de ţară, o dorinţă de a înfrunta uitarea care ameninţă totdeauna memoria popoarelor. Pămîntul românesc a suferit năvăliri oarbe, dar peste toate nenorocirile a biruit conştiinţa unui neam ce se trăgea de la Rîm, fruct al încrucişării năvăliţilor mîndri şi al cuceritorilor ce veneau dintr-un teritoriu de basm. Vinurile erau acolo

ușoare, cerul milostiv, vremea nici prea rea, nici prea caldă, locul locuit de oameni *iscusiți preste toate neamurile, stătători la cuvînt, neamăgitori*, blînzi, *nemăreți* cu streinii, într-un cuvînt, *gentilomi*, cum zic grecii cilibii. Cum se va vedea și mai departe, *Cartea pentru Descălecatul dentîi* ia pe alocuri aerul cronicilor galante ale unui veac ceva mai tîrzielnic. *Eneida* este povestită la un ton ușor. Aeneas are nefericirea de a-i muri doamna de groază atunci cînd a văzut *arzînd den toate părțile Treada*. Episoade romane sunt relatate cu aceeași familiaritate care place nemijlocit. *Tarcvinie* (Superbus) apare ca un fel de huligan istoric părăsit de toți, pentru că a intrat în casa unui domn, și soața sa, Lucreția, a trebuit să-l suporte, după care s-a ucis pre sine cu un cuțit. E poate multă confuzie aici, dar proza lui Miron Costin ia aspectele unui foileton de bună calitate.

Letopisețul capătă adevărata formă a prozei grase, plină de stafide literare, dintre care cele mai multe au fost culese. Să mai adunăm ce s-a risipit la o recoltă grăbită poate. În *Capul al III-lea*, găsim *o înglotită oaste* ce *i-au spart pe niște haiduci pre Jijia*; în alt loc se spune că *banii răscolesc împărățiile* și *marile cetăți le surpă*. *Leșii lui Jolcovski sta împresurați* de Skinder-pașa, la apusul soarelui, *gogind la sfat, mîhniți toți, văzîndu-se închiși de atîta mulțime de oști, depărtați de țară*. Ca pe o coloană infinită a istoriei noastre, toate bătăliile neamului sunt încrustate cu o mare daltă. Turcii *dau război* după război și *fac năvală*, ei merg pînă departe, *istovind poduri* peste rîuri mari și năvalnice, construiesc adică punți în urma celor vinați, e o *desime mare de trupuri*, încît tot *văzduhul pute de duhoare*. Cneazul de Zbaraz vine cu 300 de oameni la *o solie să aducă daruri desfrînate de tot, cît abia se află într-o istorie*. Totul are o pastă groasă : ciuberele din care beau apă caii sunt de argint, ca și țintele hamurilor, haiducii însoțitori au ceapraze din același metal ; intrînd în Țarigrad, au pus potcoave de argint bătute numai într-un cui pentru ca animalele să le piardă, și trecătorii, găsindu-le, să creadă că stăpînul acestor corteguri este Cresus însuși. Un domn, Radul-Vodă, este *deplin la toate*. Divanurile ținute de el au ceva hîtru, boerii sunt certați și rugați să nu mai vie cu alt prilej pentru că l-au supărat pe domn, slujitorii sunt îmbrăcați în *hulpi*, au ceva hieratic, par destinați unei picturi de gen. Jderi, samuri și vorba de spirit, după care urmează și cîte o bătaie cu toiegele, 300 la spate, date de către armaș. E feeric, e fabulos.

Hatmanul Barnovski, care preferă exilul la Veneția spolierii nemiloase a țării, pare o figură legendară. E om de țară și nu are coconi. Într-o domnie întreruptă de prezența altui domn, el nu prea se îndeamnă să se întoarcă la tron, dar, cum zice Miron Costin, și *sfîrșitul zilelor trage cu de-a sila spre om!* Unde mai pui că *dulce este domnia la Moldova!*, deși *obrazele turcești sunt încă grele*. Intrigantul Vasile-Vodă, care *îl mai surpase o dată din scaun*, nu se lasă și *îi mănîncă capul, cu pîră, trimețind cărți unde știe el*, adică la

Poartă. *O, îndrăcite a voitorului de rău vremuri*, exclamă cronicarul, *ce nu scornesc limba amară a neprietenului!* Domnul e în primejdie, *ori să fie dat pe la catarge, ori să i se puie capul sub sabie*. Ce-i vinovată gloata? *Capul să piară, se vor potoli gloatele!* Atunci domnul scrie o scrisoare *înmăsa*, maică-sii, care carte *pre cuvintele lui s-au cunoscut că era asupra morții*. Barnovski-Vodă prilejuiește scriitorului un mare și nemuritor portret: acela stătea pînă la miez de noapte în fața icoanelor și se ruga cu mare osîrdie, în scurta lui domnie *au ridicat* multe mînăstiri și biserici. Era trufaș la portul hainelor și mîndru, iară *la inimă foarte direpț, nelacom și blînd*. Trupul lui după pieire *au stat* în fața curții împărătești *pînă în deseară* și, pe urmă, lui dreptcredincioșii i-au strîns oasele dinaintea curții și l-au dus în *Patriarșie*. Costin, postelnicul lui Barnovski, vine ca oaia la chihaia vizirului, *spăimat că-l duc noaptea să-l înece, ori să-l muncească pentru avuția domnului repauzat*, dar, spre surpriza lui fericită, *domnul le iartă capetele* lui și alor lui. Spurcatul, care *l-au pierdut* pe nefericit, *îngroșa lucrurile între domnie și sfat, avînd gînduri spurcate și rele*. Deși ceilalți boeri *umblau cu paza vieții*, el *reușește în mozavirile sale, văzînd cum ceialalți își văd urzită pieirea lor*.

Vasile-Vodă vrea să oprească o revoltă *a desfrînatei prostimi ce-i cere pe greci și e lovit cu un os în cap*. Mulțimea dorește în cor: *Dă-ne, Doamne, pre greci!* Și acela li-i dă. Vasile Lupul, vornicul, atît de cunoscut, *stă ascuns pre poduri pînă se liniștesc urile* și se duce la Țarigrad în chip de negustător, trăgînd sforile, dar este *amirosit*, cum se spune, de marii dregători, după care urmează o domnie fericită, nelipsită de peripeții.

Tehnica descrierii luptelor la Miron Costin are un dinamism ce nu ne scapă. Abaza-pașa *bate o roată de leși* și *sparge tabăra* acestora, după care *descalecă cu corturi în șes*. Urmează *graba birului*, mai pe șleau spus, *jacul*. Totul merge cum merge, Abaza-pașa *iar se gătește cu mai mare putere asupra leșilor*, pentru că Crăiia leșească era gata de sfadă, dar, pentru că *e călcător de pace*, împărăția pre Abaza-pașa *l-au zugrumat*, ceea ce face *să se reșchire și gătirea leșilor în vînt*.

Matei-Vodă (Basarab) poftește și el *să dea război* lui Vasile-Vodă, *alegîndu-și un loc închis de păduri* și socotind avantajul care l-ar oferi trecătorile de ape, ca să nu mai vorbim despre *bîhnișuri*. Oștile *se spîrcuiesc*, Vasile-Vodă *cade la prinsoare*. Sultan Murat face o *primblare de vînătoare*, lovește după aia țara Persului și *într-acolea zăbovește cu oștile*. Țara leșească este la *mare zburdăciune*. Vasile-Vodă nu apare ca în cărțile de citire, el mai năvălește *pe la țiitori, pe care și le face mai de milă, mai de silă, prietine, în biserică îl lovesc gîndurile bune*, dar afară e pus pe fapte rele. Un serdar scrie domnului că acesta *l-au scos din obiele și den sărac l-au îmbogățit*. Un boer moare pentru că *nu ascultă de sfat și se suie pe cai proști*. Mogîldea nu e omorît, *ci luat și legat numai la pusci*. Un domn *este deplin la hire* și *gîrbov la statul trupului* său, ghebos adică,

la cap cucuiet, încît, zice Miron Costin, *puteai să-l crezi după chip Esop*. În marile năvăliri, unii *şi-au scutit viaţa cu pădurea*, adică s-au refugiat în codru, turcul *se sileşte după jăcuiri*, oriunde ajung alţi năvălitori *luau locuitorilor nevinovaţi locaşurile, odăile şi hrana*.

Timuş este un fel de Tamerlan *care, cum au sosit la cetate, s-au desfrînat în furturi la mînăstiri*. Moralistul scoate capul ici şi colo şi notează că *cinstea se osebeşte după scaune, mergînd în sus*. În alt loc, iată stilul acela economic, inegalabil : *Mică ţintă este omul cu sabia smultă*. Sau : *Mai lesne-i Streleţului a nimeri o vrabie decît pre un om călare în arme*. Timuş are o *mînie dobitocească, face război fără ispravă şi fură hrană de cai şi apă*. Oştenii lui *luau şi pieile de pe cai, fiindu la strîmtoare, mîncau rădăcini, obosiţi de străji şi străbătuţi den pusci ; ei cu ai lui, cum au înţeles că le-au pierit capetele, au purces la fugă*. În altă bătălie *se rup 24 de tunuri, viscolul şi gerul lovesc*, unul *îşi pierde sărita*. Mihnea-Vodă fuge la Racoţi în Ardeal, *unde şi-au borît curînd şi sufletu în prăpastiile Iadului, pierind pomenirea lui cu sunet*.

Stilul este grandios, Miron Costin ne-a lăsat o moştenire literară inestimabilă. Trebuie citit, deci, ca atare.

O recentă antologie de literatură veche alcătuită de G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu ne oferă izvoarele cele mai vechi ale acestei minunate limbi române, aşa încît, pînă la a ne întoarce la maeştri ca Nicolae Costin, după părerea noastră un mare scriitor, sau Radu Popescu, şi el un teribil alcătuitor de proze, să vedem ce mai putem culege din unele texte în care sublimul cuvîntului farmecă.

Pînă la extraordinarul Gavriil Protul, recolta, literar vorbind, nu este nemaipomenită, pentru că nu vorbim despre izvoarele istorice inestimabile, cît de calitatea acestor cronici şi inscripţii. Grigore Ţamblac are o pană uşor ironică, bisericească, nu lipsită de preciziuni delicioase : *...toate acestea au ajuns la auzul binecinstitorului domn a toată Moldovlahia şi ţinuturilor de la mare, de Hristos iubitorul, şi marelui voevod Ioan Alexandru, împodobit cu multe virtuţi, dar şi iubitor de mucenici*. Iată şi o scenă nemaipomenită : *Se aplecă spre racla sfîntului, cuprinde mult pătimitul trup, atinge ochii şi buzele sale de mîinile lui, varsă multe lacrimi de bucurie. Îl proclamă păzitor al ţării sale şi aşa îl aşează cu cinste în prea sfînta Mitropolie, în luminata sa cetate Suceava, scaonul său...* Stilul e sacerdotal, are o grandoare care dă dimensiuni colosale celor descrise şi, citind, ai impresia unei cronologii iscate dintr-o conştiinţă supraimpresionată. Aşa încît, părerea alcătuitorilor antologiei despre aceşti mari scriitori de început nu mi se pare deloc exagerată. Ei spun că Neagoe, Nicolaus Olahus, Coresi, pregătind alţi mari scriitori, ca Miron Costin, stolnicul Constantin Cantacuzino şi Dimitrie Cantemir, erau la înălţimea acelor texte pe care le topeau în proza lor divină. Neagoe pare cu adevărat un princepe de Renaştere, cum se menţionează în prefaţa lucrării, iar mie personal, Gavriil Protul mi se pare unic şi voi demons-

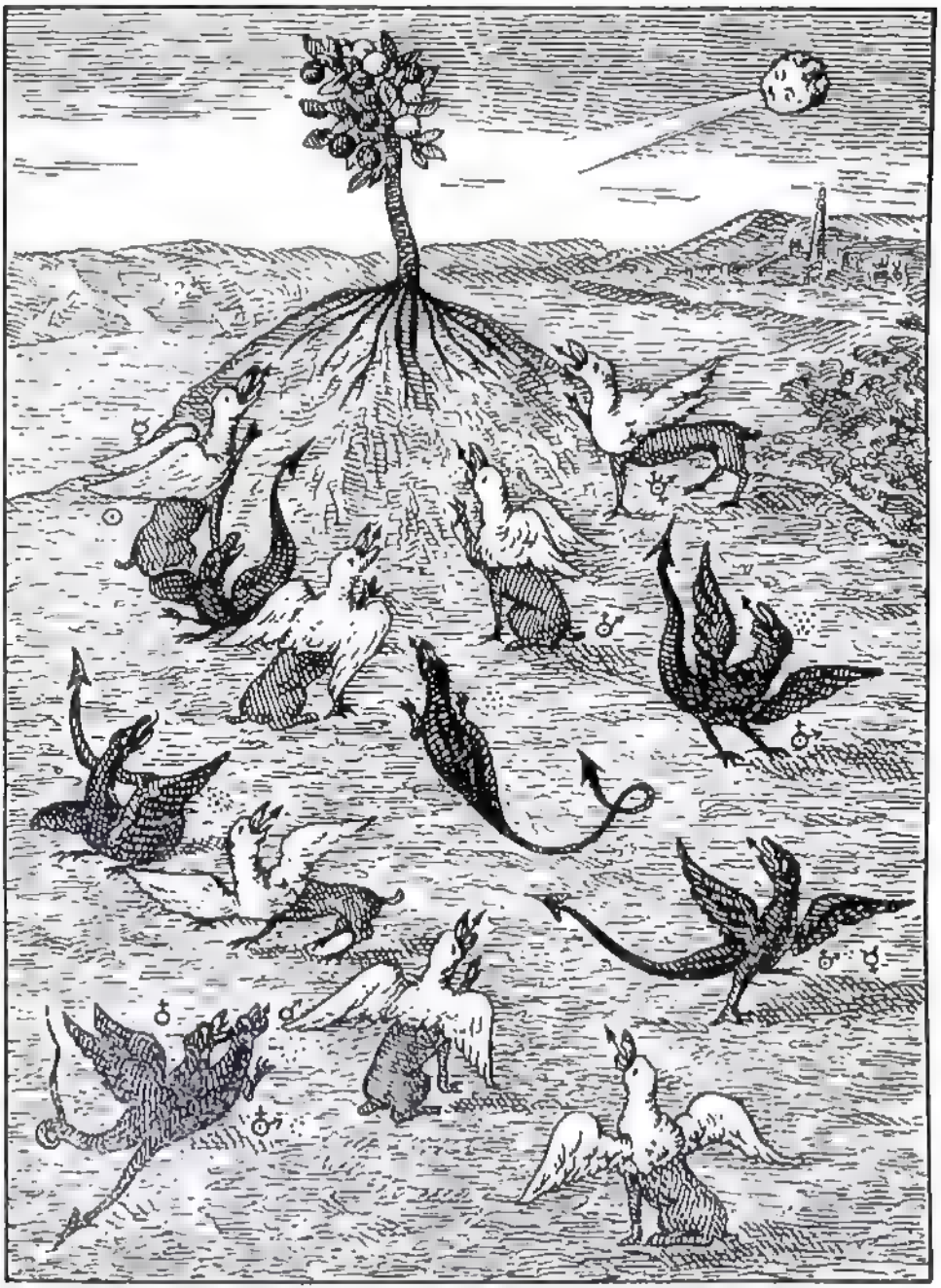

tra-o cu texte citate, recunoscînd că, în afara *Foletului Novel*, nu am cunoscut ceva mai miraculos ca dulceață a graiului și asociație de cuvinte. Scriitori ca Eminescu și Sadoveanu, Neculce sau Creangă și, de ce n-am spune-o, Anton Pann și Mateiu Caragiale nu ar fi putut să existe lipsiți de o astfel de tradiție. Se vorbește despre un *Isarlîk* al limbii și al mediului care l-a dat pe Ion Barbu mai tîrziu, despre balcanism și stil colorat, dar rădăcinile aici sunt. Nu vorbim de viziune istorică, unde Sadoveanu și Eminescu sunt înalt îndatorați înaintașilor. *Cronograful* lui Mihail Moxa avea să-l inspire pe fiul Ipoteștilor în *Scrisoarea a III-a*. În *Neamul Șoimărești*, Sadoveanu avea să folosească capitolul *Vremea lui Ștefan Tomșa* din Miron Costin, ca și Hasdeu dealtfel (vezi *Domnia arnăutului*). Marele romancier moldovean este dator și lui Grigore Ureche și *Letopisețului* său (și el tradus și adaptat în bună parte), în *Viața lui Ștefan cel Mare* sau în *Frații Jderi*, după cum Alecsandri se inspirase din același cronicar scriind *Dumbrava roșie*. Dar nu e cazul aici să stabilim istoria filiațiilor și a împrumuturilor, a adaptărilor și a compilațiilor, care este vastă și imprevizibilă pentru cititorul nefamiliarizat cu genul istoric. Să ne întoarcem deci la textele propriu-zise în care vînăm ca pe un domeniu regal cele mai frumoase ciute! În *Letopisețul de cînd s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Țara Moldovei*, iată un fragment de o mare ținută literară, căci zice: *să nu se laude preaînțeleptul cu înțelepciunea sa și să nu se laude puternicul cu puterea sa, să nu se laude bogatul cu bogăția sa.* Iar într-alt loc zice: *Precum au căzut cei puternici, iar cei slabi s-au încins cu putere, tot astfel să înțelegem că biruința de la nimeni altul nu poate veni...*

Admirabile sunt și epilogurile primelor tipărituri ale ieromonahului Macarie în Țara Românească. *Tetraevanghelul* este o revărsare de știință de trei ori strălucitoare către cei ce vor citi sacrele texte. *Din porunca domnului Ioan Basarab, mare voevod, eu robul lui Hristos, Ieromonahul Macarie, am ostenit pentru această carte în anul 7020, crugul soarelui 20, al lunii 9, indicationul 14, luna iunie, zioa 25.*

Excepțională este cadența cuvîntului care aduce cu mici poeme în versuri, precum și mierea evanghelică a pildelor, acel grai în surdină al milelor, al spășirii și al cuviosîniei, de cel mai mare efect pentru cunoscătorul și iubitorul de pagini rare.

Viața și traiul sfinției-sale părintelui nostru Nifon, Patriarhul Țarigradului, care au strălucit între multe patemi și ispite în Țarigrad și în Țara Muntenească, scrisă de Chir Gavriil Protul, adecă maimarele Sfetagoriei, începînd de la titlu, mi se pare o mare operă literară în care stilul domină prin culoarea lui unică, prin invențiile de cuvînt fără egal. Tonul general este al unor sfaturi prilejuite de o biografie plină de exemple, dar, dincolo de aparențe, ceea ce era ironic în constituția sufletească a autorului apare cu o pregnanță în care orice notă discretă dispare. *Deci să nu ne*

lenevim spre lucrurile cele bune, ce cu mare nevoință să ne păzim a le umplea, care ne tocmesc o luptare neadormită; și să ne gătim spre ascultarea minunilor celor prea înfrămsețate ale lui Dumnezeu. Fraza este bogată și ocolită, are meandre și ascunzișuri, pare că spune ceva, dar lasă a se înțelege altceva, este vorbirea ușor ipocrită a fețelor bisericești din care aveau să tragă mulți scriitori. Încercările sorții sunt spuse astfel : *Cele ce-l cearcă cu tot dedinsul, spiritul bisericii den destul să îmbogățește și să înmulțăște biserica.* Viața sfîntului este povestită gospodărește, pre tatăl sfințieisale îl chema Manuil, pe maică-sa Mariia, oameni de mare neam și rudenie boerească, *izvorînd cu toată averea* și lauda. Dar intrigi (fu pirit și mozavirit) îl surpă pe bravul părinte : iată, fiind om *direpț*, fu *clevetit de vrăjmași ca să piiae*, numai că doamna Irina, soția domnului Dalmației, aflînd și vrînd să-l scape, îl *trimise pe supț cumpăt* cu cărți la un frate al ei. Acest *pe supț cumpăt* mi se pare de o mare frumusețe. Iată acum și un portret al lui Zahariia, părinte ce *lăcuia* în cetatea Nartei, *om sufletesc și plin de toate bunătățile.* Acesta știa carte grecească și slovenească venind de la mînăstirea Vatopedului. Nifon, fiul Mariei și al lui Manuil, călugăr, după multă învățătură de carte, cade într-o intrigă bisericească de mare întindere.

După ce învățase cu călugărul Ioasaf, *dascăl și providet, se mutase în altă latură*, deci deveni ucenicul acelui Zahariia. *Dieconit*, Nifon ține de marele și fericitul Nicolaie, *Patriarhul Justinianei cei dintîiu, al tuturor bulgarilor, sîrbilor și Arvaniei și altor laturi.* Numai că în acea vreme toate *laturile și cetățile și satele erau fugite de la bisericile Țarigradului pentru al optulea sobor care vrură să-l facă la Florința lătinii cei deșărți de minte.* Ce-mi place aici : expansiunea bisericii se face în *laturi*, cuvîntul avînd ceva mobil, instabil ; cît privește *cetățile și satele fugite de la bisericile Țarigradului*, elementul cinetic de îndepărtare, personificarea pregnantă dau un dinamism neînchipuit prozei lui Gavriil Protul. În acest timp — suntem pe vremea lui Schendenberg (Scanderbeg) —, cei doi sfinți părinți fac o călătorie la *țara Ascolunului* care ar fi vechea Palestină, dar în realitate era *Alvania*, unde sunt primiți ca niște confesori de mai-marele peste acest loc din Balcani. Numai că fu trimis păcătoșilor *toiagul învățăturii cel de fier după cuvîntul proorocului*, adică se ridicară turcii care *cuprinseră pînă la marea Ochianului, și tot ce afla, tăia, prăda și aprindea.* Spaima este teribilă, oamenii se ascund de groază : unii *în mare*, adică se înecă, alții *în peșterile munților și ale pămîntului.* Literare mi se par forma de a se spune ce pricinuia frica și acele *peșteri ale pămîntului* care înseamnă, în puține cuvinte, *a te face una cu pămîntul înaintea năvălitorului.* Aflînd sfinții părinți ce năpastă e în lume, *dădură loc mîniei, după cuvîntul lui Pavel, apostol* (observați inversiunea), *și intrară în cămara lor, potrivit cuvîntului lui Isaiia, așadar păsiră puțunel pînă trece mînia lui Dumnezeu*, intrară, deci, *în cetatea Ohrideanului* și *aflară înlăuntrul cetății*

o mînăstire mare și vestită a Precistei în care aflară mare mîngîiere. Stilul este familiar, eliptic, de o mare frumusețe. *Deci, în acea vreme*, zice Gavriil Protul, *rămase văduvă biserica cea mare a Ustianii cei dintîi, care era Patriarșie.* Părintele Zahariia primește *mari rugăciuni* de la credincioși, pentru că *era darul lui Dumnezeu cu dînsul.* Vrînd-nevrînd, omul sfînt *se așează în scaon, nalt ca o lumînare spre sfeșnic, și au păscut de atunci biserica cea mare a Ustianii din care cauză nu fu lumină numai în acea latură, ce toată lumea au luminat.* Numai că iar se întîmplă o *împiedicare rea și biserica Justinianei fu cuprinsă de scîrbă și îl scoaseră den scaon pre Zahariia, și acesta îl luă pe Nifon cu el la Țarigrad să vadă vina pentru care căzuse în disgrație,* unde nu zăbovi multă vreme și *se războli*, unde *își deade sufletul în mîinile lui Dumnezeu*, îngrijit de Nifon ca un *tată sufletesc și păstoriu al său ce era.*

Aici imaginea *scîrbei bisericii* ca a unei sfinte ființe este sublimă, ca și *războlirea*, cuvînt pierdut în limba noastră sau folosit foarte rar.

După cum ne asigură alcătuitorii antologiei de texte de literatură veche, *Viața lui Nifon* a lui Gavriil Protul a stat la baza dezvoltării literaturii muntene. Ea a servit de izvor cronicii lui Radu Popescu și sursă de inspirație lui Alexandru Odobescu pentru nuvela *Mihnea-Vodă cel rău*, cum scriu Mihăilă și Dan Zamfirescu. O confruntare strictă ar lăsa să se vadă cît de strîns s-a ținut Odobescu de textul hagiografului din veacul al XVI-lea, dar deocamdată să urmărim viața părintelui Nifon, cu toate perlele sale stilistice pentru care simt o invidie sinceră. Așadar, Nifon lasă Țarigradul și merse la Sfetagora, pentru că sufletul său dorea mult să viețuiască acolo, așa cum dorește cerbul izvoarele. Ce face, așadar, părintele ? *Se duce pe la toate peșterile și pe la chilii, și pe la mînăstirea lui Mariton și au cerșut rugăciune și blagoslovenie de la toți părinții sufletești și s-au îndulcit cu toate învățăturile lor și au învățat de la dînșii sfat bun.* Într-o peșteră, la Crit, *au aflat* de niște călugări ce *se nevoiau cu fapte bune, hrănindu-se numai cu lucruri den lucrul mîinilor sale*, și Nifon se lipi de dînșii trăind din *meșterșugul scrisorii.* De acolo e chemat la marea lavră a Sfîntului Atanasie, după care se duse la mînăstirea Dionisatul pentru *învățătura smereniei*, umplînd cu dragoste locul, de unde *s-au dus vestea în toate laturele.* Aici bunătatea și blagoslovenia privite ca o apă care se revarsă, cuprinzînd totul, par mijlocul cel mai pregnant literar. Numai iată că și biserica cea mare a Solonului *rămase văduvă de arhiereu*, și clirosul bisericii caută unul care să fie *harnic unui lucru* ca acesta, și învățăturii bisericii, și cetății. Ascensiunea urmează treaptă după treaptă cu ajutorul celui ce a făcut și a zis ca să strălucească lumina de întuneric și lucrurile de taină să se descopere. Sufletul lui Nifon este îndreptat spre cei săraci și nedreptățiți, spre năpăstuiți și neputernici, spre cei din temnițe, flămînzi și goi, așa că iată-l arhiereu la Solon, iar după aceea, *cînd se*

pristăvi fericitul Simeon la Țarigrad, arhiereii den ieparhie îl aleseră pe fericitul Nifon, împlind toate lucrurile asupra sfinției sale și hirotonisindu-l. Sfinția-sa luă deci *cîrma mumei bisericilor*, chemîndu-i pe toți *ca cu o trîmbiță, alegîndu-i pe credincioși de plevele și neghina ereticilor*. Imaginea mi se pare grandioasă. *Muma bisericilor* și această *pleavă a mulțimilor*, în care un șef spiritual face o cernere gigantică, rămîn, ca mijloace literare, produse cu totul superioare. Numai că *diavolul ce nu iubește binele și văzînd cîți scapă din hicleniile sale au împletit cu ajutorul unor oameni de nimic pizme hiclene și pîri*, încît l-au scos din *scaonul patriersesc*, și *lumina bisericii se întunecă*. Nifon se retrage la Sozopol, ducînd o viață exemplară, lucru care sili pe cei ce dregeau treburile să-l recheme în *scaonul* său și iar *străluci luminat soarele cel neapus*, numai că la fel ca într-o mare dramă, în care intriga este baza povestirii, diavolul nu se astîmpără și lucră pentru izgonirea sfîntului. Amira, împăratul turcesc, îl trimise la cetatea Odriiului în exil, unde el *n-au schimbat luptarea și podvigul*. Vestea despre virtuțile acestui sfînt, iată, ajunse pînă la domnul Radu Voevod care-l și văzu cît era de bărbat desăvîrșit la chip, și în cuvinte, și în fapte. Bărbăția minții sale îl sili pe Radu Voevod să-l cheme în țară, pentru că *era foarte pohtit acolo*. Deci domnitorul *îl cerșu* pre acest păstor mare și învoiala fu scurtă : *Eu voi domni, tu numai ne înveți legea lui Dumnezeu*. Iar păstorul *află turma neplecată și neascultătoare și bisерica izvrătită și cu obiceiuri rele și nesocotite*. Deci Nifon slobozi izvoare de învățătură limpede și-i sfătui pe toți să se adape de la apa milei. După ce *își așează arhiereii, dădu sfat domnului*, într-o limbă care mi se pare fără egal și în care văd și izvoarele altor învățături : *Ce să nu fățărești, nici a mic, nici a mare, a văduvă, nici a venetic, nici pre cel sărac să nu-l miluești cu judecata, nice de cel bogat să nu te rușinezi și să-l fățărești, că judecata este a lui Dumnezeu*. Dacă se fac toate după lege, pomii vor rodi ca și cîmpiile și în țara domnitorului vor fi biruință și tărie mare. Dacă nu va fi așa, atunci atoateținitorul își va întoarce fața de la domnitor și va fi secetă și răul *se va înstăpîni*. Imaginile sunt biblice, de o mare plasticitate și forță. *Ceriul va fi de fier și pămîntul atît se va întări, că va fi ca arama, și toată virtutea celor năpăstuiți se va pune în zadar. Veți pieri de sabia tuturor limbilor*, amenință Nifon în termenii lui Moise, *și țara voastră va fi pustie, de vă veți dezlipi de mine!* Iată alt verset : *Beția și curvia cu totul să se lepede de la voi și să se desrădăcineze ; că au zis apostolul : nunta este curată și patul nespurcat*. Parcă e și nițeluș Arghezi pe aici...

Viața lui Nifon este agitată în continuare pentru că societățile ce trăiesc în belșug nu suferă pe cei sfinți. Așadar, diavolul învrăjbitor, pizmaș, văzînd învățăturile *folositoare de suflet*, nu mai răbdă și-i șopti și lui Radu Voevod ceva la ureche, încît sfîntul fu acuzat că *strică obi-*

ceiele. Auzind Nifon *aceste cuvinte nebune şi turbate*, se miră şi zise : *Nu aşa, Doamne, nu aşa*, şi cu limba-i de sfînt îi spune drept în faţă nişte adevăruri neplăcute : pe sora sa, domnul o măritase cu Bogdan care avea muiere cu lege, deci el este un curvar, iar soră-sa o preacurvă. Iară aceste cuvinte, cum bănuim cu toţii, *foarte aţîţară şi mîniară inima domnului şi îndată goni pre sfîntul denaintea sa şi porunci să nu-l mai bage nimenea la seamă, nice să-l socotească, nice să-l cinstească*. Dumnezeescul Nifon este deci mazilit, şi cel de sus nu-l lasă şi-l trimite *corbul de hrănia pre Ilie proroc, un cocon de boer ce-l chiema Neagoe, mai mare peste vînători*. Iar Radu Voevod, deşi îl ura pe Nifon şi umbla cu *alte amăgele*, fu silit să vină în cele din urmă să l se plece şi să mărturisească că pentru nedreptăţile făcute *avea blagoslovenie de la alţi arhierei*. Suntem în plin scenariu shakespearian. Răspunsul sfîntului e de o mare măreţie sufletească : *Ce eu însă mă voi duce după cuvîntul vostru, iar voi rămîneţi în păcatul vostru. Şi pre mine iar veţi să mă căutaţi în vreme care nu mă veţi afla, ce vreţi să muriţi în păcatul vostru şi nu va fi cine să vă ajute într-aceea vreme*. Deci părăsi ţara şi merse la sfîntul munte Athos unde toată lumea mergea ca să îşi *meştie băutură de veselie trupească şi sufletească*. Aici găsi un discipol pe care-l *întări cu rugăciunile sale*, şi acesta, Macarie pre numele său, merse la Solon unde *pătimi multe munci*, şi *pătimaşul său trup fu îngropat acolo, iar sufletul dănţuia de atunci cu îngerii în cer*. E o proză magistrală, plină de fast, de întunecate culori, de o bogăţie fără seamăn ce se va resimţi mulţi ani în limba noastră. Dar să continuăm : *Văzînd toate acestea, dumnezeescul Nifon prîcepu că va fi aproape de petrecania sa şi se bucură sufleteşte şi se veseli*, trecu deci muntele şi se instală în mînăstirea Dionisatului şi *prinse lăcaş nou*, fiind *nevoitor spre slujbe şi spre ispovedanii, spre pocăinţă şi spre curăţenie*. Dar iată că Radu Voevod *căzu la boală şi sufletul se umplu de frică şi de cutremur*, şi atunci toţi pricepură că acesta *se umpluse de cuvintele sfîntului*. După moartea domnitorului, intrigile crescură şi se făcu gîlceavă, pînă în cele din urmă ţara *s-au împăcat de gîlceavă şi bisericile se veseliră*. Nifon murise în acel exil, şi noul domnitor, ca să scape ţara de blestemele sale, hotărî să-l aducă resturile pămînteşti într-un *secriu de lemn cu mireasmă bună*. Şi-acum urmează o scenă grandioasă pe care marele Will ar fi folosit-o fără să-l doară capul aflînd-o în vreo cronică, cu toate pamfletele lui Robert Green, defăimătorul său spurcat, care spunea despre el că noaptea îl citeşte pe Seneca într-o aproximativă versiune engleză, iar ziua aruncă altora o Hamletiadă, plină de o grămadă de discursuri tragice. Deci Neagoe-Vodă aduce la mînăstirea Dealul moaştele sfîntului şi le aşează deasupra mormîntului Radului Voevod. *Ia ascultaţi ce făcu Dumnezeu*, zice Gavriil Protul : *unde mi s-au rupt scoabele de fier şi acoperămîntul de marmură al mormîntului se desfăcu şi se ivi trupul din lăuntru al domnului plin de puroi şi putoare, iar sicriul cu moaştele Sfîntului Nifon*

se deschise și el și din aceste scînduri izbucni un izvor de apă care spălă tot trupul lui Radu și-l arătă luminat. Sfîntului i se făcu un sicriu de argint frumos podobit și se ridică o sfîntă mînăstire numită *Lavra cea mare a Țării Muntenești,* iar la lavra Iverului *au adus apa cu urloiul,* la mînăstirea Pantocrator *au făcut mari ziduri și au dăruit multe daruri.* În măgura Misiei, la mînăstirea Oreiscului, unde erau moaștele Sfîntului Grigorie, biserica e acoperită cu plumb, și s-a făcut *cerdăcel de piatră,* și *s-a zugrăvit frumos,* și *s-a poleit,* iar la metohul mînăstirii, care se cheamă Menolina. *au zidit o casă mare, ca să fie odihna mînăstirii, în care să se facă toate*

slujbele ce trebuia. Neagoe ridică multe mînăstiri și aduce de la Țarigrad o icoană făcătoare de minuni. Iată descrierea Mitropoliei den Argeș : *Și o sparse den temelii și zidi în locul ei altă sfîntă biserică, tot de piatră cioplită și netezită și săpată cu floriu. Ea avea 12 stîlpi înalți tot de piatră cioplită și învîrtiți foarte frumos, și minunați, și nește turlișoare vărsate, ferestrele sunt răzbătute prin piatră cu mare meșterșug, iar la mijloc o ocoli cu brîu de piatră împletit în trei vițe și cioplit cu flori și poliit.* În total, mînăstirea era *foarte minunată, săturînd toate privirile la vederea ei.*

Gavriil Protul mi se pare mai mare decît Dosoftei și întrece în fastul stilului chiar pe Cantemir și pe Miron Costin.

DOUĂ CAPODOPERE : *ÎNVĂȚĂTURILE LUI NEAGOE BASARAB* ȘI *FOLETUL NOVEL*

Nu o să mă angajez în discuțiile iscate de reconstituirea versiunilor *Învățăturilor lui Neagoe-Vodă Basarab către fiul său Teodosie,* pentru că asta este treaba specialiștilor și pe mine mă interesează numai aspectul literar al acestei opere unice în literatura noastră veche. Un profesor de bizantinologie, l-am numit pe D. Russo, spunea despre opera voevodului român că este o *chestiune homerică a literaturii românești.* Cred că afirmația avea un sens metaforic și că se lua aici în considerare aspectul grandios al operei, de unde mult întrebuințatul adjectiv : *o operă homerică,* atunci cînd este vorba de o realizare deosebită în arta scrisului. De fapt, *Învățăturile* sunt un fel de testament, plin de pilde, pe care un domnitor învățat și cu grija viitorului îl adresează

fiului său, sfătuindu-l cum să domnească şi mai ales ce greşeli să nu facă. Paginile cuprind poveţe de război şi chiar prudenţe oenologice, recomandări politice abia deghizate, impregnate, după moda timpului, cu pasaje biblice de o calitate literară ce le recomandă singură. Chiar dacă în cea mai mare parte aceste *Învăţături* nu ar fi decît reluarea unor texte sacre, limba în care ele au ajuns la noi merită să fie elogiată şi munca traducătorilor aplaudată din toată inima. Mă voi folosi în redarea citatelor de două versiuni ale acestei opere, una apărută sub îngrijirea lui Nicolae Iorga, la Văleni, în anul 1910, cealaltă (versiunea grecească), apărută în 1942, la Bucureşti, sub supravegherea lui Vasile Grecu. Prima mi se pare completă, cealaltă mai artistică.

Aşadar, ce ar fi marea carte a lui Neagoe-Vodă Basarab, ins bisericos, între altele şi ctitor al multor biserici şi mînăstiri, între care cea de la Argeş e cea mai celebră ? Copil din flori, primind învăţătura călugărilor de la mînăstirea Bistriţa, viitorul domn ştia pe dinafară *Scriptura* şi, cum scrie Iorga în prefaţa ediţiei sale, *chiar unele compilaţii religioase ale sfîntului document, ca şi cronografele ce cuprindeau istoria lumii păgîne şi creştine, istoria romanilor, a bizantinilor şi a ţarilor slavi. Este probabil,* afirmă marele istoric, *ca Neagoe să fi ştiut şi vreun tratat de tactică militară din sursă bizantină. Pe lîngă extrase din cărţile mai cunoscute ale literaturii sfinte,* scrie Iorga, *sau de cuprins bisericesc, „Scriptura", „Dioptra", pe lîngă tratatele de ştiinţă naivă, ca „Fisiologul", pe lîngă o prescurtare a poveştii moralizatoare despre „Varlaam şi Ioasaf", pe lîngă tînguirile pentru pierderea mamei sale şi a tînărului voevod Petru, Neagoe ne dă şi o sumă de ştiri asupra vieţii contemporane.* Filiaţiunile nu mi se par importante şi las altora plăcerea de a stabili cît şi de unde a luat domnul român pentru a întocmi această superbă versiune a cărţilor sfinte, sfaturile sale militare sau politice de o înaltă înţelepciune — toate la un loc dau însă o mare literatură ce trebuie reconsiderată cu grijă şi predată cu atenţie elevilor din şcolile noastre. Cuprinsul cărţii ne va lămuri mai lesne despre ce este vorba în *Învăţăturile lui Neagoe.* Prima parte cuprinde *Cuvîntul,* zguduitoare rugăciune datorată lui Dumnezeu, într-un stil inegalabil, partea a doua povesteşte viaţa fericitului Varlaam şi a lui Ioasaf, feciorul lui Avenir împăratul, fiind un frumos basm în tradiţia poveştilor româneşti de totdeauna. Pilda aceluiaşi Varlaam pentru privighetoare mi se pare de o mare dulceaţă epică şi cred că nu are asemănare în literatura lumii decît cu naraţiunea de mai tîrziu a lui Oscar Wilde din *Prinţul fericit,* într-atît de gingaşă apare şi acum la atîţia ani de la crearea ei. Un Saint-Exupéry ar putea fi bănuit, dacă ar fi cunoscut aceste pagini, de împrumut literar în *Micul prinţ,* după cum întunecata învăţătură pentru facerea de bine şi pentru îndoiala şi aşteptarea lui Dumnezeu aminteşte prin verbul ei cele mai bune pagini ale *Bibliei. Învăţăturile* practice către fiul Teodosie conţin următoarele capitole : *Învăţătură pentru cinstea icoanelor; Învăţătură pentru frica şi dragostea*

lui Dumnezeu; Cuvîntul de îngropare; Pilda pentru milostenie; Pilda cu şerpele; Altă pildă, cu porumbul; Pildă pentru strato-camil, adecă, gripsor; Despre cinstea boerilor şi a slujitorilor; Despre tocmirea boerilor; Despre şederea la masă; Pentru solii şi războaie; Cuvînt pentru judecată; Despre milostivire şi îndurare; Despre pizmă şi răzbunare; Cuvîntul către urmaşi; Rugăciune; Cuvînt de învăţătură; Altă învăţătură, asemenea cesteilalte; Pisania mînăstirii Argeşului şi o *Încheiere.*

Stilul este liturgic, de o mare acurateţe, cu invenţiuni de limbă surprinzătoare, amintind *Scripturile: Să mulţumim lui Dumnezeu, făcătorul şi dătătorul de toate. Limbă ne-a dat ca să slăvim şi să trimitem laudă în sus neîncetat numelui Său, iar nu să ne-o întoarcem spre bîrfeli şi cuvinte deşarte, nici spre patimile cele drăceşti care sunt trupului cu dulceaţă, iar sufletului cu nevoie şi cu muncă, nici să grăim cele ce sunt spre aţîţarea poftelor trupeşti.* În amestecătura de laic şi sfînt, în evocarea atîtor împărăţii ale pustiilor şi a figurilor legendare care au hrănit imaginaţia lumii, creînd prima epopee a omenirii, chiar dacă legendele puse cap la cap nu mai găsesc credit decît la cei prea bine credincioşi, apare glasul psalmistului care strigă către Domnul său: *Minunat e numele tău în tot pămîntul.* Acest *în tot pămîntul* mi se pare o fericită şi elevată găsire literară. Din ceruri tună glasul lui Dumnezeu care se cam tocmeşte cu israelitenii: *Pe cei ce mă vor înălţa îi voi înălţa, iar pe cei ce mă vor huli îi voi face de vor fi de ocară ori de batjocură. Şi vor veni vremi cînd voi pierde sămînţa ta, şi sămînţa casei tătîne-tu, şi bătrîni nu vor fi în veci în casa ta, şi te voi goni din altarul meu, şi voi întoarce ochii mei de către tine, şi toţi din casa ta vor cădea de sabie bărbătească.* Blestemele au ceva sublim şi înspăimîntător totodată. Dialogul dintre Dumnezeu şi regele David este de un mare patetism, un înfricoşător tablou al răzbunării acestui demiurg care ia viaţa a 70 000 de oameni în pustiu atunci cînd regretă că l-a făcut rege pe cel ce nu crede atît cît trebuie în forţa sa divină. Îngeri ai răzbunării, secete şi persecuţii, iată tabloul unei convieţuiri dramatice. Pildele regelui Solomon (care-l urmează pe David) sunt de toată frumuseţea şi prea cunoscute pentru a le relua. *Dar, deşi israeliteni aflară că înţelepciunea locuieşte în marele rege, iată că acela, ridicînd şi făcînd capişti idolilor muierilor sale, atrase mînia Domnului care iute ridică pizmă şi asupra sa.* Căci zice *Scriptura* sau cartea de învăţături a lui Neagoe: *Şi umbla Solomon tot în jertfele cele spurcate şi urîte şi dintr-însele mînca. Şi făcu lucru hiclean înaintea lui Dumnezeu.* Este chemat Rovoam, fiul lui Solomon, ca să salveze sufletele israeliţilor, dar acesta nu prea se îndeamnă să ia locul tatălui său. Convorbirea dintre tată şi fiu (aluzivă, cu siguranţă, la ideea secretă a lui Neagoe) cuprinde şi această frază a lui Solomon către fiul său, care-i cerea să-i mai uşureze pe supuşi: *Aşa să zici oamenilor tăi: Mai groase sunt tinereţele mele decît mijlocul tătîne-miu, şi tatăl meu v-a căznit cu bătăi, iar eu voi să vă căz-*

nescu cu risipirea și cu izgonirea. Conflictul este tratat cu o mare bogăție de detalii, semănat cu pilde ca aceasta : *Bărbatul făr' de sfat el singur își este învrăjbitor.*

Ahav, împăratul, este certat de către Ilie Tesviteanul cam așa : *Așa zice Domnul pentru că ai ucis pe Navuteiu și i-ai luat via, drept aceia grăește Dumnezeu că, în ce loc au mîncat păsările și au lins cîinii sîngele lui Navuteiu, într-acela vor să mănînce și vor să lingă cîinii și sîngele tău, și vor să se scalde curvele în sîngele tău.* Și din momentul acela Dumnezeu *pornește răutăți asupra casei lui Ahav și voește a-i stinge sămînța.* Între acești ciobani cruzi și lacomi și ființa supremă au loc schimburi de cuvinte de o mare poezie și elevație. Dumnezeu, înduioșat de căința lui Ahav, promite să i pedepsească numai pe fiii greșitului și declamă sublim : *Și de vor fi păcatele voastre întunecate, eu ca zăpada le voi albi, sau de vor fi crunte ca sîngele, eu le voi face ca lîna cea albă.* Acest *păcatele crunte ca sîngele* mi se pare că putea fi folosit chiar de T. S. Eliot care recurgea adesea la citate bizare, încifrate, dar mai rar la perlele *Scripturilor.* Pe un împărat același Dumnezeu răzbunător îl va *prăvăli cu sabia.* Iată și o umilire de o mare frumusețe. Pe un fudul care voise să se urce pe vîrful muntelui Livanului ca să taie *toți chedrii cei înalți dintr-însul* (observați inversiunea !) *și chiparișii cei aleși,* Dumnezeu îl făcu să-și găsească sfîrșitul chiar în pădurea cea deasă a Carmilului. *Iar eu,* spune povestitorul, un proroc, *am băut apă streină și cu urmele picioarelor mele am înconjurat toate rîurile.* Mi se pare nemaipomenit de frumos. În alt loc, o *plîngere se urcă la urechea lui Dumnezeu,* după cum în povestea lui Varlaam, un împărat fericit este întîmpinat de *doi bărbați îmbrăcați în haine sparte și întinate, cu fețele sarbede, negre și împăienjenite* (mare portret). În această lume fabuloasă, în care Dumnezeu umblă pe jos printre păcătoși, totul se petrece ca în vis și într-o mare gesticulație sacră, căreia stilul îi adaugă o solemnitate ce nu poate scăpa nimănui : *Oamenii se leapădă de toate patemile și cugetele cele spurcate ale trupurilor,* iar sfîntul *umblă prin mijlocul grijilor lumești.* Personificările dau ceva încremenit, de un mare efect stilistic. În alt loc, un călător din aceștia care iau pulsul lumii face în cuvinte moderne un *Gallup* al stării generale, gustă dintr-o *piine seacă !* Spășirea păcătoșilor, după recomandările sfinților oameni, pretinde ca aceștia să fie *goi de toate bunătățile și îmbrăcați în rușine...* Finalul din *Varlaam și Ioasaf,* plîngerea aceea în fața morții, rămîne pentru mine exemplar ca forță literară : *Împărați, domni, boeri și slugi, veniți și căutați în mormînturi și vedeți ce vă faceți și vă cutremurați ! Veniți și voi, ce aveți griji și vrajbe unul cu altul, și căutați de vedeți cum vă risipiți, și așa vă împăcați ! Căutați cu tot dinadinsul în mormînt și vedeți de cei ce zac acolo într-însul, se mai cunoaște care a fost împărat și care sunt oasele de domn ? Vezi groaznicul și înfricoșatul chip și față a oaselor și spune care, dar care dintr-aceștia a fost împărat și care a fost domn, sau care a fost boer, sau care a fost bo-*

gol, sau sărac, sau bătrîn, sau tînăr, sau care a fost harap și care om frumos? Au doară nu sunt toți țărînă? Au nu sunt toți pulbere? Au nu sunt toți plini de împuțiciune? Au nu sunt acum urîte oasele celor ce ne erau odată dragi? O, nevoie și greutate, unde este acum frumusețea obrazului? Iată, s-a înnegrit! Unde este rumeneala feței și buzele cele roșii? Iată, s-au veștejit! Unde este clipeala ochilor și vederile lor? Iată, se topiră! Unde este părul cel frumos și pieptănat? Iată, a căzut! Unde sunt grumazii cei netezi? Iată, s-au frînt! Unde este limba cea repede și deslușită? Iată, a tăcut! Unde sunt mîinile cele albe și frumoase? Iată, s-au desnodat! Unde sunt hainele cele scumpe? Iată, s-au pierdut! Unde este înflorirea statului? Iată, a pierit! Unde unsorile și zulufile cele cu miros frumos? Iată, s-au împuțit! Unde sunt veselia și desmierdarea tinerețelor? Iată, au trecut! Unde sunt părerile și nălucirile omenești? Iată, s-au făcut țărînă! Că țărînă au fost...

Operă a popoarelor deșerturilor, preluată din vechi povestiri sau din cărți bisericești, aceste pagini rămîn de o poezie fără egal și trebuie să ni le însușim, să le reinventăm ori de cîte ori lucrul este posibil, pentru că ele rămîn în cele din urmă înălțătoare...

Iată acum o *Invocație* găsită de Vasile Grecu în niște pagini răzlețe ale acestei opere: *Hotărîrea înainte de veacuri, descoperindu-ți ție, fecioară, Gavriil a stat salutîndu-te și grăind: Bucură-te, pămînt fără sămînță; bucură-te, rug nears; bucură-te, adîncime nevăzută; bucură-te, punte ce duci împreună spre ceruri, și scară înălțată pe care Iacob a văzut-o; bucură-te, năstrapa lui Mana; bucură-te, dezlegarea lui Azas; bucură-te, a lui Adam chemare, dimpreună cu tine e Domnul. Mi te arăți ca om, zice fecioara nestricată către Arhistrateg, și cum de vorbești cuvinte supraomenești? Ai spus că dimpreună cu mine va fi Dumnezeu și că va sălășlui întru pîntecele meu și că voi naște; spune-mi localitate încăpătoare și loc sfințeniei ce vine cu heruvimii; să nu m-ademenești prin înșelăciune, căci n-am cunoscut plăcerea nunții; sunt nevinovată, cum deci voi naște băiat? Dumnezeu nu vrea, rînduiala firii este înfrîntă, spune cel fără trup, crede cuvintelor mele adevărate, prea sfîntă, prea curată!*

Este limba lui Solomon, plină de miere, de invențiuni subtile.

Plîngerea oaselor mamei domnitorului. Neaga, mi se pare de asemenea una dintre paginile cele mai mari ale literaturii noastre. Există în aceste rînduri o dulceață a smereniei care întrece orice alt sentiment: *O, maica mea prea dulce din toată inima mea, roaba lui Dumnezeu, Neago, cîte încercări n-ai îndurat din pricina mea, însărcinată și împovărată cu trupul meu, zi și noapte, cu osteneală și anevoie umblînd, pînă ce a venit porunca lui Dumnezeu ca eu să mă nasc din tine. Mai întîi deci, o, maica mea, din aceasta ai luat asupră-ți pentru mine multă osteneală, cîtă osteneală eu nu sunt în stare să o număr după vrednicie, pe care ai răbdat-o pentru mine. Știam că numai albina asemeneași se ostenește așa, deoarece ea din flori culegînd dulceață nu se mai satură de osteneală cu toată*

plăcerea; și așa mi s-a părut această sburătoare drept mult ostenitoare și plină de muncă. Dar știu că ea ziua se ostenește cu toată silința fără săturare, iar noaptea se odihnește. Iar tu, prea dulcea mea maică, te-am cunoscut mai mult luînd asupra-ți pentru mine o osteneală fără margini. Căci albina noaptea se odihnește și se liniștește; așișderea și celelalte sburătoare ale cerului și peștii mării. Toate acestea în timpul nopții se liniștesc și se odihnesc. Iar tu, prea dulcea mea maică, nici noaptea, nici ziua nu aveai odihnă, nici nu te săturai de muncă și osteneală pentru mine. De aceea, maica mea prea dulce, cînd a venit timpul să dobîndești odihnă din osteneală pentru mine, atunci eu intrai în dragoste întru inima ta și de atunci te-a cuprins muncă și osteneală mare și mai multă, deoarece eu eram comoara ta și lumina ochilor tăi mai mult decît soarele. Și altă lumină nu credeai să o aibi a ta, decît pe mine, și nici altă viață mai dragă inimii tale.

De aceea, prea dulcea mea maică, nici inima ta, nici ochii tăi nu s-au săturat cu totul de dorul tău către mine pînă la sfîrșitul tău, la care nici atunci nu m-am aflat eu, nenorocitul, ca măcar atunci săturare ochii tăi să găsească de dorul tău înfocat către mine, privindu-mă în acel neîndurat ceas, și inima ta să ia știre, și eu, fiul tău, să iau binecuvîntare și iertăciune de la tine. Dar, se pare, că deoarece nu te iubeam din toată inima mea, de aceea n-am fost învrednicit să mă aflu la mutarea ta din viață, ca întru vederea ta către mine să se îndulcească inima ta, după ce în timpul vieții tale întregi dragostea ta nu s-a săturat de mine și în timpul suflării tale celei din urmă iarăși te-ai aprins pentru mine, și ochii tăi nu s-au săturat.

Și eu, prea dulcea mea maică, pentru că nu m-am aflat în timpul morții tale, multă supărare, și durere, și grijă m-au cuprins; și pînă acum îmi este arsă inima, că am rămas orfan de tine. Și mult mă minunez, cum voi face sufletului tău odihnă din spre partea noastră, că mulți te-au întrebat atunci: ce vor face pentru sufletul tău? Și tu, maica mea, ai răspuns și ai zis: Prea dulcele meu fiu, Neagoe, de dragostea căruia nu m-am săturat, el trebue să vadă de aceasta și să se gîndească, și acum spre el trimit ca să se ostenească și el pentru mine, precum eu m-am ostenit mult pentru el și l-am iubit pre el, și el trebue să facă pentru sufletul meu și să se ostenească și să-l aibe drag.

Suntem în plin Bossuet. lamentarea dulce și evocarea plină de dragoste a mamei moarte rămîn în tărîmul celor mai înalte oratii funebre pe care le cunoaște literatura lumii.

Iată și finalul acestui formidabil elogiu înaintea gropii :

Dar, o, stăpînă, maică a lui Dumnezeu, prea bună ajutătoare și cea aleasă din toate neamurile, pentru tine Dumnezeu cu bunătate s-a uitat și și-a întors privirile către noi; pentru tine ne-a deschis împărăția cerurilor; pentru tine ne-a dăruit nouă hrana îmbelșugată a raiului; pentru tine fu robit Iadul și Satana a fost rușinat; pentru tine am fost isbăviți din legăturile nedeslegate ale temniței Iadului; tu ești, prea curată, calea vieții, căci prin tine aflară toți drepții împărăția ceru-

rilor, tu ești, prea slăvită, vița cea adevărată care ai rodit nelucrată, strugurele cel copt, prin care ne-ai isvorît nouă din belșug băutura mîntuitoare cea mai dulce decît mierea și fagurele ; prin tine cei drepți au fost săditi fără veștejire în împărăția cerurilor ; tu ești, prea mărită, masa ce aduci pîinea cea cerească, din care toți drepții mîncînd au dobîndit bucuria cea nespusă.

Iată și plîngerea fiului. Petre, mort și el :

Vai mie, grăesc către tine, fiul meu Petre, lumină din inimă a ochilor mei. Vai mie, fiul meu, tu erai vlăstarul cel înflorit al inimii mele și de frunzele lui mă umbream și mă răcoream de ostenelile cugetului meu. Și acuma florile și frunzele căzute și veștejite fiind, am rămas pustiu, făr' de acoperămînt și mîngîiere. Fiul meu, iubite Petre, eu speram tu să te faci domn, ca să mă înveselești la bătrînețele mele și să mă odihnești întru tinerețele tale. Și odinioară speram să te faci domn și să fii pe pămînt, iar acum te văd pulbere sub pămînt, zăcînd ca unul dintre cei săraci. Și într-o vreme ne bucuram văzîndu-te, acum însă suntem foarte supărați și îndureraţi privindu-te. Și bogat erai într-o vreme, iar acum cerșitor și sărac ! Și ca o floare de scurtă durată în fața noastră te-ai ascuns sub pămînt ! Căci speram : tu să mă vezi pe mine în pămînt, nu eu pe tine ! Ah, prea dulcele meu fiu, de ce n-am fost eu îngropat în pămînt mai întîi ca tine, ci mă lăsași la bătrînețele mele pustiu, să nu am parte de nici o îngrijire și căutare și mereu să fiu ars de durere și ochii plini de lacrimi. Aș fi pus atunci viața mea pentru tine, căci eu mă grăbeam să te împodobesc cu diademe împărătești, dar trupul tău s-a desbrăcat de acestea și s-a îmbrăcat cu pămînt potrivit poruncii dumnezeești ; ci din pămînt a fost și în pămînt va merge. Iar sufletul tău s-a îmbrăcat în lumină și cu bunătățile cele veșnice.

Textul este briant, are o patimă a morții și a remușcării fără egal.

Recomandările lui Neagoe către fiul său în ce privește ceilalți binecuvîntați robi ai lui Dumnezeu, despre masă și împotriva beției conțin ceva ironic subsumat, o fină privire asupra vieții și o tratare de sus a celor supuși. care răzbat ușor din textele *Învățăturilor*. La masă, crede domnitorul, se cade să ai și niscai instrumente muzicale pentru veselia mesenilor. Asta nu înseamnă că e necesar să te lași furat de cîntece și să strici cugetul tău. Trupul nu trebuie îngreunat cu mîncare și băutură multă. Vinul trebuie biruit, fără să lași impresia că impui celorlalți să bea puțin, cît se cuvine unui demnitar, aflat în capul mesei. În timpul beției nu se fac daruri, după cum mînia nu se recomandă ; pe cel ce te mînie în timpul mesei *sufere-l* (!), îndură-te asupra lui, pentru că tu l-ai umplut cu vin ! Judecată în timpul băuturii, nici gînd. că-ți ies vorbe rele. Urgisirile, dacă e cazul să le faci, fă-le dimineața, cînd mintea este limpede și nimeni nu bănuiește că ai lucrat asupra beției. La masă pe boeri trebuie să-i așezi după rang, să nu-i superi, și nu cumva pe vreunul să-l pui mai jos și să-l *îngreuezi* de supărare. De ce așa ? Pentru că fiecare speră să se urce și, neîntîmplîndu-se ce speră, *cade din nădejde* ! Iată o limbă de

o plasticitate unică în lume, metaforică, plină de culoare și ocolișuri, trădînd o șiretenie veche, politicoasă, operă a învățăturilor cortigiane. De ce gîndește astfel domnitorul ? Pentru că inima omului este ca sticla, cînd suferă vreo rănire, nu mai e lecuire. Dacă a întîrziat careva la masă, mai mare în rang, nu se cuvine să-i scoli pe cei ce au sosit la vreme, ci dă-le băutură și cuvinte foarte dulci, pentru că unii țin mai mult la aceste cuvinte bune decît la mîncări. Pedepsirea vinului luat în cantități prea mari are stilul biblic atît de obișnuit în această carte : *De la băutură să nu vă sculați, beți fiind, căci veți plînge, deoarece se va ridica de la voi bucuria și voia bună.* De la băutură vine altă *patimă :* curvia. Și aici sunt citați Lot, care a păcătuit cu fiicele lui, și chiar Noe care mai făcea, după cum se vede, cîte un chefuleț ! Unde mai pui că pe Samson vinul l-a dus la moarte, și așa mai departe...

Iată și o plîngere a bețivilor, de o mare frumusețe lexicală : *Vai celor care dimineața se scoală și răchiurile le urmăresc și pînă în seară, cu timpane și cîntece, vinul îl beau și lucrurile lui Dumnezeu le urăsc, iar lucrurile mîinilor lui nu le înțeleg. Ci vai ție, suflete nenorocite, care evlavie nu ai, deoarece lucruri fără de minte faci și pline de rușine și nu ai nici o sfială, și ți-ai pus obraz ca al unei curve și fără de rușine ochiul asupra tuturor arunci ; și zi de zi ești împreună cu vorbe fără de rușine, și cu cugete necurate, și cu fapte diavolești și viclene, și mînii pe stăpînul tău, și deloc nu te temi, nici nu tremuri, ticăloase, văzînd îndelungata lui răbdare multă înspre tine ; și cum vei putea scăpa de mînia lui neîmpăcată ?*

Judecățile se fac cu cugetul curat, însoțit de oameni bătrîni și înțelepți, fără grabă și fără un gînd ascuns, cu smerenie și cu teama de a nu greși. Deci înainte de a începe judecata, repetă rugăciunea către Domnul Dumnezeu, ca să te apere de patimi aprinse și de posibilitatea de a asupri fără voie : *Vai, mie, nenorocitul și păcătosul, cine să-mi dea mie limbă și glas să strig către Dumnezeu precum mi se potrivește mie ? Cine va da apă pe creștetul meu și ochilor mei isvor de lacrimi ? Și voi jeli și voi plînge patimile mele, multe, și rătăcirile ! Care din oameni și-ar ridica dimpreună cu mine glasul și s-ar tîngui cu toată inima într-un vaiet dimpreună cu mine, între străini, străinul și drumețul ? Și voi, munților și dealurilor, luînd glas de jale, tînguire și vaiet, plîngeți dimpreună cu mine, păcătosul, prin jalnice lacrimi și suspine, căci am și păcătuit mai mult decît toți oamenii ! O, copaci ai codrului și cedrii Libanului, plîngeți pentru mine, nesocotitul ! Trandafiri și crini ai cîmpului, cu bun miros și tot felul de potire ale florilor, prin care tot pămîntul Dumnezeu l-a înfrumusețat, suspinați, plîngeți și voi pentru păcatele mele cele multe ! Vai, cum nu mă asemănai lui Adam cel dintîi zidit ? Și mi-erea mai de folos să reiau plînsul aceluia și îndeajuns pe mine însumi să mă plîng, deoarece ca și el mai întîi am fost în mărire și cinste, iar acuma fără de nici o mărire și cinste sunt.*

Aici este impresionantă ruga către natură, lamentația cinstei are ceva

mioritic, pentru că tribunalul suprem al cugetului limpede este natura întreagă. Sunt invocați primul om și tot ce are mai curat natura, părtași și martori ai unei judecăți imparțiale. Dar curățenia morală se dobîndește prin nelăcomie, veghe în picioare și supraveghere asupra cugetului. Nici o desfrînare, nici o lăcomie, totul, o recluziune impusă, nici o poftă să nu-și facă loc în inima fiului ce va trebui să domnească cu sufletul cum este ascuțișul spadei. Și dacă toate acestea sunt dobîndite într-o viață de om drept, atunci vor fi astupate toate gurile neastupate *(fără poartă*, în grecește). O mare grijă trebuie să ai față de păcatul clevetirii, căci limba cea nepedepsită semn dă că nu are înlăuntru lucru bun. Asprimile preceptelor morale conțin răsplăți mari, dar ca să devii curat sufletește trebuie nici să dormi mult, nici să stai cu mintea liniștită, starea cea mai bună este aceea de veghere și înfrînare, supravegherea exacerbărilor trupului te ferește de multe, și nu se cuvine să rîzi prea mult, pentru că rîsul îndepărtează și desparte de Dumnezeu. Fără trufie, fără dor de răzbunare, cu păzirea gurii de cuvinte nesăbuite. Virtutea supremă este tăcerea : *Mai întîi din toate tăcerea, căci tăcerea naște înfrînare, iar înfrînarea face suferință și căință ; iar căința naște frica, frica face smerenie, iar smerenia naște prevedere, prevederea naște dragoste, iar dragostea aduce sufletul să stea de vorbă cu îngerii... Să îmbrăcăm ca arme virtuțile.* Lăsînd la o parte ce este creștinesc în aceste recomandări, și mi se pare că ele nu au nimic nociv, dimpotrivă, îndemnul la puritate morală este excelent și de o mare ținută literară. Ceva elevat se degajă și tocmai această lipsă de impuritate dă valoare cuvintelor. Pe Iisus l-au răstignit pe cruce, spune voevodul, dar nu pe el, ci carnea lui, și patimile, și poftele. În felul acesta răstignirea nu este altceva decît drumul spre dreptate și curățenie morală.

Cartea solilor are ceva magnific în ea, în fastul recomandat se disting ușor influențele curților bizantine, dacă nu vedem anticipîndu-se fasturile curții otomane, tot acel ciclu feeric al primirilor la curțile imperiale care s-a pierdut în veacurile mai apropiate. Așadar, cum trebuie primiți solii ? Cu smerenie și strălucire. Domnul trebuie să se înconjoare de bătrîni, asta presupunînd că aceștia au mai stins în ei patimile și pot să dea sfaturi bune, nerepezite, decizii care să nu fie grave și să angajeze capul domnitorului și soarta țării. Curtea trebuie să arate nu trufașă, dar nici săracă. Tinerii să se îmbrace bine și cu veșmintele de sărbătoare. Ambasadorii trebuie trimiși mai departe de curtea voevodului, și ținuți la distanță de domn, cel mult trei zile, după care trebuie începute discuțiile. Solii se ascultă cu o atenție, chiar jucată, și voevodul și curtea sa trebuie să zîmbească binevoitor chiar cînd observațiile oaspeților sunt mai aspre. Dacă mesajul venit de departe nu e tocmai favorabil, trebuie să întrebi dacă solul mai are ceva de spus înainte de a da un răspuns, pentru că cuvîntul este ca vîntul și pleacă și nu-l poți opri după ce-a ieșit din gură. Deci nu se ripostează imediat, solul e condus la casa lui și păzit

ca să se simtă bine, nici să exagereze cu mîncarea şi băutura, pentru ca tratativele să decurgă în mod normal. Est timp, voevodul se sfătuieşte cu cercul său de bătrîni, fără să mărturisească celorlalţi propria lui părere în ce priveşte problemele discutate. După sfat, se consultă şi cugetul, ce mai întîi trebuie împăcat cu Dumnezeu, deci rugăciuni, daruri cerşitorilor ca să fie îmblînzit Dumnezeu şi să-ţi dea inimă curată, după care iar se cere sfatul celor bătrîni şi dacă ei, cu toţii, găsesc ceva mai bun ca tine, te supui sfatului şi spui : Aşa vrea ţara, aşa să se facă. După care urmează iar masă bielşugată, cu vin în pocale de argint şi cuvinte frumoase, într-o atmosferă de bunăvoinţă, dar fără exagerări de nici un gen, fără cuvinte nesăbuite şi ieşiri sentimentale. Solul nu trebuie tratat cu trufie şi se veghează să nu fie încălecat cu cuvinte. Sfatul frumos ţinut de cei din jur trebuie să te ajute, nu să nască mînia celui venit de la alţi domnitori.

În general, în relaţiile cu ceilalţi, se recomandă prudenţă şi în nici un caz căutare de motive de război, dar cînd nu se poate altfel, lupta trebuie acceptată şi nu condiţiile umilitoare care ar face ca să trăieşti mai departe în ruşine. Şi dacă războiul a izbucnit, trebuie şi nişte sfaturi tactice. Oastea se împarte în trei cete. Ele se bagă pe rînd în luptă şi trebuie să se ţină aproape, să ştie una de alta. Dacă se pierde la început o bătălie, nu trebuie pierdut curajul. şi după prima ceată trebuie aruncate în luptă a doua şi a treia, cea mai bună şi hotărîtă. Desigur, sfaturile lui Neagoe au naivitatea timpului, dar în contextul moral, indicaţiile tactice de război dobîndesc un farmec special. Dacă marii dregători au dat spatele bătăliei nu e nici o ruşine, se mai şi pierde, nu-i mînia pe cei ce te-au lăsat duşmanului, dă spatele şi ajunge-i. Totdeauna tezaurul ţării trebuie să fie asupra ta ca să ai cu ce plăti pe slujitori, ca să fie sub mîna ta, supuşi. Dar iată că în aceste sfaturi prudente se recomandă şi o gardă personală formată din 60 de tineri viteji şi neînfricaţi care nu trebuie să te părăsească în nici o împrejurare ! După bătălie se înmormîntează cu cinste morţii şi se îngrijesc răniţii cu milă, cei viteji sunt răsplătiţi şi se înalţă rugăciuni Domnului în caz de biruinţă, întîi a lui a fost victoria !

În ce-i priveşte pe slujbaşi, ei trebuie răsplătiţi totdeauna la vreme, nu exploataţi. Nu se ia din averea lor pentru ca să miluieşti pe săraci şi mînăstirile. Nu trebuie strînse averi pe seama poporului, pentru că domnitorul trebuie să aibă averi în cer, şi unde este averea lui, acolo e şi inima lui.

Nu vrem să înmulţim citatele şi nu bănuim că am reuşit să dăm în scurtul spaţiu toată măreţia acestui text clasic puţin cunoscut, din nefericire, sau impus superficial în şcoală. *Învăţăturile* sunt încărcate de aforisme, de o dulce suită de expresii ce ar trebui să aibă o soartă mai bună. Rugăciunea finală *pentru ieşirea sufletului*, din care am folosit o bună parte în *Principele*, are o mare şi clasică măreţie : *Miluieşte-mă, Iisuse Christoase, prea dulcele meu Dumnezeu, miluieşte-mă, că tu eşti învierea şi viaţa ! Căci acum am venit la amintirea morţii*,

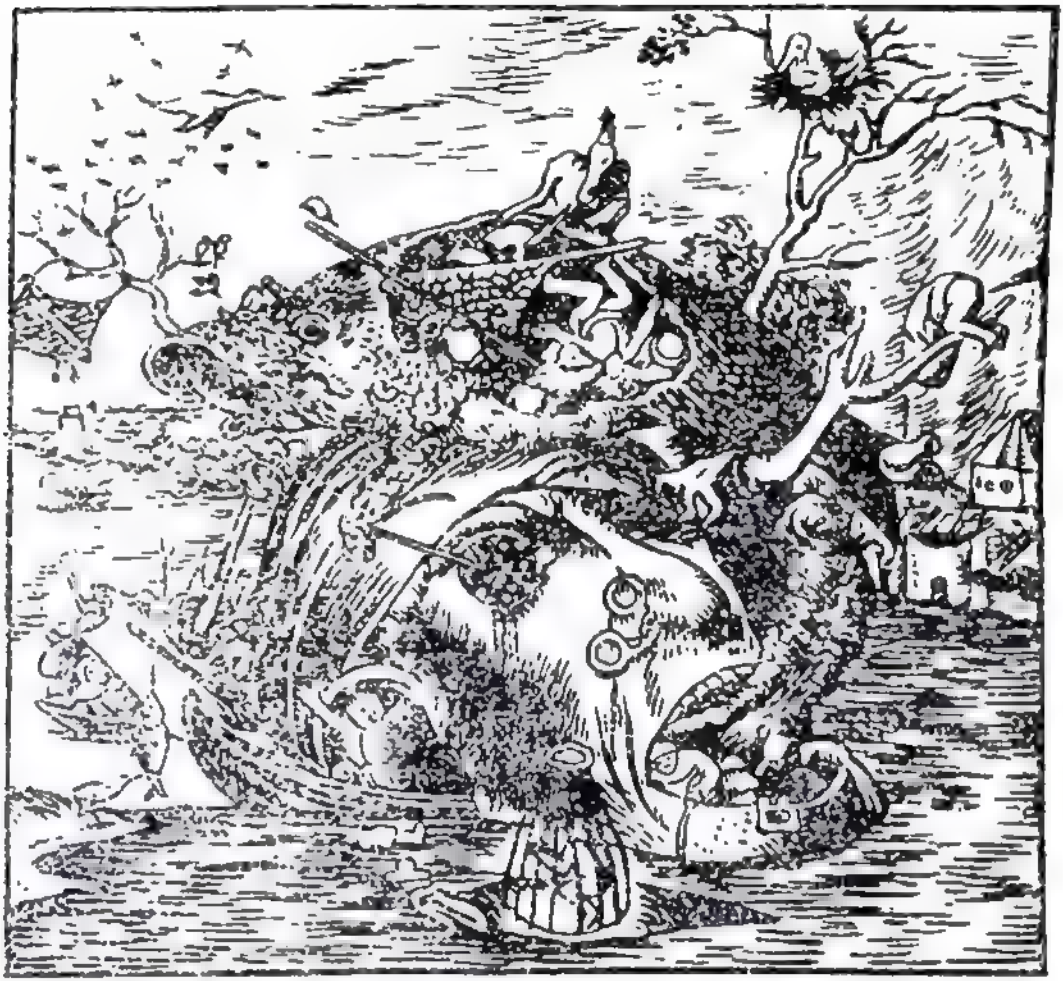

întreg m-am îmbrăcat în frică şi cutremur şi mă înspăimînt cum să întîmpin înfricoşata ta judecată, şi nenorocitul meu suflet cum o să treacă fără primejdie cercetarea amară a vămilor? Şi am văzut, Doamne, ceasul apropiindu-se şi toţi cunoscuţii mei m-au părăsit, şi-mi stă înainte să merg un drum al durerii şi să intru în porţi prea strimte, şi din durerea drumului şi porţile cele strimte e cu putinţă ca eu să fiu isbăvit după păcatele mele sau nu, ca să văd şi eu luminata ta faţă, Dumnezeul meu? Căci ştiu că după păcatele mele e cu neputinţă eu să fiu isbăvit; ci toată speranţa mea în tine o pun, Christoase, Dumnezeul meu, şi faţa mea am lipit-o de pămînt şi alerg către milostivirea ta

cea multă și strig ție cu glas jalnic; și cu lacrimile sufletului! O, stăpîne, Împărat atotțiitor, făcătorule al cerului, și al pămîntului, și al mării, și al tuturora din ele, milostive, iubitorule de oameni, de tine se cutremură toate puterile cerurilor; pe tine te cîntă soarele; pe tine te mărește luna; pe tine te laudă stelele; de tine ascultă lumina; de tine tremură adîncurile; ție îți slujesc isvoarele; tu ai întins cerul ca o piele; tu ai întărit pămîntul deasupra apelor; tu ai împrejmuit cu nisip marea; tu spre suflări vîntul ai vărsat; puterile îngerești ție îți liturgisesc; cetele arhanghelilor ție ți se închină; heruvimii cei cu ochi mulți și serafimii cei cu 6 aripi în cerc stînd și primprejur sburînd cu frică de neapropiata ta slavă se acoper.

Căci tu, Dumnezeu, fiind nedescris și îndurările tale nespuse, m-ai înălțat pe mine, precum spune prorocul: „cel care înalță pe sărac din gunoi", și m-ai așezat pe mine, Doamne, păstor turmei tale să fiu învățător. Eu însă, ușuratecul și nepăsătorul, n-am păzit poruncile tale, nici n-am păzit turma ta, pe care mi-ai dat-o în mînă și n-am băgat seama de turma ta și bine n-am făcut.

Vai mie, nepăsătorul, că am stricat turma ta și bine nu am făcut. Acuma însă cum voi fi văzut de fața ta? Cu ce curaj mă voi uita la tine?

Eu sunt, Doamne, în fața ta ca și o vie pustie și un smochin fără de rod. Eu sunt, Doamne, sălașul și făptura ta, Stăpîne; am pătat, Doamne, sălașul tău și am spurcat făptura ta; și nu am limbă curată spre a ruga bunătatea ta, și nu pot să mă uit și să văd înaltul cerului, să nu pornești asupra mea urgia ta, Doamne, după păcatele mele! Căci nu am de unde să încep a plînge păcatele mele către milostivirea ta, că păcatele mele s-au înmulțit ca stelele cerului și ca nisipul mării, pe care le-am păcătuit în fața ta, Doamne.

Și, o, Stăpîne, eu sălaș și făptură a ta sunt! Și să nu mă lași pe mine în ceasul acesta, făptura ta să cadă în mîna potrivnicului și să ajungă în temnița cea încuiată a Iadului, ca să nu se bucure vrăjmașul meu asupra mea, robul tău Neagoe, ci auzi-mă pe mine, ușuratecul și păcătosul, și neînțeleptul și netrebnic robul tău, în ceasul acesta; precum ai ascultat pe Ezechia în ceasul morții, așa ascultă-mă și pe mine, nevrednicul, robul tău, că în afară de tine altă scăpare nu am decît numai bunătatea ta. Și să nu mă iei nici să mă asemeni pe mine după Ezechia, ci ca pre unul din cei mai mici năimiți ai tăi; da, Stăpîne al tuturor, auzi-mă! Și tu bucură-te, Stăpîna mea, pururea Fecioară născătoare de Dumnezeu, ajutorul ce nu rămîne de rușine și fierbinte al creștinilor, roagă-te la Domnul meu pentru mine! Bucură-te, cinstită și de viață făcătoare cruce, care isvorăști lumii viața cea veșnică, acoperă-mă pe mine, păcătosul! Bucurați-vă toate puterile cerești, îngeri, arhangheli, faceți solie pentru mine! Bucură-te, cinstite proroace și înainte mergător și botezător al Domnului, învățător al pocăinții, fă solie pentru mine! Bucurați-vă, apostolilor și evangheliștilor și vestitori ai lui Christos care ați isbăvit poporul lui Christos de întunecoasa rătăcire a idolilor și l-ați condus către lumina cunoașterii

de Dumnezeu, faceți solie pentru mine !...

Exultația capătă forme extreme, este limba *Evangheliilor*, fără nici o îndoială, în graiul nostru bisericesc, terminînd într-o înfricoșătoare spăsire :

Ci, o, suflete al meu nenorocit, arată-mi unde e domnia noastră, unde sunt mama noastră, și copiii, și fetele ? Unde e vanitatea lumii acesteia ? Unde mîncărurile cele felurite și odihnirea trupului ? Unde este farmecul și strălucirea lumii acesteia ? Unde e frumusețea grădinilor și plantelor și luxul meselor și al mîncărurilor, ospăț și miros bun ? Unde sunt cîntările armonioase ale timpanelor și ale altor țimbale ? Unde caii cu frînele de aur, unde podoaba degetelor cea de aur cu pietre scumpe ? Unde coroanele împărătești, împodobite cu pietre și mărgăritare, unde diadema împărătească și haina împărătească ? Unde aurul și argintul lumii acesteia ? Nenorocite și ticăloase suflete ! Căci pentru lăcomia aurului tău, și a argintului, și a altor lucruri care nu-i plac lui Dumnezeu, vei fi despărțit de la fața Domnului, pentru că deloc nu sperai să vezi moartea și că nici nu ni se va face despărțirea deolaltă, ci ca nemuritor cu adevărat trăiai și păcate îngrămădeai.

Învățăturile lui Neagoe-Vodă Basarab rămîn peste vremuri o carte măreață a literaturii române, comparabilă poate numai cu preceptele civile ale lui Hammurabi...

Foletul Novel este puțin cunoscut și pentru motivul că a fost oarecum un document ocult, particular, pus în circulație abia în 1861 de Alexandru Odobescu, fin gustător de texte rare. Calendarul acesta, *întors du pre limba frîncănească*, adică tălmăcit din italiană de către un anume Ioan Romanul și închinat lui Vodă Brîncoveanu, se ivește în 1693 și este cel dintîi în țara noastră, imitînd modele apusene. El a fost redactat pînă în 1704 și nu va fi cunoscut decît în două rînduri, sub formă de curiozitate bibliofilă, în 1933 și 1938. Integral este publicat, se pare, abia în 1942 de către Emil Virtosu. Ce interes literar ar prezenta deci *Foletul* pentru cititor ? Astrologia a ocupat și va ocupa încă mult mințile omenești, dar pe noi nu ne interesează să verificăm dacă prezicerile cuprinse în paginile lui Ioan Romanul s-au adeverit sau nu, dacă harta cerurilor era sau nu aproximativă. Eu, cel puțin, am descoperit acest text cu o mare surpriză și îl taxez drept cea mai frumoasă carte de poezie pe care o avem. Explicațiile sunt greu de furnizat pentru cei ce nu sunt în problemă. Prognozele date de astrologul brîncovenesc mi se par, înainte de toate, mici poeme în proză, conținînd o secretă și dulce cantitate de vers. Lucrul va fi demonstrat fără mari eforturi chiar de mostrele propuse de autorul acestui studiu. *Foletul Novel* este o compilație cu ușoare modificări, în funcție de prezicerile ce se impuneau, după texte similare din literatura astrologică italiană. După cum mărturisește însuși autorul : „Aceste ce vedeți prognostice, scoase din frîncănești le calendare, nu toate cîte ei în cărticelele lor au

scris sunt, ce numai cele cîte mi s-au părut că curiozitatea părților noastre ar pohti a auzi am pus, iar altele am lăsat...". La ediția din 1695 a *Foletului*, Ioan Frîncul (Ioan Romanul) — citez din prefața *Foletului* — precizează : „Să se știe însă și aceasta vruiu : că am scos numai acelia prea înțeles rumânește cari, cetindu-se, dau trecerii de vreme cu ele celor ce le plac a auzi ca acestia — nu ca gust. Iară alalte, care la noi nu aduc nici o dulceață, nici o știre și, pentru ca să nu fiu cu vorba nesărată, urîciune cititorului, le-am lăsat cum sunt la ei".

În 1699 Ioan Romanul precizează și sursele *Foletului Novel :* calendarele lui Fruniol și Chieravale, „carele mai lăudat decît altele iaste", întorcîndu-le de pre limba frîncească pre rumânească, dar numai acele părți care i s-au părut mai *pierzga* (care ar stîrni curiozitate), „anume ca cum sunt prognosticele, cele ce se pot întîmpla ; ca cum sunt eclipsurile, cîte și cînd într-acest an vor fi ; ca cum de luminile lunilor, cînd vor veni". Interesant este că Odobescu a publicat fragmente din *Folet*, dar nu a insistat asupra valorii literare a manuscriselor găsite la Hurez în 1860.

Mai trebuie spus că, de fapt, ideea *Princepelui*, încă incipientă pentru autorul său, s-a ivit odată cu procurarea acestei cărți rare de către anticarul S. care mi-a adus-o cu totul întîmplător, nebănuind ce consecințe va avea asupra unei cărți care-mi este foarte apropiată. *Princepele* trebuia să fie numai o parte foarte mică dintr-un roman intitulat *Săptămîna nebunilor*, care a și devenit după aceea al doilea volum din trilogia fanariotă care cuprinde *Princepele, Săptămîna nebunilor* și *Amza-haiducul*. Odată cu ivirea acestui *Folet Novel*, structura cărții inițiale s-a modificat brusc, pentru că documentul brîncovenesc îmi furniza un personaj pe care nu-l bănuisem ; Ioan Romanul, descris în *Princepele* sub numele străveziu de Ioan Valahul (dar asta numai pentru cunoscători, pentru că alții nu au înțeles nici pînă în zilele noastre în ce gen poate fi încadrat romanul). Drept care am folosit și anexa *Foletului* și anume o parte din *Însemnările de taină* ale lui Brîncoveanu, ce mi se păreau foarte potrivite pentru scopul meu de a crea figura unui princepe român supus împilării turcești de atîta amar de vreme și care putea cuprinde în structura lui chiar pe Brîncoveanu însuși, despre care se știe că avea apetența culturii, dar era și un mare iubitor de bani, procurați cu mijloace nu totdeauna ortodoxe. Ideea de la care pornisem inițial era să implic în această povestire simbolică tot trecutul românesc cuprins într-o anumită epocă de subjugare, să topesc sub chipul unui domn fără nume toate spaimele și toată lăcomia celor ce au stat vremelnic sau mai multă vreme în tronul urgisit al Principatelor Române. În felul acesta, secret, *Princepele* tindea la profilul unei opere naționale, capabilă să absoarbă în ea, într-o formă metaforică, toate problemele românești legate de spolierea națională exercitată de către fanarioții din toate timpurile, care și-au îndreptat poftele lor nesățioase spre trupul țării. Acest domnitor tre-

buia să adune în caracterul său o filosofie, o învățătură orbitoare și să fie dublat de un tip rafinat, lacom, lipsit de orice dragoste pentru poporul peste care domnea. Evident că Principele nu era numai Brâncoveanu, care nici măcar fanariot nu fusese, dar trebuia combinat cu alți domnitori la fel de rapaci, nelegați de neamul nostru, formînd laolaltă tipul straniu al spoliatorului plin de farmec, cinic și lipsit de scrupule. Odată această idee fixată și pentru că bănuiam oarecari neînțelegeri la editură, am ținut să mă înarmez cu o documentație care să excludă orice aer amatoristic. Pentru sfîrșitul tragic al Principelui am ales partea din *Hronograful* lui Dionisie Eclesiarhul care descria moartea lui Hangerly, însușită cu mici modificări, impuse de povestirea mea. Era evident pentru orice cititor pregătit că cea mai mare parte din unele capitole ale *Principelui* era compilație curată, fără ca lucrul să fie secret, deoarece *Avertismentul* cărții arăta că am întrebuințat chiar documente particulare ce puteau fi controlate, ca scrisorile unor boieri sau acelea colectate de Iorga. Ideea nu-mi aparținea și nu cred că pot fi învinuit că am inventat genul. În Valéry, în Feuchtwanger, în Thomas Mann, ca să nu amintesc de Vergilius, de Dante și de toți tragicii greci, ca să ajungem pînă la Shakespeare și la mai modernul T. S. Eliot, procedeul este de rutină, și nimeni, în afara ignoranților notorii, nu s-a sesizat de împrumuturile necesitate de acest gen de literatură.

Pentru cunoscători nu era deci o surpriză de a vedea implicate în țesătura cărții mele fragmente din Ion Ghica (a cărui *ciumă* nu m-a mulțumit și a trebuit să invent o alta, cu baza în Tucidides, în Defoe și chiar în Axel Munthe, ca să nu mai vorbim despre niște cărți populare foarte prețioase). Nu era o literatură lesnicioasă, dar, din moment ce mă angajasem la așa ceva, trebuia să merg mai departe. Deci unele amănunte din alte biografii de domnitori se impuneau. Așa a apărut Ipsilanti cu lucrarea sa hidraulică din a doua domnie (canalul Argeș-Dîmbovița), așa au apărut plimbările cu sania la care erau înjugați cerbi, bine cunoscut episod din cărțile primare, așa a apărut și manevra lui Caligula cu introducerea calului în Divanul boierilor, după cum episodul cu potcovirea cailor cu cuie de argint nu e nici el original (vezi *Infernul* lui Dante, VIII, 32—63 privitor la bogătașul Filippo Argenti care, în nemăsurata lui trufie, potcovea caii cu argint). O să spuneți că o asemenea împrumutare excesivă are riscurile ei. Dar pe mine mă interesa în primul rînd, din motive ce nu e cazul a le discuta acum, autenticitatea științifică a *Principelui*, dreptul său irefutabil de a se naște, dovada că în istorie invențiunile de orice gen nu sunt niciodată inedite, că istoria, cum se spune banal, se repetă. Așadar, trebuia să folosesc masiv literatura de ceremonial aflată în excelenta carte a lui Siruni: *Domni români la Porțile Otomane*, într-o istorie a fanarioților, foarte bună și ea, precum și în *Condica* lui Gheorgachi, care a păzit *Principele* de multe încercări de a fi scurtat sau prescurtat. În practica magică nimic nu este inventat, ci se

desfășoară după cele mai stricte reguli ale genului. Tezele cenzurate ale lui Pico de la Mirandola la care se fac aluzii există într-adevăr și pot fi confruntate, ca și posibilitatea ca un tip ca Messer Ottaviano să fi trăit și să poată să susțină că e o reîncarnare a unor cabaliști renumiți. Trebuie spus că, acolo unde nevoia epică a cerut-o, a trebuit să imaginez o casă de genul Meitani, cam masonică și improbabilă în acel București, puțin fantast în viziunea noastră. Este de asemenea improbabilă și petrecerea de la Mogoșoaia, fruct al unei imaginații și ea sprijinită pe documente asupra *Sabbatului*, dar improbabilă în acest punct geografic unde domnitorii evitau să contrazică ortodoxismul pios al populației căreia nu-i lipsea gustul pentru carnaval și recepții.

Așadar, apariția cărții lui Ioan Romanul a fost decisivă, cum decisivă avea să fie în final posesiunea altei cărți din care am folosit masiv acele *ode lăudătoare*, cuprinse în volumul *Cronicarii greci*, pe care tot anticarul S. avea să mi-l aducă, angrenat dintr-o dată într-o muncă de colectare de documente, fără sfîrșit, ce continuă și astăzi. Mărturisesc că fără aceste documente unice ale vremii, și mă gîndesc mai ales la gustul acela de a exagera în laudă al poeților și curtenilor fanarioți, mi-ar fi fost imposibil să dau toată pasta slugărniciei de la curțile domnești.

Dar să ne întoarcem la *Foletul Novel* și la autorul său, Ioan Romanul. Iată și fraza de la care a pornit ideea de a scrie nu un roman, cum s-a bătut editura și redactorul de carte, ci o *compilație istorică*. În prefața la calendarul pe 1701, Ioan Romanul se scuză față de domnitorul său că nu a dat la timp *Foletul* pe anul în curs : cauza este nesosirea la vreme a calendarelor italiene iar, pe de altă parte, o boală (podagra), ce atît l-au chinuit și l-au tiranit...

Formula nu a unui capitol din *Săptămîna nebunilor*, ci a unui roman autonom, intitulat *Princepele*, se născuse. Eram cu scurte cuvinte descărcat de orice responsabilitate. Aveam un erou aevea, un erou existent, perfect verificabil, autor el însuși al unui *Folet* pe care, de asemenea, l-am folosit cu lăcomie, tocmai pentru exactitate, tocmai pentru că-mi servea ideea de *autenticitate controlabilă*. Ioan Romanul sau Ioan Frîncul, alias Ioan Valahul, se născuse și, odată cu el, romanul *Princepele ;* de aici încolo nimic nu mai are importanță. Compilație sau nu, roman sau numai o îngrămădire de texte care corespund unui schelet epic, *Princepele* pornise în drumul său contradictoriu.

Așadar, această carte de *prognosticuri* asupra vremii și a soartei, și nu numai a celor din Țările Românești, ar fi de fapt traducerea unor calendare similare apărute în Italia, ba chiar în Turcia și Rusia, după moda timpului, prelucrarea unor date ce priveau pe cei din țară devenind obligatorie pentru ca *Foletul* să poată fi consultat. În întinsa sa *Prefață*, Emil Virtosu amintește cititorului toate izvoarele acestei opere unice în literatura română, dar asta nu interesează pentru că rezultatul compilației mi se pare genial și pot să spun cu mîna pe inimă că el i se

cuvine în posteritate lui Ioan Romanul. Calendarul *întors de jupîn du pre limba frîncănească* începe cu notații pentru anul 1693. La 27 *dechemvrie*, lună nouă, se spune că *Inglitera dă bani, ca să tocmească niște amestecături*. Debutul mi se pare senzațional ilustrînd, în limbajul inegalabil, cronicăresc, ocupația de bază a politicienilor englezi (perfidul Albion) : intriga. Țara Leșească să se teamă de o *umblare fără veaste*, cu alte cuvinte, e vorba de o invazie streină, ce trebuie să fie luată în vedere de craii poloni. În Holandia *se face dare de bani unui obraz de cinste*. Stilul este secret ironic, pronosticul avînd o maliție ce nu poate să ne scape. Țara Nemțească *se gătește pentru un loc ce tot în fum mearge*. Limpede, e vorba de pregătirea unui război, care, raportată la prevestirea legată de Țara Leșească, indică clar vechea direcție de atac a nemților. În *ghenarie, la șfertul dintîi* (prima săptămînă a lunii), în *Țara zviților se face oaste pentru Franța*. Dacă craiul Franței, mai zice astrologul, *va merge pe dungă dreaptă face cutremur mult*. Asta în timp ce în Savoia ideea de război provoacă multă veselie *(Savoia joacă den mîini)*, iar *duca de Baviera face cale*. E limpede că încep tratative diplomatice pentru că și la Veneția *ieste să sosească nește obraze mari*. Acest *obraze mari*, pentru ideea de *ilustrissimi*, mi se pare o găsire literară de mare preț și foarte specifică. La 11, aceeași lună, *pe lună plină*, vor fi mulțime de jafuri *spre marginea Mării Sicheliei*. La 18, *șfertul du pre urmă, în Paris un hicleșug foarte pre ascunsu, de oameni proști*. Complotul ar fi al celor de jos, numiți oameni proști. Și la Țarigrad nu stau lucrurile mai bine, pentru că sunt și acolo *încîlciturî*. La 25 ale lunii, tot pe lună nouă, *craiul de Spania dulce doarme*, iar la Roma, *moare un obraz care face să cadă nasurile la mulți*. În aceeași zi are loc o *ardere de corăbii în mare*. Stilul calendarului mi se pare magnific, trecînd de la ironia prezentării craiului de Spania ce *dulce doarme* la faptul că pe mări au loc lupte. În a doua lună a anului respectiv, la Veneția *vor fi vești de oarece ispravă, vremea va arăta binișor*, va fi adică de mijloc, fără excese, și se va lăsa ceață, asta precizat după ce pe mare iar *vor fi arse nește corăbii* și *niscai negustori se vor mufluzi*. La 24, atenție pe *Marea Mediteranului, vînt iute ce o să strice multe corăbii*, iar *duca de Saxonia cu soața lui dau răspunsuri puțin bune în politică*, vremea va fi senină cu ceață. În martie pe 4, *la șfertul dintîi, ploiță cu biișug ;* iar la 11, *în Paris* și *în Milan se dănțuește*. Și în Cazal, *caută furiș* (superb pentru intrigi). Toată această zi de 11 a lui martie e ciudată pentru că în Zviței *ploaie ciudată va cădea* și *va fi în general o zi foarte turburată, mai apoi veselă*. Pe 18, la Roma se vor face *daruri cu minte*. În Catalonia, *răutăți, spre seară se vor aduna nori roșii* și *vînt*. Trecerea de la trebile încurcate ale *politichiei* la vremea ce se înrăutățește sau se îndreaptă scoate efecte magistrale. În aprilie, *la șfertul dintîi, în Fiandra se plînge de frică*, iar *tătărăii vor să facă alergătură* spre Țara Leșească ; la 10, pe lună plină, o *furtună mare sărăcește pe negustori* ; Turinul *izbucnește cu*

veselie; în Catalonia, *oarece mișcare.* Pe 25, în Franța moare un om mare, în Italia, *pagube de mijloc.* În Veneția *se pregătesc niscai corăbii să meargă spre Arhipelag cu oarecare zaharea.* În *maiu,* pe 2, în Țara Ungurească cade o cetate, iar în Holandia *se strînge puțintel preț pentru o oaste dălungată,* mai tîrziu, tot Holandia *face cerere de taină; vremea e umedă,* și *în Italia vin vești de mare treabă;* în Inglitera se dreg galioanele. De ce? Pentru ca să vateme pe alții. E un roman senzațional, scris de un pictor, acest *Folet!* În iunie, craiul de Spania *gîndește un lucru de nemica.* În Amsterdam, pe 15, un negustător bogat *se mufluezește,* iar la Țarigrad *se taie capul unui poruncitoriu.* Pe 23, *vine căldura cu pripă.* Auziți stil! În Fiandra, mai tîrziu, *foc ce mult arde.* A sosit și iulie în calendar și *căldura face dobîndă celor ce vînd băuturi reci.* Anton Pann pe aici mi-a umblat nițel! În 15, spaimă neașteptată în Țara Leșească *care face a veni să se pișe mai mulți decît unul.* Arghezi ar fi suspinat după o asemenea pagină pe care o regăsim în *Icoane de lemn!* În Țara Ungurească, *e o bătaie de minune,* iar Holandia *are mai mult dobîndă decît pagubă.* În Arhipelag, *vești de treabă; ploișoara va stîmpăra căldura,* pe 22, iar în Delfinat, pe 29, *la șfertul dintîi,* va fi *alergătură.* Augustul e o lună cu rezultate diplomatice: în Veneția se *așteaptă veaste poftită* și e un joc de oameni mari — *cui se cade să ia! Ducăi de Baviera i s-a urit...,* iar *vremea este nestătăcioasă.* Pe 13, Turinul gîndește și e vreme de a pescui. Pe 21, în Alpi, *zmăcinări.* Mai tîrziu, în Țara Ungurească, *lovire de două oști, cu omor mult.* Iar în *septemvrie,* în Catalonia, *alergătură,* la Roma, *daruri cu paguba multora.* În Țarigrad, *prăpădire cu amestecătură, iar duca de Saxonia nu-mi place,* zice Ioan Romanul. Pe 25, către Delfinat, *puțintică voe bună.* În *octomvrie,* la 3, pe lună plină, *craiul franțuzesc se gătește de iernatic, iar vremea e nenorocită puțintel.* În 17, *vremea e potrivnică bătrînilor;* în Veneția, *gătiri de timpuriu, cu mare ascuțire. Noemvrie* îi prieste ducăi de Baviera care pe 2, la lună plină, *doarme, iar la munte, în țară, mulțime de zăpadă.* Pe 10, la Ghenova *se fac negutitorii cu puțină dobîndă și e frig de voe și vreme melanholică.* La Paris, *șuerat curioz,* iar către Milan se adună *oști pline de frig.* (Invenția este extraordinară, deși astrologul s-a referit poate numai la vremea rea, dar ideea unei oști pline de frig, de arme și spaimă, adică așa cum îmi sună mie această frază în minte, este grandioasă.) Pe 24, *ardere de galioane în Nort, nu știu cum,* zice astrologul. În *dechemvrie, mare sfat pentru găsire de bani.* Pe 15, *Veneția petrece, face adică gătiri frumoase pentru oamenii de cinste ce sunt a veni la carnavalele viitoare.* Iată acum și niște *vorbe de obște,* culese de la alți astrologi: spre răsărit *tare se vor auzi iuțimea oștilor, la miazănoapte îngroziri și la miazăzi meșteșuguri. Mi se pare că văz o coroană deșertă, ce cine o va pune în cap trebue să aibe multă tărie.* Stilul e enigmatic, plin de sugestie, dar acea *coroană deșertă* și *cine o va pune în cap să aibe tărie* au un must ce nu poate să nu placă de-

gustătorului. Apare și un avertisment dat în graiul inegalabil al timpului : *Cel prinţep ce are tituluș numai de o crăiie, iară nu o stăpîneşte, foarte să se păzească, căci rele întîmplări îi stau deasupra.* Tartana Stelelor prezice : *Și văz în Tramontana lîngă o gîrlă făcîndu-se măcelării de oşti turceşti.* În schimb, Tartana Seica prezice că o oaste *şade lenevoasă, însă fără paguba oştaşilor şi cu răbdare va dobîndi cetăţi şi va fi slăvită...* Bragania de Influsi vede un *maldăr de tălpanuri risipite, moarte şi stricate.* Iată şi ceva grandios din aceeaşi sursă : *Văz marginile Franconiei pline de sînge.*

Multe corăbii în mare *le văz ticăloase.* E Shakespeare curat. Tartana de Influsi zice ca în poemele lui Omar Khayyam : *Se gîndeşte spre Răsărit o socoteală şi gătire mare. Văz un cort frumos, surpat jos de un tun slobozit împotriva Lunii.* Nu mai e o relatare de *prognosticuri,* e un poem ; Turcul face *fodulucuri. Ce ia dă-mi încoace cea sabie, că voi să-i tai capul jos !* Prevestirile în ce-i priveşte pe turci sunt de tot sumbre cînd *prognosticurile* sunt culese din Barca Lungă pentru Vama de Oao : *Sosește un caravan de nasuri de turci, sărate.* Nova Sibila zice şi ea : *Sosește o veste nouă, de mare dobîndă, ceea ce mîngîie toate otrobiile şi de bucurie se trag clopote, clopoţele şi clopoţei.* În Fruniol găsim inciîrări ca în Cantemir : *Vulpea şi Vulpoiul se vor spînzura aşieromata* (dînd ofrandă) *la Mecca şi vor vedea risipite socotelile lor.*

Calendarul pe anul următor pare mai stilizat. *Scos-am din eclipsuri în soare şi lună în acest an cîte şi cînd se vor întîmpla, în ce lună şi în ce zi şi cîte ceasuri a ţinea,* ne avertizează Ioan Romanul. Gran Pescador de Cumahio prezice că la Ţarigrad în acel an, 1694, *se vor semăna spaime, legături şi ştreanguri. Cea înfocată constelaţie (Marsu) va trece deasupra Evripului de va lăsa a cădea glonţu de foc, ce cu adevărat să rumpe cel pod. Poate se va naşte o seninată republică.* Fruniol anunţă că, la poalele unor munţi, *Marsu va face mari măcelării de carne omenească şi încă va trimite în foc şi fier toate, cu nespusă crudătate.* Gran Venator de Lago Scuro zice că se vor *auzi no-*

roade necunoscute alergînd de a da haraciu celui mare căpitan carele, asemenea ca Neptun, poruncește mării. Ne aflăm în plină poveste ieroglifică : *Ce întrîndu turbarea în ciini se vor mușca între ei și nici nu vor avea vreme de a se repezi atîta cît să se poată pune împotriva vrăjmașilor. Iar lucrurile obștești vor urma cu obișnuita lor fierbințeală.* Ciinii turbați sunt desigur craii creștini ce nu iau seama la turc. Pallade Astrologa zice și el, frumos ca într-un hai-kai : *A stinge cel foc mare trebuescu musturi de un cap coronat. O, ce frumoasă izbîndă,* exclamă mai departe, *se rușinează soarele !* În *vorbele de părți,* adicătelea pe luni, Fruniol prezice că la 31 *ghenarie, în gabineturi* (casele domnești de taină), *vine mistuită o materie prea tare, însă nu fără scîrbă unui stomac gingaș ; cerul e seninos în acea zi.* Pallade Astrologa aduce o veste bună de cel *prințep apăsat* (adică îngrijorat). În *fevruarie* lucrurile se complică : *În Țara Moschicească mari cuvinte ca să stea pre odihnă, o cetate de lîngă mare va avea ceva mișcare, în Țarigrad armonie vîrtoasă,* iar Fruniol *presimte că un prințep turbează.* Pe 14, a aceleiași luni, *o curvană vestită rămîne înșelată și cimată de un al ei mai credincios ibovnic ; e umezeală în cea zi, stricătoare trupului omenesc.* Pe 22, un *comendant* să se păzească de oamenii lui de casă și să *stea cu grijă și în mîncări și în băuturi pentru că-i vine urzită otravă.* În același timp, *mare înțelegere umblă între două curți osebite de legi ; vreme ploioasă.* Telegrafia acestor comunicate face tot gustul inestimabil al *Foletului.* Gran Venator de Lago Scuro exclamă : *O, cum nebunește de melanholie cel om mare și cu adevărat nu știe ce să mai poftească de la ceastă lume !* În martie, într-o curte *se fac mari gătiri, un rebel va plăti cu capul lui blestemăția. Frumoase zile !* (Superb...) Pe 23 martie va fi un *vînt mușcătoriu.* Gran Venator de Lago Scuro vestește amenințător : *Nu te asigura de liniște, că puțin ține. Cu mare glas strigă gîștele dincolo de munți, în gabinet, de nădușală... T'ăria țării va fi de mulți năvălită. În timp ce în munți se topesc zăpezile, la curte se vor pedepsi hiclenii.* În Țara Turcească *să acopăr ranele, la Lizabona, deșteptare și e gîlceavă în aer, iar dincolo de munți : cine plînge, cine rîde...* Pallade Astrologa zice și el : *Frumos aveghiu* (pîndă) *face în pădure un comandant.* Solii unui *mare puternic* (superb !) *face trebi lăudate.* Craiul Franței *umblă trufaș cu Roma* (o disprețuiește adică), iar *cu o seninată vorbește bine.* În Londra, *sub foc, cenușe.* În Holandia, *împreunări cu soli,* deși pe la 20 iunie e *o vreme tocmită* (numai bună), dar *vînturoasă,* cade *și o cetate ocolită, în cer e o bună cursoare a stelelor, pe mare, la Ochean* (Atlanticul), *e război prea mare,* în timp ce *la o cetate se întocmește un hicleșug prea ocărît.* Pe 9 *septemvrie, căderea unui mare va fi de pildă multora.* Pe 30 *novembre, arsurile de noapte încenușează multe case iar vremea nu poate fi mai frumoasă* (splendid). Gran Venator de Lago Scuro avertizează : *Marea Ocheanului face groaznice frici celor ce umblă printr-însa...* iar *solîile de pripă* (grăbite adică) dau *mult a gîndi celor despre Crivăț.* În

Pallade Astrologa iară încifrări : Un *crin face ghimpi şi un trandafir se schimbă în crin.* Înţelegeţi ghicitoarea. Gran Pescador de Cumahio e mai plastic : *In Inglitera, căldură în nădragi ; Chesarul e în treabă şi mari socoteli.* În Holandia şi Inglitera *dau trîmbiţe de ce vorbescu,* iar Ţara Frîncănească *nădejduieşte ca o rază.* La *7 dechemvrie : trebi ascunse, de mare lucru. Mi-e frică de zăpadă.* Pe 14, *frigul face a tăia cuie iar cine umblă noaptea pe cale să se păzească de hoţi şi să aibe felinariu. Vor fi patru eclipsuri* pe 1694, *două în soare, două în lună şi o crăiasă amazoană de ostaş cu ochii ascuţiţi se va apuca de mare bărbăţie. O dumnezeoaie cornută* (ăsta-i turcul) *aduce mult omoru şi pedepse.* Se arată o comită, război pe mare al galioanelor creştineşti. În vară *se oftează pacea* (se vrea pacea) *şi se jeluieşte oştirea ce este nevindecată.* Ciuma se arată către *thrachi* (turci). În toamnă : *veselie, veselie cu plesnete de tunuri !* În *avgust : O, ce cumbarale ! Bozbe ! O, ce năvăliri ! Mult sînge se varsă supt cel zid surpat, izbînzi de creştini : tara, pata pata, izbîndă mare, cu mult sînge se cumpără.*

Calendarul pe 1695 repetă unele lucruri cunoscute, dar mi se pare mai subtil. Chieravale zice : *Aşa merge şi iaste în lume : cine nu poate urca mai sus iaste a se pogorî, că nu iaste lucru mai aproape de cădere decît cel ce iaste mai sus !* În primăvară Tartana Seica zice : *Veste care va da clopotelor a face sunete !* O, dacă am reinventa limba asta plină de miere... *Lunii, lumina jumătate îi va fi stinsă : este tot sînge şi roşie. Clănţăneşte din dinţi acel Cîne mare căci de pretutindeni se simte muşcat.* Buregoţul Stelelor zice că *Marsu în cîmpuri va face zdrobiri.* Soţia lui Fruniol anunţă certuri între turci : *Neuniri între thrachi.* Nova Finix zice că la Poarta Otomană *rămîne vătămat un obraz de mare folos.* Buregoţul Stelelor : *Iară se înoesc nişte tocmele,* dar *mi-e frică că vor avea un grozav sfîrşit. Ce lume nebună !* Pe aprilie, *vremea de primăvară, sănătoasă va fi.* Chieravale zice : *Un ostaş socoteşte cu ostaşii lui o ispită de mare treabă a face,* dar *lipsa cailor îl întristează...* Tartana Seica zice : *Sună veştile ! Un foc mare într-o cetate face suspinare cu văpae sîngeratâ.* Iată şi un proverb din Chieravale : *Cine seamănă hicleşuguri adună streanguri.* Undeva se precizează că în diplomaţia vremii există *tractaturi rău ascultate.* În alt loc, un ministru într-o curte, *prea mueros, iaste pustiirea multora, dar încă apoi îşi ia plata.* Finix cea nouă zice : *Vorbe de trebi politiceşti a se sta în privegheari. Iar neunirea părerilor face să stea cu voie rea o curte.*

Foletul pe 1699 văzut de Fruniol : *Cea gîrlă crăiască va fi văpsită de sînge şi va arăta o prea sîngeroasă bătaie în cîmpii aproape de dînsa. Cea vînătoare frumoasă ce se face de un mistreţ şi unirea a multor cîini trimişi din alte ţări ca să-l prindă se pare a da nădejde de o legătură nouă şi de un strein care să dezrădăcineze pe duşmanul de obşte.* Pe *Marea Ocheanului se vor face crude luptini împotriva unor corăbii cu mult folos.* În vorbe de toamnă : *O curte sub Săgetător răsuflă.* Fruniol mai zice : *Cela ce nu poate trăi după voia lui lasă lumea exananghis* (for-

(at). Pe iulie, *nu soseşte la vreme un ajutor oftat, vor fi turburări şi frici, întîmpinate de corăbii cu spargeri şi prăzi, mult sînge într-o gîrlă spre Apus.* La miazănoapte *se întîmpină nouă discolii şi supărări.* Pe 30 *avgust*, pe lună plină, Poarta Otomană *stă aşteptînd suspinate hotărîri.* Pe 20 *septemvrie sunt puse piedici în mijloc ca să răzvrătească o treabă, vremea va fi bună pentru culesul viilor.* Pe la 5 *octomvrie : frumoase finicuri* (curmale) *culese într-o cîmpie frumoasă*, dar la aceeaşi vreme *borăşte Otomanul mînia sa asupra unor dregători ai lui. În Inglitera se descoper ascunse urziri de hicleşuguri, cu închisoarea unor obraze de cinste, un om mare vine amăzilit de o curte mare. Cea ceiate den munte îşi plînge surparea sa. În noemvrie, un cap coronat pren mijlocul unei dame face a înţelege părerile sale ; va fi vînt, ceaţă şi ploaie, iar nişte varvari vor fi fără veste bine cuprinşi. Peste două zile vor rămîne mulţi amăriţi şi se vor face multe sfaturi.* În *dechemvrie sosesc lepădate nişte propoziţii, voinicia limbii pune pre mulţi la închisoare, iar vremea face mai mult decît i se cade.*

Calendarul pe 1701. Vulturul zice : *Netocmiri, hicleşuguri, morţi, focuri, surpări vor fi şi drăgăstoase unele arătări care înaintea ochilor lumii se vor putea arăta.* Fruniol avertizează : *veţi păţi vaete într-acest veacu* (splendid !), *fierul secetos de sînge din omeneştile nevoi vine să se adape. Trebuesc bani şi razim dacă vrei să guşti din cele mai groaznice. Nu vreau*, exclamă Fruniol, *să puiu în cap gînduri întristătoare, iar în lume vor fi mai mulţi soli decît olăcari, mai multe vorbe decît hotărîri ale treburilor şi mai multe împerecheri între puternici decît dragoste...* (Ce melancolie !) Într-o vorbă de iarnă Chieravale vesteşte că în ţările despre miazănoapte, *prin mijloace femeieşti, vor avea multă bucurie nişte noroade.* În vorbele de primăvară Chieravale zice că *unii vin închişi în temniţă, alţii tăiaţi. Sub Trigonul Terrio se vor descoperi hicleşuguri pentru care lucru mulţi cu ocărîtă moarte vor pieri. Moartea unui mare ne va face să plîngem, dar nişte logodne negîndite ne va face să rîdem. Într-o curte se sfătuesc a se lepăda de cuvîntul dat.* Se descoperă chiar un complot : *Scrisori oprite vădesc tainile cele mai ascunse care un gabinet mistuia.* În *fevruarie*, 11, se face *prognosticul* că *nedragostea stăpîneşte între oamenii mari şi se va pogorî la cei mici, asta la Răsărit.* Pe 26, aceeaşi lună, Fruniol zice : *Cine n-are inimă în sine să nu năvălească la război !* De ce ? *Pentru că nu se vor afla hotarele acelui gabinet, numai cu auru... Vulturul fulgerînd al lui Zevsu proroceşte că pren mijlocul banilor un ministru prea credincios hicleneşte pre marele său.* Gripsorul prevede că *se gătesc otrăvi*, în altă pagină a *Foletului* nişte *făcători de rele se joacă ca delfinii înaintea furtunii ;* pe la 26 aprilie, *frumoasă lovire se va auzi.* Chieravale zice că *se lucrează de marghioli a găti arme cu mincinos meşteşug ; vremea veselă.* Tot Fruniol zice : *Corăbii ostăşeşti între dînşii îşi dau foc.* Dar Vulturul fulgerînd al lui Zevsu e mai funebru : *Toată plină de lacrimi văz, o curte, temîndu-se să moară unul den mai*

marii săi. Tot Vulturul, la 16, *dni* a lui iunie: *Unde au lipsit fierul au intrat otravă,* vers dăltuit parcă în marmură, ca și această prevestire a lui Fruniol: *Cine prea vorbește de trebile acelui mare nici un bine nu face; o cetate este hiclenită, iar aerul e dat tot mînios, vremea tot nu s-a împăcat.* La 15 iulie, iar acel *lagum* (lacom) *care se gîndia să facă spărtură s-au dus în fum, la 6 august este un aer frumos, și veste de o lucrare de arme aduce minune.* Fruniol spune extraordinar: *Un prințep tînăr face frumoase sărituri într-un joc politicescu,* iar *într-o armată de mare sunt mari întîmplări. Acele tabere care se gîndia că vor ședea lenevoase, bine se pisează între dînsele.* După cum se vede, lumea este destul de zbuciumată, nu are astîmpăr, mereu se ivesc evenimente. *Călărașe, cu veste veselă a unor obraze, doi mari se îmbrățișează ca mai bine între ei să se înțeleagă,* în timp ce *vremea e vîntoasă, cu ceață, iar cine rău face, rău petrece.* Fruniol vede că *mare sămînță de oștire se seamănă pentru anul viitor.* Iată și o mare putere, cum se zice în zilele noastre, care complotează: *Acel mare care cu limba zice pace, clocește în inema să mai multă oștire.* Vulturul lui Zevsu zice și el: *Lăsați, o, mîhniților, să lucreze ceriul, a vă bucura, care bucurie mult va ținea!* În timpul ăsta *vremea e grea și afară răceală,* iar *țara e în gătire pentru a primi alt nou stăpîn.* Fruniol încheie: *Frumoasă liniște, rea nenorocire aduce la liman.*

Calendarul pe anul 1703: în acest an *vor frînge zăbalele ascultării* (ce figură de stil!) *acele noroade întărîtate de acel ce știe a semăna nădejdi.* Tartana de Influsi zice o rugăciune pentru pace de o mare frumusețe: *O, prea drăgăstoasă pace! O, prea iubită pace! Vino în lume și ne bucură! Tae atîtea gîlcevi omenești, și împreună despreunările, și schimbă corturile în paturi de nuntă, și iarba de pușcă în zahăr, și sîngele în vinuri dulci și roșii, coifurile și pavezele în strachini, tunurile în fluiere de veselie și gloanțele de pușcă în macaroane, și, unde răsărea dafine de biruință, să răsară maslinul de pace, că mult ne place!* E și puțină caricatură surprinzătoare aici, ceea ce stinghерește aerul solemn al urării, dar e literatură mai ales. Bragania are un aer mai profetic: În *Taur și Rac se va auzi o veaste.* Așijderea și în *Săgetător* și *Berbece. Gătiți-vă, ostași! Gătiți-vă, o, căpitani! Și voi, o, mari generali, că vă văz pe toți sîngerați!* Fruniol e și el sumbru: *Răsăritul mult gîndește în ce chip a face rău.* Dar *treaba neieșindu-i din gînd, nimic nu folosește cînd Apusul, suflîndu-i în obraz, nu va încălzi oul, nici îl va face să nască pui.* Iată și o superbă previziune a Scrutinei Stelelor: *vom auzi o floare din grădina aceștii luni că, dă nu să va smulge, tot să va veșteji.* Tartana Seica spune: *Cîmpurile nu ard din firească căldură, ci se aprind de meșterșugit foc care acel boer negîndit au adus. Moartea va rumpe niște ațe scumpe care dă nădejdea lumii de răpaos, dar nu iaste așa.* Contra Tartana zice: *Așa iaste! Lumea asta iaste o culivie de nebuni; vînturi iuți la 20 fevruarie.* Tartana de Influsi prevede că *se însănătoșează un comendant și naltă cetate*

de cumbarale, şi tunuri sărutată vine. Extraordinar ! Tartana de Influsi : *Ziduri găurite, o, ce omenie, aşa devreame a-l bîntui ! Şi o cetate de mare mare pritoceală face ! Şi pe un prinţep tare-l dor pîntecele...* Dar Contra Tartana ce zice ? *Mari capete vor să moară,* în timpul ăsta tunete, ploaie şi piatră. Prin aprilie, *tirăneşti lucruri şi mari turburări aduc unii în ţară.* Tartana de Influsi prevede că *două tabere se lovesc cu tunuri aşa de tare cît şi surzii le aud.* În 3 iunie, acel *nalt turn vine pus la pămînt.* Tartana de Influsi *se teme de scîrnavă boală...* Contra Tartana : *Bine au răbdat focul şi bine s-au apărat acea cetate ! Dară pe urmă rămas-au zdrobită, mucenică cumbaralelor şi foametei.* Pe iulie, 2, *o mulţime de ostaşi vine la Marsu cel Nebun ca nişte vite duse la scaon ; vremea nu vra să plouă.* Tartana Seica e mai şireată : *Cît mai mult se nevoieşte un ostaş de otrava neprietenilor, cu atît de mincinoşi şi de prieteni hiclenit este.* Iată acum şi o vorbă a lui Fruniol : *Schimbă stăpînul acea ţară, dară nu schimbă inima.* Superbă este prevestirea Tartanei Seica : *Ce pohtiţi a şti ce veste aduce acel călăraş ? Eu vă zic : veste de moarte !* Contra Tartana vede negru pentru viitorul unei cetăţi : *Vestită cetate iaste căznită de foamete : pierdut-a pîinea, pierdut-a vinul, pierdut-a grîul, pentru care lucru o văz că curînd se închină,* vremea *o, ce năduşală !* Tartana de Influsi, la rîndul ei : *Acel cocoş clocheşte oul să scoată vasilisc, rău lucru a te încredinţa de el. În avgust,* 1, vremea : *cine n-are stomahul de hîrtie, să bea rece.* Pe 16, *vremea se răcoreşte oarece. Mari zgomote spre Miazănoapte.* Pe 23 *avgust, frumoase zile pentru vînătoare, dar moartea în multe locuri face ca o nebună.* Scrutinia Stelelor vesteşte la sfîrşitul lui *avgust* că *o cetate, care se credea nebiruită, se ia.* Iar Tartana Seica : *Acel mare obraz puţinele cuvinte are în gură, dară cu multe ginduri se plimbă prin chilia sa.* Fruniol e enigmatic la 22 octombrie : *Otrava şade pe arc : de se va slobozi, groaznici loviri vom auzi.* Tot el avertizează : *O, cîte nebunii nasc de un cap ce zice : Aşa voiu !* Iar Scrutinia Stelelor : *Moartea taie o ţară, zic de boală, dară cine ştie nu va să ştie.* Tot ea : *Cine au hiclenit pe mai marele său, tare îl doare capul.* Chieravale zice şi el : *Trebile lumeşti iară pleacă la rău.*

Calendarul pe 1704 : astrologul *îl vede pe Mars făcînd crude pregătiri de sînge, omor şi moarte. Sub semnul Cumpenei vor fi multe cutremure de pămînt.* Despre Răsărit *se aud frumoase gîlcevi, se mişcă acele taberi care fac mare calabalîc, toamna va fi plină de boale.* Spre *Amiază-zi se vede că se dau bătăi de cele bune cît fieştecare scapă cu spinarea spartă.* Spre Apus *se dărîmă neamul omenesc şi în toate zilele se împuţinează, se văz multe cetăţi stricate pînă la os,* zice Fruniol, *văz pe acel om care iese din casa lui ca să fure casa altuia.* E un an teribil ; cutremure, ploi. Bragania zice : *Veţi auzi lucruri negîndite; veţi auzi că găinile au zgîriat pe cocoşi, gîrlele nu vor fi gîrle, căci în loc de apă va curge sînge într-însele. Acel mare risipeşte avuţia sa, multe ziduri fărîmate, cetăţi şi castele vor cădea la pămînt, căci nu*

se aude alt nimic, fără cît războiul. Vor cădea bolnavii, acei ce de vară vor fi mîncat prea multe poame și prea mult vor fi băut, de care, ca să nu cază, trebue să se păzească fitecine, căci aerul va fi înduplecat a strica sănătatea. Tot Bragania zice : *Acel mare care gîndia să soarbă toată lumea într-un ou proaspăt, vezi-l acum cum au rămas !* În *fevruarie, 8, toată lumea va fi în gînduri, putere streină vrea să puie picioarele în niște grădini. Să se păzească bine grădinarul și să închiză porțile !* În *Rac se aud gîlcevi de iad.* Și sub *Săgetător mulți se vaită, vreme senină.* În martie, Fruniol spune că *sunt cai de olac care vor umbla tare.* Iar Bragania : *De au fost vreodată lume nebună, acum iaste ! Acei oameni puternici de poruncesc în Pește și Taur au fiert acel viței și l-au mîncat împreună cu acei oameni confederați.* Pe 9 martie, *veștile lumii nu au nici o credință.* Cercetătorul Stelelor : *aleargă călărași cît pot, dară în zadar căci boala au făcut bubă.* Bragania, enigmatic : *Tot cîntă tare acel cocoș, iară mie mi se pare că-l auz amuțit : ce va fi, nu voi să spui !, vreme nestătătoare cu ploaie și tunet.* Tot Bragania, metaforic : *Acea față nu o mai pot răbda, vedeți-o cum s-au înarmat ! Aer senin și uscat.* În aprilie, *cutremur de pămînt înfricoșează pe Italia.* Iar Cercetătorul Stelelor zice : *O corună, care are lipsă de bani, muncește în ce fel va scoate bani din punga supușilor.* Iar Bragania anunță că *lumea este ciumată de boala franțuzească. Se gătește mare tabără și război sîngerat. Gîlcevi pretutindeni,* adaugă și Fruniol, *lumea iaste plină de nevoie.* Spre sfîrșitul lui *avril : lucrurile lumești încep a merge spre bine : nuntă hotărîtă. Într-un loc, aproape de noi, mare vărsare de sînge : gîlcevi pentru muieri.* În mai, pe lună plină : *supt Rac mulți nebuni fac fapte de sînge.* Ultimul rînd al acestei cărți spune : *Se arată, într-o curte, frumoasă nădejde de pace...*

Foletul Novel este o operă nebună.

Sfîrșitul volumului II

Lector : Adriana Diaconescu
Tehnoredactor : Ion Tudor

Apărut 1973. Tiraj 8000 ex. broșate. Coli tipar 19,75.

Lucrare executată sub cd. 355 la I. P. Filaret, str. Fabrica de Chibrituri nr. 9—11, București
Republica Socialistă România

CLUB COLECȚIA Povestiri ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

AVENTURA

SCORPIONUL

EDITURA "ION CREANGĂ"

COLECȚIA SFINX

COLECȚIA SFINX

fondată in 1895 bpt serie nouă